ŞAKİR ALTAY

HUKUK VE SOSYAL BİLİMLER SÖZLÜĞÜ

BİLGİ YAYINEVİ

BİLGİ YAYINLARI
SÖZLÜK DİZİSİ

Birinci Basım
Kasım 1983

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Cad. 46/A
Telf: 31 81 22 — 31 16 65
Yenişehir — ANKARA

Babıâli Cad. 19/2
Telf : 22 52 01
Cağaloğlu — İstanbul

ŞAKİR ALTAY

Açıklamalı

HUKUK ve SOSYAL BİLİMLER SÖZLÜĞÜ

BİLGİ YAYINEVİ

kapak : fahri karagözoğlu

Verdikleri büyük emeğin karşılığı, umdukları değeri bende bulamayan Babama ve Anama, affetmeleri dileğiyle..

Ş. A.

Aslımlar Basımevi — Ankara
Tel : 31 87 52

SUNU

Türk Hukuk sözlüğü dalında hazırlanan en etkin ve yetkin yapıt, Türk Hukuk Kurumu'nun 1944'de yayımladığı "Türk Hukuk Lûgati" dir. Benzeri olmayan bu önemli yapıtın yeni baskılarının kırk yıldır hâlâ yapılmamış olması Türk Hukuk Dünyası için büyük kayıptır. (1)

Bu değerli «Lûgat» tan on sekiz yıl sonra 1962'de, (aradaki boşluğu doldurabilmek için) "Hukuk Terimleri Sözlüğü" ismiyle hazırladığım kitapçığı yayımladım. Umduğumdan öte ilgi gördü. Kısa sürede tükenmiş olması da, nasıl bir gereksemeyi karşıladığının kesin kanıtıdır. Sayın Prof. Dr Faruk Erem bu sözlüğü inceleyerek önsözle değerlendirmesini yapmıştı. Beni bu yolda yüreklendirdiği için kendisine daima müteşekkirim. (2)

Kitabımın yayımı üzerine Ankara ve İstanbul'da aynı konuda birçok sözlükler çarçabuk hazırlanıp piyasaya çıkarıldı Kendi ölçüsünde hepsi de değerli olan bu yapıtlara öncülük (hiç olmazsa gereksemeyi hatırlatma bakımından) tarafımdan yapılmış sayılır. Bundan daima kıvanç duyuyorum.

Yedi yıl sonra da yargıç arkadaşım Veli Keskin'in (şimdi avukat) ilgi ve teşvikiyle,

---

(1) Türk Hukuk Lûgati, Türk Hukuk Kurumu Yayını, Ankara, Maarif Matbaası.

(2) Hukuk Terimleri Sözlüğü, Şakir Altay, 1962, Ankara Basımevi.

1969'da bu kez "Hukuki ve Sosyal Terimler Sözlüğü" adıyla ve biraz tarafımdan genişletilmiş olarak birlikte yayımladık. Kısa sürede bu kitap da satıldı. (3)

İlk yayımdan yirmi bir ve ikinci yayımdan on dört yıl sonra, Bilgi Yayınevi'nin sahip ve dirayetli yöneticisi Sayın Ahmet Tevfik KÜFLÜ'nün nazik davet ve uyarısını aldım. Bunun üzerine yeni baştan gerekli ekleme ve düzeltmeleri yaptım. Üçüncü kez yayım alanına çıkma başarısına ulaştığından mutluyum.

Elinizdeki sözlüğün öz geçmişi, kısaca budur.

*

Eski hukukumuz etkisini halen (uygulamada) sürdürmektedir. Ondan faydalanacağımız yönler çoktur.

Din hem içimizde ve hem de hukukun oluşunda önemli bir etkendir.

Kişisel ve toplumsal yaşantımız; hukuk, ekonomi, maliye, ticaret ve bankacılığın kesin etkinliği altındadır. Bir yerde bunlar bize düzen vermektedir.

Bunların dışında günlük yaşantısında her aydının bilmesi gereken pek çok sosyal terimler vardır.

Geçmişte, düşünce alanında ün yapmış düşünürlerin öğretileri, sosyal bilim dalında öğrenim yapan bütün kuruluşlarda okutulup öğretilmektedir. Bunların öğretilerini bilmek aydınlığın baş koşuludur. Ancak

(3) Hukuki ve Sosyal Terimler Sözlüğü, Şakir Altay ve Veli Keskin, 1969, Bilgi Basımevi.

bunların düşünce ve davranışlarındaki yüceliği kavrayabilmek için yaşadıkları çağın koşullarını gözönünde tutmak gerekir. Öğretileri ön ve art yargılara sapmadan, olduğu gibi alınmıştır.

Sözlük hazırlanırken, imkânların elverdiği oranda tüm yapıtlar bu nedenle taranmıştır. Batı dünyasında sözlüklerde noksan ve hata, onun ana niteliği olarak kabul edilmiştir. Sözlüğümüz bu kuralın dışında sayılamaz.

İçten dileğim, sözlüğün ilgililere yarar sağlamasıdır.

Ölümsüz Atatürk'ün emir, direktif ve maddî yardımlarıyla Temmuz 1932'de kurulup "Hukukî varlık" kazanan Türk Dil Kurumu'nun olumlu çabalarına ek olarak belli ana konularda yayımladığı sözlükler, Türk Ekin Dünyası'na gerçek bir aydınlık getirmiştir. Sayın yazar ve yöneticilerini içtenlikle kutlarım. "Hizmetlerin yüceltilmediği toplumlarda büyük hizmetkârlar yetişmez" özdeyişini unutmayalım.

Çeyrek yüzyıla yaklaşan sürede beni bu yolda teşvik edip yüreklendiren, gerçek yardımlarını esirgemeyen dostlarıma gönül dolusu sevgiler, saygılar sunarım.*

Şakir ALTAY

(*) Sunuş yazıları çoğunlukla en güzel ve çok duyarlı biçimde hazırlanmak istenir. Yazar etkili olmak, yazılarında «büyük söz»ler etmek amacıyla kaleme sarılır. Sonunda ortaya bir «hiç» çıkar. Sunuşların değişmez yazgısı bence budur. Oysa konuşacak olan eldeki kitaptır artık Bu yazgıyı usta «Servantes», Donkişot'unda içtenlikle yıkmıştır.

ÖNSÖZ*

Değerli hukukçu Şakir Altay'ın hazırladığı hukuk lûgatı, büyük bir boşluğu dolduran eserlerden biridir. Umumiyetle kullanılan terimlerin kesin bir anlamı bulunduğu zannının ne kadar aldatıcı olduğu bu terimlerin tarifini yapmak gerektiğinde kendini açıkça göstermektedir. Sayın Altay'ın lûgatında tarifte başarı en üstün derecesine varmış bulunmaktadır.

«Eski hukuk»un tatbikat ve nazariyatımızda etkisini kaybettiği ileri sürülemez. Bu sebeple eski hukuka ait terimlerin lûgatte yer alması ve bilhassa bugün anlaşılan sade dille izah edilmeleri pek isabetli olmuştur.

Türk hukukunun eksikliklerinden biri de bazı kavramların terim halıne gelmemiş olmasıdır. Bu noksan aynı kavramın çeşitli şekillerde ifadesine ve dolayısıyla farklı kavramlarmış gibi anlaşılmasına sebep olmaktadır. Türk hukuk lûgatları çalışmalarının birleştirici görevleri küçümsenemez. Sayın Altay'ın lûgatında birleştirici çaba gerektiği ölçüye ulaşabilmiştir.

Kavramların, terimlerin baş harflerine göre sıralanması, sistematik izahlarda kullanılan metodun aksinedir. Bununla beraber sistematik izah lûgatlarda dahi kendini hissettirir.

Okuyuculara sunulan bu değerli eserde terim için sistematiğine bilhassa riayet edildiği görülmekte ve lûgat tümü ile incelendiğinde umumi bir sisteme hukukun bağlanması isteğini ortaya koyabilmektedir.

Tam başarıya ulaşmış olan bu eser hakkındaki kanaatımı açıklamaktan memnunluk duyuyorum. Yazarı, en samimi duygularla tebrik ederim.

Prof. Dr. Faruk Erem

* **Sayın Prof. Dr. Faruk Erem'in, Sözlüğün 1962 yılında çıkan ilk basımındaki önsözüdür.**

KIŞALTMALAR

A.B.D.	**Amerika Birleşik Devletleri**
(a.t.)	**Adli tıp terimi**
BK.	**Borçlar Kanunu**
bk.	**Bakınız**
CMUK.	**Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu**
C.S	**Cumhuriyet Savcısı**
cm.	**Santimetre**
HUMK.	**Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu**
Ic. İf. K.	**İcra İflâs Kanunu**
Kry.Tr.K.	**Karayolları Trafik Kanunu**
krş.	**Karşılaştırınız**
M.Ö.	**Milattan önce**
MK.	**Medeni Kanun**
M.S.	**Milattan sonra**
md.	**Madde**
müt.	**Mütebaki**
m	**Metre**
mm.	**Milimetre**
s. k.	**Sayılı kanun**
S.S.C.B.	**Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği**
TCK.	**Türk Ceza Kanunu**
TBMM.	**Türkiye Büyük Millet Meclisi**
TTK.	**Türk Ticaret Kanunu**
(t.)	**Tıp terimi**
vd.	**Ve devamı, ilahiri**
vs	**Vesaire**

A

ABD Kul, köle.

ABDAL 1. Edebiyatta derviş anlamınadır. 2. Tasavvufta ermiş, erişmiş kişidir. Evliyâların basamak zincirinde beşinci derecedır. Bunlar toplumdan uzak yaşayan, fakir ve düşkünleri koruyan, az konuşup çok düşünen, çok okuyan ve vatanı felâketlerden (gelecekte) önleyen kişiliğe sahiptirler.

ABDEST İslamlığın beş koşulundan ilki. Namaz kılınmadan önce yapılan küçük temizliktir.

ABDULLAH 1. Allahın kulu. 2. Hazreti Muhammed'in babası.

ÂBİD Tanrıya kulluk eden, tapan. «Ben ne mabut, ne de mâbet bilirim/Kendimi hilkate âbid bilirim - **Tevfik Fikret**».

ABLUKA 1. Sarma, çevirme. 2. Devletin dışla olan ilişkilerinin diğer bir devletçe zor kullanılarak kesilmesi. Harp gemileriyle denizden, askeri kordonla karadan ve uçaklarla havadan yapılır.

ABSOLÜ (absolu) Mutlak, saltık. Kendi başına varolan, hiç bir şeyle bağlı olmayan. Bağımsız, koşulsuz, sınırlanmamış, ilintisiz.

ACENTE 1. Ticari bir işletmenin şubesi, memuru. 2. Ticari işletmeyi ilgilendiren anlaşmalarda aracılığı meslek edinen. 3. Tüccarın memuru niteliğini taşımaksızın kendi başına bir ticaretevi gibi çalışan, vekâletle sürekli şekilde ticaretevlerine ait işleri yapan, sözleşmeler akteden kimse. TTK. 116 - 134.

ACELE İTİRAZ bk. itiraz.

ÂCİL Geciktirilemez, ivedi. Şimdiki, hemen.

ÂCİR Kıraya veren. Sahibi olduğu şeyi kiraya veren.

ÂCİYO (acyo) 1. Bankalarca yapılan işlemlerden alınan komisyon, faiz vs. gibi ücretler. 2. Sarraflık payı. 3. Paranın resmi değeri ile bunun piyasadaki geçerliği arasındaki fark.

ÂCİZLİK DEF'İ Borçlunun mali gücünün son derece bozulması halinde, yasanın izin verdiği durumlarda

borcunu ödemekten kaçınabilmesini sağlayan def'i. BK. 238, 245, 310. TTK. 1302. **bk. def'i.**

ÂCİZLİK VESİKASI Haczedilen borçludan alacağını kısmen veya tamamen alamayan alacaklıya, ödenemeyen miktar için verilen vesikadır. İc. İf. K. 105, 143, 277, 279, 351. MK. 450, 504, 588.

ACZ 1. Güçsüz, güç yetmezliği, beceriksizlik. 2. Bir kimsenin borçlarını ödeyemeyecek durumda olması. İflâs ile âcizlik gerçekleşir. İc. İf. K. 105, Nızamname 47. TTK. 132, 1148

AÇIK Bankacılıkta karşılığı olmayan krediler için kullanılan bir terimdir.

AÇIK BONO Borçlunun sadece (ödeyecek kimse) yerini imzalayıp, para yerini boş bıraktığı bono. Açık bononun kötüye kullanılması evrakta sahtekârlık suçunu teşkil eder. TTK. 688 - 691. TCK. 342, 349, 509/son.

AÇIK CİRO (beyaz ciro) Senedın arkasına sadece imza konularak yapılan cirodur. TTK. 594 - 598. 701. 702. 750. **bk. ciro, beyaz ciro.**

AÇIK CEZAEVİ Dıştan koruma ile görevli personeli bulunmayan ve firara karşı engelleri olmayan cezaevidir.

AÇIK ÇEK Belli bir kişiye, emrine ya da hamiline ödenmek üzere yazılan çektir. Çekin karşılığı para ile ödenir ya da hesaba geçirilir. TTK. 697, 700, 703, 717, 718, 719, 725, 734. **bk. çek.**

AÇIK DENİZ Kıyıya paralel olarak çizilen ve belli uzaklıktan geçen hattın (karasularının) dışındaki deniz. Var sayılan bu hat ile kıyı arasındaki alana karasuları denir. **bk. karasuları.**

AÇIK İMZA (açığa ımza) Geçerli bir ticari senede yazılması gerekenler yazılmadan onu imza etmek.

AÇIK KREDİ (dekruvar) Sadece para alanın imzasıyia yetinilerek verilen kredi için kullanılan bankacılık terimi. Burada para alanın adı müstakrizdir. TTK. 988, 1163, 1235, 1249, 1250.

AÇIK OYLAMA **bk. oy çeşitleri.**

AÇMA Ormancılık terimi olarak, gerek yanık orman alanında ve gerekse ormanların diğer ağaçlı yerlerindeki ağaçların kesilmesi, sökülmesi, boğulması, budanması gibi yollarla elde edilen yerlerle, orman için-

dekı ağaçlardan, düzlüklerden faydalanmak suretiyle orman örtüsü kaldırılarak elde edilen orman topraklarıdır. 6831 s.k. 14, 91. **bk. orman örtüsü.**

AD 1. Hazreti Lûd Peygamberin kavmi. 2. Kişileri tanımaya, diğerlerinden ayırmaya yarayan isim. Ad'da zararın varlığı halinde dava hakkı tanınmıştır. Soyad'ın da zarar olasılığı bile ilgiliye dava hakkı verir. «İsimlerin hayırlısı ubudiyeti, hamdü senâyı müş'ir olan isimlerdir. Çocuklarınıza adını verebilirsiniz, fakat künyemi (soyadını) kullanmayınız - Hadis». MK. 25, 26, 264/3.

ADALET 1. «Diğerlerinin yararını da gözeterek kamuya en çok fayda sağlayan sürekli bir erektir - Corpus İuris Civilis». 2. «Kendine yapılmasını istemediğin şeyi başkasına yapmamaktır - Levy Ulmann». 3. «İnsanlığın en güzel işi adalet dağıtmaktır - Voltaire». 4. «Yargıçlar kararlarını adil ve yaşayan yasalara göre vermek zorunlugundadırlar - Dupin». 5. Genel olarak, adalet hukuk kurallarını yerine getirmek, yani dogru ve yararlı olan yasayı uygulamaktır.

ADAM KALDIRMAK Para, eşya veya hukukça değerli bir senet almak için bir kımseyi dağa veya ıssız bir yere kaldırmaktır. TCK. 499, 500.

ADAM ÖLDÜRMEK İnsanın insan tarafından doğrudan veya dolayısıyla kasden öldürülmesidir. TCK. 448, 449, 450.

ADAM SMİTH (1723 - 1790) İskoçya'lıdır. Önceleri Glaskow'da ahlâk felsefesi okutmuş, sonra genel ekonomi dersi vermiştir. Liberal doktrinin kurucusudur. Fransa'da fizyokrat'larla tanışmış, «laissez faire laissez passer» formülünü öğmüştür. «Milletlerin servetleri ve tabiatı hakkında araştırmalar» isimli kitabı ekonomi üzerine yayımlanmış ilk ansiklopedik yapıttır. Bu kitap onu bir asır boyu ekonominin babası olarak tanıtmıştır. Çözümlerindeki incelik, dilindeki kolaylık, yargılarındaki düzenli denge, bilgisindeki derinlik ve çeşitlilik yapıtına erişilmez bir özellik vermiştir.

ÂDAP Usuller, töreler, edepler, yollar. BK. 19, 20, 65, 155, 161, 226, 319, 411.

ADAPTASYON Yabancı dilde yazılmış eseri yerli i-

simlerle yerli yaşama uydurarak çevirme. Uyarlama, uyma.

ADAPTE Uyarlanmış, uyarlama. Uyma. Uymuş.

ÂDAT Âdetler.

ADÂVET Düşmanlık.

ADEDİ Sayılabilen şeyler.

ADEDİ MÜRETTEP Tamsayı.

ADEDİ RÜUS Kişi adedinde.

ADEDİ VE MA'DUT Sayılan şey.

ADEDİYAT-I MÜTEFAVİTE Adetleri arasında değerce fark olup sayılabilen şeyler.

ADEDİYAT-I MÜTEKARİBE Adetleri arasında değerce fark olmayan ve sayılabilen şeyler.

ADEM Yokluk, olmama.

ÂDEM 1. İnsan, kişi. 2. Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamlıkta ilk insanın adı.

ÂDEM İLE HAVVA Kur'an ve Tevrat'ta isimleri geçen, yeryüzündeki ilk iki insan. Âdem ilk peygamberdir. Tevrat Âdem'in topraktan ve Havva'nın da Âdem'in kaburga kemiğinden yaratıldığını yazar. **Habil** ve **Kabil** bunların çocuklarıdır. Âdem akıl ve mantığı, Havva ise insanların his yönünü temsil eder. **İblis,** Âdem ile Havva'ya yasak meyvayı yedirip onları cennetten kovdurmuştur. Melekler içinde sadece İblis Âdem'e secde etmediğinden lânetlenmiştir. Kur'an'a göre İblis Seylan adasına düşüp iki yüzyıl yaşamıştır.

ADEMİ BASİRET Basiretsizlik. Sağ görü yokluğu.

ADEMİ İFA DEF'İ (ödememezlik defi) Bir tarafın borcunu ödemediğinde, diğer tarafın da borcunu yerine getirmekten çekinmesine hak veren defi. BK. 81. **bk. defi.**

ADEMİ İKTİDAR İktidarsızlık, güçsüzlük, yeteneksizlik.

ADEMİ İLME YEMİN Tanık olarak o şeyi bilmediğine yemin.

ADEMİ İMKÂN İmkânsızlık, olamazlık, olanaksızlık.

ADEMİ İMTİZAÇ Uyuşmazlık, bağdaşmazlık geçimsizlik.

ADEMİ İSTİMA Davanın dinlenmemesi.

ADEMİ İTIMAT Güvensizlik.

ADEMİ KABUL 1. Kabul etmemek. 2. Bankacılıkta

kendisi üzerine çekilen poliçeyi o şahsın (muhatabın) kabul etmemesi.

ADEMİ KİFÂYE KARARI Yetersizlik kararı.

ADEMİ MERKEZİYET SİSTEMİ Merkeze ait genel hizmetlerden bir kısmını merkeze karşı bağımsız olarak fakat merkezin kontrolu altında yapan idari sistem. **bk. desantralizasyon.**

ADEMİ MESULİYET Sorumsuzluk. Fiil. işlem ve kararlarından sorumlu olmamak.

ADEMİ MEVCUDİYET Yokluk.

ADEMİ MUTABAKAT Uymazlık, tutmazlık.

ADEMİ TECAVÜZ Saldırmazlık.

ADEMİ TEDİYE Ödememek. Senetteki borcun günü geldiği halde borçlusu tarafından ödenmemesi.

ÂDET Her zaman yapılan, alışılan, toplulukta ötedenberi yasa gibi uyulan görenek, töre. BK. 80, 156, 182, 185, 198, 208, 257, 258, 262. «**Âdet muhakkemdir**; Âdet hükme esas tutulur - Mecelle md. 36.» «**Âdet ancak muttarit ve galip olduğu takdirde muteberdir.** Mecelle md. 41.»

ÂDİ AKİTLER Sadece rıza beyanıyla meydana gelen akitler. Menkul alım - satımı gibi. BK. 184. **bk. akdin nevileri.**

ÂDİ ALACAKLAR Rehinle temin edilmekle beraber yasaca ayrıcalık taşımayan alacaklar.

ÂDİ İCAR bk. icar, adi kira.

ÂDİ İTİRAZ bk. itiraz.

ÂDİ KARİNELER İspat kudreti, aksi sabıt oluncaya kadar geçerli olan karinelerdir. **bk. karine.**

ÂDİ KEFİL bk. kefil.

ÂDİ KİRA Kiraya verenin, kiracıya ücret karşılığında bir şeyin kullanılmasını terketme borcunu doğuran akit. BK. 248 - 269. Bu kiracı için şahsi (nisbi) bir haktır. Kiraya verenle kiracıyı ilgilendirir. Kira akdi tapuya yazılırsa, kiracının kira aktinden doğan şahsi (nisbi) hakkı herkese karşı ileri sürülebilen ayni bir hak niteliği kazanır. Böylece, kiralanmış gayrimenkulü satın alan bu kira aktini tanımak zorundadır. **bk. icar.**

ADİL bk. adl.

ÂDİ SENET bk. senet çeşitleri.

ÂDİ ŞİRKET (özel şirket) Kuruluşu için formalitesi

kolay, tescil zorunluğu yok, sermaye konması ve mukavele akti isteğe bağlı olan şirket. İki veya daha çok kişilerin birlikte bir ereğe varmak için emek ve mallarını birleştirmeği öngören şirket. BK. 520. TTK. 14, 156.

ADİ USULÜ MUHAKEME Yasanın özel bir yargılamaya tabi tutmadığı bütün hukuk davalarında uygulanan inceleme ve yargılama şeklidir. Nitelikleri: 1. Taraflar iddia, savunma, itiraz ve karşı davalarını yasanın ya da yargıcın belirttiği süre içinde mahkeme kalemine verecekleri ve karşı tarafa (hasma) tebliğ ettirecekleri dilekçelerle bildirirler. 2. Delilleri tebliği takiben tarafların hazır bulundukları açık oturumda tartışılır. 3. Oturuma gelmeyen tarafa **gıyap kararı** gönderilir. 4. Hüküm, tarafların yüzüne karşı verilse bile yasa yoluna müracaat süresi (kanun yolu müddeti) hükmün tebliği tarihinden başlar. Âdi usulü muhakeme; hukuk mahkemelerinde uygulanan genel yargılama şeklidir. HUMK. 178-426. **bk. basit usulü muhakeme, seri usulü muhakeme, şifahi usulü muhakeme.**

ÂDİ YARGILAMA USULÜ **bk. âdi usulü muhakeme.**

ÂDİ YAZILI ŞEKİL **bk. irade beyanı.**

ADİYEN İRTİKÂB **bk. irtikâb.**

ADL 1. Rehin veren ile rehin alanın, rehin edilen şeyi güvenerek teslim ettikleri üçüncü şahıs. 2. İyiliği fenalığına galip kimse. 3. Her işte hak ve hakkaniyet içinde davranmak Adl; zulm'ün zıddıdır

ADLİ HATA Mahkemeden verilmiş kararda, artık maddi şekilde düzeltilmesine imkân olmayan hata. İdama mahkûm edilip cezası yerine getirilmiş kişinin suçsuzluğunun anlaşılması gibi. Adli hata bazen iadei muhakeme yoluyla düzeltilebilir. **bk. muhakemenin iadesi.**

ADLİ MÜZAHARET Yargılama giderlerini ödemekten aciz olan ve haklı olduğuna dair delil gösterebilen kimselerle dava açan hayır kurumlarına devletçe bu hususta yardım edilmesidir. HUMK. 465-472.

ADLİ TIP Adli incelemelerde bir tabibin veya buna benzer mütehassıs kişilerin incelemesi olmadan çözümlenemeyen olaylarla uğraşan bilim. 6119 sayılı Ad-

li Tıp Müessesesi yasası ve bir de tüzüğü vardır.

ADMİNİSTRATÖR Baş idareci.

ADONİS Yunan mitolojisinde Afrodit'in sevgilisi olan avcıdır. Yaban domuzu avında öldürülmüştür. Tanrılara yalvaran Afrodit, her sene ilkbaharda Adonis'in canlanıp altı ay yaşamasını sağlamıştır. Eski Yunan'daki **Adoniya** bayramı bu canlanış adına yapılır.

ADONİYA BAYRAMI bk. **Adonis.**

AF Suçlunun takibinden ve cezalandırılmasından adalet veya genel fayda düşüncesiyle vazgeçmektir. **1. Genel af:** Yapılmış veya yapılacak koğuşturmanın ve hükmedilmiş cezanın kaldırılmasını gerektirir. Kişisel hakka dokunmaz. Sadece suçtan dolayı takip ve mahkûmiyet, sonuçlarıyla birlikte ortadan kalkar. **2. Özel af:** Cezanın tamamen veya kısmen yerine getirilmesinden vazgeçilmesidir. Suçluluk ve mahkûmiyet kalır. Fer'i ve mütemmim cezaları etkilemez. TCK. 97, 98, 100, 101.

AFAKİ Felsefede nesnel Şundan bundan, dereden tepeden.

AFAROZ Hıristiyan ve Museviler arasında dine karşı suç işleyenlerin cemaatten kovulması, kiliseden atılması, dince lânetlenme. Bu ceza ortaçağda papaları; kral, prens ve imparatorlara karşı hakim kılmıştır.

AFERİST Vurguncu, dalavereci, çıkarcı. Çıkarına koşan.

AFFEKTİF Duygusal. Ruhu duygulandıran.

AFİF İffetli, namuslu, doğru.

AFİŞ Resimli duvar ilânı.

AFRODİT Yunan mitolojisinde aşk ve güzellik tanrıçası. Babası **Zeus**, anası **Dione**'dir. Aşk tanrısı **Eros**'un annesi sayılır. Heykel ve resimlere konu olan Afrodit'in Roma mitolojisindeki adı **Venüs**'tür. bk. **Eros.**

AFYON Haşhaştan elde edilen keyif verici zehir. TCK. 403 - 405.

AGÂH Bilen, haberdar, vâkıf.

AGNASYON Yalnız baba tarafından olan akrabalığa denir. Eski Roma'da ailenin bir erkek atası vardı ki buna **agnati** adı verilirdi.

AGNATİ bk. **agnasyon.**

AGNİ Eski Hint dininin kutsal kitabı Veda'larda geçen ateş tanrısı.

AGNOSİ (a.t.) Eşyayı tanıma yeteneğinin kaybı.

AGNOSTİK Bilinemezci.

AGNOSTİSİZM Kelime 1869'da T. H. Huxley'ce bulunmuştur. Bu yazarın anlatışına göre; agnostisizm sadece olayların gerisinde olanı bilmiyoruz diyen sistemdir. Terim; tanrının var olduğunu, niteliğini ve evreninin nereden geldiğinin bilinmediğini ileri süren bir öğreti anlamınadır. Bu ismi Huxley'e ilhameden, Atina'da kurban kesilen anıtta «meçhul bir tanrıya» diye yazılı cümle olmuştur. Felsefede bu terim saltık'ın insan zekâsıyla bilinemeyeceğine inanan doktrin anlamınadır. Bilinemezcilik.

AGONİ (a.t.) Can Çekişme. Organizmanın ölüme karşı son savaşı.

AGREJE Lise ya da fakülte profesörü olmak için sınav veren.

AGREMAN Bir devletin kendi yurduna, kimliği belli bir yabancının elçi olarak gönderilmesine gösterdiği rıza. Agreman verilen diplomat, makbul kişi «persona grata» ilân edilir. Agreman verilmeyen, elçi olarak o devlet topraklarında görev yapamaz.

AGRİPPİNA (aglippina) Roma imparatoru Caligula'nın kız kardeşi, Neron'un annesi ve imparator Claudius'un karısıdır. Claudius'u zehirleyerek öldürmüş ve bir süre devlet işlerine hakim olmuştur. Neron, anası olan bu kadını öldürtmüştür.

AGYAR Başkaları, yabancılar. Gayr'ın çoğuludur.

AĞAÇ (orman) Doğal olarak sekiz metreden fazla boy sürebilen ve kökü, gövdesi, tepesi olan haşebi bitkilere (çapı ne olursa olsun) ağaç denir. 6831 s.k. md. 14, 91.

AĞAÇÇIK (orman) Gövdede uzunluğuna değil de yan dalların büyüyüp artmasıyla daha çok genişliğine büyüme hali gösteren ve boyu hiçbir zaman sekiz metreyi geçmeyen uzun ömürlü haşebi bitki. 6831 s.k. md. 14, 91.

AĞIR HAPİS İdam ve süresiz ağır hapis cezasından sonra en ağır cezadır. Hangi suçların ağır hapis cezasıyla cezalandırılacağını yasa gösterir. TCK'na göre ağır hapis cezasının süresi. yasada açıklanmayan

hallerde bir seneden yirmi dört seneye kadardır. TCK md. 13.

AĞIR PARA CEZASI Bin liradan yüzbin liraya kadar olmak üzere belirtilmiş bir paranın devlet hazinesine ödenmesidir. TCK. md. 19, 647 s.k. md. 5.

AĞIR SU Atom pillerinde kullanılan madde. Formülü D_2O dur. Oksijen ve deteryumun birleşmesiyle meydana gelir.

AĞNAM Genel olarak küçük ve büyük baş hayvanlar.

AĞNAM VERGİSİ Koyun ve keçiden alınan eski bir vergi idi. Bu vergi, hayvanlar vergisi arasına alınmış iken sonra tamamen kaldırılmıştır.

AHAR Başka, başkası, diğer.

AHD 1. Söz vermek, yemin, and. 2. Devir, zaman.

AHFÂD Torunlar. Bir kimsenin «sahih ve fasidini de içine almak üzere» evladının evladı.

AHİ Kardeş. bk. ahiler.

AHİDNAME bk. antlaşma.

AHİLER (ahilik) Karşılıklı yardım ve saygı temeline dayanarak on üçüncü yüzyılda Anadolu'da ortaya çıkmış esnaf kuruluşu. Bu kuruluşa dahil olanlara kardeş anlamına ahi denir.

AHİR 1. Son, sonraki 2. Başkasının nikâhlısıyla cinsi ilişki kuran suçlu.

AHİREN Son günlerde, bu yakınlarda.

AHKÂM Hükümler, yargılar.

AHKÂMI ADLİYE Adalete ilişkin yargılar. Adliyeye ait hükümler.

AHKÂMI AMİRE Emredici yargılar

AHKÂMI NAHİYE Kaldırıcı yargılar. Nehyedici hükümler

AHKÂMI ŞAHSİYE Kişinin, kişilik durumu ile ilgili olup onu yurt dışında da izleyen yasa hükümleri

AHKÂMI ŞERİYE Şeriatın itikadat, ibadat, muamelât münakehat ve ukubata ait yargıları. bk. şeriat.

AHLÂF Ardıllar, gelecek kuşaklar.

AHLÂK Doğru, özü ve sözü bir, aklı başında olanın fikir ve davranışları. Kişinin kendisine ve diğerlerine karşı görevlerini gösteren duygu, düşünce ve davranış biçimi.

AHLÂM Rüyalar.

AHMAKLAR (a.t.) Doğuştan akıl noksanı sınıfına dahil olanlar. Bunlar yalan söyler, çalar, cemiyetin terbiyesine uymazlar. Belli meslek sahibi olamazlar, ciddı bir okula başlayıp bitiremezler. **Ahmaklık, politikada bir süre muvaffak olmaya engel bir hastalık değildir.**

AHRAR Hür kişiler, kölelikten kurtulanlar. Meşrutiyet devrinde bu isimde bir parti kurulmuştu.

AHRET Tek tanrılı dinlerin kabul ettiği ölümden sonraki hayat.

AHRİMAN bk. **Zerdüştlük.**

AHURA-MAZDA Esatire göre, **Zerva'nın** oğlu ve **Ehriman'ın** kardeşidir. Zerdüşt dininde iyiliği ve hayrı simgeleyen ve dünyayı kaplayan varlık. **Öte** yandan dünyayı yaratan tanrı. **bk. Zerdüştlük.**

AHVAL Haller, vaziyetler.

AHVALİ BERZAH Alemi **berzahta** geçirilecek ve görülecek haller. **bk. Âlemi berzah.**

AHVALİ SAİRE Sair haller. TCK.'nun 464/2 md. sinde (mağdurun ölmediği hallerde) anlamına kullanılmıştır.

AHVALİ ŞAHSİYE İnsanların hukuki varlıklarıyla ilgili hukuki durumları. Doğma, ölme, evlenme, boşanma, nişanlanma, evlât edinme gibi durumlar.

AHVALİ ŞAHSİYE SİCİLİ Kişinin hukuki durumunu saptamaya yarayan resmi kütük. Bu kütük doğum, ölüm ve evlenme olmak üzere üçtür.

AHZETMEK Almak.

AHZU İTA Alışveriş.

AHZUKABZ Bir miktar paranın elden teslimi ya da kasa hesabına kaydı.

AİDAT Derneğe belli zamanlarda üyelerince verilen para.

AİLE Birbirine kan, sıhriyet veya mukavele ile bağlı ve bu ilişkileri daha çok medeni hukukla düzenlenmiş insan topluluğu.

AİLE ŞİRKETİ EMVALİ Ailedeki hissedarların terekedeki paylarını tam veya kısmen bırakarak, ya da terekeye diğer mallar koyarak aralarında kurdukları ıştirak. Amacı terekenin paylaşılmasından doğacak sakıncaları kaldırmaktır. MK. md. 323.

AİLE VAKFI Miras ve kişi hukukuna göre kurulmuş bir tesistir ki aile kişilerinin öğretim, eğitim vesair

işleri için gereken giderleri temin amacını güder. MK. md. 80, 322.

AİLE VESAYETİ Vesayet altındaki kimsenin vesayetinin, vesayet makamları yerine aileye verilmesidir. Bu halde vesayet aile meclisi tarafından kullanılır. MK. md. 348.

AJAN 1. İş görevlisi. 2. Tacir veya işletme adına hareket eden. 3. Gizli görevli.

AJANDA Genellikle senelik olarak hazırlanmış gün taksimatlı ve günlük işlerin yazıldığı andırı.

AJAN PROVAKATÖR Partiye, hükümete veya topluluğa olan bağlılığını tehlikeli girişimlerle gösteren kişi. Buna casus da denir. **bk. provakatör.**

AJANS 1. Bankaların küçük şubeleri. 2. Ticari alanda mümessil veya ajanın ikâmetgâhı

AKAB Arka, peş, topuk, ökçe.

AKADEMİ Eski Yunan'da **Eflâtun**'un kurduğu okulun adı. **Aristo**'nun kurduğu okulun adı ise **Lycée**'dir. Bugün belli bir bilim dalının gelişme ve ilerlemesini sağlamak üzere müşterek çalışmalarda veya bağımsız eğitimde bulunan yetkili kişiler topluluğudur.

AKADEMİK Bir akademide söylenecek kadar çok sanatlı ve çok bilgince olan.

AKAİD Akideler, inançlar, inanılan şeyler.

AKALLİYET Azınlık.

AKAMET 1. Başarısızlık, sonuçsuzluk. 2. Kısırlık, verimsizlik, güçsüzlük.

AKAR 1. Halk dilinde kiraya verilip gelir getiren mal. 2. Fıkıh'ta taşınamaz maldır (gayrimenkul).

AKÇE Osmanlı devletinde Osman Gazi zamanında 1329'da bastırılan ilk gümüş para. İkinci Mahmut devrinde akçe basımı kaldırıldı.

AKD 1. Düğümlemek, bağlamak. 2. Tarafların icap ve kabul ile bağlanmaları. Çoğulu **ukud**'dur

AKDEM Önce.

AKDEMCE Önceleri

AKDETMEK 1. Kıymak (nikâh için). 2. Yapmak (Sözleşme, antlaşma için).

AKDİ MUAVAZA İki tarafın da ivaz vererek yaptığı akit. Satış, trampa gibi.

AKDİ MUVALAT (mevlâlık akdi) İslam hukukunda

evlat edinmeye benzer akittir. İslamda evlat edinme kurumu yoktur.

AKDİ KUSUR Akdi bir yükümün, kasden veya savsama suretiyle bozulması.

AKDİN HÜKMÜ bk. akit.

AKDİN İHLÂLİ Akitten doğan borcun yerine getirilmemesinden veya eksik yerine getirilmesinden doğan hal.

AKDİN KONUSU bk. akdin mevzuu.

AKDİN MEVZUU Bir edim'in (eda'nın) yerine getirilmesi yükümüdür. Bu edim olumlu (yapma) olabileceği gibi olumsuz da olabilir. Edimin her zaman maddi bir değerinin bulunması veya alacaklının ekonomik bir çıkarını karşılaması gerekmez. Bunun korunmaya değer bir çıkara dayanması yeter.

AKDİN NEVİLERİ Hukukı mahiyetlerine göre: 1. Asli akit : Borcun tum öğeleri belirtilip saptanarak kesin ve son şekilde yapılıp bitmiş akit. Tapu memuru huzurunda yapılan resmi senet gibi. 2. İhzari akit : Bir akdin ileride yapılacağı yükümünü taşıyan akıt. Diğer adı akit yapma vaadidir. BK. md. 22. Geçerliklerine göre: 1. Borç akitleri: Borç ilişkileri doğuran akitler. Borçlar ve ticaret hukukuna ilişkin akitler gibi. 2. Medeni hukuk akitleri : Aile, miras ve ayni haklarla ilgili akitler. Şekillerine göre: 1. Adi akitler: Şekle bağlı olmadan rıza beyanı ile ortaya çıkan akitlerdir. Taşınırın alım-satımı gibi BK. 184.2. Şekli Akitler : Aktin tamam olması için rıza beyanından başka bir de şekle gerek gösteren akitlerdir. Taşınmazın alım-satımı BK. md. 213, kefalet BK. md. 484, bağışlama taahhüdü BK. md. 238 gibi. 3. Merasimli akitler: Resmi memur huzurunda sual ve cevaba dayanılarak bir merasim içinde yapılan evlenme akti gibi. Evlenme aktı yasal merasimi içinde yapılmamış ise hiç meydana gelmemiş sayılır. MK. 108, 109. İvazlarına göre: 1. Karşılıklı akitler: Her iki tarafa borç yükleyen akitler. Kira, hizmet, istisna akitleri gibi. BK. md. 248, 313, 355. Eğer her iki tarafa muhakkak borç yüklüyorsa tam karşılıklı akitler denir. BK. 81, 106. Yahut bir taraf borç altına girdiği halde diğer taraf ancak bazı durumlarda borçlanıyorsa eksik karşılıklı

akıt denir. BK. md. 299, 300, 301. **3. Karşılıksız akitler**: Hibe ve kefalet akitlerinde olduğu gibi yalnız bir tek edim mevcut olan akitlerdir. BK. md. 234, 483. Borcun konusu ve ereğine göre: **1. Mülkiyetin nakli ereğini güden akitler**: Alım - satım BK. md. 182, 231, trampa BK. md. 232, 233, bağışlama BK. md. 238 gibi. **2. Kullandırma ereği güden akitler**: Bu akitlerin yerine getirilmesi ancak bir şeyin kullanılmasıyla mümkündür. Adi kira BK. md. 248-269, hasılat kirası BK. md. 270-298, ariyet BK. md. 299-305, ödünç BK. md. 306 - 312 gibi. **3. İş gördürme ereği güden akitler**: Bunların yerine getirilmesi ancak bir tarafın belli bir iş görmesiyle mümkündür. Hizmet akti BK. 315-354, istisna aktı BK. md. 355-371. **Hizmet akti**: Bir kimsenin diğerine belli veya belirsiz bir zamanda iş görmeği, karşı tarafın da ona bir ücret vermeği yüklenmesidir. **İstisna akti** ise bir ücret karşılığında bir şeyin yapılmasını kapsayan akittir. Burada esas olan iş değil yapılan işin sonucudur. **4. Teminat ereği güden akitler**: Buraya kefalet akdi girer. Bk. md. 483-503. Rehin akdi de bu kategoriye dahildir. Ancak ayni bir hak doğurduğundan MK.'ca düzenlenmiştir. MK. md. 765 - 875. **5. Tesadüf ve talih akitleri**: Kumar ve bahis akitleri BK. md. 504 - 506, kaydı hayat ile irat ve ölünceye kadar bakma akitleri BK. md. 517 - 519, bu kısma girer. **6. Ortaklık akitleri**: Adi şirket ile BK. md. 520 - 541, ticaret kanununda düzenlenen şirketler buraya dahildir.

AKIB Erkek çocukların erkek ve kız çocukları.

ÂKIBET Son, sonunda, eninde sonunda.

AKIL BÂLİĞ Erim. Aklen erişmiş, iyiyi kötüden ayıracak akli duruma gelmiş.

AKILCILIK bk. rasyonalizm.

ÂKILE Bir cinâyetten doğan diyeti ödemeyi üzerine alan asabe, aşiret veya ehli divan.

AKIL HASTALIĞI İnsanlarda temyız kudretini kaldıran fizyolojik hal. Bu kişinin hukuki işlemleri hükümsüzdür. İşledikleri suçlardan ötürü de cezalandırılmazlar. MK. md. 88, 112, 129, 319, 320. BK. md. 54. TCK. md. 46, 47.

AKIL ZAYIFLIĞI Akıl hastalığının orta bir şekli. Di-

mağın karışıklığını, tembelliğini gösterir İradede güçsüzlük ve yargılamada azlık vardır. MK. md. 318 - 320, 355.

AKİDE (doğma) Akli prensiplerden kaynak alan hukuki bilgi ve kanı. İnanılan şey, inan. İmanın, inanışın bağlı olduğu, dayandığı üstün fikir

AKİDEYN Akdi yapanlar. Akdin iki tarafı.

AKİM Sonuçsuz, başarısız. Kısır, verimsiz.

AKİM KALMAK Sonu gelmemek. Sonu çıkmamak. Suya düşmek.

AKİT İki şahsın karşılıklı anlaşma sonunda, bir tarafı borçlu ve diğer tarafı alacaklı veya her iki tarafı hem borçlu ve hem de alacaklı kılan hukuki bir işlemdir. Akit; kabul haberinin icapcıya vardığı anda inikad eder (tamam olur). Ancak akdin hükmü kabul haberinin gönderildiği anda başlar. BK. md. 2, 10, 225, 314/2. Akitte ilk yapılan teklife icap, karşı tarafın buna uygun ve bunu münasip gören ve icaba muafakat eden beyanına da kabul denir. BK. md. 3. **bk. akdin nevileri.**

AKİTTEN DOĞAN HISIMLIK bk. hısımlık.

AKİT YAPMA TAAHHÜDÜ (akit yapma vâdı) Bu öyle bir akittir ki taraflardan biri veya ikisi diğer bir akit yapma (asıl akit) yükümlülüğü altına girer. Akit yapma taahhüdü tarafları bağladığı için hazırlık niteliğindeki müzakerelerden ayrıdır. BK. md. 22.

AKİT YAPMA VÂDI bk. akit yapma taahhüdü.

AKL Bir cinayetten doğan diyeti vermektir. Çoğulu ukul'dür.

AKLISELİM Sagduyu. Doğruyu yanlıştan ayırma melekesi. Aklıselim zihnin kapıcısıdır. Görevi; şüpheli fikirlerin ne girmesine ve ne de çıkmasına izin vermemektir.

AKLİYE Usculuk.

AKONİT (a.t.) Bir metre boyda mavi çiçekli ve her tarafı zehirli ot. Kök tozları cinayet kasdıyla kullanılır. Ölüm, nefes alma merkezlerinin felciyle olur.

AKONT İleride görülecek hesaba tuta önceden yapılan ödeme.

AKROPOLİS Eski Yunan'da yüksek yerlere kurulan ve etrafı surlarla çevrili olup içinde saray ve tapınak

bulunan berkiltilmiş şehir. Anadolu'da Hâttusas (Boğazköy) ve Bergama akropolisleri, Yunanistan'da Atina akropolisi ünlüdür.

AKREDİTİF 1. Bir malı ihraç edenle o malı ithal eden tüccar arasında mal bedelinin her iki tarafın hukukunu koruyacak şekilde kolaylıkla ödenmesini temin için bankalarca açılan kredi şekli. 2. Bir bankanın kendi şubesine veya başka bir bankaya bir kimse için açmış olduğu tutarı belli kredi hesabı. 3. Alıcının satıcı ile yaptığı satış mukavelesinin yerine getirilmesi için satıcıya bazı koşullar altında belli bir paranın verilmesi işiyle bir bankayı görevlendirmesi. 4. Bir kimsenin üçüncü bir şahsa kendi hesabına ödemede bulunması için diğer bir şahsı (kural olarak bir bankayı) görevlendirmesidir. Banka tarafından yapılacak bu ödeme koşullu ya da koşulsuz olur.

AKROSTİŞ Şiirde, mısraların ilk harflerinin bir araya gelmesiyle ortaya bir isim çıkması Bu şekildeki manzume.

AKSAM Kısımlar, parçalar.

AKSATA Alışveriş

AKSAYI ŞARK Uzak doğu.

AKSEPTASYON Bankalarda yapılan kredi işlemlerinin adı. Banka bu kredi işlemiyle kredi alacak müşterinin emrine kendisini veya genellikle yabancı bir bankanın kabulünü hazır eder.

AKSESUVAR Temel bir nesnenin gerektirdiği öteki şeyler. Tiyatro dekorunda kullanılan eşya.

AKSİYOM Kendiliğinden belli olan. Belit. Mütearife.

AKSİYON 1. Eylem 2. bk. hisse senedi.

AKSİYONER Bir ortaklıkta payı olan kimse. Hisse senedi sahibi, paydaş.

AKSÜLAMEL Tepki.

AKTİF Ticari muhasebede bilançonun sol tarafında bulunan ve işletmenin kıymetler toplamını gösteren para. İngiltere'de aktif bilançonun sağ tarafındadır.

AKTİF HESAPLAR İşletmeye yaşama ve çalışma gücü veren değerlerin kaydolunduğu hesap.

AKTİF MÜDAHALE Ticari bir işletmenin devamlı bir şekilde çalışıp yaşaması ve dolayısıyla kâr sağlanması için kendi konusunda çalışmalar yapmasıdır.

AKTİVİST Eylemci, etkinci.
AKTİVİTE Etkinlik.
AKTİVİZM Etkincilik, eylemcilik.
AKTÜALİTE Bugünkü olay veya konu. Güncelik.
AKTÜER Sigorta kurumunun istatistiklere ve ihtimallere dayanarak hesaplarını hazırlayan uzman.
AKUT (a.t.) Yürüyüşü hızlı olan hastalık.
AKVAM Milletler, kavimler.
ÂL Sülale. Hanedan. Soy, evlât, aile. (Âl'i Osman: Osmanoğulları, Âl'i sultan: Sultan evlâdı).
ALÂ İyi. Yüksek, yükseklik. Manevi yükseklik
ALACAK Bir kimsenin diğerini halen veya ileride bir şey yapmaya veya yapmamaya, ya da bir şey vermeğe icbar eylemesi hakkı.
ALACAĞIN TEMLİKİ Borç ilişkisinden doğan hakların alacaklı tarafından üçüncü bir şahsa devri. BK. md 162 - 172
ALACAKLININ TEMERRÜDÜ bk. temerrüt.
ALACAK SEBEBİ (causa credendi) bk. hukukî sebep.
ALÂHALİHİ Olduğu gibi.
ALÂKABAHŞ Alâka verici.
ALÂMELEİNNAS Herkesin içinde, herkesin karşısında elgün içinde.
ALÂMETİ FARİKA Mamul bir şey veya eşya üzerine konan ve yapanın veya satanın isim, şöhret ve mevkiini bildiren her nevi işaret ve damga. Satışa arzedilen malın benzerlerinden ayırdedilmesine yarayan ayırıcı işaret. TTK. 4, 39.
ALÂYIVALÂ Hükümdar alayı.
ALEDDEVAM Boyuna, biteviye, sürgit, artsız, arasız.
ALBİNİZM (t.) Saç, kirpik, kaş ve deride aşırı beyazlık hastalığı. Soydan geçer.
ALEGORİ Soyut bir fikri heykel veya resimle anlatma.
ALELEKSER Çoğunca, çoğu zaman. En çoğu, daha çok.
ALEL ITLAK 1. Genel olarak bir kayıtla bağlı olmayarak. 2. Ayırdetmeden, ayırmadan, salt olarak.
ALELUMUM Genellikle, genel olarak.
ÂLEM'İ BERZAH Ölüm zamanıyla ahiret günü arasındaki kabir (mezar) âlemi.
ÂLEMŞUMUL Evrensel.
ALET'İ CARİHA Yaralayan alet. Bedenin parçalarını

birbirinden ayıran şey. Kama, süngü, bıçak, kesgi gibi

ALETTAFSİL Uzun uzadıya, bütün ayrıntılarıyla.

ALEVİ Hazreti Ali'ye bağlı olanlara alevi, bunların mezhebine alevilik denir Alevilik islam dininin ayrıldığı üç sistemden biri olan şiiliğin bir koludur. Hazreti Ali'nin sağlığında onu en büyük halife kabul ederek emri altına girenlere alevi adı verilmiştir. Ölümünden sonra o'na imamlığın Tanrı ve Peygamberler tarafından verildiğine inanılır. Bu inanda olanlar alevilik mezhebini kurmuşlardır. Ali'nin soyundan gelen oniki imamın, Ali'nin sırlarına sahip oldukları kabul edilmiştir. Alevilik pek çok kollara ayrılır. Ali'yi Tanrılaştıranlar, kıyamet gününde gelerek değişmez adaletini kuracağına inananlar çıkmıştır. Alevilik Anadolu'da köylerde (ocaklardan), kasabalarda (mürşit yuvalarından) idare edilir. Ocaklara dedeler, mürşit yuvalarına pirler bakar (nezaret eder). Kadın boşamak, dul kadın almak aleviliğe aykırıdır. Muharrem ayında oniki gün, kışın Hızır Peygamber adına üç gün oruç tutarlar. Elinle, dilinle, belinle hiçbir günah işlememe kuralı bu mezhepte ahlâkın özüdür. Mum söndü olayları yalandır. bk. şiilik, islam mezhepleri.

ALEVİLİK bk. alevi.

ALİ Yüce, yüksek.

ÂLİHE İlahlar, tanrıça.

ALİL Hasta, sakat.

ALİVRE Akit sırasında elde yokken teslim anında temini mümkün mal hakkında yapılan satış için kullanılan terim.

ALİVRE SATIŞ Satış mukavelesine göre satıcının, malın belli süre içinde teslimini taahhüt eylemesi şeklinde yapılan satış.

ALKAZAR (Al-kasr) Kırmızı köşk. Kanlı köşk Endülüs hükümdarlarının saraylarına batılıların taktıkları isim.

ALKOLİK DEMANS (a.t.) İçki sebebiyle ortaya çıkan bunaklığın doğurduğu hatıra kaybı. Hatıradaki boşluklar uydurmalarla doldurulur.

ALLAH Bütün varlıkların yaratıcısı ve koruyucusu ulu varlık. Bu kelime islamlara göre arapça, bazılarına

göre ibranice, bazılarınca da süryanicedir. Kur'an da ve Hadis'lerde Allahın 99 adı geçer. Çoğu sıfat karşılığında kullanılmıştır.

ALONJ Ticari senet üzerinde ciro vesair işlemlerin çokluğu sebebiyle yazılacak yer kalmadığında bu nevi işlemleri yazabilmek için eklenen kâğıt. TTK. 595, 613, 723.

ALŞİMİ (ilmi simya) İlk kimya bilimi olup eski çaglarda değersiz madenlerden altın elde etmeğe ve hayat iksirini bulmağa çalışmıştır. Bu çaba modern kimyanın temeli olmuştur.

ALTERNATİF 1. Dalgalı 2. Seçenek.

ALTERNATİF BORÇ İçinden, sadece arzu edilen biri yerine getirilmek üzere birden çok eda konusu taşıyan borç. Seçme hakkı anlaşmaya göre alacaklıya, borçluya veya üçüncü bir şahsa ait olabilir. Bu seçme hakkı kural olarak borçluya aittir. BK. md. 71.

ALTIN ESASI Devletin piyasaya çıkardığı kâğıt paranın karşılığını altın olarak elinde (merkez bankasında) hazır bulundurmasıdır. Bu sistemde devlet, ayarı ve ağırlığı altına verdiği değere eşit kâğıt para basabilir. Bu yolu 1914'de A.B.D. ve 1941'de İngiltere terketmiştir.

ALTIN ŞARTI Borçlunun borcunu altın para olarak veya ödemede altına göre hasıl olacak farkı da gözönüne alarak ödemeyi öngören şart. TTK. 940

ALTO bk. viyola.

ALTURİST Özgeci. Kendisinden başkasını düşünen.

ALTURİZM Diğergâmlık. Hemcinslerinin yararını da nazara alma. Kendisinden başkasını da düşünme halı. Özgecilik.

ALYENİST Deliler hekimi.

ÂMÂ Gözü görmeyen adam. Bunların imzaları tasdik edilmedikçe ve usulen imzaladıkları konuyu bildikleri anlaşılmadıkça sorumlu tutulamazlar. BK. md. 14/3.

AMÂL İşler. Arzular. Ameller.

AMALİ ERBAA Dört işlem. Bunlar toplama, çıkarma, çarpma ve bölmedir.

AMBARGO 1. Bir devletin kendi limanında bulunan hasım devlete ait gemilere el koyması. 2. Geminin limandan ayrılmasına mani olmak için yüküyle (hamu-

lesiyle) birlikte ona el koymak. 3. Sınırlama, yasaklama.

AMBOLİ (t.) Damar tıkanıklığı

AMDEN Evvelden karar vermiş olarak. Taammuden.

ÂMED'İ DİVAN'I HÜMÂYUN HÜLEFASI Reisülküttaplığa (dışişlerine) ait her türlü yazı işlerini yapan kalem kâtiplerinin ünvanı. Bu divanda yazılar ince, süslü ve teşrifat kurallarına uyularak yazılırdı.

AMEL İş.

AMELİ İşüstü, uygulamalı. (Bir şeyi ameli olarak öğrenmek: Bir şeyi işüstünde öğrenmek).

AMELİYAT Yapılış. (Bir işin ameliyatını bilmek: Bir işin yapılışını bilmek).

AMENAJMAN Ormanların ve buna benzer şeylerin evvelden hazırlanıp tasdik edilmiş planlara göre işletilmesinin tanzimi

AMİK Derin.

AMİL 1. Etken. Yapan, işleyen. 2. Bir sonucun doğmasını gerçekleştiren belli başlı eleman ve kudret. 3. Hukuki bir olayın gerçekleşmesinde yardımcı olan etken.

AMİR HÜKÜMLER Tarafların iradeleriyle değiştirilemeyen yasa hükümleridir.

AMİYANE Bayağı, sıradan.

AMME DAVASI (kamu davası) Cumhuriyet Savcısının iddianameyle mahkemeye ya da talepname ile sorgu hakimliğine açtığı dava. CMUK. md 147-170.

AMME HAKLARI (kamu hakları) Amme hukuku kurallarından doğan haklar

AMME HUKUKU (kamu hukuku) Hukuki ilişkilerde hak konusu veya görevlisi veya her ikisi devlet ise, bu gibi ilişkileri düzenleyen kuralların tümü.

AMME MENFAATI (kamu yararı) Halkın ihtiyaçları veya milli birlik ve devlet egemenliğiyle ilgili, halka ve devlete yararlı çıkarlardır ki bunların takdiri yasa koyucu ile yargı organlarına aittir.

AMME SEKTÖRÜ (kamu sektörü) Genel ve katma bütçeli idarelerle özel idareler ve belediyelere bağlı bulunan kuruluşlarla, sermayesinin tümü devlet tarafından verilerek kurulan ekonomik oluşlardır. Yönetim ve denetimi 440 sayılı yasa hükümlerine bağlı

kuruluşlar, özel yasalarla kurulan bankalar ve diğer kuruluşlar, sermayesinin yarısından fazlası devletin veya yukarıda yazılan kurumların elinde bulunan kuruluşlar ve bunların aynı oranda iştirakleriyle ortaya çıkan kurumlar 224 sayılı yasadaki amme sektörünü teşkil ederler. 224 s.k. md.1.

AMME TEŞEBBÜSLERİ (kamu teşebbüsleri) Devlet, il ve belediyelerce kurulan teşebbüslerdir.

AMNEZİ (a.t.) Hafızanın kaybolması veya dumanlanması. Bilhassa geçmişteki olayları hatırlama kabiliyetsizliği.

AMORALİST Töredışıcı.

AMORALİZM Ahlâk tanımazlık. Ahlâkdışıcılık.

AMORF Şekil diye bir şey belli olmayacak derecede düzensiz. Şekilsiz, formsuz.

AMORTİSMAN (itfa) 1. Borcun birden veya parti parti ödemelerle ortadan kaldırılması. 2. Anonim şirket hisse senetlerinin (itibari kıymetlerinin) şirket kazancından ayrılan paralarla, paydaşlara ödenmesi. 3. Sınai işletmede aşınma payının kâr ve zarar hesabına geçirilerek indirilmesi. Aşınma payının ayrılması 4. Maliyede, borcun vadesindeki faizleriyle birlikte toplamı olan miktar üzerinden taksitle ödenmesi. TTK. 396, 430, 460-464, 517, 572, 1198.

AMPER Elektrik akımının şiddet birimi. Saniyede 1118 miligram gümüşü açığa çıkaran akımın şiddeti bir amperdir.

AMPRİK Akıl teorisine değil sadece görgüye dayanan. Görgül.

AMPRİST Görgü ve deneye dayanan filozof veya hekim. Görgücü.

AMPRİZM (deneycilik) Bilginin kaynağının deneyde olduğunu kabul eden felsefi sistem. Eski Yunan'da Demokrit ve Epikür bu görüştedirler. Locke, Hume bu okula mensupturlar. **bk. Demokrit, Epikürcülük, John Locke.**

ANA GAYRİMENKUL Kat mülkiyetini konu alan taşınmaz malın bütününe denir. 634 s.k. md. 2.

ANAKRONİK Zamanın gelenek ve ahlâk anlayışına uymayan tutum. Olay tarihinde yanılma.

ANALIK-BABALIK Medeni yasaya göre evlat edinmek

suretiyle kurulan hukuki ilişkiye denir. MK. 253-258.

ANALİTİK Çözümleme ile ilgili. Çözümsel, çözümlemeli.

ANALİZ Bir bütünü parçalara ayırma. Bir cismin niteliğini ve niceliğini anlamak için yapılan iş.

ANALOJİ Örnekseme. bk. kıyas.

AN'ANE Müşterek ahlâk, anlayış ve sosyal değer yargılarıyla beslenmiş tarihi gelişme ürünü olup yasa koyucunun karışmadığı ve önceden varolan görenek ve uygulamalarla yerleşip zamanımıza kadar gelmiş tüzel esaslardır.

ANANIN BABANIN HAKLARI Bu hak genel olarak üç türlüdür. 1. Uslandırma hakkı. Cismani tedip (terbiye verme, eğitme) hakkı. 2. İntifa (istifade) hakkı. 3. Vasinin yargıç izniyle yapabileceği işlemleri izinsiz yapma yetkisi. MK. 260.

ANA PARA Ödünç verilen paranın aslı. Buna re'sülmal da denir.

ANARŞİ Devlet otoritesinin tamamen kaybolduğu topluluktaki sosyal ve tüzel durum. Kişinin hiçbir otoriteye bağlı olmadan yaşaması gerektiğini savunan siyasi görüş. Düzensizlik, kargaşalık.

ANARŞİK Düzensız.

ANARŞİST Kargaşacı.

ANARŞİZM Kargaşacılık.

ANATOMİ Gövde yapısı.

ANA YAPI Kat mülkiyetine konu olan taşınmaz malın esas yapı kısmı. 634 s.k. md. 2.

ANAYASA ÇOĞUNLUĞU Hazır bulunan milletvekili oylarının çoğunluğu olmayıp, meclisin tüm üyelerinin kesin çoğunluğuna verilen isimdir.

ANAYASA MAHKEMESİ Anayasa Mahkemesi on beş üyeden kurulur. Bunları Cumhurbaşkanı seçer. Anayasa Mahkemesi Başkan ve Başkan vekili dört yıl için üyeler arasından gizli oy ve salt çoğunlukla seçilir. Altmış beş yaşlarını doldurunca emekliye ayrılırlar. Bu Yüksek Mahkeme; yasaların, yasa hükmündeki kararnamelerin, T.B.M.M. içtüzüğünün Anayasaya şekil ve esas bakımından uygunlugunu denetler. Anayasa Mahkemesine iptal davası açma hakkı; yasa, kararname ve tüzüğün resmi gazetede ilânından

doksan gün sonra düşer. Anayasa mahkemesi iş kendisine geldiğinden itibaren altı ay içinde karar verir ve açıklar. Anayasa md 179, 180, 186. bk. Yüce Divan.

ANE (ana) Kasıkaltı.

ANEKDOT Büyük bir olay içinde başlıbaşına bütünlük gösteren küçük hikâyelerden biri.

ANESTEZİ (a.t.) Duygu yeteneğinin kısmen ya da tümden yitimi.

ANGARYA 1. Maldan ya da hizmetten bedava yararlanma 2. Birine zorla ve ücretsiz olarak gördürülen iş. Angarya yasaktır. Anayasa md. 17.

ANGLİKAN Din yönünden İngiliz hükümetinin dinine bağlı olan.

ANGLİKANİZM 1534'de üstünlük bildirisiyle katolik dinini terkeden Büyük Britanya'nın resmi dini. Bu bildiride; doğma ve dinden ayrılmaksızın VIII. Henri kendisini kilisenin başı ilân ediyordu. 1563'de I. Elizabet'in «birlik bildirisi»yle İngiltere Roma kilisesinden resmen ayrılarak yalnız piskoposluk muhafaza edilmiş ve anglikanizm tamamlanmıştır. Anglikan ayinleri (ortak dua) isimli bir kitapta açıklanmıştır. Kutsama törenleri ikiye indirilmiş ve Meryemana ile azizlere tapınma kaldırılmıştır. Anglikanizm sonradan presbiteryen, püriten, episkopal, metodist gibi kollara ayrılmıştır. bk. püriten.

ANGLO-SAKSON M.S. 5 ve 6. yüzyıllarda kuzey Almanya'dan bir göçle Britanya'ya sızarak Norman istilâsından önce İngiliz tarihine, İngiliz dil ve edebiyatına kendi damgasını basmış olan Angıllar, Saksonlar ve Jüt'lerden kurulmuş kavimdir. Diğer bir anlamı, ana dili İngilizce olandır.

AN İKRAR'IN SULH Davalının ikrarı üzerine yapılan sulh.

ANILGIYAP Kendi yokken, arkasından.

ANIMATİZM Bütün doğa olaylarına tanrısal güç ve nitelik tanıyan ilkel din sistemi. Burada doğal kuvvetler ve doğa olayları tanrılaştırılmıştır.

ANİMİZM Canlıcılık. İnsan bedeninden ayrılan ruhların göğe çıktıktan sonra tanrısal bir nitelik kazanıp insanları yönettiğine inanan ilkel bir din

AN İNKÂR'IN SULH Davalının inkârı üzerine yapılan sulh.

ANİ SUÇ bk. **suç nevileri 5.**

ANKES Banknot (kâğıt para) karşılığı olarak bunu çıkaran bankanın kasasındaki altın ya da gümüş toplamı. İşletme kasasında gerçekte varolan para.

ANKESMAN Para veya değerli kâğıtları kasaya koyma.

ANKESÖR Otomatik kasa.

ANKET Bir iş hakkında ayrı ayrı fikirler toplama, soruşturma, araştırma.

ANKİLOZ (a.t.) Eklemin oynaklığını kaybederek işlemez duruma gelmesi.

ANKONSINYASYON SATIŞ Malın satılmak üzere ticari bir memur ya da bir komisyoncuya verilmesi.

ANLAŞMA İki ya da daha çok devletin belli bir politik konu üzerinde anlaştıklarını gösteren belgeler (entent, accord).

ANODİN (t.) Ağrı dindiren ilaç.

ANONİM ŞİRKET (sermaye şirketi) Bir ünvana —başlığa— sahip, ana sermayesi belli ve paylara bölünmüş olan, borçlarından ötürü mallarıyla sorumlu bulunan şirkettir. Ortaklarının sorumluluğu kabullendikleri sermaye paylarıyla sınırlıdır. TTK. 269 - 474.

ANOREKSİ İştahsızlık hastalığı.

ANORSİDİ (a.t.) Doğuştan erkek bezlerinde noksanlık.

ANSEFALİT (a.t.) Beyin yangısı.

AN SÜKÛT'İN SULH Davalının susması üzerine vaki olan sulh.

ANTET Başlıklı kâğıt, kâğıt üzerine yazılmış başlık, basılmış adres.

ANTİK 1. Eski çağ ile ilgili. 2. Antika.

ANTİKİTE 1. Tarihte ilk çağ. Antik devir. 2. Eski heykel, madalyon, anıt.

ANTİKLERİKALİZM Kilise makamlarına, örgütlenmiş papaz sınıfına karşı düşmanlık. Kilise ve papazların devlet yönetimine karışma isteklerine karşı düşmanlık.

ANTİKOMİNTERN Komintern politikasına karşı olan. bk. **komintern.**

ANTİSEMİTİK Yahudi düşmanı olan, yahudı düşmanlığı.

ANTİSEMİTİZM 1. Yahudı düşmanlığı. 2. Şiddetli milliyetçilik nedeniyle diğer insanları aşağılamak, horlamak.

ANTİSİKLON Karşı-döngü. Karşı kasırga.

ANTİSOSYAL Toplum organizasyonuna karşıt olan.

ANTİSTEN bk. Stoikler.

ANTLAŞMA Devletler arasında hukuki bir ilişki doğurmak, doğmuş olan ilişkiyi değiştirmek veya kaldırmak için yapılan anlaşmadır. Devletler arasındaki anlaşmaların konu bakımından en önemlilerini anlatır. Ahidname.

ANTOLOJİ Seçme yazıları toplayan kitap, seçmeler, seçme yazılar.

ANTREPO Vergi ve resimleri ödenmemiş gümrüğe tabi malların muhafazası için kurulan depo. TTK. 135.

ANTROPOLOJİ İnsan bilimi

ANTROPOMETRİ Suç işleyenlerin kimliğini bulmaya yarayan yollardan biri olup 1878'de ilk defa Bertillon tarafından uygulandığı için Bertillonage adıyla da anılır. Bir insan vücudunun, ileride tanınmasını sağlamak için nasıl ölçüleceğini gösteren ve bu konuda bir takım teknik kuralları içeren metod olarak tanımlanır.

ANTROPOMORFİZM İnsanlara vergi tüm fizik, psikolojik, toplumsal nitelikleri Tanrılarda da varsayan bir sistemdir. Tanrıyı insan biçimi ya da niteliğinde kabullenen felsefi düşünce.

AORTA (t.) Büyük atardamar.

APELLA Eski Isparta'da otuz yaşını bitirenlerin katıldıkları halk toplantısının adı. bk. Eforlar heyeti.

APOLLON Temizlik ve aşk tanrısı. Anadolu'dan Yunanistan'a geçip Delf'de yerleşmiştir. Müzik ve sanatı sevmek bu tanrının özlü niteliğidir.

APOPLEKSİ (a.t.) Beynin bütün görevlerini birdenbire ve az çok tam olarak yapamaması. Bilinç kaybı, inme, sekte.

APOSTERİORİ Sonsal.

APRİORİ Hiçbir deneye dayanmadan yalnız akıl yoluyla. Önsel. bk. sezgicilik.

ARÂ 1. Oylar, reyler, fikirler. 2. Süsleyen, bezeyen.

ARABİ AYLAR Hicri takvim aylarıdır. Hicri takvim; Peygamber Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göç

ettiği 622 tarihini başlangıç alan takvimdir. Hicri takvimin ayları (arabi aylar) şunlardır: Muharrem, Sefer, Rebiülevvel, Rebiülahır, Cemaziyülevvel, Cemaziyülahır, Recep, Şaban, Ramazan, Şevval, Zilkade, Zilhicce. Bu takvimde bir sene 354 gün ve bir ay 29.5 gündür. Hicretin 17. yılında hicri takvim (arabi aylar esası) kabul edilmiştir. Yurdumuzda Cumhuriyet devrine kadar bu takvim uygulanmıştır. bk. **Hicri sene.**

ARAF Kur'an'ın yedinci suresinde adı geçen cennet ile cehennem arasındaki yer.

ARAFAT Mekke'nin doğusunda 70 metre yükseklikteki dağ. Kurban bayramından bir gün önce, öğleden ertesi gün şafak sökenedek burada durulması hacı olmak için gereklidir. Bu durmaya vakfe denir

ARASAT Kıyamet gününde bütün kâinatın toplanacağı mahşer meydanı.

ARAZ 1. Felsefede cisim (varlık), cevher (öz). 2. Fıkıh'ta paradan başka mal demektir. 3. Kelime anlamı 'belirti'dir.

ARAZİ'İ EMİRİYE Aslı hazineye ait olmak üzere devlet tarafından kişilere dağıtılan tarla, çayır, yaylak, kışlak, koru ve benzeri yerler. Bunlara **arazi'i memleket, arazi'i havz da denir. bk. arazi'i mevat.**

ARAZİ'İ HARACİYE Zaptedilen araziye hariçten müslim olmayan halk getirilerek veya müslim olmayan eski halkın elinde bırakılarak kurulan arazi yönetimi. Bu yetki Ulülemr'e aittir. **bk. ganaimi gayri melufe.**

ARAZİ'İ HAVZ bk. ganaimi gayri melufe.

ARAZİ'İ MEKTUME Gizli arazi, saklı arazi. Hazineye (beytülmale) haber verilmeden kullanılan nizasız (mahlûl) veya müstehik'i tapulu yerler.

ARAZİ'İ MEMLEKET (arazi'i havz) bk. ganaimi gayri melufe.

ARAZİ'İ MEMLUKE Kimsenin izin ve rızasına gerek kalmadan sahibi tarafından kullanılan, üzerine bina, bağ, bahçe yapılabilen yerlerdir.

ARAZİ'İ METRUKE Kamu için terkolunan yol gibi yerlerle, köy ve kasaba halkına terk ve tahsis olunan mera gibi yerlerdir.

ARAZİ'İ MEVAT Köy ve kasaba gibi mamur yerlerden

yarım saat uzakta bulunan, kimsenin tasarrufunda bulunmayan ve kamuya terk ve tahsis kılınmış taşlık, pırnalık, kıraç yerlerdir.

ARAZİ'İ MEVKUFE 1. Vakfolunmuş arazi. 2. Arazi kanununa göre devlete ait geliri (beylik geliri) bir cihete tahsis olunan yer.

ARAZİ'İ MEZRU'A Ekin ekilmekte olan yerler.

ARAZİ'İ ÖŞRİYE Ziraat olundukça her sene gelirinden beytüssadaka'ya konmak üzere öşür alınan yerler. bk. ganaimi gayri melufe.

ARBİTRAJ 1. Çeşitli borsalarda aynı zamanda kote edilen döviz kurları arasındaki farklardan kazanç sağlamak için yapılan kambiyo işlemi. 2. Tahkim. Herhangi bir işlemin çözümünü hakeme havale etmek.

AREFAT bk. Purgatorium.

ARIZ Bir şeyle sonradan ilişiği olan. Sonradan olan.

ARIZA bk. kaza.

ARIZ OLMAK Gelmek, gelip çatmak. (Unutkanlık arız oldu: Unutkanlık geldi).

ARIZİ TERSLİK bk. tenasüli terslikler.

ÂRİ 1. Çıplak, boş, kurtulmuş. 2. (-sız) ... (hatadan ari: Hatasız).

ARİF İrfan sahibi. Bilgili ve dirayetli kimse.

ARİFE Öngün.

ARİSTO (384-322) Stavro'da doğdu. Atina'da yaşadı. Eflâtun'un Akademisine devam etti. Makedonya kralı Filip'in oğlu İskender'e öğretmenlik yaptı. 355'de Atina'ya dönerek Lise (Lyceon)yi kurdu. Burada zamanının bütün bilimlerini okuttu Eflâtunun ögrencisi olmakla beraber felsefesi ondan ayrıdır. Zamanında yürürlükte olan 158 devletin anayasasını inceleyerek yazdığı «Atınalıların devleti» isimli eseri onu mukayeseli hukukun babası yapmıştır. Aristo'ya göre insan dostlarını ve gerçeği aynı zamanda sevebilir. Fakat ahlâki tutum gerçeği tercih etmeyi emreder. Her bilimin kendine has iyiliği vardır. Siyaset biliminin aradığı iyilik adalettir. İhtilallerin baş nedeni, siyasi eşitlikle doğal eşitliğin uzlaştırılamamasıdır. Hukuk devletin malıdır ve devletin haricinde hukuk yoktur. Esaret vardır ve zamanın sosyal durumuna uygun bir kurumdur. Sosyal duruma uygun bulunan bu hal, zo-

runlu bulunmakla hukuka da uygundur. Gerçek eşitlik eşitsizliktir. Çünkü eşitsizlik doğal bir şeydir. İnsanlar beden, ruh ve sosyal durum bakımından eşit değildirler. Binaenaleyh eşitsizlik en iyi eşitliktir. Devletin hukuki yapısında iki tür yasa vardır. Birincisi; akıl gereği her memlekette aynı olan ve akıl icabı değişmeyen yasalardır. Bunlar için (yasayı bilmemek mazeret sayılmaz) kuralı uygulanabilir. İkinci tür yasalar, devletin özel karakterine uyularak konulmuş yasalardır. Bunlar için (yasayı bilmemek mazeret sayılmaz) kuralı uygulanamaz. Geniş anlamda adalet fazilet demektir. Dar anlamda adalet orta had'dır. Yani aşırılık ile tersine aşırılık arasındaki ölçülülük haddı'dır. İçinde bulunduğumuz sosyal durum doğal ve zorunlu bır sonuç ve dolayısıyla haklı bir vaziyettir Bu durumu bozan onu eski haline getirmek zorundadır. Bu sebeple zarar veren onu ödemeli ve bu ödeme zarar miktarına eşit olmalıdır. Bunlar denkleştirici adaleti ilgilendirir. Dağıtıcı adalet ise; birinin zengin, diğerinin fakir, birinin güçlü ve diğerinin güçsüz ve birinin esir diğerinin hür olmasıdır ve bunlar dağıtıcı adaletin sonucudur. Şu halde bunların olduğu gibi kabulü gerekir. Biz bu gibi durumların korunması için hukuka muhtacız. Sosyal fikirlerinin özünü açıkladığımız Aristo ihtilalci değil, realist ve muhafazakârdır. Ünlü yapıtları Etika, Politika, Atınalıların devleti, Metafızik ve Sofist'tir. bk. metafizik.

ARİSTOFAN (445 - 385) Eski Yunan'ın en büyük komedya yazarı. 40 piyesinden on biri bugüne kalmıştır. Bunlarda halk liderlerini, Euripides, Sokrates gibi düşünürleri çekiştirmiş, onlarla alay etmiştir. Eski ve faziletli bir hayatı özleyen muhafazakârdır.

ARİSTOKRASİ Seçkinlerin, en iyilerin egemenliği. Hukuk dilinde bu terim: herhangi bir nedenle üstün duruma geçmiş, dini, mesleki, toplumsal ve fikri bir grup, bölük veya sınıfın egemenliğine dayanan devlet ve yönetim şeklidir.

ARİVİST İyi bir durum elde etmek için hiçbir ahlâk kuralı tanımayan.

ARİYET Taşınabilen malın karşılıksız kullanılmasının

başkasına bırakılması ve kullanıldıktan sonra geri verilmesi koşullarıyla yüklü akit. BK. 299. TTK. 360.

ARİZ Geniş (arz'dan gelir).

ARİZA Dilekçe.

ARİZ' AMİK Enine boyuna, etraflıca. Derinliğine ve genişliğine. Ariz kelimesi arz'dan gelir ve geniş demektir.

ARİZİ Sonradan katılan. Gelip geçici.

ARKAİK 1. Eskilerin yolunu taklitle ilgili. 2. Eski yolda söz veya cümle kuruluşu.

ARKEOLOG Arkeoloji bilgini. bk. arkeoloji.

ARKEOLOJİ Anıtlar bilgisi, antikıte sanatı. bk. antikite.

ARKEOLOJİK Arkeoloji bakımından, arkeolojiyle ilgili. bk. arkeoloji.

ARKTİKA Kuzey kutbunda kutup noktasıyla birinci enlem içinde kalan kara ve deniz parçasıdır.

ARMADA İspanyol dilinde donanma demektir.

ARPALIK Eski hukukumuzda, emekli olan mesleki veya ilmi memurlara işten çıkarılma karşılığı olarak, emekli maaşı bağlanan memurlara ise ek ödenek kabilinden verilen geçim vasıtası.

ARSA PAYI Kat mülkiyeti yasasında yazılı esasa göre bağımsız bölümlere bağlanan (tahsis edilen) ortak mülkiyet payları. 634 s.k. md. 2.

ARSENİK (a.t.) Cinayet amacıyla zehirlemede kullanılan zehir. En çok beyaz arsenik (sıçan otu) hekimlikte kullanılır.

ARŞIN Uzunluk ölçüsü olup 68 cm. dir.

ARŞİV Devlet evrakının ve tarihi belgelerin tasnif edilip saklandığı yer

ARŞİVEK (arşövek) Kilise il kurulunun baş papazı.

ARTEMİS (Diana) Av tanrıçası. Olimpos dağındaki üç tanrıçadan biri. Zeus'un Lato'dan doğan kızı ve Apollon'un ikiz kardeşi.

ARTERİT (a.t.) Atardamar yangısı.

ARYA Orkestra eşliğinde söylenen ve tek ses için bestelenmiş müzik parçası. Opera ve oratoryolarda önemli yeri vardır.

ARZ 1. Satmak için piyasaya çıkarılan mal mıktarı. 2. Dünya. 3. Gençlik. 4. Anlatma, gösterme

ARZANİ Enine.

ARZ ETMEK Göstermek, bilgisine sunmak, satmak.

ARZI MEVUT Adanmış toprak. Musa'nın ölümüyle yerine geçen Yusuf'un torunu Yuşa'nın, İsrailoğullarına Allah tarafından söz verildiği için onları alıp götürdüğü yer. Bu yer Kenan ili denen Filistin'dir. Bu gün Filistin'de gelişimi ibret ve dikkatle izlenmeye değer A.B.D. vardır.

ARZİ İRTİFAK HAKKI bk. ayni haklar.

ASABE Ölüp mal bırakanın, erkek tarafından erkek hısımları. Bunlar asıl mirasçılardır. Kadın mirasçılardan bazıları koşulları doğunca asabeden sayılırlar.

ASAKİR'İ MANSURE'İ MUHAMMEDİYE Yeniçeri örgütünü 1826'da kaldıran İkinci Mahmud'un, bunun yerine Avrupa'dan örnek alarak kurduğu askeri örgüt.

ASAKİR'İ ŞAHANE Padişahın askerleri. Padişahın başkumandan sıfatıyla yönetimindeki ordu.

ASALETEN Kendisine yararlı ya da zararlı hüküm doğuracak işlemi bizzat ve bilerek yapan kimsenin davranışı.

ASÂN Kolay

ASANSİYON İnanışa göre İsa öldükten üç gün sonra dirilmiş ve kırk gün sonra Zeytin dağında göğe kaldırılmıştır. Bu olaya Hıristiyanlar asansiyon derler. Müslümanlar Huruç der.

ÂSAR Yapıtlar, eserler. Yüzyıllar.

ASAR'I ATİKA Eski yapıtlar.

ASEPSİ Isıyla, alet ve pansuman eşyasının mikropsuzlaştırılması.

ASFİKSİ (a.t.) Oksijen noksanlığı nedeniyle nefes almanın azalması veya durması. Boğulma.

ASGARİ En az, en aşağı, en azından.

ASHAP Arkadaşlar anlamına olup Peygamber Muhammed'e uyan ve onu Medine'ye çağıranlar için kullanılır.

ASIL 1. Dip, kök, kaynak, ilk örnek. 2. Baş, gerçek (Asıl hedef: Baş hedef). 3. En çok, başlıca (Asıl bu işle uğraşır: En çok bu işle uğraşır).

ASIR Yüzyıl, çağ.

ASISTE Profesör veya hekime iş görürken yardım etmek.

ASİTANE Büyük tekkeler.

ASKERİ YARGITAY Askeri mahkemelerden verilen

karar ve hükümlerin son derece merciidir. Asker kişilerin yasayla gösterilen belli davalarına ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar. Üyeleri birinci sınıf askeri yargıçlar arasından, Askeri Yargıtay Genel Kurulunun üç misli olarak gösterdiği adaylar içinden, Cumhurbaşkanı seçer. Anayasa md. 193

ASKERİ YÜKSEK İDARE MAHKEMESİ Askerleri ilgilendiren askeri hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerin yargısal denetimi için kurulmuştur. Askerlerin idari işlem ve eylemlerinden doğan uyumsuzluklarını ilk ve son derece mahkemesi olarak karara bağlar. Anayasa md. 193. Kuruluş ve işleyişi kanunla düzenlenir.

ASLAH VE ENFA Çok faydalı ve yararlı.

ASLINDAN İKTİSAP bk. hakkın iktisabı.

ASLİ AKİT bk. akdin nevileri, hukuki mahiyetlerine göre 1.

ASLİ MÜDAHALE bk. müdahale.

ASLİ ZİLYETLİK bk. zilyetlik.

ASOMPSİYON Hazreti Meryem'in meleklerce göğe kaldırılmasıdır. 15 Ağustosa rastlıyan bu günde hıristiyanlar Asompsiyon yortusunu kutlarlar.

ASPENDOS Antalya yakınlarında M. Ö. ikinci yüzyılda kurulduğu sanılan tarihi şehir. Belkis adı verilen tarihi kalıntılarla doludur.

ASPERMATİZM (a.t.) Meni çokluğu.

ASR Zaman. Çoğulu âsâr'dır. Yüz senelik zamana da asır denir

ASTENİ (a.t.) Zayıflık, güçsüzlük.

ASTROLOG Yıldızlara bakıp hüküm çıkaran. Müneccim. Yıldızlarla uğraşan bilim adamı.

ASTROLOJİ Yıldızlara bakarak hüküm çıkarma sanatı.

ASTRONOM Astronomi bilgini.

ASTRONOMİ Yıldızları araştırma bilimi. Gökyüzü bilimi.

ASÛMAN Gök.

AŞAR Toprak ürünlerinden hazine giderleri için onda bir oranında alınan vergi. Aynen (ürün) veya bedelen (para olarak) alınırdı. 17 Şubat 1925'de kaldırılmıştır.

AŞERE'İ MÜBEŞŞERE İslamın kuruluş günlerinde ha-

yatta iken cennete gidecekleri kendilerine bildirilen on kişi. Bunların başında Ebûbekir, Ömer, Osman ve Ali vardır.

AŞİNA Tanıdık, tanış. Bilen.

AŞİR Onuncu.

AŞİRET Devlet örgütünün geri ve etkisiz olduğu toplumlarda insanların korunma ve yaşama ihtiyacıyla bir şefin yönetimi altında birleşerek meydana getirdikleri küme.

AŞK HEZEYANLARI **bk. hezeyan.**

AŞKIN SİGORTA Malın bedelinden daha yüksek bir değerde yapılan sigorta.

ATALET Ağır kanlılık, işlemezlik.

ATANMA Adaylık süresini doldurmuş ve olumlu sicil almış ve sınıf tüzüklerinde belirtilmiş usul ve şartlara uygun olarak ilgili kurumların değerlendirme kurullarınca başarıları saptananların temel devlet memurluğuna alınmalarıdır. 657 s.k. md. 58.

ATATÜRK (1881 - 1938) Tarih sayfalarından silinmek üzere olan Türk Devletini yeniden kuran laik Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu ve yakın tarihimizin en büyük Türk'üdür. Büyük Nutkunun sonunda, Türkiye Cumhuriyetini Türk Gençliğine emanet ettiğini bildiren Büyük İnkılap (devrim) ustasının ilkelerini yaşatmak her Türk gencinin en kutsal vatan borcudur Bu borç, 12 Eylül 1980'de Devlet Güvenlik Konseyi'nce yerine getirilmiştir.

ATEİST Tanrıtanımaz.

ATEIZM Tanrıtanımazlık. Allahsızlık

ATENA Tanrı Zeus'un Metis'ten olan kızı. Akıl, savaş ve sanat tanrıçası. Atina kentinin koruyucusu Roma mitolojisinde adı Minerva'dır.

ATEŞEMİLİTER Askeri ataşe. Elçiliğe bağlı askeri uzman.

ATEŞ PEREST Ateşe tapan.

ATFEN Dayanarak, istinat ederek.

ATIL İşlemez, tembel.

ATİ İlerisi, gelecek, yarın.

ATİK Eski.

ATİYEN İleride, gelecek.

ATİYYE Bahşiş, armağan.

ATLAS Yunan Mitolojisinde dünyayı omuzları üzerinde taşıyan Tanrı On yedinci yüzyıldan beri kullanılan bu terim, haritaları birarada bulunduran kitabın adıdır.

ATROFİ (a.t.) Dumur, körelme. Organ veya dokunun beslenemeyerek küçülmesi.

ATROPİN Güzelavrat otundan çıkarılan nebati zehir. Bununla zehirlenmenin belirtisi olarak; göz bebeklerinin büyümesi, nabzın artması, ağız kuruması, şiddetli sayıklama görülür. Gözbebeklerini büyüttüğü için güzelavrat otu denmiştir.

AUGUSTE COMTE (1798-1857) Sosyoloji biliminin kurucusudur. Sosyal determinizm düşüncesini açık ve belli biçimde yeniden ele almıştır. Buna göre, insan türünün gelişimi bir taşın düşmesi kadar belli yasalara bağlıdır. Matematik ve felsefe öğretmenliği yapmış, pozitivist felsefeyi kurmuştur. «Cour de philosophi positive» isimli kitabı 19. yüzyıl felsefesinin ana kitabıdır

AUGUSTİNUS (354 - 430) Cezayir'de doğdu. Kartaca'da ilm-i beyan (güzel, etkili, mantıklı, ustaca konuşma) ve gramer okuttu. Roma ve Milano'da da ders verdi. Hıristiyanlığa karşı çıkıp maniheizm dinine geçti, rahipliğini yaptı. 35 yaşında tövbekâr olup Cezayir'in Hippone şehrinde hıristiyanlığın baş rahipliğini yaptı. On dört yıl çalışarak yazdığı «Tanrı devleti hakkında» isimli yapıtı ünlüdür. Düşünceleriyle ortaçağı en çok etkileyen filozoftur.

AVAL Ticarî senetteki imzalardan birinin sahibine; üçüncü bir şahsın, bizzat senet veya alonj üzerinde müteselsil (zincirleme) kefil olmak suretiyle, onun borcunu ödememesi halinde senet bedelini ödemeyi kabullenmesidir. Emre muharrer senedin altını kefalet şerhiyle imzalamak. TTK. 612, 614, 634, 636, 646, 638, 659.

AVAMFİRİP Halk avcısı, halkı kandırıp avlayan.

AVAM'I NÂS İnsanların alt toplum kısmı.

AVANGAR Fikir ve sanat akımlarında en ileride bulunan. Öncü (avant - garde.)

AVANPROJE Ön tasarı. Bir projenin ilk hazırlanmış şekli.

AVANS 1. İlerideki hesaptan düşülmek üzere önceden

verilen para 2. Alacağın bir kısmının önceden ödenmesi 3. Karşılık aranmadan yapılan ödünç vermeye **karşılıksız avans** ve teminat karşılığı yapılan ödünç vermeye **karşılıklı avans** denir. TTK. 22, 127, 811, 1261.

AVANTÜR 1. Birden olan, beklenmedik olay. Olağanüstü olay. 2. Dalavereli, dalgalı. 3. Maceralı

AVARIZ Sakatlıklar, bozukluklar, engeller. Araz veya arızanın çoğulu.

AVARYA Gemiye veya yüke sonradan gelen maddi hasar ile umulmayan masraflara denir. İki türlüdür. 1. **Büyük avarya**: Bütün malların ortaklaşa kurtuluşunu sağlamak amacıyla yapılan akla uygun fakat olağanüstü giderlerdir. 2. **Küçük avarya**: Yolculuğun gereği olarak ortaya çıkabilen hasar ve giderlerdir ki sahibine aittir. Gemiyi batmaktan korumak için bazı yüklerin denize atılması büyük avarya'ya, geminin karaya oturması veya gemideki yükün dalgalar tarafından alınması küçük avarya'ya gosterilen klasik örneklerdir. TTK. 1179 - 1213.

ÂVÂZ Ses, seda, feryat, ün.

AVESTA Zerdüşt ve taraftarlarının tanrısal öğretilerini kapsayan dergi. Zerdüşt dininin kutsal kitabı. Bunun yorumuna Zend Avesta denir. Eski İran'da kelime olarak; ilim, vahiy, yasa anlamına kullanılmıştır. bk. **Mandeinz, Zend, Zend Avesta.**

AVİZO Çeki düzenleyenin (keşidecinin), karşı tarafa (muhataba) çek tanzim ettiğini haber vermesidir.

AVL 1. Lügatta meyil, galebe, yüce, yüksek anlamındadır. 2. Terim olarak, mirasçı payları toplamının paydayı aşmasıdır.

AVLİYE Feraiz'de paylar toplamının payda miktarını aşan duruma denir.

AVUKAT Baroya kayıtlı, hukuki sorunlar hakkında oy veren, tarafları yargı organlarında yazı veya sözle savunan, gereğinde temsil eden kimse. (Bir kişinin hayatını kurtarabilirsem onun sevinç gözyaşları ve hayırlı duası, diğer insanlardan gördüğüm lânetleri unuttumaya yeter - A.B.D. Cumhurbaşkanı avukat John Adams).

AYA (Ayos) Mübarek, aziz, ermiş, evliya anlamına olup bazı yer ve yapı adlarına katılmıştır. **Ayasofya, Ayaİrini** gibi.

AYAK DİVANI Halk, ordu ve ülemâ hareketi karşısında Babüssâade önüne konulan «taht»a padişahın çıkarak bunların (kul'un) isteklerini dinlemek üzere kurulan divan. Seferde ve ordu hareket halinde iken padişahın emriyle derhal ve bulunulan yerde kurulur.

AYÂN Açık, meydanda.

ÂYAN Bir yerin ileri gelenleri.

AYAZMA Kutsal ziyaret yeri sayılan pınar, çeşme veya kaynak.

AYET Kuran'daki Allah sözleridir. bk. Kur'an.

AYIN SERMAYE Mal halinde bulunan sermaye (ev arsa, makine gibi).

AYIP Bir malın maddi veya hukuki bir nedenle değerini ya da yararını gideren veya azaltan durum (ehil ve erbabı arasında satılan bir şeyin pahasına noksanlık veren hal). BK. 194, 196, 196/2, 202, 203, 207.

AYN Belli ve isimlendirilmiş olan maddi varlık. Maddi ve somutlaşmış eşya.

AYN EL YAKİN Bir şeyi kendi gözüyle görüp bilme.

AYNEN EDÂ Belirli ve kişileşmiş şeylerin iadesi için kullanılan deyim.

AYNEN MÜBADELE (trampa) Malın malla değiştirilmesi. BK. 232, 233.

AYNİ AKİTLER Ayni hakların doğumuna, değişmesine, nakline veya düşmesine yarayan akitlerdir. bk. ayni haklar.

AYNİ HAKLAR Maddi mallar (eşya) üzerindeki salt iktidar hakkıdır Hak sahibi hakkına konu olan eşya üzerinde doğrudan doğruya salt ve tekelci bir iktidara sahiptir. Arapçada ayn maddi ve kişileşmiş eşya anlamınadır. Ayni hak, eşyaya ilişkin hak demektir. Ayni haklar iki ana kısma ayrılır: Bunlar mülkiyet hakkı ve mülkiyetin gayrı ayni haklardır. 1. Mülkiyet hakkı: Bir kimsenin malik olduğu şeyi kullanmağa, gelirini ve ürününü almağa, şey'i harcayıp yoketmeye ve hukuka aykırı olmamak kaydıyla o şey üzerinde her türlü işlemde bulunmaya, ona olacak saldırıyı men ve def'e ve istihkak (haketme) davası açmaya hak veren güç ve yetkidir. MK. 618. Mülkiyet müstakil (tek başına) ve ortak olmak üzere ikiye ayrılır. Müstakil mülkiyet; bir kişinin o mala tek başına malik olmasıdır Ortak

mülkiyet; bir mala birden çok kişinin malik olmasıdır. Bu iştirak halinde mülkiyet ve müşterek mülkiyet olmak üzere ikiye ayrılır: **Müşterek mülkiyet:** Bir mal üzerinde birden çok kişilerin payları fiilen taksim edilmemiş olmakla beraber, herkesin kendi payına ait olmak üzere malikiyet hakkının bulunduğu mülkiyet şeklidir. MK. 623/1, 2. Burada paydaşlardan her biri kendi payına tek başına maliktir. Payı üzerinde tek başına işlemde bulunabilir. MK. 623/III. **İştirak halinde mülkiyet:** Birden çok kimselerin yasa veya mukaveleden doğan ortaklık bağı sonucu bir mala malik olmalarıdır. Paydaşlardan herbirinin hakkı o şeyin tamamı üzerindedir. MK. 629. Yasadan doğan iştirak için MK. 581, akitten doğan iştirak için BK. 520, 534, MK. 221/I ve II. md.lerine bk. İştirak halinde maliklerden herbiri o malda müstakilen veya mefruz (var sayılan) payları üzerinde işlemde bulunamazlar Temliki tasarruf (malın mülkiyetini başkasına geçiren işlem) ancak oy birliğiyle alacakları kararla olur. MK. 630/II. Mirasın taksimi, adi şirketin dağılması, mal ortaklığının mal ayrılığına çevrilmesiyle iştirak hali son bulur. **2. Mülkiyetin gayri aynî haklar:** Mülkiyet hakkı üzerine külfet yükleyen ve başkalarına karşı —malike bile— ileri sürülebilen fakat bu ileri sürmede sınırlı bulunan mutlak (ayni) haktır. Bu haklar MK.'da irtifak hakkı, gayrimenkul mükellefiyeti, rehin hakkı olarak sayılmıştır. **İrtifak hakkı:** Bir şey, bir hak veya bir mamelek üzerine yükletilmiş külfet (yük) olup mal sahibini, mülkiyete has bazı haklarının irtifak hakkı sahibince kullanılmasına tahammül etmeye veya bu hakları bizzat kullanmaktan çekinmeye mecbur kılan haktır. İrtifak hakları arzî, şahsî, muhtelif irtifak hakkı olmak üzere üçe ayrılır. **Arzî irtifak hakkı:** (Taşınmaz yararına irtifak) Bir taşınmaz üzerine diğer bir taşınmaz yararına yükletilen külfet olup, yükletilen taşınmaz sahibini irtifak hakkı sahibi tarafından kullanmaya ait bazı tasarruflara razı olmaya veya mülkiyete has bazı hakları kullanmaktan çekinmeye mecbur kılan haktır. MK. 793. **Şahsî irtifak hakkı:** Bir mal veya bir hak üzerine bir kişi yararına konulmuş hak olup buna sahip olanın kullanma veya istifadesine ait tasarrufları-

na rıza göstermesine mal sahibini mecbur kılan irtifak hakkıdır. Şahsi irtifak hakkı; intifa ve sükna hakkı olmak üzere ikiye ayrılır. **İntifa hakkı:** Başkasına ait şeyden istifade hakkıdır. İntifa hakkı sahibi intifaya konu teşkil eden şey üzerinde zilyetlik, kullanma, faydalanma ve yönetim haklarına sahiptir. Asıl malik ise şey'in kuru mülkiyetine sahiptir. MK. 717, 720/II, 721. İntifa hakkı, kararlaştırılan zamanın bitimi veya hak sahibinin ölümü ile son bulur. **Sükna hakkı:** Başkasına ait bir evde veya evin bir kısmında oturma hakkıdır. Başkasına devredilemez, mirasçıya geçemez. MK. 748. **Muhtelit irtifak hakkı:** Arzî ve şahsî irtifak haklarının niteliklerini taşıyan haklardır. Bunlar inşaat hakkı, kaynak hakkı ve diğer irtifak hakları olarak üçe ayrılır. **İnşaat hakkı:** Başkasına ait arazi üzerinde veya altında yapı yapmak ya da yapılmış yapıyı yerinde bırakmak (ipka) hakkıdır. MK. 751. Belli bir süre için belli bir kişi yararına yapılabileceği gibi belli bir taşınmaz yararına da yapılabilir. Ayrıca bağımsız ve devamlı bir hak olarak kurulup tapuya bu kayıt düşülebilir. Bu halde altında veya üstünde bulunduğu arsadan ayrı olarak alınıp satılır ve bu hakkın yararına ya da zararına başka bir hak tesis olunabilir. MK. 623/3, 652, 751/3, 911/2. **Kaynak hakkı:** Başkasına ait arazideki kaynaktan faydalanma hakkıdır. MK. 752. Taraflar aksini kararlaştırmamışsa başkasına devredilebilir, mirasçıya geçer. Bir taşınmaz veya bir kişi yararına kurulup tapuya kaydı yapılabilir. MK. 632/2, 752/2, 911/2. **Diğer irtifak hakları:** MK.'nun 753. md. sinde açıklandığı üzere nişan talimi, geçit hakkı gibi belli bir fayda temin etmek üzere bir taşınmaz üzerinde kurulan irtifak hakkıdır. Hem arzî ve hem de şahsî irtifak niteliğini taşır. **Taşınmaz yükümlülüğü (mükellefiyeti):** Bir taşınmaz malikinin, mülkü dolayısıyla o taşınmaz karşılık olmak üzere diğer bir kimse yararına bir şey yapmaya veya vermeye mecbur tutulmasıdır Bu yükümlülük diğer bir taşınmaza malik olan kimse yararına da mülkiyeti dolayısıyla tesis olunabilir. MK. 754. Taşınmaz yükümlülüğünde borçlu olan arazinin sahibi değil, bizzat arazinin kendisidir. MK. 764. Bu yükümlülük tapuya kayıtla kurulabilir.

AYNÎ HAK KUVVETİNİ KAZANABİLEN ŞAHSİ (NİSBİ) HAKLAR Taşınmazlara ait bazı akitlerin tapuya kaydedilmesiyle belli bir süre için mutlak hak niteliğini kazanan şahsi (nisbi) haklardır. Bunlar; kıra, mukaveleden doğan şuf'a, iştira, vefa, taşınmaz rehninde serbest dereceden yararlanma, vahibe rücu haklarıdır.

AYNÎ HALEFİYET bk. halefiyet.

AYRILIK Evlilik birliğinin yargıç tarafından belli bir süre için kaldırılmasıdır. Bu süre bir ila üç senedir. Bu süre içinde taraflar barışmazlarsa herbiri boşanma isteğinde bulunabilir. MK. 135, 138, 139, 140, 150, 162/2.

AYRILIK DAVASI Ayrılık amacıyla açılan dava olup boşanma istemeye hakkı olan eş tarafından açılabilir. MK. 138/3, 140.

AYSBERG Buzdağı.

AYYAŞLIK Tesir edici alkollü içkiyi aşırı derecede kullanmayı âdet haline getirmiş olanın durumu. Ayyaşlık hacir sebebidir. MK. 359.

AZA 1. Vücutta belli bir görev yapan ya da hareket sağlayan bölüm. TCK.'nun 456/2, 3. 2. Kurul halinde çalışan veya karar veren teşekküllerdeki görevliler. 3. Üye.

AZADAN BİRİNİN DEVAMLI ZAAFI Duyu organının görevini gereği gibi yapamayacak hale gelmesidir. TCK. 456/2. Görme kabiliyetinin bir kesiminin yitirilmesi devamlı uzuv zaafı sayılır.

AZADAN BİRİNİN TATİLİ Azadan birinin görevini hiç yapamayacak hale gelmesidir. TCK. 456/3. Aza organ anlamında kullanılmıştır.

AZADE Her bağdan kurtulmuş.

AZAMET Ululuk, kibirlilik.

AZAMÎ En çok, en yüksek.

A'ZAR Özürler.

AZİM Büyük, ulu, mühim.

AZİMET Gidiş.

AZLETMEK Görevden çıkarmak, görevden atmak, görevden almak.

AZRAİL Can alıcı melek. Ölüm meleği. bk. Melekler.

B

BAB 1. Kapı, sığınılacak yer, başvurulacak yer. 2. Bir kitabın bölümlerinden herbiri. 3. İş, husus, madde.

BAALBEK (Heliopolis) Güneş şehri. Güneş tanrısı Baal adına kurulmuş tarihi bir kenttir. Lübnan'dadır. Çevresinde Jüpiter tapınağının kalıntıları vardır. 1516 - 1918 yılları arasında bu kent Osmanlı Devletinin yönetimi altında kalmıştır.

BABALIK DAVASI Evlenme dışında doğan çocuğun veya anasının, babanın mahkeme kararıyla tayini için açtığı dava. Dava; baba olarak bilinen şahıs veya bu ölmüşse mirasçıları aleyhine açılır. Ana, daima bellidir ve doğuran kadındır. MK. 295.

BABİL Çiçek, ağaç ve asma bahçeleriyle ün yapmış fırat nehri kıyısında bir kent. Kral sarayındaki asma bahçeleri dünyanın yedi harikasından biridir. Bu kent, Babil ve Asur devletlerine başkent olmuş ve izleri zamanla silinmiştir.

BABİL KULESİ Asur ve Pers kralları tarafından birkaç kez yıkılıp yapılmış 90 metre yükseklikte bir kuledir. Tevrat'a göre Hazreti Nuh'un oğulları bir kule yaparak cennete çıkmak istemişler, tanrı Yehova buna kızmış ve kulede çalışan her insanı ayrı dilde konuşturarak anlaşmalarını önlemiştir. Yahudi efsanesine göre türlü çeşitli dil böylece ortaya çıkmıştır.

BAB'ÜS SÂADE Sarayın dış kapısı.

BAÇ 1. Büyük bir hükümdarın kendisinden aşağı hükümdarlardan aldığı ödenti. 2. Halktan alınan öşür, haraç

BADEHU Ondan sonra, sonra, arkasından

BÂDİ Sebep olan, icap ettiren.

BAGİY 1. Zulüm, fenalığa düşkünlük. 2. Ulûlemrın emirlerine haksız olarak uymamak, zorbalık.

BAĞIMSIZ BÖLÜM Kat mülkiyetine konu olan ana taşınmazın ayrı ayrı veya başlı başına kullanılmaya elverişli olup 634 s.k.'na göre bağımsız mülkiyete konu olan bölümlerine denir. 634 s.k. md. 2.

BAĞIŞLAMA bk. hibe.

BAĞIŞLAMA SEBEBİ (causa donandi) bk. hukuki sebep.

BAĞLAMA LİMANI Geminin ikâmetgâhı gibi sayılan limandır. TTK. 819, 831, 842.

BAHAİLİK On dokuzuncu yüzyılda İran'da kurulmuş bir islam tarikatı. Temeli insan sevgisi ve karşılıklı saygıdır. Bahailikte din adamı ve dini tören yoktur.

BAHR Deniz.

BAHŞ Verme, bağış, ihsan.

BAHUSUS Hele, özellikle, üstelik.

BAİD Uzak, beklenmedik.

BÂİS Sebep olan, gerektiren sebep.

BAKAYA Askerlik çağına gelenin son yoklamada bulunup asker edildiği halde, askerlik yapacağı kıtaya gitmemesidir.

BAKAYA VERGİ bk. mütedahil vergi.

BAKİR El değmemiş, işlenmemiş.

BAKİRE Kız oğlan kız. Erden.

BAKİYE 1. Kalan, kalıntı, artık. 2. Alacaklı ve borçlu hesap tutarları arasındaki fark. 3. Hesap sonu bir tarafın diğerine borçlu kaldığı miktar.

BAKİYETÜSSUYUF Katliamdan kurtulanlar, kılıç artığı.

BÂLA Yüksek, üst, yukarı. Boy.

BALİĞ 1. Kendine gelmiş, kendini bulmuş. Çocukluk devresinden çıkıp erkeklik veya kadınlık haline ulaşmış kimse. 2. Bankacılıkta kapitalin belli bir süre sonunda faiziyle beraber toplamı.

BALİĞ OLMAK Ermek, varmak, bulmak, erişmek.

BALİSTİK Ateşli silahların mermilerinde, barut gazının etkilerini inceleyen bilim. Basınçla fırlatılan nesne ile ilgili.

BALOTAJ Bir seçimde adayların hiçbirinin gereken oyu alamamaları.

BANDROL USULÜ Etiket yapıştırmak suretiyle alınan ve tüketim vergilerinde uygulanan bir nevi salma.

BANKA İş olarak mevduat kabulüne ve kredi işlemleri yapmağa yasaca izinli kuruluş. TTK. 4, 8, 25, 150, 288, 694, 715, 716, 727, 793, 1461.

BANKABL Bankalarca reeskonta kabul için gereken şartları taşıyan ticari senetler hakkında kullanılan terim.

BANKA ÇEKİ Bir bankanın diğerine veya muhabir banka üzerine çektiği çek. bk. çek.

BANKA DIŞI İSKONTO Kıymetli senetlerin yazılı değerden daha az bir fiyatla banka dışında kişiler arasında alım satımı.

BANKA DIŞI SENET Reeskont imkânı olmayan ve böylece ancak banka dışında tedavül ve tediyede işe yarayan senet. Bu senetlerde genellikle bankaların aradığı bazı nitelikler yoktur.

BANKER 1. Çok zengin, banka sahibi. Banka kurmuş, büyük sarraf. 2. Mevduat ve kredi işleri hariç olmak üzere diğer banka işlemleriyle (para, esham, tahvilat, borsa işleri gibi) uğraşan.

BANKET Yolun kenarında uzanan ve normal olarak yayaların faydalanacağı, gerektiğinde araçların durabileceği çakıl, toprak, kum veya kaplama cinsinden yüzü kaplanmış olan yol kısmı. Kryl. Tr. Tüzüğü md. 2.

BANKİYE Kumarda oyun idare eden. Paranın hesabını tutan. Bankacılık yapan.

BANKNOT (notla ödeme) 1. Bankanın kendi üzerine çektiği hamile muharrer senettir. Senedin hamili senette yazılı miktarı, madeni para olarak bankadan alabilir. Bu şekil senet çıkarmağa yetkili bankanın çıkardığı senetlerin tedavülü devletçe zorunlu kılınırsa senet yani banknot kâğıt para olur. 2. Genel olarak banknot kâğıt para ve özel olarak karşılığı olan kâğıt para anlamına kullanılır. TTK. 580.

BANKNOT KARŞILIĞI Kıymetli madenler, devlet tahvilâtı, banka genel mevduatı, ticarî senetler, arazi ve emtiadan ibarettir.

BASTİL bk. Desmoulins.

BABTİSTLER On yedinci yüzyılda İngiltere'de ortaya çıkan, çocuk vaftizini kabul etmeyen, sadece büyüklere en eski hıristiyan geleneklerine göre vaftız yapan topluluktur. Bunların büyük bir kısmı Amerika'ya göçmüş ve Almanya'da 1934 yılında mezhep olarak yerleşmiştir.

BARATARYA Kaptanın kasıt ve hile ile yaptığı hasar ve verdiği zarardır. Kaptan ve diğer gemi adamlarının donatana veya yükle alakalıya karşı her türlü

kasıt, hile ve desiseyle bulaşık emniyet kırıcı hareketleridir Kaptan barataryasından kendisi sorumludur.

BARBAROS (İtalyanca) Kırmızı sakallı demektir.

BAREM (barreme) Hazır cetvellerin sonucuna dayanılarak yapılan hesaplar için kullanılan terim. İsim, bu cetvelleri ve hesabı yapan Fransız riyaziyecisi François Barreme'in adına izafeten verilmiştir.

BARİKAT Yolu kapatmak için çeşitli eşyadan meydana getirilen engel.

BARNAME Kara taşıma araçlarının Türk gümrüğüne vardıklarında getirdikleri yükü gösteren belge.

BARO Avukatların bağlı oldukları teşekkül. Avukatlar birliği.

BARON Kont ile şövalye arasındaki soyluluk ünvanı.

BÂR OLMAK Yük olmak (birine).

BASİRET Sağ görü. Kalp gözü ile önceden görme.

BASİT SUÇLAR bk. **suç nevileri.**

BASİT USULÜ MUHAKEME (basit yargılama yolu) Çekişmesiz kazada, âdi yargılama usulünün uygulanmadığı yerde ve usul yasalarıyla özel yasaların belirttiği işlerde uygulanan yargı yoludur. Burada: a. İspat araçları dilekçeye eklenir. b. Dava, hasma tebliğ olunacak dilekçeyle açılır. c. Derhal duruşma günü tayin edilip iki taraf davet edilir. ç. Deliller bu celsede incelenir. d. Mahkemeye gelmeyen tarafa gıyap kararı çıkarılmaz. e. Yargılama yaz tatilinde de yapılır. HUMK. 507 - 511.

BAST 1. Açmak, yaymak. 2. Bir adedin değerini bozmadan büyütmek. Örneğin 1/2 veya 2/4 yerine bunu 5/10 ile ifade etmek gibi.

BASTİALİTY (a.t.) Cinsi arzuyu hayvanlarla temas ederek durultmak.

BAŞKASINDAN İKTİSAP bk. **hakkın iktisabı.**

BAŞKASININ FİİLİNİ TAAHHÜT Bir kimsenin diğerine karşı üçüncü bir şahsın fiilini taahhüt etmesidir. BK. 110.

BAŞMABEYİNCİ Padişahın harıçle bağlantısını temin-le görevli kimselerin başı. Serkârin.

BAŞTARDE (baştarda) Orta boyda savaş gemisi

BATAET Ağırlık, yavaşlık. Ağır davranma.

BATIL 1. Doğru olmayan, yanlış, boş şey. 2. Hukukta hiçbir hüküm ifade etmeyen, hukuki sonuç doğurmayan, hükümsüz. **bk. butlan.**

BATIL DAVA Temelsiz dava, çürük dava, boş dava. **bk. davayı batıla.**

BATIL EVLENME Hukuken hükmü olmayan evlenme. Sakat evlenme. İki şekilde olur: **1. Mutlak butlan ile batıl evlenme:** Evlenenlerin zaten evli olmaları ya da aralarında evlenmeye mani hısımlık derecesinin bulunması gibi **2. Nisbi butlan ile batıl evlenme:** Evlenmenin hata, hile veya tehdit altında yapılmış olması ya da veli'nin izni gerekirken alınmamış bulunması gibi. Bu noksanlar ilgililerine, evlenmenin iptalini istemeye hak veren sakatlıklardır. MK. 112 - 115.

BATIN Karın, göbek, kuşak. İç, iç yüz, sülâle.

BATINÎ İçrek, deruni.

BAYİ Mal satan, satıcı. Başkasına devri mümkün malı veya hakkı satan.

BAZİA Derisiyle beraber biraz da etin kesilmesi şeklindeki yara.

BAZİÇE Oyuncak

BECAYİŞ İki memurun rızaları ve ilgili makamın bunu kabul eden onayı sonucu aralarında memuriyet makam ve görevlerini değiştirmeleri.

BEÇ Avusturya'nın başkenti Viyana şehrinin Macarca adı.

BED Kötü, çirkin.

BEDAHET Besbelli oluş, apaçıklık.

BEDEL 1. Karşılık. 2. Mal, hak veya hizmet karşılığı verilen para, yapılan hizmet veya terkedilen hak. Buna **semen** de denir.

BEDELEYN İvazlı akitlerde iki tarafın yüklendikleri karşılık.

BEDEL İLE FERAĞ Tasarruf hakkının bedel karşılığı başkasına terki.

BEDEL'İ ÖŞR Arazi'i emiriye üzerinde bina yaparak veya meyvesiz ağaç dikerek koru haline koyma nedeniyle öşre bedel alınan kiranın adı.

BEDELİ TAHSİL İÇİNDİR Bankacılıkta ciro edilen poliçe, bono veya çekin bedelinin tahsilini temin için senede yazılan yazı.

BEDEL SERMAYE Para ile ifade olunan sermaye.

BEDENİ JENOSİT bk. jenosit

BEDEVİ Çöl göçebesi.

BED' EYLEMEK Başlamak.

BEDHAH Kötücül, kötülük isteyen.

BEDİHİ Açık, belli, belirli, apaçık.

BEDMAYE Sütü bozuk, soysuz.

BEDNÂM Kötü ad.

BEĞNAZ VE BEĞNAZLIK Bir fikre, bir inanışa koru körüne bağlanıp ondan başkasını düşünmemek anlamında taassup karşılığı olarak beğnaz ve bu davranıştakinin tutumu karşılığı mutaassıplık anlamına da beğnazlık denir (Bağnaz, bağnazlık).

BEHÂ Paha, değer, kıymet, bedel, karşılık.

BEHAVYORİST Davranışçı. Psikolojide araştırma alanının, insanların dış davranışları olduğunu ve öznenin (içselliğinin) bu alanın dışında kalması gerektiğini ileri süren. Amerika'da Vatson, S.S.C.B.'de Beçerev tarafından geliştirilmiştir.

BEHİMİ Hayvanca.

BEHRE Pay, hisse, nasip, kısmet. (Bi behre: Nasipsiz, kısmetsiz).

BEHREDAR Pay almış, faydalanmış.

BEHRESİZ Pay almamış, habersiz, nasipsiz.

BEHT Şaşma, hayret.

BEKÂ Yokolmama. Kalma, devam. Bulunduğu halde kalma. Bunun aksi fanilik anlamına fenâ'dır.

BEKÂR Arapça bekâret ve Farsça bikâr kelimelerinden alınmış olup evlenmemiş demektir. Evli olmayan anlamına gelmez.

BEKÂRET Kız oğlan kız olma hali. Erkek görmemiş kız. Kızlık. El değmemişlik. Varolan kızlık zarı.

BELÂGAT Dil uzluğu. Uz dillilik. Düzgün, güzel ve ıyi şekilde ifade. Sözün güzel bir ustalıkla sanatkârane söylenişi.

BELKIS HARABELERİ bk. Aspendos.

BENDETMEK Bağlamak.

BENEDİKTİN TARİKATI Saint Benoit adında Nursia'lı bir papaz tarafından 529'da kurulmuştur. İlkeleri; bireysel mülkiyetten vazgeçme, dünya işlerinden el çek-

me, manastırın başında bulunanlara uyma ve tarla, atelye ve bilim yolunda çalışmadır.

BENİ Oğulları (Beniâdem: Âdemogulları, Beniisrail: İsrailoğulları).

BENÜL AHYAF Ana bir kardeşler.

BENÜL ALLAT Baba bir kardeşler

BENÜL ÂYAN Ana baba bir kardeşler.

BERAATI ZİMMET ASILDIR (Mecelle md. 8) Borçlu olmayış esastır. Bu kural nedeniyle alacak iddiasında bulunan bunu kanıtlamak zorundadır.

BERAET (beraat) İlişkisiz olma, aklanma, temize çıkma. Bir işle ilişiği olmadığının anlaşılması. bk. hüküm.

BERAET'İ ZİMMET Borçtan kurtulma, bir suçtan sıyrılıp kurtulma, temize çıkma. Bir kimsenin nefis ve zatının bir hak ile meşgûl olmaması.

BER'AKİS Tersine.

BERAT Kelime anlamı yazılı kâğıt demektir. Istılahta padişahın emir ve hükmü demektir. Ferman da bu anlama gelirse de aralarında fark vardır. Berat kişilere verilir. Ferman ise kamuya, devlet yönetimine, devlet siyasetine aittir. Beratlar konu itibarıyla; hakimlik beratı, nişan beratı, rütbe beratı, hitabet beratı. tevliyet beratı gibi isimler alır. bk. ferman.

BERAT KANDİLİ Hz. Muhammed'e Cebrail aracılığıyla nübüvvet'in (peygamberliğin) bildirildiği gece. Şaban'ın 15'inci gecesidir.

BERHAYAT Yaşayan, hayatta olan

BERİ Uzak, arınmış, temiz.

BERİYÜZZİMME Borçsuz, aklanmış, suçsuz.

BERKARAR Kararlı, devamlı, yerleşmiş.

BERMUCİBİ Uyarınca, mucibince.

BERMUCİBİ TALEP Talep uyarınca.

BERMUTAT Alışıldığı üzere, her zaman olduğu gibi, âdet olduğu üzre.

BER NEHC'İ ŞER'İ Şer'i yol gereğince.

BERR Kara (deniz karşıtı).

BERRİ Karaya mensup, karada yaşayan.

BERTİLLONAGE bk. antropometri.

BERVEÇHİ ATİ Aşağıdaki gibi, aşağıda olduğu üzere (berveçhi zir).

BERVEÇHİ PEŞİN İlk önce.

BERVEFKİ MURAD İsteğe uygun olarak.

BEŞER İnsan

BEŞERE İnsan derisinin dış tarafı.

BEŞERİYET İnsanlık. İnsanoğulları, insanlar.

BEŞÛŞ Güler yüzlü, güleç.

BETAET Ağırlık, yavaşlık.

BETATA YEMİN Birinin kendi fiiline yemin etmesi.

BEYAN Anlatma, açık söyleme. Tanıt ve kanıtla fikrini ispatlama.

BEYANNAME (declaration) Bir devletin bir işte güdeceği yolu diğer devletlere bildiren belge. Devletlerin bazı işlerde birlikte izliyecekleri yolu ya da tutumu ilan eden belge.

BEYAZ CİRO Başkaca bir yazı ve açıklamaya gerek olmadan senedin arkasına sadece imza konularak yapılan ciro. Bu temlik (birine mal kazandırma) ifade eder. Diğer adı açık cirodur. bk. ciro.

BEYAZ OY bk. oy.

BEYAZ ZEHİR bk. kokain.

BEY'İ Satış. Malı mala değişmek. (para da bir çeşit maldır)

BEY'İ AKTİ Satış akdi. BK. 182.

BEY'İ BÂT Kesin satış.

BEY'İ BÂTIL Sahih olmayan satış Ehliyetsizin satışı gibi. MK. 10, 14.

BEY'İ BİLİSTİCAR Sonradan bedeller toplamı alınmak üzere belli bedelle ceste ceste mal satmak. Bakkaldan deftere yazılmak suretiyle mal alma gibi

BEY'İ BİLVEFA Kararlaştırılan süre içinde satılanı geri almak kaydıyla yapılan satış akdi. Satan aldığı bedeli, satın alana geri verir ve satın alan da malı eski sahibine iade eder. MK. 600, 883, BK. 213.

BEY'İ CAİZ Sahih olan satış.

BEY'İ FASİT Bozuk satış. Geçersiz satış. Akdin yapılmış olmasına rağmen bazı dış nitelikleri yönünden geçerli olmayan satış. Satılan şeyin belli olmaması, bedelde anlaşmazlık bulunması gibi.

BEY'İ İDDET Evlilik sırasında karı-kocanın oturduğu ev.

BEY'İ MEVKUF Başkasının iznine bağlı olan satış. (Fuzuli'nin satışı gibi) MK. 394.

BEY'İ MUKAYAZA Trampa. Malı mal ile değişme BK. 232, 233.

BEY'İ NAFİZ Taraflardan başkasının hakkı bulunmayan satış.

BEY'İ SAHİH Geçerli olan satış. Burada akit, taraflar ve nitelik bakımından yasaldır.

BEY'İYE Pul, kıymetli kâğıt vesaire gibi şeylerde satıcıya bırakılan satma payı.

BEYN Ara, aralık, aradan, araya.

BEYNİNDE Arasında.

BEYNUNET Kelime olarak ayrılık anlamınadır. Terim olarak, mevcut nikâhın kalkmasını gerektiren ayrılık

BEYTÜLMÂL İslam hukukunda maliye hazinesinin adı.

BEYYİN Aşikâr, açık.

BEYYİNE Kanıt, tanıt. İspat aracı. Olay ya da hukukî işlemin doğruluğunu ortaya çıkarmak ve bu konuda yargıcı inandırmak için başvurulan her tür araç.

BEYYİNE BAŞLANGICI bk. **mukaddemei beyyine.**

BEYYİNE KÜLFETİ İspat külfeti. Yasa aksini emretmedikçe herkes iddiasını kanıtlamakla yükümlüdür. Bunun istisnaları vardır. İyiniyet iddiası gibi. Bu durumda karşı taraf aksini kanıtlamakla yükümlüdür. MK. 6.

BEZL Kelime olarak esirgemeden verme, bol bol harcamadır. Terim olarak, yemine bedel ve ivaz (karşılık) olarak mal feda etmektir.

BEZL'İ CEHD Çaba harcama, gayret sarfetme.

BEZM Meclis, toplantı. (Bezm'i elest: Sayılı birkaç kişilik içki meclisi)

BİAT Birinin egemenliğini kabul. Saçak öpme.

BİAT ETMEK Başkasının egemenliğini kabul etmek, saçak öpmek. Tapu kılmak.

BİBEHRE Nasipsiz, yoksun, değersiz.

BİBLİYOFİL Kitapsever.

BİBLİYOGRAFİ Belli bir konu üzerine yazılmış kitapların tümü.

BİBLİYOGRAFYA Kitap bilgisi.

BİBLİYOMANİ Kitaplara aşırı düşkunlük.

BİBLİYOTEK Kitaplık, kütüphane.

BİDA'A Bir kimsenin kârı tamamen kendisine ait olmak üzere diğerine verdiği sermaye.

BİDAD Adaletsiz, zulüm.
BİDADGER Zulüm edici.
BİDADİ Zalimlik.
BİDAR Uyanık.
BİDARİ Uyanıklık. Ugraşma, çabalama. Dikkatsizlik.
BİDAYET Başlama. başlangıç.
BİGÂNE İlgisiz.
Bİ GAYRİ HAKKIN Haksız yere.
BİGÜNAH Günahsız, suçsuz.
BİHAKKIN Hakkıyla, tamamıyla.
Bİ KADER'İL İMKÂN Oluru kadar, olanak oranında.
BİKES Kimsesiz.
BİKR 1. Genç kız, kızlık, kızlık zarı. 2. Kendisiyle cinsi ilişkide bulunulmamış kız.
BİKR'İ HAKİKİ Erkekle cinsi ilişkide bulunmamış kız.
BİLAD'İ SELÂSE Kelime olarak üç şehir demektir. Terim olarak evvelce idari örgütte Galata - Eyüp - Üsküdar semtlerini anlatan terimdi.
BİLÂ FASILA Ara vermeden, artsız, aralıksız.
BİLAKİS Tersine.
BİLANÇO 1. Bir teşebbüsün belli bir tarihte alacaklı ve borçlu bulunduğu kıymetleri iki sütun halinde gösteren kısa muhasebe cetveli. 2. İşletmenin aktif ve pasifini gösteren ve ikisi arasındaki farkın az olan tarafa ilâvesiyle toplamları eşit kılan tablo. 3. Alacak ve verecek durumunu gösteren liste.
BİLÂ TEADDİN Saldırı ya da sataşma kasdı olmaksızın.
BİLÂ ÜCRET Ücretsiz.
BİLÂ VASITA Doğrudan doğruya, aracısız.
BİL'İLTİZAM Bilerek, iş edinerek.
BİLİRKİŞİ bk. ehlivukuf.
BİL'KÜLLİYE Tamamıyla.
BİL'UMUM Bütün, hep.
BİLVASITA Dolayısıyla. birinin aracılığıyla, vasıtalı.
BİMAR Hasta.
BİMUBAHA Çekinmeyerek, korkmadan.
BİNA Etrafı ve üstü sağlam surette ve bu işlerde kullanılan gereçlerle kapatılmış inşaat. TCK. 491 - 493.
BİRÇOK Türk Ceza Hukuku uygulamasında üçten ziyade anlamınadır.

BİRKAÇ Türk Ceza Hukuku uygulamasında ikiden ziyade demektir.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER TEŞKİLÂTI (UNO) 26.6.1945'de Sanfransisko'da imzalanan andlaşmayla doğmuş milletlerarası kuruluştur. Başlıca organları; Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konsey ile Genel Sekreterliktir.

BİRLİK MARKASI bk. marka.

BİRLİKTE KEFİL bk. kefil.

BİR MADEN ESASI Altın veya gümüşten yapılmış paralardan birine hudutsuz borç ödeme kudreti tanımaktır. Kişilere darphanede bunları serbestçe bastırmak hakkı verilir. Burada devlet tek bir madeni, para ünitesi olarak seçmiştir.

BİŞŞART'İS SELÂME Başkalarına zarar vermemek şartıyla.

BİTAP Kudretsiz, kudretten düşmüş.

BİTARAF Yansız, tarafsız.

BİTİŞİK ATIŞ (a.t.) Namlunun bedenden ençok 3 - 4 cm. uzakta bulunduğu hallerde yapılan atıştır. Namlunun bedene dayanarak yapılan atış da aynı niteliktedir.

BİTTERAZİ İki tarafın rızasıyla.

BİYOGRAF Biyografi yazarı.

BİYOGRAFİ Kişiliği olanın hayatını anlatan yapıt.

BİYOJEOGRAFİ Canlıların yeryüzünde dağılışlarını inceleyen bilim.

BİYOLOJİK JENOSİT bk. jenosit.

BİYOSFER Yer kabuğunun altında ve üstünde canlıların yaşayabileceği tabaka.

BİZANTEN Bizans'ın zevk ve eğlenceye düşkünlüğünü anlatmak için Bizans yerine kullanılan terim.

BİZATİHİ Kendisi, kendinden, kendiliğinden.

BİZZARUR İster istemez.

BLANKO (bankacılık) Açık imza için kullanılan terim.

BLOKAJ 1. Yetkili örgütün izni olmadan bir kıymetin (paranın) sahibince kullanılmaması için yapılan işlem. 2. Gerçek ve tüzel kişilerin yetkili kaynaklardan elde ettikleri paraları Merkez Bankasında, taşınabilir mallarını da diledikleri bir bankada bloke ettirmeleridir. bk. bloke. 3. Kelime olarak blokaj, yakalayıp tutma işlemidir.

BLOKE Bir şeyi bir araya toplamak. Bir kenara yığmak. Kullanılmasını yasak etmek. Tutmak, bir yere bırakmamak.

BOĞMAK (orman) Ağaç gövdesinde daire şeklinde kambiyum tabakası dahil olmak üzere haşep kısmına kadar soyularak ağacın gıdasızlıktan ölüme mahkûm edilmesidir. 6831 s.k. 14, 19.

BOHEM Başıboş, o gün için yaşayan.

BOLŞEVİK Bolşevizm taraflısı. **bk. bolşevizm.**

BOLŞEVİZM Çoğunluğun diktatoryasına uyan ve Rusya'da proletarya diktası şeklinde görülen doktrin.

BONİFİKASYON Faiz veya komisyonda indirim, bunlarda kolaylık anlamına gelen terim.

BONO (emre muharrer senet) Taraflardan biri belli bir miktar parayı ödemeyi üzerine alan kimse, diğeri de emrine para ödenecek kişi olmak üzere düzenlenmiş senettir. TTK. 668 - 691.

BONSERVİS KÂĞIDI Temiz kâğıdı.

BORCUN NAKLİ Eski borçluyu borcundan kurtarmak ve borcu üzerine alan kimseyi de bu borçla yükümlü kılmak gibi iki hükmü aynı zamanda meydana getiren akıt. BK. 162 - 172, 174, 178.

BORCUN SUKUTU Borcun düşmesi, borcun ortadan kalkması. Borç, ödeme veya diğer bir yolla ortadan kalkarsa borçla ilgili rehin, kefalet vs. fer'i (ikinci diziden) haklar da kalkar. BK. 113-140.

BORÇ İki taraf arasında yapılan ve bunlardan birini diğerine karşı bir edimle (Leistung, préstation) ödevli kılan ilişkidir. Borç ilişkisinin varlığı için ortada korunmaya değer bir çıkar bulunmalıdır. Ancak bunun mutlaka maddi ve ekonomik değer taşıması gerekmez

BORÇ AKİTLERİ bk. akdin nevileri.

BORÇ İÇİN HAPİS Borcun ödenmesini temin için borçlunun hapsedilmesi yoludur. İc. İf. K. 76.

BORÇ OLMAYAN ŞEYİN ÖDENMESİ Bir kimsenin kendisini borçlu sanarak ödemede bulunmasıdır. BK. 62.

BORÇLUNUN TEMERRÜDÜ bk. temerrüt.

BORÇTAN KURTULMA DAVASI İcra tetkik merciinde itirazı geçici olarak ref' edilen (kaldırılan) borçlunun, kendisinden istenen alacağın aslında mevcut ol-

madığını tespit ettirmek için takip yapan alacaklıya karşı açtığı **menfi bir tespit davasıdır.** İc. İf. K. 69.

BORSA 1. Mal, para, tahvil ve bunun gibi değerlerle uğraşanların toplanarak alışveriş yaptıkları ve böylece piyasanın ortaya çıktığı yer. 2. Tüccarların kendi işlemlerine ait işleri yapmak için hükümetin izniyle toplanmaları. Toplanılan yere de bu isim verilir. Panayır ve pazara nazaran borsa daha sık toplanır ve işlemin konusu olan mal üzerinde değil numune (mostra) üzerinde işlem yapılır.

BORSA FİYATI Taşınabilir kıymet ve diğer maddelerin alım - satımı için borsada yapılan işlemler sonucu ortaya çıkan **fiyat.**

BORSA RAYİCİ Borsanın resmi cetvelinde yazılı olan **fiyat.**

BORSA TELLÂLI Kendi nam ve hesabına işlem yapmayarak yalnız alım ve satımda aracılığı meslek edinen ve başka bir işle uğraşmayan borsa aracılarına denir. TTK. 100.

BOSTANCIBAŞI Osmanlı devleti örgütünde saray muhafızlarının amirine verilen isim. Sarayda padişah emrindeki kuvvetlerin başbuğu.

BOŞANMA Kadınla kocası arasındaki hukuki evlilik bağının, mahkemede dava yoluyla hüküm sonucu çözülmesidir. MK. 129 - 150.

BOŞANMA SEBEPLERİ Genel ve özel olmak üzere iki türlüdür. Genel sebepler: Karı koca arasındaki şiddetli geçimsizlik sonucu evlilik birliğinin çekilmez duruma gelmesidir. Özel sebepler: Zina, pek fena muamele, haysiyetsiz ve şerefsiz hayat sürme, terzil edici suç işleme ve akıl hastalığıdır. MK. 129 - 150. **bk. batıl evlenme.**

BOTANİK Bitkileri inceleyen bilim.

BOYKOT 1. Bir insan topluluğunun plan dahilinde ve birden olmak üzere bir veya birçok kimselerle sosyal ve ekonomik ilişkilerini kesmesi. 2. Biriyle hep birlikte alışverişi kesme.

BOYKOTAJ Boykot etme. Sendikanın koşullarını kabul etmeyen patronun boykota tabi tutulması. Bu, ya fabrikalara ya da fabrikanın ürettiği mallara karşı yapılır. Birincisinde sendika, işçileri o fabrikada çalışmak-

tan meneder. İkincisinde, o fabrikanın ürettiği malların sendikaya bağlı işçilerce alınmamasını temin eder. bk. boykot.

BOZMAK Bir şeyin ana güdeğinin gerekli kıldığı biçimde kullanılması olanağını ortadan kaldıracak derecede o şey üzerinde işlemde bulunmaktır.

BOZUCU ŞART (infisahi şart) bk. şart.

BOZUCU YENİLİK DOĞURAN (İNŞAİ) HAKLAR bk. yenilik doğuran haklar.

BRAHMAN Manu gibi kendiliğinden etkin ve dünyayı yaratan bir güç olarak tanınmıştır. Kelime anlamı Hint kâhinleri demektir. bk. Brahmanizm.

BRAHMANİZM Temellerini Manu yasalarından alan eski bir din. Manu yasalarına göre insanlar aslında eşit değillerdir. Hak ve görev yönünden bir takım sınıflara ayrılırlar. Bu sınıflara kast denir. Kast kapalı ve sosyal bir sınıftır. Belli bir kasta dahil olmak soydan gelir ve zorunludur. Birinden diğerine geçilemez. İnsanları yaratan Brahma, her kast mensubunu vücudunun bir başka yerinden yaratmıştır. Sınıflar dört çeşittir. 1. Brahmanlar: Brahma'nın ağzından yaratılmış rahipler sınıfıdır. 2. Kşatriyalar : Brahma'nın kolundan yaratılmış soylular ve savaşanlar sınıfıdır. 3. Vaysyalar: Brahma'nın kalçasından yaratılmış çiftçi ve tüccar sınıfıdır. 4. Sudralar: Brahma'nın ayağından yaratılmış hizmetkâr ve işçiler sınıfıdır. Bu dört sınıf dışında kalan insanlara Parya denir ve hukuk harici sayılan bu zümre aşağılanmış bir hayata mahkûmdur.

BRAKİSEFAL Kısa kafalı.

BRÖVE Bir kimseye belli bir işi yapabileceği için verilen belge. Patent.

BUDDA bk. budizm.

BUDİZM Brahmanizmden sonra ortaya çıkan dindir. Kurucusu Budda'dır. M.Ö. altıncı yüzyılda Kapilavutta şehrinde doğmuştur. Asil bir ailedendir. 29 yaşında ailesini terkle yedi yıl dilenmiş, rahipleri ziyaret ederek gezmiş ve bir incir ağacı altında, murakabaya (dalıp kendinden geçme) dalıp aydınlığa ererek dinini yaymağa başlamıştır. Bu dinin esasına göre hayat elem ve ızdırap demektir. Sebebi ise ihtiraslardır.

Elem ve ızdıraptan kurtulmanın yolu sekizdir: Doğru inanç doğru karar, doğru söz, doğru eylem, doğru yaşama, doğru gayret, doğru düşünüş, doğru murakaba (dalma)dır. Başlangıçta kast rejimini olup bitti olarak kabullenen Budizm, dini eşitliği tanımış, insanlar arasında doğuştan bir fark olmadığını ilan etmiştir. Budizme göre hükümdar kendi arzu ve ihtiraslarına göre degil, kamunun yararına göre iş tutmalıdır. Ancak bu yolla iktidarı yasaya ve töreye uygun olabilir. Nefisten ferâgat ve doğruluk insanları Nirvana'ya ulaştırır.

BUGZ Gizli, içten düşmanlık.

BUHARİ 810-870 yılları arasında yaşamış islam ilâhiyatçısıdır. Sahihi Buhari isimli kitabı Hz. Muhammed'in sözlerini içerir. İslam aleminde Kur'an'dan sonra en önemli belge sayılır.

BUHL Pintilik, cimrilik.

BULÛG 1. Ulaşma, erişme, yetişme 2. Küçüklük halinin sona ermesi.

BUNAMA bk. şizofreni.

BURJUVA Genel olarak başkasının işçisi olmayıp kendi başına oldukça geniş geçim sağlayan sınıfa mensup anlamına kullanılmaktadır Ne kişizade ve ne de fukara olmayan orta halli halk demektir. Eskiden Avrupa'da aristokratlarla köylü sınıfı arasında kalan orta sınıfa deniyordu Kapitalist rejimin gelişerek aristokrat sınıfın ortadan kalkması üzerine bu terimin anlamı değişip genişledi. Bugün çıkarları üretim araçlarına sahip olanlarla özdeş olan bütün grup ve kişileri kavrar. Doğrudan ya da dolayısıyla kapitalizmin hizmetinde bulunan bu grup mensupları bilerek veya bilmeyerek bugünkü rejimi tutmakta ve korumaya çalışmaktadırlar.

BURJUVAZİ Kentsoylu, orta halk tabakası.

BURS Bir öğrenimin tamamlanması için birine verilen aylık.

BURSİYE Burs alan.

BUTLAN Hükümsüzlük, batıllık. İki türlüdür. Mutlak butlan: Hukuki sonuç dogurmayan, hukuken hiçbir hüküm ifade etmeyen durumdur. Mutlak butlan ile batıl aktin taraflarca bozulmasına lüzum yoktur.

Çünkü akit kendiliğinden ve yapıldığı andan itibaren hükümsüzdür. Yargıç akitteki mutlak butlanı tespitle yetinir, hükümsüzlük kararı veremez. Zira akit zaten hükümsüzdür. **Mutlak butlanın sonuçları:** Ani ve fevridir. Sebebinin varlığıyla hemen ortaya çıkar. Her ilgili iddia edebilir. Yargıç resen nazara alır ve Cumhuriyet Savcısı da ileri sürebilir. İcazetle ihya olunamaz ve zamanaşımı ile de kurtulamaz. **Nisbi butlan:** Akitte bozukluk olmakla beraber ilgililerden birinin ileri sürmesi üzerine gözönüne alınan haldir. Nisbi butlanla batıl işlemler tamamen bozuk olmayıp, bozulabilir işlemlerdir. Batıl olmaktan ziyade iptali mümkündür. Nisbi butlanı ilgilisi ileri sürmedikçe yargıç kendiliğinden nazara alamaz. BK. 20, 21. MK. 113, 114, 124, 251.

BÜHTAN İftira.

BÜLDİNG Bürolar ve tüccar odaları bulunan modern büyük yapı.

BÜLTEN Resmi rapor, dergi.

BÜNYAN Yapı.

BÜR Bir yaranın iyileşip kapanması, iltiyam bulması.

BÜRHAN Hüccet, kuvvetli delil. Belgitleme. Bürhan ile sabit olan şey aynen sabit gibidir. Çoğulu **berahim**'dir.

BÜROKRASİ İşyerlerinde daha çabuk ve kolay yapılabilecek işlerin, yazışma ve kayıtlarla güçleştirilmesi

BÜROKRAT Büroda çalışan. Yazışmada formaliteye çok önem veren.

BÜROKRATİK Büro işiyle ilgili.

BÜRÜT Kabı ile olan ağırlık Kesintileri de sayılarak yapılan hesap.

BÜTÇE Fransızcada küçük çanta anlamına gelen **bougette** kelimesinden alınmıştır. İngiltere'de maliye bakanı senelik hesaplarını parlamentoya küçük bir çanta içinde getirdiğinden bu isim verilmiştir. Devletin, devlet dairelerinin ve kurumların belli bir süre içinde ortaya çıkacak gelir ve giderlerini tahmin eden, geliri tahsile ve gider için harcamaya izin veren yasadır. **Mülhak bütçe:** Harcanacak kısmı özel gelirle temin edilen ve genel muvazene dışında yönetilen devlet daire ve kurumlarının bütçeleridir. **Özel bütçe:** Yersel kamu hizmetlerini gören kurumların gider

ve gelirlerini gösteren ve geliri genel olarak belli bir mıntıkada ve giderleri de aslında aynı mıntıka içinde yapılan bütçelerdir.

BÜYÜK AVARYA bk. avarya.

BÜYÜK TEŞEBBÜS Sermaye ve emeği müteşebbisine ait olmayan devamlı ve geniş örgütlü teşebbüslerdir.

C

CABER KALESİ bk. Türk mezarı.

CABİİ VAKF Vakfın gelirini toplayan memur.

C.A.F. Cout, Assurence, Frais kelimelerinin baş harfleriyle yapılmış bir kısaltma olup Cif satış anlamına gelir. bk. sif satış.

CÂH Rütbe, mansıp, makam.

CAHİLİYE İslamiyetten önceki zamana verilen ad.

CAİFE Boşluğa kadar giden yara.

CAİZ Olabilir, olur. İşlenmesine izin verilmiş sayılabilen, işlenmesinde bir suç olmayan.

CÂLİ Yapma, yapmacık. Yalancıktan, sahte.

CALİP Çeken, çekici.

CALİSİ TAHT Taht'a oturan.

CALİYE Cizye karşılığıdır. bk. cizye.

CÂME Üste giyilen libas.

CAMEKİYE Vakfın gelirinden görevlilere verilen aylık, bahşiş, armağan, atiye.

CAMİ Toplayıcı, kapsayıcı.

CAMİA Topluluk.

CANİ Cinayet işleyen.

CANİB Yön, taraf.

CÂR Komşu.

CAR'I MÜLÂSIK Bitişik komşu.

CÂRİ 1. Akan, akıcı. 2. Yürürlükte, geçmekte.

CARİ FİYAT Yetkililerce konmuş fiyat. Geçen fiyat. Herkese gösterilerek satışa sunulan mal üzerinde yazılı fiyat.

CARİH Bir diğerini yaralayan. Yaralanan kişiye **mecruh** veya **cerih** denir.

CARİ HESAP Bankanın müşterisiyle olan borç ve alacak durumunu (zimmet matlup halini) devamlı şekilde ve hazır durumda gösteren hesap. TTK. 87 - 99.

CARİYE Bir kimsenin kölesi olan genç veya ihtiyar kadın. Hür kadınlara köleniz makamında cariyeniz de denir.

CAYMA TAZMİNATI Taraflara akitten rücu yetkisi veren bir anlaşma olup bu yetkinin kullanılması halinde ödenmesi gereken tazminata verilen isim (rücu: cayma). BK. 82, 156/3, 245, 346.

CEBANET Korkaklık, yüreksizlik.

CEBECİ OCAĞI Fatih devrinde yeniçeri ocağı ile birlikte kurulmuş askeri örgüt. Görevi; orduya savaş için gerekli araç ve gereçleri sağlamak, bunları gereken yerlere ulaştırmaktır. Yeniçeri ocağı ile beraber kaldırılmıştır. **bk. Asakiri Mansurei Muhammediye.**

CEBEL Dağ.

CEBİN Korkak, yüreksiz.

CEBİR VE ŞİDDET Mağdurun şahsını fizik bakımından etkileyen her türlü maddi tazyik hareketleri. Mağduru, iradesini kullanmaktan alıkoyan bütün fiziki davranışlar. TCK. 429, 501.

CEBRAİL Kitap getiren melek: Peygambere vahiy getirmeye memurdur. **bk. Melekler.**

CEBRİ Zorlayışlı.

CEBRİ İCRA Aleyhine hüküm verilen kimsenin bu hükme kendiliğinden uymadığı takdirde devlet tarafından cebir ve kuvvet kullanılarak hükmün yerine getirilmesi. Tahliye kararına rağmen evden çıkmayanın icra yoluyla zorla çıkarılması gibi. İc. İf. K. 24 - 41.

CEBRİ İRTİKÂB Zorlama suretiyle irtikap. **bk. irtikab.**

CEBRİ NEFS ETMEK Kendini tutmak.

CEBRİ SATIŞ İcraca haczedilen malın sahibinin rızasına bakılmaksızın alacaklının yararına satılması gibi. İc. İf. K. 106 - 144.

CEBRİYE MEZHEBİ Tüm insan davranışlarının yalnız Allah'ın iradesi sonucu olduğunu, bunda insan iradesinin rolü olmadığını, insanların Allah'ın iradesine

uygun, yaşama zorunda bulunduklarını kabul eden mezheptir.

CEDD (cet) Dede. Büyük dedeler de dahildir

CEDDAT Dedeler.

CEDDE Nine. Büyük nineler de dahildir.

CEDDE'İ FASİDE Gerçek olmayan nine. Ölen ile aralarında gerçek olmayan dede bulunan büyük ana Ananın babasının anası gibi.

CEDDE'İ SAHİHA Gerçek nine. Ölen ile aralarında gerçek olmayan dede bulunmayan nine. Ananın anası, ananın anasının anası gibi.

CEDD'İ FASİT Gerçek olmayan dede. Derecesi yakın ya da uzak olsun ölen ile aralarında kadın bulunan dede. Ananın babası, ananın babasının babası gibi

CEDD'İ SAHİH Gerçek dede. Derecesi yakın veya uzak olsun ölen ile aralarında kadın bulunmayan dede. Babanın babası, babanın babasının babası gibi.

CEDVEL Su yolu, hark, ark.

CEFFEL KALEM Bir kalemde. Hiç düşünüp taşınmadan estiği gibi.

CEHALET Hiç bilmemek.

CEHL (cehil) Vukufsuzluk. Bilmemek. Bir şeyi bilmesi gerekenin bilmemesi. Bilmesi lâzım gelen şeyi bilmediği halde bildiğini zannediyorsa buna cehl'i mürekkep denir.

CEHL'İ MÜREKKEP bk. cehl.

CEHREH Açık okuma, sesle okuma.

CELDE Kamçı ile vurmak. bk. cilt, haddi şürp.

CELPNAME Davet kâğıdı. Mahkemede birinin hazır bulunması için posta ya da mübaşir marifetiyle yapılan çağrı.

CELSE Belli gün ve saatte duruşmaya mahsus salonda yargılama için yapılan toplantı. Celseyi yargıç, toplu mahkemede başkanlık yapan yargıç yönetir.

CEM Toplama. Bir yere getirme. Asker kuvveti, gramerde çoğul.

CEMAAT Bir yere toplanmış insanlar. Bir mezhebe, bir inanışa uyarak bu inanışın etrafında biriken topluluk.

CEMAATLAR Osmanlı saltanatı devrinde devletçe tanınmış mezheplere bağlı insanların kurdukları topluluk.

CEMİYET Kazanç paylaşmaktan başka bir amaçla ikiden çok kişinin bilgi ve çalışmalarını devamlı şekilde birleştirerek ve bir ana tüzüğe dayanarak kurdukları tüzel kişiliği haiz teşekküldür. MK. 53 - 72.

CEMMİGAFİR Büyük kalabalık.

CEMRE Arapça kelimedir. Yanmış kömür parçası (kor), ateş anlamına gelir. Doğu takvimlerine göre kış sonuna doğru baharın habercisi olduğuna inanılır. Cemreler üç tanedir. Şubat sonuyla Mart başı arasında, sırasıyla havaya, suya, sonra da toprağa düştüğüne inanılır. Cemreler altışar gün ara ile düşer. Hava, su ve toprağın kış soğuğundan kurtulup böylece ısındığına inanılır.

CENÂH Yen. Yol. Pazu, kanat, kuş kanadı.

CENÂP Evin etrafı, avlu. (Hürmet bildiren sıfat olarak da kullanılır)

CENERAL KONSOLOS Başkonsolos. bk. konsolos.

CENİN Kendine gebe kalınan ve henüz ana rahminde bulunan çocuk. Çoğulu ecinne'dir. «Ceninde iki sıfat vardır. 1. Ananın cüz'üdür. Zira onun intikaliyle müntakil, kararıyla müstakir, sükunuyla müstekindir. 2. Nefsinde müstakildir. Yani tamamen anasının eli kolu gibi cüz'ü değildir. Prof. Ebul Ulâ Mardin.»

CERAİM Suçlar. bk. cürüm.

CERH Baş ve yüz hariç diğer üyelerden birini yaralamak.

CERH'İ AMD Bir kimseyi haksız olarak kasden cerh.

CERH'İ HATA Bir kimseyi kasıtsız cerh etmektir.

CERH'İ MÜHLİK Yaralının ölümüne sebep olan cerh.

CERH'İ MÜHSİN Yaralının bir gün veya daha az bir süre yaşaması tahmin edilemeyecek derecede cerh.

CERİB Dönüm Bu beldelere göre değişir.

CERİH Yaralanmış, yaralanan. bk. carih.

CERİHE Yara.

CERİME Para cezasını gerektiren bir suç olmadığı halde yasaca ceza olarak alınan para.

CERR'İ MAĞNEM Menfaat celbetmek

CESTE CESTE Azar azar, kısım kısım.

CET BE CET Atalarından beri soyca.

CEVAP Hukukta, davacının davada ileri sürdüğü olay ve iddialara karşı davalının yargıca yaptığı yazılı

veya sözlü beyandır Bu beyan çeşitli şekilde olur. **1. İptidai itiraz:** Davanın esasını tetkike mani hal ve durum bulunduğunu iddia etmek. HUMK. 187-196. **2. Esasa cevap:** Davacının ileri sürdüğü olaylarla hukuki sonuçlarının red ya da kabulünün münakaşasını ihtiva eden cevap. HUMK. 195-198. **3. İkrar:** Olayların ve hukuki sonuçlarının kabulünü bildiren cevap. HUMK. 87, 151, 234, 236, 238, 287, 296, 299, 330, 347, 408. **4. İtiraz:** Olayların ve hukuki sonuçlarının doğru olmadığını bildiren cevap. HUMK. 7, 23, 36, 66. 107, 218, 221, 373, 402-406, 428, 436, 442, 563, 564. **5. Def'i:** Olaylar kabul edilmekle beraber diğer bir takım olaylar sebebiyle iddia olunan hakka itirazı kapsayan cevap. HUMK. 150, 209, 337. **6. Mütekabil dava:** Takas ve mahsup talebini veya davacıya karşı açılmış diğer bir davayı ihtiva eden cevap. HUMK. 5-14, 207 480, 481.

CEVAP ALEL CEVAP Taraflardan birinin cevabına, karşı taraftan verilen cevap.

CEVAP LÂYİHASI Bir dava sebebiyle davalının cevabını ihtiva eden ve usulüne uygun olarak tanzim edilip yargı organına verilen dilekçe. HUMK. 187. 196, 197, 199, 203, 207, 208, 209, 210. **bk. cevap.**

CEVAZ İzin. İşlenmesi veya işlenmemesi bir olan.

CEYŞ Suç işleyen kimseye yasaca çektirilen elem ve ızdırap

CEZA EHLİYETİ (ceza yeteneği) Suç işleyenin suçu işlediği zaman bilinç ve iradesinin yerinde olması. TCK. 46 - 48. **bk. dava ehliyeti.**

CEZAİ NAKDİ Para cezası. **bk. ağır para cezası, hafif para cezası.**

CEZAİ ŞART Borcun hiç yerine getirilememesi veya geç getirilmesi halinde alacaklının uğrayacağı zarar ve ziyan miktarını karşılamak üzere ana mukaveleye bağlı ve onu doğrulayan şart. BK. 158-161. TTK. 24, 405, 529.

CEZA KARARNAMESİ Sulh ceza mahkemelerinin görevine giren ve kabahat türünden olan suçlara sulh ceza yargıcı duruşma yapmadan evrak üzerinde ceza kararnamesiyle karar verebilir. Bu ceza kararnamesiyle ancak, hafif para cezası veya üç aya kadar hafif hapis veya bir meslek ve sanatın yapımının tatiline ve-

ya zoralımına, yahut bunlardan birkaçına ya da hepsine hükmedilebilir. CMUK. 386 - 391.

CEZALARIN İNFAZI Cezaya ait kesinleşmiş hükmün gereğini yerine getirmektir. Bunu C Savcılığı örgütü yapar.

CEZALARIN TAHFİFİ Sanığın yaşı, mağdurun sanığı tahriki, suç konusu olan şeyin değeri gibi yasal ya da yargıcın olayın cereyan şekliyle tarafların durum ve tutumlarını takdir edip kabul ettiği takdiri nedenlerle cezadan indirme yapılmasıdır. TCK. 51, 54, 55, 59, 522.

CEZALARIN TAKDİRİ Aşağı ve yukarı sınırı gösterilmiş cezalarda ya da şu veya bu cezayı vermekte yasanın yargıcı serbest bıraktığı durumlarda olayı ve sanığın tutumunu takdir ile buna göre cezayı tayin yargıca aittir. Bu takdir genelde Yargıtay'ın kontroluna bağlı değildir. Ancak takdir yasaya uygun olmalıdır.

CEZALARIN TEBDİLİ (cezaların değiştirilmesi) Ceza yerine mahiyet ve tür itibarıyla bir diğerinin konmasıdır. Hapis cezalarının para veya sair bir cezaya çevrilebileceğine dair 647 s. yasa vardır. Bunun uygulanması yargıcın takdirine aittir.

CEZALARIN TECİLİ (ertelenmesi) Yasanın öngördüğü koşullar var ise, mahkemeden verilen cezanın (sanığın ileride belli süre içinde yasanın gösterdiği diğer bir suçu işlemediği takdirde) çektirilmeyeceğine dair yargıcın takdir hakkını kullanarak verdiği karar. Cezanın ertelenmesinden sonra belli bir süre içinde yeni bir suç işlemezse tecil edilmiş ceza artık yerine getirilmez. Ve bu cezayı gerektiren suç ortadan kalkmış olur. Ancak ertelemeden sonraki süre içinde yasada gösterilen diğer bir suç işlenirse ertelenen ceza da ayrıca yerine getirilir. TCK. 89 - 94, 647 s.k. 6. **bk. tecil.**

CEZANIN AMACI Adalet, kefaret, toplumu suçludan korumak, suçluyu korkutmak, suçluyu ıslah etmek (iyi yöne çevirmek)dir.

CEZANIN SUKUTU (cezanın düşmesi) Ölüm, zamanaşımı, af dolayısıyla kesinleşmiş cezanın yerine getirilmemesidir Memnu hakların iadesi de, mütemmim ve fer'i cezaları düşürür. TCK. 96, 97. **bk. vazgeçme.**

CEZAYI KALDIRAN SEBEPLER Şekil bakımından eylem suç olduğu halde o eylemi suç olmaktan çıkaran

duruma denir. Örneğin; meşru müdafaa halinde adam öldürme, işlediği suçun farığ ve mümeyyizi olmaması gibi. TCK. 49, 50, 53, 54.

CEZA ZAMANAŞIMI bk. zamanaşımı.

CEZBETMEK Kendine doğru çekmek.

CEZR (cezir) Denizde suların alçalması, gerileyip çekilmesi. Bunun aksi Med'dir.

CEZRİ Kökten, temelden.

CHARLES FOURİER (1772 - 1837) Fransız sosyalisti. Ortaya attığı Falanster örgütü ve cazip iş kuramıyla ünlüdür. Buna göre insanlar yoksulluk ve kazanç için değil zevk için çalışmalıdır. Bunun için işi cazip kılmak gerekir. Falanster 810 kadın ve 810 erkekten ibaret şehir dışında kurulmuş tarla, bahçe ve atelyelerden meydana gelmiş, kendi kendine yeter üretim ve tüketim kooperatifi olacaktır. Falanster'de tam bir özgürlük hakimdir. Kuram niteliğindeki bu görüş gerçekleşmemiştir.

CİBAL Dağlar.

CIBAL'İ MÜBAHA Kimsenin mülkiyetinde olmayan dağlar.

CİBİLLİ Yaratılışta olan, yaratılıştan.

CİBİLLİYET Yaratılış, huy, maya.

CİDALCÛ Kavgacı, dalaşcı.

C. İ. F. bk. Sif satış.

CİHAD İslam hukukuna göre dünya islam egemenliğinde olan topraklar (dar'ül islam) ile islam egemenliğinde olmayan topraklardan (dar'ül harp) ibarettir. Dar'ül harbi dar'ül islama çevirmek için yapılan savaşa cihad denir.

CİHANŞÜMUL Evrensel.

CİHAT Kelime olarak cihetler, taraflar, yanlar demektir. Terim olarak hayır kurumlarına ait hizmetlerdir.

CİHAT'I ASLİYE Vakfın başlıca amacını yerine getiren hizmetler. Müderrislik, imamlık, hatiplik gibi.

CİHAT'I ERBAA Dört ana yön.

CİHAT'I FER'İYE Vakfın ikinci derecede işlerinden sayılan hizmetler. Zaruri olmayan tamırat, cibayet (gelir toplama) gibi.

CİHAT'I ZARURİYE Vakfın başlıca ereğini sağlayan işler

CIHAZ Kadının evlenirken birlikte getirdiği mallar. MK. 507/1, 603.

CİHAZ SİGORTASI Kız çocuğuna evleneceği zaman yahut belli bir yaşa geldiğinde tazminat ödenmesini gözönünde tutan sigorta çeşidi.

CİHAZ USULÜ Kadının, mallarından bir kısmını, aile masraflarını karşılamak üzere kocasına bırakması

CİLT 1. Deri üzerine vurmak. Her vuruşa celde denir. 2. Zina gibi bir sebeple (haddi icra için) belli uzuvlara mahsus şekilde değnek ya da kamçı ile vurmaktır.

CİNÂYAT'I MÜÇTEMİA Bir kişinin tek eylemiyle yaptığı birden çok cinayetler. Attığı tek kurşunla birden ziyade adam öldürmesi gibi.

CİNÂYAT'I MÜNFERİDE Bir kimsenin tek tek işlediği cinayetler. Her bir suçundan ayrı ayrı sorumludur.

CİNÂYAT'I MÜŞTEREKE Birden çok kişilerin beraberce diğer bir kimse hakkında işledikleri cinayet. Her biri kendi eyleminden sorumludur. TCK. 64, 65.

CİNÂYAT'I MÜTEADDİDE Bir veya birçok kimselerin bir veya birçok kimseler aleyhinde işledikleri birçok cinayetlerdir. TCK. 68 - 72.

CİNÂYET Cana veya organa (uzva) karşı yapılan herhangi bir yasak eylemdir. İnsanın nefsini, uzvunu, ırzını, malını ilgilendiren yasak eylem.

CİNÂYET ALEL BEHAİM Hayvanlar hakkında gasp veya telef suretiyle yapılan cinayet.

CİNÂYET ALEL CEMADAT Mal ya da eşya hakkında gasp veya itlâf (öldürme, yoketme, zarar verme) yoluyla yapılan cinayet.

CİNÂYET ALEL RAKİK Köle hakkındaki cinayet.

CİNÂYET FİL'AZA İnsanların organlarına karşı yapılan cinayet.

CİNÂYET FİNNEFS İnsanın nefsine karşı yapılan cinayet.

CİNÂYET'İ HAİT Duvarın yıkılarak ölüme sebebiyet vermesi.

CİNÂYET'İ NAHİS Hayvana vurarak, dürterek sebebiyet verilen cinayet.

CİNÂYET'İ RAKİK Köle ya da cariyenin yapmış olduğu cinayet.

CİNÂYET'İ RÂKİP Üzerine binilen hayvan aracılığıyla sebebiyet verilen cinayet.

CİNÂYET'ÜL BEHAİM Doğrudan hayvanların sebebiyet verdikleri cinayet.

CİNNET Akıl hastalığı, delilik. Geçici ya da temelli olur TCK. 46, 47, MK. 13, 89, 133, 320, 355, 379.

CİRAH bk ciraha.

CİRAHA Baş ve yüz dışındaki yara. Çoğulu cirah'dır.

CİRAHAT'I GAYRİ CAİFE Vücut boşluklarına kadar gitmeyen yara.

CİRÂN Komşular.

CİRANTA Ciro edilebilen senet arkasına imza koyarak o senetteki haklarını başkasına devreden. Ciro eden kimse. bk. ciro.

CİRO Emre muharrer senette hak sahibinin arkasına yazdığı şerh veya sadece attığı imzadır. Ciro ile kendisine senet ciro edilen kimse senette yazılı para veya malları talep etme hakkını ve senedi ödeyecek kimseye de ödemenin ciroda gösterilen kişiye ya da emrine yapılması emir veya yetkisini verir. Ticari senet üzerinde cirantanın yaptığı işleme ciro denir. TTK. 560, 561, 593, 602, 700 - 705, 713, 750 - 752.

CİRO EDİLEMEYEN ÇİZGİLİ ÇEK Ciro hakkı sınırlı olan çektir. Çizgili çek üzerindeki ciro edilemez kaydı çek sahibini haksız edinmelere karşı korur.

CİSMANİ Cisme ait. Dinden gayri, dünyevi.

CİSMANİ ZARAR Haksız eylemle insan vücuduna verilen zarar. TCK. 37, 39. BK. 45, 46, 47, 228.

CİSMEN EZA Ne kadar hafif olursa olsun her türlü maddi acıdır. TCK. 456/4.

CİVAR HISIMLIĞI bk. hısımlık.

CİVİTAS (sivitas) Eski Roma'da siyasi birlik teşkil eden şehir, medine anlamına gelir. Çiçeron devlet anlamına kullanmıştır.

CİYRAN'I SALİHİN İyi komşular.

CİZYE Cihad'da elde edilen ülke halkından ehlikitap olanların kendileri, aileleri ve malları için emniyet ve himaye temini bakımından verdikleri vergi. Cizye veren islam devletinden himaye istemek hakkını kazanır. Bunlara zımmi denir.

CLEPTOLAGNİE Hırsızlık şehveti. Daha çok kadınlarda rastlanır.

COBER (kober) Menkul kıymet ya da kambiyo borsasında, kendi adına menkul kıymet alıp satan kayıtlının adı.

CODEX (kodeks) Yasa, mecelle, derlenmiş hukuk mecmuası. **bk. corpus iuris civilis.**

CODİFİCATİON (kodifikasyon) Yasa düzenleme, derleyip toparlama.

COMMON LAW Britanya İmparatorluğunda ve A.B.D.-de uygulanan genel töre ve göreneklerden doğmuş hukuk kuralları.

CONSTİTUTİO **bk. corpus iuris civilis.**

CORDAY D'ARMONT (1768-1793 Fransız ihtilalinin elebaşılarından olan Marat'yı öldüren kız. Marat ve arkadaşları «kan ihtilali boğar, ara sıra kan almak lâzımdır» diyerek dehşet ve terör taraftarı iken 25 yaşındaki bu kız Marat'nın evine gizlice girerek banyo dairesinde onu bıçaklayarak öldürmüştür. Olaydan dört gün sonra başı kesilen bu kız meşhur trajedi şairi **Corneille'in** kız kardeşinin torunudur.

CORPUS İURİS CİVİLİS Roma hukuku hakkındaki en büyük eser. Asırlarca süren Roma hukukunun kral **Justinyanus** tarafından derlenmesiyle meydana gelmiştir. Bir Fransız alimi bu yapıta on altıncı asırda Corpus İuris Civilis adını vermiştir. Justinyanus'tan önce **Teodosyus** bu işe **Codex** ile başlamıştır. Büyük eser dört kısma ayrılır. **1. Institutiones:** İkinci asırda yaşamış **Gayus'un** eseri model alınmıştır. 94 sayfadır. Hukuka yeni başlayanların kolay öğrenmeleri için kısa tutulmuştur. Giriş niteliğinde bilgi taşır. Bu kısım; kitaplara, kitaplar fasıllara, fasıllar paragraflara ayrılmıştır. Her fasılın ilk kısmına **prensipyum** denir. **2. Digesta:** Yunanca adı **Pandekta'dır.** Zamanının klasik hukuk edebiyatını toplar. 1, 2 ve 3. asırda yaşamış ünlü hukukçuların eserlerinden seçilmiştir. 3. asırda yaşamış klasik hukukçuların sonuncusu **Ulpiyanus'a** geniş yer verilmiştir. Bu kısım elli kitaba ayrılmıştır. Klasik hukukçuların eserlerini bulup onları ilk ve eski şekline sokan **Alman Romanisti Lenel** olmuştur. **3. Codex:** İkinci asırdan Justinyanus'a kadar çıkarılan imparator yasalarını (impara-

tor constitutio'larını) içine alır On iki kitaba ayrılmıştır. Constitutio'lar yayın tarihlerine göre sıralanmıştır. 4. Novella: Justinyanus'un yeni yasalarını toplayan kısım olup 168 yasayı kapsar. Büyük kısmı Yunanca yazılmıştır.

CU'L Mücahitlere yardım olmak üzere yapılan bağışlama. Bazı hususlarda verilen ücret, bedel.

CU'L ALEL CİHAD Gazada bulunmak için alınıp verilen ücret.

CULÛS Tahta çıkma, tahta oturma.

CUMHUR Topluluk, kamu.

CUMHURBAŞKANI Yüksek öğrenim yapmış olmak kaydıyla T.B.M.M. üyeleri içinden ya da meclis dışından yedi yıl için seçilir. Buna aday olabilmek için on yıldan beri Türk vatandaşı olmak, kırk yaşında bulunmak ve meclis dışından seçilecekler için ayrıca T.B.M.M. üye tam sayısının beşte birinin yazılı önerisinin alınması gerekir. Bir kimse arka arkaya iki kez Cumhurbaşkanı seçilemez. T.B.M.M. üye tam sayısının üçte ikı çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. Yeter sayı ilk seçimde alınamazsa beşer günlük ara ile seçime devam olunur. Üçüncü turda salt çoğunluğu sağlayan seçilir. Üçüncü turda da seçilemezse dördüncü tura en çok oy alan iki aday katılır ve bunlardan en çok oy alan Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. Seçimin yirmi günde tamamlanması şarttır. Anayasa md. 110, 111.

CUNTA 1. İspanya ve Portekiz'de bazı idare kurulları için kullanılan söz. 2. Politikada birkaç kişilik topluluk anlamına kullanılmaktadır.

CUŞİŞ Çoşkunluk.

CÜDA Ayrı düşmüş, ayrılmış.

CÜMLE Bütün, hep.

CÜND Asker, alay ordu. Bir kimsenin avane ve yardımcıları.

CÜNHA 1274 tarihli ceza yasasında cürüm karşılığı olarak kullanılmıştır.

CÜNÛN Söz ve hareketin doğru olarak cereyanına engel akıl hastalığı.

CÜNÛN'U GAYRİ MUTBİK Gelip giden akıl hastalığı.

CÜNÛN'U MUTBİK Devamlı akıl hastalığı.

CÜRME TEŞEBBÜS bk. teşebbüs.

CÜRÜM Ölüm, süresiz ağır hapis, süreli ağır hapis, hapis ve ağır para cezalarından birini gerektiren suçlardır. Çoğulu ceraim'dir. Cürüm işleyene mücrim denir.

CÜRMÜ MEŞHÛT İşlenmekte olan ya da henüz işlenmiş bulunan suç. 3004 sayılı yasada hangi eylemlerin cürmü meşhûta gireceği ve uygulanacak yol gösterilmiştir. Bugün dilde adı suçüstüdür.

CÜZ Bölük, parça. Kitap. bk. mütemmim cüz.

CÜZAF Tartmadan, saymadan götürü satış.

CÜZAFEN BEY Götürü satış Mücazefeten bey de aynı anlamadır.

CÜZ'İ Az miktarda. pek az. Bir şeyin bütününe ait olmayıp özel olan.

CÜZ'İ İNTİKAL bk. hakkın intikali.

CÜZ'Ü CED Yakın ve uzak ana baba bir amcalar ve onların ogulları ve oğullarının oğulları.

CÜZ'Ü EB Ölünün ana baba bir kardeşleri ve onların oğulları ve ilh.

CÜZ'Ü MEYYİT Ölünün oğlu, oğlunun oğlu ve ilh

CÜZÜTAM Birlik

Ç

ÇABUK YARGILAMA USULÜ bk. seri usulü muhakeme

ÇALIŞMA İnsanların yasaca yasaklanmamış olan bütün işlerde istediği gibi çalışmak ve istediğini yapmak özgürlüğüdür.

ÇALIŞMA MÜKELLEFİYETİ Kamu hizmetlerinden olan ve bizzat çalışılarak ödenen. Askerlik gibi.

ÇAP Taşınmazın genel kadastro planından kopya edilmiş ve onun geometrik şeklini tek başına gösteren plan.

ÇAPULCULUK Harpte askerin bağlı olduğu birlikten geri kalarak halka zulüm etmesi, haksız istekleriyle onları tazyık eylemesi suçu.

ÇAREİ HAL Çözüm yolu, çıkar yolu. hal çaresı.

ÇARESİZ Onulmaz, devasız.

ÇARNAÇAR İster istemez.

ÇARTER MUKAVELESİ Geminin tamamının veya bir kısmının ya da belli bir yerinin kiralanması şeklinde yapılan navlun akdi. Ticarî şekilleri zaman ve yolculuk üzerine çarter olmak üzere ikidir. **bk. navlun, navlun mukavelesi.**

ÇATMA Tek başına gemilerin doğrudan veya dolayısıyla çarpması ya da birbirine değmesidir. Bundan hukuki sorumluluk doğar. TTK. 1216 - 1221.

ÇEHRE Yüze bakıldığı zaman göze çarpan tüm organlardır. TCK. 456/3.

ÇEHRENİN DAİMİ DEĞİŞİKLİĞİ Mağduru evvelce tanıyanların onu gördüklerinde hiç olmazsa «bir vakfei tereddüt» geçirmelerine neden olan çehredeki belirli haldir. TCK. 456/3.

ÇEK Kişide, şirkette veya bankada alacağı olan (kredisi bulunan) kimsenin kendisine veya başkasına bu alacağının tamamen ya da kısmen ödenmesi için düzenlediği yazılı emirdir. Başka bir deyimle bankada bulunan mevduatı veya banka tarafından açılan krediyi kullanmaya hak veren yazılı emirdir. Çeki yazana **keşideci,** bedelini ödeyene **muhatap,** ödemede bulunulacak kişiye de **hamil** denir. Çek genel olarak **çizgili çek, takas mahsup çeki** olmak üzere ikiye ayrılır. Çizgili çekinde genel ve özel çizgili çek olmak üzere iki türü vardır. **bk. çizgili çek.** TTK. 692-730.

ÇELEBİ 1. Osmanlı devrinde divan kâtibi, padişahın hizmetkârı. 2. Bazı yazar ve mezhep liderlerine verilen isim. 3. Kibar ve kültürlü erkek.

ÇEŞNİ ÜZERİNE SATIŞ Satın alınmadan önce tadına bakılması âdet olan malların satışı Tadına bakılması behemahal alınmasını gerektirmez. BK. 218, 219.

ÇEVRE Devletler Hukuku terimi olarak bir devletin komşuları dar çevreyi teşkil eder. Derece derece uzaklaşmak üzere diğer bütün devletler genış çevreye dahildir.

ÇIĞIR İz. (Çığırından gitmek: İzinden gitmek).

ÇIPLAK MÜLKİYET (intifadan mücerret mülkiyet) İntifa hakkı başkasına ait olan mal üzerinde, asıl mal

sahibinin haiz olduğu mülkiyet hakkı. MK. 688, BK. 222, 223.

ÇIRA Orman terimi olarak, ibrelilerde ve bilhassa çam ağacında haşebin derinliklerine kadar varan yaralamada, haşep hücresinin reçine ile dolması sonucu hasıl olan şeydir. 6831 s.k. 14, 19.

ÇIRAĞ EDİLMEK Kadın ise evlendirilerek, erkek ise hak tanınarak emekliye ayırma anlamına bir saray terimidir.

ÇIRAK MUKAVELESİ Usta tarafından belli bir sanatın dikkat ve özenle öğretilmesi, gerekiyorsa zorunlu derslere devamına nezaret edilmesi, belli sınavlara girmesine izin verilmesi koşullarını kapsayan ve çırakla yapılan mukavele. BK. 318.

ÇİÇERON Eski Roma'nın hatibi ve siyaset adamı. Birçok **majistralıklarda** bulunmuş ve M. Ö. 63 yılında **Consul** olmuştur. Yunan felsefesini Romalılara tanıtanlardandır. Ona göre hukuk doğada vardır. İnsanlar bunu ancak yargıları ile kavrarlar.

ÇİFT MECLİS SİSTEMİ Yasama erkinin iki meclis tarafından kullanılması usulü. Yasama erkine eski dilde **teşrii kuvvet** denir.

ÇİFTE SİGORTA Aynı şey üzerinde aynı yararın aynı hasara karşı aynı zaman için —ve sigorta bedelleri toplamı malın değerini aşmaması kaydıyla— birden fazla sigortacı tarafından sigorta edilmesidir. TTK. 903, 1286, 1323, 1346, 1347.

ÇINKOGRAF Klişe çıkaran, klişeci.

ÇİNKOGRAFİ Çinko üzerine klişe yapma, resim çıkarma.

ÇİNVAT bk. **Mandeizm.**

ÇİZGİLİ ÇEK Yazılar üzerine eğri şekilde iki paralel çizgi çekilmiş çektir. Çizgiler keşideci ya da hamil tarafından çizilir. Çizgiler arası boş bırakılmış ise **genel çizgili** çektir ve tahsilat herhangi bir banka tarafından yapılabilir. Çizgiler arasında bir banka adı yazılı ise özel çizgili çektir ve adı yazılı banka tarafından tahsil edilebilir. TTK. 715, 716, 734. bk. **çek.**

ÇOCUK DÜŞÜRME Ceninin doğal koşullar içinde doğup yaşamasını önlemek için. içten veya dıştan yapılan etkilerle rahimde iken yaşama kabiliyetini gider-

mek ya da zamanından önce rahimden dışarı çıkarmaktır. TCK. 452, 456, 468-470.

ÇOCUK HUKUKU Çocuğun hukuki durumunu tayın ve tespit eden hukuk kurallarıdır.

ÇOCUK KAÇIRMA On beş yaşına girmemiş çocuğu kendi rızası ile, anası babası yahut geçici süreyle de olsa ona bakmakta olan kimse yanından şehvet hissi ve evlenme niyeti olmaksızın onu haksız yere (bi gayri hakkın) yanında tutmaktır. TCK. 182.

ÇOCUK MALLARI Çocuğun hukuk süjesi sıfatıyla sahip olduğu mallardır. Çocuk medeni haklarını kullanma yeteneğini kazanıncaya dek geçen süre içinde bu malları ana, baba ya da vasî yönetir. MK. 278 - 280, 353.

ÇOCUKLARIN TERKİ Yasal ya da nesebi ikrar edilmiş —anası babası belirlenmiş— bir çocuğu, kim olduğunu saklayarak acizler yurduna ya da buna benzer bir kuruma vermek yahut da hayır sahibi tarafından alınsın diye herkesin görebileceği bir yere bırakmaktır. TCK. 473, 476.

ÇOĞUNLUK bk. **ekseriyet.**

ÇOK KARILIK Birden çok kadınla evlenmektir. Eski hukukumuza göre dörde kadar almak caiz idi.

ÇOK KOCALIK Kadının birden çok koca ile evlenmesine cevaz veren kurumdur. Bugün yoktur. İslamiyetten önce (cahiliyet devrinde) vardı.

ÇUHADAR Eski idari örgütte bekçibaşı. güvenlikle ilgili makam sahibi anlamına gelir.

D

DÂD Bahşiş. Vergi. Verme. Adalet, infaz, hak. Sızlanma, şikâyet. Feryat.

DADAİZM (dadacılık) Fikirle anlatış arasındaki bütün ilgileri kaldırmak isteyen, geleneklere ve toplum kurallarına karşı direnen edebiyat ve sanat akımı. Bu akım 1917 yılında başlamıştır. bk. **resim sanatında okullar.**

DÂĞ Yara, yanık yarası. Kızgın demirle yapılan yakı
DAĞITICI ADALET bk. Aristo.
DAHİLİ HARP Bir kısım yurttaşın bağlı olduğu devlete karşı örgütlü biçimde, devletten ayrılmak ya da mevcut siyasi rejimi değiştirmek için giriştiği silahlı mücadeledir.
DAHİLİ NİZAMNAME (içtüzük) Meclis, dernek, şirket, daire ve kurumların işlerinin iyi ve düzenli yürümesini temin için konmuş yazılı kurallardır. Bazı anonim şirketlerin nizamnamelerine statü denir.
DAHL Karışma. Tesir. Dokunma.
DAHLETMEK Karışmak, burnunu sokmak, sataşmak
DAHLİ OLMAK Karışmış olmak, karışmak, (bir işte) parmağı olmak.
DA'TY Evlatlık, evlat edinilen çocuk.
DAİ Davetçi, duacı. Sebep olan.
DAİMİ BORÇ MÜNASEBETİ (devamlı borç ilişkisi) Geçerliği belli süre için ya da kaldırıldığı açıklanan zamana dek süren borç ilişkisi. Su, elektrik mukavelesi gibi.
DAİMİ DEF'İ bk. def'i.
DAİMON Yunanca'da kişileştirilmiş belli bir tanrıdan ayrı olarak insan üstü tanrısal etkinlikleri olan, kavranılmaz bir güce verilen ad. Tanrı ile insan, gökle yer arasında bulunan, sonradan iyi ve kötü ruh olarak ikiye ayrılan varlıklara verilen isim. Homeros Daimon terimini Tanrı kudreti anlamına kullanmıştır.
DÂİN Alacaklı.
DAİRE Kamu görevi için gerekli örgütür. toplandığı ve bu hizmetin görüldüğü yer.
DAİREN MADER Çepeçevre, fırdolayı.
DAİREYİ İNTİHABİYE Seçim bölgesi. Seçim dairesi.
DÂİYE İnsanı içinden bir şeye teşvik eden hal. Kötülük
DAKTİLOGRAF Yazı makinesiyle yazan.
DAKTİLOGRAFİ Daktilo ile yazma işi.
DAKTİLOSKOPİ Parmak izi incelemesi.
DALÂLET Azma. Doğru yoldan çıkma.
DALGALI BORÇLAR Olağanüstü zamanlardan ve sıkıntılı devirlerden birikmiş dağınık ve düzensiz borçlardır. Hesapları kapatılan bütçelerin henüz ödenmemiş

giderlerinden doğarlar. Yıllık hazine ihtıyaçları için kısa vadelerle çıkarılıp halen tedavülde bulunan bono ve tahvillerden doğan borçlar da buraya girer.

DALGALI SİGORTA Bir veya birçok rizikonun belli süre için belli bir para ile sigorta edilmesidir. Burada sigorta edilen kıymetler belli değildir. Hasar meydana gelince belli olacaktır.

DALTONİZM Renk körlüğü hastalığı. Yeşil ve kırmızı renkleri seçemezler.

DALYAN Balıkların toplu geçtikleri yerlerde üç tarafı ağ ile kaplı ve bir tarafı açık bırakılmış olup balıklar içeri girdikten sonra kapatılan av yeridir. Bu iş için ağ, direk, kazık, kamış kullanılır.

DÂM Tuzak

DAMGA RESMİ Evraka pul yapıştırmak veya matbu damga vurmak suretiyle evrakın niteliğine göre maktu ya da nisbi şekilde alınan resim (vergi)dir.

DÂMİA Gözyaşı kadar kan çıkaran fakat kanı akmayan yara.

DÂMİGA Deriyi yırtıp dimaga kadar işleyen yara.

DÂMİYE Gözyaşı kadar kan çıkaran ve kanı akan yara.

DAMPİNG Bir ürünün yabancı ülkede maliyetinden aşağı fiyata satılması. Amaç, o ülkedeki benzer üretimi sarsmaktır. Ecnebi ürün ve yapımların yerli mallara oranla düşük fiyatla satılmasıdır. Damping işlemi Japon ve bilhassa Çin mallarında görülmektedir.

DANIŞTAY Yasaların başka idari yargı merciine bırakmadığı konularda ilk derece ve genel olarak üst derece idare mahkemesi olarak kurulmuştur. İdari uyuşmazlıkları ve davaları görür, çözer. Başbakanlıktan ve Bakanlar Kurulundan gelen yasa tasarılarını inceleyip düşüncelerini bildirir. Tüzük tasarılarını, imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini inceler. Yasayla verilen diğer işleri yapar. Üyelerinin 3/4 ünü Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve 1/4 ünü de Cumhurbaşkanı seçer. Yeni Anayasa md. 155.

DÂNİK Bir dirhemin altıda biri.

DANTE ALGHİERİ (1265 - 1321) İtalyan'dır. Batı dünyasının ortaçağda yetiştirdiği en ünlü ozandır. Tanrı

sal Komedi (Divinia Comedia) isimli yapıtı zamanının bütün teolojik bilgilerini içeren güzel bir şiirdir.

DANTON (Georges - Jacques, 1759 - 1794) Fransız ihtilalinin büyük siması. Avukatlık, Paris Savcılığı, Adalet Bakanlığı yapmıştır. İhtilal metodlarını terk ve ihtilale ihanet iddiası ile başı kesilmiştir. Cellata «başımı halka göster, o bu zahmete değer» demiş ve cellat bu isteği yerine getirince halk «yaşasın cumhuriyet» diye bağırmıştır. Buna rağmen gerçek münevverler gazetelerinde «Cumhuriyetin başı kesildi» demek cesaretini göstermişlerdir. İdamı sağlayan Roberspierre'de çok geçmeden aynı giyotine başını vermiştir.

DÂR Mekân, makam, ülke.

DARABAN Vurma, vuruş.

DÂRÂT Hükümdarlara lâyık şan, şevket.

DARBE'İ HÜKÜMET Bir ülkede siyasi kuvvetin tamamını cebir ve kuvvetle icabında silahla zapt veya buna teşebbüs. Ulusları yönetenlerin zulmü ve yasa dışı hareketleri bu yolu açar.

DARBETMEK Çarpmak (matematikte). Vurmak, dövmek.

DARP Çarpma. Vurma, dövme.

DARBI MESEL Atalar sözü.

DAR ÇEVRE bk. çevre.

DARDANİZM Fiyatların düşmesine mani olmak ve fiyatı aynı düzeyde tutmak için bir kısım malların piyasaya sürülmeyerek tahrip edilmesi hareketine denir.

DÂR'I ADL Adalet ülkesi. Ulûlemr'in adalet ve egemenliği altında bulunan islam ülkesi.

DÂR'I BAGİY Ulûlemr'e karşı haksız yere isyan eden bir kısım islamların yönetim ve egemenliği altında bulunan islam beldesi.

DÂR'I EMÂN Müslümanlarla sulh halinde bulunan veya Müslümanların zimmetini kabul eden Müslüman olmayan bir ulusun ülkesi.

DÂR'I HARP Müslümanlarla aralarında sulh hali bulunmayan islam olmayanların ülkesi

DÂR'I İSLAM Müslümanların egemenliği altında bulunan ülke.

DÂR'I RİDDE Aslı Müslüman iken sonradan din değiştiren (irtidat eden) veya bir süre islamiyeti kabul etmişken sonradan terkeden kişilerin egemen olduğu şehir ve kasaba.

DÂR'I ZİMMET Müslümanların yönetimini kabul eden fakat islam olmayanların oturdukları yer.

DAR MANADA KABOTAJ HAKKI bk. **kabotaj.**

DARPHANE Madeni paraların ve bazan da madalyaların basıldığı (yapıldığı) yer.

DÂRÜLACEZE Düşkünler yurdu. Yoksulların, vücutça bitkinlerin barındıkları yardım kurumu.

DÂRÜLEMAN Müslümanlar ile barış halinde bulunan ve Müslümanların zimmetini (egemenliğini) kabul eden fakat Müslüman olmayan ulusun ülkesi Buna **dârülsulh** da denir.

DÂRÜLFÜNUN Kelime anlamı ilim yeridir. 1846 da Rüştiye'den üstün olarak kurulmuş ve 1926'da tüzel kişiliği kabul edilmiş okuldur. Sonradan 1933'de kaldırılıp üniversite kurulmuştur.

DÂRÜLHARP Müslümanlarla aralarında barış hali bulunmayan ve kendileri de Müslüman olmayanların ülkesidir. Bu ülkede bulunupta Müslüman olmayanlara **harbi** denir. bk. **cihad, dar'ı harp.**

DÂR'ÜL İSLAM bk. **cihad, dâr'ı islam.**

DÂR'ÜL SULH bk. **dârüleman.**

DÂRÜSSAADE Saadet yeri. Saray.

DÂRÜSSAADE AĞASI Saraydaki kızları yöneten kızlarağasının resmi adı.

DÂRÜSSAADE AĞALIĞI Sarayda harem işlerine bakan darüssaade ağaları ile onlara mensup olanların vakıf ve **harameyn vakıfları'na** nezaret eden memuriyet. İkinci Murat zamanında kaldırılmıştır.

DAÜSSILA Yurt özlemi, yurtsama.

DAVA Birinin diğerindeki hakkını yargıç huzurunda istemesi. Mahkemeden verilecek hükümle hukuken himaye isteme. (Menfaat yok ise dava hakkı da yoktur) bk. talep.

DAVADAN VAZGEÇME 1. **Cezada:** Takıbi şikâyete bağlı suçlarla şahsi dava yolu ile takip edilen suçlarda şikâyetçi veya davacının şikâyet ve davasından vazgeçmesidir. Vazgeçme ile dava düşer. CMUK.

344, TCK. 99, 460, 489. 2. **Hukukta**: Kişinin iddiaya konu hakkından ve davacının talebinden vazgeçmesidir. HUMK. 91 - 95. **bk. feragat.**

DAVA EHLİYETİ Davacı ya da davalı olarak bizzat veya vekil aracılığıyla bir işlem yapabilme yeteneğidir. Davaya ehliyet Türk Medeni Kanunu ile tayin olunmuştur. Çocuk, sağ doğmak kaydıyla ana rahmine düştüğü andan itibaren medeni haklardan yararlanır. Bu nedenle doğacak çocuk yararına yapılan vasiyet muteberdir. Ölümle şahsiyet son bulur. Herkes dava hakkında faydalanma yetenegine sahiptir Bu nedenle temyiz kudretini haiz olmayan kişi de davada taraf olur ve bunları veli'si, vasi'si veya kanuni mümessilleri davada temsil ederler. HUMK. 38 - 39. Cezada ehliyet on bir yaşın ikmali ile başlar. Suç tarihinde on bir yaşını bitirmiş ve on beş yaşını bitirmemiş sanığın cezalandırılabilmesi için suç tarihinde o suçun fariğ ve mümeyyizi olması gerekir. Bu tabip raporu ile saptanır. TCK. 54.

DAVA HAKKI Kişinin mahkemeler aracılığı ile kendisine veya başkasına ait anlaşmazlığı çözdürme, hakkını temin ya da hakkını tanıtma ve himaye ettirme şeklinde diğer kişiye karşı haiz olduğu yetkidir.

DAVALI Dava edilen. Müddealeh.

DAVA NEVİLERİ Hukuk mahkemelerine açılacak davalar üç kısımdır. 1. **Eda davaları**: Bir şeyi yapmaya, bir şeyi vermeye veya bir hususun yapılmasını sağlamaya yarayan davalardır. Satış bedelinin ödenmesi, yıkılan duvarın yaptırılması gibi. 2. **Tespit davaları**: Eda davası açılmasının mümkün olmaması veya zamanının gelmemesi gibi hallerde taraflar arasındaki hukuki durumun (rabıtanın) tayinini öngören davalardır. Kira, zarar tespiti davaları gibi. 3. **İnşai davalar**: Mevcut hukuki durumun kaldırılması, değiştirilmesi veya yeni bir hukuki durumun ortaya konması için açılan davalardır. Bunlar çoğunlukla aile ve kişi hukuku ile ilgili davalardır. **bk. yenilik doğuran haklar.**

DAVANIN DEF'İ Davalının kendisine karşı ileri sürülen olayı reddetmemekle beraber diğer bir olay ileri sürerek davayı def etmesidir. HUMK. 150. **bk. cevap.**

DAVANIN DİNLENMEMESİ Davanın istimaının kabil olmamasıdır.

DAVANIN DURMASI bk. hüküm.

DAVANIN DÜŞMESİ bk. davadan vazgeçme, hüküm, vazgeçme, davanın sukutu.

DAVANIN ESASINA CEVAP Davacının iddiasını dayandırdığı hukuki olaylar ile bunların sonuçları hakkında davalının verdiği cevaptır. Buna itiraz, esasa itiraz, müdafaa da denir. HUMK. 195-198.

DAVANIN ISLAHI Hukuk davasında, taraflardan birinin bir defaya mahsus olmak üzere usule ait bir işlemi tamamen veya kısmen ortadan kaldırması ya da bunun yerine başka bir işlem yapmasıdır. Dava veya müdafaa sebebini değiştirmek için dava arzuhalini veya cevap layihasını ortadan kaldırmak ve yerine yenisini düzenlemek gibi. HUMK. 80, 83, 185, 202.

DAVANIN İHBARI Hukuk davasında taraflardan birisinin davayı kaybettiği takdirde davaya dahil olmayan üçüncü bir şahsa rücu hakkı olduğunu nazara alarak bu üçüncü şahsa halen görülen davayı haber vermesidir. Üçüncü şahıs dilerse kendi adına ya da ihbar edene katılarak davaya dahil olur. HUMK. 49 - 52.

DAVANIN İSTİMAININ KABİL OLMAMASI Özü hukuk hükümleri ile korunmamış olan hakka konu davanın mahkemece kabul olunmamasıdır. Buna davanın dinlenmemesi de denir.

DAVANIN NAKLİ Mahkemenin veya yargıcın davaya hukuki ya da fiili nedenlerle bakamaması yahut kamunun emniyeti bakımından davanın orada görülmesinin tehlikeli olması hallerinde yüksek görevli mahkemenin davayı başka yerdeki aynı derecede bir diğer mahkemeye aktarmasıdır. Kamunun selâmet ve emniyeti bakımından davanın naklini istemek Adalet Bakanına aittir. Yargıtay da bozduğu davanın başka yer mahkemesinde görülmesine karar verebilir. CMUK. 14. Hukukta, Yargıtay yasal nedenlerden dolayı bir kararı bozar ise dava dosyasını asıl mahkemesi yerine başka bir yer mahkemesine yollayabilir. Davaya orada devam edilir. HUMK. 429.

DAVANIN REDDİ Hukuk mahkemesine açılmış davada davacının iddiasını kanıtlayamaması, iddia edilen

hukuki sonucun çıkarılamaması veya dava hakkının bulunmaması nedeniyle verilen karardır. Cezada aynı konuda aynı sanık için evvelce verilmiş bir hüküm veya açılmış bir dava var ise davanın reddine karar verilir. CMUK. 253/3. **bk. hüküm.**

DAVANIN SUKUTU (davanın düşmesi) **1. Hukukta:** Davanın belli bir süre içinde takibine devam edilmemesi yüzünden işlemden kaldırılmasıdır. Duruşma celsesine çağrılmış taraflardan hiçbiri gelmez ise dava yenilenineeye kadar dosyanın işlemden kaldırılmasına karar verilir. Bu tarihten itibaren altı ay içinde yenilenmeyen davanın görülebilmesi için tekrar harç verilmesi gerekir. HUMK. 409. **2. Cezada:** TCK.'nun 96-120' nci md. lerinde yazılı olan sanığın ölümü, genel af, özel af, suçtan zarar görenin vazgeçmesi, zamanaşımı gibi davanın düşmesine sebep olan hallerde veya yargılama şartının gerçekleşmeyeceğinin anlaşılması halinde (örneğin bakanlığın dava için gerekli izni vermemesi gibi) verilen karardır. CMUK. 253/3. Derhal beraat kararı verilebilecek hallerde düşme kararı verilemez.

DAVAYA EHLİYET bk. dava ehliyeti.

DAVAYA MÜDAHALE 1. Hukukta: Hakkı veya borcu görülmekte olan davanın sonucuna bağlı bulunan kişinin, taraflardan birine katılarak davaya karışması. HUMK. 51-58, 97, 420. **bk. davanın ihbarı. 2. Cezada:** İddiaya göre suçtan zarar görenin şahsi hak isteğiyle kamu davasına katılması. CMUK. 365-372. **bk. müdahale.**

DAVAYI BATILA (batıl dava) Temelsiz dava. Esasında doğru olmayan dava. Nesebi belli olan kimsenin kendisi olduğunu iddia etmesi gibi.

DAVAYI FASİDE (fasit dava) Bozuk dava. Esasında doğru olmakla beraber bazı dış nitelikleri yönünden haklı sayılmayan dava. Dava konusunun belli olmaması gibi.

DAVAYI SAHİHA (sahih dava) Kelime anlamı doğru davadır. Terim olarak esasında doğru ve niteliği itibarıyla haklı davadır.

DAVA ZAMANAŞIMI bk. zamanaşımı.

DAVET Celp. Yargıç veya mahkeme huzuruna davada ilgisi olanın çağrılması.

DAVİD HUME (1711 - 1776) İskoçya'lıdır. Filozof ve tarihçidir. Dostu Adam Smith'e fikir yönünden büyük etkisi olmuş ve fizyokratlarca takdir edilmiştir. 1752'de yazdığı Discour politique'de ekonomik olaylara ve bu arada ticaret, ticaret dengesi, para, faiz, ahali gibi konulara kısa fakat pek zarif etüdler şeklinde dokunup en ince ekonomik çözümleri yapmıştır.

DAVİD RİCARDO bk. **Ricardo.**

DAVUT Genç yaşta İsrailogullarına hükümdar olan peygamber. Kutsal kitaplardan **Zebur** buna inmiştir. Güzel sesiyle de ünlüdür.

DEBAGAT Tabaklık, sepicilik.

DEBLOKAJ Bloke bir varlık üzerindeki blokajın kaldırılarak yatkılilerin izniyle kullanılabilir ve ülke dışına transfer edilebilir duruma getirilmesidir. Kelime anlamı, bloke edilmiş bir şeyin serbest bırakılmasıdır.

DECCAL İncil'e göre dünyanın sonundan az önce yeryüzüne gelerek cinayet ve dinsizlikle ortalığı karıştırdıktan sonra Hazreti İsa'ca yenileceği söylenen kimse. Luther'e göre Papa Deccal'ın bir örneğidir. İslamiyete göre, dünyanın sonundan önce hüküm sürüp insanları baştan çıkararak felâkete sürükleyecek kimsedir. Mehdi bunu öldürüp dünyanın düzenini yeniden kuracaktır. Türkçede buna Teccal derler.

DEDÜKSİYON Tümdengelim. Kanunlardan olaylara, sebeplerden sonuçlara, etkilendirenden etkiye varma. Sonuç çıkarma.

DEDÜKTİF Dedüksiyon ile bulunan. bk. **dedüksiyon.**

DEF'ATEN Birden, bir çırpıda, bir tahtada.

DEFETİST Bozguncu.

DEF'İ (savu) Davanın dayandığı olaya ve borcun varlığına itiraz edilmemekle beraber, borçlunun başka bir olaya dayanarak borcunu yerine getirmemesine hak kazandıran itirazdır. Def'in dayandığı olayı kanıtlamak onu ileri sürene düşer. Def'iler çeşitlidir. 1. Ödememezlik def'i: Bir taraf borcunu ödemediği için diğer tarafın borcunu yerine getirmekten kaçınması hakkına denir. (Ademi ifa def'i) BK. 81. 2. Acizlik def'i:

Borçlunun mali durumunun fevkalâde bozulması yüzünden borcunu ödemekten çekinmesi hakkına denir. BK. 245, 310. **3. Zamanaşımı def'i:** Bir davada zamanaşımının ileri sürülmesidir. Talep ve dava hakkının zamanaşımına uğradığının ileri sürülmesi gibi. BK. 126. Dürüst borçlular bu def'i asla kullanmazlar. **4. Peşin dava def'i:** Adi akitte kefil olanın, önce borçlunun takip edilmesini istemek hususunda alacaklıya karşı haiz olduğu def'i hakkıdır. BK. 486. Sonuçları yönünden def'iler iki türlüdür. **1. Daimi def'i** (kati defi): Bunun ileri sürülmesi ile dava hakkı artık tamamen ve bir daha geri dönmemek üzere düşer ise buna daimi def'i denir. Zamanaşımı def'i gibi. **2. Muvakkat def'i** (geçici defi): Davalının ileri sürdüğü def'i ile davacının hakkı sona ermiyor ise buna denir. Ödememezlik def'i gibi. Bir davada itiraz teşkil eden «borcun daha önce ödendiği, hakkı düşüren müddetin geçmesiyle kefalet borcunun sukut ettiği, satış değil de bağışlamanın yapıldığı, akitte taraflardan birinin medeni hakları kullanma ehliyetinin olmadığı gibi» hallerden birini yargıç öğrenir ise resen nazara alır. Davalının bunu ileri sürmesini beklemez. Def'ileri ise yargıç resen nazara alamaz, taraflardan ilgilisinin ileri sürmesi gerekir. bk. cevap.

DEF'İ DAVA Davalının, davacının davasını def edecek bir def'iyi ileri sürmesidir. HUMK. 150.

DEF'İ HUSUMET Kendi aleyhine bu davayı açamayacağı yolunda davacıya karşı davalının def'ide bulunmasıdır. Yani davalı bu davada husumetin kendisine yöneltilemeyeceğini nedenleriyle bildirir. HUMK. 38-41. bk. def'i.

DEFİNE Çok evvel gömülmüş ve malikinin bulunmadığı muhakkak olan kıymetli şeylerdir. MK. 696, 697.

DEFLASYON 1. Kelime olarak emisyondaki azalma. Tedavüldeki paranın azalması. Piyasadan bir kısım paranın çekilmesi. 2. Terim olarak, üretim seviyesine oranla piyasada mevcut alım kuvvetindeki (parada) azalma. Bu halde talep'e oranla mal ve hizmet arzı yüksektir. Sonuç olarak paranın değeri artar ve fiyatlar düşer. bk. enflasyon.

DEFTERDAR İl'de Maliye Bakanlığının en yüksek memuru.

DEFTERİ HAKANİ Eskiden taşınmaz mallarla ilgili kayıt ve tescillerin işlendiği defterin adı Şimdiki tapu sicili karşılığıdır.

DEFTERİ HAKANİ İDARESİ Şimdiki tapu dairelerinin eski adı.

DEFTERİ HAKANİ NAZIRI İmparatorluk devrinde tapu ve kadastro işlerine bakan nazır.

DEFTERLER İşlemlerin tarih sırasıyla kaydedildiği defterlere yevmiye defteri denir. Bütün işlemlerin hesap sırasıyla yazıldığı defterlere defteri kebir (büyük defter) denir. Muhasebede bu iki defterin adı ana defterdir. Her işlem hakkında esaslı ve etraflı bilgi için ayrı defterler tutulur. Bunlara muavin defter (yardımcı defter), tali defter gibi isimler verilir. Ticaret yasası ile kazanç vergisi yasası bazı defterlerin noter ve gelir dairelerince tasdik edilmesini emreder Yevmiye defteri, defteri kebir, kopya defteri, mevduat muvazene defteri, kazanç işlemleri defteri gibi defterlerin ticarethanenin bulunduğu yerdeki noterce tasdiki lâzımdır. TTK. 66 - 86.

DEFTER TUTMA İleride çıkacak anlaşmazlıkları önlemek, hak ve çıkarları korumak, tanıtlama aracı temin etmek gibi maksatlarla hak ve malların resmi veya resmiyet dışında tesbiti yolu. TTK. 70-77.

DEF'UD DEF'İ Davalının def'ine karşı davacının ileri sürdüğü def'i.

DEGÜSTASYON Yudum yudum likör içme.

DEĞER Mala atfedilen ehemmiyet.

DEĞER PAHA Bir malın genel ekonomik durumuna göre kıymetini gösteren fiyat.

DEĞİŞTİRİCİ İNŞAİ (YENİLİK DOĞURAN) HAKLAR bk. yenilik doğuran haklar.

DEĞİŞTİRİCİ YENİLİK DOĞURAN HAKLAR bk. yenilik doğuran haklar.

DEHALET ETMEK Sığınmak, ocağına düşmek.

DEHR' Zaman, devir, dünya.

DEİZM Vahyi inkâr ederek sadece Tanrı'nın varlığına inananların sistemi. Tanrı'nın kâinatı yarattıktan son-

ra dünya işlerine karışmadığına inanmak. Yaradancılık.

DEJENERASYON Soysuzlaşıp asıl karakterini kaybetme.

DEJENERE Ruh ve beden bakımından soysuzlaşmış, bozulmuş.

DEKADANS Gerileme.

DEKAR On ar'lık toprak.

DEKATLON Atletizmde on yarıştan bıraraya gelen yarışma türüdür. Yarışmaların iki günde bitirilmesi gerekir. Yarışlar; 100 m., 400 m., 1500 m., 110 m. engelli, sırıkla atlama, yüksek atlama, uzun atlama, disk atma, gülle atma ve cirit'ten ibarettir.

DEKLAMASYON Sözü güzel söyleme, süslü kelimelerle söyleme.

DEKLARASYON İlan etme, bildirme. bk. beyanname.

DEKLARE Bildirme, haber verme, açığa vurma.

DEKONT 1. Hesaptan indirilmesi gereken para. 2. Bankaların sahiplerine gönderdikleri ve belli süre içindeki durumu gösteren hesap özeti. 3. Genel bir hesaptan ilgili hesaplara geçirilmek üzere bir miktarın çıkarılıp alâkalı hesaba kaydı. Bu işlemi gösteren fiş, liste veya makbuza da dekont denir.

DEKONTE ETMEK Dekont işlemi yapmak. bk. dekont.

DEKRUVAR bk. açık kredi.

DELÂLET 1. Yol göstermek, aracılık etmek, yardım etmek, kılavuzluk. 2. Belli bir durum marifetiyle diğer bir şeyin bilinmesi.

DELEGASYON Hükümet veya kurul adına davranmaya yetkili heyet.

DELEGE Delegasyonu meydana getirenlerden herbiri bk. delegasyon.

DELFİ (Delphoi) Atina'nın 130. km. kuzeybatısında dağ üzerinde bir mabet. Önceleri tabiat ana'nın tapınağı sayılırdı. Tapınağı koruyan yılanı öldüren Apollon'un eski Tanrıyı kovarak kendi tapınağını kurduğu rivayet edilir. Tapınağın dik ve kayalık olan yolunda Oidipus'un babasını öldürdüğü söylenir.

DELİL (kanıt) 1. Kelime olarak kanıt, ipucu, tutamak, kılavuz demektir. 2. Terim olarak, bir hakkın, bir ola-

yın bilinmesine, gerçeğin ortaya çıkmasına yarayan bütün belgeler.

DELİL ÇEŞİTLERİ 1. Cezada: Tanık, bilirkişi mütalaası keşif, rapor ve benzeri deliller (kanıtlar) gerçeğin bulunması için kullanılır. 2. Hukukta : Kesin ve takdiri olmak üzere ikiye ayrılır. a. kesin deliller: İkrar, senet, yemindir (kat'i veya takviye yemini). HUMK. 236, 267, 337. 2. takdiri deliller : Tanık ifadesi, bilirkişi mütalaası. HUMK. 245-286, 363-366.

DELİLİK Derin ruh hastalığıdır. Bugün delilik terimi yerine, başkalarıyla olan bağıntıların bozukluğa uğraması anlamına gelen nevroz ve başkalarıyla olan bağıntıların hepten kesilmesi anlamına gelen psikoz terimleri kullanılmaktadır.

DELİLLERİN TAKDİRİ Gerçeği meydana çıkarmak için mevcut delillerin gücünü ölçmek, değerlendirmek.

DELİLLERİN TESPİTİ Derhal tespit edilmediği takdirde ileride kaybolabileceği veya ikamesinde zorluk çıkacağı umulan delillerin yargıç kararıyla tespiti. HUMK. 368 - 374.

DELİRE (a.t.) Hezeyan. Ateş veya hastalık nedeniyle sayıklama.

DELİRİUM TREMENS (a.t.) Alkol deliliği. Alkoliklerde bilinç bulanıklığı ve ellerde titremeyle karışık bir psikoz. Korsakow hastalığı alkol deliliğinin bir tipidir.

DEM Kan, nefes, şarap, zaman.

DEMAGOG Halk avcısı. Güzel fakat gerçek olmayan boş (fakat hoş) sözlerle halkı kendine çeken.

DEMAGOJİ Halk avcılığı. Demagog'un yaptığı. Çoğunluğu okşayarak kendi istediğini elde etmeye çalışma.

DEMANS (a.t.) Bunama, zekânın tam olarak kaybı.

DEMANS PARALİTİK (a.t.) Üçüncü devre firengi bunaması.

DEMARŞ 1. Başvurma, uğraşma. 2. Bankanın yeni müşteri ve yeni iş temini için yaptığı çalışma. Bunu marş servisi yapar. Bu iş için çalışanlara demarşör denir.

DEMARŞÖR bk. demarş.

DEMETER Yunan tanrıçasıdır. Toprak ve tarlaların verimliliğini ve insanların doğurma gücünü temsil eder. Romalılardaki Céres tanrıçasının aynıdır.

DEMOGRAFİ İnsan topluluğunun durum veya gelişimini konu yapan istatistik.

DEMOKLES Yunan efsanesinde, M.Ö. dördüncü yüzyılda kral Dionyus'un hizmetçisi iken kralın gücü ve mutluluğu üzerine övgülerde bulununca kral tarafından tahta oturtulmuş ve at kılına bağlı bir kılıç başının üstüne sallandırılmıştır. Sorumlu bir yerde oluşun zorluğu böylece gösterilmek istenmiş ve Demoklesin Kılıcı buradan gelmiştir.

DEMOKLESİN KILICI bk. Demokles.

DEMOKRASİ Serbest seçim, gizli oy, özerk üniversite, özgür basın, güvenceli muhalefet, yasa ve anayasa egemenliği, bağımsız mahkeme, insan haklarına gerçek saygı ile özetlenebilecek siyasal bir rejimdir. Ulusun egemen olduğu hükümet şekli. (Demokrasi sadece halkın yönetimi eline alması gibi dar bir anlama gelmez. Demokrasi, kişiye değer veren, fikir özgürlüğüne inanan rejimdir. Eğer böyle olmasaydı, gerektiğinde halkın iradesine karşı çıkan tek bir devlet adamı göremezdik - J. F. Kennedy).

DEMOKRAT Demokrasi prensiplerine bağlı olan.

DEMOKRİT (Demokritos, 460-370) Eski Yunan filozofudur. İyimser görüşüyle ünlüdür. Heraklit'in aksine her şeye gülüp alay etmiştir. Ayrıca doğayı atomların kesiksiz bir hareketi olarak tanımlamıştır. Bölünmez ve sonsuz maddesel tanecikler olan atomların sınırsız şekiller içinde birleşip kaynaşarak çeşitli cisimleri meydana getirdiklerini söylemiştir. Atomcu teorinin kurucusu olarak kabul edilir.

DEMORALİZE Moralı bozulmak. Cesaretini kaybetmek.

DEMOSTEN (384 - 322) Eski Yunanın en büyük devlet adamı, hatibi, politikacısı ve vatanperverıdir. Makedonya kralları İskender ve Filip'e karşı Atina'yı en ümitsiz anında birleşmeye çağırmasıyla ünlüdür. Kazandığı zaferler kadar ızdırap çeken Demosten, Makedonya kralı Antipater'in izlemesi üzerine göreceği cezayı zül sayarak intihar etmiştir. Sahilde dalgalara karşı ve ağzına küçük çakıl taşları alarak nutuk söylemek suretiyle yaptığı talim sonucu dilindeki kekemeliği yenip güzel konuşmayı elde ettiği söylenir. Nu-

tuklarında vesayet, cihaz, miras, bankacılık hakkında geniş ve güzel bilgiler vardır

DENAET Alçaklık. Aşağılık. Kötülük.

DENİ Alçak. Kötü.

DENİZ HASARATI bk. avarya.

DENİZ HUKUKU Deniz, gemi ve bunlarla ticaretin doğurduğu bütün ilişkileri düzenleyen kuralların bütünü.

DENİZİN ATTIĞI ENKAZ Gemi adamlarının tasarrufundan çıkıp denizde bulunmuş veya deniz tarafından karaya atılmış gemi ya da yüke ait taşınır şeydir.

DENİZ ÖDÜNCÜ Gemiyi, navlunu, yükü rehin etmek suretiyle kaptan tarafından yasal olarak yapılan borç alma mukavelesi. TTK. 1159-1178

DENİZ SİGORTASI Gemiyi, yükü, navlunu, büyük avarya masraflarını, umulan kârı vesaireyi prim karşılığı deniz yolculuğunun tehlikelerinden korumak için yapılan sigortadır. TTK. 1311-1452.

DENKLEŞTİRİCİ ADALET bk. Aristo.

DENONSİYASYON Devletlerarası akitlerden birisinin diğeriyle uyuşmadan muahadeyi kendi kendine reddetmesi.

DEONTOLOJİ Hekimlerin hem kendi aralarında ve hem de hastalarıyla olan ilişki, ödev ve sorumluluklarını inceleyen bilim.

DEPO bk. antrepo.

DEPOR Vadeli işlemlerde satıcı, senetlerin teslimini ertesi tasfiyeye bırakırsa bu gecikmeden dolayı müşteriye (alıcıya) ödemeye mecbur olduğu tazminata verilen ad.

DEPOZİTO Resmi artırma ve eksiltmelere girebilmek için isteklinin o daireye vermeye mecbur olduğu para, tahvilat veya banka kredi mektubu şeklindeki emanetin adı.

DEPRESYON (a.t.) İç sıkıntısı. Fizik ya da moral çöküntü.

DER'AKAP Hemen, arkası sıra.

DERCETMEK Gazeteye, kâğıda koymak, geçirmek. Sokmak, araya sıkıştırmak.

DERDEST DAVA Eldeki dava, görülmekte olan dava, bakılan dava.

DERDEST ETMEK Yakalamak, tutmak, ele geçirmek.

DEREBEYLİK (feodalite) Dokuzuncu yüzyılın ortasından on üçüncü yüzyılın ilk yarısına kadar batı ve orta Avrupa'da siyasal ve toplumsal düzenin dayandığı yönetim biçimi ve buna ilişkin yasa, örf, âdet gibi hukuk kaynaklarının tümünü anlatan terim. Aslı feodalis kelimesinden gelen **feodalite**'dir.

DERECÂT Sıralar, dereceler.

DEREK Satılan malda hak iddia eden çıktığında satın alanın satış bedeliyle satıcıya rücu etmesi

DERKÂR 1. İşin içinde olan, iş'te bulunan. 2. Belli, meydanda, apaçık.

DERKENAR Çıkma (yazılar için).

DERKETMEK Anlamak, kavramak, kafasına girmek.

DERMEYAN İleri sürmek.

DERPİŞ ETMEK Göz önünde tutmak.

DERSAADET 1. Saadet kapısı. 2. İstanbul.

DERSİÂM 1. Camilerde herkesin dinleyeceği dersi veren. 2. Dinlemek için gelenlere ders veren.

DERUHTE ETMEK Üzerine almak, yüklenmek. Borç altına girmek.

DERUN İç.

DERUNİ İçten.

DESANTRALİZASYON (ademi merkeziyet) Bir devletin bazı yerlere, bölgelere kendi kendini yönetme hakkı verme sistemi. Bu kelime 1908 yılından sonra dilimize ademi merkeziyet olarak geçmiştir. **bk. ademi merkeziyet.**

DESCARTES (René), 1596-1650 yılları arasında yaşamıştır. Fransız filozof ve matematikçisidir. Düşünce ve eserleriyle skolastik felsefenin yıkılıp yeni felsefenin kurulmasına neden olmuştur. Kilisenin baskısından kurtulmak için Hollanda'da uzun süre yaşamak zorunda kalmıştır. «Usul hakkında nutuklar» ve «metafizik düşünceler» ünlü yapıtlarıdır. Bunları Latince olarak yazmış ve Fransızcaya çevirmiştir. Descartes'e göre; iyi yönetilen her zihin gerçeğin bilgisine ulaşabilir. En köklü şüphe içinde şüphe ettiğimizden şüphe edemeyeceğimiz kesin yargısına varılacağını söyleyen filozof, özgürlüğe ve insanın kendi üzerinde kurduğu kesin egemenliğe hayran olduğunu açıklamıştır. Ce-

biri geometri alanına uygulamakla analitik geometrinin kurucusu olmuştur.

DESENVİRİ bk. on iki levha kanunu.

DESİSE Oyun, düzen, dek.

DESMOULİNS (Camille), 1760-1784 yılları arasında yaşamıştır. Fransız ihtilalinin ünlü simasıdır. Bastil zindanına halkın hücumunu hazırlayanlardandır. Edip, avukat ve gazetecidir. Paris milletvekili iken Danton'un yumuşak politikasına taraftar olması nedeniyle Robespierre'in şiddeti yüzünden Danton'la birlikte başı kesilmiştir. Karısı Lucille'in Robespierre'e yazdığı mektup, onun da ihtilale ihanet iddiasıyla başının kesilmesine sebep olmuştur.

DESPOTİZM İstibdat yönetimi. Tek kişinin kendi istek ve çıkarlarına uygun olarak kurduğu yönetim.

DESSAS Düzenci, oyuncu.

DESTMÂYE Sermaye.

DEŞİFRE Anlaşılması güç bir şeyi çözmek. Şifreyi çözmek.

DETANT Doğu ve batı dünyaları arasındaki yeni politikanın adı. Yumuşama.

DETAY Ayrıntılar. Kısım ayrıntıları.

DETERMİNİST Gerekirci.

DETERMİNİZM Gerekircilik, gerekçilik. Olayların maddi ve manevi bir takım nedenlerin kaçınılmaz sonucu olduğu iddiasında bulunan felsefi sistem.

DEVALORİZASYON Para, eşya, ham madde gibi şeylerin alım-satım değerinden indirim yapmak işi.

DEVALÜASYON Para değerinin yasa veya kararnameyle düşürülmesidir. Ekonomik yapıdaki arıza nedeniyle görülen bir para enflasyonu sonunda, paranın satın alma gücünü bizzarur azaltmak amacıyla alış - veriş piyasasındaki para biriminin değerini düşürmektir. Para politikası ve mali teknikle ilgili bir işlemdir.

DEVAP Binek hayvanı.

DEVİR 1. Kelime olarak dönüş, aktarılma demektir. 2. Terim olarak çağ, günler anlamınadır.

DEVİR VE FERAĞ Aktarım ve geçirim.

DEVİR VE TEMLİK Bir hakkın birinden diğerine geçmesini temin eden işlem.

DEVİR VE TESLİM İŞLEMİ Genellikle görev teslimi işlemini anlatır.

DEVLET Belli bir ülke üzerinde yaşayan ve üstün bir otoriteye bağlı bağımsız insan topluluğunun teşkil ettiği siyasal ve hukuki bir bütündür. Devleti hukuk yaratmıştır. Hükümeti ise parti veya partiler meydana getirir. «Tamamen iyi ya da kötü pek az şey vardır. Hemen her şey ve bilhassa devlet yönetimi iyi ile kötünün ayırdedilemez bir karışımından ibarettir-Abraham Lincoln.»

DEVLET BORÇLARI Devletin içten ve dıştan aldığı ödünç paralar nedeniyle içte ve dışta ödenmesi gereken borçlarıdır.

DEVLETÇİLİK Devletin ekonomik alanla fiilen ilgilenerek müdahale etmesinden doğan siyasetin adı.

DEVLET DANIŞMA KONSEYİ Cumhurbaşkanınca istenecek konularda inceleme yapmak ve görüş bildirmek, Cumhurbaşkanının yasaları bir daha görüşülmek üzere T.B.M.M.'ye geri gönderme yetkisini kullanmadan önce, görüş bildirmek üzere kurulmuştur. Tabii üyeler ile seçilmiş üyelerden müteşekkildir. Tabii üyeler: Eski Cumhurbaşkanları, eski Anayasa Mahkemesi Başkanları, eski Genel Kurmay Başkanlarıdır. Cumhurbaşkanı devlet hizmetinde başarı ve kişilik sahibi kişilerden yirmi kişi seçer. Tabii üyelerle Cumhurbaşkanının seçtiği yirmi üye toplanır ve bunlar da dışardan on üye seçerler. Üyeler 75 yaşlarını geçmemek üzere altı yıl görev yaparlar. Altı yıl sonra tekrar seçilmeleri mümkündür. Anayasa 118.

DEVLET GÜVENLİK KONSEYİ Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in başkanlığında Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Nurettin Ersin, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tahsin Şahinkaya, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Nejat Tümer ve Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Sedat Celasun'dan oluşmaktadır. Atatürk Milliyetçiliği'ne dayanan bu konsey, Türkiye Cumhuriyetini 12 Eylül 1980'de uçurumun kenarından çekip almış, toplumu esenliğe kavuşturarak yasaları egemen kılmıştır.

DEVLETİN TANINMASI Devletin dış ilişkiler alanında ve diğer devletlerle olan ilişkilerinde egemenli-

ğini gösterme yetkisine sahip olabilmesi için başka devletlerce, devlet sıfatının kabul edilmesidir.

DEVLETLERARASI İDARE HUKUKU Demiryolları, P.T.T., ölçüler gibi devletlerin hududunu aşan kamu hizmetlerinde milletlerarası kural ve teamüllerin bütünü.

DEVLETLER HUKUKU 1. «Devletlerin karşılıklı hak ve ilişkilerinde hak ve görevlerini belirten kuralların bütünü-Paul Fauchille.» 2. Devletler hukuku, kişileri ve bunlarla Birleşmiş Milletler Teşkilâtı arasındaki karşılıklı ilişkileri düzenleyen hukuk koludur.

DEVLETLER HUSUSİ HUKUKU Kişilerin hukukunu ve yabancıların bir memlekette sahip oldukları hakları tayin eden, yerli ve yabancı yasaların çatışmalarını çözen hukuk kolu.

DEVLETLER KONFEDERASYONU Egemen devletlerin aralarında kurdukları birlik. Sadece dış egemenlikleri ufak kısıntılara tabidir. Roma-Germen imparatorluğu gibi.

DEVLET MEMURLUĞUNDAN ÇIKARMA bk. disiplin cezaları.

DEVLET MEMURU Devlet kamu hizmetlerinin gerektirdiği temel ve sürekli görevlere devamlı şekilde görev yapmak üzere atanan, buna karşılık aylık alan kimsedir. 657 s.k. md. 4.

DEVLET SIRLARI Devletin güvenliğine, dahili ve uluslararası siyasi çıkarlarına ait olup gizli kalması gerekli bulunan ya da yetkili makamın yayın ve açıklamasını menettiği bilgilerdir.

DEVLET ŞÛRÂSI bk. Danıştay.

DEVLET TAHVİLÂTI Uzun vâdeli olup devletin genel borçları defterine kaydedilerek çıkarılan tahvilât. Kim tarafından ve neden öldürüldüğü kesin olarak açıklığa kavuşmayan A.B.D. Cumhurbaşkanı J. F. Kennedy banka ve şirketlerdeki tüm parasını devlete olan güven ve inancı yüzünden devlet tahvilâtına yatırmıştı

DEVLET TEŞEBBÜSLERİ Kamu teşebbüslerinin en basit şekli olup sermayesi devlete ait ve devlet memurlarınca yönetilen teşebbüslerdir.

DEVLET VARİDATI Tüm vergiler, emlak gelirleri ve istikrazlardan devletin topladığı paraların hepsi.

DEVRE Dönem.

DEVRİK Orman terimi olarak, kökü ile birlikte devrilen ve köküyle ilişigini kısmen veya tamamen muhafaza eden ağaçlara denir. 6831 s.k. 14.

DEVRİM Toplumsal yaşayış ve geleneksel kurumların ölçülü metodlarla köklü olarak degiştirilmesi ve yenileştirilmesidir. Bu terim son yıllara kadar inkılâp şeklinde kullanılıyordu. İnkilâp eskiyi, kötüyü, yakışıksız ve düzensiz olanı atıp onun yerine iyiyi, güzeli ve düzenliyi koymak demektir. Yanlış olarak inkılâp ile ihtilal aynı sayılmıştır. İhtilal daha çok yıkıcı bir faaliyet anlamınadır. Bunlara yakın bir terim olan ıslahat ise, devlet eliyle toplumda ve devlet mekanizmasında yapılan bazı yenilik ve değişiklik demektir.

DEVROLUNAMAYAN HAKLAR Yasa ya da mukavele ile yahut işin icabı başkasına devir ve temliki mümkün olmayan haklardır. Şahsa bağlı haklar temlik edilemez. İsim, nesep, nafaka isteme hakları böyledir. bk. şahsa bağlı haklar.

DEYİN (deyn) 1. Borç, para borcu. 2. Zimmette sabit olan şey.

DEYN'İ GAYRİ SAHİH Ödeme yahut ibra olmaksızın dahi düşen borç.

DEYN'İ HÂL Hemen ödenmesi gereken borç. Talik ve tehir edilemeyen borç.

DEYN'İ LÂZIM'I SAHİH Ödenmedikçe veya hükmen ibra olunmadıkça ortadan kalkmayan borç

DEYN'İ MÜECCEL Belli bir zamana bırakılan veya geciktirilen borç.

DEYR Kilise, manastır.

DİANA bk. Artemis.

DİDAKTİK Öğretici.

DİDEROT (Denis 1713 - 1784) Fransız yazar ve filozof. Özgür düşüncenin ve ihtilallerin tohumunu atmış olan Ansiklopedi'nin (1772) kurucusudur. Bütün yapıtlarında insanın doğasını tanımlamağa, dünyadaki yerini belirlemeğe ve yeni bir ahlâk anlayışı kurmaya çalışan bir filozoftur.

DİĞER İRTİFAK HAKLARI bk. ayni haklar.

DİĞERKÂMLIK bk. Alturizm.

DİGESTA bk. corpus furis civilis.

DİKOSTERİA Eski Yunan'da halk mahkemesi. Halkın seçtiği en az 201 üyeden oluşur. Davacı ya bir hükümet adamı ya da halktan biridir. Savunma avukatı yoktur. Sanıklar savunmalarını kendileri yaparlar. Sanık isterse, mahkemede okuyacağı «nutku» para ile birine yazdırabilir. İddia ve savunma süresi davanın önemine göre su saatiyle belirtilen süreyi geçemez. Sokrat'ı böyle bir mahkeme mahkûm etmişti

DİLGİR Kırgın, gönlü kırgın.

DİMAĞ Beyin.

DİN 1. Kelime olarak ibadet, ceza, siyaset, ulus ve şeriat anlamına gelir. 2. Terim olarak Allah ve Peygamber inançlarına ve bunlara ait itikatlara denir. bk. mezhep, tarikat.

DİNAR 1. Bir miskal ağırlığındaki altın sikkedır. Yahut on şer'i dirhem halis gümüş değerindeki altındır 2. Yugoslav para birimi olup altın para anlamınadır.

DİN HÜRRİYETİ Kişinin herhangi bir dini tanıyıp tanımamakta, aksini bildirip inanmada, inancına uygun ibadeti açıktan icrada özgür olması.

DİNİ HUKUK Tanrıyı gerçek yasa koyucu olarak kabul eden hukuk

DİONİSOS Tanrı Zeus'un Semele'den doğan oğlu. Şarap Tanrısı. Bağların koruyucusu olup her yıl bağ bozumu zamanı adına şölenler düzenlenir.

DİPLOMASİ Devleti temsil etme, müzakere yapma ilim ve sanatı. «Politika kan dökmeden yapılan bir savaştır. Savaşsa kanlı bir politikadır - Mao Çe Tung». «Hiçbir aklı başında kimsenin biliyorum diyemeyeceği sorunlar üzerinde görüş bildirmeden siyaset yapılamaz - Paul Valery» «Siyaset, arzu edilen ile mümkün olanı uzlaştırma sanatıdır - Aristide Briand».

DİPLOMATİK MUAFİYET Diplomatların kişi, mesken, yazışma ve haberleşmelerinin gerek fert ve gerekse nezdinde görev yaptığı devletçe yapılacak tecavüzlerden masun (korunmuş) bulunmalarıdır.

DİREK Orman terimi olarak, orta çapı 8 - 24 cm. ve boyu bir buçuk m. den fazla olan yuvarlak ve kesilmiş ağaç gövdelerine denir.

DİREKTİF Üst makamlardan tutulacak yol üzerine verilen emirlerin tümü.

DİREKTUVAR Fransa'da 1795-1799 yılları arasında yönetimi elinde tutmuş olan beş üyeli meclis. Napolyon tarafından kaldırılmıştır.

DİRENG Karar, durma.

DİRHEM Aslında gümüş para ölçüsüdür. Bizde bir okkanın dörtyüzde biri kabul edilmiştir.

DİRHEMİ CEYYİT Karışık olmayan dirhem.

DİRHEMİ HALİS Sırf gümüşten ibaret dirhem.

DİRHEMİ ÖRFİ On altı kırattan ibaret dirhem.

DİRHEMİ MAGŞUŞ Başka bir madenle karışık dirhem.

DİRHEMİ RAYİÇ Halk arasında alınıp verilen dirhem.

DİRHEM'İ ŞER'İ On dört kırattan ibaret dirhem.

DİRHEMİ ZÜYUF Saflığını kaybetmiş olan dirhem.

DİRİĞ Esirgemek. Yazık.

DİSİPLİN CEZALARI Kamu hizmetlerinin gereği gibi yürütülmesini sağlamak amacı ile yasaların, tüzüklerin ve yönetmeliklerin devlet memuruna emrettiği ödevleri yurt içinde ve dışında yerine getirmeyenlere, uygulanmasını zorunlu kıldığı hususları yapmayanlara, yasakladığı işleri yapanlara fiillerinin nitelik ve ağırlık derecesine göre verilen cezadır. Disiplin cezaları şunlardır: **1. Uyarma**: Memura görevinde ve davranışlarında daha dikkatli olmasını yazı ile bildirmektir. **2. Kınama**: Memura görevinde ve davranışlarında kusurlu sayıldığının yazı ile bildirilmesidir. **3. Kısa süreli durdurma**: Memurun bulunduğu kademede ilerlemesinin altı ay için durdurulmasıdır. **4. Uzun süreli durdurma**: Memurun bulunduğu kademede ilerlemesinin bir, bir buçuk ya da iki yıl durdurulmasıdır. **5. Geçici olarak görevden çıkarma**: Memurun kadrosu saklı kalmak şartıyla bir aydan altı aya kadar aylıksız olarak geçici süreyle görevinden çıkarılmasıdır. **6. Memurluktan çıkarma**: Bir daha hiçbir devlet memurluğuna atanmamak üzere memurluktan çıkarmaktır. 657 s.k. md. 124, 125.

DİSK JOKEY Radyolarda plak yayınlarını takdim ve idare eden.

DİSPEÇ Deniz ticaretinde garame ile ilgili hesap işlerine denir. Dispeç işi, varma limanında veya bura-

ya ulaşılmamış ise yolculuğun bittığı limanda yapılır. İsterlerse ilgililer başka bir yer de tayin edebilirler. Dispeç uzman kişilerce yapılır ve bunlara Dispeççi denir. Dispeç için ilgililer konşimento, fatura, navlun mukavelesi ve kaptanın raporunu dispeççiye gösterirler. Bir avarya'da ilgililere düşen alacak ve vereceği göstermek üzere düzenlenen belgedir. TTK. 1210 - 1213.

DİSPEÇÇİ Deniz ticaretinde garame'yle ilgili hesap işlerini yapan.

DİSPONİBİLİTE Paranın uzun süreli işlere yatırılmayarak kısa zaman içinde kullanılabilir şekle sokulması.

DİVAN 1. Osmanlı devleti örgütünde merkezi idare. 2. Davaların dinlenip gereken hükümlerin verildiği meclis. 3. İslamda askeri, idari ve mali işlere ait bilgilerin yazıldığı defter ve sicillere verilen isim. Buna **Divan'üs Saltana** da denir. Dört çeşittir. **a. Divan'ı cüyuş**: İslam mücahitlerinin isimlerinin yazıldığı siciller. Bu sicilde kayıtlı olanlara **ehli divan** denir. **b. Divan'ı âmal**: Vergiye, hukuka, şehir ve kasabaların ahvaline dair sicilleri ihtiva eder. **c. Divan'ı ummâl**: Memurların tayin, azil, vesair ahvalinin yazıldığı dıvan. **ç. Divan'ı istifa**: Hazineye mahsus gelir ve giderlerin yazıldığı divan. 4. Şairlerin kendi şiirlerini konu ve kafiyelerine göre alfabetik sırada biraraya toplayan kitap. 5. Huzur, kat, oturulacak yer.

DİVAN'I AHKÂMI ADLİYE 1284'de kurulan, yasa ve nizamlara göre davalara bakacak olan ilk nizamiye mahkemesidir.

DİVAN'I ÂLİ bk. yüce divan.

DİVAN'I AMÂL bk. divan.

DİVAN'I CÜYÛŞ bk. divan.

DİVAN'I HARP Askeri mahkemeye eski hukukumuzda verilen isim. Askeri ceza yasasıyla kaldırılmıştır.

DİVAN'I HÜMAYUN Yüksek divan, Devlet Şûrası anlamınadır. İsim birinci Muaviye zamanında konmuştur. Adli ve idari şahsiyetlerden mürekkep meclis olarak Osmanlılara geçmiştir. Fatih Sultan Mehmet, birisi sarayda ve diğeri Veziri Azam'ın nezdinde olmak üzere iki divan kurdurmuştur.

DİVAN'I İSTİFA bk. divan.

DİVANI MUHASEBAT bk. Sayıştay.

DİVAN'I UMMÂL bk. divan.

DİVAN'ÜS SALTANA bk. divan.

DİVİDANT Anonim şirkette hissedarların şirketin sâfi kârından sermayeleriyle orantılı olarak aldıkları pay.

DİVİNİA COMEDİA bk. Dante Algieri.

DİYALEKTİK Metodlu ve doğru şekilde akıl yürütme sanatı.

DİYALOG Iki veya daha çok kimsenin karşılıklı konuşması.

DİYANİ TESİS Yalnız ibadete ait hususları temin için kurulan vakıf (tesis)tır.

DİYET 1. Cemaat işlerini gören meclıs. 2. Ölüm veya yaralanmayla biten bir suç işlendiğinde kısasın istenmediği veya mümkün olmadığı hallerde mal olarak verilmesi gereken bedel. Osmanlı yasalarında adı kanlık'tır. Bugün halk dilinde kan bedeli deniyor.

DİYET'İ KÂMİLE Kasten öldürülenin nefsine bedel olarak câni'den veya mirasçılarından alınan tam diyet. Özgür kişinin diyeti yirmi beş kuruştan üç bin üç yüz otuz altı kuruş on iki paraya kadardır.

DİYET'İ MUGALLAZA Katil kasdı olmayan etkili eylem sonucu ölüme sebebiyette Şibhi amd'da verilmesi gereken diyet.

DİYOJEN (413 - 323) Eski Yunan filozofu. Gündüz elindeki yanan fenerle adam aramasıyla ünlüdür. Sinop'ta doğmuş, Atina'ya gidip sinik (Cynique) felsefe mesleğinin kurucusu **Antisthene'e** intisab etmiştir. Faziletin, bütün ihtiyaçları azaltmaktan ve bu suretle nefsine hakim olmaktan ibaret olduğu kanısındadır. Çıplak ayakla, elinde bir değnek, sırtında bir torba, evi olan boş fıçı içinde otururken Büyük İskender'in gelip ne istediğini sormasına karşı «güneşime engel olmamanı istiyorum» demesi tarihe geçmiştir. 1869 tarihinde çıkan Diyojen isimli haftalık mizah mecmuasının başlığı altında «gölge etme başka ihsan istemem» mısraı Âli Bey tarafından Diyojen'den esinlenerek yazılmıştır. Filozof Eflâtun'un insanı, iki ayaklı tüysüz hayvan olarak tarif ettigini duyunca tüyü yolunmuş bir horozla ortaya çıkıp, «iş-

te Eflâtun'un insanı» demesi de ünlü fıkralarındandır. bk. stoikler.

DİYONİZOS Eski Yunan mıtilojisinde şarap tanrısı.

DİZAÇYO Bankanın gerektiğinde para temini için verdiği ücretin adı. Acyo ise müşterinin parasının nakli için bankanın aldığı ücrettir.

DİZBAĞI NİŞANI İngiltere kralı üçüncü Edvard tarafından kurulmuştur. On beşinci yüzyıldan beri beş yüksek rütbeli subay kurulu bu nişana hak ve liyakat kazananları saptar.

DİZBARKO 1. Limanda yükün gemiden boşaltılarak karaya getirilmesine kadar üstüne binen masraflar toplamı. 2. Ayrıca geminin limanda su, kömür ve kumanya dahil olmak üzere limandan faydalanması karşılığında ödediği paralara verilen ad.

DOĞMA Kesin olarak ileri sürülen fikir. Her çeşit inceleme ve eleştirme üstünde tutulan söz veya fikir. bk. akide.

DOĞMATİK Tartışma kabul etmez. Kesin.

DOĞMATİZM Bazı düşünce, kural ve ilkeleri değişmez ve kesin olarak gerçek kabul eden felsefi görüş (Din bir yerde doğmatizme dayanmak zorundadır.)

DOĞUM SİGORTASI Evli kimselerin çocukları doğdukça belli bir sermaye temini için yaptıkları sigortadır ki çok defa evlenme sigortasıyla birlikte yapılır

DOKTRİN (öğreti) 1. Bir felsefe veya edebiyat okulunun düşüncelerinin tümü. 2. Her türlü inceleme ve eleştirme üstünde tutulan, gözü kapalı inanılan fikirlerin (nas, doğma) topu. 3. Belli bir görüşü baştan sona mantıki bir tutarlılık içinde bütünleştirerek bilimselliğe eriştirip ortaya koymak. («Doktrinlerin en belirgin avantajı, bizleri kişisel fikir sahibi olma zahmetinden kurtarmalarıdır.» Edouard Herriot).

DOLANDIRICILIK Bir kimseyi, gönül arılığı ve temizliginden yararlanıp kandıracak nitelikte yalan veya hileler yaparak hataya düşürüp o kimsenin veya başkasının zararına haksız bir çıkar sağlamaktır. TCK. 503.

DOLAYLI VERGİ bk. vasıtalı vergi.

DOLİKOSEFAL Uzunkafalı Kafasının uzunlugu genişliğinden fazla olan.

DOMİNYON Büyük Britanya İmparatorluğunun tacına bağlı, bu topluluğun üyesi olan egemenliğe sahip devletler. Kanada, Avustralya vs. gibi.

DONANMA Bir devletin filo, filotila ve tüm deniz kuvvetlerinin bütünü. Aynı türden ve bir yönetim altında faaliyette bulunan gemiler toplamı.

DONATAN Gemisini deniz ticaretinde kullanan. TTK. 946 - 971.

DONATMA 1. Geminin denize açılabilmesi için gerekli nitelikte malzeme ve belgelerle teçhiz edilmesi. 2 Diger bir anlamı da donatanın yaptığı sanattır

DONMUŞ KREDİ Tahsil kabiliyeti olmayan ticari kredi.

DOSTANE TEŞEBBÜS İki devlet arasındaki anlaşmazlığın sulhen çözümü için üçüncü bir devletin yaptığı girişim.

DÖNÜM Eni ve boyu orta adımlarla kırkar adım olan saha. Altı yüz zira' olan yer (919 metrekare tutar). Bugün bin metrekareye bir dönüm denmektedir.

DÖVİZ 1. Kelime anlamı işaret, remiz demektir. 2. Terım olarak, parayı temsil eden vesika (çek, poliçe gibi). Bugün ise ecnebi parası anlamına kullanılmak tadır. 3. Geniş anlamda para, çek, poliçe, emre muharrer senet gibi her türlü ödeme aracına verilen isim. 4. Dar anlamda yabancı paralar üzerine yazılı ticari poliçeleri ifade eder.

DÖVİZ KURU Çeşıtli ülkelerin paraları arasındaki mübadele oranıdır.

DÖVİZ TAKYİDATI Ecnebi ülkelere yapılan ödemeleri bir takım kayıt ve koşullara bağlı tutan yasa hükümleridir.

DRAHMİ Yunan para birimi.

DRAKON Atina'lı yasa koyucu. M.Ö. 624 yılında yasalarını düzenlemiştir. Bu yasalar şiddetli cezalarıyla ünlüdür.

DRAMATİZASYON Bir hikâyeyi sahne eseri haline koyma işi.

DRAMATİZE 1. Piyes haline koyma. 2. Acıklandırarak anlatma.

DRAMATÜRJ Tiyatro eseri yazan, okuyan.

DUBLÖR Tiyatroda asıl aktörün yerini alabilecek yedek.

DUÇAR Ulaşmış, bulaşmış, yakalanmış, tutulmuş.

DUÇAR OLMAK Tutmak, uğramak, düşmek.

DUÇE İtalyanca kılavuz şef demektir.

DUHÛL İçeri girmek. Kocanın karıya mukareneti (cinsi münasebet)

DUHÛL HAKKI Yabancının diğer bir devlet ülkesine girebilmek hususunda haiz olduğu hak.

DUKA On üçüncü yüzyılda Venedik'te çıkarılmış altın para. Osmanlı devleti de kullanmıştır.

DÛN Alçak (yüksek karşıtı).

DURGUN HESAP Uzun müddet hareket göstermeyen banka hesabı. Zimmet ve matlupta hareket yoktur.

DURKHEİM (Emille, 1858-1917) Fransız sosyoloğudur. «İnsan toplumun bir parçası olmakla anlam kazanır. Manevi ve ahlâki olaylar sosyolojik nitelik taşır. Psikoloji ile ahlâk sosyolojiden ibarettir.» Sosyolojinin kurucusu olarak kabul edilen Durkheim'in fikirlerini Ziya Gökalp benimsemiştir. Fert yok, cemiyet var kuralı bu benimseyişin sonucudur.

DURUŞMA Yargılamanın, davacı ve davalının hazır bulundukları halde geçen safhası. Hukuk davasındaki duruşmaya aynı anlamda olmak üzere murafaa denir. CMUK. 206, 218. HUMK. 34, 44, 74, 151, 179, 202, 212, 221, 290, 436, 438, 488.

DURUŞMANIN TALİKİ Mahkemece yeni delillerin toplanması zorunlu bulunan hallerde yargılamanın ileri bir güne bırakılmasıdır. CMUK. 211. bk. duruşmanın tehiri.

DURUŞMANIN TATİLİ bk. davanın sukutu, hüküm.

DURUŞMANIN TEHİRİ Mahkemeye bildirilen kanıtların duruşma gününde hazır edilememesi veya vaktin gecikmesi gibi bir sebeple duruşmanın o gün bitirilemeyip başka bir güne bırakılması hali. Buna mahkemenin yargıcı ve toplu mahkemelerde kurul karar verir. CMUK. 221, 222.

DÜŞİZE Kız, bakire, kız oğlan kız.

DUVAYYEN bk. kordiplomatik.

DÜALİST Düalizm taraflısı. bk. düalizm.

DÜALİZM (ikicilik, sünaiye) 1. Dünyanın ve yaşamın ana öğesinin hem madde ve hem de ruh olduğunu

kabul eden görüş. 2. Felsefede ve dinde birbirine karşıt iki prensip tasarlama sistemi.

DÜELLO Tecavüze uğrayanın şerefini tamir için, kendisi ve tecavüz edenin öldürücü silahlar kullanarak belli kurallar içinde ciddi biçimde mücadele etmeleridir.

DÜKRUVAR Malı satana karşı alıcının mal bedelini ödemediği takdirde, bunu ödemek üzere müşteri (alıcı) yerine geçen üçüncü şahsın yaptığı taahhüt.

DÜMDAR Artçı. Askeri bir kıtanın arkasından giden birlik. Arkadan gelecek tecavüzü defeder ve geri dönüşte kıtanın emniyetini sağlar.

DÜNYANIN YEDİ HARİKASI Eski çağ yapıtlarından yedi büyük ve ünlü yapıta verilen ad. 1. **Rodos heykeli:** Tanrı Apollon adına Rodos limanı girişinde dikilmiştir. 2. **Babil'in asma bahçeleri:** Kral sarayında olup burası çiçek, heykel ve havuzlarla süslüdür. 3. **Zeus heykeli:** Olimpos'dadır. Mimar Fidyas yapmıştır. Gövdesi fildişinden ve harmaniyesi altındandır. 4. **Mısır piramitleri:** En büyüğü firavun Keops adına yapılmıştır. Dünyanın yedi harikasından zamanımıza kalan sadece Mısır piramitleridir. 5. **Kral Mozolos'un mezarı:** Bodrum'da heykeltraş Pitios tarafından yapılmış dev mezardır. 6. **Diana tapınağı:** Efes'te 127 mermer sütunla inşa edilmiştir. 7. **İskenderiye feneri:** Phonos adasındaki fener. Çağının en büyük feneri idi.

DÜNYEVİ Dünya ile ilgili.

DÜR İnci.

DÜRER İnciler.

DÜRETMEK Uzak tutmak, uzaklaştırmak.

DÜRÜŞT Sert, kaba, gücendirici, kırıcı.

DÜRZÜ (Dürzi) Cebel'i dürüz, Horasan ve Lübnan'da bulunan Suriye halkından bir grup. İslamın sapık bir bölümü sayılır. Şarap ve tütün içmezler. Çok kadınla evlenme âdetleri yoktur. Son derece savaşçıdırlar.

DÜSTUR 1. Hukuki hükümleri amaca en uygun biçimde veciz olarak ifade eden şekil. 2. Kaide, hattı hareket. Genel kural, baş yasa. Felsefede düzgü. «Yasalar toplumsal gerçekler arasındaki bağıntıların dile gelişidir» Montesquie.» «Hiç kimse kendinde olandan fazlasını

veremez-John Locke» «Herkes bilir ki zayıf güçlüden, yumuşak katıdan daima üstündür. Ama nedense hiç kimse uygulamaz bunu hayatın akışına-Lao Tsö.» «Öyle bir kurala göre davran ki bu kuralın evrensel bir yasa haline gelmesini isteyebilesin - Kant»

DÜŞMAN Kendisiyle harp halinde bulunulan silahlı devlet.

DÜŞVAR Güç, zor.

DÜVEL'İ MUAZZAMA Büyük devletler.

DÜVEL'İ MÜTTEHİDE Birleşik Devletler

DÜYUN Borçlar.

DÜYUNAT Devleti ilgilendiren ve parayla ifade olunabilen borç ve külfetlerin tümü.

DÜYUN'U UMUMİYE Devlet borçları.

E

EB Baba.

EBAENCET Babadan oğula, soyca.

EBCED Arapçada tüm harfler sekiz grupta toplanır. Her gruptaki harflerin kendine has sayı değeri vardır. Şairler harflerin taşıdığı sayı değerinden yararlanarak kitabelere (mezar, çeşme, cami, medrese vs gibi) ve meşhur olaylara şiirle tarih düşürmüşlerdir. İlk harf grubuna ebced adı verilmekle bu işe eb ced hesabı denir. Kitabedeki yazı okunduğunda, tarihi anlaşılır. Bu bir edebi hünerdir. Adanalı şair Su ruri bu hünerin büyük şöhretidir.

EBEDÎ Sonsuz, sonrasız, ölümsüz. «Ölümsüzlük umudumuz dinlerden ötürü değildir, aşağı yukarı her din o umuttan ötürüdür-Ingersoll.»

EBEVEYN Ana ve baba.

EBKÂR Genç kızlar. Bikr'in çoğuludur

EBLEH Alık.

EBNİYE Yapılar, binalar.

EBSEM Dilsiz, susmuş.

EBÜL VATAN Vatanın babası.

ECANİP Kelime olarak ecnebiler anlamınadır. Terim

olarak, ülkede arz üzerinde tasarruf hakkı olmayanı anlatır.

ECDAT Atalar.

ECE (Economic commission for Europe) Avrupa ekonomik komisyonu. Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Komisyonu tarafından 1947'de kurulmuştur.

ECEL 1. Kelime olarak geciktirme anlamına gelir. Diğer bir anlamı ölüm vaktidir. Bir şeyin süre ve zamanını ve bir vaktin ereğini ve sonunu bildirir. 2. Terimde, borcun yerine getirilmesini geciktiren veya sukutunu belli tarihe ya da bir olayın oluşuna bağlı tutan haldir.

ECİR Emekçi, gündelikçi. Ücretle işleyen, kendini kiraya veren.

ECLÂF Kopuk takımı, ayak takımı.

ECNEBİ Bir devlete nazaran kendi uyruğunda olmayan gerçek veya tüzel kişi. **bk. ecanip.**

ECNEBİLERİN ÜLKEDEN ÇIKARILMASI Genel emniyet, siyaset veya yönetsel gerekler uyarınca ülkeden çıkarılmasına lüzum görülenler hakkında İçişleri Bakanlığınca ve bazı sınıf ecnebiler için de Bakanlar Kurulunca verilen kararın konusudur.

ECR' Ücret, bir iş karşılığı verilen şey. Sevap, ahiret mükâfatı.

ECRİ MİSİL 1. Bir malın kullanılmasından doğan yararın parayla takdiri. 2. Tarafsız bilirkişinin takdir ettiği ücret.

ECZÂ Cüzüler, parçalar.

EDA 1. Kelime olarak ödemektir. 2. Terimde, gerekenin ayn'ını teslimdir.

EDA DAVALARI **bk. dava nevileri.**

EDA EHLİYETİ Medeni hakları kullanma, yerine getirme yetenegi. MK. 8, 9, 14, 15, 46, 47.

EDA'NIN İMKÂNSIZLIĞI Borçlunun ödeme yükümlülüğünü yerine getirememesi demektir. İmkânsızlık akit zamanında ise hukuki işlem batıldır. İmkânsızlık akitten sonra doğmuşsa veya karşı tarafın kusuru buna neden olmuşsa borç sukut eder. BK. 98-117.

EDA YERİNİ TUTAN İFA Borcun sukut sebeplerinden biridir. Bununla borçlu; alacaklısının rızasıyla

evvelce taahhüt ettiğinden başka bir edada bulunarak borcunu ödemiş olur.

EDEBİYATI CEDİDE 1. Kelime olarak yeni edebiyat demektir. 2. Edebiyat tarihimizde, Recaizade Ekrem'in yardımıyla başta Tevfik Fikret ve Halit Ziya olmak üzere Serveti Fünun dergisi etrafında toplanan yazarların 1895 yılında meydana getirdikleri Avrupai edebiyat çığırıdır.

EDEVAT Avadanlık, takımlar. İslamiyetin esasları. Kanıtlar. **bk. edillei erbaa.**

EDİLLEİ ASLİYE Fıkıh ilminin ana dayanakları olup kitap, sünnet, icma ve kıyas'tan ibarettir. **bk. edillei erbaa.**

EDİLLEİ ERBAA Dört delil, dört kanıt, dört rehber. 1. **Kur'an:** Allah'ın sözlerinden ibarettir (Kelâmullah) 2. **Hadis:** Hz. Muhammed'in söz ve fiilleriyle Kur'an'ı yorumlayıp açıklamasından doğmuştur. 3. **İcmayı ümmet:** Kur'an ve Hadis hükümlerinde görülen duraksamaları çözmek için Medine büyüklerinin oyuna ve kararına başvurularak ortaya çıkan neticeler. 4. **İçtihad'ı eimme:** Diğer adı kıyas'ı fukaha'dır. Yukarıdaki kaynaklara rağmen çözülemeyen bir sorunun hukukçular tarafından kıyas ile çözülmesi. Bu dört kaynağın tümüne Şeriat denir. Şeriat islamın yasalarını gösterir.

EDİM Akitte borçlunun yerine getirmek zorunda olduğu şey veya hareket tarzı. Bu yapma ya da yapmama şeklinde ortaya çıkar. Edim, birçok fiil ve hareketlerden ibaretse mürekkeptir. Otelcinin müşterisine yatak temini, yatağı her gün temizleyip düzeltmesi v.s. gibi. Edim tek fiil ve hareketten ibaretse basittir. Malın teslimi gibi.

EDİTÖR Kitap basıp yayım yapan kitapçı. Basımcı, yayımcı.

EDNA En aşağı, en az. En bayağı, en alçak.

EDÜKASYONALİZM Eğitimcilik.

EF'AL Fiiller, işler, eylemler.

EF'ALİ İHTİYARİYE Yapılıp yapılmaması arzu ve irademize bağlı işler. Yemek, içmek, okumak gibi. Bunların hesabı ahirette verilecektir.

EF'ALİ İSTİRARİYE İrade ve istek dışında olmuş işle-

re denir. Dogmak, ölmek, dirilmek, acıkmak, kazaya kurban gitmek gibi.

EF'ALİ MÜKELLEFİN Kendisini bilmiş, akil baliğ olmuş Müslümanların dinen yapmak zorunda oldukları işlerdir. Bunlar sekiz çeşittir. **1. Farz:** Allah'ın yapılmasını kesin olarak emrettikleridir ki islamın şartlarını teşkil ederler. Bunlar, kelimei şahadet getirmek, abdest almak, namaz kılmak, oruç tutmak, hacca gitmek, zekât vermektir. Bizzat yerine getirilmesi gerekli olan bu işlere **farz'ı ayn** denir. **Farz'ı kifaye** ise yapılması farz olduğu halde bazı müslümanlarca yapıldığı takdirde öteki müslümanlar üzerinden borcu kalkan işlerdir. Cenaze namazını kılmak gibi. **2. Vacip:** Yapılmasında pek büyük sevap olan Allah'ın emirleridir. Fakat Farz kadar kesin değildir. Bayram namazı kılmak gibi. **3. Sünnet:** Hz. Muhammed'in yaptığı ve yap diye emrettiği şeylerdir. Namazı cemaatle kılmak, çocuğu sünnet ettirmek gibi. Bunlar Hz. Muhammed'ce devamlı yapılan şeyler olup **sünnet'i müekkede** adı verilir. Bir de **sünnet'i gayri müekkede** vardır. Peygamberimizin bazı hallerde terkettiği sünnetlerdir. İkindi ve yassı namazının farzından önceki sünnetler gibi. **4. Müstehap:** Hz. Muhammed'in bazen yaptıkları ve yapana sevap olduğunu bildirip yapmayana günah olmayacağını açıkladığı şeylerdir. Nafile namazı, nafile orucu, sadaka gibi. **5. Mübah:** Yapılmasında ya da yapılmamasında günah bulunmayan insana ve insanlığa uygun adap ve usul işleridir. **6. Haram:** Yapılmaması kesin olarak emredilen işlerdir. Anaya babaya karşı gelmek, yalan söylemek, hırsızlık, zina, adam öldürmek gibi. Bunların haram olduğuna inanmayan dinsiz ve imansızdır. **7. Mekrûh:** Allah ve Hz. Muhammed'ce hoş görülmeyen işlerdir. Kesin olarak yasak edilmemiştir. Bunlar şunlardır: **a. Kerahatı tahrimiye:** Harama yakınlığı nedeniyle çekilmesi gerekli şeyler olup Allah'ın hoş görmedikleridir. **b. Kerahatı tenzihiye:** Tanrı'nın niteliği hakkında lüzûmsuz konuşmaktır. Hz. Muhammed'in hoş görmediği ve mekruh saydığı şeylerdir. Bunları yapanlar gerçi islamlıktan çıkmazlar. Fakat yaptıkları günah hanelerine

yazılır. 8. Müfsit: İbadetin yapılması sırasında onu hükümsüz kılan şeylerdir. Namazda konuşmak, oruç iken yemek gibi.

EFFEKTİF 1. Fiilen mevcut, gözle görülür, elle tutulur. gerçek. 2. Nakit olarak para.

EFFEKTİF FİYAT Ödenen fiyat.

EFFEKTİF SERMAYE Bir işte fiilen ödenen, ödenmiş bulunan sermaye.

EFKÂR'I UMUMİYE Halkoyu, kamuoyu.

EFLÂTUN (427 - 347) Asıl adı Aristokles'dir. Kendisi geniş omuzlu anlamına Platon adını kullanmıştır. Araplar bu adı Eflâtun şekline sokmuşlardır Sok rat'tan feyz almış ve çok gezmiştir. Filozof, şair ve hukukçudur. M.Ö. 388'de Akademi'yi kurmuş burada matematik, astronomi ve felsefe okutmuştur. «Ahlâk ile siyaset arasında fark yoktur. Siyasi toplumun amacı ahlâktır. İyiliğin gerçek kaynağı; ölçü, uyum ve düzendir (itidal, ahenk, nizamdır). Siyaset; parlak sözlerle halka yaranıp hüküm sürmek, ülkenin zenginliğini artırmak gibi şeyler değildir. Gerçek siyaset insanlığı iyiye ve daha iyi olmaya yöneltmek tir. Devlet yönetiminin gittikçe bozulmasını önlemek için siyaseti felsefeden ayırmamak ve filozofu yönetimden uzaklaştırmamak gerekir. Filizoflar hüküm dar olmalı ya da hükümdarlar filozof.»

EFORLAR HEYETİ Eski İsparta'da halk toplantısında bir sene için seçilen beş üyelik kurul. Halk toplantısının adı Apella'dır. Görevi, kralları ve senato üyelerini denetlemektir. Bu Roma'nın halk tribünlerine benzer.

EFRAD Fertler, askerler.

EFSANE bk. mitos.

EGOİZM Hodgâmlık. Sadece kendisini düşünen adamın hali. «Egoist insan, mevki ve şöhretin süsüne her ne pahasına olursa olsun ihtiyaç duyandır-J.F. Kenney.»

EGZİSTANSİYALİZM İnsanın önce var olduğunu ve sonra hareket ve davranışlarıyla kendisini yarattığını ileri süren felsefe doktrini. bk. varoluşçuluk.

EGZOTİK Getirildiği iklime göre yabancı olan bitki veya hayvanın durumu.

EHASS Özel, hususi.

EHEM Çok mühim. Daha.

EHL'İ AYÂL Çoluk çocuk. Ev halkı.

EHL'İ BAGİY Kuvvet sahibi olan. Zorbalıkla bir bölgeyi yönetimi altına alan.

EHL'İ BEYT 1. Kelime olarak ev halkı demektir. 2. Terim olarak bir kimsenin son babasına intisabı bulunan erkekler, kadınlar, çocuklar demektir. 3. İslam dininde Hz. Muhammed'in soyundan olan anlamına gelir. Kur'an'da Ali, Fatma ve oğulları tarafından kurulan aile olarak bahsedilir

EHL'İ DİVAN bk. divan.

EHL'İ HADİS bk. Malikilik.

EHL'İ HİBRE Bir şeyi hakkıyla, gereğince bilen. Bilirkişi. bk. ehlivukuf.

EHL'İ KİTAP Kelime olarak kitap sahibi demektir. Terimde bir dine mensup olanı anlatır.

EHLİ REY bk. Hanefilik.

EHL'İ SALAH Namuslu, doğru kimse. Ehli afa, ehli hayr, ehli fazıl da aynı anlamadır.

EHL'İ SÜK Çarşı halkı.

EHL'İ UKUBET Ceza ehliyeti bulunan.

EHL'İ VEZAİF Vakfın gelirinden maaş ve tayına hakkı olanlar.

EHL'İ VUKUF (Bilirkişi) Özel bilgi ve uzmanlık isteyen işlerde yargıcın kendisine yardım için görevlendirdiği kimse. Yargıcın okuyup anladığı işte ehlivukufa gitmesi, yetkisine dahil olaya başkasını karıştırmış olur ki acizlikten ileri gelir. Aciz olan yargıç değildir. HUMK. 275-286. CMUK. 65-85.

EHLİYET 1. Yeterlık, uzluk. 2. İktidar, kuvvet. 3. Terim olarak, kişinin bir takım haklara sahip olması, hak larını kullanması, görev, yüküm, sorum yüklenebilmesi halidir.

EHLİYETSİZLİK Haklara sahip olamamak, haklarını kullanamamak, görev, yüküm ve sorum yükleneme mek halidir. MK. 10, TCK. 46, 53.

EHL'İ ZİMMET bk. zimmet.

EHRİMAN Zerdüşt dininde kötü ve karanlık ilkeyi anlatır. Zerva'nın oğlu ve Ahura Mazda'nın ikiz kardeşidir. Buna karşı olan Hürmüz iyiliği ve doğruluğu simgeler. bk. Zerdüştlük, Zerdüş.

EHVEN Ucuz. Daha az kötü.

EİMME İmamlar.

EİMMEİ ERBAA Dört imam. Bunlar islam dininin en büyük dört hukuk alimidir, ki İmam'ı a'zam Ebû Hanife, İmam'ı Malik, İmam'ı Şafii ve İmam'ı İbni Hambel'dir.

EJAKULASYON Cinsı temasın sonuna doğru meninin kamıştan atılması.

EKÂBİR Büyükler, ulular. «Büyükler neden büyüktür, bilir misiniz? Biz, dizlerimizin üstüne çökmüşüz de ondan. Artık kalkalım - Stirner.» «Bazıları büyük doğar, bazıları büyüklüğü kazanır, bazılarına da büyüklük yakıştırılır - Shakespeare.»

EKBER EVLAT HAKKI En buyük çocuğun mirasa tamamen sahip olmasını yahut kardeşlerinin alacağı paydan fazla almasını ifade eder.

EKİMOZ (a.t.) Çarpma veya vurmadan ötürü deri üzerinde meydana gelen siyah, mor veya sarımtrak çürük, bere.

EKİM SAHASI Orman terimı olarak fidanlıkta fıdan yetiştirmek maksadıyla evvelce usulüne göre hazırlanmış ve zamanında üzerine tohum ekimi yapılmış saha. Ormanlarda çıplak sahaların ağaçlandırılması amacıyla gerekli hazırlığı müteakip üzerinde ekim yapılan ekim sahasıdır. 6831 s.k. md. 14, 91

EKİP Takım, iş takımı.

EKLAMPSİ Gebelik esnasında ortaya çıkan ve sara'ya benzer durumlar gösteren afet. Havale (daha çok çocuklarda görülür).

EKLEKTİK Seçmeci. Kurulmuş dizgelerden değişik düşünceleri seçip bunları birleştirerek kendi öğretisi durumuna getiren yöntem. Belli düşüncelerden kendisine uygun gelen bir bu bir şu düşünceyi alarak benimseyen.

EKLEKTİZM Seçmecilik. **bk. eklektik.**

EKLENT Kat mülkiyetinde bağımsız bölümün dışında olup doğrudan doğruya o bölüme ayrılmış bulunan yerlere denir. 634 s.k. md. 2.

EKOLOJİ İnsanların toprak üzerindeki dağılışının ve bu dağılışı gerektiren karşılıklı etkilerin bilimsel etüdü.

EKONOM Bır kurumun alım ve harcama işlerini gören kâhya, vekilharç.

EKONOMİ Tutum. Gelirle gideri düzenli tutma işi. Gideri en aza indirip gelirden biriktirme. **bk. İktisat.**

EKONOMİK GÖSTERGELER Mal ve hizmet üretimi, satışlar stok hareketleri, fiyatlar, inşaat faaliyeti para ve kredi hacmi gibi konulardaki değişmeleri devamlı olarak izleyip genel ekonomik gidiş hakkında fikir edinmeye elverişli kısa özlü bilgilere denır. Göstergeler uzunluk, ağırlık ve değer ölçüleriyle verildiği gibi endeksler halinde de düzenlenir. Bu amaçla kullanılan endeksler fiyat ve geçinme endeksleridir. **bk. fiyat endeksleri, geçinme endeksleri.**

EKONOMİK MALLAR (servet) İhtiyaçlarımıza oranla az miktarda bulunan, emek ve bedel karşılığı elde edilen mallardır.

EKONOMİK NİZAM (ekonomik düzen) Bir toplumda servetin üretim, tedavül ve taksimini ve sermaye ile emek sahıbi arasındaki ilişkileri düzenleyen temel ve yollardır. TCK. 141.

EKONOMİST Ekonomi konusunda yazı yazan.

EKSARLIK Osmanlı egemenliği altında yaşayan Bulgar'ların Rum Patrikhanesiyle aralarında çıkan anlaşmazlık sonu oradan ayrılarak kurdukları dini - ruhani kurumdur.

EKSER (ekseri) En çoğu, çoğu.

EKSERİYET (çoğunluk) **1. Mutlak ekseriyet** (salt çoğunluk): Genel oyun yarısından fazlasını sağlamaktır. Yüz kişilik oyda en az elli bir oy toplamak gibi. **2. Nisbi ekseriyet:** Bir grupta toplanan oyun diğer gruplarda toplanan oylara oranla hakim durumda bulunmasıyla sağlanan çoğunluk. Yüz kişilik oyda, bir grubun 35, diğerlerinin 30, 25 ve 10 oy aldıkları kabul edildiğinde nisbi çoğunluğu 35 oy alan grup kazanmış olur. **3. Mukayyet ekseriyet:** (şartlı çoğunluk): Evvelden kabul edilmiş belli bir oran içinde oy toplamayı gerektiren çoğunluk. Örneğin verilen oyların en az 2/3 sinin alınmasıyla çoğunluk sağlanacağının kabul edildiği oylamada kullanılan 9 oyun 6'sını alan kazanmış sayılır.

EK SİGORTA Malûliyet sigortasının hayat veya kaza

yahut hastalık gibi sigortalarla birleşmesi halinde verilen isim.

EKSİK BORÇ MÜNASEBETİ Geçerli olarak ödenen, ancak ödenmediği takdirde dava edilemeyen borç ilişkisidir. Bu nev'i borçlar (kumar borcu gibi) rızaen ödenirse geri istenemez.

EKSİK KARŞILIKLI AKİTLER Bir taraf mutlaka bir borç altına girdiği halde diğer tarafın ancak bazı hallerde borç altına girdiği akitlerdir. BK. 299. **bk. akdin nevileri.**

EKSPER 1. Uzman, bilirkişi. 2. Bilgisi ve tecrübesi sayesinde belli bir konunun inceliklerini bildiğinden ötürü fikir ve mütalaasına başvurulan. Gümrük, hesap, tütün eksperleri gibi.

EKSPERİMANTAL Deneylemeli, deneyli, deneysel.

EKSPERİMANTALİZM Deneyselcilik.

EKSPORT Ülke dışına çıkarma. Böyle çıkarılan mal.

EKSPRESİF Anlatımsal.

EKSPRESYON Deyim, tabir. Hareket, jest veya yüz hareketiyle açığa vurulan karakter ve iç duyguları.

EKSPRESYONİZM **bk. resim sanatında okullar.**

EKSTREM Uç, uzak.

EKÜRİ Ahır. Bir ahırdakı hayvanların hepsi.

EL AKDEMÜL FEL AKDEM Davalara tarih sırasıyla bakılmalıdır.

EL'AN Simdi, bugünkü günde.

ELÇİ Devleti diğer devlet yanında temsil ve dış ilişkileri yönetme ve düzenleme için atanmış diplomasi memuru. Dört sınıfa ayrılır. Bunlar; büyük elçiler, orta elçiler, mukim elçiler ve maslahatgüzarlardır.

ELDEN HİBE Bir kimsenin kendisine ait taşınır malı bağışlama amacıyla diğerine devir ve teslim etmesidir. BK. 237.

EL DOKUNDURMAK **bk. el uzatmak.**

ELEKTOR Eskiden Alman İmparatoru'nun seçiminde söz sahibi olan prens ve papazlara verilen isim.

ELEMAN Öğe, unsur. Birleşik şey meydana getiren basit şeylerden biri. Bir bütünün parçaları.

ELEST Sofiye terimi olup yaratılış anlamınadır. Ruhların ilk yaratıldığı an olarak kullanılmış bir deyimdir. Asıl anlamı Tanrı'nın Adem Peygamberi ya-

rattığı an sorduğu «ben sizin Tanrınız değil miyim» de olduğu gibi olumsuz soru şeklidir. Mahlûkatın Allah huzurundaki topluluğuna bezmi elest denir Bezmi ezel'de aynı anlamda kullanılır.

ELFAZ Lâfızlar, sözler.

ELHAK Doğrusu.

ELHAMRA SARAYI İslam uygarlığının ünlü eseri. İspanya'da Granada şehrinde on dördüncü yüzyıl ortalarında yapılmıştır. Beni Ahmer hanedanından Birinci Mahmut zamanında yapılmıştır. Arapçada Elhamra kırmızı anlamınadır.

ELİM Acınacak, acıklı, çok elem verici.

ELİNDELİK Keyfi irade. İradenin istediği şekilde belirmek hususundaki kudreti. Yani irade herhangi bir şeyi herhangi bir tarzda istemekte özgürdür.

EL UZATMAK (el dokundurmak) Bu deyim TCK. nunda fiili tecavüz anlamına kullanılmıştır. TCK. 464/3.

ELVİYEYİ MÜLHAKA İl'e bağlı liva'lara verilen isim. bk. Liva.

ELVİYEYİ MÜSTAKİLE İl'e bağlı olmayarak bağımsız ve sadece merkeze bağlı liva'lara verilen isim. Vaktiyle Antakya, İzmir, Samsun, Muğla, Çanakkale liva'ları bu kabildendi. bk. Liva.

ELVİYEYİ SELÂSE Eski Kars, Ardahan Artvin liva'ları. bk. Liva.

ELYAK En yakışır, en yaraşır.

EL YAZISIYLA VASİYET bk. vasiyet.

ELYEVM Halen, bugünkü, bugün, şimdi.

ELZEM En lüzumlu. en gerekli.

EMAN 1. Emniyet, asayiş, korkusuzluk, müsaade merhamet. 2. Emniyet içinde olduğuna dair düşmana verilen söz veya bu makamda yapılan işaret.

EMANET Emin kabul edilenin yanında bulunan şey.

EMANETEN İDARE İnşaat gibi şeylerin müteahhide verilmeyip doğrudan devlet veya o idare eliyle yapılması şekli.

EMAN'I ÂM Harbeden bütün düşmanlara verilen eman. Silahla sağlanan barış karşılığıdır. bk. eman.

EMAN'I BİL KİNAYE Eman verildiğini işaret, tabir veya sözle karşı tarafa bildirme şekli. bk. eman.

EMAN'I BİL KİTABE Harp edenlere yazılı olarak gönderilen eman. bk. eman.

EMAN'I HAS Yetkili kimsenin düşmandan bir veya birkaç kimseye verdiği eman. bk. eman.

EMARE 1. İpucu, belirti. 2. Tek başına bir delil kıymeti olmamakla beraber diğer delilleri tamamlamak için yargıç tarafından gözönüne alınan hususlar Harici ikrarı doğrulayacak delil ve emareler gibi

EMARET Emirlik, beylik. Bir emir veya bey yönetiminde bulunan yer. İmaret ise fakirlere ekmek dağıtılan yerdir.

EMBESİLLER Doğuştan akıl noksanı bulunanlar içinde budalalar sınıfı. Akılları yedi yaşındaki çocuklardan aşağıdır. Hileyi sever ve sadece kendilerini düşünürler.

EME Cariye. Karşıtı **Hürre**'dir.

EMEK - İŞ Maddenin doğadan alınıp üzerinde, yerinde veya şeklinde değişiklik için sarfedilen insan enerjisine denir.

EMİLE DURKHEİM bk. Durkheim.

EMİN Yargıçlığın altı şartından biri olup korkusuzluk, inanılır, güvenilir, güvenli anlamınadır.

EMİN'İ BEYTÜLMÂL Devlet hazinesinin işlerine bakan memur.

EMİN'İ KADI Kadı'nın bir husus için memur etmiş olduğu kimse.

EMİR 1. Bir ülkenin başı, bey, başkan. 2. Mafevk tarafından madun'a karşı yasaya uygun biçimde kullanılan otorite. Yasa dışı emre uymak o memuru sorumluluktan kurtarmaz. 3. Askerlikte hizmete ait bir istek veya yasagın söz, yazı vs. şeklindeki ifadesi.

EMİRİYE Hükümdara mensup, millete mensup.

EMİR'ÜL MÜMİNİN İnanmışların başı. Müminlerın emiri. Halife. Müslümanların din ve dünya işlerinin başkanı. Başkanlığın iki yönü vardır. Birincisi dini niteliktir ki **imamet**'tir. Bu yönden halife **İmam'ül müslimin**'dir Bu Müslümanların imamı demektir. Başkanlığın ikinci niteliği ise siyasidir. Halife bu yönden emir'ül müminin'dir.

EMİR'ÜL MÜSLİMİN bk. hilafet, emir'ül müminin.

EMİSYON 1. Neşretmek, tedavüle çıkarmak 2 Radyo

yayını yapmak. 3. Piyasaya kâğıt para çıkarmak. Bu yetki yasa ile Merkez Bankasına verilmiştir. Merkez Bankası şu hallerde emisyona gider. a. Merkez Bankasında toplanan altın ve döviz karşılığında emisyona gidilir. Yurda mal getirmek için Merkez Bankasından altın ve döviz satın alındığında kâğıt para Merkez Bankasına dönmüş olur. b. Piyasa senetleri karşılığı emisyona gidilir. Bankanın bu senetleri elinde tutacak karşılığı yoksa, bu senetleri Merkez Bankasına yollayıp iskonto (reeskont) ettirir. Merkez Bankası bu senetler karşılığı kâğıt para çıkarır (emisyona) gider. Vadesi gelen senetlerin karşılığı Merkez Bankasına ödenmekle çıkarılan kâğıt paralar Merkez Bankasına dönmüş olur. c. Hazinenin ihtiyacı için emisyona gidilir. Devletin geliri az ve gideri çoksa hizmetlerin aksamaması için Merkez Bankası para basıp hazineye verir (Maliyeye verir). Devlet gelirlerinin arttığı zaman da bu para hazine tarafından Merkez Bankasına geri verilir. bk. altın esası.

EMİSYON PLAFONU Piyasaya para çıkarmaya yetkili olan bankanın çıkarabileceği para miktarının en yukarı haddini ifade eder.

EMLÂK Mülkler.

EMLÂK'İ HÜMAYUN Padişah malları.

EMLÂK'İ MİRİYE Beylik mallar.

EMLÂK'Ü EMVAL Mülkler ve mallar.

EMNİYET ADASI bk. refüj.

EMNİYETİ SUİSTİMAL Başkasına ait olupta iade veya başka bir suretle kullanılmak üzere kendisine verilen veya her ne suretle olursa olsun teslim olunan bir şeyi kendisinin veya başkasının yararına satmak, rehin etmek, harcayıp tüketmek, yahut inkâr eylemek ya da değiştirmek veya bozmaktır. Bu suçtan basit şeklinde dava açılabilmesi için suçtan zarar görenin yazılı şikâyetnamesi gerekir. TCK. 508. Hizmet nedeniyle emniyeti suistimal suçunda ise resen soruşturma yapılıp dava açılır. TCK. 510.

EMNİYETİ UMUMİYE NEZARETİ (genel güvenlik gözetimi) TCK.'ununda yazılı bir tedbirdir. TCK.'unun 28 ve 42. md. lerinde şartları gösterilmiştir. TCK. 525.

EMOTİF (a.t.) Heyecanlı.

EMPERATİF KATEGORİK Kesin buyruk. **bk. formalizm.**

EMPERYALİST Memleket sınırlarını aşarak başka ulusları, siyasi ve bilhassa ekonomik yönden yönetim altına almak isteyen. Emperyalizm taraflısı. İmparatorluk hükümeti isteyen.

EMPERYALİZM Bir ülkenin kendi çıkarları için diğer ülkeleri siyasal, kültürel ve bilhassa ekonomik yönden kontrol altına almasını amaç güden politika.

EMPRESYONİST İzlenimci. **bk. empresyonizm.**

EMPRESYONİZM İzlenimlerin bıraktıkları etkileri olduğu gibi göstermeyi amaç edinen sanat anlayışı. İzlenimcilik.

EMPREVİZYON Beklenilmeyen vaziyet.

EMPÜLSİF (a.t.) İradesi tamamen kontroldan çıkmış ve iç tepkilerine karşı koyamayan

EMR Buyruk, iş, husus.

EMRAZ Hastalıklar, sayrılıklar.

EMREDİCİ HUKUK KAİDELERİ Tarafların aksini kararlaştıramayacakları hukuk kuralları. Eğer yasa aksine mukavele yapmayı geçersiz saymış veya cezai bir yasak koymuş ya da aksine mukavele yapılamayacağını açıkça söylemiş ise bu kurallar emredici hukuk kurallarıdır.

EMRE MUHARRER SENET Bir şahsın diğer bir şahsa veya bu şahsın emir ve havalesine, tayin edilen süre içinde belli bir miktar parayı ödeme taahhüdünü havi özel şekil ve hükümlere bağlı ticari senettir. **bk. bono.** TTK. 688-691.

EMRİ ÂLİ Padişahça verilen emir.

EMRİ SÂMİ Sadaret'ten yazılan emirname.

EMRİVAKİ Oldu bitti, olup bitti.

EMTİA Ticaretin konusu olan her türlü taşınır mallardır.

EMTİA SENETLERİ **bk. eşyayı temsil eden senetler, senet çeşitleri.** TTK. 744, 815.

EMTİA VE MAHSÜL KARŞILIĞI AVANS Zirai ürün ile sınai ve ticari mamullerin rehin alınarak karşılığında verilen kredi.

EMVÂL Mallar. «Emvâl muhterem ve masundur, he-

der edilemez. Başkasının malını telef edenden zaman alınır» Zaman burada tazminat anlamınadır.

EMVALİ BATINA Saklanması mümkün olan mallar.

EMVALİ EYTAM Yetim ve kaasır'ların malları.

EMVALİ GAYRIMENKÛLE Taşınamaz mallar.

EMVALİ MENKÛLE Taşınabilir mallar.

EMVALİ METRÛKE 1. Sahipleri kaybolmuş, bırakılmış, kullanılmayan taşınmazlar. 2. Terim olarak, bulundukları yeri terkeden veya hükümetçe o yerden çıkarılan ya da kaçan gayrimüslimlerin bıraktıkları taşınmaz mallardır.

EMVALİ UMUMİYE Kamu tüzel kişilerinin malları.

EMVALİ ZAHİRE Saklanması mümkün olmayan mallar.

EMBESİL (a.t.) Aptal, budala.

ENBİYA Peygamberler.

ENCAM Son, işin sonu.

ENCÜMENİ DANİŞ Fransız Akademisi örnek alınarak 1851'de Abdülmecit'in emriyle kurulmuştur. Kelime anlamı Akademi karşılığıdır. Darülfünun'da okutulacak ilimlere ait kitapları açık Osmanlıca ile hazırlamak amacıyla kurulmuştu. Bu bilginler kurulu esaslı bir çalışma yapmadan kısa süre içinde dağıldı. Mustafa Reşit Paşa, Âli Paşa. Ahmet Vefik Paşa bu kurulun üyesi idiler.

ENDEKS 1. Bir kitabın alfabe sırasına göre düzenlenmiş içindekiler. 2. İş sonucunu gösteren cetvel, hesap, alet.

ENDERUN Sarayın harem dairesi kısmı. İç, içeri.

ENDERUN AĞASI Sarayın erkekler bölümünün lideri.

ENDETERMİNİST Yadgerekirci. Belirlenmezci. bk. determinizm.

ENDETERMİNİZM Yadgerekircilik. Belirlenmezcilik. Genel olarak nedensellik yasasına bağlı olmayan, bir nedene bağlanmayan olay ve durumların da bulunduğunu öne süren görüş. Ahlâk felsefesinde insan iradesinin hiçbir koşula bağlı olmadığını, insanın özgür ıradesinin nedensellik yasasına bağlı bulunmadığını savunan görüş.

ENDİVİDÜALİZM Bireycilik. Bütüne değil de bireye üstünlük tanıyan görüş. Yalnız tek olanın, bireyin bağımsız gerçekliği olduğunu ve gerçekte yalnız bi-

reylerin bulunduğunu savunan öğreti.

ENDÜKSİYON (tümevarım) Olaylardan genel kural çıkarma sistemi. Fizikte bir mıknatıs veya akım etkisiyle elektrik elde etme.

ENDÜLJANS bk. **Reform.**

ENFÂL Ulûlemr'in bazı gazileri harbe teşvik için onlara paylarından fazla olarak ayırdığı mallara denir.

ENFLASYON Üretim seviyesine nazaran piyasadaki alım kuvvetinde husule gelen ölçüsüz artışa denir. Mal ve hizmet arzının talep'e oranla düşük kalmasıyla görülür. Neticede para değeri düşer fiyatlar artar. Bugün genellikle ekonomik ve mali güce sahip ulusların para politikası, diğerlerini de etkilediğinden enflasyonlara neden olmaktadır.

ENFORMASYON Haber alma, haber verme, haberleşme.

ENFRASTRÜKTÜR Alt yapı, ikinci derece yapısı.

ENFÜZİLİK bk. **spektisizm.**

ENGİZİSYON Katoliklerin dini inançlara karşı gelenleri araştırıp cezalandırmak için kurdukları kilise mahkemesi. Orta çağda Hıristiyanlığın düşmanlarını yoketmek için kurulmuş, sonra devlet bunlarla elbirliği yaparak büyük cinayetler işlemiştir.

ENHAR Nehirler.

ENKAZ 1. Yıkıntı, döküntü. 2. Ormancılık terimi olarak çeşitli faktörlerin etkisiyle devrilmiş ve çeşitli nedenlerle ormanda kalmış, zamanla teknolojik niteliklerini kısmen olsun kaybetmiş haşep aksamına denir. Orman yasasının 17. md. sindeki enkaz deyimi yanık sahalardan elde edilen her çeşit orman emvalini anlatır.

ENMÛZEÇ Numune, örnek, tip.

ENSÂR Peygamber Muhammed'e yardım edip islamiyetin tutunup yayılmasına hizmeti dokunanlar. Bunlar Medine halkındandır.

ENSEFALİT (t.) Beyin iltihabı

ENSEFALİT LETARJİK (t.) Beyni iltihaplandıran ve sürekli uyku getiren hastalık.

ENSERTEN Ecnebi para ünitesini milli para ile ifade usulü.

ENSOMİ (a.t.) Uyuyamamak hastalığı.

ENTELEKTÜALİZM (anlıkçılık) Zihinsel fenomenlerin duygulara ve iradeye göre önceliğini ve üstünlüğünü ileri süren felsefe anlayışı

ENTELEKTÜEL Aydın. Fikir adamı. Öğrenimi, bilgisi ve görgüsü olan.

ENTELİJAN Anlayışlı, zeki.

ENTELİJANS Ahlâk, zekâ.

ENTERNE ETMEK Gözaltı etmek, gözaltına almak.

ENTUİTİONİZM (sezgicilik) Sezgiye, akıl, bilme yetisi ve kavramsal düşünce karşısında üstünlük veren ve sezgiyi bilginin temeli kabul eden öğreti. Eylemlerin iyi ya da kötü oluşunun, düşünüp taşınma ile değil de doğrudan sezgi yoluyla bilinebileceğini savunan görüş. «Vicdan insanlarda mevcuttur ve değer biçmenin menşeidir. Vicdan apriori olarak sezgiyle elde edilir. Descartes, Leibniz, Spinoza, Kant bu kanıdadırlar».

ENVANTER 1. Demirbaş defteri, ticaret eşyası defteri. 2. Alacak ve borçların tümünün sayılarak müfredat halinde bir listeye yazılması.

ENVANTER ÇIKARMAK Ölçme, tartma, sayma ve değerlendirme suretiyle bilanço günündeki alacak ve borcu kesin olarak ifade etmek.

ENVESTİMAN 1. Genellikle toprak ve insan gücünün gelecekte faydalı olacak üretim araçlarına çevrilmesi. 2. Sermaye teşkili, tasarruf.

ENVESTİMAN TRÖST Banka işletmesi olup hazır paranın emin ve iyi biçimde kullanılmasını kontrol edilmesini temin için çalışır.

EN ZİYADE MÜSAADEYE MAZHAR DEVLET ŞARTI Bir devletin yurttaşlarına ya da eşyasına tanınmış elverişli tutumun diğer bir devlete de tanınmasını kararlaştıran ticaret muahadesi şartı.

EONİSME Erkeğin kadın gibi giyinmekten zevk alması.

EPİDERMİK (a.t.) Üst deri ile ilgili.

EPİFİZ (a.t.) Kemik ucu.

EPİK Epope ile ilgili. Epope konusu olacak biçimde. Destansı, destan yolunda. Manzum olarak kahramanlık aksiyonlarını anlatan. bk. Epope.

EPİKÜR bk. Epikürcülük.

EPİKÜRCÜLÜK Bu okulu Epikür (342-271) kurmuştur. Felsefesinin özünü Sirenaik'lerden almıştır. Bunlara Hedonist'ler de denir. Bu okula göre âlem cansız bir mekanizmadır. Bu mekanizma içinde özgür iradeye sahip varlık kişidir. Kişinin son amacı elemden kaçmak, hazza ulaşmaktır. Son hedef saadettir. İnsan en çok zevk ve en az ıstırap duyacak şekilde yaşamalıdır. «Zevk, hislerin kabaca tatmininde değil, fikri faaliyette ve faziletkâr olmakta aranmalıdır». İtidal'den ayrılmak uzviyete zararlıdır. Bu ömrü kısaltır. Dolayısıyla zevk duyma süresini de azaltmış olur. Zaten en büyük zevk dostluktadır. «Hukuk kişinin saadetine hizmet ettiği oranda vardır». Siyasi mücadele elem ve ıstırap demektir. Şu halde siyasetten uzak kalmak gerekir. Zira elem insanı saadetten uzaklaştırır. Bu nedenle devlet; doğal durumdaki savaştan doğan elemi yoketmek için kurulmuş bir sulh düzenidir. Hukuk fertlerin saadetini sağlamazsa fert tarafından bozulabilir. Yani devlete karşı isyan o zaman mümkündür. Epikür tarafından esasları konulan bu moral doktrin, ruhu da vücut gibi ölümlü kabul eder. Onun için insan yaşadığı sürece elemden kaçıp zevk ve haz'ı aramalıdır der. Epikür eski Yunan filozofudur.

EPİKÜRİZM bk. Epikürcülük.

EPİKÜRYEN Epikür doktrinini kabullenmiş.

EPİLEPSİ (a.t.) Hastanın iradesi dışında şuurunun silinmesi ve nöbet şekline gelen ihtilâç veya hareket bozukluğu ile kendisini gösteren hastalık. Hasta normal iken iyi ve nöbet halinde iken çok tehlikelidir Hastalığın bizde adı sara, tutarak'dır.

EPİLEPTİK (a.t.) Saralı, sara ile ilgili.

EPİSTEMOLOJİ Bilgi kuramı. Bilgi olayı, söz veya yazı ile gözönünde canlanacak biçimde anlatarak, çözümleyerek açıklayan, mantık, ruhbilim, toplumbilim, tarih, dirimbilim ve fizikötesini kavrayan bilgi öğretisi. Dar anlamda bilgi eleştirisi demektir ve bir yandan bilginin özünü, ilkelerini, yapısını, kökenini, öte yandan bilginin yöntemini, geçerliğini, koşullarını, olanak ve sınırlarını araştıran felsefe dalı demektir.

EPOPE Konusu kahramanlık olan uzun manzume Destan.

EREKSİYON (a.t) Kabarma. Kabarıcı uzuvların (kamış, bızır gibi) kalkması.

ERFAK Halkın haline uyan, mülâyim gelen.

ERHAM VE ENSAB Hısım akraba.

ERKÂN Büyükler, üstler. Yol, yordam.

ERKEĞİN ZİNASI Evli bir erkeğin karısı ile birlikte oturduğu evde veyahut herkesçe bilinecek surette başka bir yerde karı-koca gibi geçinmek için başkasıyla evli olmayan bir kadını tutmasıdır. TCK. 441. Şikâyet hakkı evli erkeğin eşine aittir ve şikâyet olmazsa dava açılmaz. Evli erkek evli kadınla zına ederse, evli kadının kocası şikâyet hakkına sahiptir. bk. kadının zinası.

ERKİNLİK (liberté) İğtiyar kelimesinin özgürlük anlamına kullanılmasıdır. Tam bir vicdanla şuur içinde iş gören varlığın hali.

EROS Yunan mitolojisinde aşk tanrısı olup ok ve yay taşıyan kanatlı çocuk şeklinde gösterilmiştir. Aşk tanrıçası Afrodit'in oğludur. Eflâtun'a göre Eros «iyiye, güzele, doğruya erişmeyi hedef tutan sonsuz bir özlem ve aşktır, bir dünya ilkesi'dir».

EROSİYON 1. Tıpta derinin en üst tabakasına ait sıyrık. 2. Genel olarak atmosfer etkisiyle dünya kabuğunda meydana gelen yıpranma.

EROTİK Cinsel münasebetle ilgili. Açık saçık.

EROTİZASYON Kız ve erkek çocuklarda cinsel duyguların iyice başlaması.

ERŞ Diyet. Uzuvların diyeti.

ERŞİ GAYRİ MUKADDER Uzuvlara has ve miktarı bilirkişilerce belirtilen diyet.

ERŞİ MUKADDER Uzuvlara has ve miktarı belli olan diyet'tir. Örneğin çift olan uvuzların erşi diyeti kamile'dir

ERZAK Rızıklar. Yiyeceğe ait şeyler.

ESAD YESÂRİ On sekizinci yüzyılın ikinci yarısında yaşamış ünlü hattat. Vücudunun sağ tarafı eli ayağı baştan aşağıya doğuştan felçli idi. Devrinin Şeyhülislâm'ı Veliyüddin Efendi bu büyük hattat için «Cenabı Hak Esad Yesâri Efendiyi bizim kibrimiz ile alay-

etmek için göndermiş olmalı» demiştir.

ESARET İnsanın hak sahibi niteliğini kaybederek hak konusu olmasıdır.

ESAS Temel. Ana. Doğru (şekil).

ESASA CEVAP bk. cevap.

ESASA İTİRAZ bk. davanın esasına itiraz.

ESASCILIK bk. materyalizm.

ESASLI Kökten, köklü.

ESATİR Tarih öncesi Tanrılarının efsanelı serüvenlerini anlatan ve bir topluluğun duygularını, eğilim ve özlemlerini göstermesi bakımından değeri olan hikâyeler.

ESBAB Sebepler. Araçlar, gerekler.

ESBABI HÜKÜM Yargı nedenleri. Hüküm sebepleri.

ESBABI MATLUP Eski hukukumuzda iflas halinde olanın alacaklılarının yasal toplamı.

ESBABI MA'ZERET Özür nedenleri. Ma'zeret sebepleri. Bugün TCK.'nunda esbabı mazeret değil hafifletici sebepler vardır.

ESBABI MUHAFFİFE Hafifletici nedenler. Bunlar ya yasal (TCK. 55, 522 gibi) ya da takdiri (TCK. 59 gibi) olur.

ESBABI MÜCBİRE bk. mücbir kuvvet.

ESBABI MÜŞEDDİDE Cezayı ağırlaştırıcı nedenler. Bunlar ya yargıcın takdirine bırakılmıştır (yargıç iki sınır arasındaki cezayı takdir ederek artırabilir) ya da yasada açıkça gösterilmiştir. Çalınan şeyin değerinin fazla olması, ırzına geçilenin yaşının küçük bulunması gibi.

ESBABI SÜBUTİYE Kanıtlamaya yarayan nedenler.

ESBABI TAHRİÇ İçtihada muktedır olmamakla beraber fıkıh'ın hüküm ve kaynaklarını kavramış, kapalı bir yargıyı açıklamaya ve çözülmemiş sorunların yargılarını mezhep usul ve kurallarından çıkarmaya muktedir kimse.

ESBABI TERCİH Mezhep'te mevcut sözlerden ve rivayetlerden (söylentilerden) birini diğerine tercih iktidarında olan

ESCAR Ağaçlar. Şecer ise ağaç demektir.

ESER 1. Genel olarak iz, nişan, alamet. 2. Terim olarak fikri haklara konu olan şey.

ESHABÜL FERAİZ Murıs'in terekesinden Kur'an da belirtilen belli payı almaya hakkı olan mirasçılar Kur'an'a göre bunlar, kız ve erkek çocuklar, ana baba, erkek ve kız kardeşler, karı ve koca'dır. Bunlara zevül feraiz'de denir.

ESHAM Belli bir parayı ve taşınabilir kıymeti temsil eden kâğıt.

ESHAM VE TAHVİLÂT Borsada kote edilmiş olsun olmasın hamiline zilyedi olmadığı bir mal üzerinde hak veya tüzel kişilerden alacak temin eden taşınabilir (menkûl) kıymetlerdir.

ESKATOLOJİ Öbür âlem ile ilgili bilgiler. Bunlar âlemin geleceği ile uğraşan tasarılardır. İslam âleminde buna mebde ve mead denir. Başlangıç ve son demektir.

ESKİ HALE GETİRME Yasanın veya yargıcın tayin ettiği süreye mücbir sebep yüzünden uyulamaması sonucu düşen hakkın geri verilmesi yoludur. HUMK. 166 - 174. CMUK. 41 - 44.

ESKİZ Bir resmin çarçabuk yapılmış taslağı, şekli.

ESLÂF Atalar, geçmişler, önceler.

ESNAF Sermayesinden ziyade emeğine dayanan ticaret erbabı. TTK. 13, 17, 58, 115. bk. tüccar.

ESPERANTO Polonya'lı Dr. Zamenhof tarafından ortaya atılan ve dünyadaki bütün insanların anlaşabilmesi için düzenlenmiş yapma dil. Öğrenilmesi kolay olup bu dilde yazılmış binlerce kitap mevcuttur.

ESPRİ İnce anlamlı, şaka ile karışık güzel söz.

ESRAR 1. Sırlar, gizli şeyler. 2. Hint kenevirinden (canabis indica) çıkarılan keyif verici madde. Fakir, sefil ve düşkünlerin zehiri. Sigara, meşrubat ve pasta içinde alınır. Beynin kuvvetli zehiri olup fazla alındığı zaman yarı şuursuzluk yapar. Esrarı çekenler (dalga) içinde güler, şarkı söyler, delice hareketler yapar. Alışkanlığın sonu deliliktir.

ESTER Tevrat'ın son bölümünde hayatı anlatılan genç kız. Bunun M.Ö. 13. yüzyılda yaşadığı sanılmaktadır

ESTETİK Güzeli ve onun üzerimizdeki etkilerini konu yapan bilgi. Güzellik duygusu ile ilgili.

EŞ Karı kocadan herbirini ifade eden terim.

EŞANTİYON Ticarette numunelik eşya.

EŞARİ MEZHEBİ bk. İslâm mezhepleri.

EŞHAS Kişiler.

EŞKAL Biçim, dış yapı.

EŞRAF İleri gelenler.

EŞRAR Şerirler, müfsitler, kötü adamlar.

EŞYAYI CÜRMİYE Cürüm'de bilinerek kullanılan veya cürümden hasıl olan eşya.

EŞYAYI MÜŞKİLE Eski hukukumuzda karının veya kocanın kullanabileceği, her ikisinin işine yarayan eşya.

EŞYAYI TEMSİL EDEN SENETLER (emtia senetleri) Bu senetler umumi mağazalara (antrepo) veya nakliyeciye teslim edilmiş olan eşyaları gösteren ve bunları temsil eden senetlerdir. Üzerlerinde yapılan bütün tasarruf işlemleri, temsil ettikleri eşyalar hakkında hüküm ifade eder. Senetlerin devriyle eşyaların zilyetliği de nakledilmiş olur. MK. 893. Bunlar kıymetli evraktan sayılır. TTK. 557, 744. Emtiayı temsil eden senetler üç türlüdür. **1. Konşimento:** Deniz nakliyatında bir eşyanın gönderilmek üzere taşıyana teslim edildiğini gösteren ve gönderene verilen senettir. TTK. 1079. **2. Taşıma senedi:** Aynı maksatlarla kara taşımacılığında taşıyan tarafından gönderene verilen senettir. TTK. 768. **3. Makbuz senedi ve varant:** Umumi mağazalarca kendilerine bir eşyanın tevdii karşılığında verilen senetlerdir. Makbuz senedi eşya üzerindeki mülkiyet hakkını, varant (yani rehin senedi) eşya üzerindeki rehin hakkını gösterir. TTK. 774 - 815.

ETABLİ Lozan muahadesine göre İstanbul'a yerleşmeleri sebebiyle mübadeleden hariç tutulan kimseleri ifade eden Fransızca terim

ETEROMAN Eterin verdiği uyuşukluktan keyif duymaya alışmış kimse.

ETİK Ahlâk bilgisi, töre bilgisi.

ETİMOLOJİ Kelimelerin ilk köklerini araştıran ve 19 yüzyılda oluşan bilim.

ETNOGRAFYA Yeryüzünde yaşamış ve yaşayan kavimlerin kültür, töre ve geleneklerini araştıran, inceleyen bilim kolu. Arkeoloji biliminden geniş şekilde yararlanır. Kültür antropolojisinin bir kolu ola-

rak, ilkel veya sönmüş bir topluluğun tasviri bir etüdüdür.

ETNOLOJİ (budun bilim) Irkların kökünü, oluşumunu, gelişimini, yayılışını inceleyen, yaşayan veya sönmüş ilkel toplumların medeniyet ve kültür düzeylerini karşılaştırarak araştıran bilim kolu.

ETÜDYAN Yüksek öğrenimdeki öğrenci.

EUCLİDE (Öklid okunur) M.Ö. 306-283 yılları arasında yaşamıştır. Eflâtun'un öğrencisi ve geometrinin piri ünlü Yunan matematikçisidir. Bugünkü düzlem geometri (Elemants-Mebadi) ısimli yapıtına dayanır. Kral Batlamyos (1'nci Ptolemée) kendisini İskenderiye'ye çağırmış, emrine zamanının en büyük kütüphanesini ve okulunu vermiştir. Bir gün ders dinlemeye gelen kral matematiğin karışık ve zor olup öğrenilmesinin çok güç bir bilim dalı olduğunu bizzat görerek «öğretimde daha kolay bir yöntem bulmasını» Öklid'den istediği zaman «Matematik biliminde ayrı bir kral yolu maalesef yoktur haşmetmeab» cevabını vermesiyle de ünlüdür.

EUDEMONİZM bk. mutculuk.

EURİPİDES (480-406) Eski Yunan'ın ünlü trajedi yazarı. Anaksagoras'ın öğrencisi ve Sokrat'ın yakın dostudur. Yapıtlarındaki gerçekçi karakter günümüzedek etkisini sürdürmüştür. Elektra, Medea, Andromak, Troyalılar ünlü yapıtlarıdır.

EVAİL Başlamalar. Önler, eskiler.

EVAMİR Emirler.

EVAMIR'İ AŞERE On emir. Peygamber Musa'nın Turisina'ya çıkıp Tanrı ile görüştükten sonra kendisine Tanrı tarafından gönderilen on emirdir. İsrailoğullarını (Yahudileri) yönetmek için yollanmıştır. Bunlar: 1. Allaha şirk koşmamak, yani tek Allaha inanmak. 2. Allah adına hürmet göstermek, yani lüzumsuz yere zikretmemek. 3. Put yapmamak. 4. Haftada bir gün tatil yapmak. 5. Adam öldürmemek. 6. Anaya babaya itaat etmek 7. Zina etmemek. 8. Hırsızlık yapmamak. 9. Yalan yere tanıklık etmemek. 10. Komşunun karısına, malına göz dikmemek.

EVANİ Kaplar. Yemek takımları.

EVC En yüksek nokta, uç.

EVFAK Çok uygun, en uygun.
EVHAM Kuruntular, kuşkular.
EVKAF Vakıflar.
EVKAF'I HÜMÂYUN Vakıflar idaresinin denetimi altında fakat mütevelli'ler eliyle yönetilen vakıf
EVLÂ Yeg. Daha iyi.
EVLÂDI BUTUN Bir kimsenin kızının erkek ve kız çocukları
EVLÂDI SÜLBİYE Bir kimsenin kendi sülbünden gelen çocuklar. Torunlar buraya dahil değildir
EVLÂDI ÜM Ölenin ana baba bir, oğlan ve kız kardeşleri.
EVLÂDI ZUHUR Bir kimsenin öz kız ve erkek çocukları ile erkek evladının erkek ve kız çocukları.
EVLAT EDİNME Yargıcın izniyle başkasının çocuğunu evlat edinmektir. MK. 253.
EVLENME AKDİ Evlenme yeterligini kazanmış kadın ile erkeğin evlenme memuru huzurunda ve tanıklar yanında birbirleriyle evlenmek istediklerini beyan ve evlenme memurunun keyfiyeti evlenme işleri defterine yazarak taraflarla tanıkların imzalaması ve memurun mühür ve imza ile tasdik etmesiyle oluşan akittir. MK. 105.
EVLENME MUKAVELESİ Karı kocanın mal ilişkilerini tanzim için aralarında yaptıkları mukavele. Evlenmeden evvel, evlenirken veya evlendikten sonra yapılabilir. MK. 171 - 173, 237.
EVLENME SAKATLIKLARI (evlenme noksanlıkları) İki türlüdür. 1. Evlenmenin iptalini haklı gösteren sakatlıklar: Bu evlenmeler mutlak butlan ile malüldür. MK. 120. 2. Evlenmenin alâkalılarca iptalini istemeye hak veren sakatlıklar: Bu nevi evlenmeler nisbi butlan ile malüldür. MK 115.
EVLENME SİGORTASI bk. cihaz sigortası.
EVLENME TELLALLIĞI (muhabbet tellallığı) Evlenmek isteyenlerin evlenmelerine vasıta olmak. Bu tellallık ücrete hak vermez.
EVLENMEYE İTİRAZ Evlenmenin yapılmasına evlenme memuru nezdinde yazı ile muhalefettir. İtiraz mahkemece red edilene dek evlenme akdi yapılmaz. MK. 100, 150.

EVLİLİK BİRLİĞİ Evlenme akdiyle kurulan birliktir. Bununla taraflar karşılıklı bir takım hak ve yükümlülükler kazanırlar. MK. 151, 152/1, 154-156, 161.

EVOLÜSYON Ağır ağır kendiliğinden meydana gelen oluşum. Arka arkaya şekil değiştirme serisi. Tekâmül, evrimcilik.

EVRAK Varak'ın çoğulu olup ağaç ve kâğıt yaprakları demektir. Genel olarak yazılı kâğıtlar anlamınadır.

EVRAKI MÜSPİTE Kanıtlamaya yarayan belge

EVRAKI NAKDİYE Kâğıt para. bk. banknot.

EVRAK ÜZERİNDE HÜKÜM Taraflar dinlenmeden, sadece yazılı iddia ve savunmalarla belgeler incelenerek evrak üzerinde verilen hüküm. HUMK. 108, 223, 438, 457, 469, 477. bk. ceza kararnamesi.

EV REİSLİĞİ Görev ve yetkileri yasaya, akd'e ve örfe göre belli olan ve aynı ikâmetgâhta oturan kimselerin iyiliğini ve ikâmetgâhın nizamını temin ve tesis yetkisine denir. Ailede ev reisi kocadır. MK. 318-320.

EV REİSLİĞİ HAKKI Hısımlık, işçilik, çıraklık veya amelelik gibi nedenlerle birlikte yaşayanların hepsi üzerinde ev reisinin yasa, akid veya örfe göre haiz olduğu mutlak iktidar hakkıdır. MK. 318. bk. ev reisliği.

EVREKA Buldum demektir. Siraküza'lı bilgin Arşimed hamamda yıkanırken sıvılarla ilgili yasayı bulunca böyle bağırmıştır. Bir problem üzerinde çalışırken kendisini öldüren düşman askerine Arşimed «problemin çözüm şeklini bozma» demiştir.

EVSAF Nitelikler, vasıflar.

EV SANATLARI Bir ailenin fertleri veya yakın akrabalarının bir araya toplanarak ev içinde yaptıkları işlerdir. Aralarına dışardan başka işçi katılamaz.

EVVELÂ Birinci, ilk defa.

EVVEL EMİRDE Her şeyden önce, ilkin, en başta.

EVVELİYAT Öncesi, önceleri.

EVVELİYETLE Hayda hayda, yeğleyin, öncelikle.

EVVEL VE AHIR Hep, her zaman, öteden beri

EVZA Hal'ler, hareketler, duruşlar. Vaz'ın çoğuludur.

EXHİBİTİONİSM (a.t.) Tenâsül organını açıp göster-

mek meylidir. Bunlar duvarlara çıplak tenâsül âleti resimleri de yaparlar.

EYÂLATI MÜMTAZE Seçkin eyaletler. Eflâk, Buğdan, Sırbistan, Bulgaristan, Lübnan, Sisam, Girit gibi. Bunlar Osmanlı devletinin güçsüz düştüğü devirlerde imparatorluğa dahil olmakla beraber kendilerine birtakım ayrıcalıklar tanınmıştır ki bu tür eyâletlere verilen isimdir.

EYTÂM Yetim erkek çocuklar. bk. eytam ve eramil.

EYTÂM SANDIĞI Medeni Yasa'dan önce yetim ve kaasır ların para ve mallarının toplanıp saklanarak idare edildiği örgütün adı.

EYTÂM VE ERAMİL Yetim ve dullar. Eytam kelimesi yetim ve kaasır'ları, eramil kelimesi de dul ana ve dul karıları ifade eder. bk. yetim.

EYYÂM Günler. Zaman, devir. Yevm'in çoğuludur.

EYYİM Kendisiyle haklı veya haksız cinsi münasebet yapılmış olupta halen kocası bulunmayan kadındır.

EZCÜMLE Bu arada, özellikle.

EZEL Öncesizlik.

EZELÎ Öncesiz. Evveli bilinmeyen. Başlangıcı belli olmayacak kadar eski. Ezele ait.

EZYED Çok ziyade, fazla.

F

FABRİKASYON Fabrika yapısı.

FABULASYON (a.t.) Hikâye uydurma hastalığı

FÂCİR Kadına düşkün, çapkın erkek.

FÂCİRE Erkeğe düşkün, çapkın kadın.

FAHİŞ Normalin hududunu aşmış. Ölçü dışı, aşırı. Hukukta fahiş fiyat, fahiş faiz. Fahiş cezai şart olarak geçer.

FAHR Öğünme, öğünülecek şey.

FAİL Hukukta sonuç meydana getiren eylem sahibi.

FAİLİ ASLİ Hukuki sonuç doğuran eylemi bizzat ya-

pandır. İştirakte asli fail eylemi doğrudan doğruya yapmış kimsedir. Yahut başkasını o suçu işlemeye azmettirendir. TCK. 64, 65.

FAİLİ MÜBAŞİR Bir şeyi bizzat yapandır.

FAİLİ MÜŞTEREK (hemfiil) İştirak halinde yapılan eylemde asli faile verilen isim

FAİZ Borç alınan paranın kirasıdır. Alacağın medeni semeresidir. Muhtelif şekilleri vardır. **1. Temerrüt faizi:** Borçlu olanın temerrüdü (borcunu zamanında ödememesi) üzerine işleyen faiz. **2. Kanuni faiz** (yasal faiz): Bir kimsenin yasaca vermeye mecbur olduğu faizdir. **3. Mukavele sonucu faiz:** Tarafların oranını aralarında tayin ettikleri faiz. BK. 72, 103, 307.

FAİZE FAİZ YÜRÜTÜLMESİ (mürekkep faiz) Borçlunun ödeyeceği faiz borcundan da faiz almaktır. BK. 104, 161/3.

FAİZ FİYATI 100 para biriminin bir yılda getirecegi kira.

FAİZ HADDİ (faiz sınırı) Elde tutulmak istenen para miktarı ile memleketteki para stokunu eşitleyen fiyattır. Başka deyimle elde para tutmanın maliyetidir.

FAİZ TUTARI Bütün kapitalin yatırım süresince temin ettiği gelirdir.

FAKİR Zekât verecek mala sahıp olmayan Çoğulu **fukara**'dır.

FAKİR'İ PÜR TAKSİR Günâh ile yüklü olan fakir. Fakır kelimesi alçak gönüllü, derviş anlamına da gelir.

FAKİRİZM Hindistan'da fakir denilen ve kendilerine türlü işkenceler yapmaya alışık kimselerin gösterdikleri ve doğaüstü güce yordukları haller.

FAKİYH Fıkıh hükümlerini delilleriyle bilen kimse Müçtehit.

FAKR' Eksiklik, yoksulluk, azlık demektir.

FAKRÜDDEM Kansızlık, kan zayıflığı.

FAKTÖR Bir sonucu meydana getiren öğelerden herbiri.

FAKÜLTATİF Yapma zoru olmayan, ister yapılır, ister yapılmaz.

FALANJ Eski Yunan'da mızrak anlamındadır. Son zamanlarda bazı diktatörlerce müfreze, ordu anla-

mına kullanılmıştır. Buraya katılmış olanlara falanjist denir.

FALANJİST bk. falanj.

FALANSTER bk. Şarl Furiye.

FALEZ (yalıyar) Yüksek kıyılarda görülen uçurum şeklindeki yarlar. Dalgaların aşındırmasıyla oluşur.

FALİ HAYR İyilik belirtisi, uğur belirtisi.

FANATİK Bir din ya da fikrin aşırı taraflısı.

FANATİZM Bir din ya da fikre aşırı taraflılık.

FÂNİ Ölümlü, kalımsız. Gelip geçici.

FANTASTİK 1. Hayal gücünün, fantezinin yarattığı şey. 2. Olağanüstü varlıkların bulunduğu akıl almaz şey.

FAO (Food and agriculture organization) Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilâtı. 1945'de kuruldu. Merkezi Roma'dır. Amacı üye ülkeler halklarının hayat standartlarını ve özellikle beslenme vs seviyelerini yükseltmek, tarımsal ürünlerin ve gıda maddelerinin üretimini artırmak, dağıtımını düzenlemek, dolayısıyla dünya ekonomisinin gelişimine yardım etmektir.

FAR Karısını mirasından mahrum etmek için ölüm hastalığında onu boşayan.

FARABİ (870 - 950) Çeşitli ilim dillerini öğrenen ve yabancı hocalardan ders alan Farabi, Aristo'yu ehliyetle açıklamış ve çözmüş, yeni Eflâtun'culuğa ve mistisizm'e doğru yükselmiştir. Hakkından fazlasını almamış ve çok sade yaşamıştır. Ettalimus Sani isimli eseri doğunun ilk ansiklopedisidir. Mantık, felsefe, tıp, müzik ve matematik alanlarında otorite olan Farabi'yi Avrupalılar Alpharabus adıyla tanırlar Aristo'ya nisbetle ona ikinci üstat (Muallimi sani) adı verilmiştir. Allah'ı dinin anladığı manada açıklamadığından ve Aristo'dan alıp kendi kuvvetli mantığı ile genişletip sistemleştirdiginden islam kelâmcıları çok sarsılmışlardır.

FARAZA Diyelim ki, tutalım ki, söz gelişi.

FARAZİ Varsayımlı.

FARAZİYE Varsayım.

FARİG Ferag eden kımse. Taşınmazdaki tasarruf hakkını başkasına devreden.

FARİG AN Boş olarak.

FARİG OLMAK Vazgeçmek, çekılmek, el çekmek.

FARİKA Ayırmaç.

FARİS Süvari, atlı.

FARMAKOLOJİ İlâçlar ve bunların kullanılışı teorısı.

FARMASON Mason. Bizde yanlış olarak dinsiz imansız anlamı verilmektedir.

FARRE Kocasını mirastan mahrum etmek ıçın nikâhın kalkmasını gerektirecek ayrılığa sebep olan kadın

FARZ bk. efali mükellefin.

FARZI AYIN bk. efali mükellefin.

FARZI KİFAYE bk. efali mükellefin.

FARZI MUHAL Olmayan, olacak şey değıl ama.

FASIL Ayırım, bölüm parçası.

F.A.S. MİLLE Malın yapıldığı fabrikada veya satıcının deposunda alıcıya teslimini ifâde eden deyim. Bütün masraflar alıcıya aittir.

FASİD Bozuk, noksan. Ara bozucu. bk. sahih.

FASİD DAVA Bozuk dava. bk. davayı faside.

FASL Ayırmak. Kısım. Kesim.

FASLETMEK Ayırıp bölmek.

FAŞETMEK Açığa vurmak, ortaya dökmek.

FAŞİZM Din ve geleneklere dayanıp toplumun duygularını sömürerek kurulmuş aşırı milliyetçi ve totaliter rejim. Kurucusu Musolini'dir. Birinci Dünya Savaşından sonra İtalya'da gelişen sosyalizmden korkan kapitalistlerin Musolini'yi desteklemeleri üzerine İtalya'da iktidara geçen faşizm İkinci Dünya Savaşının bitimine dek Musolini ile birlikte hüküm sürmüştür. Genel anlamda faşizm, sömürünün devamı için kaba kuvvet kullanmaktır.

FATALİTE Alın yazısı, kader. «Kader kimseyi suçlu yapamaz - Seneca.»

FATALİZM Olup biten her şeyin önceden Allah tarafından değişmez şekilde yazıldığına inanan felsefi doktrin. «Tanrı bütün yarattıklarından kader defterini saklar - Alexsander Pope.»

FATURA Satılan şeylerin adet, nitelik, marka, fiyat satış tutarı ve özelliklerini göstermek üzere satıcının alıcıya verdiği hesap pusulası

FAYDA Malların ihtiyaçları tatmin hassasıdır. Fayda, şahsın takdirinden doğar. Sübjektiftir.

FAYDACILIK bk. ütilitarizm.

FAYDALI MASRAF Zorunlu olmayan fakat o şeyin kıymetini artırmak için yapılan masraflardır.

FAZİLET Erdem.

FECAAT Yürekler acısı hal.

FECİR (fecr) Tan vakti, gün ağarması, tan kızılığı Güneş doğmadan önce tan yerinde beliren pembelik.

FEDA Esiri, mal ya da esir düşmüş müslüman karşılığı değiştirmektir.

FEDA ETMEK Gözden çıkarmak, kıymak. Esirgememek. Herhangi bir şeye karşı ondan daha değerli diğer bir şeyden vazgeçmek.

FEDDAN Bir öküzle sürülmesi mümkün yer.

FEDERAL Federasyonla ilgili. Federe bir halde bulunan. bk. federe.

FEDERAL DEVLET İç durum bakımından geniş serbestiye sahip ve dış egemenlikte tam şekilde merkezi devlete bağlı devletlerin birliği. A.B.D., İsviçre buna örnek olabilir.

FEDERASYON 1. Birkaç devletin bir devlet meydana getirecek şekilde birleşmesi. 2. Aynı çeşitten birçok kurulların meydana getirdikleri birlik

FEDERATİF Federasyonla ilgili.

FEDERE Bir araya toplamak. Federasyon haline getirmek.

FEHİM Yargıçlığın altı şartından biri olup anlayışlı demektir.

FEHMETMEK Anlamak, kafalı olmak, kavramak.

FEHMİ HİTAP Yasa hükmünü anlamak Bunu akıl sağlar.

FEK' 1. Ayırma, kurtarma, kaldırma. 2 Hukuki bağın kaldırılması. Haczin fekki, mühürün fekki, rehin fekki gibi.

FEK'İ RAKABE Kölenin esaret kaydını kaldırmak

FEKUNDABİLİTE (t.) Çocuk yapabilme kabiliyeti.

FELÂHA Fellah denen Mısır'daki ekincilerden alınan verginin adı.

FELCE UĞRAMAK Eli kolu bağlanmak, kötürümleşmek.

FELLÂH Mısır'da tarım işçiliği yapan köylüler. Mısır'ın asıl halkı olup hıristiyanlığı kabul edenlerine Kıpti denir. Bunların Çingene'lerle ilgisi yoktur.

FELSEFE Bilgi, bilgelik sevgisi. Platon'a göre felsefe; doğruya varmak, var olanı bilmek için düşüncenin yöntemli bir çalışmasıdır. Aristoteles'e göre felsefe; var olanın ilk temellerini ve ilkelerini araştıran bilimdir (ilkeler bilimi). bk. metafizik.

FEMİNİST Feminizm taraflısı. bk. feminizm.

FEMİNİZM Toplumda kadının durumunu düzeltip bazı haklar sağlama akımı.

FENÂ Yok olmak. Bekâ'nın aksidir.

FENA MUAMELE Vücut bütünlüğüne zarar veren, özgürlük ve onuru esaslı derecede kıran eylemlerdir. Yasada buna; rahmi şefkatle kabili telif olmayan hareketler demiştir. TCK. 478.

FENİK Alman parası Mark'ın yüzde biri.

FENOMEN Tabiat olgusu. Gözlenebilen olay. Görüngü.

FENOMENİZM (olaycılık) İdealizm ile realizm arasında yer alan görüş. Bilginin konusunu görünen şeylerle, ortaya çıkan olaylarda arar. Görünenin arkasında başka bir gerçeklik olsa da bunu bilgimizin kavrayamayacağını kabul eder. Her türlü yorum açıklama ve evrim kanıtlarıyla birlikte gerçekten varolan olayların bilimsel nitelenmesidir. Metod olarak bir şeyin özünü yani ülküsel anlamını çıkarmak veya bulmak için harcanan bir çabadır.

FEODAL Derebeylikle ilgili. Derebeylik.

FEODALİTE (derebeylik) Avrupa'da dokuzuncu yüzyılda ortaçağın sonuna dek sürmüş siyasi ve sosyal düzen. bk. derebeylik.

FEODALİZM Feodal karakter. Feodallik.

FER Bir asıldan hasıl olan şey, dal, kol. Kökten ayrılmış dallardan kollardan herbiri.

FERAGAT 1. Vazgeçmek, el çekmek. 2. Hukukta bir tarafın davadaki iddiası sonucundan vazgeçmesidir. Bu, iddianın tamamında veya bir kesiminde olabilir. Böyle bir feragatten dönülemez, şarta bağlı olamaz. Cezada ise, şikâyete bağlı suçlar ile şahsi dava yo-

luyla takibi mümkün suçlarda şikâyetçi veya davacının şikâyet ya da davasından vazgeçmesiyle bu davalar düşer. HUMK. 91. CMUK. 99, 460, 489.

FERAGAT GÖSTERMEK Gönül tokluğu göstermek

FERAĞ 1. İşi terk ile boş durmak. 2. Taşınmazdaki hakkın başkasına terkı ve devri.

FERAĞ ETMEK (birine) nakletmek, çevirmek, geçirmek. (birinin) üstüne çevirmek.

FERAİZ Mirastakı payları, mirasçıları, paylaşma şeklini konu alan bilim. Zamanında feraiz, ilmin yarısı kabul edildiğinden islamda feraizi bilmeyen âlim sayılmazdı. Feraiz'i diniye demek Müslümanların Tanrı buyruğu olarak yapma zorunda bulundukları işler demektir.

FER'AN Ayrık olarak.

FER'AN Zİ METHAL Feri fail demektir. İkinci diziden fail anlamınadır. Asli faile maddeten ya da manen arka olan veya yardımda bulunan kimsedir. TCK. 65.

FERASET İnce görüş, keskin görüş.

FERDA Yarın.

FERDASI Ertesi.

FERDİ Bireysel.

FERDİ MARKA bk. Marka.

FER'İ Ayrıntı, dal. Ayrıntı soyundan, ikinci diziden

FER'İ FAİL bk. fer'an zi methal.

FER'İ HAKLAR Alacağın ifası için şahsen veya malen gösterilen kefalet ve rehin gibi haklarla alacaktan doğan ve alacağın sonucuna bağlı cezai şart gibi hususlardır.

FERİH FAHUR Bolluk içinde, sıkıntısız.

FER'İ MÜDAHALE bk. müdahale.

FERİZA Takdır edilen şey. Mirasta takdir olunan pay. Çoğulu feraiz'dir.

FER'İ ZİLYETLİK bk. zilyetlik.

FERMAN 1. Emir, irade, buyruk. Hükümdar ve iradeleri için kullanılır. 2. Terim olarak «örfen bir husus hakkında emir ve irade sadır olduğunda divanı had ve mutat tabır ve ibarelerle yazılıp yukarısı padişahın imzası yerine geçen tura ile çıkarılan resmi vesikadır». Fermanlar ilgili oldukları konularla isimlendirilir. Islahat fermanı, yeniçeriliğin ilgası fermanı gibi. bk. berat.

FERSUDE 1. Eskimiş, yıpranmış, örselenmiş. 2. Bankacılıkta bu şekildeki para.

FERŞETMEK Döşemek, sermek.

FERŞİYAT Döşeme işleri.

FERTİLİSASYON Mümbitleştirme. Tıp dilinde çocuk yapabilir hale getirme.

FESÂHAT Lısanı doğru, açık, güzel (ve bir söyleyiş kolaylığı ile) kullanmak. Seçiklik.

FESHİ AKİT Akdin herhangi bir nedenle bozulması, kaldırılması.

FEŞHİ İHBAR Akdin taraflarından birisinin diğer tarafa akit hükümlerinin devamını istemediğini bildirmesi.

FESİH Bozma, hükümsüz kılma, kaldırma. Bir mahkeme hükmünün üst mahkemece bozulması.

FESİH DAVASI Hukuki bir işlemin kaldırılması için açılan dava.

FETAVÂ Fetvalar. bk. fetva.

FETHİMEYYİT Mezar açma, ölü açma. Otopsi.

FETİH (feth) 1. Açma, başlama, ele geçirme, zaptetme. 2. Bir ülkenin harp veya sulh yoluyla egemenlik altına alınması

FETİH HAKKI Fethedilen ülke üzerindeki egemenliğin, fetheden devlete geçmesine hukuki dayanak kabul edilen hak.

FETİŞ 1. İnsanların yaptıkları ve anlam gücüyle dolu etkin bir nesne. Çift balta, kudüm, sepet gibi. Bilhassa Şaman'larda böyle idi. 2. İlkel kavimlerin tapındıkları nesne. Uğur diye bellenmiş herhangi bir şey.

FETİŞİZM Sadece erkeklerde görülen ve kadının bir organına ileri derecede ve aşk ile bağlı cinsi sapıklıktır.

FETRET DEVRİ Osmanlı devletinde Yıldırım Beyazıt'ın oğulları Süleyman, İsa, Musa ve Mehmet arasında 1402 - 1413 yılları içinde süren taht kavgası. Buna **fasılai saltanat** da denir.

FETUS (t.) Cenin. Ana karnında üç aylıktan yukarı yaştaki çocuk.

FETVÂ Şer'i bir mesele ve dava için şeriat'ın ne dediğini anlatmak üzere müftü tarafından (davacı ve

davalının adlarından bahsedilmeden) yazılan karşılık. Müftü hükmü.

FETVA EMİNİ Müftü.

FETVAHANE 1. Müftünün görevini yapmasına mahsus daire. 2. İstanbul'da Şeyhülislam dairesinde şer'i sorulara cevap vermek ve şeriye mahkemelerinden verilen ilâmları tetkik eylemek için kurulmuş bir kurumdur. İki esas odaya ayrılır. Bunlar **fetvâ ve ilâmat odasıdır.** Bir de pusula odası vardır Burada, mesele sormak için gelenlerin sualleri hukuki tabirlerle yazılır ve fetvâ odasına verilir. Fetvâ odasında, fetvânın düzeni yapılır ve ilâmat odasında da bu düzen kaleme alınıp yazılır.

FETVA ODASI bk. **fetvahane.**

FEVAİD Faydalar.

FEVÇ FEVÇ Akın akın, öbek öbek. Takım takım.

FEVERAN (öfkeden) Köpürme, taşma, parlama.

FEVK Üst. Yukarı.

FEVKALÂDE HALLERDE MÜHLET bk. **morotoryum.**

FEVKALÂDE İKAME Muris'in ilki kendi ölümünden sonra, diğeri de bu birincinin ölümü ile mirasçı olabileceklerine dair yaptığı mirasçı nasbı (tayini).

FEVKALÂDE MÜHLET Borçluya muaccel (sırası gelmiş) borçlarını ödemek için tetkik merciince altı ayı geçmemek üzere verilen süre. Bu fevkalâde hallerde Bakanlar Kurulunun tayin edeceği süre içinde ve belirtilmiş mıntıka dahilinde borçluya verilir. İc. İf. K. 317-329.

FEVKALÂDE TAHSİSAT Genel bütçe içinde düşünülmemiş yeni hizmetler için alınan tahsisattır (ödenek)

FEVKALÂDE VARİDAT Bütçenin normal geliriyle karşılanamayan giderlerine harcanmak üzere fevkalâde membalardan elde olunan, bütçede kabul edilmiş ödenekle sınırlı olmamak üzere harcanan gelir.

FEVKÂNİ Binanın üst kısmı. Üst üste bulunan

FEVKÂNİ TAHTANİ Altlı üstlü.

FEVT OLMAK Ölmek. Elden kaçmak. Yitmek.

FEVTETMEK Kaybetmek, kaçırmak. Öldürmek, yitirmek.

FEY Müslüman olmayanlardan savaş yapılmadan alı-

nan mal Bu mal beytülmâl'e (hazıneye) aittir
FEYEZÂN Taşma, su basması.
FEYZ Verimlilik, gürlük.
FEZAHAT Rezalet, alçaklık, edepsizlik
FEZLEKE Soruşturmanın yazılı özeti.
FIKDAN Yokluk, eksiklik. «Yokluk değil mi insan için en ağır ceza - Abdülhak Hâmid.»
FIKIH Kelime olarak gereği gibi anlayıp bilmektir. İslamda hukukun adıdır. Nefs'in leyh ve aleyhindeki ahkâmı bilmektir. Fıkıh, dünyevi işler yanında dini görevleri de içine alan hukuktur. Kaynakları dörttür: a. **Kitap**: Peygamber Muhammed'e Allah tarafından haber verilmiş emir ve hükümlerden ibarettir. Kitap Kur'an'dır. Kur'an 114 sureden ve bu sureler de ayetlerden mürekkeptir. Kur'an'ın bir kısmı Mekke'de ve bir kısmı da Medine'de nazil olmuştur 23 yılda tamamlanmıştır. b. **Sünnet**: Peygamber Muhammed'in söz ve hareketlerinden ibarettir. Peygambere ait olduğu bilinen sözlere Hadis denir. Peygamber'in ümmetten birinin söz ya da hareketini görmesi veya haber alması halinde bunu men ve red etmemesi dahi o söz veya hareketi olumlu saydığını açıklaması bakımından Sünnet'ten sayılmıştır. c. **İcma**: İslam alimlerinin bir sorun üzerinde görüş birliğine varmalarıdır. Bunun kelime anlamı ittifaktır. İcma, Kur'an ve Sünnet'e dayandığından bunlara aykırı olamaz. ç. **Kıyas**: Hakkında görüş birliğine varılmış hükmün, nitelik ve koşul bakımından ona benzeyen fakat hakkında hüküm bulunmayan diğer bir olaya uygulanmasıdır. İcma, müçtehitlerin oybirliği halindeki görüşü iken kıyas bir müçtehidin sözü olabilir. **bk. Edillei Erbaa.**
FIKRAİ HÜKMİYE Hüküm fıkrası.
FITAM Çocuğu sütten kesme.
FITRAT Yaratılış.
FITRİ (inne) Doğuştan, yaratılıştan.
FİAT Bir malın mübadele değerinin para ile ifadesidir
FİAT ENDEKSLERİ Zirai mahsül ve sınai mamüllerin fiyatlarındaki değişiklikleri izlemek üzere aralarında temsil yeteneği bulunan bazılarına veya teker teker hepsine ait fiyatların tespit edilerek esas alınan dı-

ğer bir dönem fiyatlarıyla karşılaştırılmasıdır. Karşılaştırmada eski dönemdeki fiyat yüz kabul edilerek sonraki fiyat değişmeleri buna oranlanır. **bk. ekonomik göstergeler.**

FİAT TEKLİĞİ Eğer piyasada aynı mal için her yerde tek bir fiyat isteniyorsa buna fiyat tekliği denir.

FİDAN Orman terimi olarak her ağaç ve ağaççığın hayatiyet devresi içindeki en çok üç metre boyunda ve bir kişi tarafından kolayca taşınabilen hayatiyeti haiz gençlik çağı. 6831 s.k. 14, 91.

FİDYAS (500-432) Atina Akropol'ündeki heykelleri Partenon tapınağını ve birçok Afrodit heykellerini yapan ünlü Yunan heykeltıraşı. **bk. Partenon.**

FİDYE Oruç tutmaya takat ve kudreti bulunmayan yaşlı müslümanların her günün orucu için bir fakire verdikleri fitre'ye denir Ya otuz fakire birden ya da bir fakire otuz gün verilmelidir. Fidye, fitre'nin para ile hesaplanmış karşılığı da olabilir.

FİDYE'İ NECAT Kurtuluş fidyesi Esirlikten veya başa gelen belâdan kurtulmak için mecburen verilen para vs. dir. Kurtulmalık.

FİGÜR Resim, şekil, canlı resim İskambilde surat resmi olan kâğıt.

FİİL Failin hukuk düzenine uygun olan ya da olmayan hareket tarzı. Eylem.

FİİLİ Eylemli. **bk. fiil.**

FİİLİ HÜKÜMET **bk. hükümet.**

FİİLİ MÜESSİR Etkili eylem. Başkasına karşı haksız şekilde yapılan ve cezayı gerektiren tesir edici fiillerdir. Vurmak, itmek, göz çıkarmak, kol kırmak gibi. TCK. 456.

FİİLİ NEBİY Peygamberin isteyerek yaptığı hareketlerdir.

FİİLİ ZİLYETLİK Bir kimsenin bir şey üzerinde doğrudan doğruya haiz olduğu fiili egemenlik ve bu egemenliğin doğurduğu kudrettir. Kiracının zilyetliği gibi.

FİKRİ HAK Zekâ ürünü olarak bir fikir eseri yaratan kimsenin o eser üzerinde dilediği gibi tasarruf etmesine dair mutlak haktır. **Buna gayri maddi mülkiyet de denir.**

FİKRİ HUKUK Fikir yapıtlarının korunmasına ait ve bu sahayı düzenleyen hukuk kurallarıdır.

FİKRİYYÂ Fikir işleri, fikirle ilgili.

FİKSİYON (fiction) Kuramsal olmakla beraber gerçek kabul edilen hal. Gerçekte olmadığı veya olup olmadığı bilinmediği halde var imiş gibi düşünülen şey. Örneğin, müşterinin satın aldığı şeyi muayene etmesi mümkün iken onu muayene etmemiş olmasının bu malı kabul anlamına geldiği gibi. BK. 201.

FİKTİF MUAMELESİ Gümrükten çekilmesi için gerekli belgeleri henüz gelmemiş malın gümrükte kaldığı sürece ödenmesi gereken ardiye ücretini vermemek için bu malın tahmini gümrük bedeli ödenerek gümrük dışı bir ambarda mühür altında muhafazaya alınmasıdır. Belgesi geldiğinde normal gümrük işlemi yapılarak mal serbest bırakılır.

FİLÂRMONİ Müziği aşırı bir tutku ile sevme.

FİLÂRMONİK Müzik ve konser topluluğu. Belirli özelliği olan orkestralar. Müziği ve konserleri seven. Müzik amatörleri kurulu.

FİLÂTELİST Posta pulu koleksiyonculuğu.

FİLHAKİKA Gerçekten.

FİLHAL Hemen, birdenbire.

FİLİBUSTER SİSTEMİ A.B.D. Senatosunda konuşma sırası alarak bir konunun oylanmasını geciktirme.

FİLİKA Gemide hizmet için bulundurulan sandal.

FİLOLOG Filoloji (dil) bilgini.

FİLOLOJİ Dil konularında inceleme yoluyla toplum kültürünü araştırma bilimi.

FİLOZOF Felsefe ile uğraşan.

Fİ MA'BAD Bundan sonra.

FİNAL Bitiş, son. Müzik parçasının son kısmı. Sporda yarışmanın son karşılaşması.

FİNANS Para üzerinde iş görme. Gelirle gideri idare işi.

FİNANSE Bir işe para sağlamak. Para yardımında bulunmak.

FİNANSMAN İşletmenin yaşaması ve geregi gibi çalışabilmesi için lüzumlu para ve kredi temini işi Para sağlama.

FİRAK Ayrılık, ayrılış.

FİRAR Yasaca tutuklananın kaçması. Sürgünün sürgün yerinden kaçması da aynı hükümdedir. TCK. 289.

FİRARİ Kaçak, kaçkın.

FİRAVUN Eski Mısır hükümdarlarına verilen ad. İlk firavun Menes'tir. M.Ö. 3500. Bundan sonra otuz iki firavun hükümdar olmuştur.

FİRE Normal koşullar altında malın ağırlığından hasıl olan noksanlık. TTK. 1158

FİRMA Ticaret ünvanına verilen ad.

FİSKİ FÜCÛR Dince yasaklanmış işleri yapmak.

FİTİR (sadaka'i fitir) Gerçek ihtiyaç ve borcundan sonra 200 dirhem gümüş veya 20 miskal altın yahut bunların değerinde malı olan hür ve ödevli Müslüman aile reisinin yoksul Müslümanlara yardım yapmasıdır. Orucun kabul edilmesi için fitre şarttır. Fitre, buğday, arpa, kuru üzüm, kuru hurma üzerinden hesaplanır. Buğday için 1667 gram, arpa, üzüm ve hurma için 3337 gram üzerinden bedeli hesaplanarak Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından tespit ve ilân olunur.

FİTNE ENGİZ Fesat koparan.

FİTRAT Yaratılış. Yaratıcı kuvvet.

FİTRE bk. fidye.

FİYAT bk. fiat.

FİYORT Buzul vadilerindeki küçük körfezler Norveç'te çoktur.

FİZİKÖTESİ Doğaüstü. bk. metafizik.

FİZYOKRATLAR (fizyokratik okul) İnsanlar ekonomik hareketlerin mekanizmasına yasa ile müdahale etmezlerse, olaylar bir düzen içinde zincirlenir. Eşyanın doğal düzeni, mümkün olan bütün tertipler içinde insanlık için en yararlı olanıdır. Çünkü bu doğal düzeni Allah istemektedir. Sonuç olarak ekonomik mekanizmaya müdahale etmekten kesin olarak çekinilmelidir. Bırakalım olaylar kendiliğinden gelişsin ve serbestçe düzene girsin. Bu düşünceler Pompadour'un hekimi Kuesnay'ın (1694 - 1774) etrafında toplanmış ve kendilerine Fizyokratlar adı verilmiş ekonomist ve filozoflara aittir. Okulun ünlü kişileri ihtilâlci hatibin babası Mirabeau (1715-1789) Le mercier de la Riviere (1721 - 1793), Dupont de Nemours

(1739-1817), rahip Beaudeae'dur (1730-1792)

FİZYONOMİ Yüz çizgilerinin toplu halinden çıkan anlam. Yüz kılığı. Yüz (surat).

FİZYOTERAPİ Işık, su, idman gibi doğal etkenlerle hasta iyileştirme.

F. O. B. Adı geçen hareket limanına yanaşan vapurun bordasına (vincine) kadar olan masrafların (vergi, navlun, riziko) satıcıya, ondan sonraki masrafların alıcıya ait olduğunu ifade eden deyimdir. (Freight on board) Geminin güvertesine kadar demektir

FOBİ Bazı hallere ve nesnelere karşı duyulan hastalık halindeki korku.

FODLA bk. imaret.

FOETUS Cinsi ilişkinin ürünü olan cisim.

FOLİA MORALE Ahlâki delilik.

FOLKLOR Halk yaşayış, duyuş ve gelenekleri.

FONETİK Ses bilgisi. Sesçil.

FONKSİYON Görev, işlev.

F. O. R. Adı geçen istasyonun rayına teslim şartını taşıyan satışla ilgili deyim. Canlı hayvan alışverişi için kullanılır.

FORDİZM Amerikalı Henri Ford büyük işletmelerdeki teşebbüsleri ele almış ve müteharrik tezgâh yöntemini bulmuştur. Özü, parçayı taşıyan şerit geçerken her işçinin kendisine ait iş kısmını bu şerit üzerinde hemen yapıvermesidir.

FORM Biçim.

FORMALİST Şekillere sıkı sıkıya bağlı olan. Biçimci.

FORMALİZM (şekilcilik) Biçimcilik. Herhangi bir kural özünden tamamen ayrı olarak genel şekilde tesbit edilebilirse gerçek bir kural niteliğini kazanır. Kuralın özü, kuralın içine girerse bu kural evrenselliğini, genelliğini kaybeder. Artık en yüksek kural rolünü oynayamaz. Bu düşünceye göre bir kural genel oluşunu muhafaza edebilmek için özünden ayrı bir kalıp durumunda olmalıdır. Bu suretle kural o kadar genel ve o kadar soyut olacaktır ki herhangi bir öz bunun içine kolayca girebilecektir. Örneğin, Kant'ın kesin buyruğu (emperatif kategorik) şudur: Öyle hareket et ki hareketine esas olan umdenin genel bir ahlâk yasası olmasını isteyebilesin. Bertrand

Russel, Kant için, o felsefenin başına gelmiş bir beladır demiştir.

FORMEL 1. Kesin. 2. Zihin şekillerini inceleyen.

FORMÜL Birbirine benzeyen hukuki işlemlerin örneğidir. Tebligat, davetiye, ihzar müzekkeresi örnekleri gibi.

FORMÜLE Bir formül halıne getirmek, formülünü bulmak.

FORS MAJÖR Dayanılmaz güç. Karşı konulmaz kuvvet.

FORUM 1. Eski Roma'da halkın genel işleri konuşmak için toplandığı meydan. Kararlar burada alınır, burada halka duyurulur, konferanslar burada verilir, hatta cezalar burada yerine getirilirdi. 2. Belli konu üzerinde eleştiri ve oylama için yapılan toplantı.

FOSİL 1 Jeolojik devirlerde toprak altında kalmış hayvan ve bitki kırıntısı. Bunların incelenmesi, insanın üç yüz milyon sene önce, ilk bitkinin iki yüz elli milyon sene önce ortaya çıktığını göstermiştir. 2. Çok eskiden kalmış eşya. 3. Geri fikirli insan.

FOVİZM Sert, çarpıcı ve çiğ renklerle resim yapanların kurdukları resim yapım türü. Temsilcileri Matisse, Derain'dir.

F. O. W. Eşyanın vagonda teslimi demektir. Bu tabir az kullanılır.

FÖTÜS (foetus) Dölüt, cenin.

FRAGMAN Parça.

FRAKTÜR (a. t.) Kemik kırıntısı.

FRANKO Bedava, parasız.

FRAPAN Göze çarpan, göze batan.

FRATERİ İlkel cemiyet aşamasında ikinci basamak

FREDERİC BASTİAT (1801 - 1850) Bayon'da doğdu. Ticaret, sulh yargıçlığı, kurucu meclis üyeliği yapmıştır. Harmoni Ekonomik adlı yapıtıyla ünlü ekonomisttir. «Kişinin yararı ile toplumun yararı ahenktardır. Bu ahenk için geniş serbesti gerekir. Ekonomik düzen Allah tarafından kurulmuştur. İlâhi olan bu duzen ancak takdir edilebilir. Serbesti ile en mükemmel ekonomik düzen kurulacaktır.»

FREDERİC DE PLAY (1806 - 1882) İçtimai ilim (sosyal bilim) okulunun kurucusudur. Maden muhendisi

olup Avrupa toplumunu işçi monografileriyle incelemiştir.

FREDERİC LİST (1789-1864) Tarihçi okula mensup ekonomisttir. «Ferdin saadeti ailesinin saadetine bağlıdır. Ekonomi siyasetinin amacı ulusal ekonomi kuvvetlerini şimdiki ve gelecekteki kuşaklar için yararlı olacak biçimde düzenlemeyi gerektirir». Milli Ekonomi Sistemi isimli eser ünlüdür.

FRER Kardeş demek olup papazlar için kullanılır.

FRESK Sıva üzerine yapılmış büyük duvar resmi.

FUHÛL Akranından üstün olanlar, akranına faik olanlar.

FUHUŞ Başkalarının cinsi zevkine kendisini hasretmeyi sanat haline getirmiş olan kadının fiili. Fuhuşla mücadele için çıkarılmış bir tüzük vardır.

FUHŞA TEŞVİK (fuhşiyata tahrik) Başkalarının veya kendisinin ihtiraslarını doyurmak için aracı sıfatıyla hareketle amacı küçüklere fuhşu öğretmek veya bunu yayıcı önerileri ve davranışları yapmaktır. TCK. 435.

FUKAHA Fıkıh alimleri. Fakiyh'ler. **bk. fıkıh.**

FUZULİ Yetkili olmadığı halde başkasının hakkı üzerinde tasarruf eden. Kelime anlamı yersiz, gereksiz demektir.

FUZULİ İŞGAL Taşınması sahibinin izin ve rızası olmadan işgaldir. MK. 677, 894. BK. 52.

FUZULİ ŞÂGİL Başkasının taşınmazını haksız yersiz ve izinsiz işgal eden.

FUZULİ TASARRUFLAR Fuzulinin yapmış olduğu tasarruflardır. Bunlar ancak asıl hak sahibinin icazetiyle lüzum ifade ederler. **bk. fuzuli.**

FUZUL ÜL GANAİM Ganimetin taksiminden artan mal Bu fazla kısım Ulûlemr'in emriyle fakirlere verilir.

FÜC'ETEN Ansızın, birdenbire.

FÜLS Para, pul, mangır. Çoğulu **fülûs**'tür.

FÜNUN Fenler. Uygulamalı bilimler.

FÜR MAYE Sütü bozuk, mayası bozuk, soysuz. «Kötü olaylar kötü nedenlerden doğar - Aristophanes.» «Kötülük zayıflıktan doğar-Nietzsche.»

FÜRÛ (furûg) Evlâtlar, torunlar ve onların çocuk-

ları Kelime olarak ayrıntılar, inenler demektir Fer' kelimesinin çoğuludur. bk. fer.

FÜTUR Gevşeklik, usanç, bezginlik.

FÜTUR ETMEMEK Önemsememek, ürkmemek.

FÜTUR GETİRMEK Bezmek, usanmak.

FÜTÜRİST Gelenekçi. Fütürizm çığırındaki sanatçı. bk. fütürizm.

FÜTÜRİZM Gelenekçilik. 1910 yılında İtalya'da meydana çıkmış modern bir sanat okulu. Geçmiş, şimdiki ve gelecekteki zamanların duyularını bir arada göstermek kanısındadır. bk. resim sanatında okullar.

FÜTÜVVET Cömertlik, iyilik, mertlik, kerem.

G

GAASIP Zorla alan. Gaspeden.

GABARİ Araçların karayolu üzerindeki sanatsal yapılar ve köprülerden geçerken tehlikeye meydan vermemeleri için biçim, ebat ve ağırlığın yukarı sınırını tayin ve tespit eden ölçülerdir.

GABİN Akit'te bir tarafın eda'sı ile diğer tarafın ivaz'ı arasında fahiş kıymet farkının bulunması. Ayrıca bundan zarar görenin; muzayaka halinde bulunmasından veya hiffetinden yahut tecrübesizliğinden yararlanılarak yapılmış olması gibi sübjektif nedenler de lâzımdır. BK. 21.

GABRİEL DE TARDE (1843-1904) Fransız sosyolog ve hukukçusu. Sosyal olayların ve hareketlerin kişisel olarak başladığı ve taklit ile bulaşıp yayılma neticesi genelleştiğini ileri sürmüştür.

GADDAR Çok gadreden, zulüm yapan.

GADR Cihadda hayınlık etmek. Muahadenin hükümlerini bozmak.

GAFİR Kalabalık, cemaat.

GAGAVUZLAR Oğuz Türklerinin sonradan Hıristiyan olmuş kolu. Türkçe konuşurlar. Çoğunlukla Romanya ve Bulgaristan'da bulunurlar.

GAİ Ereksel.

GAİLE Sıkıntı, dert, uğraş.

GAİP 1. Meskeni bilinmeyen veya yabancı memlekette oturup da yetkili mahkeme huzurunda celbi mümkün olmayan yahut böyle bir davetin sonuç vermeyeceği kuvvetle anlaşılan sanık. CMUK. 269. 2. Hukuk ta: Hakkında gaiplik kararı verilmiş olan kimse. MK. 31 - 34. Gaip kelimesinin lûgat manası hazır olma yandır.

GAİPLİK Yitiklik hali. Bir kimsenin öldüğünü kuvvetle kabul ettirecek durum içinde kaybolması veya uzun süreden beri ortadan kaybolup bulunmaması hali. Bu durumu mahkeme kararı belirler ve buna gaiplik kararı denir.

GAİPLİK KARARI bk. gaiplik.

GALA 1. Resmi tören sonunda verilen yemek. 2. Resmi elbise giyilerek gidilecek oyun gecesi.

GALAT Yanılma, yanlış, hata.

GALATI HİS Duyu yanılması.

GALATI RÜYET Görme yanılması, görme hatası.

GALATI SEDA Ses aldanışı

GALEBEİ NEVM Uyku basması. İstemiyerek uyuma.

GALERİ 1. Sanat eserlerinin sergilendiği, konulduğu yer. 2. Maden ocaklarında yeraltı yolu.

GALEYAN Kaynama, kaynaşma, coşma.

GALİLE (Galileo Galilei, 1546 - 1642) İtalyan fizik ve astronomi alimi. Dünyanın kendi mihveriyle güneş etrafında döndüğünü açıklamamaya engizisyon mahkemesi yemin ettirmiştir. Yeminine rağmen buna dair eserler yazmış ve zindan cezasına çarptırılırken «ne çare ki dünya gene dönüyor» demekten kendisini alamamıştır. Yaşamının sonunu kör olarak tamamlayan bu alime, ilim ve fikır dünyası çok şey borçludur.

GALİSİZM Kural dışı olarak Fransızcada yapılmakta olan bazı dil özellikleri.

GALİZ Kaba, çirkin, iğrenç.

GALLE Bir şeyin semeresi, varidatı, faidesi.

GALLEİ VAKF Vakfın geliri, vakfın faydası.

GALON Dört buçuk litrelik Anglo-Sakson sıvı ölçüsü.

GALOPAN Hızla ilerleyen verem.

GAMBOT Sahil korumada kullanılan küçük ve hızlı savaş gemisi.

GAMEN Paris'li küçük çocuk. Köprüaltı çocugu.

GAMMAZ Kovcu, çekiştirici, fitleyici.

GANAİM Ganimetler. Gazilerin harpte düşmandan aldıkları mallar.

GANAİMİ GAYRI MELÛFE Düşmandan zaptedilmiş ve hakkında Ulûlemr'in karar verecegi topraklar. Ulûlemr ya o yeri gayrimüslim ahalisi elinde bırakır ya da oraya dışardan gayrimüslım iskân eder ki bu yere arazii hariciye denir. Yahut o yer ahalisi kendi isteğiyle islamiyeti kabul ettiğinden yurtlarında bırakılır ya da bu yer mücahitler arasında taksim edilir ki buna araziyi öşriye denir. Şayet bu yer ilelebet müslümanlar adına bırakılırsa arazii memleket (arazii havz) adını alır. Mirasçı bırakmadan ölenin arazisi de hazıneye ıntikal edeceğınden arazii memleket niteliğini kazanmış olur.

GANAİMİN Savaşta ganimete nail olan kahraman mücahitler.

GANDHİ (Mahatma Gandhi, 1869 - 1948) Başlangıçta güney Afrika Hintlilerinin kurtuluşu için uğraşmış ve Hindistan'a siyasi özgürlüğü kazandırmıştır. Fikirlerinin temelı öldürmemek ılkesine dayanan Gandhi hukuk tahsil etmiş ve kendisini Buda, İsa ve Muhammed'in öğrencisi kabul etmiştir. Hinduizm'de büyük rol oynayan ineğe saygıyı muhafaza etmiş, inekte doğa kutsallığının sembolünü görmüştür. Her dinin temsilcisine aynı saygıyı gösteren, öldürmeme ilkesine inanan Gandhi suikaste kurban gitmiştir.

GANİMET Cihad'da şehit düşen gayrimüslimlerden elde edilen silah, binek hayvanı, köle ve diğer taşınır mallara denir.

GANYOT Kumar oynatana ayrılan para.

GARABET Yabancılık, tuhaflık.

GARAİP Garip şeyler, tuhaf şeyler.

GARAMAT Diyet ve tazminat gibi ödenmesi lâzım gelen şeyler.

GARAME Deniz ticaretinde büyük avaryanın gerektirdiği tedbirlerden doğan zarar ve masrafların

kurtulan gemi, navlun ve yük arasında oranlı olarak paylaştırılmasıdır. TTK. 1203 - 1206.

GARAMET 1. Borç, borçluluk. Ödenmesi gereken şeyi ödemek. 2. Borcu taksim etme, üleştirme.

GARAMETEN Herkese hakkına göre eşit üleştirme.

GARAMETEN TEVZİ İflasta, borçlunun parası belli sıradaki alacaklılara yetmez ise bu alacaklıların alacağı oranında paylaştırılmasına denir. Büyük avaryadan doğan hasarın gemi, yük ve navlun arasında bunların kıymetleriyle orantılı olarak paylaştırılması gibi.

GARANTİ Borçlunun borcu için alacaklıya üçüncü şahıs tarafından verilen teminat. Zamanında borçlu borcunu ödemez ise garanti verince ödeneceği anlaşılır.

GARAZ 1. Maksat, gaye, arzu. 2. Kötü niyet.

GARAZ'I VAKIF Vakıfın (Vakfedenin) arzusu.

GARD Bekçi, bakıcı.

GARDENPARTİ Bahçede verilen eğlence ziyafeti.

GARİM Alacaklı.

GARR Aldatan kimse.

GARSONİYER Bekâr odası.

GÂSIP Zorla alan.

GASP İzinsiz olarak başkasının malını cebir ve şiddet kullanarak zorla almaktır. TCK. 495.

GASPETMEK Zorla almak. Kapamak.

GAŞYOLMAK Kendisinden geçmek.

GAVAMIZ (bir işte) örtülü incelikler, derinlikler.

GAYBUBET Bulunmayış, yokluk

GAYR Yabancı, başka. Çoğulu **agyar**'dır.

GAYRİ CAİZ Yaraşmaz, yaraşıksız.

GAYRİ İHTİYARİ İstemeksizin düşünmeden. elinde olmayarak. İstemsiz.

GAYRİ KABİLİ İTİRAZ Söz götürmez. İtiraz edilemez.

GAYRİ KABİLİ KIYAS Ölçülmez, ölçülemez, bambaşka. Kıyas imkânı yok.

GAYRİ KABİLİ ŞİFA Onulmaz, iyi olmaz.

GAYRİ KABİLİ TAHAMMÜL Dayanılmaz, çekilmez, katlanılmaz.

GAYRİ KABİLİ TELÂFİ Yerine konulmaz, onarılmaz.

GAYRİ KÂFİ Yetersiz.

GAYRİ KIYASİ Kıyaslanamaz, kıyas edilemez. Kıyassız.

GAYRİ MAHALLİ ÇEK Yazıldığı yerden başka bir mahalde de ödenebilen çek.

GAYRİ MAHDUT Sınırsız, uçsuz, bucaksız.

GAYRİ MAHSUS Sezilmez, duyulmaz.

GAYRİ MAKUL Akla aykırı. Akıl dışı.

GAYRİ MÂLUM Bilinmez, bilinmedik.

GAYRİ MEMUL Umulmadık, beklenmedik

GAYRİ MENKÛL Taşınmaz mal. Akar denilen ev ve arazi gibi başka bir yere götürülmesi mümkün olmayan şey. Göçümsüz.

GAYRİMENKÛL EŞYA (Taşınmaz mal) Arz üzerinde sabit olan ve bir yerden diğer yere nakli mümkün olmayan eşyadır. Arazi, tapu siciline kaydedilen haklar ve madenler gayrimenkul eşya kabul edilmiştir. MK. 632. Gayrimenkûl üzerindeki ayni haklar kural olarak tapu siciline kayıtla doğar. MK. 633, 704/1, 718/1, 755/1, 768, 918. Medeni kanun arazi üzerindeki binaları müstakil bir gayrimenkûl saymamış ve arazinin mütemmim cüz'i kabul etmiştir. Medeni Kanun binaların üzerinde bulundukları arazi ile birlikte tescil edilecekleri esasını kabul etmiştir.

GAYRİMENKÛL MÜKELLEFİYETİ Bir gayrimenkûl sahibinin mülkü dolayısıyla o gayrimenkûl karşılık olmak üzere diğer bir kimse lehine bir şey yapmaya veya vermeye mecbur tutulmasıdır. MK. 754 - 764. bk. ayni haklar.

GAYRİMENKÛL REHNİ Borcun ödenmesine, bir gayrimenkülün karşılık olarak gösterilmesidir. MK. 765 - 852. bk. ayni haklar.

GAYRİ MENUS Yabancı, alışılmadık.

GAYRİ MESKÛN Boş, ıssız, şenliksiz.

GAYRİ MESÛL Sorumsuz.

GAYRİ MEŞRÛ Yolsuz, töreye aykırı.

GAYRİ MEZRU Ekilmemiş, ekimsiz (toprak).

GAYRİ MİSLİ EŞYA Konusu değil bizzat kendisi bilinen ve belirli olan eşyadır. Böyle bir eşyada onun yerine bir diğeri konamaz. Eski bir eser olan işlemeli şu yazıhane, üç yaşlı ayakları sekili ve anası babası

belli şu kısrak gibi belli ve muayyen şeyler gayri misli eşyadır.

GAYRİ MUAYYEN Belirsiz, bellisiz.

GAYRİMUAYYENİYETÇİLİK bk. **Endeterminizm.**

GAYRİ MUNTAZAM Düzensiz, dağınık, gelişigüzel.

GAYRİ MUSADDAK Onaysız.

GAYRİ MÜMEYYİZ Temyiz kudretine sahip olmayan, iyiyi kötüden ayıramayan. Kendisinde ne hitabı fehim ve ne de hitap ile amel kudreti olmayan.

GAYRİ MÜMKÜN Olamaz, olanaksız.

GAYRİ MÜNASİP Uygunsuz, yakışıksız.

GAYRİ MÜSLİM İslam olmayan.

GAYRİ MÜSMİR Verimsiz, sonuçsuz.

GAYRİ MÜTECANİS Ayrı cinsten. İyi karışmamış. Bağdaşamaz, bağdaşmamış.

GAYRİ MÜTEHARRİK Devinmez, kımıldamaz.

GAYRİ MÜTENAZIR Bakışımsız.

GAYRİ SAFİ HASILAT Malların, teşebbüslerin, hak ve hizmetlerin geliri. Gelirin masraflar çıktıktan sonra kalan kısmına **safi hasılat** denir.

GAYRİ SAFİ MAMELEK Kişinin nakdi değer taşıyan tüm varlığı.

GAYRİ ŞAHSİ Kişilik dışı.

GAYRİ ŞUURİ Bilinçsiz. Yaptığını bilmeyerek.

GAYRİ TABİİ Olağandışı. Doğaya aykırı.

GAYRİ TABİİ MUKARENET Erkeğin erkekle, kadının kadınla veya bunların hayvanlarla yaptıkları cinsi münasebet.

GAYRİ VAKİ Olmamış. Olmadık.

GAYRİ VAZIH Kapalı, örtülü, anlaşılmaz.

GAYUR Pek gayretli, kıskanç, hamiyetli, dayanıklı.

GAYUS bk. **Corpus İuris Civilis.**

GAYZ Hınç.

GAZA Çarpışmak için düşmana doğru yürümek.

GAZETE ABONESİYLE SİGORTA Gazeteye abone olanın otomatikman bir hayat sigortası poliçesine de sahip olması. Gazete idaresi abonesine sigorta poliçesini ilk primi ödenmiş olarak temin eder

GAZUP Öfkeli, kızgın.

GEBR İslamlık İran'a girince Zerdüştlük parçalanmış,

İran'da kalanlara Parsi, Hindistan'a göçenlere de Mecusi (Gebr) denmiştir.

GECE 1. **Ceza hukukunda:** Güneşin batmasından bir saat sonra başlar ve güneşin doğmasından bir saat evveline kadar devam eder. TCK. 502. 2. **İcra hukukunda:** Güneşin batmasından doğmasına kadar süren zamandır. İc. İf. K. 51. 3. **Ceza usulünde:** Nisan ayı başından 30 eylüle kadar saat 21.00'den sabahın 04.00'üne; Ekim 1'den 31 Mart gününe kadar saat 21.00'den sabahın 06.00'sına kadar devam eden süredir. CMUK. 96.

GEÇİCİ OLARAK GÖREVDEN ÇIKARMA bk. **disiplin cezaları.**

GEÇİNME ENDEKSLERİ Belirli bir tip ailede standart miktar üzerinden yapılan bütün harcamalardaki değişiklikleri izlemek üzere düzenlenen endekstir. Buna hayat bahası endeksleri de denir. Endekse alınan mal ve hizmet adedi ne kadar geniş tutulursa genel parekende fiyat seviyesindeki hareket o kadar iyi gö rülür. bk. **ekonomik göstergeler.**

GEÇİT HAKKI (mürur hakkı) Bir taşınmaz üzerinden diğer bir taşınmaz sahibinin geçebilmesi şeklinde tesis edilen ayni bir hak olup tapuya yazılmakla hüküm ifade eder. MK. 671, 672.

GEDİK Belli bir sanatı veya ticareti yapmak hakkı. İki şekli vardır. 1. **Mustakar gedik:** Belli bir mahalde bir sanatı yapmak hakkıdır. 2. **Havai gedik:** Belli bir yere bağlı olmaksızın belli bir şahıs veya zümreye ait belli sanat veya mesleği yapmak hakkıdır.

GELİR Mallardan, haklardan veya hizmetlerden elde edilen her türlü menfaat.

GELİR VASITASI SERMAYE (hukuki sermaye) Sahibi faaliyette bulunmadığı halde gelir temin eden sermaye.

GEMİ ADAMLARI Geminin her türlü işi için donatan veya kiralayanın para ile tuttuğu kimseler. Kaptan, zabit, çarkcı, tayfa gibi. TTK. 821.

GEMİ ALACAKLILARI Donatanın diğer alacaklılarına nazaran ayrıcalık ve üstünlük hakları olan alacaklılar. TTK. 1235 - 1257.

GEMİ İPOTEĞİ Sicilde kaydı bulunan gemi üzerine ko-

nulan ipotek olup tescil ve mukavele yoluyla yapılır. TTK. 1144, 1145.

GEMİ JURNALI Her yolculukta gemiye, yüke, gemideki kişilere ve günlük olaylara ait günü gününe tutulan notlar. Bizzat kaptan veya onun görevlendirdiği kişice tutulur. Her gemide tutulması yasaca zorunludur. TTK. 980 - 983.

GEMİ MECLİSİ Kaptan tarafından gemi zabitlerinden kurulan ve tehlike anında alınacak tedbirleri kararlaştıran kurul. TTK. 979, 985.

GEMİ MÜRETTEBATI bk. gemi adamları.

GEMİ PAYI Gemi üzerindeki müşterek mülkiyette müşterek maliklerden her birinin payı.

GEMİ REHNİ bk. gemi ipoteği.

GEMİ SİCİLİ Belli niteliği haiz Türk malı olan her geminin kaydedildiği resmi sicildir. Her gemi kayıtlı bulunduğu bağlama limanındaki sicil dairesine kaydolunur. Bazı limanlardaki tescil dairesi amirine **Liman Reisi** denir. TTK. 839 - 865.

GEMİ TASDİKNAMESİ Geminin taşımakta olduğu bayrağı çekmeye hakkı bulunduğunu gösteren ve gemi sicilindeki kayıtlara uygun olan belge TTK. 827, 854 - 857.

GEMİ TONAJI Geminin hacmını ve taşıma kabiliyetini gösteren ve teknik ölçülerle bulunan rakam.

GEMİ VESİKASI Yolculuğa çıkan ticaret gemisinde bulunması zorunlu belgelerin hepsi. Gemi tasdiknamesi, muayene ve mesafe şahadetnamesi, tayfa teskereleri, yolcu ve gemi adamlarına ait patentalar, navlun mukaveleleri, konşimento, manifesto, gümrük teskereleri gibi.

GEMİ ZABİTLERİ Kaptanın emri altında çeşitli işlere kumanda eden güverte, makine, idare, sağlık zabitleri gibi

GENEL AF (umumi af) bk. af.

GENEL BOŞANMA SEBEPLERİ (umumi boşanma sebepleri) bk. boşanma sebepleri.

GENEL ÇİZGİLİ ÇEK bk. çizgili çek.

GENELEV (kârhane) Genel kadınların birarada otururak fuhuş yaptıkları veya bu amaçla toplandıkları yerlere verilen isim. Fuhuşla mücadele tüzüğü md 16.

GENEL GÜVENLİK GÖZETİMİ bk. emniyeti umumiye nezareti.

GENEL KADINLAR bk. umumi kadınlar.

GENİŞ ÇEVRE bk. çevre.

GENİŞ MANADAKİ KABOTAJ HAKKI bk. kabotaj.

GEOPOLİTİK Bir ülkenin coğrafi durumunun politikaya olan etkisi.

GEPEO 1922 yılından sonra Çeka yerine kurulan gizli polis.

GERÇEK ÜCRET bk. ücret.

GEREKİRCİLİK (determinisme, icabiye) İnsanın iradesinin özgür olmadığını kendisinden evvel ve onunla birlikte cereyan etmiş şartların zorunlu sonucu bulunduğunu kabul eden görüş. Olayların zorunluluk sonucu olduğunu, aralarında illiyetin, zorunlu ilişkilerin ve bağlantıların bulunduğunu iddia ederler.

GERİLLA Büyük kuvvetlere karşı küçük ve dağınık fakat güçlü ve etkili kuvvetlerle yapılan çete savaşı.

GERMİ VERMEK Hızlandırmak, ateşlendirmek.

GESTAPO Almanya'da Naziler zamanında karşıt politikacıları izleyen polis teşkilâtı.

GILGAMIŞ (Gılgames) Eski Asur ve Babilonya destanlarında adı geçen kahraman. Üçte ikisi Tanrı, üçte biri insan olarak anlatılmış ve hikâyesi M.Ö. 2500 yıllarına kadar gelmiştir. Özelliği hayat suyunu araması ve dünyayı kaplayan tufandan bilgi edinmesidir. Doğu edebiyatında yankısı ve dünya edebiyatında etkisi görülmüştür.

GILZET Kabalık, çirkinlik, iğrençlik.

GIŞA Zar.

GIYABEN Arkasından, kendi yokken.

GIYABİ HÜKÜM bk. vicdani hüküm.

GIYAP Yasaya uygun biçimde davet edildiği halde hukuk mahkemesinde hazır bulunmamak hali. Bu şekilde gelmeyen ve gelip de cevaptan kaçınan taraf hakkında diğer tarafın talebiyle gıyap kararı çıkarılır. HUMK. 412, 508.

GIYBET 1. Çekiştirme, yerme. 2. Kaybolmak

GİRAN BAHA Değeri yüksek. Yüksek değerli

GİRAN GELMEK Ağırına gitmek, pek gücüne gitmek. Ağır gelmek.

GİRDAP Su çevrimi, burgaç.

GİRDİBAT Hava çevirimi, kasırga.

GİRİFT Çapraşık, birbirine girmiş, bitişik.

GİRİFTAR Tutulmuş, yakalanmış.

GİRİFTAR OLMAK Tutulmak, uğramak, yakalanmak düşmek.

GİRİZGÂH Giriş, söz aşımı

GİRYAN Ağlayan.

GİYOTİN Fransa'da ölüme mahkûm edilenlerin başlarının kesilmesinde kullanılan alet. Anatomı uzmanı Dr. Giyotin, bu aletin çok acı vermeden ölümü sağlayacağını savunduğu için alete bu isim verilmiştir.

GİZLİ CELSE Mahkemedeki duruşmanın gizli yapılması. Ceza mahkemesinde görülen davanın genel ahlâka aykırılığı veya emniyeti temin düşüncesiyle duruşması gizli yapılabilir. Ayrıca on beş yaşından küçük sanıkların duruşmaları mecburen gizli yapılır ve hükümde gizli okunur. Duruşması gizli yapılan diğer işlerde ise hüküm açıktan okunur. CMUK. 373 - 377. Hukuk mahkemesinde görülecek davanın genel ahlâka ve adaba aykırılığı muhakkak ise, mahkemenin kararı ile duruşma gizli yapılır. HUMK. 149, 233.

GİZLİ OYLAMA bk. oy.

GLADYATÖR Eski Roma'nın eğlence sirklerinde, insan ya da yırtıcı hayvanla güreştirilen kimse.

GLOBAL Toptan, yuvarlak hesap.

GNOS 1. Kelime olarak bilgi demektir. 2. Özel olarak Tanrıyı tanımak yoluyla insanın kurtuluşa varacağını ileri süren fikir akımıdır.

GNOSTİSİZM Hıristiyanlığın ilk devirlerinde görülen felsefi ve dini bir sistem. Temel ilkesi, kişisel kurtuluşun iman ve amelden çok üstün bilgi (gnos) yoluyla geldiği inancına dayanır.

GO - HOME Evine git, evine dön demektir. İkinci dünya savaşından sonra Asya ve Avrupa ülkelerindeki Amerikalılar için sarfedilen İngilizce deyim olup «defol» anlamında kullanılmıştır.

GOLFSTRİM Atlas Okyanusundaki sıcak su akımı.

GONDOL Venedik'te kanal içinde insan taşıyan kayık.

GOTİK Got'lara ait. Got'ların meydana getirdikleri bir nevi mimarlık ve yazı şekli.

GÖÇEBE Aşiret düzeni içinde yaşayan, değişmez yurtları olmaksızın ülke içinde çadır, hayvan vesair gereklı araçlarıyla iklim ve mevsıme göre yer değiştiren insan kümeleri. bk. aşiret.

GÖK TERİKE Henüz biçilmemiş ekin.

GÖREV bk. vazife, selâhiyet.

GÖRGÜCÜLÜK bk. amprizm.

GÖTÜRÜ PAZAR Satılan mal veya yapılan hizmet karşılığının götürü olarak önceden saptanmasıdır. BK. 322, 365.

GÖTÜRÜ SATIŞ Satılan malın bedeli, satılanın ağırlık veya adedıne bağlı olmaksızın götürü olarak tespitiyle yapılan satış.

GÖZ HAPSİ Süresi en çok dört hafta olan ve sadece subaylar için uygulanan disiplin cezası. Bu süre içinde hizmet dışında kışla ve daireden dışarı çıkılmaz. Ziyaretçi kabul edilemez

GRADO İspirto derecesi.

GRAFİK Bir olayın yürüyüşünü göstermeye veya birkaç şey arasında karşılaştırma yapmaya yarayan türlü çizgilerden meydana gelmış şekil.

GRAFOLOJİ El yazısına bakarak bir kimsenin karakterini bilme sanatı. Yazı üzerinde, şekil ve sezgi ile ilgili bir metod bilimi. (Avrupa'da bir idam suçlusunun el yazısını inceleyen bilirkişinin raporu, onu idam cezasından kurtarmıştır. Raporla hastalığın derecesi saptanmış ve böyle bir hastalık devresındeki sanığın suçtan sorumlu tutulamayacağı anlaşılmıştır.)

GRAVİTE Ağırlık, yoğunluk.

GRAVÜR Kazıma suretıyle yapılmış resimden, çoğaltılmış resim.

GREKO - LATİN Grek ve Latin'lere ait.

GREKO - ROMEN Grek ve Romen'lerde ortak olan güreş şekli.

GREŞAM KANUNU Yeni para, aşınmış ve eskimiş para ile birlikte piyasada bulunursa yeniler piyasadan uzaklaşır, eskiler kalır. Ayarı nizami değere uygun para (yani sağ para) piyasadan uzaklaşır, ayarı düşük para tedavülde kalır. On altıncı asırda Thomas Gresham İngiltere'de bu olayı açıklamış ve fena para iyi parayı kovar biçiminde ifade etmiştir.

GREV İşçilerin topluca çalışmamak suretiyle bir iş kolunda veya iş yerinde çalışmayı durdurmak veya işin niteliğine göre önemli ölçüde aksatmak için, aralarında anlaşarak ya da bir teşekkülün aynı amaçla verdiği bir karara uyarak işi bırakmalarına denir. İşçilerin işverenle olan ilişkilerinde ekonomik ve sosyal durumlarını korumak ve düzeltmek amacıyla yasaya uygun yapılan greve **yasal grev** denir. Bu amaç dışında ve yasaya uyulmayarak yapılan greve **yasa dışı grev** denir. Grevde grevin bitiminden sonra işin kendilerine aidiyeti fikrinin mevcut olması gerekir. Bu fikir yoksa grev değil **işi terk** vardır. **bk. lokavt.** TTK. 1063.

GRİZET Oynak işçi kız.

GROSS 12 desteden meydana gelen düzine (144 tane).

GROTESK Gülünç, kaba komedi.

GUDRUF Kıkırdak.

GUFRAN Yargılama.

GULDEN Hollanda altını.

GULÛL Ganaim'den hırsızlık yoluyla ya da ganimetin taksiminden önce hıyanet yoluyla bir şey almak.

GURBET Gariplik. Yâdel.

GUREMA Garim'in çoğulu olup borçlu ve alacaklılar anlamınadır.

GUREMA TAKSİMİ Tereke mevcudunun, alacaklıların alacakları oranında kendilerine pay edilmesidir.

GURRE Diyeti kâmilenin nısfı öşrü olan beş yüz dirhem gümüştür. Bu cenin'in düşmesine sebebiyet verenden alınır. **bk. diyeti kâmile.**

GÜMRÂH Yolunu kaybetmiş, sapık.

GÜMRÜK TARİFESİ İthalat ve ihracat eşyasından alınacak resimleri gösteren liste. Gümrük tarifeleri muhtar ve ahdi tarife şeklinde düzenlenir.

GÜNÂ Türlü, renk renk.

GÜRUH Sürü, derinti, kalabalık, topluluk.

GÜZEL AVRAT OTU **bk. atropin.**

GÜZERGÂH Yol boyu, yol üstü.

GÜZEŞTE 1. Kelime olarak geçmiş, geçen, sabık anlamınadır. 2. Ticarette ise borcun zamanında ödenmemesinden doğan tazminat ya da geçmiş günler faizi.

GÜZİDE Seçkin, seçilmiş, seçme.

H

HABİB Sevilen, sevgili.

HABİBULLAH Allah'ın sevgilisi. Hz. Muhammed

HABİL VE KABİL Âdem ile Havva'nın oğulları. Kabil'in Habil'i öldürmesi insanlığın ilk cinayetidir. Efsaneye göre, Kabil öldürdüğü kardeşini bir süre ne yapacağını bilmeyerek torba içinde yanında taşımış ve bir gün karganın öldürdüğü diğer kargayı toprağa gömdüğünü görerek Habil'i de bu şekilde gömmüştür.

HACALET Utanç, yüz karası, utanılacak şey.

HACB 1. Kelime anlamı men etmek, alıkoymaktır. 2. Özel olarak, bir varisin muris'e yakınlığı sebebiyle diğer varis'i mirastan men etmesidir. Meneden varis'e **hâcip** ve men olunana da **mahcûp** denir.

HACC Mekke'de bulunan ve Müslümanlarca mukaddes sayılan Kâbe'yi ziyaret. Bu ziyaret islamın beş şartından biridir. Kâbe, İbrahim ve İsmail Peygamberlerden kalma olup Müslümanların kıblesidir. Hacc'ın asıl anlamı kasıd ve teveccühtür. Teveccuh yüzü bir tarafa dönmek demektir.

HACET Dilek. Gereklik.

HÂCİL Utanmış.

HÂCİP bk. hacb.

HACİR Gerçek kişideki medeni hakları kullanma yetkisinin mahkeme kararı ile kaldırılması. MK. 262, 360, 370, 371, 379. BK. 253/3.

HACİR SEBEPLERİ Akıl hastalığı, akıl zayıflığı, israf, ayyaşlık, suihâl, suiidare, en az bir sene sürekli hapis cezasına mahkûmiyettir. MK. 352 - 358.

HACİZ Borçlu borcunu ödemediğinde, borcuna yeter malları üzerindeki kullanma hakkının, alacaklının talebi ve icra dairesinin kararıyla menolunmasıdır. İcra yasasında gösterilen bir kısım mal haczedilemez. Devlet malları ile özel yasalarında gösterilen mallar da haczolunamaz. İc. İf. K. 37, 46, 78, 79, 80, 82, 86 100, 102, 104, 110.

HAD 1. Sınır, kenar, derece, ölçü. 2. Yazı. 3. İslam hukukunda bazı suçlar için Kur'an'da gösterilmiş değişmez cezalar. bk. **hudut.**

HADDEN KATİL Ülkede fesat çıkaranların Ulûl-emr'in emriyle siyaseten öldürülmesidir. Burada siyaset, ceza olarak öldürme anlamınadır.

HADDİ BULÛĞ Küçüklük halinin sona ermesi. Erkeklerde gebe koymak ve kadınlarda gebe kalmak suretiyle ortaya çıkar.

HADDİ KAZF Hür, islam ve zina ile ilişiği olmayan kimseye zina isnat edene verilmesi gereken ceza. Miktarı haddi şürp gibidir. bk. haddi şürp.

HADDİ SEKİR Şaraptan başka bir şeyi bilerek içen ve sarhoş olana verilmesi gereken cezadır ki miktarı haddi şürp gibidir. bk. haddi şürp.

HADDİ SİRKAT Hırsızın bir uzvunun kesilmesi. Genel olarak sağ el mafsaldan kesilir.

HADDİ ŞERİF Şeriat'ın koyduğu ölçü.

HADDİ ŞÜRP Az ya da çok şarap içene verilen ceza. Miktarı hür kimse için kırk, köle için seksen celde'dir. Celde, kamçı ile vurmaktır.

HADDİ ZİNA Şartlarına uygun ve sabit olan zinadan dolayı gereken cezadır ki kamçı ile vurmak veya taşlamak (recm) suretiyle yerine getirilir.

HADİDÜL MİZAÇ Çabuk kızan, öfkeci, öfkeli.

HÂDİM GAYRİMENKÛL Aleyhinde irtifak hakkı tesis edilmiş taşınmaz mal.

HÂDİNE Çocuğu besleyip büyütmek hakkına sahip kadın.

HADİS 1. Sonradan olan, sonradan meydana gelen. 2. Peygamber Muhammed'in sözleri ve fiilleriyle Kur'an'ı yorumlayarak tesbit edilen hükümler. bk. edillei erbaa, fıkıh.

HADİS DAVA Bir dava sebebiyle meydana çıkan ve halli gereken diğer bir davadır ki hukuk usulünde mütekabil dava ve ceza usulünde meselei müsteire olarak isimlendirilir.

HADİSE 1. Kelime anlamı yeni yeni vaki olan haller demektir. Çoğulu hadisat, havadis'tir. 2. Hukuki anlamı ise; iptidai itirazlar, davaların birleştirilmesi ve ayrılması, görev itirazı, müdahale gibi davanın esası hakkında ve tahkikat sırasında karşılaşılan ve davadan önce halledilmesi icabeden anlaşmazlıklardır.

HADNAŞİNAS Kendini bilmez.

HAFAKAN Yürek oynaması.

HAFİ Gizli, kapalı, saklı.

HAFİ CELSE Gizli oturum.

HAFİF HAPİS Kabahat suçlarına verilen ve süresi bir günden iki yıla dek şahsi hürriyeti bağlayıcı cezalardır. TCK. 21.

HAFİF PARA CEZASI Kabahat suçlarına verilen ve miktarı 500 liradan on bin liraya kadar tayin olunacak bir paranın devlet hazinesine ödenmesinden ibarettir. TCK. 224.

HAFRİYAT (hafr) 1. Toprağı kazmak. 2. Malikin kendi mülkünde derinliğine yapabileceği her türlü tesisattır.

HAHAM Yahudilerin din adamı.

HAHAMLIK Musevi cemaatına ait bir takım işleri yapması için Osmanlı Devleti devrinde kurulmuş bir makamdır. Dernekler yasası karşısında tüzel kişiliği haiz bir cemiyettir.

HAHİŞ İstek.

HAHİŞKER İstekli, özenir.

HAİL 1. Engel, gerelti, perde, manıa. 2. Korkunç. 3. Hukukı anlamda taşınmazın hudutlarını belirtmeye ve birbirinden ayırmaya yarayan çit, duvar, parmaklık vs.

HAİT Duvar, tahta, perde, çit.

HÂİZ Fiilen aybaşı görmekte olan kadın.

HAK 1. Kelime olarak Allah, doğru anlamınadır. 2. Terımde kişilere hukuk tarafından tanınmış olan yetkilerdir. Hukuk mefhumu objektifdir. Hak ise hududu çizilmiş hürriyetler olup sübjektiftir.

HÂK 1. Kazıma, oyma. Maden, tahta veya taş üzerine demir kalemle çukur veya kabartma olarak şekil veya yazı oyma. 2. Yazılı, imzalı veya mühürlü yeri çakı veya emsali bir şeyle kazıyarak silme.

HAKARET Maddeli hakaret demektir. Maddi bir olay isnadı suretiyle onu başkalarının hakaret ve husumetıne maruz bırakmak, yahut namus ve haysiyetine dokunacak bır fiil isnat etmektir Bir kadının diğerine «senin çocuğun benim kocamdandır» ya da «benım evime girip radyomu sen çaldın» demesi gibi. Eğer

bir madde isnadı yapılmayıp sadece (namussuz, alçak, hayvan vs. gibi) söz söylemiş ise buna sövmek denir. Hakaret TCK.'unun 480. md.sinde, sövmek ise 482. md. sinde gösterilmiştir.

HAKEM Hasım tarafların husumet ve davalarını çözmek için rızalarıyla özel yargıç olarak tayin ettikleri kimsedir. HUMK. 516 - 536.

HAKİM (yargıç) 1. Egemen, başta gelen, üstün olan. Yaygın, yukarıdan gören, sözünü geçiren. 2. Çekişme ve anlaşmazlıkları hukuka göre muhakeme yoluyla çözmek için devlet tarafından atanan kimse. Mecelle 1792. md. sinde yargıcı «yargıç: fehim, müstakim, emin, mekin, metin» diye tanımlar. 26 Şaban 1293 yılında saptanan bu nitelikler bugünde gerçek yargıcın özellikleridir. 3. Dört şey yargıca aittir. «Nezaketle dinlemek, akıllıca cevap vermek, itidalle tetkik ve bitaraf karar vermek - Sokrat.»

HAKİM GAYRİMENKUL Lehine irtifak hakkı tesis olunan taşınmaz mal.

HAKİMLER (Hukuk ve Ceza Yargıçları) «Hukuk yargıcının hedefi mümkün olduğu kadar hukuki tasarrufları korumaktır. Amaç bu olunca daima temyiz kudreti bulayım diye olayları inceler. Cezada hedef başkadır. Ceza yargıcı kabil olduğu kadar sanığı kurtarmaya çalışır. Hukuk yargıcı gibi temyiz karinelerine değil, ademi-temyiz karinelerine itibar eder. Hukuk yargıcı akdi, ceza yargıcı sanığı kurtarmayı hedef alır - Ebûl Ûlâ Mardin».

HAKİMLER VE SAVCILAR YÜKSEK KURULU Yargıtay büyük Genel Kurulu tarafından 4 asil ve 4 yedek üye, Danıştay Genel Kurulu tarafından 2 asil ve 2 yedek üye için seçilecek üç kat aday arasından Cumhurbaşkanınca seçilir. Görev süresi dört yıldır. Kurul başkanı Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanlığı müsteşarı da bakanlık adına kurula katılır. C. Başsavcısı veya vekili kurula iştirak eder. Böylece kurul; Adalet Bakanının başkanlığında Adalet Bakanlığı müsteşarı, C. Başsavcısı ve 6 asil 6 yedek üyeden müteşekkildir. Anayasa 196. Kuruluş, görev, yetki ve çalışması yasayla düzenlenir.

HAKİMLERİN SORUMLULUĞU (iştikâ anil hükkâm)

Yargıçların görevlerini yaptıkları sırada sebebiyet verdikleri zarardan sorumlu tutulmalarıdır. Bu, usul hukukunda gösterilen ve belirtilen hallerde söz konusu olup özel yargılama usulüne tabidir. HUMK. 573 - 576.

HAKİR Değersiz, hor, aşağı.

HAKKANİYET (nasafet) Kişilerin yasa karşısında eşit olduklarını, bunların haklarına saygılı olmanın zorunlu bulunduğunu kabul eden bir adalet prensibidir Hakkını vermek, hakkını kabul etmek anlamına da gelir.

HAKKI DÜŞÜREN MÜDDET bk. zamanaşımı

HAKKI HIYAR (muhayyerlik hakkı) Borçlunun tayin edilmiş eda yerine isterse başka bir eda'da bulunabilmek hakkıdır. Alacaklı bu edayı kabule mecburdur. BK 83 - 118.

HAKKI KARAR Başkasına ait miri arazide on sene süreyle rızasız devam eden tasarrufun temin eylediği iktisap ve tasarruf sebebidir. Yalnız bu miri arazi sahibinin küçüklük, cinnet, sefer hali, uzak diyarda bulunmak gibi özrünün bulunması lâzımdır.

HAKKI MESİL Damlalık hakkı. Bir hanenin su ve selinin harice akması hakkı.

HAKKI MÜRUR Başkasının mülkünden geçmek hakkı. MK. 671, 672, 753

HAKKI NÂR Bir madenin eritilmesinden evvel ve sonraki ağırlığı arasında mevcut fark.

HAKKIN İKTİSABI (hakkın kazanılması) Bir hakkın şahsa bağlanmasıdır. Genellikle, aslından ya da başkasından iktisap şeklinde ortaya çıkar. **1. Aslından iktisap:** Sahipsiz malın aslen iktisabıdır. Taşınırlarda ihrâz, taşınmazlarda işgâl yoluyla vuku bulur. İhrâz sahipsiz taşınır mala ilk defa el koyup sahip olmaktır. MK. 691. İşgâl ise, sahipsiz taşınmaza ilk defa el koyup onun üzerinde malikiyet hakkı edinmektir. MK. 635. **2. Başkasından iktisap:** Sahibi bulunan bir hakkın devren iktisabıdır. Bu taraflar arasında bir anlaşma veya miras yoluyla olur.

HAKKIN İNTİKALİ Bir hakkın bir elden başka bir ele, bir hak sahibinden ayrılıp başka bir şahsa geç-

mesidir. Hakların intikali; külli, cüz'i veya tesisi mahiyet arzeder. **1. Cüz'i intikal:** Bir hakkın dahil olduğu mamelekten ayrılıp münferiden (tek olarak) intikali demektir. **2. Külli intikal:** Bir mamelekin kül halinde (bütün halinde) bir şahıstan diğerine intikalidir. Buna toplu intikal de denebilir. **3. Tesisen intikal:** Bir hakkın devri söz konusu olmadan yeni bir hak kurulmak suretiyle ortaya çıkan intikaldir. Örneğin, borçlu aldığı para karşılığı saatını alacaklıya verince saat üzerindeki mülkiyet hakkını alacaklıya devretmiş olmaz. Yalnız alacaklı lehine bir rehin hakkı tesis etmiş olur.

HAKKIN İZAASI (hakkın kaybedilmesi) Bir hakkın o şahıstan tamamen ayrılmasıdır. Mülkiyet hakkı terk ile (yani hukuki bir fiil ile), başkasına devir ile (yani hukuki bir muamele ile), hak konusunun zamanaşımı ile başkası tarafından iktısap olunmasıyla ya da tamamen telef olunmasıyla (yani hukuki bir hadise ile) kaybedilir. BK. 232. MK. 643, 701, 702.

HAKKIN KAZANILMASI bk. hakkın iktisabı.

HAKKIN SUİSTİMALİ Bir hakkı kullanırken objektif hüsnüniyet kurallarına aykırı hareket etmektir. Objektif hüsnüniyet kuralı; bir kimsenin haklarını kullanırken namuslu ve dürüst kimseler gibi hareket etmeyi amirdir.

HAKKIN SÜKÛTU Yasa, mukavele veya yargıcın tayin etmiş olduğu süre içinde kullanılmayan bir hakkın düşmesidir ki buna **iskat edici müddet** denir. MK. 897. BK. 198, 502. HUMK. 163.

HAKKI SÜKÛT Sus parası, sus payı, susmalık.

HAKKI ŞEFE Su içmek hakkı.

HAKKI ŞİRB Ekin ve hayvan için sudan intifa (yararlanma) hakkı.

HAKKI TAPU Arazii emiriye'yi garazsız bilirkişilerin tayin ve takdir eyledikleri tapu ile (tapuyu misl ile) sahiplenmek hakkıdır ki yasanın izniyle mücerreten vuku bulur.

HAKKI ZAM Veli'nin, bulûga ermiş olmakla beraber korunmaya muhtaç kız ve erkek çocuklarını yanında bulundurmak hakkıdır

HAKSIZ FİİL Bir hukuk kuralını bozan, ona aykırı

olan eylemlerdir. Bundan bir tazminat alacağı ve icabında tecavüzün men'i davası doğar. Haksız fiilden doğan sorumluluk iki türlüdür. 1. **Kusurlu mesuliyet:** Bir şahsın kusurlu veya haksız fiilinden sorumlu tutulmasıdır. BK. 41. Kusurlu mesuliyetin şartları: a. Hukuka aykırı bir fiil yani haksızlık, b. fiili işleyenin kusuru, c. fiilin neticesinde meydana gelmiş bir zarar, ç. zararın hukuka aykırı fiil sonu meydana gelmiş olması, yani illiyet rabıtası, d. fiil ile zarar arasında aykırılık bulunmamasıdır. 2. **Kusursuz mesuliyet:** Buna sebepsiz mesuliyet denir. Bir şahsın fiilinde kusur aranmadan mesul tutulmasıdır. Örneğin, temyiz kudretine sahip olmayanların (BK. 54), istihdam edenlerin (BK. 55), sorumlulukları gibi. Bunların zarardan sorumlu tutulmaları için kusurlarının ispatı şart değildir.

HAKSIZ İKTİSAP (sebepsiz iktisap) İki mamelekten birinin değerinde, diğerinin zararına bir artış hukuken geçerli bir sebepten ileri gelmemiş ise buna haksız iktisap denir. İktisabın sebepsiz olmasından geri isteme davası doğar. Bu dava şahsi bir davadır, ayni bir dava değildir. BK. 61. **bk. sebepsiz iktisap.**

HAKSIZ REKABET Aldatıcı hareket veya iyiniyet kurallarına aykırı tutumla ekonomik yarışmanın kötüye kullanılmasıdır. TTK. 56.

HAK VE HUKUK Hukuk objektif olup kaidedir. Hak subjektif olup bu kaidenin verdiği yetkidir.

HAK VE NISFET Bu iki kelime tek mefhum olup hak duygusu, adalet düşüncesi demektir.

HA'L Hükümdarların ihtilal ile ya da yasaca saltanatını terk zorunda bırakılmasıdır. Tahttan indirmek de aynı anlamadır.

HALAİF Halifeler. **bk. halife.**

HALÂS Kurtuluş.

HALÂSKÂR Kurtarıcı

HALÂVET Tatlılık, sevimlilik.

HALEF Ardıl. Sonradan gelen. (Birinin) yerini tutan Oğul.

HALEFİYET 1. Kelime olarak başkasının yerine geçmektir. 2. Terim olarak şahsi, ayni, külli halefiyet şekilleri vardır. a. Şahsi halefiyet: Aralarında hu-

kuki ilişki bulunan iki kişiden birisinin yerine diğerinin geçmesidir. **b. Ayni halefiyet:** Mameleke giren bir malın çıkan mal yerine kaim olması. **c. Külli halefiyet:** Bir mamelekin miras yoluyla kül halinde başka kişiye intikali.

HALETİ NEZİ Can çekişme.

HALETİ RUHİYE Ruh durumu, ruh havası.

HALF Yemin etmek, ant içmek.

HÂLİ Boş, ıssız.

HALİFE 1. Kelime olarak, yerine geçtiği kimsenin makamına kaim ve onun vekâletini haiz bulunan kimse demektir. 2. Peygamber Muhammed'in ölümünden sonra müslümanların dini ve dünyevi önderliğini elinde tutan. İslamda Halife olarak sırasıyla Ebûbekir, Ömer, Osman, Ali ünlüdür. Çoğulu Hulefa veya Halaif'dir.

HALİ İHTİZAR Can çekişme.

HALİK Yaratan, yaratıcı. Yaradan (Allah anlamına)

HALİ SABIKA İRCA bk. eski hale getirme.

HALİ SAHV Şuuruna sahip olmayan bir kimsenin akli melekelerini geçici olarak kazanması.

HALİTA Bir çok maddelerden oluşmuş şey. Karma.

HÂLK ETMEK Yaratmak.

HALK SİGORTASI Geliri az kimseleri hayat sigortasına sahip kılan sigorta tipi. Sigortalı hekim muayenesi geçirmez. Primler kısa zamanlarda ödenir.

HALL Bir konuda bir sorunda gerçeği, doğruyu bulmak. Çözmek.

HALLİSÜNASYON (a.t.) Kuruntu. Gerçekte olmayan bir şeyi varmış gibi görüp işitme. bk. persepsiyon.

HALT Bir şeyi birbirine karıştırmak.

HALÛK Ahlâklı, temiz huylu.

HALVET Karı ile kocanın izni olmadan başkalarının giremeyeceği yerde birarada bulunmaları. Yalnız kalmak, yalnızlığa çekilmek.

HAMAKAT Aptallık.

HAM ARAZİ 1. Sürülüp ekilmemiş, işlenmemiş yer. 2. Bina yeri olmayan ve ötedenberi bina eseri bulunmayan yer.

HAMBELİ Dört büyük islam müçtehidin'den biri olan

İmam'ı Ahmed bin Hambeli'nin mezhebine tutkun kimse. Bugün en az taraftarı olan ve İbni Malike yakın bir yol izleyen sünni mezheptir.

HÂMİL Kıymetli evrakları, senetleri haklı olarak elinde bulunduran. Ticari senet kime ve kimin emrine tediye edilecekse (ödenecekse) ona senedın hamili denir. **bk. keşide.**

HAMİLE Gebe. Yüklü.

HAMİLE MUHARRER SENETLER Belli bir kişi adına ve emrine yazılmayıp elinde bulunduranı hak sahibi kılan senetler. Çekler ve bonolar çoğu kez hamiline yazılır.

HAMİLE MUHARRER SİGORTA POLİÇESİ Poliçenin el değiştirmesiyle sigortadan yararlanacak kişinin de değişmesini sağlayan sigorta tipi.

HAMİL OLMAK Taşımak, üzerinde bulundurmak.

HÂMİŞ Kitabın kenarına yazılan açıklama. Eklenti.

HAML Arkada veya karında olan yük.

HAMLETMEK Vermek, yormak, bilmek.

HAMR (hamır) Şarap, içki. Hammar şarapçı demektir.

HAMULE Yük.

HAMULE SENEDİ Demiryollarıyla mal taşımada malı gönderenle demiryolu idaresi arasında yapılan nakliye mukavelesidir. Malın cinsini, miktarını, niteliğini, gönderen ve gönderilenin adreslerini, nakliye ücretini, bunun ödenip ödenmediğini ve tarafların kararlaştırdıkları diğer konuları kapsar. Genellikle nama muharrer düzenlendikleri için ciro kabiliyeti yoktur.

HAMURABİ (M.Ö 1730 - 1685) Babil hükümdarı. Sümer ve Akad'larda uygulanan yasaları güneş tanrısı Şamas'ın ilhamıyla yazılı hale getirerek yürürlüğe koymuş ve halkın görebileceği yere iki buçuk metre yükseklikteki bazalt üzerine yirmi sekiz sütun olarak kazdırmıştır. Tarihte ilk yazılı yasadır. Bunun varlığı 1901 yılında Sur kentinde inceleme yapan Fransız heyetinin kazıları sonucu öğrenilmiştir. İki yüz seksen maddeyi aşkın yasada usûl, ceza, medeni hukuk, devlet idaresiyle ilgili hükümler vardır.

HAMURABİ KANUNU **bk. Hamurabi.**

HANEFİLİK İmam'ı Azam Ebû Hanefi'nin (699-767) kurduğu sünni mezheptir. Asıl adı Numan Bin Sabit'-

tir. Yöntemi; fıkıh sorunlarının çözümünde ilk defa Kur'an'a bakmak, çözemez ise Hadis'e baş vurmak, bununla da sonuç alamaz ise reye müracaatla konuyu Kıyas yoluyla çözmekti. Bu nedenle taraftarlarına **ehl'i rey** denir. Hanefilik islamlar arasında en çok taraftarı olan mezheptir. Ebû Hanefi'nin iki ünlü öğrencisi vardır. Bunlar Ebû Yusuf ile Muhammed bin Hasan'ül Şeybani'dir. Bunlara **İmameyn** denir. Önerilen kadılığı «belki birinin hakkı bende kalır, günaha girerim» düşüncesiyle kabul etmemiş ve Abbasi halifesi tarafından mahkûm edildiği sopa cezasının etkisiyle ölmüştür.

HÂNİS Yemininde direnmeyen kimse

HÂNİS OLMAK Yeminden dönmek, andından dönmek, sözünden dönmek.

HANKAH Tekke. Kelime anlamı dayanma demektir. bk. tekke.

HANÜMAN Ev, bark, ocak.

HAPİS 1 Hürriyeti bağlayıcı cezadır Süresi yedi günden yirmi yıla kadardır. Ancak yasada açıklanmayan yerlerde yukarı sınırı beş yıldır. TCK. 15. 2. İslam hukukunda terim olarak hapis, suçluyu bir tarafa bırakmayıp özel yerinde alıkoymaktır.

HAPİS HAKKI Alacaklının borçludan alacağını tahsil için elinde tuttuğu borçluya ait şey üzerindeki hakkıdır. Hapis hakkı yasanın kabul ettiği bir rehin hakkıdır. Amacı alacaklının alacağını sağlamaktır. Ancak hapis hakkının borçluya ait olan bütün mallar üzerinde tanınması için yasal bir sebep yoktur. Borca karşılık yeter miktar malı kapsar. MK. 864 - 866, 907. BK. 57, 267, 268/2, 269, 303/2, 425, 442, 476/3, 482.

HAPSEN TAZYİK 1. İcrada; kötü niyetli borçlunun ihmal veya fena hareketine, 2. Hukuk usulünde; tanıklığı zorunlu olanın bundan ya da yeminden çekinmesi halinde, 3. Ceza usulünde; yasal sebep yokken tanıklıktan çekinene uygulanır. HUMK. 271. CMUK 63.

HAR 1. Gül. 2. Eşşek.

HARABATİ Dağınık, çulsuz.

HARABİ Haraplık, yıkıklık, viranlık.

HARAÇ Cihad sonu ele geçirilen ülkelerde ehl'i kitap

olup da İslamiyeti kabul etmeyen toprak sahiplerinden alınan vergi.

HARAM bk. ef'ali mükellefin.

HARBÎ bk. darülharp.

HARCIRAH Memurun memuriyetinin nakli veya emekliliği nedeniyle yer değiştirmesinde kendisi ve ailesi efradı için yer değiştirme gideri olarak verilen yolluk.

HARÇ Yasa uyarınca adli, idari, siyasi ve mali konularda alınan para.

HAREKET ORDUSU 31 Mart 1909'daki irticai ayaklanma üzerine Selânik'ten kalkıp 24 Nisan 1909'da İstanbul'a giren ordu. Kumandanı Mahmut Şevket Paşa'dır. Mustafa Kemal bu ordunun kurmay kuruluna dahildir. Ordu İkinci Abdülhamit'i tahttan indirmiş ve 31 Mart ayaklanmasını bastırmıştır.

HAREM 1. Gizli, özel yer. 2. Mekke'de Kâbe'nin bulunduğu mübarek yer.

HAREMEYN 1. Satılmak şartıyla sahibi tarafından veresesine terk olunmuş mülkte veresenin inkiraz'ı halinde, geliri Mekke ve Medine fukarasına verilmesi gereken vakı'lar. 2. Kutsal Mekke ve Medine şehirleri.

HARFENDAZLIK ETMEK Laf atmak, sarkıntılık etmek.

HÂRISA Derisi yırtılmış olmakla beraber kanı akmayan yara.

HARİCİ bk. Hülefai Raşidin.

HARİCİ KAMBİYO bk. kambiyo.

HARİÇ Eski hukukumuzda zilyed olmayana denir.

HARİÇ'EZ MEMLEKET Yabancı devlette görev yapan diplomatların sanki kendi devletlerinin toprağı üzerinde ikâmet ettiklerini kabul eden bir fiksiyo'dur. Bundan şu sonuçlar çıkar. Elçilik binasına mahalli devlet memurları sadece davet halinde girebilirler. Diplomatların taşınır, taşınmaz malları haczedilemez. Hukuk ve cezada kazai muafiyete sahiptirler. Elçilik binası kural olarak her şeye karşı masundur.

HARİKZEDE Evi yanan, yangına uğramış.

HARİM (harem) Herkesin giremeyeceği yer. bk. harem.

HARİM 1. Kelime anlamı tutulması, yapışılması caız olmayan şey. 2. Örf bakımından haklara ve bu hak-

lara ilişik olan şeylere denir. Bu keyfiyet başkasının bunları tasarruf etmesinin memnu olmasından ibarettir.

HARİP Kaçan, çekinen, sakınan.

HARİS Aç gözlü, gözü doymaz.

HARMONİ EKONOMİK bk. **Frederic Bastiat.**

HARP Devletler arası silahlı çatışma.

HARP İLÂNI Normal olarak bir ültimatom ile son şartlar karşı devlete bildirilir. Belli süre içinde şartların kabul edilmediği veya cevap verilmediği takdirde harp halinin başlayacağı açıklanır. Böylece harp ilân edilmiş olur. Devletler hukukuna göre evvelden bildirilmesi gereken harp hali bugün için bildirilmemektedir. Ani saldırı ile harp başlamaktadır.

HARP MALÛLÜ Dış ve iç savaşta subay, askeri memur ve erlerin 351 sayılı yasada açıklanan altı derece den birisine girecek şekilde malûl düşenlerine denir.

HARP SİGORTASI Harp içinde, harp edilen yerlerde harpten doğan rizikolara karşı yapılan sigortadır.

HARP TAZMİNATI Harp sonunda galip gelen devletin, mağlup devlete sulh muahadesiyle yüklediği tazminat. Galip devletin harpte yaptığı masraflara ve harpten gördüğü zararlara karşılık istendiği iddia edilir.

HARR Hararetli. Samimi.

HAS (hass) 1. Seçkin ve ileri kişilerin topluluğu. Özel. Katıksız, halis. Vergi. 2. Osmanlı imparatorluğunun eski örgütünde devlete ait toprakların öşür, haraç, ferag ve intikal harçları gibi miri menfaatler denilen gelirinin, düşmanla savaşmak ve buna hazırlıklı bulunmak karşılığında yeterli sayılanlara verilmesiyle ortaya çıkan kurumdur. Gelirlerin miktarına, verilen kişilerin rütbelerine göre bunlar arasında bir ayırım yapılırdı. Bunlar has, timar, zeamet, yurtluk ve ocaklıktır. **a. Has:** Vergide yazılı geliri yüz bin akçeden yukarı olanlardır. Bunlar Padişaha, hanedana ve büyük devlet adamlarına verilir. **b. Zeamet:** Yazılı geliri yirmi bin akçeden yüz bin akçeye kadar olanlardır. **c. Timar:** Yazılı geliri üç bin akçeden yirmi bin akçeye kadar olanlardır. **ç. Yurtluk ve**

ocaklık: Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran seferinden sonra Kürt beylerine verdiği topraklardır. Bunların öncekilerden farkı, buradaki devlet gelirinin bu beylere bırakılmış olması, azledilememeleri ve öldüklerinde yurtluk ve ocaklıkların oğullarına verilmesidir. Hepsi de gelirleriyle orantılı olarak asker çıkarır ve savaşlarda orduya yardımcı olurlardı

HASAR Tarafların iradesi haricinde mala gelmiş zarardır. Satış akdinin tamam olmasıyla hasar alıcıya geçer. BK. 183.

HASAT Biçme, devşirme.

HASBEL İCAP (hasbel ıktiza, hasbel lüzum) Gerektiği için.

HASBEL KADER Kaderin sevkiyle.

HASEKİ Sarayda padişahın gözdeleri arasında evlât sahibi olan kadın.

HASENAT İyi, güzel. Hayırlı gelir.

HASILAT bk. gelir.

HASILAT İCARI bk. hasılat kirası, icar.

HASILAT KİRASI Kiraya verenin, kiracıya hasılat getiren bir malın veya hakkın kullanılmasını ve ürünlerinin alınmasını bir ücret karşılığında kiracıya terk borcunu doğuran akittir. BK. 270. Bu akitten doğan şahsi hak taşınmaza aitse tapuya şerh verilerek mutlak ayni hak niteliğini kazanır. BK. 277.

HASILA YEMİN Bir hususun hâlâ mevcut olup olmadığına yemin.

HASILI (hasılı kelâm) Sözün kısası, işin sonu.

HASIM Aralarında adavet olan kimseler. Davacı ve davalılardan herbiri.

HASIY (tavaşi) Haya'ları çıkarılmış olan kimse.

HASMANE HAREKET Bir devletin diğerine karşı sulh içinde yaşama ilişkileriyle açıklanması mümkün olmayan fiil ve hareketleridir. Diğer devlet bunları harp sebebi sayabilir.

HASMEYN Hasım iki taraf. Bu terimle davacı ve davalı birlikte anlatılmak istenir.

HASMI CÂLİ Gerçekte hasım olmadığı halde mahkemede husumeti kabul eden.

HASMI MÜTEVARİ Mahkemeye gelmeyen ve vekil de göndermeyen.

HASRETMEK Ayırmak, vermek, bağlamak.
HASSA Tanzimat'tan önce sipahilere, vüzera ve ümera'ya ayrılan yer. Sipahi, timar sahibi süvari demektir. Vüzera, vezirler demektir. Ümera ise fermanlı subaylar, emir'ler demektir.
HASSATEN Bilhassa, hele. Özellikle, en çok.
HÂSSİYET Bir şeye mahsus kuvvet. Duygululuk.
HASTALIĞA KARŞI SİGORTA Hastalıktan doğan (kazadan değil) sakatlık ve çalışma gücünün eksilmesine karşı yapılan sigorta.
HASÜD Çok haset eden, kıskanan.
HAŞARAT Baldırı çıplak, sokak takımı, böcekler.
HAŞERE Böcek.
HÂŞİME Kemiğin kırılmasını intaç eden yara.
HAŞİYE Çıkma (yazıda). Sahife kenarındaki boşluk veya buraya yazılmış not.
HAŞYET Ürperme.
HAT Çizgi, satır, yol, yazı.
HATÂ Yanlışı doğru veya doğruyu yanlış sanmaktır. Aktin kendisinde, konusunda, kişisinde, miktarında, saik'inde hatâ olabilir. BK. 23, 24/2.
HATEM Mühür.
HÂTIB Evlenme talebinde bulunan erkek. Odun toplayan.
HATIR SENEDİ (hatır bonosu) bk. senet çeşitleri.
HÂTİME Son, bitim. Son söz.
HATM (hatim) Mühürlemek, tamamlamak. Sonuna kadar okuyup bitirmek.
HATMETMEK Bitirmek, sona erdirmek.
HATT' İndirmek, tenzil etmek
HATTI BALÂ Doruk çizgisi.
HATTI FASIL Ayırım çizgisi.
HATTI HAREKET Davranış yolu.
HATTI HÜMAYUN (hattı şerif) 1. Padişahın önemli bir konu hakkında verdiği emir. Yasa niteliğindedir 2. Padişahın el yazısıyla yazılmış olup üç defa öpülerek başa götürülmek suretiyle gösterilen hürmetle Babıâli'de okunan ferman.
HATTI TAKSİMİ MEYAN Suları başka yönlere akan toprakları ayıran sırt.
HATVE Adım.

HAVADİS Hadiseler.

HAVAİ GEDİK bk. gedik.

HAVALE Bir kimsenin kendi adına diğer bir kimseye nakit, kıymetli evrak veya sair misli bir şey vermeye üçüncü bir şahsı mezun kılan akit. Mecellede; borcun bir zimmetten diğer bir zimmete naklidir. Havaleyi yapana muhil, havaleyi ödeyecek kimseye muhalün-aleh, kendisi için havale yapılan kimseye de muhalün-leh denir. Bankacılıkta havale, müşterinin arzusuna göre paranın diğer bir mahaldekine ödenmek üzere banka aracılığıyla gönderilmesi işlemidir.

HAVALE ETMEK Göndermek, ısmarlamak, bırakmak.

HAVALEİ MUACCELE Havale konusunun (muhalün bih) behemahal ödenmesi lâzım geldiği şeklinde yapılan havale.

HAVALEİ MÜECCELE Havale edilen şeyin (havale konusunun; muhalün-bih) belli vadesinin geldiğinde, ödenmesi lâzım geldiği biçiminde yapılan havale.

HAVALEİ MÜPHEME Havale konusunun tacil veya tecili beyan olunmadan yapılan havale. Tacil, acele ettirme, çabuklaştırmadır Tecil, sonraya bırakma, acele etmemedir.

HAVA PARASI bk. peştamallık.

HAVARİ Kelime olarak saf, temiz demektir. Terim olarak İsa'ya inanan ilk on iki kişinin sıfatı. İsa'nın Küdüs'de Havariler ile yediği yemeğe son taam denir.

HAVARİÇ 1. İslam tarihinde Harici'ler anlamınadır. bk. Hülefa'i Raşidin. 2. Ulûlemr'e isyan edip kendilerine karşı olan müslümanların katlini, zürriyetlerinin esir edilmesini helal kabul eden grup.

HAVAS 1. İhsas alıcı organlar. Duyma, görme, tatma, koklama, dokunma organları gibi. TCK. 456/2. 2. İleri gelenler, okumuşlar, bılginler.

HAVA SAHASI Havada hak konusu olabilen saha.

HAVA SİGORTASI Hava ulaştırmasına ait sigorta

HAVASSI HAMSE Beş duyum.

HAVÂŞİ Birbirinin aslı ve fer'i olmayan kimselerdir. Baba ve oğul gibi. Buna amud ün nesep de denir.

HAVAYİCİ ZARURİYE Mutlaka giderilecek ihtiyaçlar.

HAVRA Yahudi tapınağı. Sinagog.

HAVVA bk. Âdem ile Havva.

HAYÂ Utanma, sıkılma.

HAYALÂT Boş kuruntular.

HAYAT Yaşam, yaşayış, dirim

HAYAT SİGORTASI Sigorta edenin, kendisine ödenecek ücret karşılığında sigortalıya veya onun göstereceği kimseye ölümleri veya belli bir tarihe dek yaşamları halinde belli bir meblâğ ödemeyi taahhüt ettiği akittir.

HAYATI TAKDİRİYE Rahimdeki çocuğun hayatı. Bu sağ doğmak şartıyla varis olur.

HAYF Korku.

HAYFETMEK Korkmak.

HAYIRHÂH İyilik isteyen.

HAYIZ VE HABİL Gebe kalmak.

HAYLAYF Kibar hayat. Yüksek tabaka hayatı.

HAYLÛLET Araya girmek.

HAYSİYETSİZLİK Suihâl sahibi olmak, sui ahlâk ile melûf bulunmak. Haysiyet noktasının takdiri yargıca aittir. (Sui: Kötü, Melûf: Bulaşık demektir)

HAYSİYETSİZLİĞİN HUKUKİ NETİCELERİ a. Veli veya vasi olamazlar. b. Mahkemelerden haysiyetlerinin asıl olarak tanınmasını isteyemezler. c. Suihâl noktasından boşanma davasına maruz kalırlar. ç. Nişanın haksız bozulduğu iddiasında bulunamazlar. d. Haysiyetsizlik hacir sebebidir. e. Haysiyetsizlik aile şirketinin bozulmasına esas olabilir. f. Haysiyetsizlik evlâtlık akdinin feshine sebep olabilir. g. Haysiyetsizlik Şuyu'un devamı mukavelesinin bozulmasına sebep olur.

HAYVAN İCARI At, kısrak, öküz, inek, davar gibi hayvanların kiralanması akdidir. Aksine hüküm yoksa kira süresince kiralanan hayvanın bütün geliri kiracıya aittir. BK. 296 vd.

HAYVAN REHNİ Hayvanların borçlu yedinde kalması şartıyla ortaya çıkan rehin. MK. 853.

HAYVAN SİGORTASI Hayvanların hastalık, ölüm, yangın gibi şeylerden gördükleri zararı ödeyen sigorta çeşidi.

HAYY Diri, sağ.

HAYYEN Diri olarak.

HAYZ Âdet zamanında kadınlarda rahımden gelen kan.

HAZAR Barışıklık. Harp dışında askeri birliklerin talim ve terbiye ile uğraşmaları.

HAZCILIK (Hedonizm) Ferdin son ereğinin bir kıvanç elde etmek olduğunu, insanın iradesini buna göre kıymetlendirdiğini kabul eden felsefi ahlâk görüşüdür. Aristippas, haz veren şey iyi, acı veren şey kötüdür der. Epiküros'a göre haz bütün eylemlerimizin ereği olmalıdır.

HAZER Çekinme, sakınma, korunma.

HAZIRLIK TAHKİKATI (hazırlık soruşturması) C.S.'nın bizzat yaptığı ya da zabıtaya yaptırdığı soruşturmadır. Sonuçta yeter kanıt varsa C.S. kamu davasını açar. Sanığın suçlu olduğunu gösteren yeter kanıt yoksa takipsizlik kararı verir.

HAZF (hazif) Kaldırma, çıkarma, silme.

HAZFETMEK Kaldırmak, çıkarmak, silmek.

HAZİNE Bütçenin uygulanmasıyla ugraşan, kamu gider ve gelirlerinin süre itibariyle dengesini sağlayan merkezi kuruluştur.

HAZİNE BONOSU Faizli ve en çok bir sene vadeli olup Maliye Bakanlığı tarafından hazine ihtiyacı için çıkarılan borç senedidir. Bir yıllık süre şimdi aşılmaktadır.

HAZİNEİ HASSA Saraya ait hazine. Padişahın şahsi gelir ve giderleriyle ilgili örgüt.

HAZİNE TAHVİLÂTI Devletin genel borç defterine kaydı yapılmaksızın çıkarılan orta vadeli istikraz tahvilleridir.

HEBÂ Boş yere harcanma, zıyan olma. Toz, zerre

HEBÂ OLMAK Boşa gitmek.

HECCAV Yergici. «Güçlü ve acı kelimeler zayıf bir sebebe dayanır - Victor Hugo». «Çamur atma, hedefini şaşırır ve kirli ellerinle kalırsın - Joseph Parker»

HERBERT (1757-1794) Fransız ihtilalinde ün kazanmış milletvekili gazeteci. Robespierre, bunu şiddet taraftarı diye giyotine göndermiş, aynı yıl içinde Danton'da aynı akibete uğramış ve sonunda kendisi de giyotinde can vermiştir. «Bir kötülükten doğacak korku insanı daha da kötüye sürükler - Boileau»

HEDER Ziyan olma, boş yere harcanma.

HEDİYE Bir kimseye ikramen götürülen veya gönderilen şey.

HEDMETMEK Yıkmak.

HEDONİST Hedonizm taraflısı. bk. **Hedonizm, Epikürcülük.**

HEDONİZM Dert ve sıkıntıları umursamayıp dunyayı bir zevk ve safa yeri sayma doktrini. Hazcılık. bk. **hazcılık.**

HEGEL (Georg Wilhelm Friedrich, 1770-1831) Almanya'da yaşamıştır. Berlin Üniversitesinde hukuk felsefesi okutmuştur. Tarih felsefesi çağını, doruğuna çıkarandır. Düşün hayatının bugün bile onun etkisinde olduğu rahatça söylenebilir. «Yegâne gerçek olan ebedi olan akıldır. Bütün tesadüfler, bütün ihtiraslar, felâketler ve bahtsızlıklar akla hizmet ederler. Devlet zaruret ile özgürlüğün bileşimi ve ahlâklılığın en yüksek şeklidir.» Hegel'in fikirleri marksizm, antimarksizm, komünizm, nasyonalizm gibi birbirine zıt cereyanlara esas olmuştur. Görüşleri bilhassa maddi tarih felsefesiyle spritüalist tarih felsefesine kaynak yapılmıştır. «Devlet objektif ruhun beliren en yüksek şeklidir. Yeryüzündeki Tanrıdır, kendisini müdrik olan ahlâki cevherdir.» Spinoza «tanrı tabiat derken Hegel tanrı, devlet demiştir.» Hegel ölümünden önce, «beni bir kişi anladı, yazıkki o da yanlış anlamıştı» demek suretiyle düşüncelerinin yeterince anlaşılmadığını açıklamıştır.

HEGEMONYA Bir devletin diğer bir devlet üzerinde politikaca olan üstünlük ve baskısı.

HEKTAR Yüz arlık yüzölçümü birimi. (1000 metre kare)

HELÂK Ölme, mahvolma, gücünü yitirme. Yıkım.

HELÂK OLMAK Ölmek, mahvolmak, gücünü bitirmek, bitkin düşmek.

HELENİSTİK İskenderiye'nin zaptından Romali'ların Yunanistan'ı almalarına kadar süren tarih devri

HELENİZM Yunan kültürünün doğu âlemiyle teması sonucu ortaya çıkan fikir, sanat, felsefe akımı.

HELİOPOLİS Güneş şehri. bk. **Baalbek.**

HEMCİNS Cınsce, soyca, türce bir. Cinsdaş, soydaş, türdaş.

HEMERALOFİ (t.) Tavuk karası. Gündüz körlüğü ile bileşik hastalık.

HEMFİİL Müşterek fail. İştirakte asli faillerin birden çok olması halinde bunların herbirine verilen isim. TCK. 64. bk. **faili müşterek.**

HEMFİKİR Aynı fikirde. Oydaş.

HEMHÂL Bır halli. Haldeş.

HEMHUDUT Sınırdaş, sınırca komşu.

HEMOGLOBİN Kan içindeki alyuvarlarda bulunan demirli madde. Kana kırmızı rengi verir.

HEMRÂH Yol arkadaşı. Yoldaş.

HEMSİN Yaşca bir, yaşıt.

HEMŞERİ Aynı yerden kimseler. Yerdeş.

HEMŞİRE Kız kardeş, bacı.

HENGÂM Çağ, zaman, devir, mevsim

HERACLES bk. **Herkül.**

HERAKLİT (540-480) Eski Yunan filozofu. Efes'lidir. Varlığın en esaslı unsurunu ateş olarak kabul etmiştir. Fikirlerinde kötümserdir. Fazla kibirli olduğundan halktan uzak yaşadığı ve dağda açlıktan öldüğü söylenir.

HERCAİ Gelgeç, yeltek.

HERÇİ BADABAD Her ne olursa olsun.

HEREDİTE İrsiyet, irsi

HEREDOTOS M.Ö. beşinci asırda Bodrum'da doğmuştur. Eserinde üç İran'lı asilzadeyi, Monarşi, Aristokrasi ve Demokrasi üzerinde konuşturarak kendi fikirlerini açıklamakla ünlüdür. Bunlardan Aristokrasiyi savunan «Halkın zulüm ve istibdadına Kralınkinden daha az tahammül edilebilir. Zira Kral iyiniyetle hareket etmese bile daha bilgilidir. Halk fazilet ve faydayı ayıramayacak kadar kör bir kalabalıktır.» der. Bu üç asilzade sonuçta monarşi üzerinde karar kılmıştır. Yalnız Solon'a göre monarşide ıktidar ona lâyık olana verilmelidir.

HERKÜL Yunan mitolojisinde kuvvetin timsali sayılan yarım Tanrıdır. Zeus'un oğludur. Yunanlılar ona **Heraclés** derler. Beşik çocuğu iken iki yılanı boğarak öldürdüğü söylenir.

HERMAFRODİT (t.) Hem dişi ve hem de erkek organları bulunan.

HERMAFRODİZM (t.) Aynı kişide iki cinslilik halinin bulunması.

HERMES (Mercury) Tanrı Zeus'un Mia'dan olan oğlu Sporun ve atletlerin tanrısı. Olimpos'taki tanrıların en genci.

HEROS Eski Yunanda kahramanlar ile insanların atası anlamınadır Mitolojide bazı kahramanların Tanrılaştığı ve bazı Tanrıların da Heros mertebesine indiği görülmüştür.

HERZAMAN Zamanca bir. Zamandaş.

HERZE Saçma (söz), gevezelik.

HESABI CARİ Karşılıklı ticaret yapan iki tüccarın hemen ödemeyerek belli süre için zimmet ve matlup'larına işleyip hesabın toplamını tayin ettikleri bir zamanda takas yaparak alacaklı tarafı ortaya çıkaran hesap işlemi. Bankacılıkta belli bir hesap numarasına para yatırmak ve çekmek işlemine denir.

HESABI CARİ MUKAVELESİ Öyle bir akittir ki bunda tarafların birbirine karşı olan para alacaklarını istemeleri hakkı, belli bir tarihe kadar tehir olunur. Ancak hesap görülmesinden sonra kalan miktar, bir ödeme talebine konu teşkil edebilir. BK. 115.

HESABI KAT'İ Bütçenin hesabı mali senenin bitimiyle kesildikten sonra gelir ve gider cetveline esas olarak düzenlenen yasadır.

HESAP DEVRESİ Muhasebede birbirini takip eden iki bilanço arasındaki zaman devresi. Maliyede ise iki bütçe arasındaki zaman devresi.

HESAP KESİMİ Bir hesabın belli devre içindeki faiz, komisyon vs. şeyleri de hesaplanarak ortaya açık bir sonuç çıkarmağa denir.

HESAP ÖZETİ Belli devre sonunda veya hesabın kesilmesinde hesap sahibinin borçlu veya alacaklı durumunu gösteren ve hesap sahibine yollanan hesap özeti.

HESAP PARASI Tedavül etmeyen fakat tedavüldeki paralara nazaran belli bir kıymeti olan, alışveriş hesaplarında kullanılan paradır. Eskiden Hollanda'da kullanılan banka florin'i, bizdeki kese akçe gibi.

HESAP SENESİ Genel olarak bir sene içindeki gelir ve gideri gösteren hesap cetveli.

HETEROGEN Ayrı cinsten olan.

HETERONOMİ (yaderklik) Bir kuralın, dışımızdaki bir kuvvet tarafından insanlara yüklendiğini kabul eden görüş. Kendisinin dışında başkasının koyduğu yasaya bağlı olma. (Hukuk kaideleri heteronom'dur) Karşıtı özerkliktir.

HEYELÂN Toprak kayması.

HEYETİ ÂYAN 1. Başkan ve üyeleri padişah tarafından seçilen ve Meclisi Mebusan'ca kabul edilen yasaların Anayasaya, dine, devletin tamamiyetine ve sair hususlara aykırı olduğunu gördüğünde Meclisi Mebusan'a geri veren ve kabul ettiklerini sadrazama takdim eden kurul. 2. Senato.

HEYETİ MECMUA Tüm, hepsi, topu.

HEYETİ MEBUSAN 1. Osmanlı tebasından her elli bin nüfus için (erkek nüfus için) bir kişi olmak üzere seçilen mebuslardan oluşan teşrii bir teşekkül idi. 2. Millet Meclisi.

HEYETİ UMUMİYE Genel kurul.

HEYETİ VEKİLE Bakanlar Kurulu

HEZEYAN (delire) İyiyi kötüden, doğruyu eğriden, değerliyi değersizden ayıran akıl melekelerindeki bozukluk. Saçmalama. Saçma sapan söz. Hezeyan içinde bulunan şuurludur. Doğru muhakeme ettiğine kanidir. Hezeyanın muhtelif şekilleri vardır. **İtisafi hezeyanlar**: Kendilerine hakaret edildiği, tehdit olunduğu, fenalık yapıldığı iddiasındadır. **Tasavvuf hezeyanları**: Büyülendiğini, meleklerle konuştuğunu, göğe çıktığını, şeytanın hücumuna uğradığını iddia ederler. **Merak hezeyanları**: Midelerinin delindiğini, verem olduklarını, deli olmak üzere bulunduklarını söylerler. **Küçüklük hezeyanları**: Malı mülkü, canı mecali yok, yaşamaya hakkı kalmamış, kendini günahkâr sanma haliyle beliren ruh hastalığıdır. **Aşk hezeyanları**: Hayalen aşk hayatı yaşamaktadır. Bu yolda cinayet işleyenler de vardır.

HEZİMET Bozgun, bozgunluk.

HEZL Bir sözün ne gerçek ve ne de mecazi anlamı

kasdedilmeden söylenmesi hali. Buna **muvazaa**'da denir. Akitte hezl mümkündür.

HIDAD 1. Kelime anlamı süslenmektir. 2. Terim olarak, kocasının ölümü veya boşanma sebebiyle iddet bekleyen kadının süslenmeyi bırakması demektir. İddet süresi üç yüz gündür.

HIDÂNE 1. Çocuğu beslemek, çocuğu almak. 2. Belli süre içinde hak sahibi kimsenin çocuğu beslemesi, buyütmesi, terbiye etmesi, yanında bulundurması.

HIDIRELLEZ Yaz ayının başlangıcı. Mayısın altıncı günüdür. Hızır ve İlyas Peygamberlerin isimleri birleştirilerek bu kelime yapılmıştır. Karaların koruyucusu Hızır Peygamber ile denizlerin koruyucusu İlyas Peygamberin o gün buluştukları kabul edilir. 6 Mayıs günü halk kırlarda eğlenir.

HIFZETMEK Saklamak, ezberlemek, bellemek.

HINS Yeminden dönmek, ahdi bozmak.

HIRABE Şehir dışında silahla yol kesme.

HIREF Geçinmeye dayanak olan işler, sanatlar.

HIRİSTİYAN İsa dininden olan.

HIRİSTİYANLIK İsa'nın kurduğu din. Kutsal kitabı İncil'dir. Üç büyük mezhebi vardır. Yenilik taraftarları Protestanlardır. Eskiye bağlı olanlar Katolik ve Ortodoks'lardır. bk. İncil.

HIRSIZLIK Başkasına ait taşınır malı onun rızası hilâfına ve faydalanmak amacıyla almaktır. Sahibinden habersiz ve rızası hilâfına onun arabasını sırf gezmek için alıp götürmek de kullanma hırsızlığıdır. TCK. 491-493, 522, 523, 525.

HIRZ İçinde eşya veya emvâl saklanan yer.

HISIMLIK Usûl-füruğ ve civar hısımlığı olmak üzere iki nevi vardır. **Usûl-füruğ hısımlığı**: Biri diğerinin sülbünden gelenler arasındaki hısımlıktır. Baba ile çocuklar, oğullar, dedeler, torunlar arasındaki hısımlık gibi. Analar için de durum aynıdır. 2. **Civar hısımlığı**: Biri diğerinin sülbünden gelmemekle beraber müşterek bir sülpte birleşenlerin hısımlığı. Kardeşlerin, kardeş çocuklarının hısımlığı gibi. **Akitten doğan hısımlık**: Ya sıhri olur ya da evlât edinmekle doğar. **Sıhri hısımlık** evlenmekle oluşur. Karı, kocasının kan hısımlarıyla sıhri hısım olur. Evlât edinmekten do-

ğan hısımlık ise, tabii hısımlığın hukuki sonuçlarını doğurur.

HITÂN Sünnet etmek.

HITBE Evlenme talebinde bulunma.

HIYANETİ VAKF Vakıfta yapılması gerekmeyen hareketi mütevelli'nin kasden yapmasıdır.

HIYAR Tercihte serbestlik. Muhayyerlik.

HIYARI BÛLUĞ Bûluğ sebebiyle nikâhı bozdurmak muhayyerliği. Eğer evlendiren baba veya sahih ceddi ise hıyarı bûluğ yoktur.

HIYARI İCAZET Vekâleti olmayan kimsenin yaptığı akit için, namına hareket edilenin icazet verip vermemek hususundaki muhayyerliği.

HIZIR İnsanları her türlü felâketten koruyan, dar zamanlarında yetişen, ölümsüzlüğe kavuşmuş Peygamber.

HİBE Karşılıksız olarak ve kimsenin kabulüne bağlı bulunmamak şartıyla malın bir kimseye bağışlanmasıdır. BK. 234 - 247.

HİBRE Bilgi. Bir şeyi hakkıyla bilme. Ehli - hibre, hakkıyla bilen demektir.

HİCİR Muhafaza ve eğitim

HİCİV Yergi, taşlama.

HİCRET 1. Hazreti Muhammed'in en yakını Ebûbekir'le beraber Mekke'yi terkle Medine'ye göç etmesi. Yola çıkış tarihi 20 Eylül 622'dir. Bu tarih hicri takvimin (arabi takvim) başlangıcı kabul edilmiştir. 2. Dar'ı harpten dar'ı islama gelmektir. Hicret edene muhacir denir. bk. hicri sene, arabi aylar.

HİCRİ SENE (arabi sene) Hicreti başlangıç alan islam takvimine denir. Bu tarih Hz. Muhammed'in Mekkeden Medine'ye göç etmesi tarihidir ki milâdın 622. senesi Haziran ayının 16. gününe raslar ve bu gün ıslam takvımının tarih başlangıcıdır. Hicri senenin hangi milâdi seneye rasladığı şu şekilde bulunur: Elimizdeki hicri seneyi 33 rakamına böleriz. Ortaya çıkan rakamı elimizdeki asıl hicri seneden çıkarırız. Böylece bulduğumuz rakama 622 rakamını ilâve ederiz. Sonuç eldeki hicri senenin karşılığı olan milâdi senedir. Örnek: 1378 hicri sene karşılığı hangi milâdi senedir? 1378'i 33'e bölünce 41 rakamını buluruz.

41 rakamını 1378'den çıkarınca 1337 rakamını buluruz. 1337 rakamına 622 rakamını ilâve edince 1959 tarihi çıkar. Böylece hicri 1378 yılının karşılığı 1959 milâdi yılı bulunur.

HİCRİ TAKVİM bk. Arabi aylar, hicri sene.

HİDÂYE Hanefi fıkıhına dair yazılmış eserlerin en ünlüsüdür. Burhaneddin Mergânî tarafından yazılmıştır. Bu zat hicri 597'de ölmüştür.

HİDEMATI AMMEDEN MEMNUİYET Kamu hizmetlerinde yasaklanma. Seçmek, seçilmek, memuriyet yapmak, rütbe, nişan, madalyalar taşımak haklarından yoksunluğu gerektiren cezadır. Süreli ya da süresiz olur. TCK. 11, 20.

HİDİV Osmanlılar devrinde Mısır valilerine verilen isim. İlk defa 1867 yılında İsmail Paşa'ya Hidiv ünvanı verilmiştir. 1914'de bu ünvan kaldırılmıştır. Büyük vezir demektir.

HİDİVVİYET Mısır valilerine verilen ve vezirliğe eşit olan rütbe. Hidivlik.

HİDROGRAFİ 1. Su durumunu inceleyen bilim. 2. Bir bölgenin kıyı ve adalarının topoğrafyası.

HİDROLOJİ Su bilimi.

HİDROPATİ Banyo yaparak veya içerek su ile ıyileşme kürü.

HİDROSFER Su küre. Yeryüzündeki suların oluşturdugu alan. Yeryüzünün 3/4 ünü kaplar.

HİDROTERAPİ Sıcak veya soğuk su ile hastalık tedavi usulü.

HİFFET Şimdiki faydayı temin için işin muhtemel sonuçlarıyla hiç uğraşmamaktır. Diğer anlamı, o ışte zayıflık demektir.

HİGROMETRE Havadaki nem miktarını ölçen alet.

HİJYEN Sağlık bilimi.

HİKÂYE ETMEK Anlatmak, söylemek.

HİKMET 1. Kâinattaki şeylerin ne olduklarını, asıllarını anlatan bilgi. 2. Filozofluk, felsefe. 3. Ahlâkla ilgili ve nasihatı havi kısa söz. 4. Gizli sebep.

HİLÂF Aykırı, yalan. Doğruya aykırı.

HİLÂFET İslamın yönetim şekli olup islam devletinde din ve dünya işlerinin önderliğini ifade eden kurumdur Hilâfette iki nitelik vardır. Biri islamın egemen-

liğini temsil eden emirülmümin'lik, diğeri dini liderliği belirten emirülmüslimin'liktir.

HİLÂFI ÂDE Adetin aksine, kural hilâfına, müstesna.

HİLÂFI HAKİKAT Gerçeğe aykırı.

HİL'AT Padişalı tarafından mükâfat olarak giydirilen kaftan. Rütbe alâmeti olan kürk.

HILE Akit yapanlardan birinin diğerini yanıltarak akdi kabul ettirmek için söylediği yalan söz, yaptığı sahte harekettir. BK. 25, 196. 200. 207. 243. MK. 117, 412, 451, 499, 520.

HİLE'İ ŞER'İYE Yasal çare anlamınadır. Haramdan kaçınmak veya bir işlemi bozukluktan kurtarmak için yapılan hile.

HİLELİ İFLAS Alacaklılarını zarara sokmak için hileli işlemlerde bulunanın iflâsı. İc. İf. K. 311. TCK. 506.

HİLE VE SANİA Yalan beyan ve sözlerin doğruluğunu teyit edecek ve sonuçta muhatabın tetkik meylini akim bıraktıracak harici bir takım hareketler yaparak (eğer hile ve sania teşkil eden bu hareketler olmasaydı) almayacağı bir kararı verdirtmek suretiyle başkasının fikir, zihin ve harekâtında hatâ husule getirmektir. BK. 28, TCK. 503.

HİLKAT Yaratılış.

HİLOZOİZM Maddede hayat olduğuna inanan felsefi sistem.

HİMAYE Bir devletin hukuki varlığını muhafaza etmek kaydıyla diğer bir devletin himayesi altına girmesidir. Himaye altındaki devlete **Mahmi** denir. Bir de ecnebi devletlerdeki vatandaşların oradaki hak ve yararlarının vatandaşı bulunduğu devletçe gerekli teşebbüslerle korunması anlamına gelir.

HİMMET Kayırma, emek, yardım.

HİNİ AKİTTE Aktin yapıldığı zamanda.

HİNTERLAND 1. İç bölge, arka bölge. 2. Bir kıyı şehrinin arkasındaki bölge.

HİPEREMİ (a.t.) Organlardan birinde fazla kan toplanması.

HİPERNEZİ (a.t.) Belleme yetisinin olağanüstü bir hal alması. Hafızanın artması Buna aptallarda ve diğer bazı hastalarda raslanır.

HİPERTANSİYON Yüksek tansiyon.

HİPERTERMİ (a.t.) Vücudun veya bir kısmının hareketlerinin normal üstü yükselmesi.

HİPERTROFİ (a.t.) Bir organ dokusunun anormal gelişmesi Bir uzvun anormal olarak fazla büyümesi.

HİPNOZ Yapma bazı hareketlerle getirilen uyku.

HİPOFİZ (t.) Kafatasının temel bezi.

HİPODERMİK (t.) Deri altı hücresel dokusuyla ılgili

HİPOKRATES (460-377) Tıp ilminin kurucusu olan Yunan hekimi. Hatırasına hürmeten ilaç reçetelerinin başına (Hp) harfleri konur.

HIPOTEZ Bir olayı açıklayabilmek için gerçek gibi kabul edilen prensip. Varsayım, faraziye.

HİPOPLASİ (t.) Bir uzvun anormal olarak küçük teşekkülü.

HİSSE Pay. Şirket ortaklarının şirketteki iştirak payları.

HİSSEDAR Şirket ortağı. Hissesi olan. Pay sahibi. **bk. şerik.**

HİSSE SENEDİ (aksıyon, esham) Şirket sermayesinin eşit kısımlara bölünmüş parçalarından her birini temsil eden kıymetli evrak. Hisse senetleri **nama mu harrer** (adı yazılı olana aıt), **hamile muharrer** (elinde bulundurana ait) şekillerde olur. Tedavül kabiliyetini haiz kıymetli evraktır.

HİSSEİ MAHFUZE İlişilemeyen hisse, saklı hısse. **bk. mahfuz hisse.**

HİSSEİ MÜFREZE 1. Taksim edilmiş hisse. 2. Arzın taksiminde her bir hissedarın hissesine isabet eden kısım.

HİSSEİ ŞAYİA (şayi hısse) Müşterek malın her cüzüne sari olan sehim demektir. O malın her parçasında her hissedarın hakkı vardır. Pay oranına göre bölümlere ayrılmış olmayıp topu birden bir çok kişilerin malı olan.

HİSSET Hasislik, pintilik.

HİSSİ KABLEL VUKU Önsezi.

HİSSİ SELİM Sağ duyu.

HİSTERİ (a.t.) Duyu bozuklukları, türlü ruh şaşkınlıkları, çırpınmalar ve kasılmalarla kendini gösteren sinir bozukluğu. Telkine müsait kişilerde telkin ve görenekle hasıl olan felçler, deride duygusuzluklar

ve birçok başka araz gösteren hastalık (nevroz)

HİSTOLOJİ Organik bozuklukları inceleyen anatomi bölümü. Dokubilim.

HİTAB'I FEHİM Söyleneni anlama kudreti.

HİTAP İLE AMEL Anladığını yapmak, yasa hükmüyle işlemde bulunabilmek.

HİYERARŞİ 1. Aşama sırası, mertebeler silsilesi. 2. Teşkilâttaki mertebeler düzeni. 3. Sivil ve askeri amir ve memur, üst ve ast düzeni.

HİYEROGLİF Resimlerle yazılan eski Mısır yazısı. Sağdan sola ve yukarıdan aşağıya taş, anıt, duvar üzerine yazılırdı. M.S. 500 yılında papirüs'ün bulunmasıyla bu yazı kalkmıştır.

HİYNİ HACET Sonradan lâzım olma hali.

HİZİP Takım, bölük, grup. Bölüntü.

HİZMET AKTİ Belli zamanda bir iş görmek ve buna karşılık bir ücret ödemek yükümüyle işçi ve işveren arasında yapılan akit. BK. 313-354. bk. akdin nevileri.

HOBBES (1588-1679) Felsefede maddeci, ahlâkiyatta egoist ve siyasette mutlakiyetçi İngiliz filozofudur. Buna göre «Doğada tek gerçek atomlar ise toplumda da tek gerçek kişilerdir. Kişinin amacı dünya nimetlerinden fazlasıyla yararlanmaktır. İnsanlar birbirleriyle çatışmadan dünya nimetlerinden yararlanmak için devleti kurmuşlardır. Devlet müşterek emniyet arzusundan doğmuştur. Emniyet herkesin bir kişiye itaatiyle kurulabilir. Anarşiye razı olmayan her fert bir kişiye mutlak olarak itaat etme mukavelesini yaparak devlet ve devletin hukukuna tabi olacaktır. Bir defa fert kendi savunma vasıtalarını devlete terketmekle ona uymayı kabul ettikten sonra artık devlete itaat göreviyle mükelleftir. Bu bir bağlılık mukavelesidir. Devletin burada ferde karşı hiçbir taahhüdü yoktur. Herkes bütün kudret vasıtalarını devlete bıraktığından herkesin herkesle olan çatışması bitmiş, sonsuz sulh başlamıştır.» Bu düşüncelerle Hobbes istediği bir siyasi rejimi haklı gösterebilmek için belli varsayımlardan hareketle ve mantık yoluyla bu felsefi binayı kurmuştur.

HODBİN Hodgâm, bencil.

HOMER Milattan Önce dokuzuncu yüzyılda yaşamış

Yunan kahramanlık destanları (İliada ve Odysseia'nın) yazarı. Konularını Truva savaşlarından almıştır. Kendi yaşamı hakkında kesin bilgi yoktur.

HOMERİK Eski Yunan şairi Homeros'a (Homer'e) yakışır şekilde. Homeros gibi.

HOMOGEN Değerleri ve kendilerini oluşturan öğeleri aynı olan anlamına kullanılır. Bir çeşitten olan.

HOMO SAPİENS Bilen insan. Bugünkü insanın atası olduğu varsayılan ve elli bın yıl önce yaşadığı tahmın edilen ceddimize verilen isimdir. İnsan elli bin yıl önce «bilmeye» başlamıştır. İlk insan, bilen insan değildir.

HOMOSEKSÜEL Aynı cinsten kişilerin birbirlerine karşı cinsel tutku duyması.

HORMON İç salgı bezlerinden kana geçen ve organların işlemesini düzenleyen (adrenalin, ensülin) gibi maddelerin genel adı.

HOŞGÖRÜRLÜK bk. tolerans.

HUCEC Kuvvetli deliller.

HUCECİ HADDİYE Yazılı delil

HUD'A Aldatma, düzen, hile.

HUDUS ETMEK Baş göstermek. Çıkmak. Olmak.

HUDUT İki devlet ülkesini ayıran sınır. İki nesneyi ayıran şeye had denir. Hudut had'dın çoğuludur. «Ey mukaddes hudut, sen olmasaydın tüm topraklar ihtilâflı olacaktı-Ovide Metan».

HUDUTSUZ SİGORTA Sigorta bedeli evvelden tespit edilmeden yapılan sigorta. Mevzuatımızda buna imkân yoktur.

HUFRE Kazılmış toprak çukur.

HUGO GROTİUS (1583-1645) Tabii hukuk mektebine mensup filozof. Buna göre «Tabii hukuk akıl ile bulunur ve akla uygun kurallardan ibarettir. Salttır onun üzerinde ayrıca ilâhi bir hukuk yoktur. Tanrıyı bilmeseydik ve ona inanmasaydık gene tabii hukuk hükümleri var olacaktı. Tabii hukuk devletten evvel mevcuttur ve onun en sadık bekçisidir. Müspet hukuk tabii hukukun tezahür şekillerinden bıridir. Hukukun amacı insanlara hizmettir. İnsan ise sosyal mahlûktur. Bu nedenle doğada bile birlikte yaşama arzusu hisseder. Bu arzu nedeniyle yapılmış mukavele her dev-

letin kaynağıdır. Bu mukavele hakiki ve tarihi bir olaydır. Bu mukaveleden fert için başkasının şeref ve haysiyetini kıracak şeyler yapmamak mükellefiyeti doğmuştur. Devlet ilişkilerinde kuvvete değil hukuka tabidir. Hukukun amaçlarından biri de fertle devletin yanyana yaşamasını mümkün kılmaktır».

HUKUK 1. Kelime olarak haklar anlamınadır. 2. Toplumu nizamlayan ve devletin yaptırma gücüyle kuvvetlendirilmiş olan kuralların bütünüdür. 3. Çiçeron'a göre namusluluk ve hakkaniyet ilmidir. Justinyanus'a göre ilâhi ve beşeri şeyleri bilmektir. Hukuk adalet fikrinin izahıdır. Hukukun ne olduğunu izah için insanın ne olduğunu bilmek gerekir. «Ne kadar yüksekte olursan ol, yasalar gene senden yüksektir-Thomas Fuller.» «Yasaların uygulanması onların yapılmasından daha zordur-Jefferson».

HUKUKA MUGAYERET Hukuka aykırılık.

HUKUK DEVLETİ Kamu yönetimini elinde tutanların kamu işlerini önceden konmuş hukuk kurallarına bağlı kalarak yürütmek üzere izledikleri yönetim sistemidir.

HUKUKİ FİİL Hukuki sonuçlar doguran hareket tarzıdır. Hukuki fiiller şöyle taksim edilmektedir: **a. İrade beyanları. b. Fiil ve malumat beyanları. c. Hissiyat beyanları** (af istemek gibi). **ç. İçtinap ve istinkâf** (İçtinap: Sakınma, çekinmedir. İstinkâf: Kabul etmeme, çekimser kalmadır).

HUKUKİ HADİSE Yeni bir hukuk doğuran veya mevcut hakkın mahiyetini değiştiren ya da bir hakkı izale eden olaydır. Hukuken önemi haız olan, kendisine bir hukuki sonuç bağlanan yani hukukun müdahalesini icap ettiren olay demektir.

HUKUKİ HATA Hukuk kurallarının yanlış uygulanması veya yerinde uygulanmamasıdır. BK. 23-27.

HUKUKİ HÜKÜMET bk. **hükümet.**

HUKUK İLMİ Hukuk kuralları hakkında bütün bilgileri toplayan bilimdir.

HUKUKİ MESELE İddia ve savunmaya dayanan davada, iddia ve savunmanın dayanağı olan hukuki kuraldır.

HUKUKİ MUAMELE Bir ya da birkaç şahsın hukuki

netice doğuran irade beyanlarıdır. Bunlar bir ve iki taraflı olmak üzere ayrılırlar. **a.** Hukukı sonuç elde edebılmeleri için tek şahsın iradesi kâfi olan hukuki işlemler tek taraflıdır. Buna örnek yenilik doğuran haklardır **b.** Hukuki mevcudiyet elde edebilmeleri için karşılıklı iki veya daha çok şahsın iradeleri gereken hukuki işlemler ise iki taraflıdır. **bk. yenilik doğuran haklar, akit, karar.**

HUKUKİ SEBEP Hukuki işleme esas teşkil eden hukuki gaye ve maksattır. Roma hukukundan gelen bir tasnifle hukuki sebep üçe ayrılır. **a.** Ödeme sebebi: **(causa solvendi)** Kazandırıcı işlem bir borcun ifası maksadıyla yapılmışsa hukuki sebep ödemedir. **b.** Bağışlama sebebi: **(causa donandi)** Kazandırıcı işlem bir hakkın başka bir kimsenın mamelekine karşılıksız (ivazsız) olarak ilâvesi maksadıyla yapılmış sa hukuki sebep bağışlamadır. **c.** Alacak sebebi: **(causa credendi)** Kazandırıcı işlem sonucunda bunu yapan bir alacak iktisap ediyorsa hukuki sebep alacak sebebidir.

HUKUKİ SERMAYE **bk. gelir vasıtası sermaye.**

HUKUKİ TAĞYİR bk. tağyir.

HUKUKİ VAKIA **bk. hukuki hadise.**

HUKUKİ VAZİFE Belli bir tarzda hareket veya belli bir hareketten çekinme mükellefiyetidir.

HUKUK KAİDESİ Fertlerin hak ve görevlerinin hududunu tespit veya belli bir hakkın yerleşmesini yahut belli bir hukuki görevin gerekli kurallarını gösteren, fertlerle devlet yahut devletle devlet arasındaki ilişkiyi düzenleyen uyulması zorunlu kurallardır. Bu kuralların özünü yasalarda buluruz.

HUKUK SÜJESİ Hak sahibi.

HUKUKTA DAVA EHLİYETİ **bk. dava ehliyeti.**

HUKUKU AİLE KARARNAMESİ Birinci Cihan Harbinde aile hukukumuzu batıdaki aile hukukuna yaklaştırmak amacıyla 25 Ekim 1333 tarihinde yayınlanan kararnamedir.

HUKUKU AMME DAVASI C.S. tarafından ceza mahkemelerine açılan kamu davasıdır. **bk. amme davası, kamu davası.**

HUKUKU DÜVEL Devletler Umumi Hukuku. bk. devletler hukuku.
HUKUKU EMİRİYE Arazi'i memleketten alınan öşr'ü ifade eder. bk. ganaimi gayri melufe, uşr (öşür).
HUKUKU İBAD Kul hakları.
HUKUKU MEDENİYEDEN İSKAT Bir şahsın elinden medeni haklarının alınması.
HUKUKU MEKTUBE Yazılı hukuk.
HUKUKU MEVZUA Konulmuş hukuk, konmuş hukuk.
HUKUKUN AMACI Hürriyetlerin korunmasıdır.
HUKUKU ŞAHSİYE DAVALARI Şahsi hak davalarıdır.
HULF ETMEK Sözünden dönmek.
HULM Rüya.
HULÛS Gönül arılığı, gönül temizliği.
HULÛS ÇAKMAK Dalkavukluk etmek, yaranmağa çalışmak.
HULÛSKÂR Temiz duygulu, dalkavuk, şakacı. Eyyamcı.
HULÛSU NİYET İyi niyetlilik.
HULÛL Gelip çatmak, zamanı gelmek.
HULÛL ETMEK Girmek, sızmak. Damarına girmek.
HULÛLÜ ECEL Bir şeyin vaktinin gelip çatması.
HUNHAR Kana susamış, yırtıcı.
HUNRİZ Kanlı, kandökücü.
HURAFAT Hurafeler, boş inanlar.
HURAFE Boş inanlar. Dine karışmış garip hikâye, masal.
HURUF (hurufat) Harfler.
HURUFİLİK İnsan yüzündeki çizgilerde Allahın varlığının belirdiğine inanan mezhep. Arap alfabesine göre burun A, yanaklar L, gözler H harfine benzetilerek Allah kelimesini bulurlar. 1308 yılında İran'da Fazullah tarafından kurulmuştur. Irak'ta ve Anadolu'da taraftarları vardır.
HUSRAN Yoksunluk.
HUSUF Ay tutulması
HUSUL BULMAK (husule gelmek) Ortaya çıkmak, doğmak.
HUSUMET Düşmanlık. Davacılık. Karşıtlık. Kıskançlık.
HUSUMET EHLİYETİ Açılmış ya da açılacak bir da-

vada davalının gerçekten (hukuken) davalı olabilecek nitelikte kişi olmasıdır.

HUSUS Konu, özellik.

HUSUSİ AF Özel af. bk. af.

HUSUSİ BOŞANMA SEBEPLERİ bk. boşanma sebepleri.

HUSUSİ BÜTÇE bk. bütçe.

HUSUSİ ÇİZGİLİ ÇEK bk. çizgili çek.

HUSUSİ HUKUK Özel kişiler arasındaki hukuki ilişkileri düzenleyen veya özel bir kişi gibi hareket eden devlet ve devlet kurumlarıyla özel şahıslar arasındaki ilişkilere ait kurallar.

HUSUSİ TİCARET Memlekette sarf ve tüketilmek üzere gümrük resmine tabi ya da muaf olarak sokulan mallarla, milli ürünler ve resmi verilmiş ithal eşyasının ihracaatını ihtiva eden ticaret.

HUSUSİYET Yakınlık, ahbaplık, özellik.

HUSUSİYLE Hele, özellikle.

HUŞUNET Kabalık, sertlik, kırıcılık.

HUTBE Camide cuma ve bayram namazlarından önce kısa ve öz olarak okunan dua. Hutbe'de önce Allahtan, sonra Peygamberden bahsedilir. Osmanlı Padışahları hutbe'de kendilerinden de bahsettırmişlerdir.

HUZUR HAKKI Bulunma hakkı, bulunmalık.

HUZURU KALP İç diriliği.

HÜCCET (bürhan) 1. Delil, kanıt, senet Çoğulu hücec'dir. 2. Yargıç huzurunda düzenlenen belgeler. Bu belgeler gerektiğinde işe yaramak üzere kullanılabileceğinden hüccet adı verilmiştir. «Kötü bir hüccetin olmaktansa hiçbir hüccetin olmaması daha iyidir».

HÜCCETİ DAFİ'A Talep ve iddiayı, def işinde delil olan hüccet.

HÜCCETİ HADDİYE Yazılı delil. Had' burada yazı anlamınadır.

HÜCCETİ KÂSIRA Şahsa mahsus hüccet. Tanıklık gibi.

HÜCCETİ MÜTEADDİYE Taraflardan başka, dava ile ilgisi bulunan diğer kimselere de hükmü bulaşan hüccet. Nesebi ya da mülkiyeti ispata yarayan tanıklık gibi.

HÜCCETİ ZAHİRİYE Kenarında sebebi yazılı bulunan hükmün tasdikli suretini havi hüccet.

HÜCCİYET Belgelemeye elverişli olmak, hükme yeter bulunmak, bir sorun ya da davayı çözmeye yarayabilmek

HÜCRE HAPSİ Ağır hapis cezasının bir kısmının geceli gündüzlü bir hücrede geçirilmesi. TCK. 13.

HÜDAYİNÂBİT Kendi biten, kendi kendine yetişen.

HÜKKÂM Yargıçlar. Hüküm verenler.

HÜKMEN Yargıcı kararıyla, yargı kararıyla, hüküm cihetinden.

HÜKMEN BALİĞ Bulug yaşına geldiği halde buluğ eseri görülmeyen kimse.

HÜKMEN TESLİM Teslim fiilen vaki olmadan mülkiyetin intikalidir. Ancak böyle bir mukavele, malı alacaklının takibinden kurtarmak için yapılmışsa mülkiyetin intikali üçüncü şahıslar (alacaklılar) hakkında muteber olmaz. MK. 690.

HÜKMİ ŞAHIS İnsan (yani gerçek kişi) olmadıkları halde objektif hukukça kişi sayılan yani insan gibi hak konusu, görev sahibi olma yetkilerini haiz bulunan cemiyet, şirket, parti gibi özel ve resmi kurumlardır. MK 45-52, 519, 721.

HÜKÜM Yargı, egemenlik, geçerlik, buyruk, emir, karar. Bir dava veya yargılama sonunda yargıcın vermiş olduğu karar Hukuk davalarında hüküm davanın kabulü, reddi, görevsizlik veya yetkisizlikten ibaret olur. Cezada ise beraat, mahkûmiyet, red, düşme, muhakemenin durması şeklinde bir hüküm verilir. **1. Beraat:** Sanığın iddia edilen suçu işlemediğini ya da işlediği halde bu fiilin cezayı gerektirmediğini, yahut iddiaya konu fiilin sanıkça yapıldığının sabit olmadığını gösterir 2. **Mahkûmiyet:** İddianın sabit olup bu fiilin yasaca cezayı gerektirdiğini gösterir. **3. Red:** Aynı konuda aynı sanık için evvelce verilmiş bir hüküm veya açılmış bir dava var ise bu davanın reddine karar verilir. **4. Düşme:** TCK.'nun birinci kitabının dokuzuncu babında yazılı dava ve cezanın sukutu (md. 96-120) sebepleri varsa veya yargılama koşulunun gerçekleşmeyeceği anlaşılırsa davanın düşmesine karar verilir. **5. Durma:** Koğuşturmanın ve do-

layısıyla yargılamanın icrası şarta bağlı tutulmuş olup da şartın gerçekleşmediği anlaşılırsa, gerçekleşmesini beklemek üzere muhakemenin durmasına karar verilir. CMUK. 253. Bunlardan ayrı olarak hukuk ve ceza mahkemelerinde görülen davalarda vazifesizlik ve selâhiyetsizlik kararları da verilebilir. **6. Vazifesizlik kararı:** (Görevsizlik kararı) Açılan davanın daha yüksek görevli mahkemede görülmesi yasada açıklanmışsa görevsizlik kararı verilir. **7. Selâhiyetsizlik kararı:** (Yetkisizlik kararı) Cezada davaya suçun işlendiği yer mahkemesi bakar. Dava başka bir yer mahkemesine açılmış ise suçun işlendiği yer mahkemesinde bakılması için yetkisizlik kararı verilir. Bu kararın duruşmaya başlamadan önce verilmesi gerekir. Duruşma kamu davasında iddianamenin, şahsi davada dilekçenın okunmasıyla başlamış olur. Hukukta yetkili mahkeme davaya konu fiilin vuku bulduğu yer mahkemesi ya da tarafların mukavelede kararlaştırdıkları yer mahkemesidir. Ayrıca özel yasalarda yetkili mahkemenin gösterildiği dava çeşitleri de vardır. HUMK. 9-27.

HÜKÜMET 1. Kelime olarak hükmetmek, emretmektir. 2. Terim olarak, bir memleketin tekmil siyasetini tayin gibi en yüksek görevi yapan kuruldur. **Hukuki hükümet:** Meşruiyeti ulusça tanınmış olan hükümettir. **Fiili hükümet:** İhtilâl ya da darbe ile iş başına gelen hükümettir ki daima hukuki niteliğe malik olmaya gayret eder.

HÜKÜMET DARBESİ bk. **darbei hükümet.**

HÜKÜMETİ ADİL Miktarı hukuken belli olmayıp, bilirkişinin usulüne göre tayin ve takdir edeceği diyet'tir.

HÜKÜM FIKRASI Davayı bitiren kararda sonucu gösteren kısım. HUMK. 388, CMUK. 253-261.

HÜKÜMLÜ Mahkûm edilmiş, hüküm giymiş.

HÜKÜMRAN Egemen.

HÜKÜMRANLIK Egemenlik (ulusundur).

HÜKÜMSÜZ Geçersiz.

HÜLEFA Halifeler.

HÜLEFAİ RAŞİDİN Dört halife. Hz. Muhammed'den sonra gelen ilk dört halife. **a. Ebûbekir:** 632-634 yıllarında halifelik yaptı. Ashap'ca seçilmiş, ümmet'ce

tanınmıştır. **Ashap**, arkadaşları anlamına olup Muhammed'e Mekke'de uyan ve onu Medine'ye çağıranlardır. **Ümmet**, Muhammedin hak dinine çağırdığı insan topluluğudur. **b. Ömer**: 634-644 yılları arasında halifelik yaptı. Ebûbekir tarafından halifeliği uygun görülmüş ve devletin ileri gelenlerince de tasvip olunmuştur. **c. Osman**: 644-656 yılları arasında halifelik yaptı. Ömer'in tayin ettiği beş kişilik kurul tarafından seçilmiştir. Kur'an bunun zamanında kitap haline gelmiştir. **ç. Ali**: Peygamber Muhammed'in damadıdır ve ehli beyt'e dahildir. Muaviye bunun halifeliğini tanımamış ve Siffin'de harp etmişlerdir. Bu harpte Ali'nin mevzilerini terkedip gidenlere **hariciler** denmiştir. Bunlar sonradan Ali'yi öldürmüşlerdir. Ali'nin oğlu Hüseyin'i de Muaviye'nin oğlu Yezid Kerbelâ'da şehit etmiştir. Bu dört halife Hazreti Muhammed'den sonra İslâmiyetin kaybolmasını önlemişler, tutunup yücelmesini sağlamışlardır.

HÜLLE Karısını **talâkı selâse** ile boşayan erkeğin tekrar bu kadını alması için yapılması gereken işlem. Bu işlemler sırasıyla; kadının bekleme zamanını geçirmesi, yabancı bir erkekle evlenmesi, ondan boşanması, yeniden usulüne uygun nikâhla eski kocasıyla evlenmesidir. **bk. talâkı selâse.**

HÜMANİST Eski dil ve edebiyatları seven ve onlarla uğraşan kimse.

HÜMANİTE Kelime olarak insanlıktır. Terimde Fransa'da orta öğrenimin son üç yılına verilen isim.

HÜMANİTER İnsanlıkla ilgili ve insanlığın yararına işlerle uğraşan.

HÜMANİZM 1. Eski Yunan ve Latin kültürünü en yüksek öğreti olarak alan ve ortaçağın skolastik düşüncesine karşı on dördüncü yüzyılda doğan felsefe, bilim ve sanat görüşü. İnsancılık. İnsanı insan yapan değerlere bağlanmak, yaygınlaştırmak, topluma benimsetmek, yığınları kültür aydınlığında eğitip yüceltmektir. Öncüleri **Petrarca, Poggio, Valla, Rabelais, Erasmus, Montaigne**'dir.

HÜMAYUN Kutlu, mübarek. Padişahlara has.

HÜNSA (a.t.) Kendisinde erkeklik ve kadınlık uzvu bulunmayan ya da her ikisi de bir arada olan.

HÜR Kölelikten kurtulan. Çoğulu Ahrar'dır.

HÜRMÜZ bk. Ehrimen.

HÜRREİ MÜKELLEFE Akıl baliğ olan kadın.

HÜRRİYET Özgürlük. Yasalardan başka bir şeyle bağlı olmamak. Yalnız kendi varlığı sayesinde var olan ve hareket tarzını kendi başına tayin gücüne malik bulunan hür'dür. Hür teriminden çıkan hürriyet, herkesin kuvvetle ve yasalarla menedilmiş bulunmadıkça dilediğini yapmak hususundaki yetkisidir. Hürriyetin iki kavramı vardır. Olumlu kavramı: Kişinin kendi hareketlerini kendi iradesiyle tayin edebilme gücüdür. Olumsuz kavramı: Belli emir ve kuralların yokluğudur.

HÜRRİYETİ BAĞLAYICI CEZALAR Hafif hapis, hapis, ağır hapis, süresiz ağır hapis cezalarıdır. TCK. 11, 13, 15, 18, 21.

HÜSNÜ İTİKAT Tam itaat, iyi inan.

HÜSNÜ KABUL İyi karşılama.

HÜSNÜ TÂLİ İyi talih.

HÜSNÜHÂL KÂĞIDI İyi hal kâğıdı, temiz kâğıdı.

HÜSNÜNİYET 1. İyi niyet, güzel niyet. 2. Hukukta iki anlamı vardır. **a. Objektif hüsnüniyet:** Bir hak sahibinin hakkını kullanırken veya bir borçlunun borcunu yerine getirirken dürüst, namuslu, akla uygun ve yaptığı işin sonucunu müdrik bir insan gibi hareket etmeyi amirdir. Diğer bir deyimle; doğruluk ve inandır. «İnsan Tanrıya, öteki insanlara iyilik yapmakla yaklaşabilir-Cicero» «İyi görüneceğine iyi ol-Sallust.» **b. Subjektif hüsnüniyet:** Bir hakkın doğumuna yasaca engel olan halin, o hakkı iktisap edecek kimse tarafından bilinmemesi halidir. MK. 3. «Irmaklarla denizlerin birleşmesi, insanlarla yanlışların birleşmesi kadar çabuk değildir-Voltaire.» Hüsnüniyet hile ve huda'nın zıddıdır. Hukukun kurnazlıkları olduğunu iddia ve tartışma hüsnüniyete aykırıdır. Hüsnüniyet bir edanın iki defa ödenmesine manidir. Hüsnüniyet bir şeyin kendisine ait olduğunu zannedenin samimi kanaatidir. Zilyet'in hüsnüniyeti mülkiyet gibidir. Meğer ki yasa aksini kabul ede.

HÜŞÛ Tanrıya karşı boyun eğme. Bir nevi korku.

HÜVİYET Kimlik.

I

IHTİTAF Malı sahibinin elinden ya da evinden alıp kaçmak.

ILIMLI Ölçülü, mutedil, aşırılığa kaçmayan.

INNİN Kadib'i varken karısıyla cinsi münasebete iktidarı olmayandır ki Akağa da denir.

IRDA Emzirmek suretiyle süt vermek

IRK İnsanın aslı. Kök, damar. Bir nazariyeye göre milleti teşkil eden baş unsur.

IRZA GEÇMEK İstek hilâfına zor ve cebirle cinsi münasebettir. Küçüklere karşı rıza ile yapılsa da suçtur. TCK. 414-416

ISKARÇA Tam gemi kiralanması.

ISKAT (Makamdan, hükümden) düşürme.

ISKATI MÜRURUZAMAN Hak düşüren zamanaşımı. bk. zamanaşımı.

ISLAH bk. davanın ıslahı.

ISLAHAT Düzeltmeler, iyileştirmeler, ıyıleştirme işleri. bk. devrim, reform.

ISLAH ETMEK Düzeltmek, iyileştirmek.

ISPAZMOZ (a.t.) Çırpınma.

ISRAR Ayak direme, direnmek, vazgeçmeme.

ISTIFA Seçme. Seçkinlik. Ayıklama. Bir şeyin halis ve temizini seçip ayırma.

ISTILAH 1. Kelime olarak ittifak anlamınadır. 2. Bilimsel anlamı ise, bilginlerin bir sözü asıl anlamından başka bir anlamda kullanmakta söz birliği etmeleridir ki bir bilim veya sanata has kelime, tabir, terim olarak ortaya çıkar.

ISTIRAR 1. Zorunluluk, çaresizlik, zor sebebiyle ortaya çıkan durum. 2. Terim olarak hukukta ve cezada ise; a. Hukukta, kendisini veya diğerini zarardan kurtarmak veya tehlikeden korumak için başka birinin malına zarar vermektir. Burada başkasının malına zarar veren yargıcın takdir edeceği hakkaniyete uygun tazminatı ödemekle mükelleftir. BK. 52, MK. 677. bk. meşru müdafaa. b. Cezada; kendisini veya başkasını ağır ve muhakkak bir tehlikeden korumak için suç işleyen failin sorumluluğunu kaldıran haldir. Burada fail meşru müdafaa durumundadır. TCK. 49.

ISTIRARİ Zorunlu

ITIK Serbest bırakma, azat etme, köleye hürriyetini bağışlama.

ITIKNAME Esirlikten kurtuluş belgesi. Özgürlük vesikası.

ITLAK Adlandırma. Salıverme. Bağışlama. Karıyı boşamak. Gençleştirme.

ITNAP (söz için) uzatma.

ITTILA Haberi olma, bilgisi bulunma.

ITTILA KESBETMEK Öğrenmek, haber almak.

I'YAL (ayal) 1. Bir evde oturan ve geçimleri bir insan tarafından sağlanan kimseler. 2. Aile. Nikâhlı kadın

IZRAR Zarara uğratma, zarar verme. TCK. 516.

İ

İADE Bir şeyin hak sahibine geri verilmesidir Haklı neden olmadan başkasının malını alan onu geri vermekle mükelleftir. BK. 61. MK. 907.

İADEİ İTİBAR İtibar'ın iadesi.

İADEİ MUHAKEME bk. muhakemenin ıadesi.

İADEİ MÜCRİMİN Devletler arasındaki muahade gereğince suçluların karşılıklı iadesi.

İARE (ariyet) Bir malın belli bir süre için parasız istifade (intıfa) edilmek üzere başkasına emaneten verilmesidir. BK. 299-305. Kelime olarak ödünç verme, eğreti verme demektir.

İAŞE Yeme, içme. Yedirip içirme. Boğaz.

İAŞE ETMEK Yiyeceğini vermek. Geçindirmek.

İAŞE VE İBATE Yedirip barındırma.

İBA Bir işten çekinme, razı olmama.

İBÂD Kullar demektir. Abd'ın çoğuludur.

İBADAT Tanrıya kulluk etmek. Terim olarak da iyi niyetle Tanrıya saygı göstermektir.

İBAHA 1. Fıkıh'ta bir şeyden karşılıksız olarak faydalanmak için izin ve ruhsat vermektir. 2. Kelime olarak mübah demektir.

IBAHİ Nikâhı memnu kadının mübah olduğuna inanan. Bu kımse zındık hükmündedir.

İBATE Barındırma.

İBDÂ Yaratma, türetme. Önceden örneği olmayan güzel bir şeyi kendi buluşu ile meydana koyma.

İBHAM Belli etmeme, kapalı bırakma.

İBİN Erkek çocuk.

IBLÂĞ ETMEK Ulaştırmak, erıştirmek.

İBLİS bk. **Adem ile Havva.**

İBNİ EBİ LEYLÂ İslamın büyük müçtehitlerindendir. Hicri 74-148 arasında yaşamıştır.

İBNİ HALDUN (1331-1403) Tunus'ta doğmuştur. Sosyolog ve tarihçidir. Dört yıl çalışarak hazırladığı «Kitab'ı İber» onu ölümsüz kılmıştır. Eserinde, devletin hayatını, yükselme, duraklama ve düşme aşamalarını, hilâfet ve imâmet konularını incelemiş, devletin akla uygun vergi almasını, halkın başkaca tedirgin edilmemesini, özgürlük ve hakların çiğnenmemesini istemiştir. Eserinin başlangıç kısmı (mukaddime) ansiklopedi şeklinde olup bütün sorunlar akli esaslara göre çözümlenmiştir. Kahire'de ölmüştür.

İBNİ NÜCEYM Mısır ulemâsından ve hanefi fukâhasındandır. Fıkıh üzerine önemli eserleri vardır.

İBNİ RÜŞT (1126-1198) Kurtuba'da doğmuş, Merakeş'te ölmüştür. Arap İspanya'da yaşamıştır. Batı alemi Aristo'yu ve hıristiyan olmayan felsefeyi onun aracılığıyla anlayabilmiştir. İnsan ruhunun beyne bağlı olduğunu, bu organla birlikte öldüğünü, fakat insanda ölümsüz bir ilke olarak aklın bulunduğunu kabul ve iddia etmiştir.

İBNİ SİNA (980-1037) Buhara'nın Afşina köyünde doğdu, Hemedan'da öldü. Tıp biliminin büyük dehâsıdır. Beş kitaplık «Kanun» isimli eseri on yedinci yüzyıla kadar batı üniversitelerinde okutulan baş kitaptır. Felsefe, tasavvuf, akıl, metafizik, psikoloji, mantık, bilginin kaynağı, bilimlerin sınıflandırılması, tıp ve müzik konusunda bugün bile değerinden hıç bir şey kaybetmemiş fikirler öne sürmüştür. Öldükten sonra insanın dirileceğine inanmamış, dirilmeyi sadece ruh alanında kabul etmiştir. Peygamberlerin gerçek filozoflardan üstün yanını sadece ahlâki yönde kabul

etmiş, peygamberlere vahiy getiren meleklerin akıldan başka bir şey olmadığını söylemekten çekinmemiştir. Felsefesiyle böylece dinin üstüne çıkıp dine aykırı düşmüştür. İslam medeniyeti başta İbni Sina olmak üzere Farabi ve El Biruni gibi düşünürler sayesinde on ikinci yüzyıldan itibaren tam dört yüzyıl orta zaman Avrupa'sına hocalık etmiştir.

İBNİ ŞÜBRÜME Büyük islam müçtehitlerinden ve Kûfe fukaha'sındandır. İmâmı Azam'ın muasırıdır. Kadı'lığındaki ıslahatı ile ünlüdür. Hicri 144'de ölmüştür.

İBNİYE Ölenin oğlunun kızı. veya oğlunun oğlunun kızıdır.

İBRA (ibza) Alacaklının hakkından kısmen veya tamamen vazgeçmesidir. Borçtan kurtarmak. Aklama. BK. 111/3, MK. 603/2.

İBRA ETMEK Aklamak, temize çıkarmak.

İBRAHİM PEYGAMBER M.Ö. altıncı yüzyılda yaşadığı sanılıyor. Kur'an ve İncil'de adı geçen Peygamberdir. Tek Tanrı fikrini savunmuş ve kurban kesme geleneğini yaratmıştır. İslamın büyük Peygamberler zincirinde dördüncü sırayı alır.

İBRÂM Usandıranadek üzerine düşme, zorlama, ısrar etme.

İBRANAME Aklama belgesi, temiz belgesi.

İBRAZ 1. Gösterme, çıkarıp gösterme. Tevdi etmek. 2. Senedi elinde bulunduranın bu senedi muhatabına veya borçlusuna göstererek senedin kabulünü ya da senetteki borcun ödenmesini istemesi

İBRETAMİZ İbret verici.

İBTAL Hükümsüz kalma. Feshetme, lâğvetme.

İBTİDA Başlama, başlangıç.

İBZA Kârı tamamen kendisine ait olmak üzere bir kimseye sermaye vermektir. Verilen sermayeye Vidaa, sermaye verene Mübdi, sermaye alana müstebzi denir.

İBZAL ETMEK Esirgemeden vermek, bol bol vermek.

İCABET ETMEK (çağrıya) Uymak.

İCABİYE bk. determinizm, gerekircilik.

İCAP Yalnız teklifte bulunanın vâdı'dır. Diğer kimseyle bir akde veya bir mukaveleye girişmek için iptida

yapılan irade beyanıdır. Böyle bir beyanın hüküm ifade etmesi için karşı tarafa varması lâzımdır. **İcap:** İnşayı tasarruf için iptida söylenen sözdür ki tasarruf onunla ispat olunur **Kabul:** İcaba uygun olarak açıklanan ve muafakatı bildiren irade beyanıdır. BK. 3-7, 174/2, 175. **bk. akit.**

İCAR Kira akti, kira mukavelesi. **a. Adi icar:** Konusu hasılat vermeyen ve üretime yaramayan taşınır ya da taşınmaz mal kirasına ait akittir. BK. 248-269. **b. Hasılat icarı:** Konusu hasılat veren şeyle ilgili kira aktidir. BK. 270-298. **bk. hasılat kirası.**

İCARE Ücret, icar, kira. Belli bir menfaatın belli bir bedel karşılığında temliki.

İCAREİ MUZAFA İki katlı icar bedeli.

İCAREİ MÜŞAHERE Aylık kira akti.

İCAREİ MÜŞANEHE Yıllık kira akdi.

İCAREİ MÜZÂFE İcar akdı başlangıcını gelecekteki bir tarih olarak kabul suretiyle yapılan icar akti.

İCAREİ VAHİDE Ay veya sene gibi belli süre için yapılan icar akdi.

İCAREİ ZEMİN Yer kirası. **bk. mukataa.**

İCARETEYN Kelime anlamı iki ücret'tir. Terim olarak vakıflar için kullanılır. Birinci ücret senevi ve peşin alınır. Buna ücreti muaccele denir. İkinci ücret sene be sene alınır. Buna da ücreti müeccele denir. (Müeccel; mühletli vadeli demektir. Muaccel; mühletsiz vadesiz demektir).

İCAR ETMEK (icara vermek) Kiraya vermek, (birine) kiralamak.

İCAZET Hak sahibinden habersizce yapılan fuzuli tasarrufa bilâhare hak sahibi tarafından izin verilmesi, razı olunmasıdır. İcazet tek taraflı ve makabline şamil (geçmişine etkili) hukuki işlemdir. İcazet verilen işlem, yapıldığı andan itibaren hüküm ifade eder. İcazetten dönülemez. MK. 16.

İCBAR Zorlama, zor gösterme, cebretme.

İCBAR SURETİYLE İRTİKÂP bk. irtikâp.

İCLÂS ETMEK Taht'a oturtmak. Taht'a çıkarmak.

İCMA 1. Cem etmek, toplamak. 2. İçtihatlarına itibar edilen alimlerin hukuki bir sorunda birbirlerinden habersiz olarak ittifak etmeleridir. İcma'ı ümmet de

aynı anlamadır. Kur'an ve Hadıs hükümlerindeki kararsızlıkları ve aykırılıkları çözmek için Medine büyüklerinin verdikleri kararlardır ki Ebûbekir ve Ömer devrinde bu yola çok gidilmiştir.

İCMÂL Özet. Bir konunun genel çizgilerle kısa anlatılışı.

İCRA Yerine getirme Yürütme Yapma. Mahkeme ilâmı veya idari karar hükümlerinin yerine getirilmesi.

İCRAAT Yapılan işler, (birinin) yaptığı işler. İş yapma.

İCRA BAŞLANGICI Cürümlere teşebbüsün unsurlarından biridir. TCK. 61, 62. **bk. teşebbüs.**

İCRA EMRİ Mahkeme hükmünün yerine getirilmesi için borçluya icra dairesinin gönderdiği emir.

İCRA HEYETİ Yürütme kurulu.

İCRAİ KARAR İdari makamın icra kabiliyetini haiz olmak üzere yaptığı hukuki tasarruf olup bu karar üçüncü şahıslara da tesir eder.

İCRAİ SUÇ bk. **suç nevileri.**

İCRA İŞİ Teşebbüste müdür ve sorumluların emir ve direktifleri uyarınca yapılan iş.

İCRA KUVVETİ Yürütme gücü Hükümet icraı ve memleketi yöneten kuvvet. «İnsanları yönetmek, onların özgürlüklerini sağlamak içindir. Hükümetlerin tabiatında adalet ve mantığa başvurmak esastır-Louis XVI». «İtidal ve sabır, iktidarı en az aldatan iki unsurdur-Louis XVIII.»

İCRA TETKİK MERCİİ bk. **tetkik mercii.**

İCRA VEKİLLERİ HEYETİ Bakanlar kurulu.

İÇ DENİZ Sahilleri aynı devlete ait ve boğazla birleşen deniz.

İÇTİHADI EİMME bk. **edillei erbaa.**

İÇTİHAT Öğreti. Hukuki bir sorunda alimlerin fikir ve düşüncelerine ilmi içtihad denir. Belli bir sorunda Yargıtay daireleri arasındaki uyuşmazlığı çözen Yargıtay Genel Kurul Kararına da kazai içtihad denir. İlmi içtihad sahibine **müçtehid**, hakkında içtihad çıkarılan soruna da **müçtehed'ün fih** denir.

İÇTİMA Toplantı, toplanma. Bir şahsın birden çok suçlarının birleşmesi.

İÇTİMAİ Toplumsal, toplumca.

İÇTİMAİ SİGORTA Çalışanların durumlarını iyileştirmek için yapılan sigortadır. TTK. 1235.

İÇTİNAP Sakınma, kaçınma, çekinme.

İÇTİSAR ETMEK Yeltenmek, kalkışmak.

İÇTÜZÜK bk. dahili nizamname.

İDA Verilen şeyi kabul ile emin bir yerde saklamayı görevlenmek.

İ'DAD Hazırlama.

İDAME Devam ettirme, sürdürme, öyle tutma.

İDARE Hükümet emri ve denetimi altında yasal biçimde kamu hizmeti gören örgüt.

İDARE ETMEK Yönetmek. Kullanmak.

İDARE HUKUKU Devlet idaresiyle görevlendirilmiş memur ve kurumların hak ve görevlerini, vatandaşın bunlara karşı olan görev ve haklarını düzenleyen hukuk kurallarının bütünüdür.

İDAREİ DAVA Devlet daireleri arasında verilen karar ve yapılan işlemlerin değiştirilmesi ya da kaldırılması için açılan dava.

İDAREİ MASLAHAT Yürütmek. Oluruna bırakmak.

İDARE İŞİ Teşebbüsün kuruluş ve yönetimine ait işlere denir.

İDARE MAHKEMESİ İdari davaların görüldüğü yerdir. Danıştay, Bolge idare mahkemeleri, vergi mahkemeleri gibi. 2575, 2576, 2577 s.k.

IDARİ MUAMELE İdari makamların kamu hizmetlerini ifa için yaptığı işlem ve tasarruflardır.

İDARİ TAHSİS Kamu malını umumun faydasına arz ile kamu emlâkı arasına katmak ve kamu malının nasıl kullanılacağını tayin ve tespit etmektir.

IDBÂR Dünyanın insandan yüz çevirmesi. Talihin dönmesi. Mevkiden ve gözden düşme.

İDDET 1. Kelime anlamı sayı'dır. 2. Boşanma veya ölüm sonucu evli kadının belli süre içinde evlenemeyip beklemesidir. İddet süresi üç yüz gündür. MK. 95, 96.

İDDETİ HAML Çocuk doğurmakla biten iddet. bk. iddet.

İDDETİ HAYZ Kadının aybaşı görmesiyle biten iddet. bk. iddet.

IDDİA MAKAMI Cumhuriyet Savcılığı. Kısaltılmış şek-

li C.S. dır. Cumhuriyet kelimesi memuriyet ve makamlar içinde sadece savcılar için kullanılır. Bu yasa emridir.

İDDİANAME C.S.'nın sanığın cezalandırılması için sorgu hakimliğine veya ceza mahkemesine yazdığı yazıdır. İddianamede; suç, suç tarihi, suçlu, davaya bakacak mahkeme, suçluya uygulanacak maddeler gösterilir. CMUK. 193, 194.

İDE (idée) Fikir, görüş ve düşüncelerimizde mevcut fakat gerçekte tahakkuk etmeyen şeylerdir. Gerçekleştirme keyfiyetinden soyut ve bu bakımdan salt'tır Gerçekleştirilen ide, ide olmaktan çıkar. İde bir gayeye bağlanınca ideal olur. **bk. kavram, ideal.**

İDEA Eflâtun'un, eşyanın zihindeki ilk örneğine verdiği ad.

İDEAL 1. Ülkü, ülkü ile ilgili. 2. Çalışmamızın en son hedefi. İdeal o kadar yüksek bir gâyedir ki onu gerçekleştirmek faniler için imkânsızdır. Fakat bu yöne doğru gitmek mukaddes bir görevdir. İdealin ideden farkı bunun gerçekleştirilmesine gayret edilmesindedir. İdeal, gâyeye bağlanmış idedir. **bk. ide.**

İDEALİST Ülkücü.

İDEALİZE Ülküleştirmek, ülkü haline sokmak.

İDEALİZM Bilgide temel olarak düşünceyi alan ve varlığı insan düşüncesinin kurduğunu kabul eden felsefi doktrin. Bilginin konusunu şeyde değil fikirde arayan, bütün bilgiyi fikir ve düşüncelerimizden ibaret kabul eden ve fikir dışında bilgi kabul etmeyen görüştür. Descartes, Hegel gibi.

İDİO Ahmak, budala.

İDİOM Ağız, lehçe

İDİOTİ Aptallık, ahmaklık, bönlük.

İDLÂ Delil gösterme.

İDYOLAR Doğuştan akıl noksanı bulunanlar sınıfı içinde aptalları teşkil edenlerdir. Akılları iki üç yaşındaki çocuklar gibi olup obur ve zalimdirler.

İFA Yapma, yerine getirme. Borcunu ödeme. BK. 67, 68, 73, 74, 80, 81, 117, 161/2. MK. 2/1.

İFA DAVASI Hak sahibinin bu dava hakkını kullanmakla bir şeyin yapılmasını veya yapılmamasını (bir eda'nın yerine getirilmemesini) istediği davadır.

İFAKAT Hastalıktan kurtulma.

İFA YERİNİ TUTAN EDA Borcun asıl konusu yerine başka bir şey verilerek borcun ödenmesidir.

İFFET Dinin hududunda durmak bu hududa tecavüz etmemek.

İFFETSİZLİK Cinsi ahlâk kurallarına aykırılık. MK. 302, 356, 359, 368, 417. maddelerinde sûihâl olarak ifade etmiştir.

İFHAM Bildirme, anlatma.

İFLAS Borçlunun borcunu ödemekten aciz olduğunun mahkeme kararı ile tespiti. İflas etmiş olana müflis denir. Kural olarak iflas etmek için tüccar olmak gerekir. Tüccar olmayan iflas edemez.

İFLAS MASASI İflas etmiş borçlunun tekmil borç ile alacakları ve haklarının bir masada toplanıp borçlarının ödenmesine tahsisidir. İc. İf. K. 184.

İFNA ETMEK Yoketmek.

İFRAĞ ETMEK Çevirmek, döndürmek.

İFRAT Aşırı gitme. Pek ileri varma.

İFRAZ Bölmek, ayırmak. Arazinin taksimi, parçalanması. Müfrez: Bölünmüş demektir.

İFRAZ ETMEK Ayırmak, bölüp ayırmak (fızyolojide ise) Salmak.

İFSAT Bozma. Düzensizlik yaratma.

İFŞAAT Açıklama. Bilinmesi istenmeyen şeyin açıklanması.

İFTİRA Bir kimsenin adliyeye veya keyfiyeti adliyeye bildirmeye mecbur olan makama veya yasaca takip yapacak yahut yaptıracak bir mercie ihbar ve şikâyette bulunarak suçsuz olduğunu bildiği bir kimseye suç isnat etmesi yahut o kimse aleyhine böyle bir suçun maddi eser ve delillerini uydurmasıdır. TCK. 285.

İFTİRAK Ayrılma, ayrılık.

İĞBİRAR Gücenme, kırılma, güceniklik

İĞFAL Aldatma, kandırma, baştan çıkarma.

İĞLÂK Güçleştirme, kapama, karıştırma. Çapraştırma.

İĞMA Bayılma. Bayılana muma'aleyh denir.

İĞMAZI AYN Goz yumma, gormemezlikten gelme.

İĞTİŞAŞ Kargaşalık, karışıklık, patırdı, ayaklanma.

İĞTİYAR Ferdin hareketlerini kendi şahsi iradesiyle tayin iktidarı. **bk. ihtiyâr, ihafe.**

İHAFE Tehdit etmek, korkutmak.

İHALE Bir işi birisinin üzerine bırakma Artırma-eksiltme işinde istekliye bırakma.

İHÂM Vehmettirmek, düşündürmek.

İHATA Kuşatma, çevirme, çevrelemek. Vâkıf olmak, vukuf sahibi olmak.

İHBAR 1. Hukuki bir olaya dikkati celp için söz ya da yazı ile yapılan beyandır. 2. Alacağı muaccel kılan tek taraflı irade beyanıdır.

IHBARLI BORÇ Günü gününe yapılıp yirmi dört saat zarfında temizlenip kapatılması istenebilecek olan borç.

İHBARNAME Bir hakkın karşı tarafa resmi şekilde ve vaktinde tebliği.

İHDA Hediye etmek.

İHDAS Meydana getirme, ortaya çıkarma.

IHDAS HAKKI Hukukı durumda tek taraflı irade beyanıyla değişiklik yapmaya imkân veren haktır.

İHFA Gizlenme, saklanma.

İHKAK Hak verme.

İHKAK'I HAK Hakkın mahkeme yoluyla alınması. Hakkın cebren alınmasına bizzat ihkakı hak denir. TCK. 308.

İHLÂL Bozma, halel getirme.

İHLÂS Kalp temizliği, samimiyet, halis itikat. Kalp temizlemek.

İHMÂL Bir neticenin olmasına istemeyerek, fakat halin icap ettirdiği itinayı da göstermeyerek neden olmaktır. Kelime anlamı gevşeme, görevin yapılmaması demektir. Cezada ihmal suçunda kast aranır. TCK. 230. **bk. vazifei ihmâl.**

İHMALİ SUÇLAR **bk. suç nevileri.**

İHRACAT Bir ülkenin ürünlerini başka ülkede satılması için yollama.

İHRACAT PRİMİ Bir malın harice satış fiyatını düşürerek ihracatını teşvik için bu malı üreten veya ihraç edenlere münasip şekilde verilen prim.

İHRAÇ 1. Çıkarmak, göndermek. 2. Hisse senedi, tah-

vil vs. ticari senetleri halk arasında tedavüle çıkarmak. **bk. emisyon.**

İHRAZ 1. Bir mala sahip olmak, elde etmek. 2. Sahipsiz şeyi ilk defa iktisap etmek. MK. 691. **bk. hakkın iktisabı.**

İHSAS Sezdirme, çıtlatma, (fizyolojide) duyum

İHTAR Unutulan, yapılmayan veya aksi yapılan bir hukuki durumun doğurduğu ya da doğuracağı sonuçları yazı veya sözle hatırlatmaktır. Muaccel bir edim'in yerine getirilmesi için alacaklı tarafından borçluya yapılan davettir.

İHTİCAC Belgeleme, belge tutma. Tanıt ve kanıt getirme.

İHTİCACA SALİH Kullanılmaya, hüküm tesisine elverişli.

İHTİDA Başka bir dinden islamlığa dönme.

İHTİFA Gizleme, saklama.

İHTİFÂL Anma töreni.

İHTİKÂR Vurgunculuk, istifçilik.

İHTİLÂÇ Çırpınma.

İHTİLÂF Bir konu üzerinde karşılıklı uğraş, savaş. İşbirliği ve ihtilâf grup yaşamının köklü iki sürecidir. **bk. rekabet, işbirliği.**

İHTİLÂFLI KAZA Davada bir anlaşmazlık, bir çekişme varsa o davaya ihtilâflı kaza denir.

İHTİLÂFSIZ KAZA Davada bir anlaşmazlık, bir çekişme yoksa buna ihtilâfsız kaza denir. İhtiyari hacir kararı gibi. MK. 31, 354, 358.

İHTİLAL İş başındaki hükümetin halk tarafından cebir ve zorla bertaraf edilmesidir. Keyfi ve yasa dışı yönetim ihtilali davet eder. «İhtilaller yasalarıyla birlikte gelir». **bk. devrim.**

İHTİLALCİ SENDİKALİZM Yeni bir ekonomik ve sosyal nizam kurmak için sendikadan istifade etmek isteyen görüştür. Bu fikir demokrasinin tenkidi, şiddete müracaat ve serbest atelye esasları üzerine kurulmuştur.

İHTİLÂS Gelir ve giderin terkin ve kontroluna mahsus olan kayıt, defter ve hesaplarda, ait olduğu daireyi aldatıcı ve fiilinin açığa çıkmamasını temin edici her türlü hile ve hüda yaparak kendisi veya baş-

kası için haksız yarar temin etmektir. TCK. 203 Memur suçudur.

İHTİLAT Birbiriyle birleşip görüşme. Karışma, buluşma, halt.

İHTİLATTAN MENETMEK Başkalarıyla temastan menetmek. Karışımdan alıkoymak.

İHTİLÂ VE İHBAL Gebe bırakmak.

İHTİMAL Bilgi ile bilgisizlik arasında ortalama bir haldir. Delillerin olmadığı yerde ihtimal başlar.

İHTİMALİ ŞART bk. şart.

İHTİMAM VE TAKAYYÜT Bir kimseye zarar vermemek için sarfı gereken itina ve çalışmadır BK. 56. MK. 320.

İHTİRA BERÂTI Ferdin doğa ile olan mücadelesinde bu doğayı daha kuvvetle ve kati surette râmederek onu kendisine faydalı yapmak amacıyla insanların bulduğu teknik araçlardır. Bunlar uygulama kabiliyeti olan fikir ürünleridir. TTK. 4, 11, 139, 460.

IHTİRAK Yanma.

İHTİSAP AĞASI Eskiden belediye zabıta amiri olup Kadı'nın belediyeye ait ceza ve emirlerini yerine getiren kimsedir.

İHTİSAR Kısaltma.

İHTİYAÇ Maddi ve manevi varlığımızda duyduğumuz yokluk hissidir. İhtiyaçlar ekonomik faaliyetin saik'i ve gayesidir.

İHTİYAR Serbestlik. Kendi mukadderatını kendisinin tayin edebilmesi imkânı. Karar serbestliği. Tercihte özgürlük.

İHTİYÂR ETMEK Katlanmak, istemek, kabul etmek, seçmek, yeğ tutmak.

İHTİYÂRİ İsteğe bağlı.

HTİYÂRİ KAYYUM bk. kayyumluğun nevileri

İHTİYARLIK BUNAMASI bk. şizofreni.

İHTİYAT AKÇESİ Banka ve şirketlerin temettüden ayrılıp muhtemel zarar ve başka ihtiyaçlar için hazır tuttukları paradır.

İHTİYATİ HACİZ Vadesi gelmekle beraber gününde ödenmeyen ve karşılığı rehinle temin edilmemiş olan borç için, borçlunun borcuna yeter mallarının haczedilmesidir. İc. İf. K. 257, 258.

İHTİYATİ TEDBİR Davadan evvel veya yargılama sırasında hak sahibinin talebi üzerine bir zararın önlenmesi için yargıcın verdigi karardır ki hangi hallerde verileceği yasada gösterilmiştir. MK. 152, 161, 137, 315. HUMK. 101, 113. İc. İf. K 72.

İHTİZÂR Sakınma, çekinme. Can çekişme.

İHVAN Eş dost.

İHYA Çiftçiyi Topraklandırma Yasasına göre devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunup kamu hizmetlerine ayrılmış olmayan taşlık ve delicelik araziyi para ve emek sarfıyla bağ, bahçe, meyvelik, zeytinlik veya tarla haline getirmek suretiyle şenlendirmektir. 776 s.k. md. 37. Kelime olarak, diriltme, toprağı şenlendirme. araziyi tarıma elverişli kılma, imâr demektir.

İHZAR Hazırlama Huzuruna getirme demektir.

İHZAR MÜZEKKERESİ Bir kimsenin mahkeme ya da sorgu yargıcı huzuruna zorla getirilmesini temin için verilen müzekkeredir. CMUK. 45, 46.

İHZÂRİ Hazırlayıcı.

İHZÂRİ AKİT bk. akdin nevileri.

İKA' Yapma, yaptırma. Oldurma. Düşürme.

İKALE Bir hukuki işlemde ortaya çıkan durumu, ikinci bir hukuki işlemle eski haline getirmektir. Örneğin, müşterinin satın aldığını iade etmesi ve satıcının aldığı bedeli geri vermesiyle satış akdi ikale edilmiş olur. Böylece satış akdinden önceki durum meydana gelmiş olur.

İKÂME Mümessilin kendi temsil çevresine giren işlemleri başkasına yaptırabilmesi için üçüncü bir şahsa verdiği yetkidir. BK 33, 390/3. Kelime anlamı dikmek, açmak, koymaktır.

İKÂMETGÂH Kişinin yerleşmek niyetiyle oturduğu yerdir. Tüzel kişinin ikâmetgâhı aksine hüküm yoksa işlerinin toplandığı yerdir. MK. 19-21, 49.

İKAR Grek mitolojisinde Dedal'ın oğlu olan İkar, Girit adasındaki labirentten balmumu ile yapıştırılmış yapma kanatlarla kaçmış ve güneşe çok yaklaştığı için balmumu eriyerek kanatları kopmuş ve denize düşmüştür.

İKBÂL Talih düzgünlüğü. İtibarda olma. Yeni bir makama erişmiş olma.

İKDAR Geçimini iyileştirme, sıkıntıdan kurtarma.

İKİ MADEN ESASI Altın ve gümüş paralara hudutsuz borç ödeme kabiliyeti tanımak olup fertler serbestçe bastırabilirler. İki maden arasında yasal bir oran mevcuttur. Bu oran vaktiyle Fransa'da 1/15.5 idı. Burada devlet altın ve gümüşü para ünitesi olarak seçmiştir.

İKİNCİLİK bk. düalizm.

İKNA SURETİYLE İRTİKÂP bk. irtikâp.

İKON Ortodoks'larda İsa, Meryem ve ermişlerin tahta üzerine çok kere mumlu ve yumurtalı boyalarla yapılan resmi

İKONOKLAST 1. Kelime olarak putların (ikonas) kırılmasıdır. 2. İslamda put kıranlara verilen isim.

İKRAH 1. Bir kimseyi yapmak istemediği şeye zorlamaktır. 2. Tehdit ederek ve korkutarak rızası olmadığı halde o şeyi yapmaya icbar etmektir. BK. 29. MK. 118. Burada korkutmak cismani cebrin aksine ruhi bir cebirdir.

İKRAR Zararına hukuki bir sonuç doğuracak maddi ve hukuki bir iddianın doğruluğunu tasdik. Mahkeme önündeki ikrar kat'i delildir. Mahkeme haricindeki ikrar, bunu doğrulayacak sair delil ve emareler varsa takdiri delil olur Mecelle'nin 1572. md. sinde ikrar; bir kimsenin kendisinde diğerinin hakkı olduğunu haber vermesidir. Kelime anlamı, açıkça söyleme ve olduğu gibi anlatmadır. bk. cevap.

İKRAZ Ödünç verme, borç para verme.

İKRAZ ETMEK Borç vermek.

İKTİBAS Almak, aktarmak. Sözü ya da fıkrayı kısaltarak ya da olduğu gibi almak.

İKTİDÂ Uymak, tabi olmak.

İKTİFA İzinden yürümek (yetmek). Kâfi gelmek.

İKTİHAM Katlanma, göğüs germe.

İKTİNOS bk. Partenon.

İKTİRAN Yanaşma, ulaşma, erişme.

İKTİSABİ MÜRURUZAMAN Hak kazandıran zamanaşımı. MK. 638-640, 701, 704, 909. bk. zamanaşımı.

İKTİSADİ DEVLET TEŞEKKÜLLERİ Kamu İktisadi Te-

şekkülü (KİT). Her türlü hukuki işlem ve tasarruflarda bulunmak üzere 440 sayılı yasa ve kendi özel yasalarının hükmü dairesinde kurulmuş, özel hukuk hükümlerine bağlı devlet kuruluşlarıdır.

İKTİSADİ YETERLİK Devletin kendi kendisine ekonomik yönden yetmesi. Otarşi.

İKTİSAP Kazanmak, elde etmek almak. Edinim, edinme. Mal edinmek.

İKTİSAP ZAMANAŞIMI bk. zamanaşımı, ıktisabi müruruzaman.

İKTİSAT (ekonomi) 1. Bir servet ve servet kazanma bilimidir-Adam Smith. 2. İhtiyaçların giderilmesi amacıyla girişilen faaliyetlerin tetkikidir-H. Truchy. 3. İnsanın kendisine ait bir kıymeti arzu ettiği şey karşılığında bir digerine devir suretiyle neticelenen mübadele işlemlerinden doğan olayları inceleyen bilimdir-Gartan Pirou. 4. Mevcut ihtiyaçların mahdut (sınırlı) tatmin araçlarıyla rasyonel şekilde karşılanmasına yöneltilmiş hareketlerdir-Robbins.

İKTİTAF Devşirme, derme. Bir uğraş sonucundan faydalanma.

İLÂ Yemin etmek. Yükselme, yücelme.

İLÂHİ Allah'a mensup. Dini halk şiiri.

İLÂHİYAT (ilâhiyyat) Felsefenin Tanrı'dan ve Tanrı ile ilgili konulardan bahseden bölümü. Teoloji. Tanribilim.

İLÂM 1. Arapça ilim maddesinden gelir. İlim bilmek demektir. İlâm ise bildırmek anlamınadır. 2. Terim olarak yargıcın hükmünü bildiren, mahkemeden verilmiş vesikadır ki tarafları, davayı, cevabı, delilleri, hüküm fıkrasını ve hüküm tarihi ile yargıcın imzasını ve mahkeme mühürünü ihtiva eder. Kısaca mahkemeden verilmiş kararın tasdikli örneği.

İLÂMAT ODASI bk. fetvahane.

İLÂMSIZ TAKİP Para veya teminat alacaklısına, ilâm veya bu niteliği haiz bir belgeye dayanmaksızın alacağını cebri icra yoluyla tahsil imkânı veren takip usulüdür. İc. İf. K. 42 vd.

İLCÂ Zorlama. Çoğulu ilcâat'tır.

İLELEBET Sonsuz olarak, ebede kadar.

İLGA Kaldırma. Bir hükmü yeni bir hükümle kaldırma.

İLGA ETMEK Kaldırmak (varlığını).

İLHAD Hak yolundan dönüp dinsizliğe meyletmek

İLHÂH Bir fikirde ısrar etmek

ILHAK Katma, bağlama.

İLHAMI RABBANİ Tanrı ilhamı.

İLİM Bilmek demektir. İlmin amacı, gerçek tarifleri kuralları saptamaktır. «İlim vaktinden önce görmeyi, bu da fiil ve amel'i doğurur-Auguste Comte» «Ancak genel olan şeylerin ilm'i vardır-Aristo.» «Hayatta en hakiki mürşit ilimdir-Atatürk.»

İLKAH Döllenme, aşılama, aşı.

İLK İTİRAZLAR **bk. itirazat-ı iptidaiye.**

İLK TAHKİKAT C. S.'nın talepname ile davayı Sorgu Yargıçlığına açması üzerine Sorgu Yargıçlığınca yapılan soruşturmanın adıdır. İlk soruşturmanın sonunda Sorgu Yargıcı şu kararlardan birini verir. a. Son tahkikatın açılması kararı: Sanığın cezalandırılması talebiyle mahkemeye sevkidir. b. Muhakemenin meni kararı: Sanığın mahkemeye sevki için kâfi delil olmaması halinde verilir. c. Son tahkıkatın muvakkaten tatili: Sanığın gaip olması, akıl hastası bulunması gibi hallerde verilir. ç. Hukuku amme davasının (kamu davasının) düşmesi: Af, ölüm, zamanaşımı gibi hallerde verilir. d. Görevsizlik veya yetkisizlik kararı: Madde itibarıyla yetkisi dışında ise görevsizlik, suçun işlendiği yer itibarıyla yetkisi dışında ise görevsizlik kararı verir.

İLLEGAL Yasaya aykırı, yasaca olmayan.

İLLEJİTİM Haklı olmayan.

İLLİYET Fiil ve hareketle bunların doğurduğu sonuç arasındaki irtibat. Alâka, rabıta.

İLLOJİK Mantıksız.

İLLÜSİON **bk. persepsion.**

İLLÜSTRASYON Resimleme. Kitap resimleri.

İLLÜZYON Görünüşü gerçeği andıran duygu ve zihin yanılması.

İLLÜZYONİST Hokkabaz. Gözbağcı.

İLMİ BİLGİ Görülen gerçeklerin arkasında bu gerçekleri birleştiren bağları bulan bilgi.

İLMİ FERAİZ Eski hukukumuzda mirasın taksimi şeklinde bahseden bilgi.

İLMİ FIKIH Hukuki sorunda yapılacak şeyi bilmektir.
İLMİ İÇTİHAT bk. içtihad.
İLMİ LEDÜN Tanrı sırlarından bahseden ilim. bk. ledün.
İLMİ SİMYA bk. alşimi.
İLMUHABER Alındı, hâl belgesi.
İLSAK Yapıştırmak
İLTİBAS Çok benzeyen iki şey arasında ayırmada şaşırma. Karıştırılma.
İLTİHAK Katılma. Başka devletlerin yaptıkları muahadeye iştirak.
İLTİKAT Anası babası belli olmayan ve sokağa bırakılmış çocuğu alıp bakmak.
İLTİSAK Yapışma, birleşme, bitişme.
İLTİYAM Onulma, kapanma (yara için).
İLTİZAM Gerekli kılma. Şu veya bu yanı tutma.
İLTİZAMİ Bile bile. Bile isteye. Bile bile yapılan.
İLTİZAMİ MUAMELE Borçlunun mamelekini borçla ilzam eyleyen hukuki işlem. Satış akdi iltizami ve buna istinaden yapılan teslim tasarrufi muameledir.
İLZAM Şey'i lâzım kılmaktır. Söylenecek söz bırakmama, haksız düşürme
İMA Sezdirme, dokundurma.
İMALE 1. Çekme, çevirme, yatırma, uzatma. (Onu bu fikre imale edemedim: Onu bu düşünceye çekemedim, çeviremedim). 2. Aruzdaki bir heceyi kendisinden daha uzun bir ses yerinde kullanma. Kısa heceyi çekip uzatma. 3. Meylettirme (fikir bakımından), eğme.
İMALİ FİKRETMEK Bir hususta düşünce sahibi olmaya çalışmak.
İMAM 1. Kendisine uyulan. Rey, fikir ve düşüncesi kabul edilen. 2. Din ve devlet işinde lider olan. 3. İslamda üç anlamda kullanılır. Mezhep kurucusu, din bilgini, dini sorunları yorumlayabilen.
İMAMET İmamlık.
İMAMEYN bk. Hanefilik.
İMAM'I AHMET Dört imamdan (eimmei erbaa'dan) dördüncüsü. Mezhebi Hambeli'dir. Hicri 164'de doğmuş ve 241'de Bağdat'ta ölmüştür.
İMAM'I ÂZAM Dört imamdan birincisi. Lâkabı Ebû

Hanefî'dir. Adı Sabit bin Numan'dır. Hicri 80 yılında Küfe'de doğmuş, 150'de Bağdat'ta ölmüştür. Fıkhın ilk usul-fürûğ meseleleriyle fıkıh kurallarını düzenleyendir. Mezhebi Hanefî'dir. Müslümanların yarısı bu mezheptendir.

İMAM'I EBÛ YUSUF İmam'ı Azam'ın yetiştirdiği ünlü hukukçudur. Hicri 113'de Küfe'de doğmuş, 182'de Bağdat'ta ölmüştür.

İMAM'I GAZALİ bk. Kelâm.

İMAM'I MALİK Hicri 93-176. Medine'de doğup orada ölmüştür. Dört imamdan ikincisidir. İslam hukukuna hizmeti büyüktür. Mâlik'i mezhebindendir.

İMAM'I ŞAFİİ Hicri 150'de Gazze'de doğmuş, 204'de Mısır'da ölmüştür. Dört imamın üçüncüsüdür. Fıkıh'ta mezhebi önemli yer tutar.

İMAMÜL MÜSLİMİN bk. Emirûl Müminin.

İMAN Mutlak tasdik. Ahkâma kalben inanmak.

İMARET İslamın fitre ve zekât esasına dayanan imaret, vakıf gelirleriyle yönetilen ve fakirlere giyecek, yiyecek verilen yerdir Burada dağıtılan ekmeğe Fodla denir. İznik'teki Nilüfer Hatun İmareti ünlüdür.

İMBAT Yazın denizden karaya doğru esen serin rüzgâr.

İMECE Bir kısım işlerin bizzat köylü tarafından bedenı ya da malen mükellefiyetle yapılması.

İMEN (t.) Kızlık zarı.

İMHA Daha ıleri derecede bir tahribi ıfade eder.

İMHAL Mehil verme. Süre isteyene yargıcın süre vermesi. İleriye bırakma, erteleme.

İMİTASYON Taklit, taklit etme.

İMLÂ Doldurmak. Bir mahallin, boşluğun doldurulması.

İMMOBİLİZM Hareketsizlik. Sosyal ve siyasal alandaki yeniliklere karşı muhalefet.

İMMORAL Ahlâka aykırı.

İMPALA Geviş getiren, iyi koşan, ince yapılı, boynuzları geriye kıvrık memeli hayvan Antilopgiller familyasındandır.

İMPERATİF KATEGORİK Kesin buyruk. bk. formalizm.

İMPERİYAL Rusya Çarlığı zamanında altın birimi.

İMPOTENTİA (t.) İktidarsızlık. Erkeğin cinsi birleşmeyi başarmada kabiliyetsizliği.

İMPULSİON (a.t.) İstek ve düşünce dışı bir fikrı yapma meylı. Bu şekil fikirler fiil haline geçer. Örneğin, melankolik kişi bu fikirlerden kurtulmak için yaptığı mücadeleye rağmen bir vesileyle kendisini öldürür, hiç bir sebep olmadan başkasını öldürür, çalmak zevkini tatmin için çalar.

İMSAK Tutmak, zaptetmek. Bir şeyden el çekmek, perhiz.

İMTİNA 1. Çekinmek, sakınmak. 2. İmkânsızlık.

İMTİNAN İyiliği başa kakmak.

İMTİSAL Bir örneğe, emre göre hareket etme, davranma.

İMTİYAZ (ayrıcalık) Bazı kimselere ait olmak üzere verilen izin, ruhsat, hak ve menfaat. İmtiyazlar tarihlerine göre değil nedenlerine göre sıraya konur.

İMZASI TASDİKLİ SENET bk. noter senetleri.

İN'AM Bağışlama, ikram, nimetlendirme. İyilik etmek.

İNANCI KÖTÜYE KULLANMA Emniyeti suistimal etmek. bk. emniyeti suistimal.

İNAYET Yardım. Dikkat. Gayret. İyilik.

İNCİL Kelime anlamı kitapların kitabı demektir. Terimde iyi haber anlamına gelir. Hıristiyanların kutsal kitabıdır. İsa'nın hayatı ve buyruklarını havi, Matta, Luka, Markos ve Yuhanna tarafından derlenmiş metinlerden oluşmuştur. İki kısımdır. Birincisi, Musa zamanında İsa'nın doğumuna kadar olan Yahudi tarihi ile ilgili ahdi atik (eski zaman) kısmıdır. İkincisi, ahdi cedit (yeni zaman) olup İsa'nın hayatını ve öğretilerini kapsar. İlk İncil Yunanca ve İbranice idi. Ortaçağda Latinceye çevrilip okundu. Martin Luther ise 1521'de Almancaya çevirdi. Diğer dillere de çevrilip okunmaktadır. İncil İsa'nın ölümünden sonra derlendi.

İNDEKS (endeks) Dizin. Bir kitabın içindekilerinin alfabetik listesi.

İNDELHACE (indeliktiza, indellüzum) Gereğince

İNDETERMİNİZM bk. endeterminizm, yadgerekircilik.

İNDİ Kendince, kendi aklınca.

İNDİVİDÜALİZM Ferdiyetçilik, bireycilik.

İNDÜKSİYON Küçük olaylardan genel kurallara ulaşma.

İNDÜKTİF Tüme varımsal.

İNFAK Beslemek, bakmak, nafakalandırmak.

İNFALİBİLİTAS Yanılmazlık, lâyuhtilik. Papanın hükümlerinde yanılmazlığına inanmak. İslamiyetteki «Ümmetim delâlette icma etmez» sözü ve Farabi'nin «Hükümdar saadet hırkası giymiş Eflâtun'u cihan'dır» hükmü aynı kanı ile söylenmiştir

INFANTİLİZM Yaşı ilerlediği halde çocuk kalan anormal karakter hali.

İNFAZ Yerine getirme. İcra etme. Yürütme, geçirme.

İNFİKÂK Ayrılma.

İNFİRAT Ayrı durma. Yalnızcılık.

İNFİRATÇILIK Devletin milletlerarası anlaşma ve antlaşmalara katılmayıp kendi sınırları içine kapanması şeklinde görülen politika.

İNFİSAH Bozulma, dağılma. Hükümsüz kalma.

İNFİSAHİ ŞART bk. şart.

İNFİSAL Ayrılma, yerini bırakıp gitme. Memurluktan çıkarılma, azil.

İNHA Bir oluşu bildirmek. Oluşu arzetmek.

İNHİDAM Çökme, yıkılma, yıkılım. Viran olma.

İNHİLÂL Erime, dağılma, çöküntü. Boşalma, açılma (hizmet yeri için).

İNHİMAK Düşkünlük.

İNHİNA Eğilme, bükülme, başeğme. Eğrilik.

İNHİRAF Sapma.

İNHİSAR (tekel) Bir mal veya hizmet üretiminin alım ve satımının bir şahıs veya grubun elinde bulunması hali. Bir elden idare.

İNHİTAT Çökme, çöküş. Düşkünleşme. İnginlik, alçalma. Düşme.

İNHİZAM Bozgun, bozgunluk.

İNİKAT 1. Bir akdin meydana gelmesi için lâzım yasal koşulların tekemmül etmesidir. 2. Bir kurul veya meclisin görev için toplanmasıdır. Toplanma, birleşim.

İNİSİYAL İsimlerin baş harfleri. Marka.

İNİSİYASYON Birini bir konu üzerinde aydınlatıp yetiştirmek

İNİSİYATİF Bir şeyi önce kendi yapma gücü.

İNKÂR Aleyhine sonuç doğuracak olayın doğruluğu-

nu kabul etmemek. Davanın dayandığı olguyu kabul etmeme.

İNKILÂB (Kalp'ten gelir) Değişme, bir halden başka bir hale dönme. **bk. devrim.**

İNKIRAZ Tükenme, bitme, yokolma. Yıkılma.

İNKISAM Üretim hasılasının, üretime iştirak edenler arasındaki taksimine denir.

İNKITA Kesilme, bitme. tükenme.

İNKIYAD Kayıt altına girmek, boyun eğmek, itaat etmek. Uymak.

İNKIZA Bitim, son (vade için).

İNKİSAR Kırılma, gücenme.

İNSİYAK İç güdü (felsefede).

İNSTİTUTİONES **bk. Corpus İuris Civilis.**

İNŞAAT HAKKI **bk. ayni haklar.**

İNŞAİ DAVALAR **bk. dava nevileri.**

İNŞAİ HAKLAR **bk. yenilik doğuran haklar.**

İNŞİAP ETMEK Kollara, dallara ayrılmak.

İNTAÇ ETMEK Sonuçlandırmak, bitirmek, sonuca bağlamak.

İNTAK Dile getirme.

İNTAKI HAK Allah söyletmiş anlamına gelir.

İNTELEKTÜALİZM Duyu ve iradeye karşı anlama gücünün üstünlüğünü kabul eden sistem.

İNTERPOL Milletlerarası polis.

İNTİBAH Uyanış, kendine gelme.

İNTİBAK Uyma, uygun gelme, kendini alıştırma.

İNTİFA Faydalanma, yararlanma.

İNTİFA HAKKI Bir şahsa, başkasına ait mamelek üzerinde tam bir faydalanma temin eden hak olup irtifak hakkının bir nevidir. **bk. ayni haklar.**

İNTİFADAN MÜCERRET MÜLKİYET **bk. çıplak mülkiyet.**

İNTİHA Son, bitim, sona erme

İNTİHAL Eser çalma. Başkasının eserini kendisinin imiş gibi gösterme.

İNTİHAR Şahsın kendisini öldürmesi. Başkasını intihara ikna ve yardım suçtur İntihar edene müntehir denir. TCK. 464.

İNTİHAP Seçim. Seçme.

İNTİKADİYE MEKTEBİ **bk. kritisizm.**

İNTİKAL Bir hakkın diğerine geçmesi.

İNTİKAT Eleştirme.

İNTİSAP Girme. Katılan. Oran. Giren, katılan veya nispeti olana müdil denir.

İNTİŞAR Yayılma. Herkesin haberi olacak biçimde yayılıp genelleşme.

İNTİZAMI AMME Kamu düzeni, amme intizamı.

İNTİZAR Beklemek.

İNTUİTİONİSM bk. sezgicilik.

İNZİBAT Düzen bağı, düzgü, düzen, sıraya saygı.

İNZİMAM Katılma, üstüne gelme, eklenme, binme.

İPKA Yerinde bırakma, alıkoyma.

İPNOTİZE (hipnotize) Hipnotizma yoluyla uyutmak. Birini etki altında bırakmak.

İPNOTİZM (hipnotizma) Yapma uyku meydana getirecek fenomenlerin tümü.

İPOTEK Bir borca karşılık gösterilen taşınmazın bu yolda tapudaki hanesine şerh verilmesinden ibaret şekildir. Ayni bir haktır. Herkese karşı ileri sürülebilir. MK. 796-811, 812-843.

İPOTEKLİ BORÇ SENEDİ Taşınmazın bir kısmının mübadeleye vasıta olabilecek senetler çıkarılmak suretiyle değerlendirilmesidir. Senedi elinde bulunduran taşınmazın sahibi sayılmaz. Sadece taşınmazı sorumlu tutan bir talep hakkı kazanır. MK. 812-816.

İPOTERMİ Vücudun tamamının veya bir kısmının ısısını normalin altına düşürme.

İPOTEZ (hipotez) Bir olayı açıklayabilmek için gerçek gibi kabul edilen prensip. Varsayım, faraziye.

İPTAL Ortadan kaldırmak, geçersiz kılmak Yürürlükten kaldırma.

İPTAL DAVASI Karar veya fiilin hükümsüzlüğünü temin için açılan dava.

İPTİDAİ İTİRAZ bk. itirazatı iptidaiye, cevap.

İPTİLÂ Düşkünlük, tiryakilik, tutku.

İPTİZAL Bayağılaşma, ayağa düşme

İRA (Hera) Eski Yunan'da Zeus'un kızkardeşi, zevce'lerle, evlenenlerin koruyucusu.

İRADE BEYANI Hukuki bir işlemin varolması için gereken iradenin açıklanmasıdır. İcapta bulunmak, kabul etmek gibi. BK. 3, 5. Rıza beyanı ise, iradenin

karşılıklı olarak uygunluğunu gösterir. Her rıza beyanı bir irade beyanıdır. Fakat her irade beyanı bir rıza beyanı değildir. **1. Sarih irade beyanı:** İrade ile kasdedilen hususun açıkça bildirilmesidir. **2. Zımni irade beyanı:** İrade ile kasdedilen hususun açık şekilde beyanı yerine diğer bir fiil yardımıyla dolayısıyla ifadesidir. **3. Sahih irade beyanı:** Hakiki irade ile onun beyanının birbirine tamamen uymasıdır. **4. Sakat irade beyanı:** Beyanın hakiki iradeye uygun olmamasıdır. BK.'da buna rızada'ki fesat denmiştir. BK. 25-31. **5. Tevcihi gerekli olan irade beyanı:** Bazı irade beyanlarının yapılmış addedilmesi ve böyle bir beyan ile yapılan işlemin mevcut sayılması için beyanın bir şahsa tevcih edilmesinin lâzım gelmesi halidir. Örneğin, icap tevcihi gerekli bir irade beyanıyla meydana gelir. **6. Tevcihi gerekli olmayan irade beyanı:** İrade beyanının bir şahsa tevcih edilmesinin lâzım gelmediği haldir. Örneğin, MK.'nun 485. md. sine uygun olarak yapılmış vasiyetnamedeki irade beyanının bir şahsa tevcih edilmemiş olması halinde de hüküm ifade etmesi gibi. **7. Şekle bağlı irade beyanı:** Bazı irade beyanlarının yapılmış sayılması ve böyle bir beyanla yapılan işlemin geçerli olması için iradenin yasada gösterilen şekle uygun olarak ortaya konmasını öngören haldir. MK. 109, 495/1. BK. 213. **8. Şekle bağlı olmayan irade beyanı:** Şekle bağlı olmadan beyan edilmekle beraber işleme esas alınan irade beyanıdır. Akitlerde iradenin şekle tabi olmadan ifadesi gibi. BK. 11. md. sine göre akdin sıhhati yasada açık bir hüküm olmadıkça hiçbir şekle tabi değildir. Akitlerde iradenin şekle tabi oluşu istisnadır. Hukuki işlemlerde şekil iki türlüdür. **a. Adi yazılı şekil:** Yalnız borç altına girenin el yazısıyla attığı imzasını taşıyan özel bir vesikadır. (adi senet, mektup gibi). Senet metninin borçlunun el yazısıyla yazılmış olması şart değildir. BK. 14/1. Taşınır mal hibesinin taahhüdü BK. 238/1, alacağın temliki BK. 163/1, kefâlet BK. 484, adi yazılı şekle tabidirler. **b. Resmi şekil:** Yasada gösterilen resmi makam tarafından tanzim veya tasdik edilen belgelerdeki şekildir. Evlenme, evlât edinme, resmi vasiyet mukaveleleri MK. 74/1, 173/1,

256/1, 324, 479, 492, 634, taşınmazın hibe taahhüdü BK. 238/2 gibi.

İRADE FESADI İradenin sakatlığını gösterir. Hata, hile veya ikrahla iradesi bozulmuş veya bozdurulmuş kimsenin yaptığı hukuki işlem kendisini bağlamaz. BK. 31.

IRADEİ CÜZİYE İnsanın aklını kullanarak bir şeyi yapmak veya yapmamak için sarfettiği kuvvet. Akılla iş gören herkes hesap verecektir. Aklın dahi iyiyi kötüden ayırdedemediği hallerde şeriat kılavuzuna (edillei şeriye) başvurmak gerekir. Bunlar «Kur'an, sünnet, icma ve kıyas»dır.

İRADEİ SENİYE Hükmetmeye, emir vermeye yetkili taç ve taht sahibinin emri.

İRÂDET Gönüldeki istek.

İRADİ ŞART bk. şart.

IRADİ TASARRUF Gelecek endişesinin ürünü olan tasarruf.

İRAS ETMEK Vermek. (zarar ıras etti: zarar verdi).

İRAT SENEDİ Taşınmaza karşılık gösterilmek suretiyle çıkarılan kıymetli senet olup alacaklıya sadece rehinle külfet yüklenmiş taşınmazı değil, borçlunun diğer taşınmazlarını takiple alacağını tahsil hakkını bahşeder. İpotek ve ipotekli borç senedi arasında her ikisiyle de ilgili bir nevi taşınmaz rehnidir. MK. 817-843. TTK. 581.

İRCA Geri çevirme, döndürme, aslına dönüş. İndirgeme.

İRİDYUM Plâtin filizlerinde bulunan değerli bir maden.

İRKÂP Bindirme.

IRRASYONEL Akıl almaz, akıl dışı.

İRREALİZM Gerçek dışı.

İRREDANTİZM İtalya'nın siyasi sınırları dışında kalmış olan, fakat dil ve âdet bakımından kendisine bağlı halkın yaşadığı yabancı toprakları kendi iradesi altında toplama doktrini.

İRRİTABL Öfkeli, çabuk kızan tip.

İRS Miras. Babadan anadan geçme cisim ve ruh halı.

İRSAL Gönderme, yollama.

İRSALİYE Gönderme belgesi.

İRŞAT Doğruyu gösterme, doğru yolu gosterme

İRTİCA Gericilik. Eskiyi isteme. Geri dönme.

İRTİCÂF Tedirginlik.

IRTİCALEN Doğuştan

İRTİDAT Din değiştirmek. (İslamiyeti bırakmakla evlilik sona erer).

İRTİDAT ETMEK Müslümanlıktan dönmek.

İRTİFAK HAKKI Taşınmaz üzerinde bir intifa veya istimâle razı olmayı ya da mülkiyete ait bazı hakların kullanılmamasını öngören ve diğer taşınmaz veya şahıs lehine tesis olunan ayni hak şeklindeki külfetlerdir. MK. 703-753. bk. ayni haklar.

İRTİHAL Ölüm, ölmek.

IRTİHAM Rehin almak.

İRTİKA Yükselme.

İRTİKÂB Yiyicilik, para yeme. Memurun ferde karşı ikna veya cebirle yahut onun yanılmasından istifade sonucu görevini suistimâl ederek kendisine veya başkasına haksız menfaat temin etmesidir. TCK.'na göre üç şekli vardır. 1. **İkna suretiyle irtikâb:** Yasaca ödenmesi gerekmeyen bir paranın ödenmesi lüzumuna, memurun o kimseyi ikna etmesidir. Fert burada ödediği paranın yolsuz olduğunu bilmemektedir. 2. **İcra suretiyle irtikâb:** Memurun memurluk nüfuz ve kudretini kötüye kullanarak ferdi tazyik etmesiyle bağlayıp bu tazyik karşısında ferdin memurun haksız muamelesini önlemek için ona menfaat temin veya vaat etmesidir. 3. **Adiyen irtikâb:** Memurun ferdi iğfal ederek haksız menfaat temin etmesidir. TCK. 209, 210.

İRTİŞA Rüşvet alma, rüşvet yeme.

İSA Filistin'de doğdu. Anası Meryem'dir. Hıristiyan inancına göre Tanrının oğludur. Meryem, Yusuf'la nişanlı iken Cebrail gelerek, Tanrıdan bir oğlu olacağını bunun Musevi'lerce öldürüleceğini vaktiyle haber verdiğinden, Yusuf Meryem ile İsa'yı Mısır'a götürmüştür. Otuz yaşında Filistin'e dönen İsa dininin esaslarını yaymaya başlamış, bunu bir isyan hazırlığı sanan Romalılar tarafından çarmıha gerilerek öldürülmüştür. Hıristiyan inancına göre, İsa ölmemiş göğe çekilmiştir İsa'dan sonra Havari'ler Hıristiyan dinini yaymışlar ve yaşamı ile sözlerini İncil'e toplamışlardır.

İSABETİ AYN Göz değme, göze gelme.

İS'AF ETMEK (bir dileği) yerine getirmek.

İ'SAR İhtiyaç ve fakirlik.

İSFEKS (sphinx) Eski Mısır'lılardan kalma kadın başlı, aslan gövdeli heykel. Anlaşılmaz muammalı kimse anlamına da kullanılır.

İSİM bk. ad.

İSKÂN Yerleştirme, barındırma, yurtlandırma.

İSKANDAL Ayıp sayılacak bir durumun meydana çıkaracağı gürültü. bk. skandal.

İSKAT Düşürme.

İSKAT EDİCİ MÜDDET bk. hakkın sukutu.

İSKATI CENİN Çocuk düşürmek. Çocuk ana rahminden hastalık veya harici bir etkiyle düşer.

İSKATI MÜRURUZAMAN Hak düşüren zamanaşımı. Buna karşı bir de iktisabı mürurıızaman vardır ki hak kazandıran zamanaşımıdır. bk. zamanaşımı.

İSKOÇYA OKULU (Ecole ecossaise) Çoğunluğu Edinburg Üniversitesine mensup ve toplumsal olayların incelenmesine önayak olan, eserleri sosyolojik araştırmalarda kaynak sayılan bilginler topluluğu. Bu okul sosyolojiyi bilimsel anlamda incelemiştir. Adam Smith, Ferguson, Robertson bunlar arasındadır. Fransa'da bunları ideologlar denen bir grup takip etmiştir.

İSKOLASTİK MEKTEP 1. Medreseye bağlı. 2. Hıristiyan Avrupa'da ortaçağın XII ve XIV. yüzyılları arasında egemen olan düşünce tarzıdır. Bu akım, hıristiyan Ortodoksluğu ile Eflâtun ve Aristo sistemini bağdaştırmayı amaç güder. Eflâtun ve Aristo'dan alınan ilkeler kilise anlayışına uygulanmış ve bundan iskolastik adını taşıyan felsefe, mantık, teoloji doğmuştur.

İSKONTO 1. İndirim, kırım. 2. Senetteki alacağın zamanı gelmeden paraya çevrilmesini sağlayan yol. BK. 80. 3. Senedi bankaya kırdırmak. Bu sebeple bankaya verilen senetteki parayı banka senet sahibine senedi kırarak öder. Ve senedin vadesinde, senet borçlusundan senette yazılı parayı alır. Bankanın kırdığı senetlerin toplamı (bono, poliçe gibi) bankanın portföy'ünü teşkil eder. Senet bedelini banka, işlemin

yapıldığı yerde tahsil edecekse iskonto, senet bedeli diğer bir mahalde (şube veya ajansta) tahsil edilecekse iştira denir.

İSLÂM 1. Kelime olarak itaat, selâmet, sağlam anlamınadır. Bu niteliği haiz olana müslim denir. 2. Terim olarak Peygamber Muhammed'in kurup yaydığı din, bu dinde olan.

İSLAM MEZHEPLERİ İslam dini başlıca üç sisteme ayrılmıştır. Bunlara Mezhep denir. Bunlar Sünniler, Şiiler ve Haricilerdir. **a. Sünniler:** Bağdat'taki halifeyi en büyük dini başkan olarak tanırlar. Kendi aralarında dört kola ayrılırlar. Buna **Mezâhibi Erbaa** (dört mezhep) denir. İmam'ı Azam denen Ebû Hânefi'nin kurduğu Hanefi mezhebi, İmam'ı Malik'in kurduğu Maliki mezhebi, İmam'ı Şafii'nin kurduğu Şafi mezhebi, Ahmed İbni Hambel'in kurduğu Hambeli mezhebidir. Bu dört sünni mezhep esasta birleşir ve teferruatta ayrılırlar. Halife Hanefi mezhebindendir Fakat bu dört mezhebin de birden başıdır. Bir de sünni itikat mezhepleri vardır. Bunlar İmam'ı Eşari'nin kurduğu Eş'ari ve İmam'ı Maturidi'nin kurduğu Maturidi mezhepleridir. Daha liberal olan bu son mezhep hanefiler tarafından da kabul görmüştür. **b. Şiiler:** İmam dedikleri ve Hazreti Ali'nin soyundan gelmesi şart olan şahısları dini başkan sayarlar. Şiiliğin Caferilik, Zeydilik, İsmailîlik, Alevîlik gibi başlıca dört kolu vardır. **c. Hariciler:** Sayıları az olan Hariciler ise islam dininin halife ya da imam diye birine ihtiyacı olmadığını iddia ederler.

İSMET Namus, temizlik, günahsızlık

İSMETİ EMVÂL Malların muhterem ve tecavüzden uzak bulunmasını anlatır.

İSOKRAT (435-338) Demosten'in muasırıdır. Hatip ve vatanperverdir. Makedonyalıların Atina'yı ele geçirmelerine tahammül edemeyerek intihar etmiştir. Nutuklarında Atina sitesinin özel hukukuna ait pek çok bilgi vardır.

İSPAT İddianın veya savunmanın doğruluğunu ortaya koymak için kanıt göstermek. Mahkeme huzurunda bir tarafın tasdik diğer tarafın inkâr ettiği olay üzerine gerçeği kurmaktır.

İSPATI VÜCUT ETMEK Bir yerde hazır bulunmak.

İSPAT KUDRETİ Bir kanıtın ispattaki kudret derecesi.

İSPAT KÜLFETİ bk. beyyine külfeti.

İSPİRİTİZMA Ölülerin var sayılan ruhları ile bazı şartlar altında haberleşmenin mümkün olduğuna inanan görüş ve bu maksatla yapılan deneme.

İSPİRİTÜEL (spritüel) Espri sahibi. İnce anlamlı ve şaka ile karışık güzel ve dokunaklı sözler söyleyen.

İSRAFIL Kıyamet gününu bildirecek olan melek. bk. Melekler.

İSRAİL İbrahim'in torunu (İshak'ın oğlu) Yakup'un lâkabıdır. Bunun için İbranilere Beni İsrail denir.

İSRAR Mahkemenin Yargıtayca bozulan kendi kararının doğruluğunu kabul ile eski kararında direnmesidir. Genel kurul bozmalarına karşı israr olunamaz. HUMK. 429. CMUK. 326.

İSTATİSTİK Olayların rakamla incelenmesi. Olguları toplayıp sayı halinde gösterme işi.

İSTATÜKO (statüko) Süregelen durum.

İSTENOGRAFİ Söyleneni hemen yazmak için düzenlenmiş kısa yazı.

İSTİANE ETMEK Yardım dilemek.

İSTİAP HADDİ En çok alabileceği miktar

İSTİARE Ödünç alma. Ad değişimi.

İSTİBÂH Şüphe etmek.

İSTİB'AT ETMEK Uzak görmek, olmaz sanmak.

İSTİBDAL Vakfı mülk ile mübadele etmektir.

İSTİCAL ETMEK Acele etmek. İvedilenmek

İSTİCAR Kira ile tutmak.

İSTİCVAP Sorgu. Sorguya çekmek.

İSTİDA 1. Dilekçe, arzuhal. 2. Emanet bırakmak, saklanmasını talep etmek.

İSTİDLÂL Delil getirme. Bir belgeye, bir delile dayanarak bir olaydan bir meseleden sonuç çıkarmak.

İSTİDLÂL ETMEK Dolayısıyla anlamak, sonuca varmak.

İSTİFA Görevi veya memuriyeti bırakma, çekilme.

İSTİFSAR ETMEK Sormak, yoklamak.

İSTİFTA Hukuki bir sorunun hükmünü müfti'den sorup fetva istemek.

İSTİGLÂL Bir maldan icarla veya başka bir suretle gelir almak.

İSTİGNA GÖSTERMEK Nazlı davranmak, doygun davranmak.

İSTİĞRAK Dalınç, dalma.

İSTİĞRAP ETMEK Ayrıksı bulmak. Yabansımak.

İSTİHALE Biçim değiştirme, başkalaşma.

İSTİHARE Özel bir amaçla rüyaya yatma.

İSTİHBARAT Alınan haberler. Haber alma. Danışma.

İSTİHDAF Hedef tutma, amaç edinme.

İSTİHFAF Hafifseme, küçük görme.

İSTİHKAK Hak istemek. Hak sahibi olma hali.

İSTİHKAK DAVASI Taşınır veya taşınmaz mal üzerinde mülkiyet ya da ayni hak iddiasını gerektiren dava. İc. İf. K. 97, 97/a.

İSTİHLÂF 1. Halef bırakma, kendi yerine geçirme. 2. Karşı tarafın yemin etmesini talep.

İSTİHLÂK Mallardan faydalanmak, ihtiyaçları tatminde kullanmaktır. Sarfetmek, bitirmek, telef etmek, tüketmek.

İSTİHLÂK KOOPERATİFLERİ (tüketim kooperatifleri) Zaruri maddelerin müsait şartlarla ortaklara temini amacıyla kurulmuş teşebbüslerdir. Satış usulleri; ya pazar fiyatına veya peşin para ya da genel satış şeklinde olur. Bu kooperatifler kendilerini savunmak ve yalnız başlarına yapacakları işleri başarmak için birleşip birlik oluştururlar.

İSTİHLÂK MALLARI Doğrudan ihtiyaçlarımızı tatmin eden mallardır. Ev, elbise gibi.

İSTİHLÂK VERGİSİ Kullanıp sarfetmekten ötürü alınan vergidir. Çay, kahve, sigaradan alınan vergi gibi.

İSTİHLÂS Kurtuluş.

İSTİHRAÇ Netice çıkarmak.

İSTİHSAL (üretim) Fayda yaratma, fayda artırma amacıyla malların şeklinde, tertibinde veya yerlerinde değişiklik yapmaktır.

İSTİHSAL KOOPERATİFLERİ Belli mesleklere mensup işçiler tarafından kurulan kooperatif teşekküllerıdir.

İSTİHSAL MALLARI Tüketim ve üretim mallarını elde etmeye yarayan veya elde etmeye vasıta olan malla-

ra denir. Bunlar dolayısıyla ihtiyaçlarımızı tatmin ederler Makina, toprak gibi.

İSTİHSAN Kıyas yolunu terk edip halkın hal ve çıkarlarına muafık olanı seçmektir. Halkla ilgili işlemlerde bir memuriyetin üst mercıden kolaylık talebinde bulunmasıdır.

İSTİHZA Eğlenceye alma. Gizli alay

İSTIHZARAT Hazırlık, hazırlıklar.

İSTİKLÂL MARŞI 14 Mart 1921'de T.B.M.M. tarafından Türk Ulusunun Ulusal marşı olarak kabul edilen marş. 724 şiirin katıldığı yarışmada Mehmet Akif Ersoy'un şiiri birinciliği kazanmış ve İstiklâl Marşı olarak kabul edilmiştir. Bestesini müzisyen Zeki Üngör yapmıştır.

İSTİKMÂL Bitirme. Tam ve mükemmel oluş.

İSTİKNÂH Bir şeyin iç yüzünü öğrenmeye, geçerliğini arayıp anlamaya çalışma.

İSTİKRA (tümevarım) Olayların tetkik ve tecrübesiyle prensibe varmaktır. Aralarındaki ilişki bulunarak prensibe varılır. Yani bireyden tümele gidilir.

İSTİKRAR Kararlılık. Enflasyon ve sonuçlarını önlemek ve millî ekonomiyi sağlam esaslara bağlamak amacıyla para değerini aynı seviyede tutmaktır. Bunun için para birimi belli ağırlıktaki altınla tarif edilir ve altına bağlanır.

İSTİKRAZ 1. Borç alarak para temini. 2. Kendi bünyeleri dışındaki yabancı kapitale ihtiyacı olan gerçek ve tüzel kişilerin senet çıkararak borç alma işi İstikraz edilen (borç alınan) para faiziyle beraber tespit edilmiş zamanlarda ya da bir defada ödenir.

İSTİKŞAF Arama, yoklama. Tahkik etme.

İSTİKTAP İnkâr olunan imza ya da yazı sahibini tespit için yargıcın o kimseye yazı yazdırması, imza attırmasıdır.

İSTİLÂM Bilgi isteme (bir iş hakkında).

İSTİLZAM Lüzumlu olma, gerektirme.

İSTİMA 1. Dinleme, kulak verme. 2. Yargıcın yargılamada tarafları, tanıkları dinlemesi.

İSTİMAL Kullanma.

İSTİMAN ETMEK Ocağına düşmek (birinin).

İSTİ'MAR Bir yeri mamurlaştırma hareketi

İSTİMDÂT İmdat, yardım isteme.

İSTİMLÂK Kamu yararı için taşınmaz malın sahibi elinden rızasına bakılmaksızın ve gerçek bedeli peşin verilerek alınmasıdır.

İSTİMVAL Fertlere ait mallara sahibinin rızasına bakılmaksızın değeri verilerek el koymaktır.

İSTIMZAÇ Fikir alma, sorma. Oy'unu sorma, yoklama.

İSTİMZAÇ ETMEK Düşüncesini yoklamak (birinin).

İSTİMZAL Düşmanın teslim talebinde bulunması

İSTİNABE Diğer bir yerde bulunan kimsenin asıl mahkemesince çağrılmadan bulunduğu yer mahkemesinde ifadesinin alınması işlemi.

İSTİNAF 1. Bir üst makam 2. Hükümle sonuçlanmış davanın bir derece üst bir mahkemede yeniden görülmesini sağlayan yasa yolu. Bizde yoktur.

İSTİNAS Alışmak, ünsiyet peydah etmek.

İSTİNBÂT Lafzından mana ve hüküm çıkarmak.

İSTİNKÂF Çekinmek. Hakkın kullanılmaması. Görevin yapılmaması.

İSTİNSAH Kopya etmek, suretini çıkarmak

İSTİNTAÇ ETMEK Sonuç çıkarmak, sonucuna varmak.

İSTİNTAK Sorgu yargıcının yaptığı. Sorguya çekme.

İSTIRDAT DAVASI Ödemeye mecbur olmadığı bir borcu ödeyen kimsenin ödediği parayı geri almak için açtığı dava. Bir kimsenin haksız yere iktisap ettiği malı asıl sahibine geri vermesini gerektiren dava. BK. 61-66. MK. 558.

İSTİRDAT ETMEK Geri almak, kurtarmak.

İSTİRİKNIN Strchnos nux vomica denilen ottan elde edilen kuvvetli zehir. Köpek ve fare zehirlemekte kullanılır.

İSTİRKÂP Çekememe, kıskanma. Rekabette bulunma.

İSTİS'A Kölenin çalışmasını, kazanmasını istemek. Kölenin çalışmasını isteyene Müstes'i, çalışması istenen köleye Müstes'a denir. Müennesi Müstes'attır.

İSTİSGAR Azımsama, küçümseme.

İSTİSHÂD Tanık gösterme, tanık getirme, tanıklığını isteme.

İSTİSMAR Sömürme. Çıkar sağlama. İşletme.

İSTİSNA 1. Ayırma. Sıra dışı bırakma 2. İstisna bir akittir ki bununla bir taraf diğer tarafın vermeyi

taahhüt ettiği semen karşılığında bir şey imalini taahhüt eder. 3. Mecelleye göre, bir şey yapmak üzere sanat ehliyle mukavele akdeylemektir. İstisna akdinde bir şey yapacak sanat ehline Sâni, kendisine sanat eseri yapılacak olana Müstesni, akdin konusuna da Masnu denir. BK. 355-371.

İSTİSNA AKTİ bk. istisna, aktin nevileri.

İSTİŞARE Danışma, birbirine danışma.

İSTİŞARİ REY Müzakere sırasında beyan olunan, asıl karar için esas olmayan malûmat kabilinden oy.

İSTİŞMAN Kokusunu alma, sezinleme.

İSTISRÂ Satın almaya talip olma.

İSTİTRAT Ara söz, ek söz.

İSTİZAH Açıklama isteme. Gensoru.

İSTİZAN İzin isteme. Yetki isteme.

İSTİZHAR Yardım isteme. Kendisine arka olmayı isteme. Gerçeği meydana çıkarmayı istemek.

İSTİYÂD Avlanmak, ava çıkmak.

İSYAN Ayaklanma. Birçok kimsenin cebir ve şiddetle devlet kuvvetlerine karşı gelmesi, bk. ihtilal, devrim.

İŞAA ETMEK Yaymak, ortalığa yaymak. Herkese duyurmak.

İŞ AKDİ İşverenle işçi arasında yapılan akittır ki iş yerinde bedenen veya fikren çalışmayı gerektirir. BK. 313-354. bk. hizmet akti.

İŞ'AR ETMEK Bildirmek.

İŞ'ARİ OY bk. oy.

İŞBİRLİĞİ Ortak bir amaç için birlikte çalışma. bk. ihtilal, rekabet.

İŞÇİ Hizmet aktine dayanarak her hangi bir işte ücret karşılığı çalışan. İş akti nedeniyle iş yerinde ücret karşılığı çalışan. Bir kimsenin işçi sayılabilmesi için iş aktinin (hizmet anlaşmasının) olması gerekir.

İŞE YARAMAZ HALE KOYMAK (hayvan hakkında) O ana kadar yaptığı hizmetleri yapamaz hale getirilmesi demektir. TCK. 521.

İŞGAL Zapt. Egemenliği altına alma. Meşgul etmek, oyalamak. bk. hakkın iktisabı.

İŞ GÖRDÜRME GAYESİ GÜDEN AKİTLER bk. akdin nevileri.

İŞHAD Şahit gösterme, tanık bulma.

İŞHAD ETMEK Tanık göstermek, tanık tutmak.

İŞ HUKUKU İşçi ile işveren arasındaki bütün hukuki ilgileri düzenleyen hukuktur.

İŞLETME Bağımsız ekonomik birlik halinde mal ve hizmet üreten, kâr amacıyla satan, ülkenin ekonomik düzeninde yer alıp ekonomik çalışmaya katılan teşekküllerdir. Tarımda, sanatta, maliyede ve ticarette herhangi bir konunun en verimli hale getirilmesi için kurulan tesis ve müesseselerdir.

İŞLETME SERMAYESİ İşçi ücretleri, ham madde bedelleri, teşebbüsün giderleriyle geliri arasındaki farkı düzenleyip ödemede kullanılan sermayedir.

İŞMİZAZ Yüz buruşturma, yüz ekşitme.

İŞ MUKAVELESİ (hizmet akti) İşçi ile işveren arasında işin mahiyetini, şartlarını, ücret ve ödeme usullerini tespit için yapılan mukaveledir. bk. iş akti.

İŞRAP İçirmek. Bir şeyi üstü kapalı anlatmak. Sezdirmek.

İŞTİAL Tutuşma, parlama, alevlenme

İŞTİGAL İş yapma, işle meşgul olma.

İŞTİHAR Şöhrete erme.

İŞTİHAR ETMEK Tanınmak, ün salmak.

İŞTİKÂ ANİL HÜKKÂM Yargıçların görevleri nedeniyle verdikleri zararlardan sorumlu olduklarını bildiren deyimdir.

İŞTİKAK Türeyiş, üreyiş.

IŞTİRA Satın alma. (Paranın ıştıra gücü: Paranın satın alma gücü). bk. iskonto.

İŞTİRA HAKKI Bir taşınmazın mukaveledeki süre içinde ve tayin olunan bedel karşılığında tek taraflı irade beyanıyla satın alınmasını doğuran haktır. Bu, taşınmaz mal mülkiyetinin takyitlerindendir. Burada hak sahibinin hakkını kullanması için taşınmazın başkasına satılmasına gerek yoktur. Mukaveledeki şartlar dairesinde iştira hakkını kullanıp, hakkının taalluk ettiği taşınmazı satın alabilir. Bu hak şahsidir (nisbi). Tapuya şerh verilirse ayni (mutlak) hak olur, ve şuf'a hakkındaki sonuçları doğurur BK. 657, 660.

İŞTİRAK HALİNDE MÜLKİYET Birden ziyade kimselerin aynı şey üzerindeki hakları şahsi bir hukuki bağdan doğuyorsa bunlar arasında iştirak halinde

mülkiyet vardır. Her birinin hakkı o şeyin tamamı üzerindedir. Yasa veya mukavele gereğince bir ortaklık rabıtasıyla birbirine bağlı olan kimseler bu ortaklık dolayısıyla bir şeyin maliki olurlarsa onlar o şeyin iştirak halinde malikidirler. Burada maliklerin payları söz konusu değildir. Müşterek mülkiyette ise hissedarlar arasında hiçbir şahsi rabıta yoktur. Aralarındaki ilişki sadece müşterek malikiyetten ibarettir. Burada maliklerin payları belirmiştir. MK. 629-632. **bk. aynî haklar, müşterek mülkiyet.**

İTA AMİRİ (amiri ita) Masrafların ödenmesi için muhasiplere yazılı emir ve yetki verendir

İTFA Borcun azar azar kısım kısım ödemelerle ortadan kaldırılmasıdır. **bk. amortisman.**

İTHAF Armağan etme, sunma.

İTHAL Yabancı memleketten eşya getirme. İçeri koyma, içeri sokma.

İTHALAT 1. Hariçten mal alıp ülkeye sokmak. 2. Bir ülkeye, yabancı ülkeden getirilen eşya.

İTHAL KREDİSİ Hariçten getirilecek malın finansmanını temin için verilmiş akreditif mektubudur.

İTHAL RÜSÛMU İthal malından girerken alınan gümrük resmi.

İTHAM Suçlama, suçlandırma.

İTİBARİ Sayma, öyle kabul etme, öyle değerlendirme.

İTİBARİ AMME KÂĞITLARI Devlet, il, belediye gibi kamu kurumlarının çıkardığı faizli borç senetleri olup (TCK. md. 311'de) paraya benzetilmiştir.

İTİBARİ KIYMET Hisse senedi, çek, poliçe, para üzerindeki yazı veya başka şekilde ifade edilen kıymettir.

İTİBAR MEKTUBU Bir bankanın başka şehirdeki kendi bankasına hitaben yazıp müşterisine verdiği ve bunda gösterilen miktara kadar bu şahsa ödeme yapılabileceğini açıklayan mektup. Banka bu mektup için komisyon alır.

İTİDAL Yumuşaklık, ortalama, eşitlik.

İTİKADAT Dini inançlar.

İTİKÂF Cemaatla namaz kılınan bir cami içinde ibadet niyetiyle kapanıp kalma. Genel olarak Ramazanın son on günü itikâfa çekilinir. Bir memlekette bunu

bir müslümanın yapması diger müslumanlara da kafi gelir. Kadınlar evlerinde itikâfa çekilirler.

İTİLÂ Yükseliş, yücelik.

İTİLÂF (antat) Anlaşma. Siyasi işbirliği, müşterek hareket olup bir ittifak demektir. Kelime anlamı görüşme, uygunluk, uyuşmadır.

İTİMATNAME Elçinin görev için gittiği devletin başkanına verdiği yazılı belgedir. Bunu elçiye, mensubu bulunduğu devletin başkanı vermiştir.

İTİRAF Suçun ikrarıdır.

İTİRAZ 1. Hukukta: Davacının dayandığı olayın bir talep hakkına esas teşkil edemeyeceğini iddia etmesidir. MK. 101. HUMK. 187, 194, 372, 402. 2. İcrada: İlâmsız takipte borçlunun takibi durdurmak için belli bir süre içinde takibe muhalefet ettiğini icra memuruna beyan edip zapta geçirterek imzalamasıdır. İc. İf. K. 62. 3. Cezada: Sulh yargıcı, sorgu yargıcı ve asliye yargıcının duruşmaya taalluk etmeyen kararlarıyla mahkemelerin tevkife, hacze ve üçüncü şahıslara ait kararlarının kaldırılması için başvurulan yoldur. Acele ve adi itiraz olmak üzere iki türü vardır. Adi itirazda süre yoktur. Acele itirazda süre yedi gündür. CMUK. 297-304. **bk. cevap, davanın esasına cevap, def'i.**

İTİRAZATI İPTİDAİYE Hukuk mahkemesinde davanın başında (teminat talebi, yetkisizlik, tefrik, derdestlik, lâyihanın iptali, tebliğde yolsuzluk gibi) esas hakkında hüküm verilmesine mani hallerin davalı tarafından ileri sürülmesidir. HUMK. 187-194.

İTİSAF Doğru yoldan sapma.

İTİSAFİ HEZEYANLAR **bk. hezeyanlar.**

İTİYADİ SUÇ İtiyat haline getirildiği takdirde cezalandırılan suç **bk. suç nevileri.**

İTİYAZ İvaz almak demektir.

İTİZAR Özür dileme.

İTLÂF Telef etmek, öldürmek. Boş yere sarf ve ziyan etmek.

İTMAM Tamamlama, bitirme, tümleme.

İTMİNAN Gönül kanması, inanma, kanma.

İTTİBA Uyma. Mahkemenin Yargıtayca vaki bozma ilâmına uyması. Bunun aksi ısrardır.

İTTİBAH Hibe'yi kabul etmek.

İTTİFAK Bağışlama, oybirliği. Devletlerin başka bir devletle harbe girdiğinde birbirlerine yardım edeceklerine dair muahadedir. Yardım karşılıklı değil de tek taraflı ise **taahhüt** denir. Tecavüze uğrayana yardımı icap ettiren **tedafui ittifak**'tır. Tecavüz edene yardım icap ettiren **tecavüzi ittifak**'tır. İttifak hem tecavüzi ve hem de tedafüi olabilir.

İTTİHAZ Kabul etme. Kurma. Alma.

İTTİKA bk. **zahitlik**

İTTİRAD Bir düziye. Ahenk

İTTİSAL Bitişme.

İVAZ Hukuki işlemde ödenecek, verilecek şey. Mukabili eda'dır. Satıcıya göre para, alıcıya göre maldır

IVAZSIZ AKİT Karşılıksız akit.

İVAZSIZ İKTİSAP Karşılıksız iktisap. Karşılıksız mal edinme. Hibe gibi.

İYABI ZİHAP Gidip dönmek. (iyap, geri dönme'dir).

İYAL (ayal) Nafakası verilerek görülüp gözetilen kimsedir. Evlat, ev gibi.

İYD Bayram.

İZAA Zayi etme, kaybetme.

İZAÇ İtidal ve muvazene harici hareketle başkasını incitmek veya rahat ve huzurunu kaçırmaktır. TCK. 547.

İZAFİ 1. Takma, ona göre, göreli, baglantılı. 2. İki şey arasındaki ilgiyle alâkalı. Bağlı olduğu nesne ile değişen.

İZAFİ HAKLAR (nisbi haklar) Sadece borçlusuna karşı dermeyan edilebilen haklardır. Mutlak haklar gibi herkese karşı ileri sürülemez. bk. **mutlak haklar.**

IZAFİYECİLİK Bilginin değerini ve gerçekliğini birbirine göre ölçen felsefi meslektir. bk. **spektisizm.**

İZALE Yoketme, giderme.

İZALEİ BİKR Kızlık zarının yokedilmesi, giderilmesi.

İZALEİ ŞÜYÛ Şüyû'un giderilmesi. bk. **şüyû. şüyû hali.**

İZÂM Büyütme. Yollama. Ulular. Kemikler.

İZ'AN Kavrayış, taat. yürek keskinliği.

İZDİVAÇ Evlenme.

İZİNNAME Kadı veya naipce imamlara yazılan ve nikâh akdinin yapılmasına yetki veren resmi belgedir.

İZMİHLÂL Yıkılma, çökme, dağılma.

İZN (izın) Bir hukuki işlemin yapılması veya bir hakkın kullanılması için verilen yetki

İZOBAR Basınçları eşit olan yeryüzü noktaları. Eşbasınç

İZOTERM Ortalama sıcaklıkları eşit olan yerler. Eşsıcak.

J

J.B. SAY 1767'de Lion'da doğmuş, Kollej dö Frans'da ekonomi okutmuştur. Mahreçler kuramıyla ünlü ekonomisttir. Ekonomi ilmini, ekonomi siyasetinden ayırmış ve faiz ile temettü'nün aynı şeyler olmadığını açıklamıştır. Üretim yapmanın fayda yaratmak olduğunu, gerçekte malın mal ile değiştirildigini ve paranın bu işte sadece aracı durumunda bulundugunu bildirmekle, dikkatleri üzerine çekmiştir.

JALON Yol yapımında yön bulmak için kullanılan işaretli kazık.

JANR Tür, çeşit, nev'i

JENEALOJİ (ilm'i ensab) Herhangi bir kimsenin atalarını araştırıp bulma.

JENERALİZE Genelleşmiş.

JENERASYON Kuşak, nesil.

JENERİK 1. Tanıtma yazıları. 2. Sinemada, filmin ve çalışanların adını gösteren bölüm.

JENİTAL İnsan ve hayvanlarda bulunan üreme organlarıyla ilgili.

JENOSİT Irk, dil, din, kültür gibi belli niteliğe sahip topluluğun açık biçimde imha edilmesiyle ilgili hareketlerdir. Türlü şekilleri vardır. **1. Bedeni jenosit:** Belli bir uzyun yok edilmesıdir. Son zamanlarda insanların toptan imhası şeklinde görülmektedir. 1945'de Nürenberg mahkemesi, savaş suçlularını jenosit suçuyla yargılayıp mahkûm etmiştir. **2. Biyolojik jenosit:** Mecburi kısırlaştırma yoluyla bir ırkın çoğalmasını önlemek, aileleri parçalamak, belli grup men-

suplarının birbirleriyle evlenmelerini önlemek şekillerinde görülür. 3. **Kültürel jenosit:** Fikir adamlarını elimine etmek, mektep, müze, kütüphane, kulüp, mâbet ve emsali kültür kurumlarını yoketme biçiminde ortaya çıkar. 1949'da T.B.M.M.'nde jenosit uluslararası suç olarak resmen kabul edilmiştir.

JEOLOG Yer bilimci.

JEOLOJİ Yer yuvarlağını meydana getiren maddeleri, bunların niteliklerini, durumlarını inceleyen bilim.

JERAN Başka birinin işini çeviren, idare eden. Sorumlu müdür.

JERİYATRİ (t.) İhtiyarlık çağının hastalıklarıyla uğraşan hekimlik dalı.

JESÜİT (Cizvit) Hıristiyanlarda İsa derneğinin üyesi.

JEZVİT İslamiyete karşı fikri savaş açmak ve mutezile'yi yola getirmek için kurulmuş tarikat. Hıristiyan tarikatları içinde en canlı ve misyoner olanıdır. bk. Mutezile.

JHERİNG (1818-1892) Viyana Üniversitesinde Roma Hukuku okutan Jhering hukuk tarihi, hukuk felsefesi ve sosyoloji dallarındaki fikirleriyle zamanının en ünlü bilim adamlarından biridir. Düşünceleri bugün de geçerliğini yitirmemiştir. «Hukuk toplumun yaşama şartlarını sağlamaya yönelmiş bir garantinin ortaya çıkışıdır. Bu garanti devletin zor gücüyle yaratılır. Toplumun düzenli yaşama şartlarını temine yarayan bütün kurallar hukuk'tur».

JİGOLO Yaşlı kadınlarla parası için gezip tozan genç oğlan.

JİMNAZ Kolej, orta öğretim kurumu.

JİNEKOLOJİ Hekimliğin kadın fizyolojisiyle uğraşan kolu.

J.J. ROUSSEAU (1712-1778) İsyankâr ruhu ve filozof dehâsıyla devrinin en ünlü mümessili olan J.J.R. Cenevre'li bir saatçının oğludur. Anlaşılmaz huyu, derin hassasiyeti, ateş püsküren kalemiyle adalet ülküsünün bayraktarı olmuş, zamanındaki haksızlıklara karşı etrafına intikam hisleri saçmıştır. İdeal ile realite arasındaki uçurumu, insanlığın erişmesi gereken yüksek mertebe ile gerçekte içinde yüzdüğü çamuru ve pisliği bütün acılığı ve çirkinliği ile duymuş ve bunu bütün

insanlara da duyurmak istemiştir. Emil, İnsanlar Arasındaki Müsavatsızlığın Menşei, İçtimai Mukavele ünlü eserlerindendir.

JOHN LOCKE (1632-1704) Kuramı 18-19. yüzyıllarda siyaset, kamu ve devlet teorileri üzerinde etkili olmuş İngiliz hukukçusu ve filozofudur. Monteskiyö, Voter, Russo bunun fikirlerinden yararlanmışlardır. «Devlet ve hukuk ferdin tabii haklarını diğerlerinin saldırısından korumak içindir. Mukavele, vatandaşların tümüyle devlet arasında yapılmıştır. Her iki tarafı da bu mukavele bağlar. Hükümetin keyfi hareketini önlemek için onun yasalara itaatını teminat altına almak lâzımdır. Bunun için en iyi çare kuvvetlerin bölümü usulüdür. (Böylece kuvvetlerin ayrılığı kuramı Monteskiyö'den önce J.L. tarafından ortaya atılmış oluyor). İnsanın vücudu ve azaları üzerinde mülkiyet hakkı vardır. Bu vücut ve azalarla elde edilen şeyler üzerinde de mülkiyet hakkı tabii olarak var olacaktır. Tanrı toprağı aslında insanlara bağışlamıştır. Emek ürünü olan şeyler üzerinde de tabii bir mülkiyet hakkı mevcuttur. Bu hak miras yoluyla intikal eder. Ancak mülkiyetin intikalini muhafaza için onun üzerinde çalışmak, işlemek gerekir. Unutmamak lâzımdır ki, idare edenler de içtimai mukavele sonucu hukuka tabidirler».

JÖN PRÖMİER Tiyatroda genç âşık rolünü oynayan oyuncu. Birinci genç.

JÖN TÜRK 1868 yılından sonra Avrupa'daki «yenilik isteyen genç Osmanlılar» için kullanılmaya başlanmış söz.

JURNAL Gazete. Rapor. Haber.

JURNALİST Gazeteye yazı yazan kimse.

JÜBİLE Aslı, ellinci yılda yapılan yıldönümü merasimidir. Bizde bu süreye hiç dikkat edilmez. Erken yapılır.

JÜRİ Halk yargıçlarından kurulu mahkeme. Bu kurul ceza davalarında hazır bulunur ve olayın maddi yönünü inceler. Kurul, mahkeme başkanının sorduğu soruya evet ya da hayır diye cevap verir. Başkanın «sanık suçlu mudur» sorusuna jürinin hayır cevabı çoğunluk alırsa sanık aklanır. Evet, galip gelirse başkan fiile uyan yasa md. sine göre cezayı tayin edip bildirir.

K

KAASIR Medenı hakları kullanmaya yeteneği olmayan. Küçükler ve mahcur'ları veli ve vasileri temsıl ederler. MK. 14

KAATI KARİNE Aksine delil getirilerek çürütülmesi mümkün olmayan karine. bk. karine.

KAATİL Öldüren, katleden. Öldürücü. TCK. 448-450.

KAAZİF Birine zina isnadında bulunan

KABAHAT Kast aranmayan suçlar olup, karşılık cezası hafif hapis, hafif para cezası, belli bir meslek ve sanatın tatilidir. TCK. 526-584.

KABALİST Tanrı ve ruh alemiyle temas etmeye çalışan kimse.

KABARE Meyhane.

KÂBE bk. Hacc.

KABİL bk. Habil ve Kabil.

KABİLİ TEMYİZ Temyiz olunabilir.

KABL'EL CİNNE Akıl hastalığından önce.

KABL'EL KABZ Teslim almadan evvel.

KABOTAJ 1. Bu terimin lügatta hiçbir anlamı yoktur. 2. Bir devletin kıyılarındaki deniz ticaretini, limanları arasındaki ulaştırmayı ve balık avını kendi yurttaşlarına, özellikle kendi bayrağını taşıyan gemilere saklı tuttuğu bir ayrıcalıktır. Türk Bayrağı taşıyan gemilere bağışlanan ayrıcalık hakkına dar manada kabotaj hakkı denir. Türk vatandaşlarına tanınan ayrıcalık hakkına ise geniş manadaki kabotaj hakkı denir.

KABUL 1. İcaba uygun olarak bildirilen ve ona muvafakatı kapsayan irade beyanıdır. BK. 3. (Bir akdin inşaası için saniyen söylenen sözdür ki akit onunla tamam olur). 2. Hukuk usulünde: Taraflardan birisinin öbür tarafın iddiası sonucunu tanımasıdır. Kabul bu anlamda sonuca muvafakat demektir. Şarta bağlı olamaz. Beyyine ile (kanıtla) hükme bağlanması yasa ile gösterilen işte kabul kesin hüküm gibi sonuç doğurmaz. Örneğin, boşanma davasında davacının iddiasını, davalının kabulüyle boşanmaya karar

verilemez. Davacı burada iddiasını kanıtlarla doğrulamak zorundadır. **bk. icap, akit. 3. Bankacılıkta:** Bankanın müşterisinin itibarı yerine kendi itibarını koyarak, müşterisi üzerine çekilen poliçeleri kabul suretiyle müşterisine kredi temini işinde kullanılan terimdir. Kabulde, bunu kabul eden bankanın kasasından para çıkmaz. Ancak gelecekte gerektiği zaman para tediyesini banka taahhüt etmiş olur. Banka bunun için belli bir komisyon alır.

KABZ (kabız) Ele alma, teslim alma. Kıymetine noksanlık gelmemek üzere bir adedi azaltmak. TTK. 105, 120.

KAÇIRMAK Sanık tarafından mağdurun kendi hukuki sahasından çıkarılarak sanığın hukuki sahasına sokulması ve bu suretle mağdurun (veya mağdurenin) kendi cismi üzerindeki hakimiyetinin kaçıran sanık lehine olarak yokedilmesidir. TCK. 182, 420, 430, 499.

KADASTRO Taşınmazın arz üzerinde tanınmasına yarayan teknik araçların tamamıdır. Bunlar defter, kütük, plan, krokidir.

KADAVRA İnsan ve hayvan ölüsü.

KADEM Ayak. Uğur.

KADER İslamda Tanrının olmuş ve olacak şeyleri evvelden, ezelden bilmesidir. Alınyazısı. «Geleceğimizi kendimiz hazırlar, sonra da kader deriz-Disraeli.» «Kader kimseyi suçlu yapamaz-Seneca».

KADI ASKERLİK Kadılar kadılığı. Harpte Padişahla beraber bulunur. Orduda ıslamı temsil eder. İlk Kadı Asker Birinci Murat zamanında Çandarlı Kara Halil Paşa'dır Fatih zamanında Rumeli ve Anadolu Kadı Asker'liği olarak ikiye ayrılmış ve merkezdeki davalar bunlar arasında taksim edilmiştir.

KADIN EFENDİ Tanzimattan sonra Padişahın karısına verilen isim. Osmanlılarda Padişahın annesi İmparatoriçe sayılır ve kadın efendi bu sıfatı alamazdı.

KADININ ZİNASI Evli bir kadının kocasından başka bir erkekle cinsi münasebette bulunmasıdır. Kocanın yazılı şikâyetiyle kamu davası açılır. Mahkûmiyet kararı kesinleştikten sonra dahi erkeğin vazgeçmesi (şikâyetinden) davayı düşürür. TCK. 440-444. **bk. erkeğin zinası.**

KADİM Evveli bilinmeyen hal ve keyfiyettir (Kadım, kırk elli yıl evvele denılmez Kadim odur ki evvelini kimse bilmeye).

KADİR GECESİ Kur'an'ı Kerim'in nazil oldugu gecedir. Ramazan ayının 26-27. gecesidir.

KADR (kadir) Kıymet, değer.

KADÜK Eskimiş, hükmü kalmamış (yasa).

KAFEŞANTAN İçkili sazlı gazino.

KAFETERYA Müşterilerin kendi yemeklerini kendilerinin aldığı ya da çarçabuk yemek yenen lokanta.

KÂFFE Bütün, hep, cümle.

KÂFİR Küfreden Allahın birlığine inanmayan. Dinsiz, imansız.

KÂĞIT PARA Yasa ile altına çevrilemez hale konan ve tedavülü zorunlu kılınmış banknot. Ticari senet ve çeklere de kâğıt para dendiği vakidir.

KÂHİL Erişkin, yaşını bulmuş.

KÂHİN Gaipten haber verme iddiasında olan kimseye kâhin ve bunun gösterdiği maharete de kehanet denir. Eski Yunan ve ilkçağ milletlerinde geleceğe ilişkin dikenli sorular Tanrılara sorulur ve alınan cevaplar ilgililere bildirilirdi. Çoğulu kebene'dir.

KAİD Süren, sevkeden, yöneten.

KAİDE (kural) Kısa bir tariftir. «Çeşitli hallere uygulanabilen bir prensibin kısa bir tarifte toplanan özlü ifadesidir-Cujas.» Kaide, uygulanabileceği çeşitli ihtimalleri çok özlü bir surette gösteren hukukı bir zabıtadır Kaide yasalara dayanır. Çünkü yasalardan çıkarılan prensiplerden teşekkül eder. İstisnasız kaide olmaz. İstisna söz konusu olunca kaidenin tesir ve kudreti sıfıra iner. Bunun için istisna kaideden çıkarılmalıdır. Kaidenin kelime anlamı, tabandır, tutandır, dayanılan yerdir.

KAİF Herkesle temas eden kadına ait çocuğun hangi erkekten oldugunu tespit eden adam. (islamiyetten evvel).

KAİME Mecburi tedavüle tabi kâğıt para.

KAİMEN KIYMET Toprak bir defa boş olarak ve bir kere de bına ve ağaçlarıyla kıymetlendirilip iki kıymet arasındaki fark ne ise binaların ve ağaçların kaimen kıymeti odur.

KÂİN Bulunan, olan.
KAL Yıkmak. Kökünden söküp atmak.
KALA Pahalılık.
KALAMOZA Özel yapıda dosya defteri.
KALBETMEK Çevirmek. ...halıne getirmek.
KALİBRE Mermi ve ateşli silahlarda çap.
KALİGRAFİ Şekil bakımından güzel yazı.
KÂLİL Az.
KALPAZANLIK Para sahtekârlığı suçu. TCK. 316.
KÂLÜ BELÂ Ruhlar alemi. Dünya kurulalı, çok eski.
KALVEN (Jean Calvin 1509-1564) Fransızdır. Hukuk ve ilâhiyat öğrenimi yapmıştır. Katolik kilisesinde görev almış, fakat papa ve katolik kilisesi aleyhinde konuşmaktan çekinmemiştir. Luther'in yolunu izleyen Calvin «Gerçek hıristiyanlığa ulaşmak için katolik âdetlerini kaldırmak gerekir. Papanın İsa adına konuşması ve ferman çıkarması hıristiyanlığın esaslarına aykırıdır. İnsanları günâhlardan korumak için Tanrı tarafından gönderilen şahıs İsa'dır. Dinde tek otorite İncil'dir. (Kitabı Mukaddes). İnsan ancak kendi imanı ile yükselebilir» demek suretiyle Papa'nın otoritesini yıkmaya çalışmış ve sonuçta Fransa'yı terketmek zorunda kalmıştır. İsviçre'de bir süre yaşayan Calvin, tiyatro, dans ve bayramları ahlâka aykırı olduğundan bahisle kaldırmak istemiş, kilise tezyinatı, ibadet merasimleri, ruhban rütbeler silsilesini düzeltmek ve bir kısmını kaldırmak yolundaki çabalarıyla Luther'i geride bırakmıştır. Katolikler ile Kalvin taraftarları (Kalvenistler) arasında çıkan kanlı çatışma sonunda Cenevre'den kovulmuştur. Papa'yı dini hak ve hürriyetler yönünden daha tehlikeli gören Cenevreliler Calvin'i tekrar çağırmışlar, böylece bir takım kişiler Katolik kilisesinden ve Papa'dan ayrılıp yeni bir mezhebin taraftarı olmuşlardır. Fransa, İsviçre, Hollanda, İskoçya, Kuzey Amerika'da pek çok taraftar bulmuştur. **bk. Luther.**
KALVENİST Kalven taraftarı. **bk. Kalven.**
KALVENİZM **bk. Kalven.**
KAMBİYO 1. Genel anlamı bir ülkenin parasını diğer bir ülkenin parasıyla değiştirmektir. İki şekli vardır. **a. Mahalli kambiyo:** Para değiştirilmesi işleminin ül-

ke içinde yapılmasıdır. 2. **Harici kambiyo:** Para değişiminin bir ülkeden diğerine yapılmasıdır. 2. Kambiyo deyince yabancı paraların alım ve satımı, yabancı ülkedeki bir borcu ödemek için bankada yapılan para değiştirme ve gönderme işi akla gelir. 3. Milletlerarası ticari işlemlerde ise üç anlamı vardır. a. Alacak ve borçların kapatılmasına vasıta olan kâğıtlar ve senetler. b. Kambiyo alım ve satımına ait işlemler. c. Yabancı parası üzerine yazılmış kâğıtların fiyatı. TTK. 582-735.

KAMELET Kalitesi düşük mal.

KAMET Boy bos.

KAMU DAVASI bk. amme davası.

KAMU HAKLARI bk. amme hakları.

KAMU KURULUŞU Devlet ve Belediyelerın kurduğu kuruluşlar ile bu kuruluşların kurdukları ve sermaye çoğunluğuna sahip bulundukları kuruluşlardır. 440 sayılı yasayla yönetilirler bk. özel sektör.

KAMU MENFAATI bk. amme menfaatı.

KAMU SEKTÖRÜ bk. amme sektörü.

KAMU TEŞEBBÜSLERİ bk. amme teşebbüsleri.

KAMU YARARI bk. amme menfaatı.

KANALİZE Bir şeyi düzene koymak.

KANÇILAR Konsolosluk kâtibi.

KANÇILARYA Resmi işler için konsoloslukta bulunan yazı işleri memurluğu. Kançılarlık.

KANDİL 1. Aslı Yunanca'dır. Sonradan Latince'ye geçmiştir. Sonra Arapçalaşmıştır. 2. Arap lügatında muhterem ve mükaddes bir anlamı yoktur. Bizdeki ananeye göre Rebiülevvel ayının 12. gecesi Hazreti Muhammed'in doğum günüdür. Buna **mevlüd kandili** denir.

KAN GÜTME Bir şahsın hısımlarından birini öldüren kimseyi veya öldürenin hısımlarından birisini ölenin kanına bedel olmak üzere öldürmek ya da öldürtmektir. TCK. 450/10.

KAN HISIMLIĞI bk. hısımlık.

KANLIK bk. diyet.

KANON 1. Genel olarak belirli bir sonuca varmak için tutulması gerekli yolu gösteren kural, yasa. 2. Özel olarak, bir dinin kutsal kitaplarının tümüdür.

KANTATRİS Profesyonel ve değerli sanatı olan şarkıcı kadın.

KANTO Çoğunlukla kadın oyuncular tarafından çalgı eşliğinde oynanarak söylenen şarkı. On dokuzuncu yüzyılda Direkler Arasındaki tuluat tiyatrolarında önemli yeri vardı.

KANUN (yasa) 1. Bilim alanında, imkânlar arasında zorunlu bir bağlılıktır. 2. Hukukı anlamda yasa, kamu kudreti tarafından konmuş olup gerektiğinde mahkemelerin ve zabıtanın karışmasıyla güç kazanan bir kuraldır. 3. En geniş anlamda yasalar, eşyanın tabiatından doğan zorunlu ilişkilerdir. «yasalar neler olduğunu değil, bazı koşullar tahakkuk ettiğinde neler olacağını gösteren ideal bir yapıdır-E. Meyerson». 4. «Doğa yasası soyut imkânlar arasında zaruri bir bağlılıktır-E. Nevilli». Yasa ulusa karşı verilmiş söz demektir. Çıkardığı yasayı yeterince uygulamayan, kişiye göre uygulayan devlet verdiği sözü tutmayan ve bu suretle nesillere en kötü bir ahlâksızlık örneği olan zalim bir kuvvettir Yasalar ait olduğu uluslara has olmalıdır. O kadar ki bir ulusun yasasının diğer bir ulusa uygun gelmesi büyük bir tesadüf teşkil etmelidir. Bir yasa baştan sona incelenmeden ve uygulanmasının sonucu görülmeden konuşmak ve mütalaâda bulunmak hukuka aykırıdır.

KANUNDA BOŞLUK Bir olay için yasada uygulanacak hükmün bulunmaması ya da mevcut hükmün yetersiz olmasıdır. Bir yasanın kendi alanına giren tüm olayları gereken açıklıkla karşılayacağını iddia bugün için çok gülünç olur. Bu noksanlığı yargıç, hukukun ana kural ve esaslarına sadık kalarak adalet ve hakkaniyet yolunda yürüyüp yasanın verdiği yetkiyle boşluğu tamamlar. MK. 1.

KANUN DIŞI GREV bk. grev.

KANUN DIŞI LOKAVT bk. lokavt.

KANUNİ Yasaya uygun, yasal, yasalı.

KANUNİ FAİZ bk. faiz.

KANUNİ GREV bk. grev.

KANUNİ İHTİYATLAR Bankaların mudileri için daima hazır bulundurmaya mecbur oldukları para kısmıdır (fon).

KANUNİ KAYYUM bk. kayyumluğun nevileri.

KANUNİ LOKAVT bk. lokavt.

KANUNİ MİRASÇI bk. mirasçı.

KANUNİ MÜMESSİL Yasanın çizdiği sınırlar içinde belli hukuki işlemleri, temsil ettiği kişi adına yapmaya yasaca yetkili olan kimsedir. MK. 16, 268, 276, 391, 497, 572. İc. İf. K. 236.

KANUNİ TEMLİK Yasanın gosterdığı hallerde kendiliğinden meydana gelen ve tarafların iradelerine ihtiyaç göstermeyen temliktir. BK. 147, 339, 496. MK. 539/2.

KANUNLARIN ŞAHSİLİĞİ Bir yasanın o devletin sınırları dışındaki dığer yerlerde de etki gösterip hüküm ifade etmesi. Yasa vatandaşını yurt dışında da izler. TCK. 4, 8.

KANUN LÂYİHASI Kanun taslağı.

KANUNSUZ LOKAVT bk. lokavt.

KANUNUN LÂFZI Kuralların açık ifadesi Yasa maddelerinin açık metni.

KANUNUN MÜLKİLİĞİ Yasaların o devletin ülkesi içindeki bütün kişi ve mallar üzerinde egemen olması.

KANUNUN RUHU Yasanın bütününe hakim esasa göre kuralların kendi başına ifade ettiği anlam demektir. Yasanın nedeni onun ruhudur. Bundan dolayı, yasanın ruhu demek tekmil yasa demektir

KANUN VAZ'I Yasa koyma. Yasa koyucunun (teşrii uzvun) yasa koymak için yaptığı hukuki işlem.

KANUN VAZII Yasa koyan. Demokrasilerde bu yetkiyi ulus adına egemenlik hakkını kullanan meclisler yapar.

KANUN YOLU Yargıcın veya mahkemenın verdiği karar ve hükümlerin kaldırılması ya da bozulması için başvurulan yol olup temyiz ve itirazdan ibarettir. bk. temyiz, itiraz.

KANYON Akarsuların toprağı oyarak meydana getirdikleri dar, derin ve dolambaçlı boğazlara verilen isim. Yüzyıllar boyu aşınma sonucu binlerce metre derinlik kazanmış kanyonlar vardır. Kolorado kanyonu en ünlülerindendir.

KAOS Kâinatın öncesinde var olduğu kabul edilen ka-

rışık ve uyumsuz hal. Cansız ve zekâsız öğelerin karışık ve karmaşık hali. Anaksagoras'a (500-428) göre, zekâ bu karışıklığa son vermiş, hayat başlamıştır.

KAPAK Ormancılıkta, bir tomruktan biçilmek suretiyle elde olunan ve tomruğun dört köşe hale gelmesini sağlayan dışı yuvarlak içi düz emvale denir. 6831 s.k. 14, 19.

KAPALI CEZAEVİ İçten ve dıştan koruma ile görevli personeli bulunan ve dışarıya irtibatı ve ihtilâtı mümkün olmayan cezaevidir.

KAPI AĞASI Devlet büyüklerinin teşrifat memuru.

KAPİK Ruble'nin yüzde biri olan Rus parası.

KAPİTAL Anamal. 1. Sermaye, ana para (reisül'mal). 2. Bir ticaret işinin kurulması için gerekli para. 3. Faiz getirmesi için yatırılan para.

KAPİTALİST 1. Sermayedar zengin, kendisi değil de parası çalışan. 2. Ticaretin kişi kapitaliyle döndürülmesi sisteminin taraflısı.

KAPİTALİZM Üretim araçlarıyla malların dağıtımının özel kişi ve şirketler elinde bulunmasını isteyen ekonomik görüş. **bk. kapitalist.**

KAPİTÜLÂSYON Doğu ve yakındoğu ülkelerinin tek taraflı olarak Avrupa ve Amerika devletlerine karşı tanıdıkları bir takım ayrıcalıklardır. Bu hâl dış müdahale ve yönetime muhtaç uluslarda görülür. Bunlar bir devletin bağımsızlığını anlatan yargı ve yürütme erklerini bağladığından kapitülâsyonu kabul eden devlet, hukuki anlamda tam bağımsız bir devlet sayılmaz. Kapitülâsyonlar adli, idari ve mali kısımlara ayrılır.

KAPİTÜLER Kapitülâsyoncu, sömürgeci.

KAPTAN Gemi adamlarının ve gemide bulunan diğer kişilerin disiplin amiri olup, gemi hizmetlerinin gereği gibi görülebilmesi için ya da gemide güvenlik ve disiplinin (düzenin) temini amacıyla yetkilerine dayanarak her türlü tedbire başvurandır. TTK. 972-1015 «Gemi açık denizde evvela Allah'ın ve sonra kaptanın mutlak egemenliği altındadır»

KAPTANI DERYA Osmanlı devletinde deniz kuvvetlerinin başı. Vezir rütbesine erişince Divan'ı Hüma-

yun'a (kabineye) dahil olurlardı. Tanzimattan sonra Bahriye Nazırı deyimi kullanıldı

KÂR Maliyet ile satış arasındaki olumlu farktır

KARABET Soyca yakınlık, hısımlık.

KARAKTER Bir nesneyi benzerlerinden ayırmaga yarayan temel özellik.

KARAKTERİSTİK Ayırıcı nitelik.

KARAKTERİZE Ayırt eden, karakterini gösteren, bir karakter veren.

KARANTİNA Dışarıdan gelecek olanları sağlık durumları belli olana dek içeriye almayıp kırk gün bekletmek. Salgın ve bulaşıcı hastalık çıkan yere girip çıkma yasağı.

KARAR 1. Durma, dinlenme, süreklilik. 2. Bir düşüncenin, görüşmenin veya yargının sonunda verilen hüküm. 3. Müzikte bir çok makamlarda dolaşan sesin belli bir makama girip bağlanması. 4. Medeni hukuk yönünden karar, MK.'da açıklanan yerde üyelerin bir konu hakkında başkana karşı beyan ettikleri iradeleriyle meydana gelen sonuç. Bu sonuçlara yasa veya tüzüğün öngördüğü çoğunluk elde edilmekle varılır İradeler karşılıklı olarak değil bir sonuca müteveccih olarak başkana karşı beyan olunur. bk. akit.

KARARGİR Karara bağlanmış, hükmü verilmiş.

KARASULARI Bir ülkenin karasına bitişik olan belli şekildeki deniz şerididir. Sınırın başlama çizgisi olarak, denizin en alçak olduğu sırada karayla bitiştiği yer alınır. Bu başlama çizgisine paralel ve belli uzaklıktan çizilen çizgi, kara sularının bitiş sınırını gösterir. Karadeniz devletleriyle, Akdeniz'de Suriye ve Kıbrıs'la karşılıklı anlaşma sonucu Türkiye ile bu devletlerin karasuları on iki mil olarak tespit edilmiştir Yunanistan ile aramızdaki karasuları uzunluğu altı mildir. Ancak ihtilâf vardır. Esasında Türk karasularının genişliği karşılıklı anlaşma esaslarına göre tespit olunur. 476 sayılı yasa bunu amirdir. Yasanın uygulanmasında bir deniz mili 1852 metredir.

KARAYA OTURMA Bir geminin kazaen ya da bir tehlike anında kasden kara parçasına oturması veya oturtulmasıdır.

KARAYOLU Trafik için genel faydalanmaya açık olan arazi şeridi ve sahalarıdır. Kry. Tr. Tüzüğü md. 2

KARDİNAL (cardinal) 1. Genel olarak asli (temel) anlamınadır. 2. Özel olarak kardınaller kolejinin üyelerine verilen isimdir. Katolik kilisesinin en yüksek organı olup 1059 yılından beri Papa'yı seçerler Kardinallerin (Baş Papazların) adedi 70 iken 1967 yılında 120'ye çıkarıldı.

KARDİYOGRAF Kâlp hareketlerini kaydeden alet.

KARDİYOGRAFİ Kâlbi nitelendirme. Kâlp hareketlerinin kaydedilme usulü.

KARİ Okur, okuyucu.

KARİBEN Soyca yakınlık. Yer ve zaman bakımından yakınlık. Yakından.

KARİNE 1. İpucu, belirti. 2. Belli bir olaydan, belli olmayan olay hakkında yasaca çıkarılan sonuçtur İki türü vardır. a. Kaatı karine: Kesin karinedir. İlgili olduğu olayda kati bir kanıt niteliğini haizdir. Aksine delil getirilerek çürütülemezler. Ananın gebe kaldığı zaman iffetsizlikle melûf olduğu sabit olursa babalık davasının reddinin icap edeceği gibi. MK. 302. b. Adi karine: İspat kudreti, aksi sabit olana dek kabul edilen karine. Bunlar aksine delil getirilerek çürütülebilirler. Birlikte ölüm MK. 28/2, babalık MK. 301, hüsnüniyet MK. 3 gibi karineler adi karine olup çürütülebilirler. Karine, bir hakkın dayandığı olayın kanıtlanmasına gerek bırakmaz. Adi karinede karinenin aksini kanıtlamak karşı tarafa aittir. Böylece MK.'nun 6. md. sinde açıklanan «herkes iddiasını ispatla mükelleftir» kuralına karineler istisna teşkil ederler.

KARİYER Meslek.

KARİZMA Bu terim ilk defa Petrus tarafından İncil'de kullanılmıştır. Peygamber ve dini önderlerde var sayılan olağanüstü yetenek ve kişisel özellikler anlamınadır.

KARL MARKS (1818-1883) Birinci Enternasyonalin kurucusu. 1849'da yayınlanan Kapital isimli eseriyle ünlüdür. «Önüne geçilmez tarihi bir gelişme modern cemiyetimizi tarihi bir sosyalizme doğru sürüklemektedir. Tarihi gelişmenin etkeni üretim tekniğidir. Ede-

bıyat, ahlâk, din v.s. cemiyetin üst yapısıdır. Alt yapıda üretim tekniği vardır. Bu ekonomik alt yapının değişmesiyle ahlâki, dini, felsefi inanışlardaki değişmeler meydana gelmektedir» kanısındadır. Bu düşünceye tarihi maddecilik denir.

KARNA (t.) Tenasül aleti civarında cinsi münasebete mani kemik ya da gudde bulunan kadın.

KARPİÇYO Klasik batı müziğinde serbest müzik parçası. Beklenmedik değişik sürprizlerle dolu olup, ses ya da çalgı için bestelenir.

KARŞI DAVA bk. **mütekabil dava.**

KARŞILIK Bankacılıkta, keşidecinin muhataptan alacağına verilen isim. bk. **keşide.**

KARŞILIKLI AKİTLER bk. **tam iki taraflı akitler, akdin nevileri.**

KARŞILIKLI AVANS bk. **avans.**

KARŞILIKSIZ AKİTLER bk. **akdin nevileri.**

KARŞILIKSIZ AVANS bk. **avans.**

KARTEL 1. Harp eden ordunların ölülerini gömmek, yaralılarını kaldırmak, harbi geçici süre için durdurmak, bir kaleyi teslim etmek gibi işlerin tanzimi amacıyla yapılan anlaşmalardır. 2. Rekabeti azaltmak ya da büsbütün kaldırmak amacıyla büyük teşebbüslerin hukuki ve ekonomik bağımsızlıklarına dokunmamak üzere belli bir ekonomik siyaset takip etmek için aralarında meydana getirdikleri anlaşmadır. Amaçlarına göre alış ve satış kartelleri vardır. 3. Üretenlerin fazla üretime ve fiyatların düşmesine karşı aralarında meydana getirdikleri birlik

KARTEZYEN Descartes'ın doktrini ile ilgili.

KARTEZYEN FELSEFE Aklın sonsuz kudretine inanan ve aslı Descartes'dan gelen kanaat.

KARTOGRAF Coğrafya haritaları yapan kimse.

KARTOGRAFİ Haritacılık.

KARTOGRAFİK Haritacılıkla ilgili.

KARTOTEK Fiş kartonlarının saklandığı dolap.

KÂR VE ZARAR Bir teşebbüsün belli bir süre içinde öz varlığında meydana gelen artışa kâr, eksilmeye zarar denir.

KARYE Köy.

KARZ Ödünç vermek, almak. Ödünç verilen şey. BK. 306-312.

KARZI HASEN Faizsiz ödünç vermek.

KASEM Yemin, and. Yemini billâh.

KASIR Kısa (kasır süre: kısa süre). krş. kaasır

KASM Birden çok karısı olanın bunlar arasında adil hareketle eşitliğe dikkat etmesi.

KASSAM 1. Şeriat memuru. 2. Küçüklerin hakkını koruyan. 3. Mirası mirasçılar arasında taksim eden.

KAST (kasıt) Suçun sübjektif unsuru olup bir şeyi işlemek iradesidir. Cürümlerde kasdın yokluğu cezayı kaldırır. TCK. 45.

KAST bk. Brahmanizm.

KASTRASYON (a.t.) Erkeklik bezlerinin çıkarılması.

KASTRE (a.t.) Erkeklik bezleri çıkarılmış. Hadım edilmiş.

KAŞEKSİ (t.) Vücudun genel çöküşü. Erimişlik

KÂŞİF Bulan, bulucu. Keşfeden.

KATEDRAL Bir şehrin büyük kilisesi

KATEGORİ Aralarında herhangi bakımdan bir ilgi veya benzerlik bulunan şeylerin hepsi.

KATEGORİK (Catégorique) Tam ve kesin. Kesenkes.

KAT'ETMEK Kesmek, yol almak, gitmek.

KAT'I ALÂKA ETMEK İlişiğini kesmek.

KAT'I TARİK Yol kesicilik.

KAT'I UZUV İnsanın uzuvlarından birini kesmek.

KÂTİBİ ADİL Noter.

KAT'İ DEF'İ bk. def'i.

KATİL (katl') Kasden yapılan etkili eylemle bir insanı öldürmektir. Öldürene **kaatil**, öldürülene **maktül** denir.

KÂTİP ÇELEBİ (Hacı Kalfa 1609-1657) Doğu ve batı bilimlerini öğrenmiş büyük Türk düşünürü. Hem ilim tahsil etmiş ve hem de Osmanlı ülkesini gezmiştir. İstanbul'da yerleşerek eserlerini tamamlamıştır. **Keşfüzzunun** ile **Cihannüma** ünlü eserlerindendir. Asıl adı Mustafa'dır.

KAT İRTİFAKI bk. kat irtifakı sahibi.

KAT İRTİFAKI SAHİBİ Bir arsa üzerinde ileride kat mülkiyetine konu olmak üzere yapılan veya yapılmakta olan bir yapının bağımsız bölümleri için o ar-

sanın maliki veya ortak malikleri tarafından 634 sayılı yasa hükümlerine göre kurulan irtifak hakkına kat irtifakı ve bu hakka sahip olanlara da kat irtifakı sahibi denir. 634 s.k. md. 2.

KAT'İ TEMİNAT bk. teminat akçesi.

KAT'İ YEMİN Bir kimsenin kendi davasını ispat için hasmına teklif ettiği yemindir HUMK. 344-354. bk. yemin.

KAT MÜLKİYETİ Kat mülkiyetine konu ana gayrimenkulün bağımsız bölümleri üzerinde kurulan mülkiyet hakkına denir. 634 s.k. md. 2.

KATOLİK 1. Kelime anlamı evrensel ve geneldir. Roma Kilisesi kendisine bu payeyi vermiştir. Bununla güdülen amaç bütün dünyada var kabul edilmesi ve bütün genellikleri koruyup bütün dini olayları kapsadığını iddiadır. 2. Terimde Roma Kilisesine bağlı olan demektir. 3. Papayı baş tanıyan hıristiyanların mezhebi. Katoliklere göre kutsal kitabı yalnız Papa yorumlayabilir. Papa ruh ölmezliğine sahiptir.

KATRAN Orman terimi olarak, odunun kuru damıtılması sonunda elde edilen koyu renkli bir madde olup ağacın cinsine göre kokusu, rengi ve kesafeti değişir. 6831 s.k. md. 14, 91.

KAVAİT Kurallar.

KAVANİN Yasalar.

KAVİL Söz, anlaşma.

KAVRAM Soyut ve genel ide. İnsan davranışında bir iç safha vardır ki buna fikir, düşünce, kavram, inanç denir. İç safhanın dış görünüşü yerine göre fiil, hareket, eylem veya amel'dir. bk. ide.

KAYDI HAYATLA İRAD AKTİ Kendisi ölene kadar diğerinden belli bir gelir almayı öngören akit. BK. 507-510.

KAYDIN TERKİNİ Resmi bir sicile kaydı gereken hakkın bu sicilden silinmesidir. Bu silinme tarafların iradesi, karar veya hükümle olur.

KAYDI ZİHNİ Zihnen belli olan. Kaydı zihni ile beyanda bulunan kimse beyan ettiği şeyi kalben arzu etmediği halde bunu karşı tarafa bildirmez. Eğer karşı taraf bu zihni kayıt'tan haberdar değilse bu kayıt muteber değildir.

KAYNAK HAKKI bk. ayni haklar.

KAYNAKLAR Araziden çıkan sular olup o arazinin mütemmim cüz'üdür. MK. 679.

KAYYIM (kayyum) Yasanın gösterdiği hallere münhasır olmak üzere başkasına ait bir iş görmek veya bir malı idare etmek için tayin edilen kimsedir. MK. 353, 376, 401, 403, 421, 422.

KAYYIMLIĞIN NEVİLERİ 1. Kanuni kayyım: İş ve mal sahibinin rızasına bakılmaksızın yasaca kayyım tayini gereken hallerde tayin edilen kayyım. 2. İhtiyari kayyım: Kendisinde ihtiyari hacir sebepleri bulunan reşit kimseye talebi üzerine tayin olunan kayyım.

KAZA 1. Terim olarak, kaderin fiilen ortaya çıkmasıdır. Kader, olacağın ezelden yazılmış olmasıdır. Rıza ise, kaderin fiilen ortaya çıkışı olan kazaya boyun eğmektir. 2. Zamanında yapılmayan dın borcunun sonradan yerine getirilmesi. 3. Hukuk düzeninin bozulmamasına ve bu düzenin korunmasına matuf devlet faaliyeti. Yargı, yargılama işlemi. 4. Mecelleye göre yargı ve yargıçlık. md. 1784. 5. Hayatın normal şartlarına göre vukuu her zaman mümkün olabilen ve tedbir alınmakla önlenmesi imkân dahilinde bulunan olaylardır. MK. 676, 698. BK. 96, 102, 117, 161/2, 204, 274, 297/3, 300/3, 368, 370, 382, 383, 411/3, 438, 456/2, 505/2.

KAZAEN TAKDİR Yargıcın takdir ile hükmetmesidir.

KAZA HAKKI Türk ulusu adına yargılama yapmaya ve hüküm vermeye yetkili mahkemelere verilen hak. Yargılama ve hüküm verme hakkı.

KAZAİ Yargı. Yargılama ile ilgili.

KAZAİ İÇTİHAT bk. içtihat.

KAZAİ RÜŞT On beş ile on sekiz yaş arasındaki çocukların Asliye Hukuk Mahkemesince verilen izinle reşit kılınmalarıdır. Kazai rüşt'ün şartları üçtür: On beş yaşın ikmali, küçüğün rızası, ana ve babanın muafakatı. MK. 12, 414.

KAZAİ TEMLİK Bir alacağın alacaklının irade beyanına lüzum olmadan mahkeme kararıyla diğerine intikalidir.

KAZA KUVVETİ Yasa yoluyla çekişme ve anlaşmazlıkları çözme erkidir.

KAZASKER Osmanlı devletinde rütbece vezirden sonra gelen ve büyük davalara bakan. İlk defa bir iken sonra Rumeli ve Anadolu Kazaskeri olmak üzere ikiye çıkarılmıştır.

KAZF Zina iftirası suçu. Zinadan dolayı cezalandırılmamış hür ve Müslüman bir kadın veya erkeğe zina isnat edip de bunu kanıtlayamayan kimse, Kur'an'ın 24. ayeti gereğince seksen değnek darbesiyle cezalandırılır ki buna denir Karısına zina isnat edip bunu kanıtlayamayan cezalandırılmaz. Bir kere kazf'dan ötürü ceza gören artık tanıklık yapamaz.

KÂZİP Yalan, yalancı.

KAZİYE Önerme.

KAZİYE'İ KÜBRA Büyük önerme.

KAZİYE'İ MUHKEME Kesin hüküm, kesinleşmiş hüküm. Buna uymamak, ulus adına verilmiş bir karara karşı gelmektir ki kişiler ve yöneticiler için suçtur

KEBİR Büyük.

KEENLEMYEKÛN Hiç yokmuş, hiç olmamış gibi. Tamamen hükümsüz. **bk. batıl.**

KEFALET Alacaklı ile kefil arasında öyle bir mukaveledir ki, bununla kefil borçlunun borcunu alacaklıya karşı temin eder. Yani borç ödenmediği takdirde kefil ödemeyi taahhüt eder. BK. 486-503. TTK. 7, 66, 465, 485. **bk. kefil.**

KEFALET'İ BİL MAL Bir malın edasına kefil olmak.

KEFALET'İ BİNNEFS Bir adamın şahsına kefil olmak.

KEFALET'İ BİTTESLİM Bir malın teslimine kefil olmak.

KEFALET'İ MÜNECCEZE Şarta bağlı veya gelecek zamana muzaf olmayan kefalet.

KEFALET MEKTUBU **bk. teminat mektubu.**

KEFARET Kısasın mümkün olmadığı ve istenmediği yerde suçlunun bir köle azat etmesi. Köle yoksa üç gün veya iki ay oruç tutması. Oruç tutamayacak ise on ilâ altmış fakire elbise veya yiyecek vermesi.

KEFFİ YEĐ ETMEK El çekmek, vazgeçmek, çekilmek.

KEFİL Kefalet eden kimseye denir. Kefalet akdinin özelliklerine göre şu ayırımlar yapılır. **a. Adi kefil:** Burada borçlunun borcunu ödeyememesi veya ödememesi halinde alacaklı kefile müracaat eder. **b. Birlikte kefil:** Birden zıyade kimselerin borca kefil olma-

larıdır. İki kişi yüz liraya kefil olsalar her biri elli lira için adi kefil ve mütebaki elli lira için müteselsil kefil vaziyetinde olurlar. c. Kefile kefil: Alacaklıya karşı kefilin taahhüdünü temin eden kimsedir ki sorumluluğu adi kefil gibidir. ç. Müteselsil kefil: Alacaklının borçluya müracaata mecbur olmaksızın isterse doğrudan kefile müracaat edebileceği kefalet şeklidir. d. Rucua kefil: Alacaklıya tediyede bulunup da borçludan hakkını istifa edemeyen (alamayan) kefile kefalet eden kimsedir.

KEFİLE KEFİL bk. kefil.

KEHANET bk. kâhin.

KELÂM (teoloji) 1. Söz Tanrısal öğreti. Batı dilinde teoloji denir. Tanrı ve O'nun kainatla olan ilişkilerinden bahseder. 2. Bilimsel alanda bir dinin savunmasını sağlayan bilim dalını gösterir. Dini konuları, felsefe ve mantıkla tetkik edip savunan kelâmcıların en ünlüsü İmamı Gazeli'dir (1058-1111).

KELÂMULLAH bk. edillei erbaa.

KELBİ MUALLEM Talim ve terbiye görmüş (av için) köpek.

KELİMEİ ŞAHADET GETİRMEK Müslümanlığın ilk koşuludur. İlk kez Hazreti Hatıce söylemiştir. «Allah'tan başka Tanrı olmadığına, Muhammed'in de O'nun kulu ve Peygamberi olduğuna tanıklık ederim» demektir.

KELLOG MİSAKI Milletlerarası anlaşmazlıkları çözmek için harbe başvurmayı reddeden ve bu yolu kınayan, milli siyaset için harbın alet edilmesinden vazgeçilmesini temin amacıyla 27.8.1928 tarihinde Paris'te dokuz devlet arasında aktedilen misaktır. T. C. bu misaka 19 Ocak 1929 tarihinde katılmıştır.

KEMAKÂN Olduğu gibi, eskisi gibi.

KEMALİST Yakın tarihimizin en büyük Türk'ü ölümsüz Atatürk'ün çizdiği yolda olan. «Uygarlık öyle kuvvetli bir ışıktır ki ona bigâne olanları yakar mahveder-Atatürk.» Bigâne; tanımayan, yabancı, sırt çeviren anlamınadır.

KEMALİZM Türkiye'nin dünkü ve bugünkü kurucusu olan ve ebedi Türkiye Cumhuriyetini Türk gençliğine emanet eden eşsiz kahraman Atatürk'ün modern

dünya içinde ulusumuza ve memleketimize gerçek yönü veren fikirleridir. Bu, çağdaş medeniyete ulaşma ve onunla bütünleşme yollarının tümü olan sistemdir.

KENAN İLİ bk. Arz'ı mevut.

KENAR DEĞER NAZARİYESİ bk. marjinal fayda nazariyesi.

KENDİLİĞİNDEN HAK ALMA Hakkın cebren ve bizzat alınması. TCK. 308. bk. bizzat ihkakı hak.

KENİ Taraf, kenar, canip.

KENİSE Hıristiyanların ve Yahudilerın mabetlerine denir.

KENZ Define.

KERAHAT'I TAHRİMİYE bk. ef'ali mükellefin.

KERAHAT'I TENZİHİYE bk. ef'ali mükellefin.

KERAMÂT Kerametler.

KERAMET Evliyaların bazı olağanüstü hali. Ermişçesine yapılmış hareket ve söylenmiş fikir.

KERBELÂ OLAYI Muaviye'nin oğlu Yezid'in halifeliğini kabul etmeyen Hazreti Ali'nin oğlu Hüseyin'in, Medine'den Küfe'ye taraftarlarıyla giderken (M.S. 780) Kerbelâ'da Hüseyin ve taraftarlarının günlerce açlığa ve susuzluğa mahkûm edilerek neticede on Muharrem günü kılıçtan geçirilmeleri olayıdır. Şiiler her sene bu on Muharrem gününün yasını tutarlar. İslam tarihinde bu olay dine dayanarak devlete sahip ve egemen olma isteğinin doğurduğu bir tür (jenosit) katliamdır.

KERESTELİK AĞAÇ Ormancılıkta, çeşitli boyda kereste elde etmek amacıyla bir veya birçok tomruktan alınan veya muhtelif maksatlarla direk olarak faydalanılan ağaç gövdelerine denir. 6831 s.k. md. 14, 91.

KERHEN İstemeye istemeye, gönülsüz İğrenerek.

KERİ (keriy) Ayıklama, temizleme. Ayıklayıp temizleme.

KERİM Cömert, ulu.

KERİ VE ISLAH Nehir ve mecra gibi şeylerin ayıklanması.

KERMES Panayır şenliği.

KESÂD Kıtlık, yoksulluk, alışverişte durgunluk

KESBETMEK Kazanmak, edinmek. Elde etmek.

KESİN ÇOĞUNLUK (mutlak ekseriyet) Bir seçimde kullanılan oyların yarıdan fazlasıdır. İki yüz kişi oy-verirse bunun en az yüz bir oyunu bir tarafa toplamakla kesin çoğunluk sağlanır. Ancak on bir oydan yedisi kesin çoğunluk sağlayabilir.

KESİN KARİNE (bkz. karine) **bk. karine.**

KESİR Çok, türlü.

KESNEY (Quesnay, 1694-1774) 1747'de tıbbi tartışmalarda adı geçerken 1749'da Mme. de Pompadour'un, 1755'de Kralın doktoru olmuş ve 1757 yılında Diderot'nun ansiklopedisine buğday faslını yazmıştır. 1758'de Fransa ekonomik ve mali kriz içine düşünce «**Tableau Economique**» isimli eserini Versay'da yazıp Krala sunmuştur. Fizyokratların başı sayılır. **Le Marquis, Mirabeau, Dupont de Nemours, Le Tresne, Le mercier de la Riviére** onun düşuncelerini işleyip yaymışlar ve ölümüyle fizyokratların parlaklığı sönmüştür.

KESRET Çokluk, bolluk.

KEŞİDE Kelime anlamı çekmek olup ticari alanda çek ve poliçeler için kullanılır. Çekin düzenlenmesine **keşide**, çeki tanzim edene **keşideci**, bulundurana **hamil**, keşidecinin muhataptan alacağına **karşılık**, çekin para miktarına da **bedel** denir.

KEŞİDECİ **bk. keşide.**

KEŞİDE ETMEK Çekmek.

KEŞİF (keşf) 1. Kelime olarak açma, meydana çıkarmadır. 2. Gizli bir şeyi bulma, bir sırrı öğrenme. 3. Bir yapıya harcanacak giderin aşağı yukarı hesaplanması.

KEŞİŞLEME Akçayel. Güney doğudan esen rüzgâr.

KETM Bildiğini sağlama, söylememe.

KETÛMİYET Ağız sıkılığı, sır saklama.

KEVN (kevin) Varolma, varlık.

KEYFEMÂYEŞA Kendi başına, istediği gibi.

KEYFİ İRADE **bk. elindelik.**

KEYL Ölçmek, kile ile ölçmek.

KEYLİ Kile ile ölçülen.

KEZALİK Bunun gibi.

KIBLE 1. Namaz kılınırken dönülen yön. Bize göre güneydir. Güney anlamına da kullanılır 2. Mekke'de

Kâbe'nin batı köşesi ile altınok (Mizp) arasının doğrultusudur. Camilerdeki mihrap ve minarelerdeki şerefe kapısı Kıble tarafındadır.

KILAVUZLUK Bir geminin bilmediği veya geçişinin tehlikeli olduğu kıyı yahut boğazdan geçerken o yeri iyi bilen bir kaptan nezaretinde veya önüne düşüp yol gösteren diğer bir deniz aracı yardımıyla seyretmesi halinde o yerleri iyi bilen kaptan veya deniz vasıtasının yaptığı iş. Kılavuz almak bazı yerlerde mecburi ve bazı yerlerde isteğe bağlıdır. TTK. 981, 1075, 1219, 1235/4, 1249.

KINAMA bk. disiplin cezaları.

KIPTİ bk. fellâh.

KIRK AMBAR bk. navlun mukavelesi. TTK. 1016, 1046, 1059, 1060

KIRMIZI OY bk. oy.

KIR SERDANI Tanzimattan önce güvenliği temin eden eyâlet beylerine bağlı ve devlet emirlerini yerine getiren ağa ve eşrafa verilen ünvan. Sonradan dağa çıkan şakilerin maaş bağlanarak şehre inmelerini sağlayan kurum haline gelmiştir.

KISAS İşlenmiş bir suçun cezasını eşit ve eşdeğer bir zararla gidererek öcünü almaktır. Burada suçla zararın orantılı olması esastır. Parolası «göze göz, dişe diş»tir. Kaza, taksir veya yanılma neticesi işlenen suçlarda kısas gerekmez. Sadece diyet ödenir veya kefarette bulunulur.

KISA SÜRELİ DURDURMA bk. disiplin cezaları.

KISMET Şayi hisseleri tayin eden taksim. bk. şayi hisse.

KISMET'İ KAZA Müşterek mülke sahip olanlardan birinin talebiyle yargıcın o malı (mülkü) cebren ve hükmen taksimi.

KISMET'İ RIZA Müşterek mülkün sahiplerinin rızalarıyla yapılan taksim.

KISMET'İ TEFRİK Müşterek mülkte şayi hisseler bir kısmında aynen bırakılarak artanında yapılan taksim

KISMİ SİGORTA Aynı menfaatın aynı tehlikelere karşı muhtelif tarihlerde muhtelif sigortacılara sigorta ettirilmesidir.

KISTAS Ölçü, nizam

KISTELYEVM Göreve gelinmediği veya geç gelindiği

için, maaş ya da ücretten gün hesabıyla para kesilmesi.

KIŞLAK Dağ köylerinin hayvanlarını otlatmak veya sulamak üzere minelkadim (çok evvelden) bir veya daha ziyade köy ve kasabaya tahsis edilmiş münhat (ingin, çukur) yerlerdir.

KITÂL Muharebe, zıtlık, düşmanlık.

KITA SAHANLIĞI Kara sularının bittiği yerden başlayan ve ilgili ülkenin arazisinin deniz altındaki dogal uzantısı olup 200 metre derinliğe kadar olan sahayı kaplayan su altı bölgesidir. 200 metre derinlik deniz altındaki tabii kaynakların işletilebilmesine imkân veren derinlik olarak kabul edilmiştir. Teknik ilerlemiş olduğundan bu derinlik bin metreye kadar indirilmekte ve devletler bu ölçü üzerinden anlaşmaktadırlar.

KIYAM İsyan. Ayakta durma, ayağa kalkma (hürmet için).

KIYAMET Eskilerin inanışlarına göre dünyanın sonunda her şey batıp mahvolduktan sonra bütün ölülerin yeniden dirilip kalkması.

KIYAS (anologie) Belli bir olay için konmuş yargının az çok buna benzeyen diğer bir olaya da teşmili. Cezada kıyasa gidilemez. Hususi hukukta kıyas caizdir. **bk. fıkıh.**

KIYASI FUKAHA (içtihad'ı eimme) Kur'an, Hadis ve icmayı ümmet'de olmayan fakat bunlarda mevcut yargılardan birinin yardımıyla kıyasen hukukçuların koydukları içtihadlardır. Bu usul ile yeni ihtiyaçlar Kur'an ve Hadis hükümlerinden istifadeyle meşru şekle sokulmak istenmiştir. **bk. edillei erbaa, fıkıh.**

KIYEMİ Çarşı ve pazarda misli bulunmayan ve bulunsa da fiyatça farklı olan şeylerdir.

KIYMET 1. Bir mal karşılığında alınan diğer bir mal miktarı. 2. Mallar arasındaki değişme oranı.

KIYMET BİÇMEK Belli bir kıstasa göre belli bir şeyi takdir etmek. Mantık sahasındaki bu kıstas (doğrudur), estetik sahasında (güzeldir), hukuk sahasında ise (eşitliktir).

KIYMETLİ EVRAK Hakkın senede bağlı olduğu ve hakkın senetsiz dermeyan ve devrinin mümkün olma-

dığı mücerret vesika ve senetlerdir. Ticari senetler, emtia senetleri, devlet bonoları gibi. TTK. 557-565.

KIYMETLİ SENET bk. senet çeşitleri.

KIYYE Okka.

KİBÂR Büyükler.

KIBS Bir yerin düz ve tarla haline sokulması için yarık ve çukurlarına konulan toprak. Bu ameliyeye **kebs** denir.

KIBUTZ İsrail'de kollektif çiftliğe verilen isim. Burada mallar topluma ait olup çalışma kollektif şekildedir.

KİLİSE Hıristiyanlıkta İsa'nın kurduğu kurum. Başkanı Petrus'un halifesi sayılan Papa'dır.

KINETİK Hararetle ilgili.

KİNİZM bk. sinizm, stoikler.

KİRA Bir menfaatın karşılığı olan ivaz, bedel, ücret.

KİRALAYAN Malını kiraya veren.

KİRAME KATİMİN bk. Melekler.

KİSBİ Kazanılmış, edinik, edinilmiş.

KİSP Kazanç, çalışıp kazanmak.

KİSRA Eski İran'da hükümdarlara verilen isim.

KİTABET (mükâtebe) Mevlâ ve Memlûk arasında muvazaa yoluyla yapılmış ve Memlûk'un özgürlüğüne kavuşmasını temin eden yazılı akittir. Köle burada belli tarihlerde belli ücreti tediye ve böylece efendisinin ona takdir ettiği değeri ödemeyi kabul etmekle kitabet akdi tamam olur. **Mevlâ**; efendi, sahip, azat olunmuş köle demektir. **Memlûk** ise köle, birinin malı olan anlamınadır. Genel anlamda kitabet, bir işlem hakkında mektuplaşmaktır.

KITAP Bütün müellefat'a (yazılmış şeylere) denir. Çoğulu **kütüp**dür. bk. fıkıh, peygamberler.

KİYASET Zeki ve uyanık oluş.

KLAN Toplumun ilk ve en basit şeklidir. Totem bağına dayanan toplum nüvesidir. En küçük toplum türüdür. Genel olarak dış evlenme, mantık öncesi zihniyet, parazit ekonomi sistemi ve ortaklaşa mülkiyet içindeki toplumu ifade eder. Türkçede buna **Sop** denir. Osmanlıca karşılığı **Semiye**'dir. Totem bağına dayanan toplum nüvesidir

KLASİFİKASYON 1. Birçok şeyler arasından birbiri-

ne benzeyenleri ayırmak. 2. Sınıflama, sınıflandırma bölümleme.

KLASİK 1. Avrupa sanatlarına örnek olan eski Yunan ve Latin sanatı. 2. Eski Yunan ve Latin edebiyatı ile ilgili olan. 3. Eski Yunan ve Latin sanatıyla XVII. yüzyıl Fransız sanatını örnek tutan. 4. Fransa'da XVII yüzyıl yazarlarının eserleri. 5. Üzerinden çok zaman geçtigi halde değerinden kaybetmeyen eser ve sanatçı. 6. Sanatta kuralcı. 7. Eskiden kalıp gelenek halini almış olan. 8. Okul kitabı.

KLASİZM Antik devir ile XVII. yüzyıl yazarlarını tek model kabul edenlerin sistemi.

KLASMAN Sınıflandırma. Sınıflamak işi.

KLEPTOMANİ (a.t.) Hırsızlık manisi, hırsızlık tutkusu.

KLERİKALİZM Kilise insanlarının özel ve genel hayata karışmalarını isteyen fikrin bütünü.

KLİK Geniş bir toplum içinde beliren küçük bir gruba denir. Bu grubun üyeleri kendilerini öteki üyelerle eşit sayar ve karşılıklı yardımlarla yükümlü olduklarına inanırlar. Bu terimi Amerikan sosyologları icat etmiştir.

KLİRİNG Alışverişin karşılıklı olarak malla ödenmesi. Uluslararası çeşitli işlemlerden doğan alacak ve borçların kapatılması için para ve senet gibi araçlara müracaat edilmeksizin alacak ve borçların mahsubuna denir. Bu işlemin yapıldığı yere Kliring veya takas odası adı verilir.

KOALİSYON Çeşitli partilerin üyelerinden meydana gelen birlik.

KODEİN Haşhaştan elde edilen ve öksürük, ağrı kesici olarak kullanılan madde. Beyaz, billûri ve kokusuz bir tozdur.

KODEKS İlaç ve bununla ilgili şeylerin fenni ve sıhhi şekilde tertip, tanzim ve satışa arzını temine matuf ve hükümetçe yürürlüğe konmuş kitap. Türk kodeksi hakkında bir yasa vardır.

KODİFİKASYON (codification) Yasalaştırma. bk. tetvin.

KOEDÜKASYON Karma eğitim. Kız erkek bir arada eğitim.

KOGNASYON Kadın tarafından akrabalık.

KOKAİN Güney Amerika, Hindistan ve Cava gibi tro-

pikal bölgelerde yetişen bitkiden çıkan zehir. Erythroxylon coca'dan elde edilir. Alışkanlık yapan etkili bir uyuşturucudur. Keyif veren beyaz zehirdir. Kullananlar başlangıçta kuvvet ve iyilik hali hissederler. Sonra hafızada zayıflık, konuşmada düzensizlik, renk sarılığı görülür. Alkol sarhoşluğu haline varır. Buna müptela olanlar, parlak gözlü, sarı yüzlü, çok konuşan, neşeli ve zayıf olurlar Kokaine alışmışlara Kokainoman denir. Bu zehiri temin için bunlar her şeylerini feda ederler (ırz, namus, hırsızlık vs.). Genellikle zengin ve okumuş kimselerin zehiridır

KOKAİNOMAN Kokain müptelası. bk. kokain.

KOKETRİ Hoşa gitmek için kırılıp dökülme. Süslenme.

KOKOT Hafif ahlâklı kadın.

KOKTEYL Çeşitli içkilerle buz karışımı içki. Bu içkinin içildiği zaman ve yer.

KOLBERTİZM Fransız merkantilizm'ine verilen isim. bk. Merkantilizm.

KOLEKTİF 1. Bir çok kimseler veya şeylerden meydana gelen. 2. Amaçları ve çıkarları bir olanların kurduğu iş birliği. 3. Ortaklaşa.

KOLEKTİF ŞİRKET Bir ünvan altında hudutsuz ve müteselsil mesûliyetli iki veya daha çok kişiler arasında meydana getirilen tüzel kişiliği haiz teşekküle denir. TTK. 153 - 242.

KOLEKTİVİZM Ortaklaşacılık. 1. Bireyciliğin aksi olup ortaklaşacılık anlamına gelir. 2. Terim olarak, ekonomik alanda ferdi mülk ve özel teşebbüsün sıkıca sınırlandırıldığı, kontrol edildiği veya yokedildiği örgütlenmedir. Burada devlet teşebbüsleri özel teşebbüsün yerini almıştır. 3. Diğer bir anlamda, bütün üretim araçlarının kolektif yarar için genelleştirilmesini hâl çaresi olarak gören sistem. 4. Terim aynı zamanda bir doktrini gösterir. Sendikalizm, sosyalizm, marksizm, komünizm gibi isimler altında çeşitli kolektivist fikirler devam edip gitmiştir.

KOLHOZ S.S.C.B.'de kooperatif çiftliğinin adı. Burada üretime göre armağan alınır. Kolhoz'a dahil olanlar kendileri için küçük bir mülk, bir avlu, bir inek ve domuz satın alma hakkına sahip olurlar. Kolhoz'un

diğer tarifi, toprağı işlemek için yapılan köylü topluluğudur.

KOLONİ 1. Sömürge. 2. Bir ülkeden çıkıp başka bir ülkeye yerleşmeye giden. Bir ülkede yaşayan yabancı devlet uyrukları topluluğu

KOLONİYAL 1. Sömürgede bulunan ana vatan askeri. 2. Mantarlı sıcak geçirmez şapka.

KOLORİST Renk ressamı Renkci.

KOMA (t.) Hastalık veya ağır yara yüzünden ölümü andıran derin uyku ve dalgınlık hali. Nefes alma ve kan dolaşımının kısmen bozulmasıyla birlikte bilinçsizlik hali.

KOMANDİT Yalnız konulan sermaye kadar sorumluluğu olan ortaklık şekli.

KOMANDİTE Komandit şirkette sorumu sınırsız ortak.

KOMANDİTER Komandit şirkette sorumu sınırlı ortak.

KOMANDİT ŞİRKET Şahıs şirketidir. Ticari bir işletmeyi bir ticaret ünvanı altında işletmek amacıyla kurulan ve şirket alacaklılarına karşı ortaklardan bir veya bir kaçının sorumu sınırsız ve diğer ortak veya ortakların sorumu belli bir sermaye ile sınırlı şirketlerdir. TTK. 243-268.

KOMİNFORM 1943'de dagılmış olan komıntern yerine 1947'de kurulmuş olan komünist haber bürosu. bk. komintern.

KOMİNTANG 1912 yılında Sun Yat Sen tarafından Çin'de kurulmuş Cumhuriyetçi ve Milliyetçi parti.

KOMİNTERN Uluslararası komünizmi idare eden merkez olup 1943 yılında dagılmıştır. 1947'de bunun yerine kominform kurulmuştur.

KOMİSYON Başkası hesabına yapılan ve aracılık edilen alışverişten komisyoncunun aldığı yüzde. Bu kural olarak yüzde ikidir. Alıcı ve satıcıdan alınır.

KOMİSYONCU Kendi adına ve başkasının hesabına çalışan aracı.

KOMİTA Silahlı gizli topluluk

KOMPER Katoliklerde yeni doğan çocuğun isim babası

KOMPETAN Bir işi iyi bilen. Bir şey üzerinde doğru hüküm verebilen.

KOMPLİKASYON Karışma, birbirine girme Karşıt

şeylerin birleşmeleri. Bir hastalık sırasında başka bir hastalığın aynı kimsede görülmesi.

KOMPLİKE Karışık, karışmış. Birçok parçalardan meydana gelmiş.

KOMPLO Bir kişiye karşı toplu olarak alınan karar.

KOMPRADOR Portekiz ve İspanyol dillerinde kullanılan bir kelime olup müstemlekecinin uşağı anlamınadır. İşbirlikçi.

KOMPROMİ (Tahkimname) Aralarındaki uyuşmazlığı hakem yoluyla çözmek isteyen devletlerin, bu hususa dair evvelden anlaştıklarını gösteren mukavele.

KOMŞULUK HAKKI Komşu taşınmaz maliklerinin, komşuluğun doğurduğu hukuk dahilinde birbirlerine bazı haklar tanımaları veya bazı tasarruflara tahammül etmelerinden ibarettir. MK. 661, 663, 674, 680, 683, 688.

KOMÜN Bir belediye idaresinde yaşayanlar cemaatı.

KOMÜNİKASYON İletişim.

KOMÜNİST Komünizm taraflısı. bk. komünizm.

KOMÜNİZM Kurulu temel düzenlerin proletarya tarafından yıkılarak proleterlerin diktatörlüğünü kurmak, üretim ve tüketimde kişi mülkiyetini kaldırarak emek ve servetin müşterek hale gelmesini öngören fikri düşüncedir. Başka bir deyimle, işçilerle köylülerin kendilerini sömürdüklerini iddia ettikleri burjuva sınıfını ihtilalle yokederek diktatörlük kurup devletin siyaset ve ekonomisine el koymayı öngören fikir akımıdır. Komünizmin propagandası bizde agır cezalık suçtur. TCK. 141-142.

KOMÜTATÖR Çevirgeç.

KONDİYYAK (Condillac, 1715-1780). Fransız Akademisinin üyesi ve felsefe tarihinde «sensualiste» okulunun yapıcısıdır. Fizyokratların dostu ve onların bazı noktalarda öğrencisidir. «Nihai fayda kuramı» ile ekonomik tahlillerdeki yüceliği asrımızda daha iyi anlaşılmıştır.

KONDOMİNYUM Bir toprağın birden çok devletin egemenliği altında bulunması.

KONFEDERE Konfederasyon olarak birleşmiş olanlardan herbiri.

KONFEDERASYON Birkaç devletin tek bir güç mey-

dana getirecek şekilde birleşmesi. Sendika, kulüp birlikleri. **bk. Devletler konfederasyonu.**

KONFEDERATİF Konfederasyon yoluyla.

KONFERANS Konuşma. Uluslararası bir konuyu tetkik, bir muameleyi müzakere için ilgili devlet temsilcilerinin yaptıkları toplantı.

KONFİRME Satıcı firmanın alıcıya yaptığı teklifi alıcının kabul veya reddettigini bildirmesi.

KONFÜÇYUS (Kongste, 551 - 479) Fikirleri Çin'in siyaset ve ahlâk felsefesine kaynak olan düşünür. Din kurucusudur. Daha çok ahlâki konular üzerinde durmuştur. Bakanlık gibi görevlerden sonra öğretmenliği tercih etmiştir. Mezarı başında kendisine kurban kesilen ilk kişidir (M.Ö. 204). M.S. 1912'de gök ve yeryüzü Tanrıları yüceliğine çıkarılmıştır. «Devlet adamları kralın keyif ve arzularına değil, aklın gereklerine uymalıdır. Bunu yapamaz ise çekilmesi gerekir. Yöneticiler şahsen dürüst iseler bunlar yasa koymadan da yönetebilirler. Aksi halde uyulmayacak yasalar çıkarmakta fayda yoktur. Yasaların varlığı ve çokluğu ahlâkın güvenilemeyecek kadar bozulduğunu gösterir. Yargıç o dur ki hangi şartlar içinde olursa olsun kendisine düşen görevi yapmak için yeter derecede nefsine sahip ve hakimdir. Ruh kudreti budur».

KONJÖKTÜR Fiyat hareketlerinin ekonomik hayat üzerinde neden olduğu uzun süreli dalgalanmalar. Bu dalgalanma bazen yayılma, bazen de büzülme şeklinde olur.

KONJÖKTÜR DÖNEMİ Ekonomik faaliyet hacminin, birbirini izleyen iki en düşük noktası arasındaki uzaklık.

KONJÖKTÜR SAFHALARI Her konjöktür dönemi; canlanma, genişleme, gerileme ve daralma gibi dört safhaya ayrılır. Çan eğrisi biçiminde gösterilen konjöktür döneminin, canlanmanın başladığı dip noktası ile gerilemenin başladığı uç (doruk) noktası arasındaki ilk yarısına refah ve öteki yarısına bunalım adı verilir.

KONKLAV Yeni bir Papa seçmek için toplanmış kardinaller meclisi.

KONKORDATO İcra Tetkik Merciince tayin olunan komiserin başkanlığında toplanan alacaklılardan üçte ikisinin olurunu temin eden borçlunun bu suretle yaptığı uzlaşmadır. Üçte iki çoğunluk adet ve alacak itibarıyla olmalıdır. İc. İf. K. 285-309.

KONSALİDASYON Genel bir istikrazı zorunlu veya ihtiyari şekilde uzun vadeli istikraza çevirmek veya daimi kılmak suretiyle ana paranın ödenmesini tehir etmeyi (geciktirmeyi) sağlayan malı işlem.

KONSANTRE Zihni bir konu üzerinde toplamak.

KONSEKAN Tutarlı. Mantıklı davranan, yargıları mantığa uygun olan.

KONSEPT Bir nesne hakkında taşınılan genel fikir Kavram.

KONSEPTÜALİZM Kavramcılık. «Genel fikirler zihnin birer kavramıdır» yolundaki doktrin

KONSERVATİF (t.) Koruyucu tedavi.

KONSİL Din işlerinin konuşulduğu meclis.

KONSİNYASYON Malı bir tacire emaneten deposunda saklaması ya da sattıktan sonra parasını ödemesi şartıyla vermektir.

KONSİNYATER Bir tacire ya emanet olarak deposunda saklaması ya da sattıktan sonra parasını ödemesi kaydıyla mal gönderen.

KONSOLİDASYON Borçlanmaların uzun vadeli (süreli) borç haline getirilmesi.

KONSOLOS Yabancı bir ülkede kendi ülkesi uyruklarının işlerini, hükümetinin ticaret ve politikasını orada yönetmekle görevlendirilmiş memur.

KONSORSİYOM Büyük ticaret kuruluşları arasında belirli bir iş için yapılan ortaklık.

KONSTİTÜSYON Meşrûiyet. Bir ulusun Anayasası.

KONSTİTÜSYONEL Yazılı bir anayasaya bağlı.

KONSTRÜKSİYON Yapma, kurma.

KONSTRÜKTİF Yapıcı, kurucu.

KONSTRÜKTİVİZM bk. resim sanatında okullar.

KONSÜL Eski Roma'da görev süresi bir yıl olan ve bu görevi bir meslektaşı ile paylaşan Yargıç'a denir.

KONSÜLTASYON Bir hastayı birkaç hekimin görerek fikirlerini söylemeleri

KONSÜLTATİF Karar yetkisi olmayan fakat mütalâa

ve tavsiyelerini açıklamakla görevli örgütü gösteren sıfat.

KONŞİMENTO (konşumento) Kaptan veya gemi acentesince malı yükletene verilen, malın gemiye teslim edildiğini ve kararlaştırılan şekilde nakledilerek gönderilene teslim edileceğini bildiren belge. Bu navlun mukavelesi niteliğini taşır. Ayrıca temsil ettiği mal üzerinde tasarruf hakkı temin eder. TTK. 1097-1118.

KONTENJAN 1 Malın alımı, satımı veya dağıtımı işinde alâkalıların her birine düşen pay ölçüsü. 2 İthal miktarı, satış miktarı.

KONTENJAN USULÜ Ülkeye girecek yabancı mallarının şekil, nitelik ve miktarını sınırlamaktır.

KONTRAST Renkler, duyular ve olaylar karşıtlığı, ki birbirini daha açıkça belli eder.

KONTRATO Sözleşme kâğıdı.

KONTUVAR Çeşitli eşya satmak için düzenlenmiş satış organizasyonu.

KONUT DOKUNULMAZLIĞI bk. mesken mesuniyetini ihlâl.

KONVANSİYON Birkaç devlet veya meslek kategorisi arasında yapılan anlaşma. Bir anlaşmanın maddeleri. Pakt. Anlaşma.

KONVANSİYONEL Bir anlaşma sonucu olan.

KONVERTİBL Başka değerlerle değiştirilebilen. (Dolar, Mark konvertibl'li paradır).

KOOPERASYON Birlikte işleyiş veya çalışış hareketi.

KOOPERATİF Ortaklarına piyasadan daha düşük fiyata mal veya hizmet sağlama amacı ile kurulan ortaklık. Günümüzde ekonomik düzenin vazgeçilmez parçasıdır. Üye sayısı sınırsızdır. Kuruluş yönünden kâr şirketi statüsündedir. Üretim, tüketim, yapı ve kredi kooperatifleri başlıca çeşitleridir. Tarım satış kooperatifleri gittikçe önem kazanmakta, üreticinin gerçek kârını elde etmesine, dolayısıyla aracı ve tefecilerin ortadan kalkmasına yaramaktadır. TTK. 485-502.

KOORDİNASYON Düzenleştirme. Bazı işler arasında düzen sağlama.

KORDİPLOMATİK Bir yerdeki yabancı elçiler takımı. Bir devlet nezdinde görev yapan yabancı devletlerin siyasi memur ve mümessillerinin topu Bunlar içinde

en kıdemlisine Duvayyen denir. Kordiplomatik adına merasimlere iştirak eder, nutuk söyler ve gereken girişimlerde bulunur.

KORESPONDAN Yazı ile haber veren.

KORPORASYON Esnaf birliği. Lonca.

KORPORATİF Korporasyon ile ilgili. Korporasyoncu. bk. korporasyon.

KORSAKOW HASTALIĞI Alkol deliliği. bk. delirium tremens.

KORSANLIK Bir devletin silahlandırdığı ticaret gemilerinin düşman devlet veya vatandaşlarına ait malları zaptetmesidir.

KORTEJ Önemli bir kişinin peşinden giden alay.

KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUK Vücut ruh ve ahlâk bakımından gelişmeleri tehlikede olan anasız ve babasız veya ana ve babası belirsiz yahut ana ve babası tarafından terkedilmiş ya da ana ve babası tarafından ihmal edilip fuhuşa, dilenciliğe, içkiye, serseriliğe veya uyuşturucu kullanmaya maruz çocuklara denir Bunlar hakkında mahallindeki sulh hukuk mahkemesı gerekli tedbir kararını vererek yetişmeleri ve bir meslek sahibi olmaları için açılmış kurumlara yollar. Bu kurumlar yurdumuzda azdır ve yetersizdir. 6972 s.k. md. 1.

KOTA Ayrılan pay. Kontenjan.

KOTE Fiyat belirtmek. Borsa cetveline yazmak.

KOTE EDİLMEMİŞ Borsaya kaydedilmemiş.

KOZALİTE Nedensellik. Sebeplilik. Nedeni sonuca bağlayan bağ

KOZMİK Acunsal. Kâinatla ilgili. bk. kozmos.

KOZMOGONİ Dünyanın oluşu ile ilgili mitolojik ve felsefi düşünceler. Kâinatın meydana geliş sistemı.

KOZMOĞRAFYA Dünyanın ve gök cisimlerinin hareketlerini konu yapan bilim.

KOZMOPOLİT 1. Dünyayı vatan sayan kişi. 2. Bu terim şimdi yabancı ulus hayranı anlamına kullanılmaktadır.

KOZMOS Düzgün ve uyumlu varlık, kâinat, acun.

KÖMÜR Muhtelif yöntemlerle odunun yanması sonucu elde edilen ve büyük kısmını karbon maddesi teşkil eden ürün. 6831 s.k. md. 14, 91.

KREASYONİZM Yaratımcılık.

KREDİ (credere) Latince inanmak, itimat etmek kelimesinden gelir. Paranın, eşyanın veya bir hizmetin karşılığının gelecekte verileceği veya yapılacağı ümidiyle verilmesi veya yapılmasıdır.

KREMATORYUM Ölülerin yakıldığı yer.

KREMİÇ (Kremis) Avusturya altını.

KREMLİN 1. Rusyada ortaçağda saldırılara karşı korunmak için etrafı surlarla çevrili yerleşme yerleri. 2. Moskova'da 19. yüzyılda yapılan ve bugün Yüksek Sovyet Şûrasının toplandığı saray. 3. Özel olarak Rus yönetimi anlamına da kullanılır.

KREZÜS M.Ö. Lidya'da hüküm sürmüş ve zenginliği ile ünlü kral. Düşmanları olan İranlıların yaklaştıklarını haber alınca kendisini ateşe atarak intihar etmiştir. Tarihte ilk defa gümüş ve altın para (sikke) basan kraldır.

KRİMİNOLOG Cinayet uzmanı.

KRİMİNOLOJİ Suçu ve suçluyu iç ve dış nedenleriyle inceleyen cinayet hukuku.

KRİSTMİS Hıristiyanların Noel yortusu.

KRİTER Ölçüt. Bir şeyin ölçülmesine yarayan belirti.

KRİTİSİZM (Eleştirmecilik) Eski dilimizde buna intikadiye mezhebi denir. Kant'ın akıl ve bilginin sınırını ve olanaklarını saptamak üzere, özellikle dogmacılığın ve kuşkuculuğun karşısına koyduğu felsefe yöntemi. İnsan bilgisinin sınırı üzerine felsefe bilinci ve bu bilincin uyanık tutulması. Kant ve Locke bu okula mensuptur

KRİZ Bunalım.

KRONİK Müzmın, süregen.

KRONOLOJİ Tarihle ilgili zaman ve tarih bilgisi Olayların zaman sırasına göre dizimi.

KRUPİYE Kumarda masayı yöneten.

KSENOFOBİ Yabancı korkusu. Yabancılara karşı düşmanlık ve onlardan korkma hali.

KŞATRİYA bk. Brahmanizm.

KUAKER İngiltere ve Amerika'da yaygın bir mezhep. Ahlâk temizliği, dürüstlük ve insan severlik temel inanışlarıdır.

KUBBE ALTI Vezirlerin Divan'ı Hümâyun'da toplantı yeri.

KUDEMA Daima var olanlar, eski adamlar, ced'ler.

KU KULUKS KLAN 1866 yılında A.B.D.'de zencilerle uğraşmak için kurulmuş dini ve siyasi nitelikte gizli bir dernek.

KULİ Sömürgede çalıştırılan Hintli veya Çinli.

KULLANDIRMA GAYESİ GÜDEN ÂKİTLER bk. **akdin nevileri.**

KULLANMA DEĞERİ Faydasına nazaran mala atfedilen ehemmiyete denir. Malın faydasından ileri gelir ve faydasıyla ölçülür.

KULLANMA HAKKI Kat maliklerinin ortak malık sıfatıyla paydaşı bulundukları ortak yerler üzerindeki faydalanma hakkına denir. 634 s.k. md. 2.

KUMAR Kazanç amacıyla yapılan, kâr ve zararı şans ve talihe bağlı oyun. TCK. 567-570.

KUMBAROS Hıristiyan vaftizinde çocuğun ısim babası.

KUNDAKÇILIK Taşınır, taşınmaz mal ve ürünü kasden yakmak. TCK. 369.

KUPON Aksiyon ve benzeri değerli kâğıtların para ile değiştirilecek zımbalı küçük parçaları.

KUPÜR Kâğıt paranın yüz liraya göre on ve beş liralık kısımları. Gazetelerden belli konular için yapılan kesmeler.

KUR Kambiyo borsalarındaki alım ve satımlarda ortaya çıkan ve her gün açıklanan döviz fiyatı.

KUR'AN'I KERİM 1. Yüksek sesle okunarak herkese duyurulması gereken büyük söz. 2. Terim olarak, islâm cemiyetlerinde uyulması gereken, ilâhî iradenin ortaya çıkışı olan hayır ve şer' her şeyin gösterildiği kitaptır. 4. Müslümanların kutsal kitabı olan Kur'an'ı Kerim 114 Sure ile Sure'lerin bölündüğü Ayetlerden (fıkra) müteşekkildir. Yirmi yılda tamamlanmıştır. Vahiy' Hz. Muhammed'e 610-632 yıllarında inmiştir. Mekke'de inenlere Mekki, Medine'de inenlere Medin denir. İlk Ayet'in indiği gece «Kadir Gecesi»dir. Kitap'ta erişilemeyecek mükemmellikte bir dil kullanılmıştır. Hz. Muhammed, Ayet ve Sure'leri Sahabe'lerine okumuş ve onlar da hem ezberleyip hem de yaz-

mışlardır. Ayrıca Vahiy Kâtipleri de Ayet ve Sure'leri yazmaya memur edilmişlerdir. Halife Ebûbekir, Zeyit Bin Sabit başkanlığındaki kurulu Kur'an'ın sayfalarını biraraya getirmeye memur etmiştir Kitap'ın nazil olduğu gibi tertip ve çoğaltılarak İslam ülkelerine yollanması Halife Osman devrinde olmuştur. Bin üç yüz yıldan beri tek kelime ve cümlesi değişmemiş kitap Kur'an'ı Kerim'dir.

KURBET Hayırlı işlere malı vakfedip Cenabı Hakka yaklaşmaktır.

KURBİYET Yakınlık.

KUREYŞ Muhammed Peygamberin mensup olduğu Arap kabilesi. Kâbe'nin hizmet ve korunması bu kabileye aittir.

KURFORSE Bir paraya hükümetçe verilen (belirtilen) değer.

KURİYER Haberci. Özel postacı.

KURTİYE Borsa tellalı.

KURUCU (İNŞAİ) HAKLAR bk. yenilik doğuran haklar.

KURUCU YENİLİK DOĞURAN HAKLAR bk. yenilik doğuran haklar.

KURUNU UHRA Sonçağ.

KURUNU ULÂ İlkçağ.

KURUNU VUSTA Ortaçağ.

KURYE KREDİSİ Keşideci bankanın muhabir banka üzerine bir çek keşide ettiği zaman muhabir bankanın bunun karşılığının gelmekte olduğunu bildirerek ödemeyi yapmasını sağlayan kredi şekli.

KUSUR Dogurduğu zarar dolayısıyla tazmini gereken bir fiilin, failine isnat edilebilmesidir. Kusur; kasden, ihmal ile veya tedbirsizlikle işlenen fiillerden doğar. BK. 41, 55, 56, 96, 243. MK. 256, 320.

KUSURLU MES'ULİYET bk. haksız fiil.

KUSURSUZ MES'ULİYET Bir şahsın kusuru olmadığı halde sonuçtan sorumlu tutulmasıdır. Buna hukuk nazariyatında sebep mesuliyeti denir. bk. haksız fiil.

KUŞCUBAŞI 1. Saray kuşhanesinin başı. 2. Gözde muhasip.

KUVÂYI MİLLİYE 1. Milli kuvvetler. 2. Birinci dünya savaşı sonunda Anadolu'ya saldıran Yunanlılarla

Anadolu'yu taksim eden İngiliz, Fransız ve İtalyan kuvvetlerini Anadolu'dan sürüp çıkaran Ulusal Kuvvetler.

KUVAYKIR Dostlar derneği. 1648'de İngiltere'de ortaya çıkmış mistik bir cereyandır. Bugün Amerika'da önemli bir rol oynar. Bu mezhebe göre her insanın içinde Tanrısal bir nur parlar. Her insan Tanrının oğludur. İsa'nın mistik varlığı bütün insanları kapsamaktadır. Barışseverlikleri nedeniyle bunlar askere gitmezler. Savaşta acı duyana her türlü maddı ve manevi yardımı yaparlar.

KUVVE'İ MANEVİYE Yürek gücü. Tinsel güç.

KUVVE'İ MÜEYYİDE Yaptırım gücü.

KUVVETLERİN AYRILIĞI Hükümdarın tekmil kudret ve kuvveti elinde bulundurmasına mani olmak için ortaya atılmış bir kuram olup yasama, yürütme ve yargılama organlarının birbirinden tamamen ayrı olarak işlemesini amirdir. Bu prensip bugün tam olarak A.B.D.'de uygulanmaktadır. Yasama organı bizde Türkiye Büyük Millet Meclisidir (T.B.M.M.). Bu organın yasama yetkisi devredilemez. Yasama, yasa yapmak demektir. Yürütme organı yasalar çerçevesinde Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu'dur Yürütme (idare) görevi bunlarca yerine getirilir. Yargı organı ise Ulus adına hüküm veren bağımsız mahkemelerdir.

KUYÛD'U ATİKA Eski arazi yasasında geçen terim olup, eski kayıtlar demektir. Bu kayıtlar kişinin tasarruf hukuku ile ilgili olmayıp, köylerin tarım arazisini toptan göstermekte, yaylak kışlak ve vakıf arazi gibi tahsisli arazi kayıtlarını ve bir köyün hangi has, timar ve zeamete bağlı olduğunu bildirmektedir Kuyûd'u kadime de aynı anlamadır.

KUYÛD'U KADİME bk. kuyûd'u atika.

KUYÛD'U UMUMİYE Genel kayıtlar. Bugünkü tapu arşivinin yerini tutar. Kişisel mülkiyetle ilgili tapu kayıtlarını kapsar.

KUZEN Erkek yeğen.

KUZİN Kız yeğen.

KÜBİZM 1910-1930 yılları arasında eserler vermiş sanat akımı. Eşyayı geometrik şekilde göstermeyi amaç

edınmiş sanat çığırı. **bk. resim sanatında okullar.**

KÜÇÜK Medeni hakları kullanmaya yetkili olmayacak derecede küçük bulunan. MK. 14, 262, 277 **bk. reşit.**

KÜÇÜK AVARYA **bk. avarya.**

KÜÇÜKLÜK HEZEYANI **bk. hezeyan.**

KÜÇÜK TEŞEBBÜS Sermayesi ve emeği ekseriya müteşebbisine ait olan basit teşekküllerdir. Çiftçi, tacir gibi. İşçi ve para gerektikçe dışarıdan sağlanabilir.

KÜDURET Bulanıklık, kederlilik.

KÜFFAR Kafirler. Yoldan dönmüşler.

KÜFR (küfür) Allah'ın varlığını, birliğini, ilâhi şeriat hükümlerini, Peygamberlerden herhangi birini inkâr etmek. İmânsızlık.

KÜFV (küfüv) Sosyal durum eşitliği. Kefavet de denir.

KÜLLİ Pek çok. Tümel.

KÜLLİ HALEFİYET **bk. halefiyet.**

KÜLLİ İNTİKAL **bk. hakkın intikali.**

KÜLLİYAT Yazarın bütün eserleri.

KÜLLİYE Cami, medrese, türbe, hamam ve imaret'ten kurulmuş bütün. Arap ülkelerinde fakültenin adı

KÜLLİYEN Bütün bütün, büsbütün.

KÜLTÜR 1. Latince tarım (cultura) sözcüğünden türetilmiştir. Fransız dilindeki culture kelimesinden aynen alınmıştır. Lügat anlamı ekme biçmedir. 2. Düşünce alanında kültür, uygun çalışmalarla belli bir düzeyde insan melekelerinin gelişmesidir. Fransız bilim ve siyaset adamı Herriot «kültür, bütün bildiklerini unuttuktan sonra insanda kalan şeydir» diye tarif etmiştir. 3. Toplumun duyuş ve düşünüş birliğini sağlayan değerlerin tamamı. Gelenek, görenek, inanç, ahlâk, dil, müzik, sanat dallarını içine alır. İnsanların ve toplumların geçmişten devraldıkları ve zaman içinde belirli değişikliklerle korundukları temel değer yargılarıdır. Hayata, olaylara, öteki insanlara bakış açısı, yaklaşım biçimidir. 4. Mikropların elverişli ortamda özel biçimde üretilmesi.

KÜLTÜREL JENOSİT **bk. jenosit.**

KÜNH Bir şeyin esası. Dip, kök, öz, içyüz.

KÜRSÜ SOSYALİZMİ 1872 yılında Eisemach'da topla-

nan profesörlerin yayınladıkları bildirideki fikirleridir. Bunlar ekonomik ve sosyal hayatta ileri derecede düzeltme ve devletin müdahalesini istemişlerdir Özel mülkiyete ve rekabete taraftardırlar.

KÜRTAJ (t.) Aletle hasta bölgeyi temizleme, kazıma

KÜSÛF Gün tutulması.

KÜŞAT Açılış.

KÜTÜP Kitaplar.

L

LAAKAL En az. en azdan, en aşağı, hiç olmazsa.

LÂALETTAYİN Tayin etmeksizin, gelişigüzel. Hangisi olursa olsun.

LABİRENT Dolambaçlı yeraltı koridoru. Karışık yollarından ötürü güçlükle çıkılan yer.

LAFZ Bir yazının, belgenin sırf kelimeleri yönünden anlamı. Mukabili (karşıtı) yazının, belgenin ruhu'dur.

LÂGV (lâğiv) Manasız, boş, hükümsüz. Beyhude yere.

LÂĞVETMEK Kaldırmak.

LÂHİK Sonradan olan, oluşan. Şimdiki, yeni gelen.

LÂHİKA Ek (gramerde), ulama (kitapta).

LAİKLİK (laicisme) Bu terim 16. yüzyılda İngiltere'de, Papaz olmayanların da kiliseleri yönetebilmelerini isteyen fikir akımı anlamına kullanılmıştır. Bugün ise; devletin siyasi varlığı üzerinde dinsel inançların söz konusu olmaması, devletin tüm din ve mezhepler karşısında yansız tutum alması, inanana ve inanmayana vicdan özgürlüğü tanıması laikliğin temel öğeleridir. Laiklik siyasal yaşama din duygularını sokmaz. Bu özelliği ile laiklık, vicdan özgürlüğü üzerindeki ipotekleri kaldırır.

LÂKAP Müşterek bir kökten gelen ve aynı adı taşıyan aile efradının tefriki için kullanılan isim Çoğunlukla halkın takmasıyla kazanılır.

LÂKONİK 1. Lakonya'lılar gibi. 2. Kısa ve özlü söz.

LÂL Dilsiz, susmuş.

LALA Padışahların sadrazamlara verdikleri ünvan.

LAMA Buda papazı.

LÂ VE NEAM Hayır ve evet.

LEVANTEN 1. Genel anlamda, doğuda dünyaya gelmiş demektir. 2. Bizde ise, uzun süre yakındoğu'da kalmış veya soyu karışık Avrupalı demektir.

LÂYEMUT Ölümsüz, ölümden uzak.

LÂYENAZİL Görevinden alınamayan. Azledilemeyen.

LÂYENAZİLLİK Yargıçların gereksiz yere görevlerinden alınamayacakları anlamına gelir. Yüksek Mahkeme Başkan ve üyeleri böyledir.

LÂYENFEK Ayrılmayan.

LÂYENKATİ Ara vermeden, boyunca, biteviye, durmaksızın.

LÂYETTEGAYYER Değişmez.

LÂYİHA Tasarı. Hatıra gelen, düşünülen bir şeyin yazı haline geçirilmesi.

LÂYUHTİ Yanılmaz.

LÂYUHTİLİK Yanılmazlık **bk. infalibilitas.**

LÂZIM'ÜL İCRA Yapılması gereken, icrası lâzım gelen (hüküm, karar).

LEDELHACE İhtiyaç görüldükçe. Hacet.

LEDÜN Görünmeyen iç taraf. **İlmi ledün;** gaip âlemi, ilâhi esrarı bildiren ilim.

LEDÜNNİYAT İç yüz, gizli yönler.

LEDÜNNİYATI UMUR İşlerin iç yüzü.

LEFFEN Birlikte (olarak), ilişik (olarak).

LEGA Papalık elçisi.

LEGALİZE Duruma, yasaya uygun şekil verme. Gerçekliğini, uyarlığını tasdik etme.

LEH Yarar. Yana dönme, yana olma.

LEHTAR 1. ...den yana olan. 2. Adına açılmış akreditifi kullanabilecek olan. Adına yollanan havaleyi alacak olan. Çekte adı yazılı olup çekin muhteviyatını tahsile hakkı bulunan. Senet veya çek kendi lehine devredilen. **bk. keşide.**

LEİBNİZ (1646 - 1716) Leipzig'de doğmuştur. İyimserliğin (ortimizmin) savunucusudur. «Dünyada her şey iyidir. Hukukun seçkin niteliği onun zorlayıcılığındadır».

Voltaire bunun felsefesini, «Candide» isimli yapıtıyla yıkmaya çalışmıştır.

LEJANT 1. Zamanla şekil değiştirmiş tarih olayı. Masal, efsane. 2. Para ve madalyon gibi şeyler üzerindeki yazı.

LEJYON Eski Romalılarda altı bin miktarındaki asker topluluğu.

LEJYON DÖNÜR 1802 yılında Fransa'da Napolyon zamanında ihdas edilmiş nişan.

LEKTÖR Üniversitede dışarıdan ders okutan profesör.

LEMAAT Parıltılar.

LENGÜİST Dil üzerine yazı yazan. Dil üzerine etüd yapan. Dilbilimci.

LENGÜİSTİK Dillerin tarih boyunca ve karşılaştırmalı etüdü.

LEONARDO DA VİNCİ (1452-1519) Rönesans'ın İtalya'daki en büyük sanatçısı. Ressam, heykeltraş, mimar ve mühendistir. Onu ölümsüz kılan yönü ressamlığıdır. «Meryem Ana (ya da İsa'nın doğuşu), Meleklerin Meryem'e haber getirişi, İsa'nın son yemeği (son taam), Mona Liza» ünlü tablolarıdır.

LEON BOURGEOİS bk. Solidarizm.

LEON DUGUİT (1859-1928) Bordo Hukuk Fakültesinin ünlü hocası. «Tabiat bilimlerinde olduğu gibi toplum bilimlerinde de bilhassa bunun bir kolu olan hukukta olayları oldukları gibi alıp incelemek, sosyal düzenin ilkelerini, metafizik düşüncelerde değil, gözlem yoluyla kanıtlayıp gerçekleştirilmesi mümkün olaylarda aramak lâzımdır».

LE PLAY (1806-1882) Monografi metodundan yararlanarak bir doktrin ortaya koymuş ve sosyal düzeltme bakımından önemli sonuçlara ulaşmıştır. «Toplumda huzursuzluğu ailede babanın, fabrikada müteşebbisin ve Ulusta devlet otoritesinin yokluğu doğurmaktadır».

LETARJİ (a.t.) Uzun süreli derin uyku hali.

LEV Romanya para birimi.

LEVA Bulgar para birimi.

LEVENT 1. Osmanlı devrinde deniz erlerine verilen isim. 2. Boylu boslu, güçlü kuvvetli delikanlı.

LEVVÂM Çekiştiren, başa kakan.

LİAN Karısı zina eden fakat bunu dört tanıkla ispat edemeyen kocanın boşanmak için giriştiği yoldur. Lânetleşmek anlamına gelir. Şekil ve şartı mezhepler arasında tartışmalara yol açmıştır.

LİBERAL Serbestlik taraflısı. Serbest fikirler yayıcısı kimse. Erkinlikçi.

LİBERALİZM Özel girişimcilik. 1. Genel olarak siyasette ve ekonomide serbestliği ve geniş anlamda hürriyeti anlatan doktrinlerin hepsine verilen isim. 2. Özel olarak, ülkenin ekonomik mekanizmasına devletin karışmasını istemeyen ekonomi teorisi. Bu teorinin vatanı olan İngiltere'de bile bazı alanlarda devletçi tutuma gitmek zorunluğu görülmüş ve yapılmıştır.

LİBERASYON Borcun ödenmesi, serbest bırakma.

LİBERE Bir bağdan kurtulmuş, serbest bırakılmış.

LİBERTA Serbest.

LİBRE Fransa'da 500 gram, İngiltere'de 454 gram gelen ağırlık ölçüsü.

LİBR PANSÖR Din konusunda serbest düşünceli kimse.

Lİ EBE VEYN Ana baba bir.

LİKİD 1. Hemen kullanılabilecek madenden para. 2. Sıvı.

LİKİDASYON 1. Tasfiye, tasfiye satışı. 2. Çabuk elden çıkarmak için malı düşük fiyata satma. 3. Belli sürelerde hesapların görülerek kesilmesi.

LİKİDATÖR Tasfiye memuru. Likidasyonu yönetecek memur.

LİKİDE 1. Bir işten kurtulmak için ilgi kesme. 2. Hesap görme.

LİKİDİTE Likid şeylerin hali. bk. **likid.**

LİKİT SERMAYE Her şekilde paradır (Madeni para, kâğıt para, banka parası).

LİKÜRK Eski İsparta'nın ünlü yasa koyucusu. Tarihi değil efsanevi bir kişidir Yaşadığı tarih kesin olarak bilinmemektedir Yasaları yazılı olarak mevcut değilse de esasları bellidir. M.Ö. 820 yıllarında yasalarını düzenlediği rivayet olunur.

LİMAN REİSİ bk. **gemi sicili.**

LİMİT 1. Sınır, son nokta, geçilmemesi gerekli nokta

2. Bankacılıkta aşılmaması gösterilmiş miktar. 3. Bir işlemin sınırı.

LİMİTED Ortakların sorumluluğu koydukları para ile sınırlı olan ortaklık şekli.

LİMİTED ŞİRKET İki ya da daha çok kişiler tarafından bir ticari ünvan altında kurulup ortaklarının sorumlulukları yüklendikleri sermaye ile sınırlı ve esas sermayesi belli şirkete denir. TTK. 503-555.

LİNÇ Halkın suçlu bulduğu kimseyi elbirliğiyle öldürmesi «Ölümle öç alınmaz-Türk atasözü».

LİNOTİP Satır halinde yazı dizen dizgi makinası.

LİR Eski Yunan çalgısı. Genellikle beş telli olup kucakta parmakla çalınır. Mezopotamya ve Mısır'da kullanılmıştır.

LİRA 1. Yüz kuruş değerinde Türk para birimi. 2. İtalyanca olup altın para demektir.

LİRET İtalyan para birimi.

LİRİK 1. Lir'le söylenen şiirlere verilen isim. bk. Lir. 2. Her sanat eserinde bulunan duygu unsuru. bk. lirizm, lir.

LİRİZM 1. Duyguların coşkun ve doyurucu bir ifade ile söylenmesi ya da yazılması. Şairin duygularını içinden geldiği gibi şiirlerinde yansıtması. Bâki, Nedim, Fuzûli, Yahya Kemal gibi. 2. Sazlarla birlikte söylenen şiirlerin bıraktığı tesir ölçüsündeki doyuruculuk.

LİSANS 1. Yüksek okul veya fakülte diploması. 2. Çıkarılması veya sokulması yasak mal üzerine iş yapma izni. 3. İthal veya ihraç müsaadesi. 4. Serbestliği kötüye kullanma, edep ve terbiye dışı davranma.

LİSANSİYE Lisans diploması almış kimse.

LİTERATÜR Bir konu üzerine yazılmışların listesi anlamına kullanılmaktadır. Genel olarak (edebiyat sözü) demektir.

LİTOGRAFİ Kitap basmacılığında taşbasması sistemi

LİTURJİ Tapınmada izlenen sıra ve düzene Hıristiyanlıkta verilen isim. Bugün kiliselerin tapınma düzeni için kullanılır.

LİTURYA Din töreni.

LİVATA Erkeğin bir erkek veya kadının ferc'ine kadib'ini sokmasıdır.

LİVRE (libretto) Bir operanın söz kısmı. Opera kitabı.

LOBİ İngiliz kökenlidir. Baskı grubu demektir. Özel çıkarlar sağlamak için siyasal iktidara baskı yapan birlik ya da örgüt.

LOCKE bk. John Locke

LOGARİTMA Hesaplama kolaylığı için düzenlenmiş cetvel.

LOGOS Kelâm, Tanrısal akıl. bk. kelâm.

LOJİK Mantık, mantıklı.

LOJİSTİK Askerlikte yol, haberleşme, sağlık ve ikmâl hizmetlerini sağlayan strateji bölümü.

LOKAL 1. Belli bir yer. 2. Derneklerin üyeleri için açtıkları toplantı yeri.

LOKALİZASYON Yer belli etme. Yerleştirme. Belli bir yerden dışarı çıkmasını önleme.

LOKALİZE Belli bir yeri sınırlama. Çevreyi belli etme.

LOKAVT 1. Genel olarak işverenlerin, iş yerlerini işçilerine kapamalarıdır. 2. Bizim hukukumuzda; lokavt, yeni Anayasamızın 58. maddesinde grev ve lokavt hakları başlığı altında şu şekilde düzenlenmiştir: Toplu iş sözleşmesi yapılırken, uyuşmazlık halinde taraflar grev ve lokavt hakkına sahiptirler Bu hakları kullanmanın usul ve şartları kanunla düzenlenir. Grev ve lokavt hakları iyiniyet kurallarına aykırı olarak ve toplum zararına ve milli serveti tahrip edecek şekilde kullanılamaz. Grev esnasında ve grev uygulanan iş yerlerinde işçilerin ve sendikalarının yaptıkları zararlardan sendika sorumludur. Grev ve lokavtın yasaklanabileceği ve ertelenebileceği haller kanunla düzenlenir. Grev ve lokavtın yasaklandığı veya ertelendiği durumlarda uyuşmazlık yüksek hakem kurulu tarafından çözülür. Siyasal amaçlı grev ve lokavt, dayanışma grev ve lokavtı, genel grev ve lokavt, işyeri işgali, verim düşürme ve direnişleri yasaktır. Müeyyideleri kanunla gösterilir. Greve katılmayanların işyerinde çalışmaları hiçbir şekilde engellenemez. TTK. 1063.

LOMBART MUAMELESİ Taşınır kıymet veya ticari emtia rehni karşılığında temin edilen kısa vadeli her türlü banka kredisidir (Burada taşınır kelimesi menkul anlamınadır).

LORD İngiliz soyluluk ünvanı. Aşırı zengin ve kibar.

LORDMER İngiltere'de Londra şehri belediye başkanı.

LOTÜS DAVASI Fransız gemisi Lotüs ile Türk vapuru Bozkurt'un 2.8.1926 tarihinde Midilli adası civarında çatışmalarından çıkan davadır. Bozkurt batmış ve sekiz Türk boğulmuştur. Lâhey Milletlerarası Adalet Divanı Lotüs süvarisini Türk mahkemelerinin yargılamasıyla milletlerarası hukuka aykırı hareket etmediğine karar vermiştir. Fakültelerde verdiği Türk İnkilap Tarihi Dersleriyle ünlü Mahmut Esat Bozkurt bu davanın avukatlığını yapmıştır.

LOYD Merkezi Londra'da olan ünlü bir deniz sigorta ortaklığının adı.

LÖKOSİT Kandaki akyuvarlar.

LÖSEMİ (t.) Kandaki akyuvarların aşırı çoğalması Halk dilinde buna kan kanseri denmektedir.

LÛGAT Sözlük.

LUTERYEN Luther taraflısı protestan. bk. reform.

LUTHER bk. reform.

LÜBİYAT Oyunlu eğlenceler.

LÜGATA (lügata) Sahibi olmayan bulunmuş mal. MK. 693-695, 696.

LÜTF (lütuf) İyilik, tatlılık. İyilikle muamele.

LÜZUM Hukuki bir tasarrufta tarafların rızası olmadıkça bu tasarrufun ref'inin mümkün olmaması halini ifade eder. Ref' kaldırmak demektir. Lüzum kelime olarak gereklik, gereklilik anlamlarınadır.

LÜZUMU MUHAKEME KARARI Memurların görevleriyle ilgili bazı suçlarından dolayı il ve ilçe idare kurullarınca o memurun mahkemeye sevkine dair verilen karar.

M

MAAHAZA Bununla beraber.

MAÂNİ Manalar. Anlamlar. Eski dilin sentaks kısmının inceliklerinden bahseden ilme maâni denirdi. Sentaks, söz dizimi demektir

MAARİF Bilgi, ilim, irfan.

MÂBAAD Sonraki, sonrası.

MABED İbadet edilen yer olup bina şeklinde ve mahfuz bulunması gerekir. TCK. 492/5.

MABEDE AİT EŞYA Ibadet hususunda kullanılan eşyadır. Camilerin parmaklığı mabede ait eşya sayılmamıştır. TCK. 492/5.

MABEYİNCİ Sarayda teşrifatı idare eden.

MABEYN Osmanlı devletinde Padişahla hükümet arasındakı bağı sağlayan yönetsel ve politik bir örgüt. 1839'da kurulan bu örgütte, mabeyn müşiri, yaverleri ve mabeyn başkâtibi vardır.

MABEYN SENEDİ Taşınmaz mal satışına ait olup taraflar arasında özel olarak düzenlenir. Bu senet tapulu taşınmazda hüküm ifade etmez. Tapuda kayıtlı mal tapu ile satılır.

MABİH İŞ ŞUFA Kendisiyle şufa hakkı sabit olan şey.

MABİH İT TEMEDDÜN Medenilik kendisiyle sabit olan şey.

MADALYA Ünlü bir olayın anısı, bir kimsenın şerefi için basılmış çoğu yuvarlak biçimde madenden yapılmış ve göğüse takılan şey.

MADALYON Boyuna zincirle asılan ve içine çok küçük resim konan mücevher muhafaza.

MADDİ HATA Bir olayın olup olmadığında şart veya nitelik bakımından yanılmadır Bunun aksi hukuki hatadır.

MADDİ HUKUK Esasa ait hukuk kurallarına denir. Medeni yasa, borçlar yasası, ceza yasası gibi yasalardaki kuralların çoğunluğu maddi hukuk çerçevesine girer.

MADDİ MESELE Bir iddianın konusu olan maddi ve hukuki olaydır.

MADDİ SUÇ bk. suç nevileri.

MADDİ TAZMİNAT Maddeten uğranılan zararı tazmin için ödenecek şeydir. bk. tazminat.

MADELET Denkserlik.

MADERŞAHİLİK Aılede, ananın hakim olduğu rejim

MADON Meryem Ana heykelciği.

MÂDUN Ast, alt, aşağı. Emir altında.

MA'DÜN Yok olan, vücudu olmayan.

MAESTRO Müzik ustası.

MAFEVK Üst, üstün olan, yukarı makam.

MAFİA Kötülerin kurdukları gizli cemiyet.

MA'FÜV Affolunmuş, bağışlanmış.

MAGAZİN Bol resimli ve değişik konulu gazete.

MAGRIP Fas, Tunus ve Cezayir'in teşkil ettiği coğrafi bütün. Arapça'da Batı demektir. Maşrık doğu anlamınadır.

MAGRUK Boğulmuş, batmış. Batık (gemi).

MAGRUSAT Dikilmiş ağaçlar.

MAGSUBUN MİNH Malı gaspedilen.

MAGSUP Gaspedilen mal Zorla alınmış, kapılmış, kapma.

MAGŞUŞ Karışık.

MAĞFİRET Yargılanma.

MAĞFUR Yargılanmış.

MAĞLUMU İLÂM Herkese bilineni bildirme.

MAĞMUM Tasalı, üzüntülü. Kapalı (hava).

MAHALLİ ÇEK Çekildiği mahalde ödenen çek. bk. çek.

MAHALLİ İDARE Bir bölge ile ilgili kamu hizmetlerini görmek için o yer halkı tarafından ve kendi aralarında ihdas edilen uzuvlar ve bunlara bağlı teşkilâttan ibaret idaredir.

MAHALLİ KAMBİYO bk. kambiyo.

MAHALL ÜL BEY Satılan şey.

MAHATMA Hindistan'da çilecilere ve teosofist okulun ruhani şeflerine verilen ünvan.

MAHCÛP bk. hacb.

MAHCUR Hacredilen kimse. Mecnun ve ma'tuh ile yargıcın hacir kararı verdiği sefih ve borçlular gibi. Mecnun; çıldırmış, delidir. Ma'tuh; bunak, bunamış kimsedir. MK. 320, 353. BK. 236.

MAHCUR REŞİT Mahkeme kararı ile veya evlenmekle ya da on sekiz yaşını bitirmekle rüşte erdikten sonra hacir altına alınan. MK. 11, 12, 369, 414

MAHCUR REŞİTİN İZİNSİZ YAPABİLECEĞİ ŞEYLER Bunlar vasi veya velisinin izni olmadan kullanabileceği haklarıdır. 1. Haklı sebebe dayanarak nişan bozma. 2. Evlenmede butlan veya fesih davasını ikâme. 3. Boşanma davası açma. 4. Aile birliğinin siyaneti için yargıca müracaat hakkı. 5. Nesebin reddi dava-

sı. 6. Temyiz kudretinden mahrumiyet iddiası. 7. Yargıçtan nesebin tashihini isteme. 8. Nesebin tashihi kararına itiraz. 9. Çocuğun iştira hakkı. 10. Nesebi tanıma. 11. Tanımaya itiraz. 12. Ananın babalığa dair davası. 13. Vesayet altındaki kimsenin şikâyet hakkı. 14. Vasi'nin azlini talep. 15. Af hakkı. Ayrıca bunların istisnaları da vardır: 1. Evlenme. 2. Evlatlığa alınma ve evlat edinme. 3. Çıraklık mukavelesi. 4. Vatandaşlık hakkını iktisap ve ondan feragat. Bu dördü şahsa bağlı haklar ise de, mahcur reşit için veli ya da vasinin izni aranır.

MAHCUZ Hacizli.

MAHDUT Hudut ve sınırlarının tayini mümkün olan haklar.

MAHDUT EHLİYETSİZLER Medenî hakları kullanma ehliyetinden kısmen mahrum olanlardır. Mümeyyiz küçük ve mahcurlar gibi. Bunların hukuki işlemlerinin hüküm ifade edebilmesi için kanuni mümessillerinin rıza ve icazeti gerekir. Ancak ivazsız iktisapta ve şahsa bağlı hakları kullanmakta serbesttirler. Haksız fiillerinden doğan zararlardan sorumludurlar.

MAHFUZ Saklanmış, saklı, korunmuş.

MAHFÛZAT Gizlenmiş. Ezberlenmiş şeyler.

MAHFUZ HİSSE Saklı hisse. Miras bırakanın tasarrufta serbest olmadığı miras hissesi. Ayrılmış hisse, ilişilmeyen hisse. MK. 543.

MAHKEME HARİCİ İKRAR bk. ikrar.

MAHKEME ÖNÜNDE İKRAR bk. ikrar.

MAHKÛM Aleyhindeki yargı kesinleşmiş olan.

MAHKÛMİYET bk. hüküm.

MAHKÛM'UN ALEYH Davayı kaybeden.

MAHKÛM'UN BİH Dava sonunda hüküm altına alınan

MAHKÛM'UN LEH Davayı kazanan.

MAHLUT Karışık. Başka bir şeyle karıştırılmış.

MAHMÎ Himaye altındaki devlet. bk. himaye.

MAHMÛL Yüklü, yüklenmiş. Dolu. İsnat olunmuş.

MAHREM Birinin sırrını, özel hallerini bilen. İçli dışlı. Gizli.

MAHRUKAT Yakacak, yakıt.

MAHRUM Yoksun, eli boş.

MAHSUBEN Hesaba geçirilerek, alacağa tutularak. Karşılık, tuta. (Borcuna mahsuben; borcuna tuta)

MAHSUL Ürün. Çoğulu **mahsulât**'tır.

MAHSUP 1. Hesaba saymak. 2. Hesap edilmiş, hesaba geçirilmiş. Hesaba dahil. 3. Borsada para veya senet kullanmadan birtakım karşılıklı borçların ödenmesi.

MAHSÛS Gözle görülen, havastan biriyle anlaşılan veya kavranan hal ve keyfiyet.

MAHTÛM Mühürlenmiş.

MAHÛF Kendisinden korkulan, korkunç.

MAHVİYET Alçak gönüllülük.

MAHZÂR Huzur, karşısında.

MAHZUR Sakınca.

MAHZUZ OLMAK Haz duymak, hoşlanmak, kıvanmak.

MAİLİ İNHİDAM Çökebilir, çökmesi yakın, kagşak.

MAİŞET Geçim, geçinme.

MAİYET Buyruk altı.

MAKABİL Önce. Geçmiş, kendisinden evvel (Makabline şûmulü yok: Öncesine dokunmaz, öncesini içine almaz).

MAKABLE ŞÛMUL Geçmişe teşmil. Makabline şûmulü olan yasa deyimi, bu yasanın yürürlüğe girdiği tarihten önceki olaylara da uygulanabileceğini gösterir. Usule ait yasalarla, sanık yararına yeni hüküm getiren yasaların makable şûmulü vardır. Sanık zararına makable şûmulü olan yasalar çıkarmak daima kınanmıştır. Normal rejimlerde bu yola gidilemez.

MAKABLE ŞÛMULÜ OLAN KANUN bk. makable şûmul.

MAKARR'I NİSVAN Kadınların ev işleri için daima içinde bulundukları mahal.

MAKBUZ Borcun ödendiğini gösteren ve alacaklı tarafından borçluya verilen vesika.

MAKBUZ SENEDİ bk. eşyayı temsil eden senetler. TTK. 743-757.

MAKES BULMAK Yankı uyandırmak.

MAKİ Yabancı işgali sırasında çalı ve ağaçlıklarla kaplı arazide gizlenerek savaşan yurtsever.

MAK-KARTİZM Devletin yüksek memurlarını ve tanın-

mış kişilerini komünistlik ithamıyla karalayıp bertaraf etmek isteyen A.B.D.'de senatör Joseph Mac Carthy'nin ikinci dünya savaşından sonra açtığı yola verilen isim.

MAKSİMAL En yüksek derecede, onunla ilgili.

MAKSİMUM En büyük, en yüksek, en yukarı. Azami, en çok.

MAKSÛD İstenen, amaçlanan.

MAKTU FİYAT Satıcının bütün müşterilerinden aynı fiyatı istemesidir.

MAKTÛL Öldürülen, katledilen.

MAKÛLE Kategori. Bilimce sınıflandırılmış, çeşit, boy, soy.

MAKÛS Ters. Tersine dönmüş, baş aşağı olmuş. İyi gitmeyen.

MAKVAYEL (1469-1527) İtalyandır. İçte ve dışta devlet memurluğu yapmış, gözden düşüp hapse atılmıştır. «**Hükümdar**» isimli eseriyle devletin kuruluşunu, çöküşünü ve hükümet şekillerini incelemiştir. Fikirleri yanlış yorumlanan Makyavel, gerçekte büyük bir yurtsever, realist bir düşünür ve dürüst bir devlet memurudur. Devlet hizmetine fakir girmiş, geniş yetkisine rağmen fakir ayrılmıştır. «Hükümdara tavsiyeleri» acı gerçeğin samimi ve korkunç biçimde ifadesinden ibarettir.

MAKZUF İftira edilmiş, namusu hakkında laf edilmiş.

MAL İhtiyaçlarımızı giderir sayılan şeylere denir.

MALÂYANİ Anlamsız, boş, saçma.

MAL AYRILIĞI Karı ve kocanın kendi mallarında mülkiyet, idare ve intifa haklarını muhafaza etmeleri usulüdür. MK. 170-186.

MAL BİRLİĞİ Karı kocanın evlilik mukavelesiyle mal birliğini kabul ettiklerini açıkladıkları mal rejimidir. MK. 191-210.

MAL'I MÜŞTERA Satın alınan mal.

MAL'I MÜTEKAVVİM İntifaı mübah olan şey.

MALİKİ Müslümanlığın dört Sünni mezhebinden biridir. Hanefi mezhebinden sonra ortaya çıkmıştır. Kurucusu **İmam Malik ibni Enes'dir** (715-795). Sünnilerin yüzde on üçü bu mezheptendir. **bk. İslam mezhepleri.**

MALİKİLİK Malıki mezhebi taraftarlığı. İslamın sünni mezheplerindendir. Taraftarlarına **ehl'i hadis** denir. Sebebi ise; uydurma olmayan tüm hadislere inanmalarıdır. **bk. Maliki. İslam mezhepleri.**

MALİ PAZAR Uzun süreli sermaye yatırımlarında arzlarla taleplerin karşılaşmasına vasıta olan mahallere ve kurumlara denir.

MALİYET FİYATI Bir malın üretiminde kullanılan madde, emek, makine, sermaye, faiz, nakliye, depo gibi tüm giderlerin tutarıdır.

MAL ORTAKLIĞI Karı ve kocanın ortaklığa ait mallara ve gelire şayian sahip olup hisselerinde müstakilen tasarruf edememeleri usulüdür. MK. 211-223.

MALTHUS (1766-1834) Protestan rahip ve ekonomist. «Nüfus doğal olarak artarken erzaklar bu oranda artmamaktadır. Nüfus geometrik diziye göre, erzaklar ise aritmetik diziye göre artmaktadır. Bunun sonucu kesin kıtlıktır. Buna mani olmak için dogumun kontrol altına alınması, doğumun kısıtlanması gerekir». Bu düşünce ve tedbir halen geçerlidir

MÂLUM Bilinen.

MÂLUMAT Bilgi.

MALÛLİYET Sakatlık, hastalık.

MÂMELEK Şahsın malı değer taşıyan hak ve borçlarının toplamıdır. Mamelek'e borçlar da dahildir. Borçların mevcut mal ve alacaklardan fazlalığı, sahibinin aciz veya iflas halinde olduğunu gösterir.

MAMUL KERESTE Ormancılıkta tomruk, direk gibi yarı mamullerle sınai odunundan şerit, katrak, daire kerestesi ve hızarla imal edilen 8/96 mm. kalınlığında veya el bıçkısı ile biçilmiş beş santimden daha ince kalınlıkta çeşitli boy ve genişlikteki emvaldir. 6831 s.k. md. 14, 19.

MAMUR Bayındır.

MAMURETÜL'AZİZ Elazığ ilinin eski adı

MANASTIR Keşişlerin yaşadığı dın evi.

MANAT (Manet) Rus parası, ruble.

MANDA 1. Birini kendi adına davranmak üzere vekil tayin etme hareketi. 2. Geri kalmış ülkeleri çekip çevirme sistemi.

MANDATER Manda yönetimi altındaki ülkeye bakan devlet.

MANEVİ TAZMİNAT Tinsel ödence. Zarar görenın manevi ızdırabını karşılamak için verilen tazminat. MK. 24, 25, 85, 126, 163, 305. BK. 47, 49. bk. tazminat.

MANİ (216-274) Babil'de doğmuş soylu bir ailenin oğludur. Zerdüşt ve Gnostik unsurları birleştirmek suretiyle yeni bir din sistemi kurmak istemiştir. Sisteminde Buda, Zerdüşt ve İsa rol oynamıştır. Fikirlerini çalışkan misyonerleri yardımıyla Türkistan'a kadar yaymıştır. Zerdüşt rahiplerinin ihbarı üzerine Behram tarafından derisi yüzülerek öldürülmüştür. Kurduğu sisteme Maniçeizm veya manikeizm denir. Anlamı Mani dini demektir

MANİ Fikir saplantısı, tutku. Bir şeye düşkünlük.

MÂNİ' Men eden. Engel.

MANİÇEİZM bk. Mani.

MANİFESTO Kaptanın yönetimindeki geminin yük müfredatını gösteren ve varılan limanın gümrük idaresine yapılan beyandır.

MANİHEİZM M.S. üçüncü yüzyılda İran'da Şapur devletinin hükümdarı olan Mani tarafından kurulmuştur. Mani de Zerdüşt gibi ikiciliğe inanmış ve sonsuz bir nur âlemiyle, ezeldenberi varolan maddi âlemin varlığına inanmıştır. Hıristiyanlıktan müteessir olan bu din her gittiği yerde taraftar bulmuş, islamiyetten önce Uygurlar arasında itibar görmüştür. bk Mani.

MANİKEİZM bk. Mani.

MANSIP Büyük memurluk makamı

MANSİYON Sanat yarışmalarında mükâfat alan derecelerden sonra gelen ve isim söylenmesi şeklinde yapılan mükâfatlandırma.

MANSUP Atanmış.

MANSUP MİRASÇI Miras bırakanca, evvelden tayin edilmiş mirasçı demektir. MK. 463, 539/2, 580. bk. mirasçı.

MANŞET Gazetenın ilk sayfasında ve büyük harflerle verilen başlık.

MANTALİTE Anlayış, düşünüş.

MANU Veda'lara ve Hinduizm'e göre dünyanın yaradı-

ışından sonra ilk kurban sunan insan. Bir tufan sırasında balık şeklinde dünyaya gelmiş olan Vişnu tarafından kurtarılmıştır. Manu'nun olduğu sanılan eser, Brahmanların hukuk, ahlâk ve görevleri konusunda bilgi veren M.Ö. ikinci yüzyıl ile M.S. ikinci yüzyıl arasında yazılmış bir hukuk kitabıdır Buna Manu Yasaları denir. **bk. Brahmanizm.**

MANU KANUNLARI **bk. Brahmanizm, Manu.**

MANÜEL El kitabı.

MANYA (t.) Şok sonucu ortaya çıkan bünyevi bir ruh hastalığı. Çok neşeli, hazır cevap, çevik, hiddetli, utanmaz, sıkıntılı, yalancıdırlar. Kendisini büyük görür, yorgunluk ve acı hissetmez. Düzgün konuştuğu zaman herkesi kandırır. Sonunda karakter yıkılır, yalanları sonsuzlaşır. Bu Manya hastalarına Manyak denir.

MANYAK Manya'sı olan. Manya hastalığına tutulmuş.

MANYATİZMA Telkin ve hipnoz yolları. **bk. hipnoz. hipnotizma.**

MARAT (Jean Paul, 1743-1793) Fransız ihtilal liderlerinden. Mesleği doktorluktur. İhtilali takip eden idamlarda en büyük rolü oynamıştır. Banyo yaparken Charlotte Corday isimli genç bir kız tarafından bıçaklanarak öldürülmüştür. **Takma adı Haramyemez'dir.**

MARATON KOŞUSU Eski Yunan'da bir zafer müjdesini Marathon'dan Atina'ya durmaksızın koşarak götüren ve Atina'ya vardığında aşırı yorgunluk ve heyecandan ölen **Pheidippidos** isimli askeri ölümsüz kılan bir koşu türü. Koşu mesafesi 42 kilometre 195 metredir.

MARAZI MEVT Erkeğin dışarıda ve kadının evde bir yıl çalışmasına engel ve ölümle biten hastalık.

MARAZİ TERSLİK **bk. tenasüli terslikler.**

MARİZ Hasta, hastalıklı.

MARJ 1. Basılı ve yazılı kâğıtların kenarlarında bırakılan boşluk. 2. İhtiyat payı. Örneğin, 500 TL. değerindeki mala karşılık 400 TL. borç verilerek 100 TL marj bırakılır. Marj sayesinde rehin bedelindeki düşmeden alacaklı zarar görmez.

MARJİNAL FAYDA NAZARİYESİ (kenar değer teori-

si) İhtiyaçlar tatmin edildikçe şiddetinden kaybederek sıfıra müncer olur. Maddeten ve zihnen bölünebilen bir malın bölümleri ihtiyaçlara nazaran sıraya dizilirse, parça adedi arttıkça malların tatmin ettikleri ihtiyaçların şiddeti azalır. Bu az şiddetli ihtiyacı tatmin eden parçaya **marjinal parça**, temin ettigi faydaya da **marjinal fayda** denir İngiliz Stanley Jevens, Avusturyalı Karl Mengér, İsviçreli Leon Walras aynı olayı üç ayrı ülkede aynı zamanda bulmuşlardır. Marjinal terimi burada kenar değer, kenardaki değer, anlamınadır.

MARJİNAL MALİYET Teşebbüste üretim arttıkça sonuncu birimin, tüm masraflarda sebebiyet verdiği fazla masrafa, marjinal maliyet denir.

MARK Alman para birimi.

MARKA Sanayide, küçük sanatlarda, tarımda, yapmak, hazırlamak, üretmek veya ticarette satışa çıkarılan her nevi malları diğerlerinden ayırdetmek için mal ya da ambalaj üzerine konan ve bu maksada elverişli bulunan işaretlerdir. 551 sayılı Markalar yasasına göre üç çeşit marka vardır. 1. **Ferdi marka:** Gerçek veya tüzel kişilerce tek olarak veya ayrı ayrı kullanılan markadır. 2. **Müşterek marka:** Gerçek veya tüzel kişilerin bir tüzel kişilik meydana getirmeden aralarında yaptıkları sözleşme esasları içinde aynı veya benzeri mallar için ayrı ayrı kullanılan aynı markalardır. 3. **Birlik markası:** Malı satışa çıkaranların yararlarını korumak, onları teşvik ve aralarındaki kontrolu tesis için konulmuş tüzel kişiliği haiz, ayrı bir işletmesi olan veya olmayan kuruluşlarca kullanılan markadır. 551 s.k. md. 1, 2. TTK. 4, 11, 39, 57, 460, 1098, 1143, 1155.

MARKS (Karl Marks, 1818-1883) **bk. Karl Marks.**

MARKSİST Marksizm taraflısı.

MARKSİZM Karl Marks'ın sosyalist doktrininin tümü. Kolektif kurumların sınıfların çatışması sonucu meydana geleceği düşüncesindedir.

MARTİR Vücut ve ruhun büyük eziyeti, ıstırap. **bk. şehit.**

MÂRUF Bilinen, tanınmış, belli, angın.

MARUNİ Suriye ve Lübnan'da yaşayan katolik Sür-

yanı topluluğu. Bunlar kutsal kitaplarını Arapça okurlar. Roma kilisesine bağlı oldukları halde, ortodoks törenini yaparlar. Maruni sözü, Lübnan dağlarında yaşayan Maro isimli papazdan gelir.

MASERASYON (a.t.) Su içinde kalma sonucu suda kalan uzvun aldığı hal. Katı cismi su içinde bırakarak, eriyecek maddelerini ayırma.

MÂSİYYET İsyan, günah.

MASK Yüzün özel bir karışımla elde edilen kalıbı

MASKOT Uğur eşyası. Uğur sayılan nesne.

MASLAHAT İş, husus, rahatlık.

MASLAHATGÜZAR Elçinin sekreteri olan diplomat.

MASLUP Asılan, asılmış.

MASNU 1. Yapma, düzme. 2. İstisna aktinin konusu olan. bk. *istisna*.

MASONLAR İnsanlar arasında milliyet ve din ayırımı gözetmeden sevgi yaratmaya çalışan dernek Derneğin ilk kurucuları kendilerine «hür duvarcılar» Franc Maçon demişlerdir. Dernek Localara ayrılır ve her locayı bir üstad yönetir.

MASRUF Sarfedilmiş, harcanmış.

MASTOR İleri derecede sarhoş.

MASUNİYET Dokunulmazlık.

MASUNİYETİ ŞAHSİYE Kişi dokunulmazlığı.

MASUNİYETİ TEŞRİİYE Yasama dokunulmazlığı.

MAŞRIK Doğu.

MATAH Ticaret malı. Ekseriye kumaş cinsinden kâr getiren mal.

MATEMATİK Aritmetik, geometri, cebir, trigonometri gibi dallara ayrılan sayı ve nitelıklere dayalı bilimin adı.

MATERYAL Bir işin yapılması için gerekli şeyler.

MATERYALİST Dünyada her şeyin madde olduğu inancında bulunan. Materyalizm taraflısı. Maddeye inanan felsefi görüş. Maddeci. Özdekci.

MATERYALİZM Özcülük, esascılık, maddecilik, özdekcilik. Her şeyin madde veya maddi olduğunu savunanların sistemi. Bu okula göre; yalnız kuralın şekli değil özü de önemlidir. Ahlâk ve hukuk gibi kurallar aslında insan iradesinde büyük rol oynamaktadırlar. Çünkü biz insanın yalnız hareket serbestisini kabul

ettiğimiz takdirde onun hareketlerine belli bir boyut verebiliriz. Eğer insanlar serbest değilse onun hareketlerine kıymet biçmek faydasızdır, anlamsızdır.

MATİNE Eğlence yerlerinin gündüz oyunları.

MATLAB 1. Konu, mesele. 2. Yasa maddesinin başlığı.

MATLUBAT Matlup'un çoğulu. bk. matlup.

MATLUP Borç vermek suretiyle meydana gelmiş alacak. İstenilen.

MATLUP FİŞİ Matlup işlemine ait bilgiyi taşıyan belge olup muhasebe kayıtlarına geçirilir.

MATRAH Vergi miktarını saptamak için temel olarak alınan değer. Vergi oranı bu değerle çarpılarak ödenecek vergi miktarı bulunur. Meselâ, gelir vergisinde matrah, gelir toplamından yasa ile bir takım giderler, bağışıklıklar çıkarıldıktan sonra geriye kalan miktardır. Geriye kalan bu kısım vergi oranı ile çarpılarak gelir vergisi bulunur. Gelir vergisinin ortalama oranı % 30 dur.

MATRİS Harf kalıbı.

MATRUT Kovulmuş, çıkarılmış.

MATUH (a.t.) Bilinci bozuk kimsedir ki anlayışı az, sözü karışık ve tedbiri bozuktur. Ateh getirmiş olan. Bunamış, bunak.

MATURİDİ İmam Ebû Mansur bin Maturidi'nin kurduğu mezhep. Türk ve islam uluslarının bir kısmı liberal inanışta olan bu mezheptendir. bk. islam mezhepleri.

MAT'ÛMÂT Yenilecek, içilecek şeyler.

MÂVERAİ Varlıklar ötesi âleme mensup.

MAVİ HASTALIK Kirli kanın temiz kana karışması sonucu ortaya çıkan hastalık Kâlp üzerinde yapılan ameliyat ile hastalık geçer. İlaçla geçmez.

MAYUP (ma'yup) Ayıplanan, bir eksiği olan Kusuru bulunan. «Kızlık zarının gayrımeşrû bir fiille mayûbiyeti—giderilmesi, yırtılması—cezayı muciptir. TCK. 418/son».

MAZANNEİ SUİ ERBABI Kötü tanınmış kişiler.

MAZBATA Tutanak.

MAZBUT VAKIFLAR Vakıflar Genel Müdürlüğünce idare ve temsil edilen vakıflardır.

MAZDEİZM (Zerdüşt dini) İran'da yaşadığı söylenen

Zerdüşt'un (650-583) kurduğu ve Tanrılardan Ahura Mazda'dan ötürü Mazdeizm denen ve esasları Avesta isimli kitapta toplanmış dindir. Bu kitap, din, şeriat ve akide'leri kapsar Bu dine göre hayat; başında Ahura Mazda'nın bulunduğu iyilik ve ışık dünyası ile başında Ahriman'ın bulunduğu kötülük ve karanlık dünyasının sonsuz mücadelesinden ibarettir. Birinci yolu seçenler ölünce Çinvat köprüsünden geçerek özel bir sınava tabi tutulacaklar ve cennete ulaşacaklardır. İkinci yolu seçenler Cinler yanında kalıp cennete hasret çekeceklerdir. Bu din islamiyetten önce İran ve batı Türkistan'da yayılmış olup şimdi sadece Bombay civarında biraz da İran'da vardır.

MAZDEKİ bk. Zerdüştlük, Zerdüş dini.

MAZERET Bir görevi yerine getirmek mevkiinde olanın bunu yapmaktan çekinmesine hak verdiren sebep.

MAZLUM Ezilmiş, canı yakılmış, boynu bükülmüş.

MAZNUN Sanık. Aleyhine ceza davası açılan.

MAZOHİST (a.t.) Cinsel zevki, vücuduna yapılacak vurma, kırbaçlama gibi acı veren hareketlerle tatmin edebilen kimse.

MAZOHİZM (a.t.) Cinsel ilişki sırasında hırpalanmaktan ve canı yanmaktan zevk alma ile ilgili cinsel sapıklık halidir. Mazohistler içinde dövülmedikçe, berelenmedikçe hatta bıçaklanmadıkça cinsi duygularını durultamayanlar vardır.

MAZUL Görevden çıkarılmış.

MÂZUR Kusursuz. Çok defa özürlü, özürü olan anlamına kullanılır.

MEBÂDİ Başlangıçlar. Bir şeyin başladığı yer

MEBDE Baş, başlangıç.

MEBDE VE MEAD Başlangıç ve son. bk. eskatoloji.

MEBHAS Bir şeyden bahsolunan yer.

MEBİ Satılan şey.

MEBLÂĞ Tutar. Para miktarı. Çoğulu mebalig'dir.

MEBNİYYEN KIYMET Bir binanın bulunduğu yerdeki kıymeti.

MEBTUTE Üç talâk ile boşanmış kadındır.

MEBZULEN Bol olarak.

MECARİ Mecralar. Suyun akıtıldığı yol, su yatağı. Su akıtmak için açılmış kanal.

MECAZ Gerçek anlamında kullanılmayıp benzerlik ve benzetme ile başka bir anlamda kullanılan söz.

MECBUB Kadib'i (erkeklik organı) dibinden kesilmiş olan Buna hadım veya tevaşi de denir.

MECBUR Yükümlü Zor görmüş, zorla bir işe girişmiş. Gönlü alınmış, hatırı yapılmış.

MECBURİ SİGORTA Sigorta sözleşmesinin yapılması yasaca zorunlu kılınmış sigorta çeşidi. Trafik sigortası gibi.

MECBURİ TASARRUF Kişilere devlet veya mensup olduğu kurumlar tarafından yükletilen tasarruftur. Bizde 1960'dan sonra çıkarılan tasarruf bonoları gibi.

MECCANİ Ödemesiz, parasız.

MECD Büyüklük, ululuk. Şan ve şeref.

MECELLE 1. Kitap, dergi, hikmeti havi sahife. 2. Tanzimattan sonra çıkarılan en önemli yasa. Ahmet Cevdet Paşa'nın (1822-1895) başkanlığını yaptığı bilim kurulu tarafından hazırlanmıştır. 1851 maddedir. 99 maddelik başlangıç kısmı gerçek bir abidedir. Birçok hükümleri bugün dahi geçerliği olan medeni yasa niteliğindedir.

MECLİSİ BEY Satış aktinde pazarlık için yapılan toplantı.

MECLÛP Tutkun, vurgun

MECMU Toplanmış, bir araya getirilmiş. Tüm.

MECMU MALİYET Değişen ve değişmeyen giderler toplamı.

MECNUN Çıldırmış, deli. İki türü vardır. 1. Mecnunu mutbik: Deliliği tüm zamanını kaplayan kimsedir. 2. Mecnunu gayri mutbik: Bazen mecnun olup bazen iyileşen kimsedir.

MECNUNU GAYRİ MUTBİK bk. mecnun.

MECNUNU MUTBİK bk. mecnun.

MECRA Su yatağı, suyun aktığı mahal

MECRUH Yaralanan kimse. bk. cerih.

MECUR Kiraya verilen şey.

MECUS Ateşe tapan insanlara denir.

MECUSİ 1. Zerdüşt dini mensuplarından olup İran'dan Hindistan'a göçüp yerleşenlere denir. 2. Ateşe tapan

insan, ateşe tapan kavme mensup. bk. Mecusilik, gebr.

MECUSİLİK Zerdüşt dininin Hindistan'daki kolu. Sayıları Hindistan nüfusunun yarısından çoktur. Timsah, inek gibi şeyleri kutsal sayarlar, su ve toprağa saygı duyarlar. Bu nedenle ölülerini topraga gömmezler. Kuleler üzerine koyarak yırtıcı kuşlara yem yaparlar. Buraya sessizlik kulesi derler. İnançlarına göre, ölüm sonu ruh serbest kalır bk. Zerdüşt.

MECZUP 1. Sapık, divane, aptal. 2. Tanrı sevgısıne tutulmuş, bu yüzden kendinden geçmış. 3. Kendine doğru çekilmiş, bir tarafa çekilmiş.

MEDAR Sebep, vasıta. Etrafında dönülen nokta.

MEDARI MAİŞET Geçimlik Geçinecek ekmek kapısı.

MEDARI TATBİK bk. tatbikat.

MEDD 1. Uzatma, çekme. 2. Denizin yükselip karaya doğru ilerlemesi.

MEDENİ Bedevi olmayan. Medine'de toplum biçiminde yaşayan. Uygar.

MEDENİ HUKUK AKİTLERİ bk. aktin nevileri.

MEDENİ SEMERELER bk. semere.

MEDİN bk. Kur'an.

MEDİNE Genel anlamda şehir, beldė. Özel olarak Medine şehri.

MEDLÛL Delâlet olunan, gösterilen. Bir kelime veya işaretten anlaşılan.

MEDYUM İspiritizma'da insanlar ile ruhlar arasında aracılık eden kişi.

MEDYUN Borçlu.

MEFHUM Kavram. Bir yazının ihtiva ettiği şey. Anlaşılmış, kavranmış. Bir söz ya da terimde toplanmış anlatım.

MEFKÛRE Ülkü. bk. ide, ideal.

MEFKUT Yok, bulunmaz.

MEFLÛÇ İnmeli. İşlemez. Çalışmaz (hale gelme)

MEFRUŞ Döşeli. Tefriş edilmiş.

MEFRUZ Var sayılı, var sayılan.

MEFSEDET Fenalık, bozukluk. Ara bozuculuk, karıştırıcılık.

MEFSUH Kaldırılmış, dağıtılmış (feshedilmiş).

MEGALOMAN Büyüklük delisi

MEGALOMANİ Büyüklük hezeyanı.

MEHABET Heybet, ululuk. Büyüklük. Mehiplik.

MEHAZ Kaynak. Bir şeyin alındığı yer (Bilgi, eser, düşünce için).

MEHCUR Bırakılmış, atılmış, uzaklaştırılmış.

MEHDİ 1. Hidayete ermiş. 2. On iki imam'dan onun cusu.

MEHİL Bir borcun yerine getirilmesi veya bir işlemin yapılması için yasa, yargıç ya da ilgili kişi tarafından tayin edilen zamandır. Bu kelime yasalarımızda; ecel, vâde, müddet olarak geçer. BK. 76, 81. HUMK. 150, 165, 167, 177. CMUK. 29, 44.

MEHMAEMKEN Mümkün olduğu kadar.

MEHR' Evlenme ile erkeğin kadın üzerinde elde ettiği haklara karşılık olarak erkeğin kadına değerli bir şey vermesidir. Erkek bunun bir kısmını evlenme akti sırasında verirse **Mehr' Muaccel**, geri kalanını da evlendikten sonra ve daha ziyade evlilik sona erdiği zaman verirdi ki buna da **Mehr' Müeccel** denirdi.

MEHR' MUACCEL bk. **mehr'.**

MEHR' MÜECCEL bk. **mehr'.**

MEHR' MÜSEMMA Akit sırasında tayın edilen **mehr'**dir. bk. **mehr'.**

MEHTER Yeniçerilerin askeri mızıka takımı. Görevi askerin moral gücünü artırmaktır. Müziği buna uygun düzenlenmiştir.

MEHUZAT Alınan para.

MEKANİZM Bütün olayları, harekete çevirerek açıklamaya çalışan felsefi sistem.

MEKFUL Kefâlet altına alınmış, kefil olunmuş.

MEKFUL'ÜN ANH Kefilin kendisine kefil olduğu kimsedir.

MEKFUL'ÜN BİH Kefâletin konusudur.

MEKFUL'ÜN LEH Lehine kefâlet olunan.

MEKİN Yargıçlığın altı niteliğinden biri olup; sâkin. vakarlı demektir.

MEKKİ bk. **Kur'an'ı Kerim.**

MEKNUZ Gömülü, saklı.

MEKR Hile, düzen.

MEKRÛH bk. **ef'ali mükellefin.**

MEKS Durmak, bir yerde eylenmek.

MEKŞUF Açılmış, meydana çıkarılmış. Varılmış.

MEKTUM Gizli, saklı.

MELÂİKEİ MUKARRİBİN Peygamber melekleri. bk. Melekler.

MELAMET Başkalarının azarına maruz kalmak, rüsva olmak.

MELANKOLİ (a.t.) İç darlığı. Sebepsiz ve sürekli hüzün hali şeklinde görülen hastalık. Karasevda. Manya'nın aksine ağır, durgun, sıkıntılı ruh hastalığıdır. Günlük işlerini yapamazlar ve dünya ile ilgileri kesilir. Her işi büyütürler. Fikir alanları çok dardır. Kendilerinde günahkârlık fikri belirir.

MELANKOLİK Melankoliye tutulmuş. İçe hüzün veren.

MELBUSAT Giyecekler.

MELCE Barınak, sığınak.

MELEKLER Tanrı tarafından kendilerine verilen görev ve emirleri yapanlara denir. Yazıcı meleklere **kiramen katimin** adı verilir. Bunlar insanların günah ve sevaplarını yazarlar. Soru melekleri **münkir nekir** melekleridir. Ahirette bunların sorularına güzel cevap verebilmek için dünyada Tanrı'ya hoş gelen işleri yapmak lâzımdır. Meleklerin kendilerine has peygamberleri de vardır. Peygamber Meleklere **Melâike'i Mukarribin** denir. Bunların ünlüleri dörttür. 1. **Cebrail:** Tanrı'dan Peygamberimize kitap getiren melektir. 2. **Azrail:** Can (ruh) almaya memur edilmiştir. 3. **Mikâil:** Canlıların rızklarını hazırlayan melek. 4. **İsrafil:** Kıyamet gününü, dünyanın sonunu bildirecek olandır. Bu melek Sur'u üflediğinde herkes ölecek ve ikinci üfleyişte her şey canlanacaktır.

MELEKUT Tanrı ülkesi olan ruhani âleme denir. Bununla tanrısal ülke olan Cennet kasdolunur.

MELHUZ Beklenir, düşünülür. Düşünülebilen, akla gelen.

MELİ Zengin, malı çok.

MELLAH Gemici.

MELODRAM Heyecan uyandırma amacı güden halk dramı. Acındırma ve ağlatma amacındadır.

ME'LUF Bulaşık, alışık.

MELÛL Usanmış, sıkıntılı, kederli

MEMALİK Memleketler.

MEMDÛH Övülmüş, övülmeye değer.

ME'MEN Sığınılacak emin yer.

MEMENTO Bir veya birkaç konunun ana hatları işaret edilerek özetini veren kitap.

MEMLEHA Tuzla.

MEMLÛK İslamda kul'a verilen isimdir. Bir kimsenin mülkünde bulunan köle, birinin malı olan cariye anlamına da gelir. Darülislam'da yaşayanlar **mevla** ve **memlûk** olarak ikiye ayrılırdı.

MEMNU HAKLARIN İADESİ Kamu hizmetlerinden memnuiyet ve ceza mahkûmiyetlerinin sonucu olan ehliyetsizliklerin kaldırılması için konmuş yoldur. TCK. 121-123. CMUK. 416-420.

MEMORANDUM Bir meselenin durumunu kısa anlatan siyasi nota. bk. **muhtıra.**

MEMÛL Umulan, olabilen. Umulur, beklenir.

MENAFİİ Menfaatlar, yararlar.

MENAFİİ UMUMİYE Kamu yararı.

MENÇİUS (Meng tse, 372-289) Yeng-tse ve Me-tse tarafından tahrip edilen Konfüçyus'un fikirlerine yeniden açıklık veren adamdır. «İnsan hem nefsine hürmet etmeli ve hem de hemcinslerini sevmelidir. Hükümdarın otoritesine uyulmalı, fakat onun zulüm yapmasına mani olunmalıdır. Kâinatta en yüksek mertebeyi halk teşkil eder. Hükümdar halka oranla daha az itibara lâyıktır.»

MENDİREK Dalgakıranı bulunan liman

MENFÂ Sürgün yeri.

MENFİ 1. Sürgün, sürülmüş (kimse). 2. Olumsuz, kötümser. 3. Yıkıcı, kötüleyici

MENFİ ŞART bk. **şart.**

MENFİ TESPİT DAVASI bk. **borçtan kurtulma davası.**

MENFİ ZARAR Mukavelenin sakat olması sebebiyle lüzum ifade etmemesinden doğan zarardır. BK. 62.

MENFUR İğrenç, nefret olunan.

MENKUHA Nikâhlı.

MENKUL Taşınır mal.

MENKUL EŞYA Taşınır şeyler. Taşınmaz mal dışında kalan bütün eşyadır. Hayvanlar menkul maldır. MK. 686-707. Menkul eşyanın mülkiyeti, teslimle kazanılır. MK. 686.

MENKUL KIYMETLER Sahibine veya hamiline zilyedi olmadığı bir mal üzerinde hak veya tüzel kişilerden bir alacak temin eden senettir

MENKUL REHNİ Bir borcun ödenmesini temin için bir malın emaneten verilmesidir. MK. 853-886. **bk. rehin hakkı.**

MENKÛP Gözden düşmüş, atılmış.

MENŞE ŞAHADETNAMESİ Sevk olunan malın menşeini, istimâl veya imâl edildiği mahalli gösteren belgedir. TTK. 1146.

MENŞUR Vezirlik veya mareşallık rütbesi için çıkarılan fermanın adı. **bk. ferman.**

MENUS Alışmış, ısınmış. Alışılmış.

MENZİL Konak. Yolculuk esnasında inilecek yer.

MER'A Belli bir sahanın, bir köy veya karye halkının hayvanlarını yayıp otlatmasına, yetkili merci tarafından tahsis edilmiş yerdir. Mer'ada tahsis şarttır. Tahsis belli değilse kıdeme itibar olunur. Mer'a temellük edilemez. Mer'a üzerindeki inşaatta MK. 648 ve müteakip md. leri uygulanamaz. Mer'a satılamaz. Niteliği değiştirilemez. Mer'a davalarında sulh caiz değildir. Mer'a tescil olunamaz. Mer'adan ancak tahsis olunan köy veya köyler intifada bulunabilirler.

MERAK HEZEYANLARI **bk. hezeyan.**

MERASİMLİ AKİTLER **bk. aktin nevileri.**

MERCİ Başvurulan yer, müracaat yeri. Başvurulacak makam. Dönülecek yer.

MERCUH Sırada sonra gelen.

MERCUH TARAF Diğer tarafın kanıtı kendisine tercih olunan.

MERGUP Beğenilen, sevilen, aranan. Gözde.

MERHUN Rehin edilen mal. **bk. rehin.**

MERİDYEN Yer yuvarlağını iki yarım küreye ayıracak şekilde kutup noktasından geçen büyük daire.

MER'İ HUKUK Yürürlükteki hukuk.

MER'İ OLMAK Yürürlükte olmak, geçer olmak.

MER'İYYET 1. Görünür şeyler. 2. Hüküm ifade etme, yürürlükte olma. Yürürlük.

MERKANTİLİZM Değerli maden stoklarının artırılmasını öngören ekonomik sistem. İtalyanca Merkanta kelimesinden gelir ve anlamı, Avrupa pazarında

şarklı tüccar demektir. Bunlara göre devlet ancak altın stokunun artırılmasıyla zengin olabilir. **a. İspanyol merkantilizmi:** Altın ve gümüş madenlerinin ülkeden çıkmasının önlenmesini ister. **b. Fransız merkantilizmi:** Sanayi sayesinde altın ve gümüş stokunun artırılmasını ister. **c. İngiliz merkantilizmi:** Ticaret sayesinde bunun temin edilmesini ister ve ihracatın ithalattan çok olmasıyla altın ve gümüş stokunun artacağını iddia eder. Merkantilizm 1500-1600 yılları arasında revaç bulmuştur.

MERKUM 1. Kişilik değeri yüksek olmayan kımseler için isimleri yerine kullanılan deyim. 2. Yazılmış. 3. Adı geçen.

MERTEBELER SİLSİLESİ bk. hiyerarşi.

MERYEMANA İsa'nın anası ve söylentilere göre marangoz Yusuf'un eşi ve başka çocukların annesi idi. Meryemana Kilisesi Efes'in bir kaç km. ilerisindedir. Burası Papalıkça Hıristiyanların haç yeri olarak kararlaştırılmıştır. İslami görüşe göre Meryemana saygı değer kişidir ve Kur'an'da bir Sure buna ayrılmıştır.

MESABE Derece, kadar.

MESAFE NAVLUNU bk. navlun.

MESAHA ETMEK Ölçmek

MESAJ Devlet başkanlarının halka, meclise yahut diğer bir ülkeye hitaben yaptığı beyanattır. Bu terim devletin diğer ileri gelenleri için de kullanılmaktadır ki tamamen yanlıştır.

MESAJERİ Tren veya vapurda eşya taşıma işi

MESALİH İşler, hususlar, maslahatlar.

MESAVİ Kötülükler.

MESCİT Cuma ve bayram namazları kılınmayan küçük cami.

MESELE Sorun

MESELE'Î MÜSTEİRE Önmesele. Görülmekte olan davanın çözümü, o mahkemenin görevi haricinde olan diğer bir durumun ispat ve tespitine bağlı ise buna önmesele denir. Önmeseleye bağlı niza'da bu önmesele çözülmedikçe dava hallolunamaz. Örneğin çalındığı iddia edilen şeyin kendisine ait olduğu sanık tarafından iddia edilirse, mülkiyetin kime ait oldu-

ğu meselesı önmeseledir. CMUK. 255.

MESİH 1. Cömert, semahatlı. 2. Hazreti İsa'nın lâkabı. 3. Hıristo'nun Yunanca adı. Yağ sürerek kutsalmış kişi demektir. İnanışa göre, dünyanın sonunda kral olacaktır. Bugün Yahudi felsefesinde, Davut'un neslinden gelecek bir Mesih üzerinde durulur.

MESKEN İnsanların içinde oturup yattığı yerdir. TCK. uygulamasında çadır da mesken sayılmıştır. TCK. 193

MESKENET Uyuşukluk, mıymıntılık.

MESKEN MASUNİYETİNİ İHLÂL Başkasının mesken veya muştemilâtına rıza hilâfına hile ile veya gizlice girmek ya da rıza ile girdiği halde çıkması istendiğinde çıkmamaktır. TCK. 193.

MESKÛKÂT Madenden basılmış ufaklık para.

MESKÛN OLMAK Oturulmak.

MESKÛT BIRAKMAK (meskût geçmek) Söylemeden geçmek, anmamak, sözünü açmamak.

MESKÛT KALMAK Söylenmemek, konuşulmamak, sözü açılmamak

MESMUAT Duyulan şeyler, duyuntular.

MESMUATIMA GÖRE Duyduğuma göre, işittiğime nazaran.

MESMU OLMAK Dinlenilmek.

MESRUK Çalınmış.

MESUL'İ BİL MÂL Mâlen sorumlu olan. BK. 56-59. TCK 465.

MESÛLİYET (sorumluluk) Uyulması gereken kurallara aykırı hareketin hesabını vermek hali.

MES'ÛL MUHASİP Geliri tahsil, para ve malı muhafaza, giderleri sahiplerine ödemek ve teslım etmek, bu işlerle ilgili her türlü yazışmaları ve bunlarla ilgili para ve mala ilişkin işlemleri yapmak ve bütün bunların hesabını Sayıştay'a vermekle yükümlü memur.

MEŞBÛ Dolu, doymuş, tok.

MEŞFU Şuf'a hakkının ilgili olduğu akar.

MEŞFU'UN BİH Şefi'nin şuf'a hakkını doğuran mülkü.

MEŞHER Sergi.

MEŞHUD Gözle görülen, görülmüş.

MEŞHUD'UN ALEYH Aleyhine tanıklık yapılan.

MEŞHUD'UN BİH Tanıklığın konusu olan hak.

MEŞHUD'UN LEH Yararına tanıklık yapılan.

MEŞHÛN Dolu.

MEŞİHAT Şeyhülislamlık makamı.

MEŞKÛK Şüpheli.

MEŞRU Yolunca, yasalı, töreli. Hukuk nizamına uygun bir durumu veya hareketi anlatan terim.

MEŞRUİYET Bugün ulusa dayanan yönetimin kuvvet kaynağını ifade için kullanılmaktadır. Aslında arapçaya göre uydurulmuş bir kelimedir. Anlamını meşru olma hali diye kabul etmek mümkündür. Gerçekte; yasaca ve kamu vicdanınca doğru bulma, haklı olmadır.

MEŞRU MÜDAFAA 1. Yasaya uygun savunma, haklı savunma. Saldırıya uğrayanın hukuki varlığını kuvvet kullanarak korumasıdır. 2. Bir kimsenin kendisine veya üçüncü bir şahsa karşı diğer bir insan tarafından halen vaki olan haksız bir tecavüzü def etmek için yapılan uygun bir savunmadır. BK. 52. TCK. 49-50. Hukukta meşru müdafaa halinde mütecavizin şahsına veya malına yapılan zarardan dolayı tazminat lâzım gelmez. Cezada, meşru müdafaa halinde bulunanın fiiline ceza verilmez. bk. ıstırar.

MEŞRUHAT Açıklamalar, çıkmalar (yazıda).

MEŞRUT Koşula bağlı, koşullu (şarta bağlı, şartlı).

MEŞRUTEN TAHLİYE İyi hâl sahibi olarak cezasının bir kısmını çeken hükümlünün geri kalan bir kısım cezası infaz edilmeden salıverilmesini mümkün kılan yoldur. TCK. 16, 17. 647.

METÂ Varlığı baki kalmak üzere kendisinden istifade olunan şeydir. Çoğulu emtia'dır.

METAFİZİK 1. Duyular ile kavranamayan varlıkların ilmi. Fizikötesi. 2. Varlığın iç yüzünü, gerçeği, özü, çekirdeği açıklamaga çalışan fikri düşüncedir. Bu kelime tesadüf eseri bulunmuştur. Rodos'lu Andronikos Aristo'nun fizik isimli eserini yayınladıktan sonra gene Aristo'nun varlığın prensiplerinden bahseden ikinci eserini basmış fakat Aristo gezide olduğundan kitabın adını sorup öğrenememiş ve ilk yayınladığı kitaba kıyasen fizikten sonra gelen «Meta ta physika» başlığını koymuştur. Sonradan bu Metafizik tabiri

başka türlü yorumlanmış ve bugünkü anlamına kavuşmuştur.

METAFİZİK RESİM bk. resim sanatında okullar.

METAMORFOZ Biçim, şekil değiştirme. İpek böceğinin değişikliği. Başkalaşım.

METAPSİKOZ Ölen bir kimsenin ruhunun dünyaya yeni gelen bir varlığa geçmesi. Ruhgöçü.

METAPSİŞİK Psikolojinin sınırları dışında kalan ve gerçekliği şüpheli bulunan bazı olaylar. Ruhötesi.

METBÛ Kendisine uyulan, tâbi olunan.

METELİK İlk defa 1828'de basılmış on para değerindeki bakır sikke. Sultan Reşat zamanında basılan son metelik nikeldir.

METEOR Geceleri gök yüzünde ateş küresi veya akan yıldız şeklinde görülen maddenin adı. Yeryüzüne çarpanlarına meteorit ya da göktaşı adı verilir.

METEORİT bk. meteor.

METİN Hak yolunda kimseden korkmayan, kuvvetli (Yargıçlığın altı niteliğinden biridir).

METİS Melez. İki ayrı ırktan gelen.

METOD Bir gerçeğe ulaşmak için tutulan mantıklı fikir yolu.

METODİK Metodlu. Yöntemsel.

METODOLOJİ Araştırma ve incelemede gözetilip izlenecek yöntemleri arayıp bulan bilim kolu. Önceleri mantık biliminin bir kolu olarak gelişmiş iken bugün başlı başına bir bilim koludur. Kökü eski Yunan'dan gelir.

METROPOL Bir ülkenin en önemli kenti. Anakent.

METROPOLİT Ortodoksların Patrik'ten sonra gelen ve bir bölgenin din işleriyle uğraşan din adamı.

METROPOLİTEN Kentiçi yeraltı treni.

METRÛK Bırakılmış, kullanılmayan. Terk olunmuş.

MEÛNET 1. Masraf, külfet. 2. Ölmeyecek kadar yiyecek, içecek.

MEVÂNİ Manıler.

MEVDÛ Tevdi edilmiş, üstüne verilmiş.

MEVDUAT 1. Belli bir süre sonunda, ya da istendiğinde alınmak üzere bankaya yatırılan para. Buna tevdiat da denir 2. Verilmiş, emaneten bırakılmış şeyler.

MEVHİBE Bahşiş, ihsan, vergi.

MEVHUB Bağışlanan mal.

MEVHUB'ÜN LEH Kendisine mal bağışlanan.

MEVHUME (fiction) Kuramsal bir olay, durum. Aslı vücudu olmadan zihinde vücut bulan.

MEV'İZE Öğüt.

MEVKUF 1. Vakfedilmiş, bağlı. 2. Dayanan. 3. Tutulmuş, hapsedilmiş. Alıkonmuş.

MEVKUTE Süreli yayın.

MEVLÂ Azat edilmiş olan köle, azatlı. Sahip, efendi, Tanrı. Karışmaya (bir işe) hakkı olan, veli.

MEVLÂLIK AKDİ bk. akd'i muvalat.

MEVLEVİLİK Mevlâna (efendimiz) Celâlettin Rumi'ye inananların kurdukları tarikat. Esas ve kuralları Mevlâna'nın ölümünden sonra oğlu Sultan Velet'ce saptanmıştır. Tarikatın başında Mevlâna'nın soyundan gelen bir pir bulunur. Mevlevi dergâhlarında semâ denen müzik ve şiir eşliğinde oynanarak âyin yapılır

MEVLİT 1. Muhammed Peygamberin doğduğu gece için yapılan anma töreni. Rebülevvel'in 12. gecesidir. 2. Süleyman Çelebi'nin 1409'da yazdığı mevlûd manzumesine de bu ad verilir. Müslüman Türklerin Hz. Muhammed'e olan sevgisini belirten bu manzume doğum, ölüm gibi olaylarda okunur.

MEVRUS Soydan geçme. Miras kalmış. ..den kalma..

MEVSUF Nitelenmiş, (gramerde) tamamlanan.

MEVSÛF SUÇ bk. suç nevileri.

MEVSUK Belgeye dayanan. Doğruluğuna inanılan.

MEVSUKİYET Sağlamlık, gerçeklik. İnanılır hal.

MEVT Ölüm demektir. «Ölü diriyi zilyet kılar».

MEVTA Ölü.

MEVUT Vakfedilmiş, söz verilmiş, adanmış.

MEVZU Konu, konuşulan şey.

MEVZUAT Bahsolunan maddeler. Yürürlükteki hükümler. Yasa, tüzük, yönetmelik, kararname hükümleri

MEVZUBAHİS Söz konusu.

MEVZU FİYAT Satıcılara mal veren kuruluş, bu malın kaça satılacağını kendisi tayin etmişse buna mevzu fiyat denir.

MEVZU HUKUK Mer'ı ve yazılı hukuk Müeyyidelendirilmiş hukuk kuralları.

MEVZUN Tartılı, tartılmış. Düzgün.

MEYAN Ara, orta, aralık. Bel.

MEYYİT Ölü.

MEZAHİB'İ ERBAA Dört mezhep. **bk. İslam mezhepleri.**

MEZAT Tellal marifetiyle ve en çok artırana verilmek üzere malın satışa çıkarılması.

MEZCETMEK Karmak, karıştırmak.

MEZELLET Alçaklık, itibarsızlık.

MEZHEP (meshep) **1.** İzlenen yol. **2.** Fıkıh kaynaklarından nasıl hüküm çıkarılacağında anlaşmazlıklar ortaya çıkmış ve bu anlaşmazlık Sünni ve Şii mezheplerini doğurmuştur. **3.** Terim olarak bir dinin içindeki inanış ve uygulama ayrılıkları nedeniyle ortaya çıkmış kollardır. Sünnilik, Şiilik, Hanefilik, Malikilik, Vehhabilik gibi. Hıristiyanlıkta da Katoliklik, Ortodoksluk, Protestanlık birer ayrı mezheptir. **bk. tarikat.**

MEZKÛR Adı geçen, anılan, anılmış. Yukarıda geçen, demin söylediğimiz.

MEZMUM Çirkin, kötü, yerilmiş.

MEZMURLAR Diğer adı **Zebur** olan ve yüz elli ilâhi ile dini şiiri kapsayan kitap. «Eski sözleşme»nin tanınmış bir kitabıdır.

MEZOPOTAMYA Orta toprak. Fırat ve Dicle nehirlerinin arasında kalan topraklar.

MEZRAA Tarıma ayrılmış olan yerler.

MEZRU Arşın ile ölçülen şey.

MEZRU Ekilmiş yer.

MEZRUAT Ekilmiş şeyler.

MEZUN Kendisine izin verilen.

MİAD Süre. Belli vakit.

MİGREN Yarım baş ağrısı.

MİHENK Altının gerçeğini sahtesinden (kalp'ından) ayırmak ve ayarını tayin etmek için kullanılan sert ve siyah taş.

MİHMAN Misafir.

MİHNET Sıkıntı.

MİKADO Japon imparatorunun ünvanı.

MİKÂİL Rızk verici melek. **bk. Melekler**

MİKROFİLM Belgelerin ve yazma kitapların fotoğrafla aynını çıkarmak için kullanılan çok küçültülmüş film.

MİKROFİZİK Atom fiziği.

MİKROKOZM Küçük dünya. İnsan.

MİKRON Milimetrenın binde biri.

MIKROSEFAL Beyni ve kafası küçük olan

MILÂDİ SENE Başlangıcını İsa'nın doğum yılından alan tarih. Batı dünyası ve biz bu tarihi kullanmaktayız. 1926 yılına kadar eski Mali (Rumi) sene takvimini kullandık. **bk. Hicri sene**

MİLİS Orduya yardımcı halk kuvveti.

MİLİTAN Savaşçı, mücadeleci.

MİLİTARİZM Orduya dayanan politika sistemi

MİLİTER Asker, askeri.

MİLK (mülk) İnsanın üzerinde tasarruf hakkına sahip olduğu şeydir.

MİLLET (Ulus) Belli bir ülkede yaşayan, ırk, dil, din, tarih, yasa, gelenek ve âdetlerin birliği, fizik ve fikri benzerlikler, ekonomik ihtiyaçlardaki tesânüt gibi sebeplerle birlikte yaşamak hususunda bir arzu duyan ve meydana getirdikleri uygarlığın özelliklerinden ötürü ve bunlar oranında kendilerini diğer uluslardan farklı hisseden insanların topluluğudur. «Bazı insanları her zaman, bütün insanları da bazen kandırabilirsiniz; ama bütün insanları her zaman kandıramazsınız-Lincoln.» «Millete efendilik yoktur, hâdimlik (hizmet) vardır-Atatürk».

MILLETLERARASI DAİMİ ADALET DİVANI Milletler Cemiyeti Misakının 14. md. gereğince kurulmuş, 10'u asil, 5'i yedek üyeden kurulu devamlı bir mahkemedir. Merkezi Lâhey'dedir 64 md. lik bir tüzüğü vardır Üyeleri hiçbir memuriyette bulunamaz ve milletlerarası bir sorunun savunmasını yüklenemezler. **bk. Milletler Cemiyeti.**

MİLLETLER CEMİYETİ (Cemiyeti Akvam) A.B.D. Başkanı Vilson'un etkisiyle kurulmuştur. 1919 Paris sulh konferansında özü kararlaştırılmış ve Versay, Sen Jermen, Triyanon, Nöyyi sulh muahadelerinde âkit devletlerce kabulü resmen teyit olunan ilk devletlerarası siyasi teşekküldür. Amacı milletlerarasında iş-

birliğini genişletip sulh ve emniyeti sağlamaktı. 1946 yılının Nisan ayı içinde genel kurul cemiyetin tasfiyesine karar vermiş ve yerini Birleşmiş Milletler Teşkilâtı almıştır.

MİLLETVEKİLİ SEÇİLME YETENEĞİ Otuz yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir. Şartları; en az sekiz yıllık eğitim görmüş olmak, kısıtlı olmamak, askerliğini yapmış olmak, kamu hizmetlerinden yasaklı olmamak, altı ay ve daha fazla hürriyeti bağlayıcı ağır hapis ve hapis cezası olmamak (taksirli suçlar hariç), zimmet, irtikâp, ihtilâs, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, emniyeti suistimâl, hileli iflas gibi yüz kızartıcı suçlardan ve kaçakçılık, resmi ihâleye fesat karıştırma, devlet sırlarını açığa vurma suçlarından hüküm giymemiş olmak gerekir. Anayasanın 13. md. gereğince temel hak ve özgürlüklerden birini kaybedenler affa uğrasalar bile milletvekili seçilemezler. Yargıç, subay, astsubay, askeri memur, kolluk görevlileri mesleklerinden çekilmedikçe aday olamazlar. Anayasa md. 84.

MİLLETVEKİLLERİNİN GÖREV VE YETKİLERİ Yasa koymak, yasa değiştirmek, yasa kaldırmak, Bakanlar Kuruluna belli konularda yasa kuvvetinde kararname çıkarma yetkisi vermek, bütçe ve kesin hesap yasa tasarılarını görüşmek ve kabul etmek, para basılmasına, savaş ilanına karar vermek, milletlerarası antlaşmaları onaylamak, genel ve özel af ilanına karar vermek (Anayasanın 13. md. gereğince hüküm giyenler hariç) ve anayasanın diğer maddelerindeki yetkileri kullanmak ve görevleri yapmaktır. Anayasa md. 85.

MİLLİ Milletle ilgili olan. bk. Millet.

MİLLİ DUYGU Vatandaşlık kavramına dahil bütün fikri ve hissi unsurların topluluğudur. Vatanseverliği teşkil eden sevgi ve düşüncenin bileşkesidir. Milli duygu ve vatanseverlik, kişi ya da soyların tekelinde olmayacak kadar yücedir. TCK. 141, 142.

MİLLİYETÇİLİK Milli duygunun eseridir. Sadece milli olan, gelenek ve kültürden yana bulunduğunu ve bunları yaşatma amacı güttüğünü ileri süren siyasi

bir düşünce ve davranış biçimi. Bazıları bu düşünceyi ırkçılığa kadar götürür.

MİMBER Camilerde hutbe okunan yer

MİMETİZM Bazı canlıların çevrelerine ait renkleri geçici ya da devamlı olarak almaları hali.

MİNELEZEL Ezeldenberi.

MİNELKADİM Eskiden beri.

MİNERVA Latinlerin sanat Tanrıçası **bk. Atena.**

MİNİSTER Bakan, vekil.

MİNİSTRABL Bakan olabilir. Yüksek görev yapabilecek kabiliyette.

MİNYATÜR İnce bir sanatla yapılmış küçük resimlere verilen isim

MİRAÇ KANDİLİ Hz. Muhammed'in arş'ı alâya çıktığının yıldönümü. Recep ayının 26-27 gecesi.

MİRAS Ölenin mirasçılarına geçecek olan varı-yoğu her şeyi, malı, mülkü, alacağı ve borcu demektir. MK. 439-617.

MİRAS MUKAVELESİ Ölüme bağlı tasarrufları ihtiva eden mukaveledir. MK. 450-474, 492.

MİRAS NEDENİYLE İSTİHKAK DAVASI Mirası ele geçirenlere karşı üstün bir hakka sahip olduğunu iddia edenin açtığı dava. MK. 577-580.

MİRASÇI Ölenin mirasına konmak hakkına sahip olan. Bunlar; ya yasal ya da mansup mirasçılardır. **Yasal mirasçıları** yasa göstermiştir. **Mansup mirasçılar** ise, miras bırakanın ölüme bağlı tasarrufla tayin ettikleridir. «Yasa kandan doğan hakları ihlâl edemez. Ölü diriyi zilyet kılar».

MİRASIN İKTİSABI Ölenin tüm mirasının hak ve borçlarıyla birlikte mirasçılarına geçmesidir. MK. 539.

MİRASIN KABULÜ Mirasçılık hakkını kazanmak için yapılan beyandır.

MİRASIN REDDİ Mirasın iktisabından sonra mirasçı tarafından mirasın istenmediği yolunda sulh yargıcına yapılan irade beyanıdır. MK. 545-558.

MİRASIN TAKSİMİ Mirasın mirasçılar arasında yasanın koyduğu kurallara göre paylaşılmasıdır. MK. 586-602.

MİRASTAN ISKAT Mahfuz (saklı) hisse sahibi olan mirasçıların miras bırakan tarafından bu mahfuz

hisselerinden mahrum edilmeleridir. MK. 457-460.

MİRASTAN MAHRUMİYET Miras bırakana karşı mirasçının, cezai ve gayri ahlâki haksız fiilde bulunması halinde, mirasçının yasa yoluyla mirastan mahrum edilmesidir. Buna **mirasa liyâkatsizlik** de denir MK. 520, 521/1.

MİRİ Devlete ait, beylik.

MISAK (pacte) Muahede şekillerinden biridir. Uluslararası yaşam düzenine ait uyuşmaları anlatan terim. Balkan paktı, Bağdat paktı, Varşova paktı gibi.

MİSAKI MİLLİ Türk bağımsızlığının temeli olan ve Atatürk'ün başkanlığında toplanmış bulunan Erzurum ve Sivas kongrelerinde tespit edilip Osmanlı Mebusan Meclisince 28 Ocak 1920'de kabul ve bütün milletçe son kertesine kadar uygulanmasına karar verilen altı maddelik milli antlaşmadır.

MİSİLLEME Bir devletin aslında haklı ve meşru, fakat diğer devletin zararına olan hareketine karşı ayniyle mukabeledir.

MİSKAL Yirmi kırat'tır ve yüz arpa ağırlığındadır.

MİSLEN EDA Tüketim suretiyle kullanılabilen malların iadesini belirten tabirdir. Örneğin, para borcu mislen eda edilir.

MİSLİ Sayı, tartı ve ölçü ile tayin olunabilen.

MİSLİ EŞYA Ticarette sayı, ölçü veya tartı ile tayin olunan menkul (taşınabilen) şeylerdir. Para, hububat, yağlar, odun, kömür, meyve, tek kalite kumaş ve içkiler misli eşyadır. BK. 203, 306, 457, 472/2, 475. MK. 197.

MİSLİ ŞEYLER bk. **misli eşya.**

MİSTİK Doğrudan doğruya Tanrı ile ülfet ettiği (görüştüğü) iddiasında bulunan. Mistisizm'le ilgili, mistisizm üzerine çalışan. Gizemci.

MİSTİSİZM Aklın ermediği alanlarda ve en çok Tanrı kavramında gerçeğe kâlp yoluyla ulaşılabileceğini kabul eden din ve felsefe doktrini. «İnsan gerçeğe ulaşabilmek için aklı ve iradeyi zorlamamalıdır. Duygu ve sevgiyi kullanarak Tanrı'ya sığınmak yeter.» Müslümanlıkta buna tasavvuf denir Septisizm'e karşı doğmuş bir görüştür.

MİSYON Bir kimseye verilen özel görev.

MİSYONER Hıristiyanlığı yaymağa çalışan.

MİT Tarih öncesine dayanan efsane. **bk. mitos.**

MİTİNG Politik veya sosyal bir mesele için yapılan meydan toplantısı.

MİTOLOJİ Ulusların mitoslarını inceleyen bilgi. **bk. mitos.**

MİTOS Eski çağlarda dünyanın yaratılışı, Tanrıların tarihçesi ve insanlar hakkında halkın ağzında dolaşan ve zamanla inanış haline gelen olağanüstü hikâyelere denir. İnanç haline gelmemiş mitoslara efsane denir.

MİZANPAJ Dizilmiş gazete yazılarını sahife haline koyup şekillendirme.

MİZANSEN Sahneye koyma işi.

MİZANTROP İnsanlardan, toplumdan tiksinen, hoşlanmayan.

MİXOSCOPİE Kadınla erkeğin çiftleşmesini seyretmekten hoşlanan.

MODEL Belli bir toplumun belli bir süre içindeki basitleştirilmiş ekonomik gidişinin rakamlarla çözümüne denir.

MODERN PENTATLON bk. pentatlon.

MODİST Moda eşyası satan. Şapka yapıcısı.

MODÜL Çap, ölçü. Orantı ölçüsü.

MODÜS VİVENDİ Geçici zaman için yapılan anlaşmadır. Örneğin; ticaret mukavelesinin süresi sona erer ve yeniden müzakere ve yapımı da hayli zaman isterse, geçici bir anlaşmayla ticari ilişkinin sekteye uğramaması sağlanmış olur.

MOLLA HÜSREV Fatih devri ulemâsındandır. «Dürer» isimli kitabı yüzyıllarca hukuk öğretiminde klasik eser olarak okutulmuştur.

MONAD Leibniz'in felsefesinde varlıkları meydana getiren basit bölünmez cevher.

MONADİZM Leibniz'in, evrenin monad'lardan meydana geldiğini anlatan felsefi sistemi. **bk. monad.**

MONARŞİ Bir tek baş tarafından yönetilen devlet şekli. Siyasi güç ve kuvvet kimseye karşı sorumlu olmayan bir kişinin elindedir. Bu kişi hükümdardır. Bu yetkiler ona irs yoluyla veya seçimle verilmiştir.

MONDANİTE Sosyete insanı karakteri Sosyete ile ilgili şeylere düşkünlük.

MONİST Monizm taraflısı. bk. monizm.

MONİZM Evreni tek nedene bağlayarak açıklayan felsefi görüş. Her şey tek gerçekten oluşmuştur. Evreni sadece madde ile açıklayan maddecilik, sadece ruhla açıklayan ruhculuk birer monizm örneğidir. Bunun gibi Hegel'in idealistleri de marksistler de monisttir.

MONOFİZİT Beş ve altıncı yüzyıllarda İsa'nın aynı zamanda hem insan hem de Tanrı olan tek bir tabiatı bulunduğunu ileri süren hıristiyanlara verilen isim. Anlamı tek tabiattır. Yakındoğuda Yakubi, Kıpti ve Ermeni olmak üzere üç monofizit kilise vardır.

MONOGAM Bir tek evlenme yapmış olan kadın veya erkek.

MONOGAMİ Erkeğin tek kadınla ve kadının tek erkekle evlenmesi sistemi.

MONOGRAF 1. İçinde tek konu işlenmiş eser. 2. Tetkik edilmek istenen aynı cins olay ve kurumlardan seçilecek tipin bütün ayrıntılarıyla incelenmesi ve varılacak sonucun, tipin mensup olduğu tüm olay ve kurumlara teşmilidir.

MONOLOG Bir kişi tarafından oynanan küçük komedi. Yalnız başına konuşan bir adamın sözleri.

MONOMANİ (a.t.) Zihnin tek bir şeye takılıp kalması biçimindeki akıl dengesizliği.

MONOTEİZM Tektanrıcılık

MONOTON Tekdüzen.

MONROE NAZARİYESİ A.B.D. eski başkanlarından Monroe'nin 1823'de Amerikan kongresine gönderdiği mesajından esaslarını alan nazariyedir. «Amerika kıtası Avrupa devletleri için sömürge alanı olamaz. Amerika devletlerinin işlerine karışamaz. Amerika devletleri de Avrupa'nın işlerine karışmayacaktır». İkinci Dünya Savaşından sonra A.B.D. bu nazariyeye değişik anlamlar vererek onu terk ve inkâr etmiştir.

MONTESQUİEU (1689-1755) «Kanunların ruhu» isimli yapıtıyla ünlüdür. Her ulusun kendi özel koşullarına uygun ve kendisine has yasalara sahip olması gerektiğini iddia ve ispata çalışmış, diğer yandan da İngi-

liz rejiminin Fransa'da uygulanmasını istemiştir. «Hukuk yasalarda ifadesini bulur. Yasalar eşyanın doğal zorunluğundan çıkan ilişkilerdir. Bir varlığa uygun yasaları yani tabii hukuku bulabilmek için o varlığın içinde yaşadığı hayat ve çevre koşullarını araştırmak lâzımdır. Tabii hukuk aklın varlığı değildir Tabii hukuk varlığın tabiatından doğan ve bu varlığa uygun yasalar toplamıdır». Hükümet şekilleri, siyasi rejimler ve kuvvetler bölümü hakkındaki fikirleri halen kamu hukuku ile devlet felsefesi alanında önemli rol oynamaktadır. Siyasi olgulara doğal ve zorunlu yasa fikrini ilk sokan budur.

MONUMAN Anıt.

MONUMANTAL Anıtsal. Bir anıt gibi.

MORAL Ahlâk, maneviyat. Ahlâkla ilgili, törel, tinsel.

MORALİST Ahlâkçı. Töre üzerine kitap yazan. Töreci.

MORALİZM Bir doktrinde ahlâk elemanının üstünlüğü.

MORATUAR Tek taraflı bir kararla bazı anlaşmaları geçici olarak durdurmaktır.

MORFİNOMAN Morfin tiryakisi.

MORFOLOJİ Canlıların dış şekilleriyle uğraşan bilim. Kelime şekillerinin şekli ve değişmeleri bilgisi. Şekil bilgisi.

MORG Ölüm sebebini veya ölünün hüviyetini tespit için yapılması gereken otopsinin icrasına mahsus adli tıp müessesesidir.

MOROTORYUM Ekonomik kriz hallerinde ülkenin dış borçlarının ödenmesinin bir süre için geri bırakılmasıdır. Bazen de borçlar kısmen veya tamamen kaldırılır. T.C Birinci Cihan Savaşı sonundaki borçları için kısmi morotoryum ilân ederek bir kısım borcunu ödememiştir.

MOSTRA Mal örneği, numune. bk. borsa.

MOTAMO Harfi harfine, kelimesi kelimesine.

MOZOLE Büyük ve ağır yapılı mezar.

MÖNÜ Bir ziyafette yenecek yemeklerin listesi.

MUACCEL Peşin, mühletsiz, vadesiz.

MUÂCELÂT İlaç yapmalar. İlaçla iyi etmeye çalışmalar.

MUADDEL Değişik (tadil edilmiş).

MUADELET Eşitlik, denklik, değer eşitliği.

MUADİL Eşit, denk, eş değerli.

MUAF Affedilmiş, bağışlanmış. Ayrı tutulmuş, serbest.

MUAFİYET Mükellefiyetin genellik prensibine karşı bazı ayrıcalıkları ifade eder. Diplomatlar, malüller, erler bazı resim ve vergilerden muaftırlar.

MUAHADE İki veya daha çok devletin yetkili mümessilleri tarafından hukuki bir sonuç elde etmek için yapılan mukaveledir.

MUAHAZE Çıkışma, tenkit, kınama.

MUAHHAR Sonraki, daha sonraki.

MUAKKİP 1. İzleyen, yolunu tutan, kovuşturan, kovuşturucu, 2. Bir büyüğün yolunda, izinde yürüyen.

MUALLAK Asılmış, asılı. Bir yere dayanmadan boşta duran. Bir sonuca bağlanmamış öylece duran.

MUALLAK HAKLAR Bağlı haklar.

MUALLEL Pürüzlü, çürük, sakat.

MUAMELÂT İşlemler, muameleler.

MUAMELE İdari veya temliki karşılıklı tasarruf.

MUANNİT Ayak direyici. Direngen, direnici.

MUÂR Ariyet verilen şey

MUARAZA Çekişme.

MUAREFE Tanışma, tanışıklık.

MUARIZ Karşı koyan, karşı söyleyen.

MUARRİF Yargıç, noter veya ilgili memur huzurunda bir kimsenin şahıs ve kimliğini beyan ve tasdik edendir (tanık).

MUASIR Çağdaş, şimdiki, bugünkü.

MUATTAL İşlemsiz, görevsiz.

MUÂVAZAA İvazlı akitler, muameleler.

MUAVENET Yardım.

MUAZZEP Azap içinde bulunan.

MUBADELE Bir malın mal ile veya hizmetle yahut para ile değiştirilmesidir.

MUBÂHAT Övünmek, tefahur etmek.

MUBAYAA Satın alma.

MUBDİ' Kârı tamamen kendisine ait olmak üzere başkasına sermaye veren kimsedir

MUCER (müstecer) Kiraya verilen şeydir.

MUCİP Devlette karar yetkisini haiz makamın tasvibine arz edilen hususa o makamın muafakatını bil-

dirmesidir. Gerektirici, icap eden. Sebep, vesile.

MUCİR Kiraya veren.

MÛCİZ Başkalarını yapmada geri bırakan. Kimsenin yapamayacağı yolda olan.

MUDİ 1. Kelime anlamı emanet bırakandır. 2. Ban kacılıkta; kullanılabilecek şekilde bankada parası olan, böyle bir fonu bulunan. 3. Ayrıca keşideci veya ciranta sıfatıyla ticari senedi devredip senet üzerindeki haklardan vazgeçen anlamına da gelir.

MUDİL Çapraşık, karışık.

MUFASSAL Ayrıntılı Uzun uzun, etraflı.

MUGALATA Yanıltmaca, dolanlama.

MUGAYERET Aykırılık, uymazlık.

MUĞLAK Anlaşılmaz, çapraşık, güç anlaşılır.

MUHABBET TELLALLIGI bk. evlenme tellallığı.

MUHABİR BANKA O yerde şubesi bulunmayan bir bankanın anlaşmaya göre o bölge için vereceği işleri yapan diğer bır bankadır. Ülke dışındakilere ecnebi muhabir banka denir.

MUHACİR Hicret eden. bk. hicret.

MUHAKEME 1. Yargı, yargılama, düşünce. 2. Bizi bilinenden bilinmeyenin çözümüne götüren fikri faaliyet.

MUHAKEMENİN DURMASI bk. yargılamanın durması.

MUHAKEMENİN İADESİ (iadei muhakeme) Kesinleşmiş kazai veya idari davalara ait kararların yasada yazılı maddi sebeplerin varlığı halinde yeniden yargılanmasını temin eden olağanüstü bir yasa yoludur. CMUK. 327, 342. HUMK. 445-454.

MUHAKKİK Bir konuyu ilmi biçimde tetkik ve tahkik eden alim. Gerçeği araştıran.

MUHAKKİR Tahkir edici.

MUHÂL Mümkün olmayan. Olmayacak, olmaz. Olacak değil.

MUHÂLÂT Yardım veya müsamaha nedeniyle bir şeyi noksan bedelle temlik etmek.

MUHALEA Kadının kocasından (mehr ve nafakasından vazgeçerek) boşanmayı talep etmesi sonucu boşanmasıdır.

MUHALEFET Bankacılıkta keşideci veya cirantanın

çek, senet, tahvil vs.'nin kaybolduğunu veya çalındığını bildirerek muhatap tarafından bedelinin ödenmemesini temin etmek için mahkemeden alınan kararı bildirmesidir.

MUHALLEF Yeminli.

MUHAL'ÜN ALEYH Havaleyi ödeyecek olan. bk. havale.

MUHAMMED HZ. (571-632) İslam dininin kurucusu. Kureyş kabilesinin Benî Haşim soyundandır. Mekke'de doğdu. Babası Abdullah, annesi Amine'dir. Yetim kaldığından büyük babası Abdülmuttalip ve sonra amcası Ebûtalip tarafından büyütülmüştür. Kırk yaşına dek ticaretle meşgul olmuştur. Hira dağında bir mağarada kendisine Cebrail aracılığıyla ilk kez vahiy gelmiştir. Bu vahiy (oku) diye başlayan Sure'nin ilk Ayet'leridir (İkra Suresi). İslamiyetin gelişmesi için 622'de Mekke'den Medine'ye göç zorunda kalmış ve bu olaya Hicret denmiştir. Bedir, Uhud, Hendek savaşları Hz. Muhammed'ın zaferiyle bitmiş, islamiyet iyice gelişip yayılmıştır. Mekke'yi 630 yılında kansız ele geçirmiş ve 632'de Hacc'a gidip Vedâ hutbesini okumuştur. Medine'de aynı yıl içinde ölmüştür. Dört kızından Hz. Ali ile evlenen Fatıma'nın çocuğu olmuş, diğer kızlarının çocuğu olmamıştır. Dünya tarihinde gelen son Peygamberdir. bk. Kur'an.

MUHAMMİN Malların değerini tayin ve takdır eden ihtisas erbabı.

MUHARREF Üzerinde kalem oynatılmış, değiştirilmiş.

MUHARREM Arabi aylardan birinin adıdır. Bu ayda harp ve husumet haram sayıldığından bu isim verilmiştir. İranlıların (Açemlerin) Hüseyin ve Kerbelâ matemi yaptıkları aydır. Edebiyatımızda matem ayı anlamına gelir.

MUHARREMAT Nikâh ve tanıklığı yasak olan kadın.

MUHARRER Yazılı, yazılmış.

MUHÂSAMA Birbirleriyle davalaşma. Devletlerın harpte dövüşmeleri.

MUHASEBE Kişinin, kurumun veya işletmenin mali durumundaki değişiklikleri, değişiklikten doğan neden ve sonuçları göstermesine yarayan usuller.

MUHASSALA Kuvvetlerin, hedeflerin birleştikleri nokta. Neticelerin hepsi.

MUHASSAS Ayrılmış, özgülenmiş. Tahsis ve tayin olunmuş. Birine mahsus.

MUHASSASAT Ödenek.

MUHASSENAT İyilik, iyilikler. Elverişlilik

MUHAT Çevrilmiş, kuşatılmış, sarılmış.

MUHATABA Bir işlem hakkında tarafların sözlü görüşmeleridir.

MUHATAP 1. Kendisine söz söylenen, söz yöneltilen. 2. Ticarî senet bedelini ödeyecek olan. bk. keşide.

MUHATARA Zarar, ziyan, Can korkusu.

MUHAVERE Biriyle konuşma, diyalog.

MUHÂYEE Menfaatı nöbetleşe taksim etmektir.

MUHAYYER Seçmeli. Beğenmeye bağlı. Beğenmece.

MUHAYYERLİK İstediğini seçmekte serbestlik Bir şeyi kabul edip etmemekte hürlük. bk. hıyar.

MUHBİR Bildirici, ele verici.

MUHİK Haklı, doğru, yerinde.

MUHİK SEBEP Haklı kılan sebep. Yargıcın takdir hakkını kullanmasına yardım eden sebep.

MUHİL Havaleyi yapan. bk. havale.

MUHİP Seven.

MUHİT İhata eden, çeviren. «Allah'ın ilm'i her şeyi muhittir: Allah her şeyi bilir»

MUHKEM Sağlam, berkitilmiş.

MUHTARİYET Yasa ve tüzük dairesinde hareket serbestliği. Salt muhtariyet egemenlik kavramına eşittir. bk. otonomi.

MUHTEKİR İhtikâr eden. Malı saklayıp yokluğunda halkın muzayakasından (sıkıntısından) yararlanarak yüksek fiyatla satan.

MUHTEL Bozuk, bozulmuş. Haleldar olmuş, ziyana uğramış.

MUHTELİF İRTİFAK HAKKI bk. ayni haklar.

MUHTERİ İcat eden, meydana koyan.

MUHTEVA İç, içindeki. Öz.

MUHTIRA 1. Küçük ve önemsiz siparişler için acele tanzim edilmiş belgeler. 2. Diplomasiyle ilgili bir mesele hakkında kendi hükümetinin görüşünü bildiren

ve ilgili memurca nezdinde çalıştığı hükümete verilen yazılı nota.

MUHZIR İlgiliyi mahkemeye götüren, ihzar eden memur.

MUİN Yardımcı «Allah muin'iniz olsun»

MUİR Ariyet veren kimse.

MUJİK Rus köylüsü.

MUKABİL DAVA **bk. mütekabil dava.**

MUKADDEM Önde olan, önde giden. Zamanca eski olan. Üstün olan.

MUKADDEME Önsöz.

MUKADDEMEİ BEYYİNE (beyyine başlangıcı) İddia edilen şeyi tamamen ispat etmemekle beraber bu şeyin vukuuna delâlet eyler. Senetle kanıtlanması gereken olayda yazılı beyyine başlangıcı (başka bir yazılı belge) varsa tanık dinlenebilir. HUMK. 292. Kural olarak senetle kanıtlanması gereken olayda tanık dinlenmez. Yazılı beyyine başlangıcı varsa tanık dinlenmesine karar verilebilir.

MUKALLİT Aslını bilmeden başkasının rey'i ile amel eden kimse olup aslını bilene müçtehit denir. «Bir şeyin aslını öğreniniz, mukallit olmayınız».

MUKANNEN Belli, kestirilmiş. Şaşmaz, oynamaz, düzene bağlı.

MUKARRER Kararlaşmış.

MUKARR'UN BİH İkrar olunan hak.

MUKARR'UN LEH Kendisi için hak ikrar olunan.

MUKASEME Müşterek malı taksim. Bölüşmek.

MUKASSİ Sıkıntılı, sıkıcı, bunaltıcı.

MUKATAA Öyle bir akittir ki, arsası vakıf, üzerinde inşa edilen binası ev, dikilen ağacı mülktür. Bina ve ya ağaçların maliki, arsa için senevi bir kira verir Buna icarei zemin (yer kirası) denir.

MUKATİLÜN Düşmanla harp eden mücahitler.

MUKAVELE Sözleşme. Söz kesme anlamına olup akit kavramının aynısı kabul edilebilir.

MUKAVELEDEN DOĞAN ŞUF'A HAKKI Hak sahibine, hakkının taalluk ettiği taşınmazın malikince başkasına satışı halinde, satışı öğrendiği günden itibaren bir ay içinde bu satışa müdahale ederek o taşınmazı tek taraflı irade beyanıyla tercihan satınalma yetkisi ve-

ren haktır. Bu hak borçlara müteallik şahsi (nısbi) haklardandır. Ve taşınmaz mülkiyetinin takyitlerindendir. Tapuya şerh verilerek sonraki maliklere karşı da dermeyan olunabilen mutlak ayni hak kuvvetini kazanır. MK. 657-658.

MUKAVELE NETİCESİ FAİZ bk. faiz.

MUKAYYET Yazılı, bağlanmış, kaydedilmiş.

MUKAYYET EKSERİYET bk. ekseriyet.

MUKAYYET OLMAK Gözetmek, ilgilenmek.

MUKAYYİD Yazıcı, kaydedici.

MUKİM Oturan, eyleşen.

MUKİR İkrar eden.

MUKNİ Kandırıcı, inandırıcı

MUKRİZ Ödünç veren, borç veren.

MUKTAZİ Gerek, gereken, gerekli.

MUMAİLEYH Adı geçen, işaret olunan.

MUMAİLEYHA Adı geçen kadın.

MUMÂTALE İcap edeni yapmamakta ve icap etmeyeni yapmakta ısrar. Temerrüt.

MUNKATİ OLMAK Kesilmek, arkası gelmemek.

MUNSAP Nehrin denize döküldüğü yer.

MUNSİF İnsaflı.

MUNTAZIR Bekleyen, gözetleyen.

MUNTAZIR OLMAK Beklemek, gözetlemek.

MUNZAM Katma, ek. Katılmış.

MUNZAM TAHSİSAT Bütçede yeri olmakla beraber sarfedilip bittiğinden ilâve olarak alınan tahsisattır.

MURABAHA (tefecilik) Yasal sınır üstünde faiz alma. bk. tefecilik.

MURABAHACI Faizci, tefeci.

MURAFAA Duruşma.

MURAKABE 1. Bakma, gözetleme, denetleme. 2. Dalıp kendinden geçme.

MURAKIP Kontrol ve teftişle görevli memur. Denetmen.

MURİS Miras bırakan kimse. Ölümü ya da gaipliği hakkında verilen karar üzerine mirası açılan kimse.

MURTABIT Bağlı, ilgisi olan, bağlanmış.

MURURUZAMAN bk. zamanaşımı.

MURURUZAMAN DEF'İ Bir davada zamanaşımının ileri sürülmesiyle bir def'i hakkının kullanılmasıdır.

MUSÂBİH Vasiyet edilen mal veya menfaat
MUSADDAK Onaylanmış, tasdikli.
MUSAFAHA El sıkışma, tokalaşma.
MUSAFFA Temizlenmiş, temiz, arınmış. Tasfiye edilmiş.
MUSAHHİH Düzeltmen.
MUSAHIP Padişahın yanında bulunup onu latife ve sözleriyle oyalayan kimse. Danışman. Fikir ve düşüncesi sorulan.
MUSALÂHA Tarafların harbe son verip muahade yapmasıdır. İki tarafın sulh olması.
MUSALEH'ÜN ALEYH Sulh bedeli.
MUSALEH'ÜN ANH Sulhta dava konusu.
MUSALİH Sulh yapan.
MUSHAF Kur'an. Kitap. Sahife halinde yazılmış şey.
MUSİ Vasiyet eden.
MUSİP Yerinde, doğru, uygun. İsabetli, yanılmayan.
MUSİR Israr eden, direnen.
MUSIRREN Direnerek, bekinerek, üstünde durarak.
MUSKİ Susturucu.
MUSLİHANE Barışı bozmadan, barış yoluyla.
MUSON RÜZGÂRI Hint okyanusunda yazın denizden karaya, kışın karadan denize esen devresel rüzgâr
MUSTAKAR GEDİK bk. gedik.
MUŞ'A Şayi hisseyi havi olan şey.
MU'TA Veri. Verilmiş olan.
MUTAASSIP Kendi tarafını aşırılıkla tutan. bk. beğnaz ve beğnazlık.
MUTABAKAT MEKTUBU Bankaca müşteriye gönderilen ve onun bankadaki hesaplarının özetini gösteren mektup. Belli süreler sonu gönderilir ve müşteri de tetkik edip ilgili kısmını iade ile uygunluğunu doğrular.
MUTAD Alışılmış, her zamanki
MUTADEN Âdet olduğu üzere.
MUTAD İŞTİGÂL Alışılmış yaşantının sürdürülmesi için gerekli beden ve akıl gücünün varlığıyla çalışma. TCK. 456/2, 4.
MUTALEB Talebe maruz olan. Borcunu vermeye mecbur olan.
MUTALEBAT İstekler.

MUTALEBE Talep etme. Alacağını isteme.

MUTALLÂKA Boşanmış kadın.

MUTALLİK Karısını boşayan.

MUTASARRIF Bir malın sahibi. Bir işi istediği gibi yöneten. Tanzımattan sonra il ve ilçe arasındaki bölümün yöneticisi.

MUTASYON Değişinim.

MUTATABBİP Hekimlik için gerekli öğrenimi yapmadan ve gerekli diplomayı almadan hasta tedavi eden.

MUTAVAAT ETMEK Boyun eğmek, uymak.

MUTAVASSIT Aracı. Orta halli.

MUTAVASSIT MAL Satışa arz edilen mal karşılığı alınan şeydir ki her zaman ya da bir süre sonra muhtaç olunan mal ile değiştirilmek niyetiyle alınır. Bunlar vaktiyle çay, tütün, mısır, boynuz gibi şeylerdi. Sonra bu mutavassıt mal para olarak ortaya çıkmıştır.

MUTAVATTIN Yerleşmiş, yurtlanmış.

MUTAZAMMIN İçinde olan, kapsayan

MUTAZARRIR Zarar gören.

MUTAZARRIR OLMAK Zarar görmek, zarara uğramak.

MUTBAK Dolmuş, istiap olunmuş.

MUTBİK Değişmeyip süren. İstiap eden.

MUTÇULUK (eudémonisme) Yaşamın anlamını mutlulukta bulan, insan eylemlerinin son ereği olarak mutluluğu gören ahlâk öğretisi.

MU'TED ÜN BİH İtibara lâyık.

MUTEKİT İnançlı.

MUTERİZ Karşı gelen, takışan. İtiraz eden.

MUTEZİLE Sekizinci yüzyılda Vasil ibni Ata tarafından Basra'da kurulan bir islam mezhebidir Tanrının sonsuz adaletine inanır, fakat Kur'an'ın ezeli nitelikte olduğunu kabul etmez. İnsanın iyilik ve fenalık etmekte özgür olduğunu, bunun sonucunda ceza ya da mükâfat göreceğini iddia ederler Kendilerine islamın özgür düşünürleri adını veren mutezile, kaderi inkâr ile «insan ettiklerinin yaratıcısıdır» demiştir. Bunlar sonuçta İran Şii'leriyle birleşmişlerdir.

MUTLAK Bağlı bulunmayan, kayıtlı olmayan, mukayyet olmayan.

MUTLAK BUTLAN (batıl muameleler) **bk. butlan.**

MUTLAK BUTLANLA BATIL EVLENME **bk. batıl evlenme.**

MUTLAK BUTLANIN NETİCELERİ **bk. butlan.**

MUTLAK EKSERİYET bk. ekseriyet.

MUTLAK HAK Bir mal ya da bir şahıs üzerinde inhisari şekilde mevcut bir iktidar ve yetki olup hak sahibince herkese karşı ileri sürülebilen haktır. Mal üzerindeki mutlak hakların konusu maddi bir mal veya mali bir varlıktır. Maddi mal eşyadır. Maddi olmayan mallar fikir ürünleridir. Şahıs üzerindeki mutlak haklar ise insanın kendi şahsı veya şahsiyeti üzerindeki «şahsiyet hakları» ile bazı hallerde başkasının şahsı üzerinde haiz olduğu «mutlak aile hakları»dır.

MUTMAİN OLMAK Gönlü kanmak.

MUTTALİ OLMA' Bir beyanın içindekilerden haberdar olma. Öğrenme

MUTTASIL Aralık vermeden, biteviye, bitişik.

MUTTAZIH Vuzuh kesbeden, meydana çıkan.

MUVACEHE Yüzleşme, yüzyüze gelme.

MUVAKKAT Geçici, iğreti.

MUVAKKAT DEFİ **bk. def'i.**

MUVAKKAT KABUL Belli malların ülkeye gümrük resmi vermeden ithali ile bunların ülkede işlenip mamul hale sokulmasından sonra ihracı. Bu işlem, **serbest bölge** olarak ayrılmış liman şehirlerinde yapılır

MUVAKKAT TEMİNAT **bk. teminat akçesi.**

MUVASALA Gidiş, geliş, erişim.

MUVASALAT Varış, ulaşma.

MUVAZAA Tarafların gerçek maksatlarını gizleyerek hakikaten rızaları olmadığı bir akti üçüncü şahıslara karşı mevcut imiş gibi göstermek için muvafakat beyan etmeleridir. Burada taraflar şeklen beyan ettikleri rızalarının bulunmadığında ve başka türlü olduğunda müttefiktirler. Evlenme aktinde muvazaa iddiası ileri sürülemez. BK. 18.

MUVAZZAF Görevli, ödevlenmiş.

MUVAZZAH Açık, açıklanmış.

MUZAAF İki kat, katmerli.

MUZÂF İzafe olunmuş, katılmış.

MUZAYAKA 1. Yokluk, yoksulluk. 2. Kendisinin veya yakınlarından birisinin maddi veya manevi tamamiyetini veya sosyal vaziyetini tehdit eden bir zararın mevcudiyetinden korkma halidir. Bu korkunun esaslı olması gerekmez. Fiilen mevcut bulunması ve istismarcının bundan haberdar olması kâfidir. BK. 21.

MUZMAHİL OLMAK Yıkılmak, çökmek.

MUZTAR KALMAK Zorunda kalmak, darda kalmak. Sıkışmak, zora gelmek.

MÜBADELE Bir şeyin diğer bir şeyle değiştirilmesi.

MÜBADELE DEĞERİ Bir malın başka bir mal ile mübadele kudretine denir. Bir malın başka bir mal ile mübadele oranını ifade eder.

MÜBAH İşlenip işlenmemesi eşit olan şeydir. bk. ef'ali mükellefin.

MÜBAHASE Konuşma

MÜBAHİ OLMAK Övünmek, övünç duymak.

MÜBALÂTSIZ Saygısız, patavatsız.

MÜBAREZE Birbirine denk iki muharibin harp meydanında vuruşması.

MÜBAŞERET Başlama, girişme, el atma.

MÜBAŞERETEN KATİL Bir kimsenin diğerini taammüden (amden) veya hataen vurup öldürmesidir.

MÜBAŞERETEN SİRKAT Bir şahsın mahfuz yere gizlice girip çaldığı malı bizzat dışarı çıkarmasıdır.

MÜBAYAA Satın alma (bey'den gelir).

MÜBAYENET Ayrılık, tutmazlık, aykırılık.

MÜBDİ Türeten, yaratan, icat eden. Yeni bir şey bulan. Söyleyen. (mubdi; ibza akdinde sermaye veren kimsedir). bk. ibza.

MÜBEŞŞİR Öncü. Muştucu.

MÜBEYYİN Bildiren, anlatan.

MÜBİH İzin veren.

MÜBREM 1. Zaruri. 2. Kaçınılmaz, vazgeçilmez, mutlak olacak olan.

MÜCAHİD Cihad için savaşan. bk. cihad.

MÜCALEME Uluslararasında uyulması hukuken şart olmadığı ve devletlerin buna mecbur bulunmadıkları halde, nezaket, dostluk, cemilekârlık eseri olarak devam ettirdikleri ilişkilerdir.

MÜCAVERET Yakınlık, komşuluk.

MÜCAZAAT Cezalar. Karşılık ceza.

MÜCAZAATI İNTİBAHİYE Dikkate davet eden ceza. Trafik para cezaları gibi.

MÜCAZAATI TEDİBİYE Terbiye verici cezalar. Kabahat cezaları gibi

MÜCAZEFETEN BEY Götürü satış.

MÜCBİR Zorlayan, icbar eden. İkrah eden.

MÜCBİR KUVVET Hayatın normal koşulları içinde kişilerce önlenmesi mümkün olmayan olay ve doğal afetlere (yıldırım, deprem, su baskını, büyük yangın gibi) denir. BK. 252, 256, 293/2, 478, 481. bk. umulmayan hal.

MÜCBİR SEBEP bk. mücbir kuvvet.

MÜCEDDET Yepyeni.

MÜCEDDİT Yenileticı, yenilikçi, çığır açan.

MÜCEHHEZ Donanmış. Hazırlıklı.

MÜCERREDAT Akıl ile düşünülebilen şeyler

MÜCERREP Denenmiş, sınanmış.

MÜCERRET (soyut) Cismi olmayan, yalnız, çıplak, soyulmuş. Akılla düşünülebilen şey.

MÜCERRET ALACAK Sebebi (illeti) mukavelede gösterilmeyen alacaktır. Borcun sebebi bildirilmemiş olsa bile borç ikrarı muteberdir. BK. 66/2.

MÜCERRET BORÇ İKRARI Alacağın sebebi açıklanmadan ve neden doğduğu araştırılmadan sadece ikrarla alacağın muteber olduğunu kabul eden durumdur. Poliçe muteber bir borç ikrarıdır. Borcun sebebini ihtiva etmese bile borç ikrarı muteberdir. BK. 17.

MÜCİP Cevap veren.

MÜCMEL Kısa ve az sozle anlatılmış. Kısa, özetli, kısaltılmış

MÜCRİM Suçlu, cürüm işlemiş olan.

MÜCRİMİYET Suçluluk.

MÜÇTEHED'ÜN FİH İçtihatla çıkarılan hüküm. Hakkında içtihat çıkarılan mesele.

MÜÇTEHİDİN İlmi içtihat sahipleri. Müçtehitler.

MÜÇTEHİT Bir şeyi anlamak için uğraşan, kitap ı ve sünnet'ten hüküm çıkaran. İlmi içtihat sahibi. İçtihat eden.

MÜÇTEHİT Fİ'L' MES'ELE Mezhepte hükmü mevcut

olmayan konularda (sorunlarda) içtihada muktedir olan âlim.

MÜÇTEMİ Toplanmış, birleşmiş, biraraya gelmış.

MÜÇTEMİAN Topluca, toplu olarak, hep birden.

MÜDAFAA HAKKI Ferdin mahkemede hak ve menfaatını korumak için gerekli gördüğü yasal araçları kullanmakta serbest olması.

MÜDAFAAYI MEŞRUA bk. meşru müdafaa.

MÜDAHALE 1. Devletler hukukunda: «Bir devlete rızasıyla yapacağı şeyi yaptırmamak, yapmayacağı şeyi yaptırmaktır-Lawrence.» 2. Hukuk usulünde: Asli ve fer'i müdahale vardır. a. **Asli müdahale;** mahkemeye açılmış bir davada anlaşmazlık konusu olan hakkın kendisine ait olduğunu iddia eden üçüncü şahsın davaya kabulünü ve iddiasının tetkikini talep etmesidir b. **Fer'i müdahale;** hakkı veya borcu açılmış bulunan davanın sonucuna bağlı olan üçüncü şahsın menfaatı olan tarafa katılmasıdır. 3. Ceza usulünde: C.S. tarafından sorgu yargıçlığına veya ceza mahkemesine açılmış bir davaya suçtan zarar görenin kişisel haklarını istemek üzere katılmasıdır. Bu işlem, yazılı dilekçe ile istenir ve müdahilliğine karar verilen, kamu adına açılmış davayı temyiz etme hakkını kazanır. Müdahil; sanığın cezalandırılmasından başka, maddi ve manevi tazminat da isteyebilir. Bunlar müdahale dilekçesinde istenecek ve miktarları ayrı ayrı gösterilecektir. CMUK. 345-372.

MÜDAHALENİN MEN'İ DAVASI Taşınır veya taşınmaz bir mala vaki tecavüz ve taarruzun men'i için malik ya da zilyet tarafından açılan ayni hak davasıdır.

MÜDAHANE Dalkavukluk, kavuk sallama, yardakçılık

MÜDAHİL bk. müdahale.

MÜDÂRÂ Yüze gülme, birinin suyunca gitme.

MÜDAYENE Para borçlanma

MÜDAYENE SENEDİ Borç senedi.

MÜDBİR Mevkiini kaybetmiş olan, düşkün, talihsiz.

MÜDDEA Davacının dava eylediği şey. Buna müddeabih de denir.

MÜDDEABİH Dava olunan şey.

MÜDDEİ Davacı, dava eden.

MÜDDEİALEYH Dava edilen (yerine göre davalı, yerine göre borçlu, yerine göre ise sanıktır).

MÜDDET Zaman ve mehil anlamınadır. Kapıtalin verim için yatırıldığı süre.

MÜDEBBİR Tedbirli, itinalı.

MÜDEKKİK Tetkik eden, araştıran. Meraklı.

MÜDELLEL Belgeli, kanıtlı, inandırıcı.

MÜDEVVEN Derlenip toparlanmış, düzenlenmiş.

MÜDEVVENAT Müdevvenin çoğulu.

MÜDHA'İLEYH Kendisine hediye verilen kimse.

MÜDLİ bk. **İdlâ.**

MÜEBBED Sonsuz, ebedi

MÜECCEL Peşin olmayan. İleride belli bir zamanda verilmesi şart olan Mühletli, vadeli, geri bırakılmış.

MÜECCELİYET Borcun belli bir zamana bağlanmış olması hali. Zıddı muacceliyet'tir.

MÜEDDİ Mucip olan, icap eden. Sebep. Saik olan.

MÜEDDİ OLMAK Gerektirmek, yol açmak.

MÜELLEF Yazılan eser. Telif olunan.

MÜELLEFAT Yazılan eserler Telifat.

MÜELLİF Yazar. Eser yazan. Telif eden

MÜEMMEN Saglanmış, güven altında.

MÜESSES Kurulu.

MÜESSESE Kurum. Teşebbüse dahil teknik bir birlik

MÜESSİR Etken, etkili.

MÜESSİR FİİL Etkili eylem. Tesir edici, cismen zarar veren fiil. TCK. 456, 459.

MÜESSİS Kurucu. Tesis edici.

MÜEVVELEN Kaçamaklı olarak.

MÜEYYET Dogrulanmış, teyit olunmuş, kuvvetlendirilmiş, sağlamlaştırılmış.

MÜEYYİDE Yaptıran, yaptırma gücü. Yaptırım. Hukuktaki kural ve esasların kabul ve uygulanması için yasalara konulan hükümler.

MÜEYYİT Pekiştiren, sağlamlaştıran, doğrulayan.

MÜFESSİR Açıklayan, izah ve tefsir eden, yoran, yorumcu.

MÜFEVVİT Yokeden.

MÜFİT Yararlı, anlatımlı.

MÜFLİS İflas eden. Borcunu, malı mülkü ve tekmil a-

lacakları ile karşılayamayan. İflas halindeki borçlu. İc. İf. K. 312-314.

MÜFREDAT Toptan bilinen şeylerin ayrıntıları, birer birer sayılmışları.

MÜFREZ Bölünmüş (arazi için), taksim olunmuş.

MÜFSİT İfsat eden, ara bozan, fenalaştıran. Sıhhati bozan. bk. ef'ali mükellefin.

MÜFTERİ İftira eden. Birisinin üzerine suç atan.

MÜFTİ Fıkıh meseleleri üzerine sorulan sorulara cevap veren zat.

MÜHDİ Hediye veren kimse.

MÜHLET bk. mehil.

MÜHLİK Öldürücü.

MÜKÂLEME Konuşma.

MÜKÂRİ Nefsini veya hayvanını kiraya veren.

MÜKÂTEBE Bir işlem hakkında tarafların mektuplaşması, yazışma.

MÜKELLEF Akıl baliğ olan. Aklı yerinde ve büluğa ermiş kimse.

MÜKELLEFİYET Bir kimse veya bir şeye yükletilen külfet. Bu külfet; eda, görev ya da içtinap şeklinde tezahür eder.

MÜKERRER Tekrarlı, tekraren.

MÜKERRER İSKONTO Bir bankanın bedelini ödediği bir senedi diğer bankaya iskonto ettirerek bedelini elde etme yoluna gitmesinden ibaret banka işlemi. Bunu bankerler de yapar.

MÜKERRER POLİÇE (retret) Elindeki poliçe tediye edilmeden hamilin senet bedeli, faiz, masraf vs. ziyadelerden meydana gelen meblağı ihtiva eden kıymet yekûnu üzerinden keşideciye (veya cirantalar ile diğer mesullerden birine) çektiği ikinci poliçenin adıdır.

MÜKERRER SİGORTA Sigortacının diğer bir sigorta şirketiyle yaptığı sigortadır. Böylece kendisine ait rizikoların bir kısmını veya tamamını diğer bir sigorta nezdinde sigorta ettirir. Bizde Milli Reasürans'a diğer sigorta şirketleri bu sigortayı yaptırırlar. TTK. 1276-1473.

MÜKEYYİFAT Keyif veren maddeler.

MÜKREH İcbar olunan, zorlanan, korkutulan.

MÜKREH'ÜN ALEYH Korku ile, cebirle yaptırılmak istenen iş.

MÜKREH'ÜN BİH Zorla bir iş yaptırmada korkuyu mucip olan şeydir.

MÜKRİH Cebreden kimse.

MÜKRİM İkram eden, ağırlayan, ağırlayıcı.

MÜKTESEP Kazanılmış, edinilmiş.

MÜKTESEP HAK Kazanılmış, edinilmiş hak. Sonradan ortaya çıkan durum kazanılmış hakkı bozamaz. «Müktesep hakları bozan yasalar demokratik idarelerde çıkmaz».

MÜLÂKAT Buluşma, kavuşma, görüşme.

MÜLÂKİ Buluşan, kavuşan.

MÜLÂKİ OLMAK Buluşmak, kavuşmak.

MÜLÂSIK Yapışık.

MÜLÂYEMET Uygunluk, yumuşaklık.

MÜLÂZEMET Bir kimsenin yanında bulunmak. Bir memuriyette bir süre maaşsız çalışmak.

MÜLÂZIM Birisiyle daima beraber olan. Bir memuriyette parasız bir süre çalışan.

MÜLEYYİN Yumuşatıcı.

MÜLGA Kaldırılmış, ilga olunmuş, lağvolunmuş. Kapatılmış.

MÜLHAK Eklenen. Lâhik olan. Katılmış, eklenmiş

MÜLHAKAT Katmalar, ulantılar.

MÜLHAK BÜTÇE bk. bütçe.

MÜLHİD Dinsiz, imansız.

MÜLK'İ MÜVERRAH Zaman beyanı suretiyle mülkiyet iddiası. Örnegin; üç yıldan beri mülkümdür demek gibi.

MÜLKİYET HAKKI Bir şeye malik olanın o şeyden yasal yolda dilediği gibi tasarruf etmesi. Haksız olarak o şeye vaziyet eden herkese karşı istihkak davası açmak ve her nevi müdahaleyi önleyip men etmek hakkıdır. MK. 618. bk. ayni haklar. «Adalet mülkün temelidir-Atatürk.»

MÜLKİYETİ MUHAFAZA MUKAVELESİ Mal başkasına satılıp devredildiği halde malın mülkiyetini, malı devreden üzerinde bırakan mukaveledir Muteber olması için taşınır malı alanın ikâmetgâhında noterce tasdiki lâzımdır. MK. 688.

MÜLKİYETİ MÜŞTEREKE bk. müşterek mülkiyet.
MÜLKİYETİN DIŞINDAKİ AYNİ HAKLAR Maddi mallar üzerindeki hakimiyet hakları olup mülkiyet dışında kalan ayni haklardır. İrtifak, rehin, ipotek hakları ile gayrımenkul mükellefiyeti gibi haklardır. MK. 703-886. bk. aynı haklar.
MÜLKİYETİN NAKLİ GAYESİ GÜDEN AKİTLER bk. akdin nevileri.
MÜLLÂK Malikler.
MÜLTECİ Sığınan, sığınık.
MÜLTEKİT Kaybolmuş şeyi bulan.
MÜLTEZEM Tutulan, olması istenen, gerekli görülen Kayırılan.
MÜLTEZİM Bir köyün veya kasabanın aşar veya rüsumu'nu deruhte ve iltizam edip buna karşı hazineye belli bir miktar para veren kişi.
MÜLTİLATERAL Çok yanlı, çok taraflı.
MÜLTİMİLYONER Bir kaç kere milyoner.
MÜMANAAT ETMEK Engellemek, engel olmak, bırakmamak.
MÜMASİL Benzer.
MÜMBAİS İleri gelmiş.
MÜMESSİL Bir diğerini temsil eden kimsedir ki bu temsil yasadan ya da akitten doğar. BK. 32.
MÜMEYYİZ İyiyi kötüden ayırabilen. Temyız eden. Mümeyyizlik meselesi her olayda ayrı ayrı tetkik olunmalıdır. Mümeyyizlik medeni hakları kullanmanın koşullarından biridir.
MÜMEYYİZ'ÜN ALEYH Aleyhine temyiz yoluna gidilen.
MÜMEYYİZ'ÜN BİH Temyiz edilen hüküm.
MÜMİN İnanmış. Tasdik eden. Kabul eden. Müsluman.
MÜMKİN'ÜT TAHARRUZ Sakınılması mümkün olan.
MÜMTAZ Emsaline faik olduğu kabul edilen. Seçkin.
MÜMTEÇ Neticelenmiş.
MÜMTED Uzayıp giden, imtidat eden.
MÜMTENİ Olamaz, olursuz.
MÜMZÂ İmza edilmiş.
MÜMZİ İmzalayan.
MÜNACAAT Yakarış.
MÜNAFERET Nefret etme, sevişememe.

MÜNAFIK **bk. nifak.**

MÜNAFİ Uymaz, aykırı.

MÜNAKALÂT Ulaştırma.

MÜNAKASA Eksiltme. Müzayedenin zıddı olup karşılıklı eksiltme demektir. **bk. müzayede.**

MÜNAKEHA Evlenmek.

MÜNAKEHAT Evlilikle ilgili hükümler. Evlenmeler.

MÜN'AKIZ Evvelce geçen bir sözü bozan, nakzeden.

MÜN'AKİT Kurulmuş, toplanmış. Resmen kabul edilmiş. Aktedilmiş.

MÜNASAFETEN Yarı yarıya.

MÜNAVEBE Nöbetleşe, sıralaşa.

MÜNAZAA Kavga, çekişme, niza hali. Tartışı.

MÜNAZİ'ÜN FİH Aidiyeti çekişmeli olan mal veya haktır. Buna dava olunan şey veya müddeabih de denir.

MÜNCER OLMAK —...e dökülmek, varmak. (İş kavgaya müncer oldu: İş kavgaya döküldü, veya vardı).

MÜNCEZİP Kapılmış, tutulmuş, gönlü akmış.

MÜNCİ Kurtarıcı.

MÜNDEFİ OLMAK Savulmak, savuşturulmak.

MÜNDEMİÇ Bir şeyin içinde veya altında saklı bulunan.

MÜNDEMİÇ OLMAK İçinde bulunmak, taşmak.

MÜNDERİÇ OLMAK Yer almış olmak, alınmış olmak.

MÜNDERİS OLMAK Çökmek, yıkılmak, batmak.

MÜNEBBİH Uyuşturucu, uyarıcı.

MÜNEVVİM Uyutucu.

MÜNEZZEH Bir sıfatla nitelenmeye muhtaç olmayan. Arı, temiz.

MÜNFESİH Dağılmış, bozulmuş.

MÜNHAD Alçak yer (arazi için).

MÜNHASIRAN Yalnız, sadece

MÜNHASIRAN ŞAHSA BAĞLI HAKLAR Başkasına devredilemedikleri gibi, başkası tarafından —bilhassa kanuni mümessilce— kullanılamayan, sadece hak sahibi tarafından kullanılması mümkün olan haklardır. Kazai rüşt talebinde bulunmak MK. 12, nişan bozma, evlenmenin feshini dava etme, boşanma davası açma MK. 135, nesebin reddi MK. 242, evlilik dışı

doğan çocuğu tanıma MK. 291, babalık davası açma MK. 295 gibi haklardır.

MÜNHAT Çökük, basık, ingın (arazi için).

MÜNHEDİM Yıkılan, çöken, yıkık (binalar için).

MÜNHEZİM Bozgun, bozguna uğramış

MÜNHEZİMEN Bozularak, yenilerek, mağlup olarak.

MÜNKARİZ Batmış, çökmüş.

MÜNKASEM Bölünmüş, parçalanmış.

MÜNKAT Boyun eğmiş. Uymuş, bağlı.

MÜNKAZİ OLMAK Bitmek (süre için), sona ermek, günü gelmek, günü yetmek.

MÜNKER İnkâr olunan, kabul olunmayan, beğenilmeyen.

MÜNKİR İnkâr eden, kabul etmeyen.

MÜNKİR NEKİR Soru melekleri. **bk. Melekler.**

MÜNTAHAP Seçilmiş, seçme.

MÜNTAHİP Seçmen.

MÜNTAKİL Geçmiş, miras kalmış, intikal eden Kalan. Geçen.

MÜNTAKİM Öç alan.

MÜNTEFA'ÜN BİH Kendisinden faydalanılan şey

MÜNTEHÂ Son, uç.

MÜNTEHİ Nihayet bulan.

MÜNTEHİR İntihar eden. Kendisini öldüren

MÜNTESİP Girmiş, kapılanmış. Birisine veya bir yere bağlanmış. İntisap etmiş.

MÜNTEŞİR Yaygın, yayılmış, Yayınlanan.

MÜPHEM Anlaşılmayacak derecede kapalı söz.

MÜPTEDİ Acemi. Yeni bağlanmış. Çırak.

MÜPTENİ Dayanmış.

MÜRABAHA Yasal sınırdan fazla faizle para vermek.

MÜRADİF Anlamdaş, eş anlamlı. Arkadaş.

MÜRAFAA Icra tetkik mercii ile Yargıtay'daki duruşmalar için kullanılan terim.

MÜRAHİK Yenıyetme. On iki yaşını bitirmiş fakat baliğ olmamış erkek. **bk. tıfl.**

MÜRAHİKA Dokuz yaşını bitırmiş, fakat balığ olmamış kız çocuk. **bk. tıfl.**

MÜRASELÂT Yazışmalar, haberleşmeler, mektuplaşma.

MÜRASELE Haberleşme, mektuplaşma.

MÜREBBİ (muallim) Terbiye eden. Eğiten. Gençliğin öğretim ve eğitim görevini yüklenmiş bulunan.

MÜREKKEP FAİZ Faize faiz yürütülmesidir. **bk. faiz.**

MÜRETTEP Tertip edilmiş, düzenlenmiş, kurulmuş. Düzenli, danışıklı.

MÜREVVİÇ Destekleyici.

MÜRSEL'ÜN İLEYH Kendisine yollanan, gönderilen. Söz kendisine tebliğ edilen.

MÜRSİL Gönderen. Sözünü tebliğ için birini diğerine gönderen

MÜRŞİT 1. Doğru yola götüren. 2. İnsanlara, Allaha ve gerçeğe ulaşma yollarını öğreten. 3. Şeyh. «Hayatta en hakiki mürşit ilimdir-Atatürk».

MÜRTECİ Gerici. Geriye dönmek isteklisi.

MÜRTEFİ Yüksek irtifalı (arazi için). Aksi münhad'dır.

MÜRTEHİN Rehin alan kimse

MÜRTEKİP İrtikâp suçunu işleyen. Rüşvet yiyici. TCK. 212-213.

MÜRTEŞİ Rüşvet alan. TCK. 212-226. **bk. rüşvet.**

MÜRTET İslam dininden çıkan şahıs.

MÜRTEZİKA Vakıftan yararlanan, ücret ve görev alan

MÜRUR Geçmek. Üzerinden geçmek. Sona ermek.

MÜRUR HAKKI Bir taşınmazdan diğer taşınmaz sahibinin geçebilmesi şeklinde tesis olunmuş bir ayni haktır ki tapuya tescil ile hüküm ifade eder. MK. 671, 672. **bk. geçit hakkı.**

MÜRURUZAMAN (zamanaşımı) Yasanın gösterdiği koşullar altında belli bir sürenin geçmesi üzerine bir hak kazanma veya bir külfetten kurtulma yoludur. «Dava etmek imkânsızlığı içinde bulunan kimse aleyhine zamanaşımı işlemez». BK. 60, 62, 66, 118/3, 125-131, 133-140, 207, 309, 363, 445. MK. 87, 119, 436, 437, 501, 512, 565, 579, 580, 614, 638, 639, 762, 779, 897, 902 **bk. zamanaşımı.**

MÜRÜVVET İnsaniyet, adamlık.

MÜSADEME Vuruşma, çatışma. Gemilerin çarpışması.

MÜSADERE (zoralımı) Elkoyma. Suçta kullanılan veya kullanılmak üzere hazırlanan veya suç işlenmesinden husule gelen yahut bizzat kendisi suç konusu olan şe-

yin yasa gereğince ve mahkeme kararıyla zaptıdır. Eğer bu şey suçla alâkası olmayan kimselere aitse ve suçta kullanılacağı bilinerek verilmemişse zaptolunmaz. TCK. 36.

MÜSADİF Rastlayan, düşen, rasgelen.

MÜSAFİH Zina yapan.

MÜSAKKAFAT Üzeri dam ile örtülü yapılar. Üstü örtülü vakıf yapılar

MÜSALÂHA Silahla sağlanan barış. Barışma, uzlaşma.

MÜSÂLEH Vasiyetten istifade eden, lehine vasiyet yapılan.

MÜSALEMET İyi geçim. Taraflar arasında barışıklık.

MÜSALEMETKÂRANE Barışçı olarak

MÜSAVEME Bir malın evvelki değerini nazara almadan herhangi bir paha ile satmaktır.

MÜSEBBİP Yol açan, sebep olan.

MÜSELCEL Kütüğe yazılmış, kütüğe geçirilmiş Defetere geçmiş, sicile kaydolmuş.

MÜSELLÂH Silahlı, silahlanmış.

MÜSELLEM Söz götürmez.

MÜSELLİM Osmanlı devrinde vilayet (il) örgütü kurulmadan önce Vali yerinde çalışan memurun adı.

MÜSELSEL Ardı ardına, zincirleme.

MÜSEMMÂ Ad verilmiş, isim konmuş.

MÜSEMMEN (müsmen) Bedel karşılığı satılan şey.

MÜSENNÂT Sınır ve su arklarının kenarları.

MÜSEVVİD Karşılık yazıların müsveddelerini hazırlayan memur.

MÜSEVVİĞ Bir şeye cevaz veren.

MÜSİN Yaşlı.

MÜSKİRAT İçilmesi veya yenmesi sarhoşluk veren şey.

MÜSLİM İslam niteliğini haiz olan. bk. islam.

MÜSMİR Faydalı, semereli, meyveli, verimli.

MÜSPET Olumlu, denenmiş, yapıcı.

MÜSPET HUKUK Belli bir zamanda belli bir toplumu nizamlayan güçlü kurallardır. Hukuk deyiminin içine yasa, örf, âdet, mahkeme içtihatları dahildir bk. Hugo Grotius, tabii hukuk.

MÜSPET ŞART bk. şart.

MÜSPET ZARAR Borçlunun akit hükümlerini hiç ye-

rine getirmemek veya zamanında borcunu eda etmemek suretiyle alacaklıyı zarara uğratmasıdır. BK. 96, 102.

MÜSTAGRAK Batmış, dalmış.

MÜSTAGRAK'I BİDDEYN Borca batmış.

MÜSTAĞNİ Gözü tok, nazlı. Gerektirmeyen.

MÜSTAHAP bk. ef'ali mükellefin.

MÜSTAHDEM İstihdam edilen. İş sahibinin yanında çalıştırdığı işçi.

MÜSTAHFIZ 1. Koruyan. 2. Kırk yaşından sonrakı askerlik.

MÜSTAHSEN Güzel, beğenilen, ıyı görülen

MÜSTAHSİL İstihsal eden. Yetiştirici, üretici.

MÜSTAHZAR Hazır, hazırlanmış.

MÜSTAKAR Karar kılınan. Devamlı. Uygun görülen. Kararlı. Durulan yer.

MÜSTAKİL MÜLKİYET bk. ayni haklar.

MÜSTAKİM Doğru, namuslu. Düz.

MÜSTAKİR Yerleşmiş. Karar bulmuş.

MÜSTAKRİZ Ödünç alan, borçlanan

MÜSTAMEL Kullanılmış.

MÜSTAMİL Kullanan.

MÜSTANTİK Sorgu yargıcı.

MÜSTASNİ İstisna aktinde yapılacak şeyi yaptıran

MÜSTEAR Ariyet alınan şey.

MÜSTEBAN Belli, açık, meydanda.

MÜSTEBAT GÖRMEK Uzak görmek, uzaksamak.

MÜSTEBİT Diktatör. İstibdadı seven. İnsanları kendi keyfince yöneten.

MÜSTEBZİ İbza aktinde sermaye alan. bk. ibza.

MÜSTECİP Kabul olunmuş.

MÜSTECİR Kiracı, kira ile tutan.

MÜSTEDİ Dilekçe veren. Dilekçi.

MÜSTEFİT OLMAK Yararlanmak.

MÜSTEGALLAT Vakfa gelir getirmesi için tavanlı, damlı veya damsız vakfedilmiş olan mallar anlamına gelen Müstegal kelimesinin çoğulu.

MÜSTEHAK İstihkak yoluyla zaptedilen mal. Hak kazanmış, lâyık.

MÜSTEHAP bk. ef'ali mükellefin.

MÜSTEHCEN Açık saçık, edep dışı Müşterek hisse na-

zaran edebi ızrar eden fiil ve şeyler. Halkın ar ve haya duygularını inciten ve ayıp sayılan söz, resim, yazıdaki müstehcenliği takdir ve tayın yargıca aittir. TCK. 426, 427

MÜSTEHİK Başkasının elindeki malın kendisine ait olduğunu kanıtlayan.

MÜSTEHLEK Sarfolunan. Helâk olan.

MÜSTEHLİK Tüketen, harcayan, sarfeden, istihlâk eden, yokeden.

MÜSTEİR Ariyet alan Muir, arıyet verendir. İstiare, arıyet almaktır. İare, ariyet vermektir

MÜSTEKİN Sükûn bulan. Gizlenip saklanan

MÜSTEKRA Kiraya verilen eşya.

MÜSTEKRİ Kira ile tutulan kimse.

MÜSTELZİM Gereken, gerektiren.

MÜSTEMİN Başkasının ülkesine izinle dahil olan kimse

MÜSTEMİREN Ara vermeden, arasız, bidüziye. Devamlı olarak.

MÜSTENKİF Oy unu olumlu veya olumsuz olarak belirtmekten çekinen. O iş hakkında fikri olmayan. Çekimser. Oy'a kasden iştirak etmeyen. Oy'unu belirtmekten korkan aydın değildir, zavallıdır, korkaktır.

MÜSTES'A bk. istis'a.

MÜSTES'AT bk. istis'a.

MÜSTES'İ bk. istis'a.

MÜSTEŞRİK Şark'a ait ilimleri bilen. Doğubilimci.

MÜSTEVDA Saklanmak üzere kendisine verilen malı (vedia'yı) kabul eden kimse. bk. vedia.

MÜSTEVLİ Ele geçiren. Yayılan.

MÜŞ'A Şayi hisseli olan şey.

MÜŞABEHET Benzerlik, denklik.

MÜŞAHED Meydanda olan, görülen.

MÜŞAHERETEN İCARE Aylık yapılan kira akti.

MÜŞAHHAS Kişileşmiş, somutlaşmış. Somut.

MÜŞAREKET Ortaklık, ortaklaşma. İşteşlik.

MÜŞARİK Ortak olan, şerik.

MÜŞARÜNİLEYH Adı geçen, adı anılan.

MÜŞAVERE Danışma. istişare.

MÜŞEBBEB Benzetilen.

MÜŞEBBEHÜNBİH Kendisine benzetilen.

MÜŞEVVEŞ Karışık, düzensiz.

MÜŞEVVIK Teşvik eden, ayartan, kışkırtıcı.
MÜŞ'İR Gösterge. Bildiren. Gösterici.
MÜŞRİF Vakıf malı muhafaza eden. Etrafa bakan, etrafı gören.
MÜŞTAK Ayrılmış, üremiş, çıkmış. İştikak etmiş. Çoğulu **müştakat**'tır.
MÜŞTED Şiddetli.
MÜŞTEHAD Erkekliği tahrik edecek hale gelmiş kız.
MÜŞTEKİ Şikâyetçi.
MÜŞTEMİLÂT Oturmak veya kullanılmak için yapılmış taşınmazların kullanış maksadını tamamlayan diğer bina ve yapılardır. Binadan ayrı kömürlük, ahır, kümes gibi. TCK.'nda; kapısı binanın içine veya avlusuna açılan yer binanın müştemilâtı sayılmıştır. Kelime olarak eklentiler, bağlantılar demektir
MÜŞTEREK BORÇLU Alacaklıya karşı aynı şey için birden çok kişilerin borçlu olmasıdır. Borç misilen edası gereken cinsten ise (para borcu gibi) alacaklı borçluya isabet eden kısmı ondan isteyebilir. Aynen edası icap eden borç ise, alacaklı borçlulardan herhangi birinden borcun aynen ve tamamen edasını isteyebilir.
MÜŞTEREK MARKA **bk. marka.**
MÜŞTEREK MÜLKİYET (beraber mülkiyet) Birden çok kimselerin şayian bir mala sahip olmalarıdır. MK nun 623. md. sinde «birden ziyade kimseler bir mala şayian malik olur ve hisseleri bilfiil taksim edilmemiş bulunursa onlar o şeyin hissedarıdırlar». Bu husus, yasamızdaki müşterek mülkiyetin tarifidir. Müşterek maliklerin birbirleriyle olan ilişkileri, müşterek mala hep birlikte malik olmalarından ibarettir. Her ortağın hissesi 1/2, 1/3, 1/4 gibi belli ve belirtilmiş bulunmaktadır. Herkes kendi hissesi üzerinde tek başına tasarrufta bulunabilir. **bk. iştirak halinde mülkiyet, şayi hisse, ayni haklar.**
MÜŞTEREK SİGORTA Aynı şeyin aynı şekilde birden ziyade şirketlerce sigorta edilmesidir. TTK. 904, 1285.
MÜTAREKE Harbeden ordular arasında savaşın durdurulmasıdır. Bırakışma.
MÜTEAL Yüce, yüksek, deney üstü.
MÜTEAMMİM Yaygın, genelleşmiş.

MÜTEAMMİT Tasımlı. Kurmuş. Kuruşturmuş.

MÜTEARİFE Belit. Tanıtlanması gerekmeyen söz.

MÜTEAZZİ Kurulmuş, uzuvlanmış.

MÜTEBAKİ Geri kalan. Artan.

MÜTEBARİZ Beliren, belirmiş.

MÜTEBAYİAN (akideyn) Satıcı ve alıcı demektir.

MÜTEBAYİN Birbirini tutmaz, uyuşmaz. Birbirine aykırı.

MÜTEBEDDİL Değişen, kararsız.

MÜTEBENNA Evlat edinilen çocuk. **Tebenni**, evlat edinmedir.

MÜTEBENNİ Evlat edinilen kimse.

MÜTEBERRİ Hibede bulunmak, sadaka vermek. İvazsız mal veren

MÜTECASİR Yapılması gerekmeyeni yapmağa kalkan, cüret eden.

MÜTECEZZİ Bölünmüş, parçalanmış, tecezzi etmiş.

MÜTEDAHİL Girişik. Birikmiş.

MÜTEDAHİL VERGİ (bakaya vergı) Ait olduğu sene içinde tarh edilmeyen veya tarh edildiği halde tahsil olunamayan ve böylece tedahülde kalan vergidir. **Tedahül**, bir taksidin ödenmeden öbür taksidin gelmesidir.

MÜTEDA'İYYEN Davacı ve davalı

MÜTEDAVİL Kullanılan, dönen, elden ele geçen (para).

MÜTEDAVİL SERMAYE Adi bütçe içinde idare edilen sınai, ticari müessese ve idarelerin mal, madde, malzeme, işçi ve uzman ücretlerini karşılamak üzere bütçeye konulan tahsisattır. Katma veya muhtar bütçeli devlet işletme ve kurumlarına da mütedavil sermaye verilmektedir. Üniversiteler gibi.

MÜTEDEYYİN Dine bağlı.

MÜTEFAVİT Birbirinden farklı olan, nitelikleri ayrı olan.

MÜTEFERRİ Bir kökten ayrılan. Fer'lere ayrılmış. **Fer'**, kökten ayrılan dallardan, kollardan herbiri demektir.

MÜTEFERRİK Ayrı ayrı, dağınık.

MÜTEFESSİH Bozulmuş. Çürümüş, kokmuş.

MÜTEFEVVİK Üstün, üstün gelen.

MÜTEGALLİBE Zorbalar, zorba takımı. Hakkı bulunan-

ların korkularından alacaklarını dava ve talep edemedikleri korkunç kimseler.

MÜTEGAYYİR Değişken.

MÜTEHAKKİM Tahakküm eden, baskıcı. Dediği dedik.

MÜTEHALİF Birbirine uymaz, uyuşmaz.

MÜTEHARRİK TEZGÂH bk. Fordizm.

MÜTEHATİR Yekdiğerini tekzip eden, birbirinin bulanını mucip olan.

MÜTEHAVVİL Değişken, değişik, kararsız.

MÜTEHAVVİL MASRAFLAR Üretim miktarına bağlı ve üretim miktarına oranla değişen masraflardır.

MÜTEHAYYİR Şaşmış, şaşırmış, şaşakalmış.

MÜTEHEVVİR Kızgın, gözü dumanlı.

MÜTEKABİL DAVA (karşı dava) Davacının açmış olduğu davaya karşı ve bu dava ile beraber halledilmek üzere davalının açtığı davadır. HUMK. 203-207. Cezada; şahsi davada suçlunun, şahsi davacıya mukabil suç isnadı suretiyle açtığı davadır. CMUK. 357. bk. cevap.

MÜTEKABİLİYET ESASI Ecnebiler hakkında oturdukları yer devletince uygulanan usulün karşılıklı olacağını ifade eder.

MÜTEKABİL SİGORTA Karı-kocadan birinin ölümünde sağ kalana belli bir miktar para verilmesini temin eden sigorta.

MÜTEKADDİM Önce gelen, daha önceki.

MÜTEKADDİMİN Eskiler, başta gelenler.

MÜTEKAVVİM Kendisinden intifaı caiz ve mübah olan mal.

MÜTEKEBBİR Kibirli. «Fazla tevazu kibirden gelir».

MÜTEKELLİM Söyleyen.

MÜTELEVVİN Dönek. Renkli, alaca.

MÜTEMADİ SUÇ bk. suç nevileri.

MÜTEMARİZ Yalandan hasta, Sahtekâr.

MÜTEMEDDİN Uygarlaşmış, uygar.

MÜTEMEKKİN Yerleşmiş, mekân tutmuş.

MÜ'TEMEN Emniyet olunur, itimat edilir kimse

MÜTEMERRİT Yapılması icap eden şeyi yapmamakta ısrar eden. Dik kafa.

MÜTEMMİM Tamamlayıcı, bütünleyici. (matematikte) bütünler, (felsefede) tümler ve (gramerde) tümleç.

MÜTEMMİMAT Tamamlayıcı unsurlar

MÜTEMMİM CÜZ Mahalli örf'e göre bir şeyin esaslı bir unsurunu teşkil eden, o şey telef veya tahrip ya da tağyir edilmedikçe ondan ayrılması kabil olmayan cüzlerdir. MK. 619. O şeye malik olan onun mütemmim cüz'üne de malik olur. Cüz': bölük. parça anlamınadır. TTK. 900.

MÜTEMMİM YEMİN Tamamlayıcı yemin. bk. yemin.

MÜTENAKIZ Çelişik, çatışım.

MÜTENAVİP Nöbetleşe, almaşık (felsefede).

MÜTENEVVI Türlü, çeşitli.

MÜTERADİF Eş anlamda, anlamdaş.

MÜTERAFİAN Mahkemede yargılanan iki taraf. Duruşmada davalarını yargıca arz eden davacı ve davalı.

MÜTERAKİM Birikmiş, toplanmış, teraküm etmiş.

MÜTERCİM Tercüme yapan, çevirmen. Türk edebiyatında Mütercim Asım Efendi (1755-1820) Arapça ve Farsça'dan lügat tercüme etmesiyle ünlüdür.

MÜTEREDDİ Soysuzlaşmış, yozlaşmış

MÜTEREDDİLER Aklı noksan olanların sınıfına dahildir. Ahlâk noksanlığı, hayasızlık ve zalimlikle tanınırlar. Muhite uymaz ve saymazlar.

MÜTESADDIK Sadaka veren kimse.

MÜTESADDIK'IN ALETH Sadaka kabul eden.

MÜTESEBBİP Bir şeyin meydana gelmesine sebep olan.

MÜTESELSİL ALACAKLAR Alacağın tamamının birden çok alacaklılar tarafından talep edilebilmesi halidir. Her alacaklı alacağının tamamını diğerlerinden müstakil olarak isteyebilir. Borçlu ise, alacaklılardan birine borcunun tamamını ödemekle, alacak diğerleri için de düşer. BK. 18, 250, 391.

MÜTESELSİL BORÇLAR Alacaklıya karşı, her biri borcun tamamından sorumlu borçluların durumudur. BK 141, 144, 199, 302.

MÜTESELSİL KEFİL Alacaklının isterse asıl borçluya gitmeden doğrudan kefile müracaat edebileceği kefalet şeklidir. Adi kefilde ise alacaklı, ilk defa borçluya müracaat edip ondan alacağını tahsil edemez ise kefile başvuracaktır. bk. kefil.

MÜTESELSİL MESULİYET Mutazarrırın suçlulardan (borçlulardan) istediğini dava edebilmesi ve bunlar-

dan bırı tarafından borç ödenmedikçe bunun tamamını onların herbirinden isteyebilmesi halidir. BK. 50.

MÜTESELSİL SUÇ bk. suç nevileri.

MÜTEŞAİP Şubelere, kollara, dallara ayrılan.

MÜTEŞEBBİS Teşebbüs eden, bir işe girişen.

MÜTEŞETTİT Dağınık, perişan.

MÜTETÂBI'UL VÜRUD Birbiri arkası. Bir taraftan gelip diğer taraftan akan su.

MÜTETEBBİ Araştırıcı.

MÜTEVAKKIF Duran. Bır şeye bağlı olan.

MÜTEVÂLİ Aralık vermeden devam eden

MÜTEVATTIN Yurt tutmuş, yurtlanmış.

MÜTEVEFFA Ölmüş olan, vefat etmiş bulunan

MÜTEVEHHİM Kuruntulu, vehimli.

MÜTEVELLİ Vakıf işlerini görsün diye atanan. Vakıf malları üzerinde kullanma yetkisi olan. Kullanma (tasarruf) yetkisine tevliyet denir. Mütevellinin diğer adı Nazır'dır. bk. tevliyet.

MÜTEYAKKIZ Uyanık, tetikte. Kulağı kirişte olan.

MÜTEZAT Birbirine karşıt, uyuşmaz.

MÜTEZAYİT Artan, artarak giden, çoğalan.

MÜTEZAYİT VERGİ Vergiye esas olan (matrah) gelir veya servet arttıkça oranı da yükselen vergi.

MÜTEZELZİL OLMAK Sarsılmak, bozulmak

MÜTLİF Yokeden, helâk eden, itlâf eden.

MÜTTEFİK'ÜL LAFZ Aynı lafızlarla. Lafz, ağızdan çıkan sözdür.

MÜTTEHEM Suçlandırılmış, itham edilmiş.

MÜTTEHEM (MÜTTEHİM) OLMAK Suçlu tutulmak.

MÜTTEHİD'ÜL CİNS Cinsleri bir olan şeyler.

MÜTTEHİM İtham olunan, suçlu.

MÜTTEHİT Birleşmiş, birleşik, birlik olan.

MÜTTEKİ Günah ve haramdan kaçınma.

MÜVADEA Mütareke demektir. bk. mütareke.

MÜVEKKİL Başkasına vekâlet veren

MÜVEKKÜL'ÜN BİH Vekâlet aktine konu olan iş.

MÜVERRİH Tarih yazarı, tarihçi.

MÜVERRİS Miras bırakan.

MÜZAAF 1. İki katlı. 2. Mali ticarette tacirin alım-satım, gider ve gelir hesaplarını iki taraflı tutan muhasebe usulü.

MÜZAHERETİ ADLİYE bk. adli müzaharet.

MÜZAREA Bir tarafın ış ve diğer tarafın arazi koyarak geliri yarı yarıya bölünen bir tür şirkettir.

MÜZAYAKA Sıkıntı, darlık, parasızlık.

MÜZAYEDE Mezad'a çıkarılan malın artırma suretiyle satışı. bk. münakasa.

MÜZE Sanat eserlerinin konulup sergilendiği yer. İlk müze M.Ö. üçüncü yüzyılda İskenderiye'de kurulmuştur. Bizde 1846 yılında Müze'i Hümayun adıyla ilk müze açılmıştır. İstanbul'daki Topkapı Saray Müzesi ile Dolmabahçe'deki Resim ve Heykel Müzesi ünlüdür.

MÜZEKKİ Tanıkların dürüstlüğünü tespit için yargıcın tayin ettiği kimse. Birinin halini tanıyanlardan sorma, temize çıkarma demektir.

MÜZEÜM Bilim fonksiyonları bulunan müze .

MÜZEYYEL İlâve edilmiş, eklenmiş. Zeylendirilmiş.

MÜZİKOMANİ Gülünç şekilde aşırı müzikseverlik.

MÜZİKOTERAPİ Bazı hastalıkların müzikle iyileştirilmesi.

N

NAÇAR Çaresiz.

NAÇIZ Değersiz.

NADİDE Az bulunur, görülmedik, eşsiz.

NAFAKA Zaruret halinde olana yapılan nakti (istisnaen ayni) yardımdır. Kimin kime nafaka vermekle yükümlü olduğunu yasa göstermiştir. MK. 144, 145, 306, 307, 315-317.

NAFİ Yararlı, yarar.

NAGEHAN (nagehani) Apansız, ansızın, birdenbire.

NAHAK YERE Haksız yere, boşuna, boşu boşuna.

NAHİYE Bucak. Bölge.

NAHİV Söz dizimi

NAİP 1. Vekil. 2. Kadı'nın muhakeme yapmaga mezun kıldığı zat.

NAKDEN Paraca, para olarak.

NAKDİ CEZA Para cezası.

NAKİT 1. Her şekilde paradır. 2. Bankacılıkta ödemeğe veya alacağa vasıta olan kâğıt veya madeni para. Nakitin çoğulu **nukud**'dur

NAKİT MAHIYETİNDE VESİKA Bankaca para gibi kabul olunan ve hemen müşteri hesabına alacak olarak kaydedilen çek, esham, tahvilat kuponu ve buna benzer kıymetli senetlerdir.

NÂKIS Eksik, eksikli. Eksi (matematikte).

NAKISA (nakise) Eksiklik.

NAKIS BORÇ Alacaklısına dava hakkı vermeyen, fakat ödendiğinde de geri istenemeyen borçtur. Kumar borcu gibi. BK. 504, 505.

NAKIS İKİ TARAFLI AKİTLER Bir tarafın mutlaka borç altına girdiği halde, diğer tarafın bazı hallerde borç altına girdiği akittir. Ariyet gibi.

NAKIZ Bozma. (Mahkemenin kararı Yargıtayca nakzedildi: Mahkemenin kararı Yargıtayca bozuldu).

NAKLİYE KOMİSYONCUSU Kendi adına ve bir müvekkil hesabına naklettirmeyi kendisine meslek edinen kimsedir. BK. 447.

NAKLİYE SENEDİ Eşya naklinde biri gönderen, diğeri nakliyeci tarafından imza edilip iki nüsha tanzim olunan senet.

NAKZ Bozma. **bk. nakız.**

NAKZETMEK Bozmak. **bk. nakız.**

NAMAZIN FARZLARI Bunlar; **hadesten taharet** (abdest temizliği), **necasetten taharet** (pislikten temizlenme), **istikbâli kıble** (Kıble'ye dönmek), **vakit** (her namazı zamanında kılmak), **niyet** (namaza başlarken niyet etmek), **tahrime veya iftitah tekbiri** (başlangıç tekbiri), **kıyam** (ayakta durmak), **kıraat** (okumak), **rükû** (tekbir alarak eğilmek), **sücûd** (secdeye varmak), **kaideyi ahire**'den (son oturuş) ibarettir.

NAM'I MÜSTEAR Kimliğini gizlemek için bizzat sahibi tarafından konulan isimdir. Hakiki hüviyeti gizlemek için kullanılır. **bk. ad.**

NAMÜTENAHİ Sonsuz, sonu gelmez, ucu bucağı yok.

NAPOLİTEN Napoli şehri ile ilgili. Napoli balıkçılarının söyledikleri şarkı. Napoli işi. Napoli biçimi.

NARH FİYATI Kamu makamlarının kendi kuvvet ve otoritelerine dayanarak tespit ettikleri fiyattır.

NARKİSİZM **bk. narsisizm.**

NARKO ANALİZ (t.) Uyuşturucu madde kullanmış biri üzerinde yapılan ruh incelemesi.

NARKOTİK (t.) Afyon ve benzeri soyundan olan uyuşturucu madde.

NARKOZ (t.) Narkotik ile meydana getirilmiş uyku.

NARSİSİZM 1. Kendini aşırı beğenmişlik. 2. Kendini sevme ve kendi özünde kösnül doyuma ulaşma.

NAS' Halk, insanlar. «Nas'ın istimâli bir hüccet'tir ki onunla amel vacip olur-Mecelle md. 37». Bunun anlamı; halkın hareket tarzı uyulması zorunlu bir hukuk normudur. «Ümmetimin ihtilâfı berekettir, ondan yararlanırım. Ümmetimin ittifakı hüccettir, ondan ayrılamam-Hz. Muhammed».

NASAFET Kişilerin haklarına riayetin zaruriliğinden ve yasa karşısında eşit olduklarından çıkarılan bir adalet prensibi olup hakkaniyet anlamına gelir. Denkserlik. **bk. hakkaniyet.**

NÂSAZ Uygunsuz.

NAS'B Pay, kısmet.

NASB 1. Memuriyete tayin etmek. 2. Bir şeyi bir yere dikmek (kazık dikmek, göz dikmek gibi).

NASBETME Bir işe lâyık görme, o yere verme. Makama getirme, ödevleme, atama.

NÂSI IZRAR Her ne suretle olursa olsun başkasının taşınır, taşınmaz malını tahrip veya imha etmek, bozmak veya bunlara zarar vermektir. TCK. 516.

NASS Açıklık, doğma.

NASSİYE **bk. dogmatizm.**

NASYON Ulus, millet.

NASYONAL Ulusal, milli.

NASYONALİST Ulusçu, millıyetçi (İstiklâl savaşında yabancı gazeteler Türk ulusu için bu kelimeyi kullanmış ve o zaman bu kelime «Millici»» diye tercüme edilmişti).

NASYONALİZM Kendi ulusunun kültür ve geleneklerine bağlı kalmak ve onun varlığını her şeyin üstünde tutarak yaşayabileceğine inanmak biçimindeki hayat görüşü.

NAŞİR Çıkaran, yayan. Yayımcı.

NA'T Peygamberi övmek için yazılan manzume.

NATİVİZM Karakter, duygu, fikir, ruh gibi hallerin doğuştan olduğunu kabul eden doktrin.

NATUK Dilli. Kolaylıkla söyleyen.

NATÜR 1. Doğa. 2. Kendiliğinden var olan şeylerin bütünü.

NATÜRALİST Sanatta naturalizm taraflısı. bk. natüralizm.

NATÜRALİZM (doğacılık) 1. Metafiziğe karşı olan maddeci, deneyci ve evrimci bir felsefi akımdır. Her şey tabiatın bir parçası olarak vardır. Akla uygunluğun ölçüsü tabiata uygunluktur. Zira akıl da bir tabiat ürünüdür. 2. Edebiyat alanında natüralizm; toplumsal olayları olduğu gibi ve bilgi ile deneylerin ışığı altında (bir tabiat bilgininin bir bitki karşısında duyduğu) faydasızlıkla ele alır. Çoğu kez realizm kelimesiyle eş anlamda kullanılmıştır. Edebiyatta bu öğretiyi Zola uygulamıştır. Sanatın içine sahte ve yapmacık şeyler katmadan olduğu gibi vermeye çalışmıştır. Zola'dan başka Hauptmann, Dreiser ve Farrel de natüralist okulun ünlü edebiyatçılarıdır. Bizde buna edebiyatı cedide zamanında «edebiyatı hakikiye» denmiş, natüralistlere de «hakikiyun» ismi verilmiştir.

NATÜREL Yaratılıştan, kendiliğinden Yapma değil.

NATÜRİST Doğacı.

NATÜRİZM Doğayı yakından izleme, ona tapma.

NATÜRMORT Cansız doğa. Eşya resmi, nesne resmi

NAVLUN Denizde mal nakli karşılığı verilen ücrettir. Genellikle iki türü vardır. 1. Pişmanlık navlunu; kiracının yolculuk başlamadan önce navlun akdinden cayması halinde ödemeye mecbur olduğu paradır. 2. Mesafe navlunu; umulmayan hal sonucu geminin ziyaı sebebiyle navlun mukavelesi sona ermekle beraber bir miktar mal kurtarılmış ise bu mallar için ödenen navlundur. TTK. 1040-1045, 1084-1088, 1090-1095, 1427.

NAVLUN MUKAVELESİ Kiralayanın gemisinin tamamını veya bir kısmını kiracının emrine vermeyi ve kiracının yükleyeceği yükü ücret karşılığı diğer bir yere nakletmeyi öngören akittir. Üç nev'i vardır. 1. Is-

karça; tam gemi kiralanmasıdır. 2. Kırkambar; parça mal nakli mukavelesidir. 3. Tripçarter; yolculuk üzerine navlundur. **bk. navlun.**

NAZAR Bakış. Göz değmesi. Göz. Kem göz.

NAZARİYE (kuram) 1. Teori; ilim ve fen alanındaki deney dışı görüşler. Bu çeşit görüş ve bilgilerin ilmi cümlelerle açıklanması. 2. Hukuki gerçeğin yaşamdaki oluş şeklini ilmi yol ve kurallarla doğru olarak ortaya koymaktır.

NÂZIM Düzenleyici.

NAZIM HESAPLAR İşletmelerde alacak ve borçla ilgili olmayan işlemleri muhasebeleştirmek üzere kullanılan hesaplara denir. Bazı işlemler için daha açık ve ve geniş bilgi temini gayesiyle yapılır.

NAZIR 1. Bakan (ovaya nazır bir tepe: ovaya bakan bir tepe). 2. Bakanlığın başı.

NAZİ İkinci Dünya Savaşından önce ve savaş sırasında Almanya'da nasyonal sosyalist partisi üyesi. **bk. nazizm.**

NAZİZM 1923 yılında Hitler'in Almanya'da kurduğu nasyonal sosyalist partisinin doktrini. Temeli; her ırkın üzerinde Alman ırkının bulunduğu ve Cermen ırkı ile işçilerin sosyal haklarının önde geldiği prensibine dayanır.

NAZM Vezinli kafiyeli söz. Sıra, tertip. Kur'an ayeti.

NEBİ **bk. Peygamberler.**

NEBÜLÖZ Bulutsu.

NECABET Soyluluk, huy temizliği.

NECAT Kurtuluş.

NECİP Soylu, huyu temiz.

NECM 1. Yıldız. 2. Borcun taksitlerini ödemek için hulûl eden belli vakıt ve vaktı gelen belli borçtur.

NEDRET Az bulunurluk. Seyreklik.

NEF'AN LİL KANUN NAKZ Yasa yararına hükmün bozulması. Mahkemeden verilmiş ve taraflarca temyiz edilmemiş olmasına rağmen yasanın yanlış uygulanması nedeniyle yasa yararına bu hükmün Yargıtayca bozulmasını temin eden yoldur. Bozulan hüküm taraflara tesir etmez. HUMK. 427. CMUK. 343.

NEFER Er, asker. Bir kişi. İnsan sayısını bildiren söz. «Üçten on'a kadar olan efrad»dır.

NEF' HASAR Hasarın kârı. (nef', fayda, kâr demektir)

NEFRİT (t.) Böbrek yangısı.

NEF'Ü HASAR Hasar ve kâr.

NEF'Ü ZARAR Zarar ve kâr.

NEFY (nefiy) Red ve inkâr etmek.

NEFYETMEK Sürmek, sürgüne göndermek. Uzaklaştırmak, ortadan kaldırmak.

NEGÜS Habeş İmparatorunun ünvanı idi. Şimdi Habeşistan'da askeri sosyalist bir yönetim vardır. İmparator yoktur.

NEHİY Yasak.

NEHY Yasak etme.

NEHYEDİCİ HÜKÜMLER Yasanın yapılmasını istemediği konularda koyduğu hükümler.

NEKBET Düşkünlük, atılmışlık.

NEKROFİLİ (a.t.) Ölü kadınla cinsi münasebet sapıklığı.

NEMA Üreme, gelişme, büyüme.

NEMÇE Osmanlıların Avusturya'ya verdikleri isim.

NEO FAŞİST İkinci Dünya Savaşından sonra İtalya'da yeniden canlanan faşizm taraflısı.

NEO LİBERAL Ekonomide liberalizmi yeniden canlandırmak isteyen.

NEOLİTİK Taş devrinin en yeni zamanı.

NESEBİ GAYRİ SAHİH Evlenme dışında doğmuş ve tashih edilmemiş neseptir. MK. 290, 311, 312, 313, 443.

NESEBİN REDDİ Babanın, doğan çocuğun babası olmadığına dair açtığı dava. Bu dava bir ay zarfında koca tarafından açılabilir. MK. 242-246.

NESEBİN TASSİHİ Evlilik dışında doğmuş çocuğun evlilik içinde doğmuş gibi hukuka nail olması halidir. Bu ise, ana babanın evlenmeleri, tanıma veya yargıcın hükmüyle olur. MK. 247-252.

NESEBİ SAHİH ÇOCUK Evlilik mevcut iken veya bunun bitiminden itibaren üçyüz gün içinde doğan çocuktur. MK. 241-246.

NESEP Soy. Baba soyu. Atalar zinciri. Hısımlık. Bir kimsenin ana baba tarafı ve onların ataları.

NESİL Evlat, evladın evladı ve ilahiri.

NESTORİANİZM Hıristiyan mezhebidir. Nestorius isim-

li patrik 431 yılında Efes'te toplanan Consil'de İsa'da iki ayrı şahsiyet bulunduğunu, Meryem'in Tanrı İsa'nın değil insan İsa'nın anası olduğunu iddia etmiş ve bu sebeple aforoz edilmiştir. Taraftarları, Urfa civarında, Türkistan'da, Çin'de ve kısmen de Hindistan'da bu dini yaymağa çalışmışlardır.

NEŞET İleri gelme, kaynak olma. Yetiştirme.

NEŞET ETMEK Çıkmak, ileri gelmek, doğmak.

NEŞİR Yayma, yayım.

NEŞREN Yayın yoluyla.

NEŞRİYAT Yayın.

NEŞVÜNEMÂ Gelişme, yetişme, büyüme.

NETAYİÇ Neticeler.

NETİCE HESAPLARI İşletmelerin verim ve sonuçlarını, gelir ve kârdan dolayı alacaklı, masraf ve zarardan dolayı borçlu göstermek suretiyle işletme muhasebesinde neticeyi açıklamaktır.

NEVHA Ağıt.

NEV'İ Çeşit, tür, türlü.

NEV'İLE TAYİN OLUNAN BORÇ Borç konusunun ferden değil nev'en tayini suretiyle tespit olunan borçtur. Miktarının da gösterilmesi şarttır.

NEV'İMA Bir nevi.

NEVMİT Umutsuz.

NEVPEYDA Yeni çıkma.

NEVRALJİ (t.) Sinir yangısı

NEVRASTENİ (t.) Sinir yorgunluğu, sinir argınlığı.

NEVRİT (t.) Sinir yangısı.

NEVROZ (t.) Sinir sisteminin bozukluğunun adı

NEZARET Bakma, gözetme. Bakanlık.

NEZD Yan, kat. (Başkasının nezdindeki zevat: Başkasının yanındaki kişiler. Allah'ın nezdinde: Allah'ın katında).

NEZETMEK Elinden almak, çekip almak.

NEZİF Kanama.

NEZİR Adak.

NEZR' Adama (adak'tan).

NEZRETMEK Adamak.

NISF Bir şeyin yarısı.

NISIF Yarı. Yarım.

NİFAK 1. Münâfıklık, bozgunluk, geçimsizlik. bozuş-

ma. 2. Aslını saklayarak müslüman gözükmektir. Kendisini müslüman gösteren ve kalben münkir olana münâfık denir

NİFAS Lohusalık

NİHAİ SENET Konferansta bulunan bütün devletler tarafından imzalanan ve bunların hepsi tarafından kabul edilen anlaşmaları sayan son belgedir (acte finale).

NİHİLİST Hiçbir otorite önunde eğilmeyen, ne kadar saygıdeğer olursa olsun hiçbir prensibe inanmayan adam.

NİHİLİZM Başlangıçta hiç bir şeyin var olmadığını ileri süren öğreti. Sonradan zaman içinde gelişme ve değişme göstermiştir. 1. Amaçsız yaşayan ve hayatlarını neye adayacaklarını kestiremeyenlere has bir umutsuzluk halinde yansımıştır. 2. On dokuzuncu yüzyılda, edinilmiş tüm fikir ve toplumsal ön yargıları hemen silip süpürmek, bilimsel veriler ışığında halk kitlelerinin mutluluğunu sağlayacak yeni bir toplum yaratmak (Dubroliyubov 1836-1861) düşüncesi olarak görülmüştür. 3. Bin sekiz yüz yetmiş yılından itibaren Marksizmin etkisinde ve Çerniçevski'nin (1828-1889) önderliğinde, Rusya'da egemen kapitalizmin ve toplumsal adaletsizliğin sistematik eleştirisi haline gelmiştir. Bazı nihilistler Çarlık rejiminin ağır baskısına karşı bir tepki olarak gizli terörcü örgüt kurmuşlar ve Bakunin'in etkisiyle Anarşizm'e kaçmışlardır.

NİKÂHI BEDEL İki erkeğin karılarını belli zaman için değiştirmeleri (İslamiyetten önce).

NİKÂHI BİL KİTÂBE Mektup ile aktedilen nikâh. Erkeğin evlenme isteğini taşıyan mektubuna karşı, kadının muafakatını bildirdiğine dair tanıklıkla, gaip kimse (orada hazır olmayan) hakkında kıyılan nikâh.

NİKÂHI FUZULİ Asil, vekil veya veli değilken bu kımsenin başkası adına aktettiği nikâh.

NİKÂHI GAYRİ LÂZIM Sahih fakat feshi kabil nikâhtır.

NİKÂHI HEZL Latife suretiyle yapılan nikâhtır. Gerçek gibi sayılır.

NİKÂHI HDN Bir kadının gizli bir dostunun bulunmasına denir.

NİKÂHI İSTİBDA Erkeğin asil ve sağlam bir çocuğa sahip olmak için karısını yüksek bir erkeğe göndermesidir (İslamiyetten önce).

NİKÂHI LÂZIM Feshi kabil olmayan nikâh.

NİKÂHI MEVHUM Başkasının icazetine bağlı nikâh.

NİKÂHI MUTA Bir erkeğin belli bir süre için bedel karşılığı evlenmesidir. Peygamber Muhammed bunu sadece savaş zamanı için kabul etmiştir. Hz. Ömer tamamen kaldırmıştır.

NİKÂHI MUVAKKAT Belli süre için yapılan nikâhtır ki caiz değildir.

NİKBET Kötü talih.

NİKBİN İyimser.

NİM Yarı (nim resmi: yarı resmi).

NİPON Japonya'lı.

NİRVANA Budizmin en yüksek rütbesi olup sonsuz ve acısız bir huzuru ifade eder. Kozmoloji yönünden insanın artık doğum zincirlemesinden kurtulmuş olmasıdır. Metafizik bakımından en yüksek bir değer ve anlatılmaz bir mutluluktur. Budistlerden bir kısmı bu kavramı soyut olarak ele almışlar ve bir kısmı da bununla cennetin kastolunduğunu ileri sürmüşlerdir. **bk. Budizm.**

NİSABI EKSERİYET Yeter çoğunluk.

NISAP Yeter sayı. Çoğunluk. Bir kurulda karar için bulunması gereken üye sayısı.

NİSBİ Kıyaslama ile olan. ...göre.

NİSBİ AİLE HAKLARI Aile hukukundan doğan ve hak sahibinin şahsına bağlı olup başkasına devrolunamayan ve kural olarak mali kıymet arzetmeyen ve yasadan doğan haklardır. MK. 151, 153, 260, 315.

NİSBİ BUTLAN (feshi kabil işlemler) **bk. butlan.**

NİSBİ BUTLAN İLE BATIL EVLENME **bk. batıl evlenme.**

NİSBİ EHLİYET Yasa, bir hukuki işlemin yapılmasında diğer bir kişinin müdahalesini emrederse, nisbi ehliyet sözkonusudur (Kanuni müşavir, karı koca arasındaki hukuki tasarruflar gibi).

NİSBİ EKSERİYET **bk. ekseriyet.**

NISBİ HAK Belli kişi veya kişilere karşı ileri sürülebilen haklardır. Ayni hakların aksine bunlar şahsi hak-

lardır. Bir borç ilişkisinden doğan eda'nın «edim'in» yerine getirilmesini isteme hakkıdır. Borç ilişkisi; akitten, haksız fiilden veya sebepsiz iktisaptan doğar. bk. izafi haklar.

NİSPETEN Başkalarına göre. Aşağı yukarı, az çok.

NİSPET ETMEK Karşılaştırmak, ölçüştürmek.

NİSPETLE Göre, bakınca, yanında.

NİSVAN Kadınlar. Nisa kadın demektir.

NİSYÂN Unutulma, unutma. «Hafıza'i beşer nisyan ile mâlul değildir».

NİŞANLANMA Kadın ile erkeğin evlenmek için karşılıklı söz vermelerinden doğan akittir. MK. 82.

NİYÂBET Birinin yerine kaim olmak. Vekâlet etmek. Temsil.

NİZASIZ KAZA Çekişmeli olmayan ve kişinin yararı ile ilgili bulunan işlerde mahkemece; karar vermek, tedbir almak veya gerekli işlemi yapmaktır. Mirasın reddi, evlat edinmede izin, şuyuun izalesi gibi. MK. 31, 164, 572, 921.

NOEL İsa'nın doğduğu gece bayramı. 25 Aralık'tır.

NOKSANI ARAZ Bir yerin ekilmeden önceki değeri ile ekildikten sonraki değeri olan ücret arasındaki farktır.

NOKTAYI NAZAR Görüş, özel görüş.

NOMİNAL İsimle ilgili. Yalnız isim olarak bulunan. Para ve değerli kâğıtlar üzerinde yazılı miktar.

NOMİNALİST Adcı (isimci).

NOMİNALİZM Adcılık. Tür veya cins gibi toplayıcı kavramların ancak adlarının var olduğunu ileri süren doktrin.

NOMİNAL KIYMET Kıymetli senet ve vesikaların (kredi vasıtalarının) üzerinde yazılı kıymet.

NOMİNAL ÜCRET bk. ücret.

NORDİK Avrupa'da kuzeyli.

NORM 1. Kabul edilmiş, belli ölçü. 2. Felsefi sahadaki ölçünün adı. Ölçü görevi yapan en yüksek kural Bu terim Türkçe'de bazen düstur, bazen kaide anlamına kullanılır.

NORMAL FİYAT Bir malın doğal koşullar içinde ve gerçek değerine uygun olarak ortaya çıkan fiyattır.

Bu fiyat maliyet fiyatına en yakın olan değeri ifade eder. Üretimin devamı için lâzım gelen fiyattır.

NORMALİZASYON Teşebbüsler arasındaki rasyonalizasyon hareketine denir. Çok kullanılan malların en kullanışlı tip ve normlarını seçerek sınıflandırmak şeklinde yapılır (tek tip tuğla, tek tip akü gibi).

NORMATİF Kural, yasa ile ilgili. Kural koyan, yasa koyan.

NOSTALJİ Sıla hastalığı. Vatan özlemi. Memleket hastalığı. Vatan özleminin hastalık, karasevda haline gelişi.

NOSYON Kavram, mefhum. Bir şeyin nitelikleri ve işaretleri hakkında edinilmiş genel fikir.

NOTA 1. Bankacılıkta, senedi vadesinde ödemeyen kişiden, neden ödemediğinin noter aracılığıyla sorulmasıdır. Bu protesto değildir. 2. Dışişleri Bakanlarıyla elçiler arasında alıp verilen yazılı vesika. İmzalı veya sözlü olmak üzere iki şekli vardır.

NOTER SENETLERİ Düzenlenmesi yasa ile başka bir makama verilmemiş olan resmi senet veya vesikaların noterlerce düzenlenmesidir. Noter k. md. 44. Bu vesikalar üç türlüdür. 1. **İmzası tasdikli senet:** Tarafların istedikleri mukavelenameyi kendileri tanzim edip getirerek sadece imzaladıklarını tasdik ettirdikleri senettir. 2. **Tasdik şerhli senet:** Tarafların dışarıda tanzim edip getirmekle beraber mukavelenamedeki imzanın taraflara ait olduğu ve muhtevasının taraflara okunup onların isteğine uygun bulunduğu noterce tasdik edilen senettir. 3. **Resen tanzim kılınan senet:** İlgililerin notere müracaatla yapmak istedikleri akit veya işlemin şekil ve şartlarını bildirmeleri üzerine noterin bunu tespit ve tasdik etmesiyle oluşan senettir. Noter, tarafların medeni hakları kullanma ve mukavele yapma ehliyetini haiz olduklarını da senede koyar.

NOVELLA bk. **Corpus İuris Civilis.**

NÖROLOJİ (t.) Sinir sistemi hastalığı.

NÖROTİK Gençligin çocuksu açlıklarını yenemediğinden, ilerlemiş yaşına rağmen olgun bir yaşama uyum sağlayamayan adam.

NÖTRALİZM Tarafsızlık, yansızlık. Düşman iki devlet

arasında tam bir denge sağlamak için bunlara karşı tarafsız davranmak şekli .

NUKUD Nakitler. Piyasada geçen maşuş akçe ve kaime nakit hükmünde sayılmıştı. bk. nakit.

NUKUDU MEVKUFE Vakfolunan paralar.

NUMEN Aklın kabullendiği gerçek. Kant'ın fenomen karşıtı olarak kullandığı kelime.

NUTKU TUTULMAK Dili tutulmak.

NUVEL Hikâyeden büyük ve romandan küçük edebiyat kompozisyonu.

NÜ Giyinmemiş, çıplak.

NÜANS Ayırtı.

NÜFUZ Söz geçiricilik.

NÜFUZ ETMEK İçine geçmek. Yanaşmak, sokulmak.

NÜFUZU NAZAR Keskin görüş.

NÜKLEER Atom çekirdeği ile ilgili

NÜKSETMEK Tepmek, tepreşmek, üstelemek.

NÜKÛL Cayma, vazgeçme. Kendisine yemin teklif edilenin bundan kaçınması.

NÜKÜS Tepreşme, üsteleme.

NÜMAYAN Görünür, meydanda.

NÜMAYAN OLMAK Görünmek, belirmek.

NÜMAYİŞ 1. Gösteri. 2. Gösteriş.

NÜMAYİŞÇİ 1. Bir gösteride yer alan kimse. Gösterici. 2. Gösterişçi.

NÜMİZMATİK Maden para ve madalyon bilgisi Eski zaman para ve madalyaları ile ilgili.

NÜMUNE ÜZERİNE SATIŞ (örnek üzerine satış) Nev'i ile tayin edilmiş malın verilen nümuneye göre teslimini yuklenmektir. TTK. 104.

NÜSHA Yazılı şey, kitap vs. Sayı. Muska.

NÜVİD Müjde, iyi haber.

O

OBJE Nesne.

OBJEKSİYON Bir fikir ya da bir teklife karşıt olma. Karşı söyleme, karşı durma. Diyeceği olma.

OBJEKTİF Nesnel. Eski Türkçe'de **afâki** denirdi.

OBJEKTİF AHLÂK (sosyal ahlâk) İnsanın diğer kişilere karşı olan görevlerini bildiren kurallardır.

OBJEKTİF HUKUK Belli bir zamanda ve belli bir toplumda yaşayan insanların sahip oldukları özgürlüklerin sınırını tesbit ve kişiler arasındaki sosyal ilişkileri tanzim eden uyulması zorunlu kurallardır.

OBJEKTİF HÜSNÜNİYET Doğruluk, itimat, inan. Bir hak sahibinin kendi hakkını, bir borçlunun borcunu yerine getirirken iyi ve doğru hareket etmesi, dürüst, namuskâr ve makul ve fiilinin sonuçlarını müdrik, normal bir insanın tutumu gibi davranmasıdır bk. **hüsnüniyet.**

OBJEKTİVİZM Kişisel olmayan ve herkesçe itibar gören fikir ve inançları arayan zihin durumu. Objektiflik.

OBLİGASYON 1. Yüküm, yükümlülük mükelleflik 2. Belli bir zamanda ödenecek olan ve her yıl faizi verilen ödünç sermaye. 3. Hisse senedi, tahvil.

OBNİBULASİON Bilinç bulanıklığı. Olduğu yeri ve zamanını bilememek gibi

OBSERVASYON Gözlem. Bir şeyin kendi kendine meydana çıkan türlü belirtilerini gözden geçirme. Fizik ve moral olaylar üzerine inceleme.

OBSESSİON (t.) İrade dışında bilince giren ve hasta tarafından patalojik olduğu bilindiği halde kovulamayan ve kendisini rahatsız eden fikirler. Örneğin nevrasteni'li kendisinde hastalık olduğunu sanır. Histeri'li marazi fikre teslimiyet gösterir. Pisikopat cinayet işleyeceğinden korkar.

OBSTRÜKSİON Parlamentoda azınlığın, müzakerelerin gidişine engel çıkarma halleri. Tarihimizde 1908'de Meclisi Mebusan'da bu yola gidilmiş, Cumhuriyetimizin yakın tarihinde de görülmüştür.

ODEON Eski Yunanlılarda konser salonu.

ODİSE Ünlü Grek destanı. Truva savaşından memleketine dönen Odise'nin yolda başına gelen olayları anlatır. Böyle olaylarla dolu ve güç seyahatları anlatmada kullanılır.

ODİTORYUM Müzik veya tiyatro eseri dinleme yeri. Radyo yayımı veya sinema seslendirme salonu.

ODONTOLOJİ (t.) Anatominin dişleri konu yapan bölümü.

OEDİPUS Sophokles'in ünlü trajedisinin adı.

OFERTA Ticarette bir şeyi arz, teklif.

OFİS 1. İşyeri, kalem, daire. 2. Mutfak yanındaki küçük kiler odası. 3. Genel yerlerde eşya ve işçi girecek yer. 4. Bazı milli faaliyet kollarında gelişmeyi kolaylaştırmak için kurulmuş idari teşekkül. Petrol Ofisi, Toprak Mahsulleri Ofisi gibi.

OFSET Kauçuk merdane ile yapılan baskı sistemi

OFTALMİ Göz hastalığı.

OFTALMOLOJİ Göz hastalıkları bilgisi.

OKAZYON Elden düşme, kelepir. Fırsat, rasgele.

OKKA Bir kilo 282 grama eşit eski ağırlık ölçüsü. Bazı yakındoğu ülkelerinde halen ağırlık ölçüsü olarak kullanılır.

OKTURVA Şehire dışarıdan getirilen mallardan alınan belediye vergisi.

OKÜLTİZM Gizli şeyler. Gaipten haber verme bilgisi

OLİGARŞİ Devlette nüfuz ve kudreti, birkaç kişinin, birkaç ailenin veya bir sınıfın elinde tuttuğu siyasal rejim.

OLİMP Eski Yunan'da bazı dağların adı. Makedonya ile Teselya arasında ve mitoloji Tanrılarının bulundu ğu kabul edilen yerlerin en ünlüsü.

OLİMPİYAT Dört yılda bir başka memlekette yapılan uluslararası amatör spor yarışması.

OMEGA Grek alfabesinin sonuncu harfi

OMNİBÜS ÇEK Çek karnesi taşımayan müşterinin bankadaki hesabından para çekmek istediğinde, bankadan alınıp orada kullanılan çektir. Bu çek o müşteriye ait olmayıp bütün müşterilere tahsis edilmiş çekin tek bir sahifesidir. Bu çekin diğer bir adı servis çekidir.

OMOSEKSÜEL (homoseksüel) Aynı cinsten insana tutku duyan kımse.

ONDİNİZM (a.t.) Sidikten ve işemekten şehvet duyma sapıklıgı.

ONGUN bk. totemizm.

ONİKİ LEVHA KANUNU M.Ö. beşinci yüzyıl ortalarında Roma şehrinin tedvin edilmiş hukukudur. Bu iş için normal zamanlarda mevcut majistra'lar yerine on kişiden kurulu hükümet (Desenviri) seçilmiş ve bunlar ülkeyi yönetmekle beraber yasaları da yaparak oniki levha halinde Roma'nın Forum Meydanı'na astırmışlardır (M.Ö. 451). Galliler'in Roma'daki bina ve abideleri yıkıp mahvettikleri sırada bunlar da tahrip edilmiştir. Bu nedenle o zamanda yaşamış hukukçuların eserlerinden oniki levha yasasının hükümlerini öğrenmek mümkün olmuştur. Bu oniki levha yasaları Roma hukukunda ilk adımdır. Bugünedek devam eden ve bugünkü hukuklara etki eden Roma Hukuku oniki levhadakı hukuk değildir. Romalılar oniki levha hukukunu, özel ve kamu hukuklarının esası olarak kabul etmişler ve Pontifeks denilen rahipler tarafından tefsır olunmuş, halk meclisleri tarafından teferruata ait hükümleri havi yasalar yapılarak oniki levha yasası tamamlanıp ıslah edilmiştir. Böylece eski Roma Hukukunun esası; a. örf ve âdet hukuku, b. oniki levha yasası, c. halk meclislerinin yasaları, ç. rahiplerin tefsirleridir.

ONORE Şereflendirme, izzet ve ikram etme.

ONTOLOJİ Varlıkbilim.

OPERASYON 1. Belli bir maksatla belli bir usul kullanarak yapılan iş. 2. Hekimlikte hasta üzerinde cer rahi tedavi

OPERET Eğlenceli ve hafıf konular üzerine yazılıp bestelenmiş sahne eseri.

OPORTÜNİST Güç durumlarda kökten tedbir yerine geçici ve üstünkörü tedbirlerle yetinen.

OPORTÜNİZM Politikada zor durumlarda, yumuşak davranışlarla prensipleri gevşetmek ve böylece kolay yoldan işi geçiştirmek taraflılarının sistemi.

OPOZİSYON Kayıp senedin alım ve satımına, bu tür

bono kuponlarının ödenmesine mani olmak için ilgili yerlere haber vermek.

OPSİYON Ticari bir aktin kesin olarak kabul edilip edilmediğini bildirmek üzere satıcı ve alıcı arasında tayin olunan müddet. «Malınız için istediğiniz fiyata alıcı buldum, on gün opsiyon istiyor».

OPTİMİST İyimser. İşleri hep iyi tarafından gören.

OPTİMİZM İyimserlik. Her şeyi iyi tarafından görme sistemi. **bk. Leibniz.**

OPTİMUM Bir nesnenin en iyi durumu. En mükemmeli En uygun.

OPUS 1. Bilim ve edebiyat konusunda yazılmış küçük yapıt. 2. Besteleniş sırasına göre numaralanmış müzik yapıtı

ORATORYO Kutsal konu üzerine yazılmış manzume veya müzik.

ORDALİ Eski Hint hukukundaki kazai tecrübenin adı. Bilinen önemlileri şunlardır: Kızgın demir tecrübesi. Sanığı tartmak; iki kere tartılır, ağırlık aynı ise günahsız sayılır. Zehirli ot haplarını yutma tecrübesi; Sringa denen zehirli otun saplarından yedi adet yutup ölmez ise günahsızdır. Su içme tecrübesi; mabetlerdeki saven'lerin yıkandıkları sudan içip üç hafta içinde hastalanmaz ise günahsızdır. Bütün bu tecrübeler bir kimsenin suçlu olup olmadığını tespit için yapılır.

ORDİNAL Yasanın veya tüzüğün gösterdigi. Tüzükçe, yasaca. Nizami.

ORDİNO 1. Ticari senedin arkasına yazılan havale emri. 2. Malın gümrükten alınabilmesi için yük konşimentosuna karşılık verilen havale. 3. Acentadan ve yük gemiye yükletilirken eşyayı teslim alan gemi zabitine verilen vesikadır.

ORGANİZATÖR İş düzenleyen, iş düzenlemede ustalığı olan.

ORGANİZE Düzenlemek, hâle yola koymak. Düzenlenmiş, eşlemesi sağlanmış.

ORİJİN Asıl çıkış yeri, kaynak. Aslı, köken.

ORİJİNAL Taklit değil. Özgün

ORİJİNALİTE Taklit olmama. Başkasına benzememe. Özgün olma.

ORKESTRA Yaylı ve üflemeli çalgılar topluluğu. Tiyatroda sahne ile seyirci arasında kalan aralık.

ORMAN ÖRTÜSÜ Ormancılıkta orman örtüsünün iki şekli vardır. 1. **Canlı orman örtüsü:** Orman toprağı üzerinde bulunan yosun, ot gibi canlı bitkilerdir. 2. **Cansız orman örtüsü:** Ağaçlardan dökülmüş yapraklarla küçük dallardan ve her çeşit enkazın ayrılmasından meydana gelmiş örtüdür.

ORTAKLIK AKİTLERİ bk. aktin nevileri.

ORTAK MÜLKİYET bk. ayni haklar.

ORTAK YERLER Kat mülkiyetine konu ana taşınmazın bağımsız bölümleri dışında kalan ve koruma, ortaklaşa kullanma ve faydalanmaya yarayan yerlerine denir. 634 s.k. md. 2.

ORTODOKS 1. İşi ve imanı sağlam olan cemaat Formülün islami şekli «imanı kâmil, âmali salih»tir. 2. Herhangi bir alanda geleneklere sıkı sıkıya bağlı olan. 3. Doğu kilisesi için kullanılan terim. İstanbul'daki Fener Patrikliğinin güttüğü Hıristiyanlık mezhebinden olan. Yunanlılar ve İslavlar çoğunlukla bu mezheptendirler.

ORTOGRAFİ İmla. Yazı.

ORTOPEDİ (t.) Vücut biçimsizliklerini düzelten ve önleyen hekimlik.

ORYANTAL Doğu ile ilgili.

ORYANTALİST 1. Doğu dilleri bilgini. Doğu bilimci. 2. Doğu ile ilgili resimler yapan.

OSPOLİTİK Doğuya açılma politikası. «Federal Almanya ospolitiği kendi güvenliğinin dayanağı haline getirmekle yetinmemiş, dış ticaret ilişkilerinde de bu politikayı önemli bir öge yapmıştır».

OSTARYA Meyhane ile lokanta arası han.

OTANTİK Olduğu gibi. Güvenilir. Aslına uygun. Gerçek, sahici, su katılmamış. Resmi hale konmuş.

OTARŞİ İktisadi (ekonomik) yeterlik. Devletin ekonomik bakımdan kendi kendine yetmesi.

OTLAK bk. mer'a.

OTOBİYOGRAFİ Bir kişinin kendisi tarafından yazılmış hayat hikâyesi.

OTODİDAKT Bir kimsenin öğretmen yardımı olmadan kendi kendini yetiştirmiş olması.

OTO ENTOKSIKASYON (t.) Vücudun kendi kendisini zehirlemesi.

OTOFİNANSMAN Teşebbüsün kârından bir kısmının teşebbüsün büyütülmesine, üretim araçlarının yenilenmesine ayrılmasıdır.

OTOGRAF Yazarın kendi el yazısı.

OTOKAR Turistler için büyük otobüs.

OTOKRASİ Müstebit (istibdat yapan) bir hükümdar yönetimi.

OTOKRİTİK Kendi kendini tenkit. Özeleştiri.

OTOMASYON İnsan kontroluna lüzum göstermeden bir makinanın belirli bir işi yapması.

OTOMATIZM Dıştan bir etki olmadan hareket edebilme. Kendiliğinden hareket etme.

OTONOMİ 1. Bir topluluğun kendi kendini yönetme hakkı. Özerklik. 2. Kuralların hariçten değil insanın içinden doğduğunu kabul eden görüş. «Ahlâk kuralları otonomdur».

OTONOM YATIRIMLAR Cari tüketim talebiyle ilgili olmayan, yani tüketim seviyesindeki dalgalanmaların etkisinden bağımsız olarak yapılan masraflardır.

OTOPLASTİ (t.) Bir hastaya kendisinden çıkarılan bir organ eklemek suretiyle yapılan ameliyat.

OTOPSİ Ölüm nedenini anlamak için cesedi açma işi Ölünün baş, göğüs ve karın kısmı açılarak Yargıç veya C. S. huzurunda iki hekim tarafından (zaruret halinde tek hekimle) yapılır. CMUK. 79.

OTORİTE Egemenliği kullanma. Emretme kudreti. Yeterliğine herkesi inandırarak bir kimsenin kendisine sağladığı itaat ve güven. Yaptırma ve yasak etme hakkı veya gücü.

OTOSTRAT Geniş ve uzun yol (otomobiller için).

OTOSÜKJESYON Kendine fikir aşılama. Kendi kendini bazı fikirlere alıştırma.

OTURUM Celse. Bir defa oturma. Hafi celse, gizli oturum demektir.

OY (rey) Leh veya aleyhte seçme hakkı. Oy hakkı olduğu halde bunu kasden kullanmayanın gerçekte hiç bir fikri olmadığı ortaya çıkar. Gerçek vatandaş hakkı olduğu yerde oyunu çekinmeden kullanandır.

OY ÇEŞİTLERİ bk. oy şekilleri.

OY ŞEKİLLERİ Genellikle üç türlü oy kullanma şekli vardır. **Beyaz oy:** Kabul demektir. **Yeşil oy:** Çekimser kalındığını gösterir. **Kırmızı oy:** Teklifin aleyhinde olduğunu anlatır, red demektir. Oy belirtme üç türlüdür. **İş'arî oylama:** El kaldırmak veya ayağa kalkmak suretiyle yapılır. **Açık oylama:** Üyenin, adı yazılı oy kâğıdının kutuya atılmasıyla yapılan oylamadır. Akçalı işlerle ilgili oylamalarda açık oylama zorunluğu vardır. **Gizli oylama:** İsimsiz ve işaretsiz renkli yuvarlakların kutuya atılmasıyla yapılır. Gizli oylama genellikle alınan karar üzerine icra edilir.

Ö

ÖDEME DENGESİ Dış ödeme bilançosunun açık vermemesidir. Bir ülkenin altın ve döviz rezervlerindeki azalış ile kısa vadeli borçlarındaki artışların toplamı o yılki ödeme bilançosu açığına eşittir.

ÖDEME EMRİ İlâmsız takipte borçluya icra dairesi tarafından gönderilen emirdir. İc. İf. K. 60.

ÖDEMEMEZLİK DEF'İ (ademi ifa def'i) **bk. def'i ademi ifa def'i.**

ÖDEME SEBEBİ (causa solvendi) **bk. hukuki sebep.**

ÖĞRETİ Doktrin.

ÖLÜM İnsan hayatının bitmesidir. Evvel veya sonra öldüğü bilinmeyen kişiler (deniz kazası, uçak kazası, yangın, sel baskını gibi) aynı anda ölmüş kabul edilirler. Bu bir karine'dir. MK. 28.

ÖLÜME BAĞLI TASARRUFLAR Vasiyet ya da miras mukavelesi yoluyla yapılan ve bunu yapanın ölümünden sonra hukuki tesiri ortaya çıkan hukuki işlemlerdir. MK. 449 vd.

ÖLÜNCEYE KADAR BAKMA AKTİ Birinin diğerini yaşadığı sürece görüp gözetmesi ve diğerinin de ona belli bir bedel ödemesinden ibarettir. MK. 511 vd.

ÖN MESELE **bk. meselei müsteire.**

ÖN ÖDEME Cezada davanın düşme sebeplerinden bi-

ridir. Yasada aksi yazılı olmadıkça en çoğu elli liradan ibaret hafif para cezası verilmiş olan kabahat suçluları, duruşmadan önce bu kabahat için belli para cezasının yukarı miktarı ile yargılama giderlerini ödeyerek kamu davasını ortadan kaldırabilirler. TCK 119. CMUK. na 1696 s.k. la eklenen 5-9 md. lerde kapsam ve şekli değiştirilmiştir.

ÖRF Bilinen, maruf olan. İnsanlarca iyi niyetle kabul olunan şey anlamınadır.

ÖRF İLE TAYİN NAS İLE TAYİN GİBİDİR Âdeti bilerek aralarında münasebet tesis edenler, bu âdeti açıkça kabul etmiş sayılırlar-Mecelle madde 45.

ÖRFİ İDARE (sıkıyönetim) Devlet yönetiminde fevkalâde tedbirleri içine alan bir sistemdir. Örfi idarede zabıta yetkisi askeri makamlara geçer. Bir takım özgürlükler vatanın ve ulusun esenliği için kısıtlanır. Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Milli Güvenlik Kurulunun görüşünü alarak süresi altı ayı aşmamak üzere sıkıyönetim ilanına karar verir. Resmi gazetede yayınlanır ve T.B.M.M. nin onayına derhal sunulur. Yurdun bir ya da birden fazla bölgesinde ya da tümünde sıkıyönetim ilan edilebilir T.B.M.M. gerekli gördüğü takdirde süresini kısaltabilir, uzatabilir veya kaldırabilir. Anayasa md. 122.

ÖRFİ TARİ Sonradan oluşan örf.

ÖRF VE ÂDET HUKUKU Yazılı hukukun zıddıdır. Kuvvetini teamül'den alır. Bütün ülkenin ya da yalnız bir bölge halkının, öteden beri sürüp gelen ve buna uyulması hususunda herkeste bir kanaat bulunan ve devlet müeyyidesine dayanan âdetlerdir.

ÖRNEK ÜZERİNE SATIŞ bk. **nümune üzerine satış.**

ÖŞR Onda bir.

ÖŞÜR bk. **uşr (aşar).**

ÖZCÜLÜK bk. **materyalizm.**

ÖZEL AF bk. **af.**

ÖZEL BÜTÇE bk. **bütçe.**

ÖZEL ÇİZGİLİ ÇEK bk. **çizgili çek.**

ÖZEL SEKTÖR Devlet ve kamu kuruluşları dışında kalan ticaret, tarım, ulaştırma ve endüstri alanlarındaki kuruluşların tamamıdır. Türkiye'de bu tür kuruluşların sermayesini çoğu kez devlet veya kamu ku-

ruluşları verir. Böylece kamu kuruluşları gibi yönetilmeyen kuruluşlar da özel sektöre dahil sayılır. bk. **kamu kuruluşları.**

ÖZEL ŞİRKET bk. **adi şirket.**

ÖZERKLİK Bir kişinin, bir topluluğun kendi uyacağı yasayı kendisinin koyması. bk. **otonomi.**

ÖZNELCİLİK bk. **spektisizm.**

ÖZÜR Mazeret.

P

PAGODA Uzakdoğuda **Budist** tapınağının adı. Bu yapılar genellikle **Çin, Japonya** ve **Vietnam'da** vardır. Bazı heykellere de **Pagoda** adı verilir.

PALEOGRAF Eski yazılar uzmanı.

PALEOGRAFİ Eski anıtlar üzerindeki yazıları çözüp okuma sanatı.

PALEOLİTİK Taş devrinin eski zamanlarıyla ilgili.

PALEONTOLOJİ Fosiller bilgisi

PALEOZOİK İçinde fosiller bulunan en eski jeoloji tabakasıyla ilgili.

PALYATİF Geçici ve az süreli. Yatıştırıcı (ilaç). Esaslı olmayan.

PAMPA Orta Arjantin'de alçak düzlüklere verilen isim. Bozkır demektir.

PANAMERİKAN Kuzey ve güney her iki Amerika ile ilgili.

PANARABİZM Arapça konuşan ülkelerin birliğini güden politika.

PANCERMANİZM Alman asıllı insanları bir hükümet altında toplama siyaseti.

PANDEKTE bk. **Corpus İuris Civilis.**

PANDEKT HUKUKU On altıncı yüzyılda kabul edilip uygulanan ve Alman devletlerinin mahalli yasalarını tamamlayan hukuk olup aslı **İnstituiones, Digest** (Pandekt), **Codices** ve **Novella'dan** ibaret Alman hukukudur. bk. **Corpus İuris Civilis.**

PANDİT Brahma bilgini, din büyüğü.

PANDOMİMA Aktörlerin işaret ve hareketle oynadıkları sözsüz tiyatro oyunu.

PANELENİZM Çeşitli yerlerdeki Elen'lerin bir araya toplanmasını amaç güden politika.

PANİSLAMİZM İslamları bir idare altında toplamayı amaç güden politika.

PANİSLAVİZM İslavları bir yönetim altında toplamayı amaç güden politika.

PANKART Büyük boy duvar afişi.

PANO Genel olarak etrafı çerçevelenmiş büyükçe düz yüzey.

PANOTTOMANİZM Osmanlı imparatorluğundaki çeşitli kavimleri Osmanlı ismi altında birleşik tutmayı amaç güden politika.

PANTEİST Kamutanrıcı. Panteizm taraflısı. Panteizm'le ilgili.

PANTEİZM Kamutanrıcılık. Tanrı ile âlemi bir sayanların sistemi.

PANTEON 1. Grek ve Romalıların tapınaklarının ortak adı. Onların Tanrılarının bütünü. 2. Bir ülkenin büyüklerinin gömüldükleri yapı.

PANTOGRAF Teknik resimlerin veya benzeri şeylerin ölçeğini büyülterek ya da küçülterek çizmeğe yarayan alet.

PANTURANİZM Osmanlı imparatorluğu zamanında Türklerin birliği amacını güden fikir sistemi.

PANTÜRKİZM Türk soyundan gelenlerin birliğini güden politika.

PANZER İkinci dünya savaşında Alman zırhlı birliği.

PAPA Katolik mezhebinin dini ulu'su. Beşinci yüzyıldan bu yana sadece Roma Piskoposuna verilen isim. Ortaçağda Papalık batının en etkin silahı idi. 1870 yılında kendisinde var sayılan yanılmazlık inancı sayesinde Roma kilisesinin mutlak başkanı ve Petrus'un halifesi mertebesine yükselmiştir

PAPAZ Hıristiyan din adamı.

PAPEL Genel anlamı kâğıttır. Şimdi ise kâğıt para için kullanılmaktadır.

PARA Malların değer ölçüsü ve malların değiştirilmesiyle, biriktirilmesinde en mükemmel araç olan şey-

dir. Devlet tarafından resmen kabul edilmiş değiştirme (mübadele) aracıdır. İlk para M.Ö. 700 yıllarında Anadolu'da Lidya'lılar tarafından Krezüs zamanında kullanılmıştır.

PARADİ Tiyatroda üst kat galerisi.

PARADOKS 1. Çoğunlukla kabul edilen genel düşüncelere ve bilgilere karşı çıkan, kökleşmiş inançlara aykırı olarak ileri sürülen fikir ve düşünce biçimi. 2. Matematikte ve mantık biliminde, sonucu yanlış olmakla beraber anlatılış tarzı doğru görünen işlem Zenon'un paradoksları ünlüdür.

PARADOKSAL Paradoks ile ilgili. Paradoks şekline giren. **bk. paradoks.**

PARAF Bir yazının görüldüğünü, o yazıdan haberi olduğunu bildiren kısa imza.

PARAFE Paraf şeklinde imzalama. **bk. paraf.**

PARAGRAF Bir yazıda bir satır başından ötekine kadar olan parça. Bir yazıdan örnek olarak çıkarılan kısım. Bent başlarını gösteren işaret.

PARAKETE Geminin saatte kaç mil gittiğini anlamak için bir ucu denize atılan alet.

PARALİTİK (t.) Kötürüm, inmeli. Paralizi olmuş kimse.

PARALİZİ (t.) Vücudun bir tarafından hareket ve duyumun kalkması.

PARAMİMİ (a.t.) Yüz çizgileriyle ruh haleti arasında tam bir zıtlık bulunması halidir.

PARAMNEZİ (a.t.) Hafızanın zayıflığı, yokluğu. Gördüğü kişiyi hiç görmediğini sanmak, görmediklerini görüp tanıdığını zannetmek gibi. Hafızanın kaybıyla ilgili ifade yeteneği bozukluğu.

PARANIN AYARI Basılı madeni paranın ihtiva ettiği kıymetli maden miktarının mahlût'a (karışıma) olan oranına denir. Ayarı binde dokuzyüz dendiği zaman bin kısım kabul edilen paradan dokuzyüz kısmının kıymetli madeni ihtiva ettiği söylenmek istenir.

PARANONİA (a.t.) Akıl ve mantığın bozulmasıyla ilgili hastalık. Yavaş yavaş başlar ve sistemli bir vehim ve hezeyan halini alır. Hasta her şeyden şüphe eder, anlamlar çıkarır. Bencildir, kimseye inanmaz. Alaycı, kibirli ve hakaretli konuşur.

PARA PAZARI Kısa vadeyle ödünç almak veya ödünç

vermek isteyen kimselerin, yahut arz veya talep olunan paraların hepsine ya da para arz ve talebinin karşılaşmasına aracılık yapan ve yardım eden kuruluşlara denir.

PARİTE 1. İki yerde de para değerinin aynı olması. Tam benzerlik. Çift olma. 2. İki ülkenin para birimleri arasındaki değişim oranı. Her iki piyasada kambiyo fiyatları arasında fark yoksa bu iki ülke piyasasında kambiyo parite halinde demektir.

PARİZİEN Parisli.

PARLAMENT Parlamento. Fransa'da krallık zamanında vilayetlerde bulunan meclis.

PARLAMENTARİZM Parlamento ile yönetilen rejim.

PARLAMENTER Parlamento ile ilgili. Millet meclisine ait.

PARNASİYEN Fransa'da on dokuzuncu yüzyıl ortalarında «romantizm liriği»ne karşı koyan ve şiirde şekil güzelliği arayan şairler okulu.

PARODİ (parodie) Bir yazarın dilini, üslubunu alay etmek amacıyla taklit eden eser.

PARSEL Ayrılmış, sınırları belirtilmiş toprak parçası.

PARSİ bk. Gebr.

PARTENON Eski Yunan'ın Atina'daki ünlü tapınağı. Antik çağda yapılmış dünyanın en büyük kubbeli yapıtıdır. Roma Kralı **Hadriyan** 115-123 yılları arasında eski Yunan Tanrısı **Athena Parthenos** adına inşa ettirmiştir. **Plan** ve projesini mimar **İktinos**, süsleme ve heykellerini heykeltraş **Fidyas** yapmışlardır.

PARTER 1. Bahçenin çiçekli bölümü. 2. Tiyatro salonunun düzayak bölümü.

PARTİKÜL Atomu meydana getiren elektron, proton ve nötrondan herbiri.

PARTİKÜLARİZM 1. Özelliğini koruma, başkalarıyla katışmama sistemi. 2. Tanrı'nın sadece seçkin bir sınıfı koruyup kurtaracağına inanan dini görüş.

PARTİSYON Bir müzik eseri partilerinin hepsini içine alan nota defteri.

PARTİZAN 1. Bir partinin çok ateşli taraftarı. 2. Gizli savaş yapan sivil kuvvetlerin asker ve subayı. 3. Başıbozuk.

PARYA bk. Brahmanizm.

PASAPORT Yabancı ülkede serbest seyahat ve hüviyetini ispat için verilen resmı vesika.

PASAVAN Hudut bölgelerinde geçerli olan ve hududa yakın hükümet merkezince verilen girme-çıkma vesikası.

PASCAL (Blaise, 1623-1662) Fransız bilim ve düşün adamı. Matematik, fizik, felsefe ve edebiyat ile yetkili biçimde uğraşmış, hepsinde de ölmez yapıtlar ve buluşlar ortaya koymuştur. Çalıştığı bilim dallarının ve buluşlarının kendisini doyurmadığını görerek ruhi bunalım içine düşmüş, sonsuzun ne olduğunu aramaya kalkışmış ve sonunda koyu bir dindarlığa dönüşerek ünlü **Port-Royal Manastırına** çekilmiştir. Pascal buna, Tanrıya dönüş demiştir. Çözümü zorluk gösteren bir durum karşısında «L'abime de Pascal» cümlesi kullanılır Anlamı, Pascal'ın uçurumu demektir.

PASİFİKASYON Politika dilinde, sulhlaştırma, bir bölgeyi mikroplardan arındırma anlamına gelir. A.B.D.-nin pasifikte güttüğü siyasetten çıkarılmış bir terimdir. Buna, passifleştirme diyenler de vardır.

PASİFİZM Eylemsizlik.

PASSİF Bankacılıkta bir kimsenin borçlarının toplamı

PASTORAL Kırları konu yapan manzum eser çeşidi.

PASTÖR Protestan din adamı.

PAŞA KAPISI Sadrazamlık makamı.

PATENT Bir bulgu için verilen hükümet belgesi.

PATETİK Etkilendiren, içe dokunan.

PATOJEN (t.) Hastalık doguran şeyler.

PATOLOG (t.) Marazi teşrih ve hastalık ilmiyle uğraşan.

PATOLOJİ (t.) Hastalık bilgisi, hastalık ilmi.

PATRİ Yurt, vatan.

PATRİARKAL Soyda temel olarak babayı alan, çocukların baba soyuna maleden toplum hali. Ataerkil.

PATRİK Ortodoks ve bazı doğu kiliselerinin başkanlarının ünvanı.

PATRİYOT Yurtsever.

PATRİYOTİZM Yurtseverlik.

PAYE Rütbe, derece.

PAYEN Çok Tanrılı dinden olan.

PAYİDAR Sağlam, sürekli.

PÂYİMÂL Ayak altında kalmış, çiğnenmiş.

PÂYİMÂL OLMAK Ayak altında kalmak, çiğnenmek.

PAYİTAHT Hükümet merkezi.

PAZAR FİYATI Çok kısa bir devrede bir an için pazarda arz ve talebe göre teşekkül eden ve bir süre devam eden fiyat.

PAZARLIK FİYATI Tek müşterinin satıcı ile yaptığı pazarlık sonu, dileğine uygun fiyatı satıcıya kabul ettirmesiyle ortaya çıkan fiyattır. Pazarlık fiyatında aynı mal için çeşitli alıcılar ayrı fiyat öderler.

PEÇETA İspanyol para birimi.

PEDAGOG Eğitimci. Pedagoji ile uğraşan.

PEDAGOJİ Eğitim bilimi. Eğitbilim. Eğitim sanatı

PEDANTİZM Bilgiçlik taslayan kimsenin durumu, davranışı, edası.

PEDAVRA-HARTAMA Ormancılıkta, bilhassa çam ağaçlarının yarılması ile elde edilen çeşitli boyda yarma tahtalar olup, yurdumuzun muhtelif bölgelerinde pedavra ya da hartama ismiyle anılır. 6831 s.k. md. 14, 91.

PEDERAST Kulampara.

PEDERASTİ Kulamparalık.

PEDEROS Üç ile beş yaş arasındaki çocukları şehvetle sevmek aşkıdır.

PEDERŞAHİLİK Ailede baba otoritesinin hakim olduğu sistemdir. Ataerkillik.

PEDİGRİ Soylu atın soy kütüğü.

PEDİYATRİ (t.) Çocuk hastalıkları bilimi.

PEGAS (Pegasos) Grek mitolojisinde kanatlı at.

PENİS (t.) Kadip. Erkeğin tenasül uzvu

PENTAGON 1. Yunanca kelime olup beş köşeli demektir. 2. A.B.D.'nin Virjinia kentindeki Milli Savunma Bakanlığı binası ve oradaki genel kurmay karargâhının adı

PENTATLON Atletizmde beş yarıştan bir araya gelme bir yarışmadır. Önceleri bu yarışma, cirit atma, disk atma, uzun atlama, 200 metre ve 1500 metre koşuları olmak üzere yapılırdı. Bugün olimpiyatlarda yer aıan modern pentatlon ise; 4000 metre kros kantri koşusu, 5000 metrelik 30 engelli 6 kros kantrili koşu, 3000

metre serbest yüzme, eskrim ve tabanca ile atış yarışmalarından oluşmaktadır.

PERA 1. Karşı taraf. 2. İstanbul'da Beyoğlu'nun eski adı.

PERİKLES (494-429) Zamanında Elen ırkının tüm bilgin ve sanatkârlarını Atina'ya toplamasıyla ünlü hükümdar. Atina uygarlık ve kültürü bunun zamanında zirveya çıkmıştır. Herodote, Evripid Sofokl, Aristofan, Hippokrat, Metuh, Fidyas, Anaksagor, Perikles'in devrinde yaşamışlardır.

PERİODİK Devirli, belli aralıklarla devreden.

PERİPATETİSYEN Aristo'nun doktrinini izleyen kimse. bk. **Aristo, peripatetizm.**

PERİPATETİZM 1. Gezimcilik. 2. Derslerini öğrencileriyle birlikte gezerek anlatan Aristo'nun felsefesinin adı.

PERİPESİ Tiyatro piyesini sonuçlayan olay.

PERİTONİT (t.) Karınzarı yangısı.

PERKİZİSYON Bir kimse veya bir şey hakkında önceden inceden inceye araştırma.

PERMİ Yazılı izin kâğıdı.

PERSEPSİON (a.t.) Zihinde idrak bozukluğudur. İllusion yani dışarıdan alıcı organlara gelen bütün ihsasların yanlış tefsiri ve hallüsinasion yani ihsassız idrak haliyle ortaya çıkar. Örneğin, gördüğü şeyi yanlış haber vermesi veya görmediği halde görüyor gibi anlatmasıdır.

PERSLER Bugün İran'da yaşayan ve halkın büyük çoğunlugunu teşkil eden eski bir ulus.

PERSONA GRATA Diplomasi dilinde makbul kişi, iyi kabul edilen kimse. bk. **agreman.**

PERSONALİTEL 1. Kişilik. 2. Önemli kımse, şahsiyet.

PERSONEL 1. Kişisel. 2. Bir işte çalışanların hepsi.

PERSPEKTİF Bir görünüşün derinlik ve uzaklıklarını canlandıracak şekilde resimlendirilmesi yolu.

PERVA Korku, ilgi, bağ. Çekinme, sakınma.

PERVAZ Uçma.

PERVERDE Beslenmiş, yetiştirilmiş.

PESİMİST Her işin sonunu kötü gören Kötümser

PESİMİZM Kötümserlik, bedbinlik. Her şeyin gittikçe kötüleştiğini düşünenlerin görüşü.

PEŞİN DAVA DEF'İ Adi kefalette kefilin, önce borçlunun takip edilmesini istemek hususunda alacaklıya

karşı bir def'i hakkı vardır ki bu gibi defilere denir. BK. 483. İtirazları yargıç herhangi bir suretle öğrenirse davada resen (kendiliğinden) nazara alır. Defileri resen nazara alamaz İlgilinin açıkça bildirmesi halinde nazara alır. bk. def'i.

PEŞİN DEĞER Bononun itibari değerinden iskonto çıkarıldıktan sonra kalan değerdir.

PEŞİN SATIŞ Malın alındığı zaman bedeli verilmek suretiyle yapılan satış.

PETEKA Eşya üzerine ve kumaş topları arasına konan fiyat etiketi.

PETROL Yer yağı.

PETRUS (Saint Pierre) İsa'nın Havarilerinden biri. Kudüs'te bulunan hıristiyan cemaatının başkanı. Yahudi geleneklerine çok bağlı olduğundan **Paulus** (Saint Paul) ile aralarında anlaşmazlık çıkmış, Roma'da öldürülmüştür.

PEY AKÇESİ Taahhüdün yerine getirileceğine delil olmak üzere taraflardan birinin diğerine verdiği bir kısım paradır. BK. 156.

PEYÂM Haber.

PEYDERPEY Azar azar, bölüm bölüm

PEYGAMBER (Prophète) Tanrının iradesini yorumlayan ve ilan eden. Tanrının mükâfat ve mücazaatını (cezasını) haber veren kimse. M.Ö. 8. ve 7. yüzyıllarda birçok Peygamberler gelmiştir. İbrani'lerde bir grup din adamına bu isim verilmiştir.

PEYGAMBERLER Kur'an'da yazılı yirmi beş peygamber vardır. Bu Tanrı Peygamberlerine inanmak imanın dördüncü şartıdır. Peygamberler sırasıyla şunlardır: Adem, İdris, Nuh, Hud, Salih, İbrahim, Lut, İsmail, İshak, Yakup, Yusuf, Eyüp, Şuayıp, Musa, Harun, Davut, Süleyman, İlyas, Elyasa, Yunus, Zülkifl, Zekeriya, Yahya, İsa, Muhammed. Kur'an'da üç isim daha vardır. Bunlar Üzeyir, Lokman, Zülkarneyn'dir. Bunlar hakkında bilginler anlaşamamışlardır. Bazılarına göre bunlar **Nebi**, bazılarına göre ise **Veli**'dir. Kitap ve şeriat sahibi olanlara **Resul** denir. Diğerlerine de Nebi ismi verilir. İslamların Peygamberi Hazreti Muhammed hepsinden yüce ve Allahın sevgilisidir (Habibullah) Tanrı tarafından Peygamberlere indirilen kitap

sayısı 104'dür. Bunların küçüklerine **Sühuf** (sayfalar), büyüklerine **Kitap** denir. On Sühuf Adem'e, elli Sühuf Şit'e (Şit Adem'in oğlu olup Kur'an'da adı yoktur), otuz Sühuf İdris'e, on Sühuf da İbrahim'e gönderilmiştir. Dört büyük kitap vardır. Bunlardan Tevrat Musa'ya, Zebur Davut'a, İncil İsa'ya ve Kur'an Muhammed'e gönderilmiştir.

PEYMAN Yemin, and.

PEYZAJ Kır resmi.

PEZETA (peçeta) İspanyol para birimi.

PHİDİAS bk. **Fidyas.**

PİLOTAJ Yol göstermek. Sürmek işi. Yeteneği artırma.

PİNHÂN Gizli, saklı.

PİPLİN (paylayn) Uzun mesafelere petrol, gaz akıtmak için yapılan boru kanalizasyonu.

PİR İhtiyar, yaşlı.

PİRESTİŞKÂR Tutkun, vurgun.

PİRİM 1. Sigorta ücreti. 2. Ticaret, tarım, sanayi gibi alanlarda heves ve ilgiyi çekmek için verilen mükâfat. 3. Hisse senedinin asıl fiyatı ile piyasa fiyatı arasındaki fazlalık. 4. Belli şartların yerine getirilmesi halinde asıl ücrete ilâve olarak verilen para.

PİSKOPOS Katoliklerde bölge papazı.

PİŞDAR Öncü.

PİŞMANLIK NAVLUNU bk. **navlun.**

PİŞVÂ Önder.

PİTOGORAS (582-507) Sisam'da doğdu. İtalya'da bir okul kurdu. Bu okul mensupları dini ve ahlaki bakımdan kendilerini çok sıkı bir disipline tabi tutmuşlar ve iktidarı ellerine geçirerek o zaman bir süre aydınlar demokrasisi halinde yaşamışlardır. Bu durum çok sürmemiş, Pitogoras göçetmek zorunda kalınca okulu da dağılmıştır. Öğretisi her şeyin aded'e dönüşebileceği üzerine kurulmuştur. Bu duruma göre adalet matematiksel bir eşitliktir.

PİTORESK Seyredilmeye, yazı ve resimle anlatmaya değer güzellik. Zihinde resim gibi bir hayal uyandıran. Resim gibi, resimsi.

PİYASA Arz ve talebin karşılaştığı yerdir.

PİYASA FİYATI Günün etkileri altında alışverişte uygulanan bedel. **Piyasa rayici**, yürürlükteki fiyattır.

PİYES Oyun.

PLAN Tasarı.

PLANŞ Kitaplarda bulunan metin dışı resim, levha.

PLASMAN Yatırım. Yerleştirme. İş bulma. Kâr getireceği umulan işe sermaye yatırmak. Bunların belli bir kredi alanında kullanabileceği fon. Tasarruf olunan paranın gelir sağlaması için başkasına ikraz olunması.

PLATFORM Karayolunun kaplaması ile banketinden teşekkül eden kısım.

PLATO Yüksek bir yer üzerinde bulunan düzlük. Yay la. Sinema için filme alınan sahne.

PLATONİK Saf, ideal. Eflâtun'un sistemiyle ilgili. (Platonik aşk; hayalde kalan sevgi, öyle kalması istenen aşk).

PLEBİSİT Bir soruya karşı bütün yurttaşlardan evet ya da hayır diye oy alma şekli.

PLUTOKRASİ Yönetimin zenginler elinde bulunduğu hükümet. Zenginler hükümeti.

PLÜRALİST Plüralizm taraflısı. Çokcu. **bk. plüralizm.**

PLÜRALİZM Kâinatı meydana getiren varlıkların çok ve başlıbaşına olduğunu savunanların doktrini.

PLÜTON Güneş sisteminde güneşten en uzaktaki gezegen.

POEM Uzun yazılmış manzume.

POET Manzume yazan kimse, şair.

POETİK Şairce, şaire yakışır yolda. Şairimsi.

POLAK Polonyalı. Lehistan halkından.

POLEMİK Yazı ile tartışma.

POLİANDRİ Birden çok kocalı kadın olma hali.

POLİÇE Bir şahsın diğerine, belli bir meblağın kendi emrine veya üçüncü bir şahsın emrine ödenmesi için yazdığı emir. TTK. 583-592.

POLİÇE ÇEKMEK Alacaklısının borçlusu üzerine poliçe çekmesi veya satmasıdır. **bk. poliçe.**

POLİÇE GÖNDERMEK Borçlunun alacaklı piyasa üzerine yazılmış poliçeyi satın alarak alacaklısına göndermesidir.

POLİGAMİ Birden çok karılı olma hali.

POLİGİOT Çok dil bilen kimse.

POLİGRAF Çeşitli konularda yazı yazabilen kimse

POLİS 1. Yunanca bir kelime olup siyasi birlik teşkil eden saha, şehir, medine demektir. 2 Güvenliği ve yasalara saygıyı, kamunun ve kişinin rahatını, mesken dokunulmazlığını, ırz, can, mal emniyetini sağlamakla yükümlü zabıta memurudur. Polis hiç bir suretle görevinden başka bir işte kullanılamaz. 2559 s.k. md. 1, 4.

POLİTEİST Çok Tanrıcı

POLİTEİZM Birçok Tanrının varlığını kabul eden din.

POLİTİKA Yurt işlerini düzenli olarak yürütmek için tutulan ölçülü yol. **bk. siyaset.**

POLİTİKALOJİ **bk. politoloji.**

POLİTOLOJİ Devlet bilimi, devlet idaresi bilimi. Statoloji, politikaloji kelimeleri de aynı anlamda kullanılır.

POLONEZ Polonyalıların milli dansları ve bu dans için yapılmış müzik parçası.

PONTİFEKS **bk. On iki levha kanunu.**

POPÜLARİZE Herkesin anlayabileceği kılığa sokma.

POPÜLER 1. Herkesçe, halkça tanınmış, halka mahsus. 2. Halk için yazılmış.

PORTFÖY Bankacılıkta senetler cüzdanı. Halk dilinde para cüzdanı. **bk. iskonto.**

PORTRE İnsan resmi. Yazılarak yapılmış insan tasviri.

POSTNİŞİN Post'a oturan. Tarikatın en büyüğü.

POTANSİYEL Gizli güç. İş halinde olmayan veya içinde bulunduğu cismin durumu değişince meydana çıkan kuvvet.

POTLAÇ Bazı ilkel toplumlarda yapılan sözleşme töreni.

POTPURİ Beğenilen ve sevilen melodilerden, şarkılardan ya da opera parçalarından meydana getirilmiş müzik parçaları topluluğu.

POZİSYON Vaziyet, durum. Bankacılıkta belli süre içindeki hesap sonucu

POZİTİF Deney sonuçlarına dayanan. Tanıtlı. Olumlu.

POZİTİF HUKUK Belli bir devirde belli bir toplumu nizamlayan müeyyideli kurallardır. Pozitif hukuk, mer'i olan (halen yürürlükte bulunan) hukuktur. Buna müspet hukuk da denir.

POZİTİVİST Pozitivizm taraflısı.

POZİTİVİZM (olguculuk) Gerçeğin yalnız deney veya

gözlemle tam olarak bilinebileceğini iddia eden felsefi sistem. Temsilcisi A. Comte'dur.

PRAGMATİST Pragmatizm'i sistem olarak kabul eden. bk. **pragmatizm.**

PRAGMATİZM (uygulayıcılık, faydacılık) Bir fikrin doğruluğunun veya geçerlik derecesinin, o fikrin sonucu ile ölçülebileceğini kabul eden felsefi görüş. Sonuçtaki yarar ve başarı, gerçeğin ölçüsü olarak ele alınır. Her düşünceyi, yaşayışımız için elverişli olduğu sürece doğru kabul eder. Bu felsefi görüşün özünde faydacılık ve maddecilik yatar.

PRATİK Fikir alanındaki bir şeyi iş durumuna geçirme, uygulama.

PREFABRİKE Parçaları ayrı ayrı hazırlanıp, kurulurken birleştirilen ev.

PREFORME İşlemi önceden yapılmış.

PRE HİSTORİK Tarih öncesiyle ilgili.

PRENS DÖ GAL İngiltere'de tahta geçmeye aday olan prensin ünvanı.

PRENSİP İlke.

PRENSİPYUM bk. **Corpus İuris Civilis.**

PREPARAT Hazır ilaç.

PRESBİT (t.) Gözleri uzağı iyi görebilen yakını iyi göremeyenin göz hastalığı.

PRİFİKS Değişmez fiyat. Pazarlıksız.

PRİM bk. **pirim.**

PRİMA Birinci.

PRİMADONNA Tiyatroda başoyuncu kadın.

PRİMİTİF 1. Zaman bakımından en eski olan. İlkel. İlk halinde kalmış olan. 2. Resim sanatında, rönesans devrinden önceki ressamlar.

PROBABİLİZM Olasıcılık.

PROBLEM 1. Bilim yoluyla çözülebilecek sorun. 2. Anlaşılması güç olan bir şey.

PRODÜKSİYON Yapım.

PRODÜKTİF Verimli.

PRODÜKTİVİTE Verimlilik.

PRODÜKTÖR 1. Meydana getiren, elde eden, çıkaran. Yapımcı. 2. Sigorta şirketlerine iş temin eden.

PROFAN Kutsal olmayan.

PROFESYON İş, meslek, memurluk.

PROFESYONEL Bir işi kazanç için kendisine meslek edinen.

PROJE Tasarı.

PRO-KOMÜNİST Komünizmle dost olan.

PROLETARYA Eski Roma'da fakir vatandaşlara verilen isim. Bugünkü anlamı ise, yaşamak için çalışmasının karşılığı olan ücretinden başka bir şeye sahip olmayanlardır. Proleter kelimesinin çoğuludur.

PROLETER Günlük çalışmasıyla yaşayan, emekçi. Çalışmasından başka geliri olmayan.

PROLOG Bir roman ya da piyeste asıl olaylardan önceki olayları anlatmak için başlangıçta yapılan giriş. Öndeyiş. Cervantes'in Donkişot` isimli romanındaki öndeyiş ünlüdür.

PROPAGANDA Bir fikri bir kanıyı yaymak için yapılan çaba.

PROSEDE İşte, davranışta tutulan yol.

PROSEDÜR Usül. Bir işte tutulacak yol. Yargılama usulü.

PROSPEKTÜS Tanıtma ilanı.

PROSTİTÜSYON Fuhuş.

PROTEKTORA Zayıf bir devletin güçlü bir devlet himayesini kabul etmesi haline denir.

PROTESTAN Reform taraftarlarına verilen isimdir Katolikten ayrılma hıristiyan mezhebi. **bk. reform.**

PROTESTANLIK Bır kısım hıristiyanların katolik kilisesinden ayrılarak kurdukları mezhep. İsmi, Luther tarafından 1529 yılında eski kilise anlayışına karşı yayınlanan bir protestodan alınmıştır. İçinde **Lutheryen** ve **Kalvenist** gibi çeşitli kollar bulunan protestanlık Roma kilisesine göre, lâyık elemanlara daha geniş çalışma imkânı sağlar. İnsanın yalnız İncil hükümlerine göre vicdanıyla yaşamasını esas alan protestanlık, rahipliği kadro dışı bırakmıştır. **bk. Reform, Kalven.**

PROTESTO Gününde ödenmeyen senedin, ödenmesi gereken günü takip eden iki iş günü (48 saat) içinde de ödenmemesi halinde hamilinin zaman kaybetmeden keyfiyeti noter aracılığı ile borçluya bildirmesidir. Borçlu böylece resmen haberdar edilmiş olur.

PROTESTOSUZ Keşideci veya ciranta tarafından ticari senedin içine «protestosuz» kelimesi yazılarak tah-

sile konmuş senet demektir ki muhatap senedi kabul etmez veya ödemez ise protesto edilemez.

PROTEZ (t.) Yarı ya da tam sakatlanmış bir organ yerine, takma ve yapma benzerini koyma.

PROTOKOL 1. Diplomatlar arasında yapılan anlaşma tutanağı. Muahede zabıtları. 2. Diplomatik işlerde ve devletlerarası ilişkilerde uygulanan kurallar. 3. Resmi törenlerde uyulan teşrifat kuralları.

PROTON (nükleon) Hidrojen maddesinin atom çekirdeği.

PROTOTİP Temel, asıl. Örnek.

PROUDHON (P.J. 1809-1865) Fransızdır. Matbaacılık ve gazetecilik yapmıştır. Fikirlerinin orijinalliği ile tanınmış sosyalist ekonomisttir. «Geniş anlamdaki özel sermaye ve kamu baskısı kalkınca, özgür toplumda ekonomik ilişkiler öyle bir şekle girip işleyecektir ki artık üretimle ihtiyaçlar arasında uyum saglanacak, düzensizlik de kalmayacaktır. Bu yolda ilmin ve aklın ilerlemesine inanmak gerekir». Proudhon, burjuvazi ile proletaryayı uzlaştırmak ve böylece bir orta sınıf kurmak istemiştir. Eserlerinin başlıcaları «mülkiyet nedir, ekonomik tezatlar» adı altında yayınlanmıştır.

PROVİZYON 1. İşletmelerde ileride behemahal olacak zararları karşılamak için ayrılan tutar. 2. Bankacılıkta bir hesaptaki mevcut karşılığın adı. Provizyonsuz çek çekmek dolandırıcılık suçunu oluşturur. TCK. 503.

PROVOKASYON Meydan okuma, kışkırtma.

PROVOKATÖR Meydan okuyan, kışkırtıcı.

PROVOKE Meydan okumak, kışkırtmak.

PSİKANALİZ (ruh çözümü) Bilinçaltı karışıklığından ileri gelen ruh ve fizik bozukluklarını inceleyerek düzeltme metodu. Bilinçaltı âleminin ruhsal hallerimizde ne türlü bir etki yaptığını inceleyen bilimsel psikolojinin esaslı bir bölümüdür. Ruh hastalığı ile ilgili nevrozların tedavi yöntemidir. Psikanaliz Okul toplumsal olayları ruhsal olaylara indirmek suretiyle açıklama yapar.

PSİKANALİZM bk. psikanaliz.

PSİKANALİZ OKUL bk. psikanaliz.

PSİKASTENİ Ruh argınlığı. Aşırı kuşku. Fikir kararsızlığı.

PSİKİYATR Ruh hastalığı uzmanı hekim.

PSİKİYATRİ Ruh hastalıklarının incelenmesini ve tedavisini konu yapan bilim dalı.

PSİKOGRAFİK Yazıda kendini belli eden bir zihin rahatsızlığı. Kelime unutmak. Yersiz niteleme sıfatı kullanma. Gayet basit imla yanlışı yapma.

PSİKOKÜLTÜR Ruhsal eğitim.

PSİKOLOG Psikoloji ile uğraşan kimse.

PSİKOLOJİ Ruhbilim.

PSİKOMETRİ (t.) Zihin çalışmalarının ölçümü ve kaydı.

PSİKOPAT Zihin hastası.

PSİKOPATİ Zihin hastalığı.

PSİKOPATOLOJİ Zihin hastalıklarını inceleyen bilim kolu.

PSİKOSOMATİK Bedendeki hastalıklarda ruhsal faktörlerin etkilerini inceleme metodlarıyla uğraşan tıp kolu. **Psiko**, akıl, ruh demektir. **Soma** ise beden anlamınadır

PSİKOTERAPİ Telkinle iyileştirme. Hastalıkların iyileştirilmesinde metodlu olarak yapılan telkin.

PSİKOZ Akıl hastalıklarının genel adı

PSİŞİK Ruha ait, ruhla ilgili.

PUBLİK 1. Genel olarak halk, cemaat, toplum. 2. Bir şey seyretmek veya dinlemek için toplanmış olanlar.

PUFFENDORF (1632-1694) Hobbes ve Hugo Grotius'un fikirlerinin karşılıklı sentezini yapan Haydelberg Üniversitesinin ünlü Profesörü. «İnsandaki birlikte yaşama arzusu, nefsini idâme ve menfaat hissinden doğmuştur. Devlet ve hukukun amacı sosyal barış ve müşterek emniyettir. Müspet hukuk tabii hukuktan mümkün olduğu kadar uzaklaşmamalıdır. Müspet hukuk tabii hukukun ifade şeklidir. Bunun ayrıcalıkları da vardır. Bu ayrıcalıkları da sınırlandırmak gerekir. Örneğin, **fıtri haklar** yaratılış icabı insana has haklardır. Bu iki hak arasında uyuşmazlık olursa fıtri hak galip gelmelidir». Böylece Fransız ihtilalinde büyük rol oynayan fıtri (doğuştan) hakların temeli yüzyıl önce atılmıştı.

PULİTZER ÖDÜLÜ Her yıl gazetecilik, edebiyat, sanat ve müzik alanlarında başarı gösterenlere A.B.D.'de verilen ödül. 42 yaşında kör olan Pulitzer isimli gaze-

teci tarafından kurulmuştur.

PURGATORİUM Katolik inancına göre, Tanrının inayetiyle ölen fakat yeteri kadar temizlenmeyen ruhların kaldıkları yer. Protestan kilisesi bu görüşü kabul etmez. Genel olarak, cennetle cehennem arasındaki yerdir. Buna dinimizde Arafat denir.

PUSULA ODASI bk. **fetvahane.**

PÜRİST Dilde aşırı sadelige taraftar olan.

PÜRİZM Dilde aşırı sadelik isteği. bk. **resim sanatında okullar.**

PÜRİTEN Geleneklere çok sıkı bağlı olan. Aslında bu terim bir İngiliz mezhebinin adıdır. Ayrıca Amerikan tarihi ve Amerikan düşüncesi üzerinde son derece kuvvetli bir iz bırakmış, sert, amansız ve müsamahasız dik bir mezheptir. Eğitim, hür düşünce, açık fikir tartışması, fazilet, cesaret, irade ve mantık üzerine kurulmuştur. Püritenlere göre, insan Tanrının bir tasviridir. Bu sebeple insanın fazilet ve irade yönünden kuvvetli ve eğilmez bir karaktere sahip olması, bilgi ile donanmış bulunması, yaratıcısına (Tanrısına) karşı borcudur. Özgürlük ve yasa aynı derecede kutsaldır.

PYGMALİONİSME Çıplak heykel aşkı.

R

RABBANİ Tanrı ile ilgili.

RABBÜLCÜNUD Askerlerin Tanrısı.

RABB'ÜL MAL Sermaye sahibi.

RABİ Dördüncü.

RACİ Rica eden. Geri dönen. İlgili bulunan.

RACİH TARAF İspat vasıtası tercih olunan taraf

RÂDİ Süt emen. Kendisine sütana tutulan taraf.

RADİKAL 1. Kesin, kökten. 2. Politikada kökten (mutlak) ıslahat isteyen.

RADİKALİZM Bilimde, dinde, siyasette kökten ıslahat (yenilik) yapma taraftarlığı.

RADYASYON Bir enerjinin ışık demeti halinde yayılması. Işınım.

RADYODÜFİZYON Telsiz telgraf yayını

RADYOFONİ Telsiz telgraf ile ses yayını.

RADYOFONİK Radyo yayımına elverişli ses.

RADYOFOTO Radyo ile aktarılan fotoğraf resmi.

RADYOGRAFİ X ışınları ile alınan resim veya bu şekil resim alma işi. Röntgen.

RADYOGRAM Telsizle alınan mesaj.

RADYOLOJİ (t.) Işık, elektrik ve ısı radyasyonlarının hekimliğe uygulanması.

RADYOSKOPİ (t.) X ışınları ile muayene.

RADYOTELEFON Telsiz telefon. Telsizle telefon konuşması yapma.

RADYOTELGRAF Telsiz telgraf.

RADYOTERAPİ X ışınlarıyla hasta iyileştirme metodu

RAFIZİLİK Hazreti Ali'ye aşırı derecede muhabbetle bağlı olmak, Ebubekir, Ömer, Osman, Ayşe, Muaviye ve diğer sahabelere kin gütmektir.

RAFİNMAN Aşırı incelik, naziklik.

RAH Yol.

RAHİM Döl yatağı, dölüt. Akrabalık.

RÂHİM Acıyan, esirgeyen.

RÂHİMKÂR Merhametli, esirgeyici.

RÂHİN Rehin veren kimsedir.

RAHMET Allahın kullarına ölümden sonraki ihsânı

RAHNE Gedik, deşik, yarık.

RAİŞ Rüşvette aracılık yapan. Bu şahıs rüşvet alan veya verenden hangisinin vasıtası ise onun fer'an zimethal'i sayılır. TCK. 226.

RÂİYYE Başkasının velâyet ve idaresi altında bulunan kimse.

RÂİYYE ÜZERİNE TASARRUF MASLAHATA MENUTTUR İdare edilenler hakkında verilecek emirler, onların menfaatına ve işlerin gereklerine uygun bulunmakla şartlanmıştır-Mecelle md. 58.

RAKABE Bir şeyin zatı. Bir ayn üzerinde egemen olabilmek kudreti. Bir malın sahipliği

RAKIM'ÜL HURUF Harflerle (yazıyla) tarih düşüren kimse «İkinci Mahmut devrinde tanzim edilen senedi ittifakı kaleme alan ve altına bilâ perva ve bilâ

mülahaza rakım'ül huruf diye yazıp imzalayan erbabı dâniş ve ricâli devletten İzzet Bey bilâhare İkinci Mahmud'un emriyle Üsküdar'da idam edilmiştir-Tarihi Cevdet».

RAKİK Köle, cariye. Çoğulu Erikka'dır.

RAKİT Durgun.

RÂM İtaatlı, teslim olmuş, boyun eğmiş.

RÂM OLMAK Boyun eğmek, kendini bırakmak

RAMP Bir tiyatro sahnesi önünde dizilmiş ışıklar bütünü

RANBURSMAN Tediye, ödeme, tesviye.

RANSEYMAN Bir şeyi tanıtmağa yarayan bilgi, izahat. İstihbarat. Ticari alanda tüccar, işletme veya bir iş hakkında ilgili yerlerden bilgi istenmesi, toplanması. Bir şey hakkında alınan veya verilen bilgi

RANT Yıllık gelir, irat. İşe yatırılmış paranın geliri.

RANTABİLİTE 1. Gelir getirme, verimli olma hali. 2. Masraf ve gelir arasındaki olumlu netice anlamına kullanılır.

RANTABL Yeteri kadar verimli olma. İrat getirebilir

RANTİYE İradı olan, rantıyla geçinen.

RANT NAZARİYESİ Arazi sahibine arazisinden istifade karşılığı olarak verilen hasılaya rant denir. Pazar fiyatı, az verimli topraklardan en yüksek fiyatla elde edilen ürüne göre teşekkül eder. Verimli arazi sahipleri ise mümbit araziden daha az masrafla üretimde bulunurlar. Ve verimsiz araziye göre ürünleri arasında doğan fiyat farkını, arazi sahipleri (verimli yerin sahibi) kira bedelini artırarak alırlar. Böylece oluşan arazi rantı ile toprak sahipleri, toplumun diğer sınıfı aleyhine zenginleşir. Bu kuram Ricardo'ya aittir.

RAPSODİ Klasik batı müziğinde folklor öğelerinden oluşturulan yapıtlara verilen isim.

RASİST Irkçı. Rasizm taraflısı.

RASİZM Irkçılık. Bir ulusu oluşturan insanlar arasında ırk birliğini kurma teorisi.

RASYO Ekonomik teşebbüsün muhasebesinde yer alan hesap elemanları arasında çeşitli ilişkiler kurmak ve bunu inceleyerek o ekonomik teşebbüs hakkında belli hükümlere varabilmektir.

RASYON Gündelik tayın

RASYONALİST Uscu, akılcı. Rasyonalizm taraflısı.

RASYONALİZM Us bilgisine dayanan, doğruluğun ölçütünü duyularda değil düşünmede ve tümdengelimli çıkarımlarda bulan öğretilerin genel adı. İlmin başlangıcını usun verilerinde arayan rasyonalistler arasında **Descartes, Leibniz, Spinoza. Hegel** gibi ünlü düşünürler vardır.

RASYONALİZASYON 1. Ölçülü, hesaplı hale koyma. Rasyonel hale getirme. 2. Teşkilat ve yönetimde bilgiyi hakim kılma. Bunun **Taylorizm, Normalizasyon** ve **Standarizasyon** gibi şekilleri vardır. 3. İşletmedeki üretim ve yönetim çalışmalarını ekonomikleştirme.

RASYONEL Ölçülü, biçili, hesaplı, ussal, akli.

RASYONEL ÇALIŞMA İşletmenin tasarruflu, mükemmel ve en verimli şekilde yönetimi. En az emek ve masraf karşılığı, en çok sonuç verecek biçimde çalişma.

RÂŞE Titreme, titreyiş, ürperme.

RÂŞİ Rüşvet veren.

RAŞİTİK (t.) Kemik sisteminde bozukluk olan Raşitizm hastalığı bulunan.

RATE İstidat (yatkınlık) ya da şans eksikliği nedeniyle başarı sağlayamayan (yazar, artist, aktör).

RAYET Sancak.

RAYİÇ Sürüm değeri. Geçer sürümü olan.

RAYİÇ FİYAT Bir malın alışverişinin devam ettiği hallerde belli bir piyasadaki fiyatı.

REAKSİYON Tepki.

REAKSİYONER Politikada yenilik istemeyip eski halin sürmesini isteyen gerici, mürteci.

REALİST Edebiyat, felsefe ve sanatta realizm taraflısı. Gerçekçi.

REALİTE Gerçek, gerçek şey, gerçek durum. Bir nesne, bir durum, bir nitelik halinde olan.

REALİZE Gerçekleştirmek, gerçekleştirilmek.

REALİZM (gerçekçilik) On dokuzuncu yüzyıl ikinci yarısında Avrupa'da romantik ekolün yerini alan, romantizmin hissi, kişisel ve hayal yönlerine zıt ve doğayı olduğu gibi gösterme amacında olan bir sanat çığırı. Realizm sanatta insanı ve insan toplumunun

hayatını, oluşlarındaki bütün gerçek çizgileri ve nedenlerini görmek ve göstermek anlayışıdır. Edebiyatta **Gustave Flaubert, Charles Dickens, Balzac, Lev Tolstoy, Nikolay Gogol, Anton Çehov,** şiirde **Charles Baudlaire,** resimde **Odry, Millet,** tiyatroda **Henrik İbsen, A. Dumas Fils** realist sanatçılardır.

REASÜRANS Bir sigorta şirketinin büyük bir bedel karşılığı yaptığı sigortada muhtemel zararını önlemek için başka bir şirkete kendini sigorta ettirmesidir ki ikinci sigortayı sigorta şirketi diğer bir şirket nezdinde kendisi yaptırır. Yani bir sigorta ortaklığının sigorta ettiklerini başka bir sigorta ortaklığına daha sigorta ettirmesi işine denir.

RECM Zina yapanı taşlayarak öldürme.

RECÜLİYET Erkeklik.

REDAET Kötülük, aşağılık, alçaklık.

REDAKSİYON Kaleme alma, yazma işi.

REDDİ HAKİM Davaya bakan yargıcın taraflardan biriyle yakın ilgisi ya da dava konusuyla ilişiği ya da tarafsızlığını şüpheye düşüren hali varsa o davaya bakmasına mani olmak için taraflardan birinin yaptığı taleptir Taraflardan birinin talebini beklemeden yargıç da bu nedenleri açıklayarak davadan çekilebilir. HUMK. 29, 37, 277. CMUK. 23, 30, 67.

REDDİYE Feraiz'de sehimler toplamı paydan eksik çıkarsa meseleye reddiye denir.

REEL Gerçek. Sahi

REESKONT Muhasebede bir senedin itibarı değeri ile gerçek değeri arasındaki farkı aktiften düşmeye denir. Bankacılıkta bir bankanın, iskonto ettiği senedi diğer bir bankaya (genel olarak merkez bankasına) iskonto ettirmesidir. Mükerrer iskontoya bu isim verilir. **bk. emisyon, mükerrer iskonto.**

REESKONTABL Merkez bankasınca reeskonta kabul edilebilecek nitelikteki senet

REF' Temsil olunan taraflardan yapılan ve yetkiyi ortadan kaldıran tevcihi muktazi bir taraflı irade beyanıdır. Sarih olabileceği gibi tavır ve hareketle zımnen de ifade olunabilir. Kelime anlamı kaldırmak, yükseltmektir. BK. 34.

REFAKAT Harpte ticaret gemilerinin harp gemisi ya

da savaş uçakları refakatinde yollarına devam etmeleri.

REFERANDUM Halkoyu Halkın bir yasa hakkında veya bir sorun üzerinde verdiği oy. Yeni Anayasamız 1982 yılında halk oylamasına sunulmuş ve yüzde yüze yaklaşan (evet) oylarıyla kabul edilip yürürlüğe girmiştir.

REFERANS Bir sorun hakkında bir otoritenin fikrini ileri sürme.

REF'ETMEK Kaldırmak, gidermek.

REF'İ bk. ref'.

REFİKA Karı, eş.

REF KARARI İcrada: Tetkik mercıince verilen ve borçlunun itirazını kaldırıp icranın devamını temin eden karardır. İc. İf. K. 68. Hukukta: Bir karar veya tedbirin itiraz üzerine kaldırılmasına dair karardır.

REFLASYON Deflasyondan ileri gelen etkileri yoketmek ve alım kuvvetini çoğaltarak üretim seviyesine göre ayarlamak.

REFORM 1. Düzeltme, iyileştirme. Toplumun değer yargılarında, sosyal yapısında, politik kuruluşlarında, sosyo-politik düzeninde değişmenin, hız yönünden sınırlı ve zor yerine ikna ve uzlaştırmaya bağlı olarak gelişmesidir. 2. On altıncı yüzyılın başlarında batı Avrupa'yı Papa'ya boyun eğmekten kurtaran ve Katolik kilisesinin parçalanarak Protestan ve Angilikan kiliselerinin kurulmasıyla hıristiyanlık birliğinin bozulmasına neden olan harekettir. Reform, düşünce biçimindeki yenilik ve Rönesans sayesinde oluşmuştur. Reform hareketinin başı Luther'dir (1483-1546). Saksonya'da doğmuş, hukuk, felsefe, edebiyat ve müzik tahsil etmiştir. 1511'de Roma'ya gittiğinde Papa X. Leon'un para ile günah çıkardığını görünce bunlarla savaşa başlamıştır. Hıristiyanlığın başkentinde gördüğü bu rezalet üzerine Profesör olduğu Wittenberg şehrinde şehir kilisesinin kapısına 95 maddelik protestosunu asmıştır. «Allahın emirleri İncil'de vardır. Papa'nın ve ruhâni meclislerin kararlarında, herhangi bir hıristiyanın tefsirinden daha başka bir fark olamaz. Papa'nın para ile Endüljans denen günahları çıkarmak için af fermanı satması dine aykırıdır. Pa-

pa'nın para karşılığı cennete girmek için ferman vermeye hakkı yoktur. Bu saçmadır. Kul'u ancak Tanrı affedebilir. Kilise Tanrı ile Kul'u arasına gereksiz yere girmemelidir.» Papanın otoritesiyle doğrudan doğruya savaşa giren Luther, Diyet Meclisi tarafından mahkûm edilmiş, fakat kaçıp saklanarak İncil'i bütün halkın anlayabileceği sade bir dille Almancaya çevirmiştir. Papa'nın baskısını usandırıcı bulan İmparator Şarlken, Diyet Meclisini tekrar toplayıp Martin Luther'in fikirlerini belli saha içinde kabule mecbur olmuştur. M. Luther'in cesaretle savunup açıklığa kavuşturduğu fikirlerini kabul eden hıristiyanların mezhebine Protestan denmiştir. Kiliseye bağlı olanlardan İngiltere'de John Wycliffe, Bohemya'da Huss gibi kişiler —ki bunlara hümanist denmiştir— daha önceki hareketleriyle Luther'e yol göstermişlerdir.

REFORMASYON Düzeltme, iyileştirme işi.

REFORMATÖR Reform yapan, ıslahatçı.

REFORM KİLİSELERİ İsviçre, Fransa, Hollanda ve batı Almanya'da yayılmış ve bir örgüte bağlanmamış olan Protestan kiliselerinin adı. Kalven ve Zwig'linin fikirlerini geliştiren, kutsallama törenlerinde Luther'in görüşünden ayrılan ve görünürdeki Litürji'lere değer vermeyen önemli bir cemaattir.

REFÜJ (emniyet adası) Karayolları üzerinde inşa ya da işaret edilmek suretiyle; yayaların geçiş, durma, trafiği tanzim, taşıtlardan inip binme gibi işlere yarayan kısmı.

REGÂİP Recep ayının ilk Cuma'sıdır. Hazreti Muhammed'in ana rahmine düştüğü günün yıldönümüdür. Buna Regâip denir. Halk dilinde pek kullanılmaz. Bir anlamı da, rağbet olunan şey demektir. **Leyle'i Regâip**; Regaip gecesi demektir ki Recep ayının ilk Cuma gecesidir.

REGÜLATÖR Bir makinenin görevini istenen ayarda tutmaya yarayan alet. Düzengeç.

REGÜLE Düzenlemek anlamına Türkçede kullanılmıştır.

REHABİLİTASYON (t.) Bir kimsenin çeşitli sebep ve etkenler dolayısıyla normal faaliyette bulunamayan uzuvlarını, tedavi ve eğitim suretiyle normal hale getirmeye denir. **bk. sağlık hizmetleri.**

REHAVET Gevşeklik, tembellik.

REHİN Alacaklı olana yapılacak edayı belli bir şey üzerinde temine yarayan akittir. Alacaklıya sadece rehin edilen şeyi sattırarak alacağını tahsil hakkını verir. Rehin edilen şeye **merhûn** denir. Buna rehin dendiği de olmuştur. MK. 765-843, 853-886. BK. 181, 586/2.

REHİN HAKKI Bir alacağa karşı teminat teşkil etsin diye şey üzerine tesis olunan, herkese karşı (malın malikine de) dermeyanı mümkün mutlak ayni haktır. Bu hak, hak sahibine (alacaklıya) rehin edilen malı paraya çevirmek hakkını verir ve böylece alacağını tahsil için teminat teşkil eder. Rehin, taşınır ve taşınmaz rehni olarak iki kısımdır. **a. Taşınır rehni:** Bir menkul (taşınır) üzerine tesis olunan rehin hakkıdır. MK. 853 ve dv. **bk. zilyetlik. b. Taşınmaz rehni:** Gayrimenkul (taşınmaz) üzerinde ipotek, ipotekli borç senedi veya irat senedi şeklinde tesis olunan rehindir MK. 765, 796, 812, 817. **bk. ipotekli borç senedi, irat senedi.**

REHİN KARŞILIGI İKRAZ İLE MEŞGUL MÜESSESE Hükümetin izniyle rehin karşılığında ödünç para veren kurumdur. MK. 876-883.

REHİNLİ TAHVİL Özel rehin akti ve teslim zorunluğu olmadan taşınmazın rehni suretiyle vaki işlemin doğurduğu alacak teminat gösterilerek çıkarılan tahvilattır. Bunun için hükümetin izni gerekir. MK. 886.

REHİN SENEDİ **bk. eşyayı temsil eden senetler.**

REHNİ MÜS'TEAR Başkasından ariyet alınıp onun izniyle rehin edilen mal.

REİSÜLKÜTTAP (reis'ül küttap) **1.** XVII'nci yüzyıla degin Osmanlılarda padişah divanı yazmanlarının başı. **2.** Tanzimat'tan önce Osmanlı İmparatorluğunun dışişleri bakanı.

REİSÜLMAL **bk. ana para.**

REJİ Bazı hizmetleri en iyi şekilde ve en ucuz biçimde yapmak için bir malın tek elden satılması hali. Tekel Osmanlı İmparatorluğu yönetiminde tütün tekelinin adı.

REJİM **1.** Devletin yönetim yolu. Devletin hükümet şek-

lini ifade eden terim. 2. Hasta için uygulanan beslenme yolu. 3. Akarsuların akış hızı

REJİSÖR Yönetmen.

REJİSTR Kayıt defteri.

REJYONALİZM Bölgecilik.

REKABET 1. Herhangi bir alanda talebin arzı aştığı durumlarda meydana gelen sosyal bir çekişme şeklidir. Ekonomik hayatın en köklü öğesi ve ilerleme nedenidir. 2. Gruplar arası rekabetin doğurduğu anlaşmazlık grup içi morali ve tamamlanmayı artırır. Çekişmenin zaferle sonuçlanamayacağına inanıldığı durumlarda grup dışı çekişme ve ayrılık grup içinde erir. **bk. ihtilâf, işbirliği.**

REKABET FİYATI Piyasada bir çok alıcı ve satıcı bulunuyorsa arz ve talep sonucu teşekkül eden fiyattır.

REKÂKET Kekemelik.

REKOLTE Derlenen ürünün topu.

REKONTRÜKSİYON Yeniden yapılış, yeniden kuruluş.

REKTUM Kalın bağırsak.

REKZETMEK Dikmek.

RELÂSYON Bağlantı, münasebet. Eşyayı. kavramları veya tasarıları birlik, bağlılık, birliktelik gibi hallerde toplayan görünüş veya nitelik.

RELATİF Bağlantıdan meydana gelen, bağlantısı olan. Bağıntılı.

RELATİVİTE **bk. rölativite.**

RELATİVİZM Bağıntılık doktrini. Bağıntıcılık.

RELÖVE Ölçülü plan veya resim. Kenarı yüksek şapka

REMMAL Çakıl taşları atarak geleceğe ait olaylardan haber veren.

REMZ Meramı gizliden, işaretle anlatma. Bilgi, im, simge.

REPERTUVAR Bir tiyatronun oynayabileceği piyeslerin listesi. Alfabe sırasına göre düzenlenmiş defter.

REPLİK Cevap verene karşı verilen cevap.

REPRODÜKSİYON Bir sanat eserinin kopyası. Suret.

RESANET Sağlamlık.

RE'SEN Kendi başına, kimseye danışmadan. Doğrudan doğruya. İlgiliye danışmadan.

RESEN TANZİM EDİLMİŞ SENET bk. senet çeşitleri, noter senedi.

RESEN VERİLEN YEMİN bk. yemin.

RESEPSİYON Kabul etme. Resmi ziyaret, ziyafet.

RESİM Devletın gördüğü hizmet ve yaptığı masraflar karşılığı o iş veya hizmetin ilgilisinden aldığı varidata denir. Bu nedenle herkesten alınır, vergiden farklıdır.

RESİM SANATINDA OKULLAR Resim sanatında çağımızın çeşitli görüşlerini yansıtan ekoller şunlardır: **1. Natüralizm.** Bir şeyi doğada olduğu gibi göstermeye çalışan resim okulu. Tabiat bilgisi kitapları için bu tip resimler aranır. **2. Yeni empresyonizm.** Bir şeyin tıpkısı yerine onun bize verdiği izlenimi belirtmeyi amaç edinen resim koludur. **3. Ekspresyonizm.** Bir şeyde izlenimi değil anlamı arayıp belirtmeye çalışan resim koludur. Empresyonizme karşıt olarak çıkmıştır. **4. Fütürizm.** Geçmişe, bugüne ve geleceğe ait duyguları aynı zamanda anlatmaya çalışan sanat akımını resimde de belirtmek isteyen resim koludur. **5. Konstrüktivizm.** Dış görünüş yerine iç yapıyı esas alan resim anlayışı. Geometrik şekillerle, renk ahengi başta gelir. **6. Dadaizm.** Şeyi hayal dolu olarak belirten resim kolu. Bu kelime Fransız dilinde çocukların ata verdikleri sözcükten türetilmiştir. **7. Metafizik resim.** Şeyin akla getirebileceği düşünceleri, duyguları belirtmeye çalışan resim kolu. **8. Taşizm.** Çeşitli renkleri ayrı ayrı lekeler halinde kullanarak bir konuyu işleyen resim kolu. **9. Kübizm.** Her şeyi geometrik şekiller halinde görmeye, bu şekiller arasında renk ve çizgi uyumu yaratmaya çalışan resim kolu. **10. Planetarizm.** Üzerinde yaşadığımız dünyanın bir gezegen olduğunu her konuda hatırlatmak isteyen resim kolu (planet). **11. Pürizm.** Her şeyin saf durumunu arayan resim kolu. «Resim, kelimesiz bir şiirdir-Horatius.» «Resimler resme çok benzememelidir-Emerson.» «Ben bu boyaları kendimle karıştırıyorum-John Opice.» «Renkler her dili konuşurlar-Addison.»

RESİTAL Tek bir sanatçının tek bir aletle verdiği konser.

RESMİ EVRAK Bir memurun memuriyet görevi sebe-

biyle düzenlediği ve hukuki bir durumu tespit eden ya da kanıtlamaya yarayan varakadır.

RESMİ EVRAKTA SAHTEKÂRLIK Yukarıda belirtilen varaka üzerinde tahrif, tağyir ya da ilave suretiyle yapılan ve vesikanın geçerliğini bir kimse lehine, diğer kimse aleyhine değiştiren yahut tamamen sahte bir resmi varaka tanzimi suretiyle irtikâp olunan suçtur. TCK. 339-343.

RESMİ GAZETE 7.10.1920'de **Ceridei Resmiye** adıyla yayıma başlayan gazete. 1831'de Sultan Mahmut zamanında yayımlanan **Takvimi Vekayi** de resmi gazete niteliğindedir. Resmi gazetede; yasa, kararname, tüzük, yönetmelik, memurların tayin, nakil ve terfileri, resmi ilanlar ve benzerleri yayımlanır.

RESMİ SENET bk. **senet çeşitleri.**

RESMİ SİCİL Bazı hakların doğması ya da ispatının temin edilmesi için devletçe tutulan sicil ve kütüklerdir. Nüfus kütüğü, tapu sicili gibi.

RESMİ ŞEKİL bk. **irade beyanı.**

RESMİ TASFİYE Yasadaki şartların varlığı halinde mirasın sulh yargıcı tarafından tasfiye edilmesidir. Resmi tasfiyede mirasçılar murisin borçlarından sorumlu olmazlar. Tasfiyeden artan miras olursa mirasçılar arasında paylaşılır. MK. 573-576.

RESMI VARAKA bk. **resmi evrak, varaka.**

RESMİ VASİYET bk. **vasiyet.**

RESTORASYON 1. Siyasi tarih bakımından yıkılıp ortadan kalkmış olan bir anayasa düzeninin geri verilmesi anlamınadır. 1815-1848 yılları arasında Avrupa'da eski hanedanın egemenliklerine kavuşmasına da bu isim verilir. Fransa'da Napolyon'un düşmesinden sonraki krallık zamanı da bu isimle anılır. Ayrıca 1815-1830 yılları arasındaki krallık yönetiminin adı. 2. Dini yönden, hıristiyanlığı öz ve aslına kavuşturan dini reformlardır. Luther ve Kalven gibi din düşünürleri, dini gerçek haline kavuşturmak anlamında restorasyon sözünü kullanmışlardır. 3. Bir sanat eserinin sadece harap olan kısımlarını, eserin daha çok harap olmasını önlemek amacıyla onarma anlamına da kullanılır.

RESTORE Tarihi değeri olan bir yapının aslını bozmadan onarma. Sanat onarımı yapma.

RESÛL 1. Tasarrufa dahil olmadan birinin sözünü diğerine tebliğ eden kimse. 2. Kitap ve şeriat sahibi. **bk. Peygamberler.**

RESÛ Alındı, makbuz.

REŞAT ALTINI Sultan Mehmet Reşat'ın (1844-1918) iktidarı sırasında çıkarılmış altın. Ayarı 24, ağırlığı 6.66 gramdır. İlk çıkarıldığında değeri 108 kuruştu. Zamanla kâğıt para ile arası açıldı. Diğer altınlarla Reşat altını arasında ayar ve gram farkı yoktur. Halk arasında psikolojik bakımdan daha muteber sayılır. Bugün aynı ayar ve gramdaki Cumhuriyet altınının değeri Reşat'tan fazladır.

REŞİT Ergin. Rüştünü kazanmış kimse. Velâyet ve vesayetten kurtulmuş, hukuki ehliyete sahip olan. MK.'a göre on sekiz yaşını bitirmiş olan reşittir. Evlenme akti de evlenenleri reşit kılar. Kazai rüşt ise, on sekiz yaşına girmeden yargıcın hükmüyle (izniyle) reşit kılınmaktır. MK. 11, 12. **bk. kazai rüşt.**

RETKA Cinsi münasebete uygun şekilde tenasül uzvu teşekkül etmemiş kadın.

RETORİK Söylenecek şeyi canlı ve sanatlı yolda düzenlemeyi öğreten bilim. Güzel söyleme.

RETRET Bedeli tahsil edilmediğinden protesto edilmiş senede sahip olanın, senetten dolayı sorumlu kimse üzerine ve ödenmeyen senet bedeline, protesto ile diğer masrafları da ekleyerek ikinci bir senet tanzim etmesi işi. TTK. 641.

RETROSESYON **bk. mükerrer sigorta.**

REVAÇ Sürüm. Geçerlik.

REVAKİYE **bk. stoa.**

REVALORİZASYON 1. Yeniden değerlendirme, yeni bir değer biçme. 2. Uluslararası piyasada değerini kaybetmiş parayı eski değerine çıkarma.

REVOLÜSYON İhtilal.

REY **bk. oy.**

REY'İ ÂM Veraset, servet, kişilik nazara alınmadan tüm vatandaşın seçme hakkına sahip olması yolu.

REY'İ VAKIF Vakfın hasılatı, iradı, menfaati.

REZALET Alçaklık, kepazelik.

REZERVASYON Ayırma, biri için saklama

REZERVE Özel saklanmış.

REZÜME Özet.

RIBH Kazanç ve kâr demektir.

RIDA' Kadının sütünün çocuk tarafından mideye indirilmesidir ki süresi iki senedir. Kız çocuklar için bir buçuk, erkek çocuklar için iki sene kabul edilmiştir.

RIFK Yumuşaklık, okşarlık, tatlılık.

RIH Eskiden mürekkep yazılarını kurutmak için yazının üzerine dökülen yaldızlı toz ya da ince renkli kum.

RIZA 1. Gönül ısteği, gönül hoşluğu. 2. Bir şeyi yapıp yapmamak şıklarından birini isteyerek tercih etmektir ki **ihtiyar**'ın tam ve kâmil derecesidir. Arzu etmeyerek yapmada ihtiyar' vardır, fakat rıza yoktur. İradelerin birbirine uygun olmasına da rıza denir. **bk. kaza.**

RIZA BEYANI Âkitlerin iradelerini birbirlerine uygun olarak beyan etmeleridir. **bk. irade beyanı.**

RIZK Sipahi için beytülmal'dan her ay başında ödenen maaştır. Lügatta yiyecek, içecek şey demektir.

RİBA' Ölçü ve ağırlığı olan malları cinsi cinsine mübadelede bir tarafın karşılıksız olarak ziyade almasıdır

RİBAT Sınırda (hudutta) islamı müdafaa ve muhafaza için oturmak

RİBİH Kâr.

RİCAL Büyükler, büyük kişiler.

RİCARDO (1772-1823) Musevi bankerdir. Ekonomide arazi rantı nazariyesiyle ünlüdür. **bk. rant nazariyesi.**

RİCAT 1. Gerileme, geri dönme, çekilme. 2. Talâk'ı rici ile boşanmada kadının iddet süresi içinde nikâhı devam ettirmesinden ibaret bir hareket olup kocanın karısını öpmesi veya karısına rücu ettim demesiyle vücut bulur.

RİDDET İslam dininden dönmek demektir.

RIDİKÜL Gülünç hâl.

RİKÂZ Yeraltında tabii halde bulunan madenler defineler.

RİKKAT Yufkalık, merhamet.

RİND Dünyanın dertleriyle zevklerini bir tutan, içinde

bulunduğumuz âlemin servet, mevkii, şan ve nişanlarına değer vermeyip başka bir âlemin haz ve çoşkunluğu içinde yaşayan, eski telâkkiye göre olgun ve kâmil insan.

RİSALE Küçük kitap.

RİSTORNO 1. Sigortalının sigorta edilen işin tamamından veya bir kısmından vazgeçmesidir. 2. Muhasebecilikte yanlışlığın düzeltilmesi için uygulanan işlemdir. 3. Bazı eşyaların ithal veya ihracını kolaylaştırmak amacıyla gümrük resimlerinden bir kısmının ithalatçı veya ihracatçıya iade edilmesi anlamlarında kullanılır. TTK. 1347, 1453-1456.

RİSTURN Sigorta mukavelesinin yürürlükte olmadığı günlere ait primin sigortalıya (müşteriye) iadesi.

RİTM (ritim) Olayların düzenli aralıklarla tekrarlanması.

RİVAYET Söylenti.

RİYA İki yüzlülük, yüze gülücülük.

RİYAL 1. İspanya devletinin madeni paralarından olup vaktiyle kuşlu tabir edilen Mecidiye büyüklüğündeydi. 2. Suudi Arabistan para birimi.

RİYAZET Nefsi yenmege çalışmak.

RİZİKO 1. Tehlike, zarar. 2. Zarara sebebiyet veren, müstakil ve zamanı belli olmayan bir olayın tarafların iradesi dışında vukuu ihtimali.

ROBERSPİERRE (Maximiliende, 1758-1794) Fransız Konvansiyon meclisi üyesi, avukat ve ihtilalin elebaşılarındandır. Tedhişle hüküm sürmek için yakın arkadaşlarını giyotine göndermiş ve sonunda kendisi de orada can vermiştir.

ROBERT MALTHUS bk. Malthus.

ROBERT OWEN (1771-1858) İngiliz sosyalist ve zengin işadamı. Teşebbüslerinde sosyal düşünceye yer vermiştir. İşyerini tanzim etmiş, iş süresini kısaltmış ve örnek müesseseler kurmuştur. Sosyal ıslahat için kâr ve para kurumlarının kaldırılmasına çalışmıştır. Fikirlerinin tahakkuku için kurmuş olduğu mağaza çalışmamıştır.

ROKOKO Fransa'da on yedinci yüzyılda moda olmuş bir süsleme usulü. Eski, modası geçmiş anlamlarına da gelir.

ROMANESK Roman ile ilgili. Çok tutkulu hayal kuran. Roman kahramanları yolunda.

ROMANİST 1. Roman kitaplarının dilleri üzerinde inceleme yapan. 2. Roma hukuku bilgini. En ünlüsü Lenel'dir.

ROMANTİK 1. Roman gibi. 2. Romantizm yolunda. On dokuzuncu yüzyıl başında klasik yazarların kurdukları üslup ve kompozisyon kurallarından kendisini kurtarmış yazarların hepsi.

ROMANTİZE Roman kılığı vermek, romanlaştırmak.

ROMANTİZM 1. Romantik yazar ve sanatçıların sistemi. bk. romantik. 2. Avrupa'da on yedinci yüzyıl başlarından on dokuzuncu yüzyıl başlarına kadar süren bir edebiyat ve sanat çığırı. Bu çığır rönesanstan sonra gittikçe uyanan Avrupa uluslarının daha çok duymaya başladıkları sosyal haksızlıklardan doğma ıstıraplarını, sanat ve edebiyata aksetmesiyle başlamış ve giderek sosyal bir çehreye bürünmüştür. Klasiklerin eski Yunan ve Latin geleneklerine bağlı ve yüksek sınıfın yaşamıyla ilgili olmalarına karşılık, Romantikler kendi milli dillerine, milli geçmişlerine, ortaçağ tarih ve destanlarına ve yerli hayatlarına değer vermişler, geçmiş halk zümrelerinin hayat ve ıstıraplarıyla ilgilenmişlerdir. Sanatı aklın egemenliğinden kurtarıp duygunun ve düş gücünün emrine vermek isterler.

ROTATİF Hızlı işleyen bir baskı makinası.

RÖGAR Şehir içi karayollarında bordür taşı alt kenarlarında toplanan suların zararsızca kanalizasyona akımını temin eden tesis.

RÖLATİVİTE (izafiyet) 1. Yirminci yüzyılın en büyük fizik teorisi. «Işık hızı değişmez. Saniyede 300.000 km. dir. Evrende salt bir zaman yoktur. Zaman bağıntılıdır.» Albert Einstein (1879-1955) dahice bir matematik buluşla düşüncesini şu denklemde özetlemiş ve «enerjinin; kitleyle ışık hızı karesinin çarpımına eşit olduğunu» söylemiştir. $E=M.\ c^2$. Bilgin geçinen çok kişice anlaşılmayan bu kuram, daha sonra şeytanca ve korkunç bir buluşu, atom bombasını ortaya çıkarmıştır. 2. Gerçeğin çeşitli açılardan ele alınışına göre, türlü durumlar ardındaki bağı gösterir. Bir ola-

yın, bir gerçeğin neye göre o şekilde belirdiğini, o durumda bulunduğunu inceler.

ROLATİVİZM İzafiyetçilik. **bk. rölativite, spektisizm.**

RÖMORKAJ Bir geminin yedekte çekilmesi. Türk sularında bu işi Türk bayrağı taşıyan romorkörler yapar.

RÖNESANS Kelime anlamı, uyanış (intibah), yeniden doğuştur. Sanat, bilim ve edebiyatın yenilenmesi ve yenileştirilmesidir. Bu hareket on beş ve on altıncı yüzyıllarda eski Yunan ve Roma kültürünün itibar görmesi üzerine açılmış bir uyanış devri ve Avrupa'da ortaçağdan sonra **hümanizm** etkisiyle meydana gelmiş eski klasik âleme dayanan bilim ve sanat çığırı. İtalya'da İkinci Jules ve Onuncu Leon, yazar ve sanatçıların koruyucuları olarak bu hareketi teşvik etmişlerdir. Mimaride **Palladi**, heykelcilikte **Michelangelo**, resimde **Leonardo da Vinci** emsalleri içinde rönesansın ünlü müjdecileri ve ustalarıdır. Fransızlar İtalyan rönesansı karşısında heyecan duymuş, bu etki altında Birinci Fransuva **Collège de France'ı** kurmuştur. **Rabelais** ölümsüz hicviyelerini yazmış, **Ronsard** ve arkadaşları Fransızcayı zenginleştirmişlerdir. İtalyanca, Yunanca ve Latince eserlerin taklidi öğütlenmiştir.

RÖPER Bir yerin kolayca bulunması için gerekli işaret.

RÖPOR Bir toplamayı yaptıktan sonra başka bir sayfa veya kolona geçirme. Mühletli.

RUBU Dörtte bir, çeyrek.

RUBLE Rus para birimi.

RUCUA KEFİL **bk. kefil.**

RUF (roof) Çatı, çatı katında bulunan bar.

RUFYANOS Tellal, simsar.

RUHÂNİ Ruha ait. Mezhepte ahiretle ilgili

RUHAS İzinler, müsaadeler, cevazlar

RUHBAN Rahipler.

RUHİYAT Ruhbilim. Ruh bilimi. Psikoloji.

RUHSAT İzin, müsaade, cevaz.

RUHÜLKUDÜS (Kutsal ruh) **Hıristiyan teslis'indeki** üçüncü kişiliktir. İncil'e göre; Meryemana İsa'yı ruhülkudüs'ten gebe kalarak doğurmuştur.

RUKBA Bir şey için (sen benden evvel ölürsen benim, ben senden evvel ölürsem senin) diyerek yapılan hibe.

RUPİ (rupye) Hindistan para birimi.

RÛZ'I MERRE Günlük iş. Her günkü.

RUZNAME Gündem. Kurulların toplantılarında konuşulacak konu ve incelenecek maddeleri önceden gösteren liste.

RÜCU İrade beyanının geri alındığını bildiren terim.

RÜCU ETMEK Dönmek, caymak.

RÜCU HAKKI Borçlunun alacaklısına ödemeğe mecbur olduğu şeyi diğer birinden istemeğe hakkı bulunmasıdır. BK. 51, 146, 488.

RÜÇHAN Üstünlük, yeğlik.

RÜÇHAN HAKKI Borçlunun mallarının, tekmil borçlarını ödemeye yetmemesi halinde, alacaklılardan birinin diğerine tercihan alacağını daha evvel (ön sırada) alabilmesi hakkı Bu hak, hapis hakkından, rehinden, yasadan vs. den doğar. MK. 438, 765. BK 267. İc. İf. K. 101, 206. TTK. 1247-1250.

RÜÇHANLI TARİFE Devletler arasındaki ithalat ve ihracatı kolaylaştırmak için genel tarifeden daha uygun şartlarla kabul edilen gümrük tarifesidir.

RÜESA Başlar, reisler.

RÜFAİLİK Ahmet Ali Rüfai'nin 1148'de kurduğu tarikat Bu tarikata göre insan bir bütündür. Dünyadaki yaptıklarından kendisi sorumludur. İradenin beden üzerindeki egemenliğini rüfai tekkelerindeki ayinlerde ateş üzerinde çıplak ayakla gezip dolaşmakla, uzun ve sivri şişleri vücudun bir tarafından sokup (göğüs, karın, yanak gibi) diğer yandan çekip çıkarmakla gösterirler. Cumhuriyet'te bu rüfai tekkeleri ile ayinleri kaldırılmış ve yasaklanmıştır.

RÜKN'ÜL BEY Malı malla degiştirmek.

RÜKÛDET Durgunluk.

RÜPTÜR İlgi kesmek. Ahbaplıktan vazgeçmek.

RÜSUM Vergiler.

RÜSVA Rezil, maskara.

RÜŞT Reşitlik, erginlik. **bk. reşit.**

RÜŞVET ALMAK TCK.'nun 221. maddesinde sayılan kimselerin (memurların) yasa ve tüzük gereğince za-

ten yapmaya mecbur oldukları şeyi yapmak ya da yapmaya mecbur oldukları şeyi yapmamak için para veya bu hükümdeki şeyleri almaları ya da aldırmalarıdır. TCK. 213-219.

RÜŞVET VERMEK Bir şahsın, TCK.'nun 211. md. sinde sayılan memurlardan birisine, yasa gereğince yapmaya mecbur olduğu şeyi yapmaması ya da yapmamaya mecbur olduğu şeyi yapması için para ya da bu hükümde olan sair bir şey vaat, teklif veya ita etmesidir. Yargıç bu suçta, yasaya muhalefet şekline ve teklif olunan şeyin yapılıp yapılmadığına bakarak cezasının derecesini takdir edecektir. TCK. 220, 221.

RÜYET Görme. İdare etme. Muhakeme.

S

SABAVET Çocukluk, çocukluk çağı.

SABIK Geçen, bir önceki, eski.

SABIKA Geçmişte işlenip kesinleşmiş suç

SABIKALI Geçmişi suçlu. İşlediği suçtan dolayı hakkında verilen ceza kesinleşmiş olan.

SABİ Bulûğ çağına gelmemiş çocuk.

SÂBİ Yedinci.

SABİN AŞISI Çocuk felci aşısı. 1959'da Amerikalı Dr Sabin buldu.

SABİT İZ Çehrenin değişikliği sayılmayacak derecede olmakla beraber çehrenin intizamına, hatlarının ahengine ve güzelliğine zarar veren izdir. İz'in sabit olup olmadığının tespiti, fen ve tıp işidir. TCK. 456/2.

SABİT KADEM Yerinde duran, sözünde duran.

SABİT MASRAFLAR Üretim miktarına bağlı olmayan ve üretim seviyesine nazaran değişmeyen giderlerdir.

SABİT SERMAYE Makine, tesis gibi vasıtalardır.

SABİ'Yİ MUARRİR Hem söyleyen ve hem de söylediğini bilen çocuk.

SABOTAJ Patronlara, resmi makamlara ve işgal kuvvetlerine karşı yapılan baltalama hareketleridir.

SADAKA Sevap niyetiyle verilen şey.

SADARET Başta bulunma, öne geçme. Sadrazamlık. Rumeli ve Anadolu kazaskerlerinden herbiri.

SADARET KAYMAKAMI Sadrazamların sefere çıktıklarında devlet merkezinde kendi yerlerine bıraktıkları kimse.

SÂDÂT Efendiler, ulular, başlar. Seyyid'in çoğuludur.

SADET Konu. Kasdolunan şey. Konu sınırı.

SADIR OLMAK Çıkmak.

SÂDİS Altıncı.

SADİST Acı vermekten, eziyet etmekten zevk alan, bundan cinsel bir haz duyan.

SADİZM Eziyet ve işkence ile karışık cinsel istek sapıklığı. bk. sadist.

SADME Çarpma, çarpış, sarsıntı.

SADR (sadır) 1. Göğüs. 2. İtibar mevkii, vezirlik.

SADRAZAM Padişahın mührünü taşıyan vezir rütbesindeki zat. Meclisi Vükelâ'nın başkanı.

SADREYN Kazaskerlik dairesi.

SAFFET Temizlik, arılık.

SAFFI HARP Harp nizamı, harp düzeni.

SAFÎ Katımsız.

SAFİHA Tahta halinde maden, sac.

SAFİ HASILAT (safi kâr) Bir gelirin masrafları çıktıktan sonra kalan kısmı. bk. gayri safi hasılat.

SAFİ KÂR bk. safi hasılat.

SAFİ MAMELEK Şahsın nakdi değer taşıyan varlığından borçlar çıktıktan sonra kalan miktardır.

SAFİZM (saphisme) Kadınlar arasında karşılıklı cinsel ilgi. Sevicilik, safoculuk. bk. tenasüli terslikler.

SAFKA Bey' akti sırasında taraflardan birisinin, diğerinin elini tutup (anlaşıyoruz) anlamına onun eline vurmasıdır.

SAFKA'İ VÂHİDE Bir akit ile.

SAFO (sapho) M.Ö. yedinci yüzyılda Midilli'de yaşamış lirik şiirin ünlü kadın şairi. Şiire kişisel sesi getiren ilk şairdir. Kendi cinsinden olan biriyle aşk ilişkisi yüzünden eserleri din adamlarınca yakılmıştır.

SAFRA Geminin seyir halinde iken dengesini temin için alınmış yük, kum, taş gibi şeyler.

SAGİR Küçük. Çoğulu sigar'dır.

SAGİR'İ GAYRİ MÜMEYYİZ Mümeyyiz olmayan küçük.

SAGİR'İ MÜMEYYİZ Mümeyyiz küçük.

SAĞLIK Yalnız hastalık veya sakatlığın yokluğu olmayıp; beden, ruh ve sosyal yönden tam bir iyilik halidir. 224 s.k. md. 1.

SAĞLIK HİZMETLERİ İnsan sağlığına zarar veren çeşitli faktörlerin yokedilmesi için toplumun bu faktörlerin etkisinden korunması, hastaların iyi edilmesi, bedeni ve ruhi yetenek ve yatkınlıkları azalmış olanların işe alıştırılması (rehabilitasyon) için yapılan tıbbi çalışmalardır. 224. s.k. md. 1.

SAHABE Peygamber Muhammed'in huzurunda bulunanlar ve konuşmalarını dinleyenler.

SAHABET ETMEK Korumak, kayırmak.

SAHAVET El açıklığı.

SAHHAF Kitapçı

SAHİBİ ARZ Yerin sahibi (devlettir). Devleti temsil eden Has, Timar ve Zeamet sahipleri hakkında da kullanılır.

SAHİB'ÜS SELEM Selem'de para veren müşteri. bk. selem.

SAHİH (sahi) Gerçek, doğru, bozuk olmayan, düzgün, geçerli. Şartlarında bozukluk bulunmayan. bk. fasid.

SAHİH DAVA Doğru dava. bk. dava'yı sahiha.

SAHİH İRADE BEYANI bk. irade beyanı.

SÂHİR Sihirbaz, büyücü.

SAHN (sahın) Avlu, meydan, orta.

SAHTEKÂRLIK bk. resmi evrakta sahtekârlık.

SAHTELİK İDDİASI Kanıt olarak getirilen belgenin sahte olduğu hakkında müstakil ya da mukabil dava şeklinde ileri sürülen iddiadır. HUMK. 314-320.

SAHV Ayrılık hali. Cinnetin gitmesi.

SAİ Ulak, haberci.

SAİK 1. Sebep, güdü. 2. Sevk ve idare eden, götüren, süren. 3. O işlemin yapılmasına neden olan özel ve kişisel etken. İvazsız para vermekte saik, vaktiyle yapılmış bir iyiliğin karşılığı olabilir.

SAİKA Sebep, tesir. Yıldırım.

SAİKASIYLA Dolayısıyla, sebebiyle.

SAİNT-SİMON (1760-1825) Ünlü ekonomist ve sosyo-

log. İdealist sosyalistlerdendir. Asilzade ve işadamıdır. Fikirlerinin temeli ekonomik olmaktan çok, dini ve felsefidir. Burjuva ve aydın (entelektüel) sınıfın fedakârlık hislerine seslenir. Fikri bünyesinde işçi yararından önce adalet hissi vardır. Toplumdaki düzensizliğin, siyaset ilminin kurulmasıyla son bulacağına inanır.

SAİNT-THOMAS D'AQUİN (1226-1274) Altın ve gümüşün insan için son amaç olamayacağını, en yuce servetin insanın doyamayacağı bir servet olması lâzım geldiğini ve bunun da ancak Tanrı'yı düşünüp kalp ile seyretmekle sağlanacağını savunmuştur.

SAİR Başka, öteki, öbür.

SAİRE Başkaları.

SAİRFİLMENAM Uyurgezer.

SAİR GÜNÂ Başka türlü.

SAKAMET Bozukluk, sakatlık.

SAKARİN Maden kömürü katranından çıkarılan şeker tadında beyaz toz. Şeker hastalarınca şeker yerine kullanılır.

SAKAT İRADE BEYANI bk. irade beyanı.

SAKF Tavan.

SÂKIT Düşen, sükût eden, düşmüş olan. Başka vâris olmaması nedeniyle irs'ten tamamen yoksun kalan

SÂKIT KALMAK Susup kalmak, ses çıkarmamak

SÂKIT OLMAK Ortadan kalkmak, sona ermek, düşmek. Zamanaşımına uğramak.

SAKIZ Orman terimi olarak, ağaçlarda herhangi bir yaralama sonucunda dışarıya akan ve içindeki uçucu maddesini zamanla kısmen kaybeden yumuşak ya da sert bir maddedir. 6831 s.k. 14, 91.

SÂKİ 1. Su dağıtıcısı, sulayan. 2. Kadeh, içki sunan.

SAKİL Ağır, sıkıntılı, çirkin, kaba.

SAKİM Bozuk, sakat.

SAKİN Oturan.

SAKİN OLMA Oturma, bulunma, eyleşme.

SÂKK Yazılan bir şeyin lâfzı. Senet, belge.

SÂKK'İ KADİM Mahkemeden verilen eski senet

SALÂBET Katılık, dayanıklık, kuvvet, sağlamlık.

SALÂH Düzelme, iyileşme, iyilik.

SALAHİYETLİ MAHKEME Yetkili mahkeme. Yer iti-

barıyla davaya bakmakla görevli mahkeme. Hukukta; özel yasalarda açıklık olmadıkça yetki, HUMK. nun 9-12. md. lerine göre tespit edilir. Kamu düzenini ılgilendirmeyen yetki, iptidai itiraza konu teşkil eder. HUMK. 178. Kamu düzenini ilgilendiren yetki yargıçca resen nazara alınır. HUMK. 13.

SALAHİYETSİZLİK Yetkisizlik. bk. hüküm.

SALAHİYETSİZ TEMSİL Yetkisi olmadan başkası adına hukuki işlemi yapmaktır. Yetkisiz temsil olunan kişi, bu işe icazet vermezse kendisini bağlamaz. BK. 38, 39.

SALAŞ Geçici şekilde tahtadan yapılan dükkân, panayır yeri.

SALİFÜLARZ Evvelce bildirildiği gibi.

SALİFÜZZİKİR Yukarıda sözü geçen.

SALİH Elverişli, yararlı, yarar.

SÂLİK Bir yola giren. Herhangi bir tarikata intisap.

SÂLİS Üçüncü. (Ahmed'i sâlis: Üçüncü Ahmet).

SALMA Köyün, yapılması zaruri işleri için köy halkından maddi durumlarına göre alınan para.

SALNAME Yıllık.

SÂMAN Zenginlik, servet.

SAMEDANİ Tanrısal, tanrıl.

SAMİ Dinleyici.

SAMİA İşitim (biyolojide).

SAMİİN Dinleyiciler.

SÂMİN Sekizinci.

SAMSARA Hinduizm'de durmadan dönen hayat çarkı anlamınadır. Buna ruhların göçü veya tenasuh denir.

SANCAK 1. Bayrak. 2. Eski idari örgütün şimdiki ilden küçük ve ilçeden büyük bölümü.

SANEM Put. Güzel.

SÂNİ 1. İkinci. 2. Hakeden, yapan. 3. İstisna aktinde yapılacak şeyi imal eden.

SANİA Uyarma, yalan, düzme.

SAN MARİNO Dünyanın en küçük bağımsız ülkesi. İtalya'ya komşudur. Yüzölçümü 98 kilometre karedır. Cumhuriyetle yönetilir. Ortaçağdan kalma şatoları vardır. Halkı bağcılık ve hayvancılık yapar.

SANSASYONEL Heyecan uyandırıcı, duyumlarla ilgili.

SANSUALİST Duyumcu. Sansualizm taraflısı.

SANSUALİZM Bütün fikirlerin duyumlardan geldiğini ileri süren felsefi sistem.

SANSÜR Gazete, kitap ve benzeri şeylerin yayımından, haberleşmenin karşı tarafa varmasından önce devletçe kontrolu için alınan tedbirlerdir. Buna hukuk devletinde, sıkıyönetim ve harp halinde başvurulur

SANTİMANTAL Duygulu, hassas.

SANTİMANTALİTE Duygululuk, hassaslık.

SANTRİFÜJ Merkezden uzaklaşan. Bir merkez çevresinde hareket eden cismi o merkezden uzaklaştıran kuvvet. Merkezkaç.

SARATUSTRA bk. **Zerdüşt, Zerdüştlük.**

SARF Para bozma. Nakdi nakde çevirme. Harcama.

SARFINAZAR ETMEK Vazgeçmek, caymak, saymamak.

SARF'Ü NAHİV Dilbilgisi, gramer.

SARHOŞLUK Umuma mahsus yerde halkın huzur ve rahatını bozacak ve rezalet çıkaracak derecede alkol almış vaziyette bulunan. TCK. 571, 572.

SARİ Geçici, bulaşıcı, bulaşık.

SARİH Açık, apaçık, belli.

SARİH İRADE BEYANI Kasdedilen hususun açık olarak bildirilmesi. bk. **irade beyanı.**

SARKINTILIK Bir şahsa karşı rıza hilâfına ve şehvet maksadıyla söz, fiil ve hareketle edep ve iffete tecavüz teşkil edecek surette, fakat ırz ve namusa tasaddi cürümlerine varmayacak biçimdeki tecavüzi hareketlerdir. TCK. 421.

SATIN ALMA GÜCÜ Paranın mübadele işlemindeki kıymet derecesi.

SATİR 1. Bir fikri, bir kimseyi, bir âdeti yeren manzume. 2. Grek mitolojisinde kırların ilâhı.

SAVLET Hücum, saldırma.

SAVM Oruç.

SÂY Emek, çalışma, çaba.

SAYD İnsandan kaçan yabani hayvan. Av.

SAYHA Bağırış, çığlık, haykırış.

SAYIŞTAY Genel ve katma bütçeli daireler, sermayesinin en az yarısı bu dairelerce verilerek kurulan sabit veya döner sermayeli ya da fon şeklindeki idarelerin ve kamu iktisadi teşekküllerinin gelir, gider ve

mallarını, T.B.M.M. adına denetlemek, sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve yasayla verilen inceleme, denetleme ve kesin hükme bağlama işlerini yapmakla görevli ilk ve son derece olup aynı zamanda bir hesap mahkemesidir. Kuruluş ve işleyişi yasayla düzenlenir. Anayasa md. 160.

SAYYAD Avcı. Sayyad'ı bi'insaf. insafsız avcı demektir.

SEBBETMEK Sövmek.

SEBEBE YEMİN Bir hususun vaki olup olmadığına yemindir. bk. yemin.

SEBEP Kazandırıcı muameleye doğrudan doğruya esas olan maksat ve gayedir. İvazsız para vermekte, hukuki sebep bağışlamaktır. Sebep objektif ve hukukidir.

SEBEP MESULİYETİ bk. kusursuz mesuliyet, haksız fiil.

SEBEPSİZ İKTİSAP (haksız iktisap) Sebepsiz kazanma, sebepsiz edinme. İki mamelekten birinin diğeri zararına hukuken makbul bir sebep olmaksızın çoğalmasıdır. BK. 61-66. Zarara uğrayanın iddiası istihkak değil, alacak iddiasıdır. Bu alacak hakkı, maddi tazminat alacağı da değildir. Bundan dolayı mal varlığı sebepsiz artan kişinin elindeki bu fazlalık, onun iyi niyetli hareketiyle elinden çıkmışsa iade ile mükellef tutulamaz. Zira mamelekindeki sebepsiz çoğalma kalmamıştır.

SEBET 1. Yerinde durmak. 2. Hüccet, delil. (Senetin sebetin var mı?)

SEBİL Sevap için parasız su dağıtılan yer. Parasız su dağıtma. Sebilin bulunduğu bina ufak çapta bir camii andırır. Ayasofya'da Sultan Ahmet, Dolmabahçe'de Hüsnü Efendi, Üsküdar'da Hekimoğlu Ali Paşa sebilleri ünlüdür.

SEBK Geçen. Bir maddeyi eritip kalıba süzmek. İlâm ve hüccetlerin manası, mazmunu.

SEBKETMEK Geçmek, geçmiş olmak.

SECİYYE Tabiat, huy, yaratılış.

SEDATİF (t.) Ağrı dindiren, ağrı kesen.

SEDDETMEK Kapatmak, engel olmak, tıkamak.

SEFAİN Gemiler.

SEFE (C.F.) İngilizce mal bedeli ve navlun kelimelerinin (cost, freigth) ilk harflerinden yapılmış bir kısaltmadır. Mal bedeli ve nakliye ücreti dahil olmak üzere belli bir yerde malın teslimi için yapılan satış. Bu anlaşmaya sigorta dahil değildir. Alıcı isterse bu malın kendisine teslimi anına kadar rizikolarını karşılayacak sigortayı yaptırabilir. Satıcı firmanın bununla ilgisi olmaz.

SEFER En az üç gün ve üç gecelik bir yere gitmek üzere, bulunan yer sınırından çıkmaktır.

SEFERBERLİK Tekmil silahlı kuvvetlerin sulh vaziyetini terkedip harp haline geçmek üzere aldığı vaziyet ve hazırlıktır.

SEFİH Malını beyhude yere sarfeden, gereken yere harcamayan, israf eden, zevk ve eğlenceye düşkün olan.

SEFİNE Gemi.

SEFİR bk. elçi.

SEHAVET Cömertlik.

SEHHAR Büyücü, büyüleyici, çekici.

SEHİM Pay.

SEHİV Yanlışlık.

SEH'ÜL MEHAZ Kolaylıkla anlaşılacak ve sonuç çıkarılacak şey.

SEHVEN Yanlışlıkla.

SEKEL (a.t.) Bir hastalığın erken veya gecikmiş olan sürekli komplikasyonu.

SEKENE Oturanlar, eyleşenler (o yerde).

SEKERAT Sarhoşluk.

SEKR (sekir) Sarhoşluk hali. «Dimağın yükselen buharlardan imtilâsı sebebiyle bir gafleti sürûr'dan ibarettir».

SEKRETER Birinin yanında çalışıp onun yazı işlerini gören kâtip.

SEKS 1. Kadın ve erkek arasındaki fizik farkı. 2. Aynı cinsten olanların bütünü. (Bu terim Türkçede yanlış anlamda, mecazi manada sevişme diye kullanılmaktadır.)

SEKSAPEL İlk zamanlarda Türkçeye cinsi cazibe olarak çevrilen bu terim şimdi «albeni» sözcüğüyle karşılanmaktadır.

SEKSİYON Kısım, bölüm, bölük.

SEKSOLOJİ Erkek ve kadın cinsiyet bilgisi.

SEKSÜEL Cinsel. Erkek ve dişi cins ile ilgili

SEKTER Bir din veya doktrine körükörüne bağlanıp başkasını düşünmeme.

SEKTÖR Kesim, bölge.

SELAMLIK Haremin ötesi. Dışarı olan.

SELBETMEK Kapamak, kaldırmak, gidermek.

SELBİ Olumsuzlukla ilgili. Kabul etmeme, giderme (Her iki mahkeme arasında bu davada selbi ihtilaf var: Her iki mahkeme de bu davaya kendisinin bakamayacağını karşılıklı iddia ediyor.)

SELEB Kişinin üzerindeki elbise, silah, para, bindigi hayvan ve bu hayvanın üzerindeki eşya.

SELEF Öncel.

SELEKSİYON Ayıklama, ayıklanma, bir şeyin arasından beğenip seçme.

SELEKTİF Seçilmiş, seçilen.

SELEM Peşin para ile veresiye mal almaktır. «Müeccel muaccele satmaktır».

SELF DETERMİNASYON Milletlerin kendi kendilerini idare etmeleri prensibini ifade eden terim.

SELF DETERMİNİZM Kendi geleceğini kendi kendine tayin etme ilkesi. İlk olarak A.B.D. Başkanı Wilson Osmanlı ve Almanya-Avusturya imparatorluklarını tasfiye etmek amacıyla ortaya atmıştır. İkinci Dünya Savaşından sonra Afrika ve Asya'nın sömürge halkları aynı ilkeyi bu defa batılı büyük devletlere karşı kullanmışlardır. Ancak Kıbrıs Rumlarının yaptığı gibi bu ilkenin tek taraflı kullanılmak istendiği de görülmüştür.

SELF GUVÖRNÖMAN Yurttaşın kendi kendini yönetmesi anlamına olup İngiliz yönetim sistemidir

SEMAİ bk. Mevlevilik.

SEMANTİK Anlambilim. Kelime anlamlarını inceleyen bilim.

SEMBOL Simge. Bir şeyi tanıtan veya temsil eden şekil ve işaret. Soyut bir kavramı somut şekilde anlatmak için kullanılan işaretler.

SEMBOLİST Edebiyatta sembolizm taraflısı. o yolda yazan kimse.

SEMBOLİZM (simgecilik) On dokuzuncu yüzyılda Fransa'da önce edebiyat alanında doğan sanat akımı. Görünmeyen sonsuz gerçeğin ancak sembollerle anlatılabileceğini öne sürer. Mallarmé, Verlaine, Baudlaire ünlü sembolistlerdendir. Gerçekten çok, gerçeğin insandaki izlenimlerini, doğa ile insan ruhu arasındaki gizli ilişkileri saptamaya çalışır. Güzelliği kapalı oluşta kabul ettiklerinden, alışılmamış kelime, deyim ve yeni söyleyiş şekilleri kullanmışlardır. Felsefe, resim ve müzik dallarında da bu akımın etkisi olmuştur.

SEMEN Satılan şeyin değeri. Alıcının ödeyeceği para.

SEMEN'İ HÂL Peşin semen.

SEMEN'İ MÜSEMMA Tarafların rızasıyla tayin olunan semen

SEMERÂT Semereler, meyveler.

SEMERE 1. Yemiş, ürün, sonuç. 2. Bir malın zatından husule gelen meyve. **Tabii semereler**, tabii hasılattır. BK. 282. MK. 728, 861. **Medeni semereler** ise akit ya da yasadan doğan icar bedeli, faiz ve bunlar gibi şeylerdir. BK. 307/2.

SEMİ İşitme (biyolojide).

SEMİNER Bir öğretmenin yönetiminde araştırma yapma.

SEMM Zehir. Ağı.

SEMPATİ Duygudaşlık.

SEMPATİZAN bir doktrine bağlılığını gösteren, belli eden.

SENA Övme.

SENARİST Sinema senaryosu yazan.

SENARYO Bir piyesin taslağı. Bir filmin çeşitli sahnelerinin ayrıntılı yazılışı.

SENATO Eski adıyla Âyan meclisi. İki meclisli parlamentolarda birinci meclistir. Kaldırılan 1961 Anayasamızda vardı ve yüz ellisini ulus, on beşini Cumhurbaşkanı seçerdi. Yeni anayasamızda sadece beş yıl için seçilen dört yüz kişilik Millet Meclisi vardır. bk. **Devlet Danışma Konseyi.**

SENDİK Ticaret işlerinde iflas halinde tarafların hakkını inceleyen kimse.

SENDİKA Aynı işte çalışanların iş ve kazanç çıkarları-

nı korumak için kurdukları birlik. İşçi ve işveren sendikaları vardır. Yeni Anayasa md. 51, 52.

SENDİKALİST Sendika sistemi taraflısı.

SENDİKALİZM Sendikacılık. Sendikaların sosyal davranışları.

SENEDAT CÜZDANI Bir ticari işletmenin belli süre içindeki borçlarına ait senetlerin hepsini gösteren cüzdandır.

SENEDAT SERVİSİ Senetler üzerinde geniş muamelesi bulunan büyük bankaların senet işleriyle uğraşan müstakil servisi. Küçük bankalarda kredi ya da muamelat ismi verilen servis de aynı işlemi yapar.

SENED'İ BAHRİ Gemi tasdiknamesi.

SENED'İ HAKANİ Tapu senedi.

SENEDİN HAMİLİ bk. hamil.

SENED'İ UMUMİ Kongre veya konferansta devletler arasında kararlaştırılan genel mahiyetteki hükümlerin yazılı olduğu anlaşmayı ifade eder (acte général).

SENE'İ KAMERİYYE Hazreti Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicretı esas alınarak düzenlenmiş takvim.

SENET 1. Kelime anlamı, istinat olunan, itimat edilen demektir. 2. Terim olarak, hukuki bir olayı tespit veya tevsik için yazılıp borçlusuna imza ya da resmi bir makamca tasdik edilmiş yazıdır ki o hadise için kanıt olarak ibraz olunur. BK. 14, 15. MK. 287, 336.

SENET ÇEŞİTLERİ 1. **Adi senet:** Sadece borçlusu tarafından imzalanmış senettir. 2. **Resmi senet:** Yetkili memurca usulüne uygun olarak tanzim ve tasdik edilmiş senettir. Resen tanzim edilmiş senet (noter senedi) gibi. 3. **Resen tanzim edilmiş senet:** Tarafların karşılıklı iradelerini tanıkla noter huzurunda tespit ve imza ile noterce tasdik olunan senettir. Bu senet, sahteliği sabit oluncaya kadar kat'i delil teşkil eder. Noter K. 26-44. HUMK. 295. İc. İf. K. 38. 4. **Tasdikli senet:** Sadece senedin imza veya mührü noter tarafından tasdik edilen senettir. Hilâfı kanıtlanana kadar kesin delil teşkil eder. Tasdik keyfiyeti tarih ve imzaya münhasırdır. Noter K. 49. HUMK. 295. 5. **Hatır senedi:** Mevcut olmayan bir borcu varmış gibi göstermek amacıyla yapılan senettir. Buna mücaleme, muvazaa senedi de denir. 6. **Kıymetli senet:** Hakkın senede bağ-

lı olduğu ve senetsiz dermeyan ve devrinin mümkün olmadığı mücerret vesika ve senetlerdir. Ticari senetler, emtia senetleri, devlet bonoları, hisse senetleri gibi. 7. Ticari senet: Ticaret yasasına göre düzenlenmiş, tedavül kabiliyetini haiz, borçlunun imzasını havi poliçe, bono ve çekten ibaret senetlerdir. 8. Emtia senetleri: Bir nakliyeciye veya antrepoya tevdi edilen mallar karşılığı verilen ve malları temsil eden senetlerdir. MK. 781, 893. BK. 473.

SENFONİ Sonat biçiminde orkestra eseri.

SENFONİK Senfoni çalan orkestra ya da senfoni için yazılmış eser.

SENSİNOD Eski Rus kilisesi büyük meclisi.

SENTAKS Gramerin kelime düzenini konu yapan bölümü. Sözdizimi

SENTETİK Bileşik. Sentez yoluyla elde edilmiş. Sentezle ilgili. Bileşim yoluyla meydana gelmiş olan. Terkibi.

SENTEZ Parçaların biraraya getirilmesiyle ortaya çıkan bütün. Analiz karşıtı. Böyle bir bütün meydana getirme işi.

SENYÖR Derebeyi, soylu kişi.

SEPİCİLİK (debbağlık) Ham deriyi kullanılacak duruma getirme zanaatı.

SEPTİK Kuşkucu. Hiç bir şeyde olumlu veya olumsuz bir yargıya varamayan. Şüpheci.

SEPTİSEMİ (t.) Kan zehirlenmesi, kan bozukluğu.

SEPTİSİZM Kuşkuculuk, şüphecilik. Olumlu veya olumsuz hiçbir kesin yargıya varmayan ve hep kuşku içinde kalmayı gerekli bulan doktrin. **bk. septik.**

SERAMİK Pişmiş çamurdan vazo ve benzeri şeyler yapma sanatı.

SERASKER Osmanlı İmparatorluğunda Milli Savunma Bakanı. Ordu Komutanı.

SERBEST DERECEDEN İSTİFADE HAKKI Bir taşınmaz üzerinde muhtelif derecedeki ipotek alacaklılarından en öndekinin ipoteği çözüldüğü zaman ondan sonra gelen ipotekli alacaklının çözülen ipotek sebebiyle serbest kalan dereceye geçebilmesine hak veren ve resmi mukavele şeklinde yapılan akitten doğan haktır. Bu şahsi (nisbi) hak olup sadece mal sahibine

karşı ileri sürülebilir. Bu hakkın tapuya şerh verilerek herkese karşı ileri sürülebilen ayni (mutlak) bir hak mahiyetine sokulması mümkündür. MK. 785, 786.

SERBEST DÖVİZ Altın karşılığı ve kuvveti itibarıyla uluslararası odeme vasıtası mahiyetini haiz ve üzerinde hiçbir ülkede takyidat konmamış para.

SERBEST LİMAN Malların gümrük parası alınmadan girip çıkabildiği liman.

SERBEST MALLAR Gümrük sınırları dışında bırakılan belli mıntıkalardaki mallardır. Bu yerlere giren ve çıkan mallar gümrük resminden muaftır.

SERÇ (t.) Kalın bağırsağın bir muassıra ile teçhiz edilmiş nihayet kısmıdır. Bağırsağın iç örtüsü (epitelyum) deriye inkılap ve deride temadi etmiştir. **bk. livata.**

SERDETMEK İleri sürmek.

SEREFRAZ OLMAK Sivrilmek, yükselmek, baş olmak.

SERENCAM Son. Başa gelenler.

SERENAT Gece yarısı sevgilinin penceresi altında verilen küçük konser.

SERFÜRU Başeğme, söz dinleme.

SERFÜRU ETMEK Boyuneğmek, uymak

SERGERDAN Başı dönmüş, sersem.

SERHAT Uç, sınır, sınır boyu.

SERİ USULÜ MUHAKEME HUMK. ile özel yasalarda açıkça gösterilen hallerde uygulanan yargılama usulüdür. Nitelikleri; dilekçe teatisi için taraflara verilen süre kısadır. İptidai ve esas itirazlar birlikte yapılır. İspat delillerinin ikamesi için taraflara bir defa mühlet verilir. HUMK. 501-506. **bk. adi usulü muhakeme, basit usulü muhakeme, şifahi usulü muhakeme.**

SERJ Hafif yollu şayak kumaş.

SERKÂRİN **bk. başmabeyincl.**

SERMAYE Bizatihi sây'ın yoğunlaşmış ve tüketime sarfolunmamış kısmıdır. «Sermaye adeta vücudunda bir şeytan varmış gibi hızla çoğalmaktadır-K. Marks». «Sermaye insan emeği ve tabiat unsurlarından sonra gelen üçüncü üretim unsurudur. Emek sermayesiz, sermaye emeksiz olmaz-Papa Leo XIII».

SERMAYESİ PAYLARA BÖLÜNMÜŞ KOMANDİT ŞİRKET Sermayesi paylara bölünen ve ortaklarından bir ya da birkaçı şirket alacaklılarına karşı bir kolektif

şirket, diğerleri bir anonim şirket ortağı gibi sorumlu olan şirkettir. TTK. 475-484.

SERMAYE ŞİRKETİ bk. anonim şirket.

SEROTERAPİ (t.) Serumlu koruma ve tedavı etme metodu.

SERSERİ Çalışma kudreti olduğu halde çalışmayan, iki aydır hiçbir işe uğramayan ve iş dahi aramayan, şurda burda dolaşandır.

SERTEN Bir devlet parasını diğer bir devlet parası ile ifade etme usulüdür. Bu usule göre örneğin bir doların ... Türk lirası ettiği söylenir.

SERTİFİKA Resmi olarak verilmiş gerçekleme kâğıdı Belge.

SERUM (t.) Kan ve sütün pıhtılaşmasıyla ayrılan su kısmı. Kandan çıkarılan ya da çeşitli güçte sıvıların birleşimi yoluyla meydana getirilen yapma serumlar vardır.

SERVİS ÇEKİ bk. omnibüs çek.

SERVİYET Büyük cüzdan. Evrak çantası.

SETİR Örtme, gizleme. Setr, örtme, kapama demektir

SEVAHİL Sahiller.

SEVİCİLİK bk. tenasüli terslikler.

SEVKİTABİİ İçgüdü.

SEVM Talep manasına gelir.

SEVM'İ NAZAR Satılık malı görmek ya da göstermek

SEVM'İ ŞİRA Satın almayı istemek.

SEYRÜSEFER Gidiş geliş.

SEYYAH AKREDİTİF MEKTUBU Banka tarafından müşteri lehine açılmış bir kredi mektubu olup adı yazılı olanın mektubu bankaya ibrazında, krediyi açan banka üzerine poliçe çekmek ve bedelini de muhatap bankadan tahsil etmek hakkını verir.

SEYYAH ÇEKİ Seyyahların vardıkları yerlerde kolayca paraya çevrilebilecek şekilde bankaların ufak bir ücret karşılığı çıkardıkları çeklerdir. Çeki veren banka, çekin kullanılacağı bankalarda bu iş için bir fon tesis eder.

SEYYANEN Eşit olarak, eşitçe.

SEYYİAT Kötülükler, günahlar, kötü haller, suçlar.

SEYYİB Kendisine mukarenet vuku bulmuş olan kadın.

SEYYİBE Dul kadın.

SEYYİD Efendi, ulu, baş, ileri gelen.

SEYYİE Kötülük, kötü sonuç.

SEZERYAN (t.) Zor doğumda ananın karnını yararak çocuğu alma işlemi.

SEZGİCİLİK (intutionnisme, a priorisme) Vicdanın her insanda mevcut olduğunu, değer biçmenin kökünde bu vicdanın bulunduğunu, vicdanın aprıori olarak sezgi vasıtasıyla elde edilebileceğini kabul eden görüştür. Descartes, Leibniz, Spinoza, Kant bu görüştedirler. bk. amprizm, sembolizm.

SEZON Tiyatro, av ve spor için belirtilmiş ya da genelleşmiş zaman, mevsim.

SFENKS Eski Mısırlıların mezarlarını bekleyeceğine inandıkları insan başlı ve aslan vücutlu varlık. Bu türlü heykellere de aynı isim verilir. Eski Yunan mitolojisinde Sfenks gelip geçen yolculara bilmeceler soran ve bilmeyenleri yutan bır canavardı. Buna Araplar Ebülhevl'i Misri derler.

SIHHATI İHLAL Vücut fizyolojisinde her türlü teşevvüş, hastalık veya mevcut hastalığın artmasına sebebiyet veren hal. TCK. 456/1. Beden veya akıl sağlığının bozulması.

SIHRİ Evlenme ile doğan akrabalık.

SIHRİ HISIMLIK bk. hısımlık.

SIKIYÖNETİM bk. örfi idare.

SINAİ HAKLAR (sınai mülkiyet) İhtira beratı, ticaret ünvanı, keşif ve ihtira'dan istifade, yasa dışı rekabetin men'i gibi hükümlerin temin etmiş olduğu haklardır.

SINAİ MÜESSESE Bir maddeyi ya da kudreti değiştirip kıymetlendirmek ve toplu yapımını temin için tahsis olunmuş yerlerdir. TTK. 13.

SINAİ MÜLKİYET bk. sınai haklar.

SINIF TCK.'na göre benzer ekonomik koşullar altında bulunan kişiler topluluğudur. Bu nedenle dernekler, siyasi partiler, din mensupları topluluğu vs. sınıf sayılmazlar.

SIR Bir kimsenin bildiği ve gizli tutmağa mecbur olduğu bilgidir. Meslek, banka, istatistik, ihtira, askeri, devlet sırları vardır. «Sır yalnız sence bilinendir». «Bir in-

san ya sarhoş ya da âşık olunca sır tutamaz-Antıphanes» «Her evde bir iskelet yatar.»

SIRF FİKRİ ESERLER Edebiyat veya fen alanındaki yazılı eserler ile müzik, resim, heykel, mimarlık, fotoğraf ve sinemanın dahil bulunduğu fikir ürünleridir.

SIRF ŞAHSA BAĞLI HAKLAR bk. münhasıran şahsa bağlı haklar.

SİBAK Sözün evveli

SİFİLİS Frengi hastalığı.

SİFİLİTİK Frengili, frengiye ait.

SİF SATIŞ (C.İ.F.) İngilizce mal bedeli, sigorta ücreti ve navlun (cost, insurance, freight) kelimelerinin ilk harflerinden kurulmuş bir kısaltmadır. Misliyattan olan ve deniz yoluyla nakledilen bir şeyin muayyen bir bedel karşılığında limanda teslim edilmesi şartıyla yapılan satıştır. Bu bedel, satılanın semenini, gemi navlununu ve malın sigorta ücretini ihtiva eder.

SİGAR Küçükler.

SİGORTA Bir kaza olduğu zaman zararın ödenmesi için önceden yapılan işlem. İki veya daha çok kimseler arasında yapılan bir akittir ki sigortacı karşılıklı yardım ve büyük âdetler kanunu sayesinde diğer kimsenin meşru ve para ile takdir edilebilecek ekonomik bir menfaatini temin eylemek maksadıyla müstakbel ve tahakkuku şüpheli fakat müşahhas bir olayın zuhurundan önce tespit edilen veya olayına göre tespit olunacak paranın ödenmesini prim karşılığında deruhte eder. TTK. 1263-1459.

SİGORTA BEDELİ Zarar, hasar ya da kaza vukuunda sigortacının sigortalıya ödeyeceği paradır.

SİGORTALANMIŞ BANKA Müşterisine ait mevduatın bir kısmını sigorta ettirmiş bankadır. Banka böylece herhangi bir sebeple müşterisine para ödemek imkânını bulmazsa, paranın bir kısmını sigorta ettirdiği müesseseden sağlar.

SİGORTA MUKAVELESİ Sigorta aktini tespit eden vesikadır. TTK. 1263-1267.

SİHAN Hisseler, sehimler.

SİKA Sözüne inanılır, itimat olunur kimse.

SİKATRİS (t.) Kapanmış, iyi olmuş yara yeri. Nedbe.

SİKKE 1. Mübadele aracı olan madenin kolayca tanına-

cak hale sokulmuşu. 2. Madeni paraların basılmasında kullanılan demirden yapılmış nakışlı alet. Akçalar üzerine vurulan nakış. Bu şekil basılmış paraya da sikke denir. Çoğulu **meskûkât**'tır.

SİLAHTAR 1. Muhafız, koruyucu. 2. Sarayın içinde Padişahın özel hizmetinde olanlar. 3. Karşılayıcı.

SİLK Meslek. Tertip. Sıra, dizi.

SİLSİLEİ MERATİP Mertebeler silsilesi.

SİMETRİ İki benzer parçanın birbirine karşı durumu. Bakışım.

SİMETRİK Simetrisi olan, parçaları arasında simetri bulunan.

SİMGECİLİK bk. **sembolizm.**

SİMULASYON Sağlam kimsenin hastalık taklidi yapması. Temaruz.

SİNAGOG 1. Yunanca karşılığı toplanma yeridir. 2. Yahudilerin tapınağı. Bu anlamda Türkçede **havra** adı kullanılır.

SİNEKÜR Hiçbir işi olmayan memurluk.

SİNİK Utanmaz, hayasız, yırtık.

SİNİN Yıllar, seneler.

SİNİZM Antisten'in kurduğu felsefi görüş. «İnsan tüm anlamı ile bağımsız olmalıdır. Çünkü mutluluk için bu şarttır. Zira yaşamın amacı mutluluktur. Gerçek mutluluk, insanı bağımlı kılan güzellik, lüks ve zenginlik gibi değerlerden uzak kalınarak sağlanır». bk. **stoikler.**

SİNN'İ BULÛĞ Bulûğ yaşı. Erkekte on iki, kızda do kuzdur. Sonu her ikisinde de on beştir. Bu yaşlar Arabistan'a göre hesaplanmıştır. İklime göre değişir.

SİNN'İ İYAS Hayz'ın kesildiği yaş. Bu yaş elli beştir.

SİNOD Diyakosluk'ta din işlerini konuşmak için toplanan kilise meclisi.

SİNOLOG Çince bilen, Çince öğreten.

SİNONİM Yakın ya da eş anlamlı kelime. Anlamdaş. Eşanlamlı.

SİNÜS (a.t.) Dibi ağzından geniş oyuk. Vücudun çeşitli yerlerinde görülen oyuk (yaralarda).

SİPAHİ Timar sahibi süvari. bk. **has, hassa.**

Sİ'R Fiyat, narh.

SİRENAİKLER bk. **hazcılık, epikürcülük.**

SİRKAT bk. **hırsızlık.**

SİRKÜLER 1. Birçok kimselere ulaştırılmak uzere çoğaltılmış mektup. 2. Ticari şirket ve müesseseleri temsil ve ilzam edecek kişilerin kimler olduğunu gösteren ve noterlikçe tasdik edilip ilgili mali müesseselere yollanan liste. TTK. 14, 282.

SİROKO Kuzey Afrika'dan Akdeniz ülkelerine doğru esen sıcak ve kuru rüzgâr

SİROZ (t.) Karaciğerin irileşmesi ya da körleşmesi şeklinde görülen hastalık.

SİSMOGRAF Depremleri kaydeden aygıt. Depremyazar.

SİSMONDİ (1773-1842) Cenevre'li sosyalist. Devletin, kadın ve çocukların fabrikalarda çalışmasına mani olmasını ister. Pazar günü çalışılmamasını, patronların çalıştırdıkları işçileri bir takım tehlikelere karşı korumakla yükümlü tutulmasını ciddi olarak savunmuş ve fikirlerinin çoğu uygulama alanı bulmuştur.

SİSTEMATİK Dizgesel.

SİTE 1. İlkçağda şehir. 2. Kent. Birinci derecede büyük şehir. 3. Belli kimseler için yapılmış binalar toplamı

SİTİ Londra'nın ticaret merkezi.

SİVİL Asker olmayan. Çıplak.

SİVİLİTE Nazik, kibar davranma. Hoşlandırıcı sözler söyleme.

SİYAK Sözün gelişi.

SİYANET Koruma, esirgeme.

SİYANET ETMEK Korumak, kayırmak.

SİYANOZ (t.) Derinin mor ya da mavimtrak bir hal alması.

SİYASET 1. Devlet işi. 2. «Belli bir erek takip ederek bu ereğe varmak için gidilecek yolun yönünü tayin etmek-Dr. Hirş». 3. İslam hukukunda ceza. «Her siyasi parti kendi yalanını yutarken ölür-John Arbuthnot». «Siyasetçi gelecek seçimi, devlet adamı gelecek kuşağı düşünür-James F. Clarke».

SİYASETEN KATİL Cezaen öldürmek.

SİYASİ Devlet işlerine ilişkin.

SİYASİ HAKLAR Seçmek, seçilmek, memur olmak gibi haklar.

SİYASİ HÜRRİYET Halkın istediği yönetim şeklini kendisinin seçtiği mümessilleriyle kurması. Bunun başka bir tarifi yoktur.

SİYASİ PARTİ Toplumu, devlet düzenini ve yasa çalışmalarını, T.B.M.M. üyeliği yoluyla belirli görüş açısından yönetmek, denetlemek ve etkilemek için devamlı çalışma amacıyla kurulmuş ve proğramları açık kuruluşlardır. Siyasi partiler, iktidar ya da muhalefette olsun demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır. Anayasa md. 68, 69.

SİYASİ SUÇ bk. suç nevileri.

SİYONİST Siyonizm taraflısı. Siyonizmle ilgili. bk. siyonizm.

SİYONİZM 1. Filistin'de bir Yahudi devleti kurmayı amaçlayan doktrin. 2. Yahudi egemenliğini amaç edinen fikir. 3. Filistin'de bir Yahudi devleti kurulması amacıyla 1886 yılında Bernabeau tarafından bulunmuş formül. Bu ülkü İbrahim, İshak ve Yakub'a verildiği iddia edilen bir vaat'den kaynaklanır. Buna göre Kenan İli'ne (Filistin'e) sahip olacaklardır. Görüş, 1897'de toplanan evrensel siyonist kongresiyle düşünceden fiile çıkmıştır.

SKANDAL Ayıp sayılacak bir durumun çıkaracağı gürültü.

SKEÇ Kısa temsil.

SKELEROG (t.) Doku sertleşmesi.

SKOLASTİK Devrini tamamlamış düşünce düzeni. Donmuş, katılaşmış, kalıplaşmış. bk. iskolastik.

SKOLASTİK FELSEFE Aristo'nun öğretisini esas alan ortaçağdaki felsefi akım. bk. Aristo.

SKOTLANDYARD (Scotlandyard) Londra emniyet müdürlüğü.

SKRAPER Toprak kazma işinde kullanılan alet.

SLOGAN Kısa, göze çarpıcı reklam ve propaganda sözü.

SNELMAN (Yohan Wilhelm, 1806-1881) Finlandiya'yı ve Fin kültürünü yeniden yaratan en büyük halk öğretmeni. «...Finlandiya daima İsveç ve Rusya tarafından istila edilme tehlikesi karşısındadır Kuvvetli ve aç gözlü komşularına karşı durabilmesi için kültür bakımından onlardan daha yüksek olması lâzımdır. Ne zaman bizim küçük ulusumuz büyük komşularından daha yüksek bir uygarlığa sahip olursa o zaman tehlike atlatılmış olacaktır..»

SNOBİZM Moda olan her şeye yapmacıklı ve budalaca hayranlık.

SNOP Her yeni şeye yapmacık ve budalaca hayran görünen.

SOFİST Bilgici. Safsatacı. Eski Yunan'da belâgatçı filozof. Yanıltıcı.

SOFİSTLER Eski Yunan'da M.Ö. beşinci yüzyılda yaşamış siyaset adamları ve siyaset hocalarıdır. Yunan felsefesi üzerinde ilk defa siyasi ve sosyal konularda fikir yürütenler bunlardır. Başlıcaları: **Protogoras, Gorçias, Hipias, Kalikles, Prodikos, Trasimakos'dur.** Sofistlere göre insan her şeyin ölçüsüdür. Bütün hükümler akla bağlıdır. Mâbudlar zeki devlet adamlarının icadıdır. Onlar bu icatlarının yardımıyla halk kitlelerini korku içinde ve kendilerine bağlı halde bulundurmağa çalışmışlardır. Adalet, emredene faydası ve itaat edene zararı olan şeydir. Adaleti emreden icat etmiş ve bununla kendi çıkarlarını koruyan kuralları doğru olarak kabul ettirmek istemiştir. Adalet o kadar boş bir kelimedir ki birbirine karşı iki türlü id diayı kanıtlamak için ileri sürülegelmektedir. Örneğin, adalet mefhumu hem iktidarda bulunanların ve hem de bu iktidarı ele geçirmek isteyenlerin aynı zamanda ileri sürdükleri bir iddiadır. Birbirine zıt iki fikrin dayanmak istediği böyle bir mefhum sağlam olabilir mi? Böylece sofistler objektif manada adaleti ve hakikati inkâr ederek hakkın kuvvette olduğunu ileri sürmüşlerdir. Parlak tenkitleriyle Yunan felsefesini ahlâki ve siyasi konular üzerine yöneltmişlerdir. Site hakimiyetinin ezdiği ferdi, bu yükten kurtarmak, siyasi örgüt içinde ferdin önemini belirtmek istemişlerdir. Muhakeme kuvvetiyle (akıl gücüyle) bir şeyin hem doğru ve hem de yanlış olduğunun ispat olunabileceğine inanan sofistler, giyinme, gezme ve konuşmadaki güzellik ve zerafetleriyle de ünlüdürler.

SOFİSTLİK Yanıltmalı, safsatalı. Aynı kuvvetle bir şeyin hem lehinde ve hem de aleyhinde bulunma. **bk. sofistler.**

SOFİZM Bilgicilik. Yanlışlığı ustalıkla gizlenerek, doğru olduğu kabul ettirilmek istenen kanıt. Safsata

SOFTA Medrese öğrencisi. Bu kelime zamanla anlamı-

nı değiştirerek; bilgisi islam dininin en dar kuralları içinde hapsolunup kalmış, dar kafalı, cahil ve mutaassıp kişiyi anlatır olmuştur.

SOFU Dinin emir ve yasaklarına sessizce uyan.

SOKRAT (469-399) Eflâtun (Platon) ile Aristoteles'in hocasıdır. Atina'da sofistlerin en faal oldukları dönemde onlara karşı cephe almıştır. Sofistler insan her şeyin ölçüsüdür derken Sokrat tamamen başka fikirler ileri sürmüştür. «Felsefenin ereği insanın terbiyesidir. Terbiye fazileti kazanmakla olur. Fazilet ise bilgidir. Bildiğim bir şey varsa o da hiç bir şey bilmediğimdir. Kötülük, ahlâksızlık cehaletin eseridir. Kimse bilerek ve isteyerek kötülük yapmaz. Kıymetler hakkında hakiki bilgiye sahip olan en doğru olanı yapabilir. Hukuk vatandaşların müştereken yaptıkları yasalardan ibarettir. Vatandaş yasa yapmaya iştirak ettiği için ona uymaya mecburdur. Bu yükümlülük sebebiyle insan yasaların kölesidir. İyi olan doğrudur İyi yasa yapmak için bilgi sahibi olmak lâzımdır. Hakikat ve fazilet aynı şeydir. Adalet vicdanda ilâhi bir ses gibi duyulmalıdır. İçimizden gelen bu ses neyin en hayırlı ve neyin arzuya değer olduğunu, nelerden sakınmamız gerektiğini bildirir. Yazılı olmayan birtakım yasalar vardır. Bunlar ilâhlara hürmeti, ana ve babaya saygıyı, iyiliği bilir olmayı emreder. Yazılı olmayan bu yüksek kurallar, yazılı olan kurallara itaatı amirdir». Düşündüğü gibi yaşayan Sokrat idama mahkûm edildikten sonra kaçması mümkünken kaçmamış, fikirlerine bağlılığından verilen zehiri içip ölmüştür. Yönetenlerde, hikmet, tevazu, itidal ve adaletin şart olduğunu beyanla istibdat rejimini şiddetle tenkit eden Sokrat bu yoldaki tehditlere alayla mukabele etmiş, hakiki bilgi ve fazilete dayanan demokrasiye taraftar olmuştur. Sokrat'ı Platon'un diyaloglarından tanıyoruz. Matbu eseri yoktur.

SOLİDARİST Dayanışma taraflısı. Solidarite taraflısı.

SOLİDARİTE Kişilerin duygu ve düşünce birliğine dayanarak birbirleriyle karşılıklı dayanışmaları. Dayanışma.

SOLİDARİZM Dayanışmacılık. Tesanütçülük. Dayanışma üzerine kurulmuş moral ve sosyal doktrin. Bunun

mümessilleri **Leon Bourgois** ve **Charles Gide**'dir. Bunlar kütleler yararına sosyal ve mali yasaları tamamen haklı gösteren doktrinal bir delil bulduklarını savunmuşlardır.

SOLİPSİZM (solipsisme) **1. Kuramsal ben'cilik**: Yalnız ben varım, benden başka her şey yalnızca benim tasarımımdır diyen görüş. Öznel ben'i bilinç içerikleriyle birlikte tek gerçek, tek var olarak kabul eden felsefi düşünce. **2. Yöntemsel ben'cilik**: Felsefede yöntem açısından çıkış noktası olarak ben'i alan görüş. **3. Ahlâksal ben'cilik**: Ahlâk açısından yalnızca kendisinin yaşama savını tanıyan, kendi ben'ini yaşamın ve gerçekliğin özeği yapan görüş.

SOLİST Müzikte tek başına bir parçayı okuyan ya da çalan kimse.

SOLO Tek kişi tarafından söylenen ya da çalınan müzik parçası.

SOLON (640-558) Atina'nın yasa yapıcısı. Solon yasalarını toplayan bir eser zamanımıza intikal etmemiştir. Değişik kaynaklardan yararlanılarak Solon yasalarının ana hatları saptanabilmiştir. Rivayete göre on iki levha yasaları Solon yasalarından mülhemdir. Teklif edilen hükümdarlığı reddeden Solon, iktidarın bir kişi tarafından zorbaca kullanılmasına karşıdır Siyasi bahislerde aklı erenlerin ahlâksızlığını ve çekimser kalmalarını şiddetle yermiştir. Haksızlığı görüp anlayanların, en az haksızlıktan zarar görenler kadar tepki göstermeleri gerektiğini, bunun haksızlıklara engel en mükemmel yol olduğunu söylemiştir.

SOMATİK Vücutla ilgili, vücuda ait.

SOMNAMBULİZM (t.) Uykuda gezme, uyurgezer hali, uykuda kalkıp dolaşma hastalığı.

SONAT Türlü karakterlerde (Allegro, Adacco, Andante) üç ya da dört kısımdan meydana gelmiş müzik parçası

SON TAHKİKATIN AÇILMASI KARARI Sorgu yargıcının yaptığı ilk soruşturma neticesinde C.S.'nın iddianamesini aldıktan sonra davanın mahkemeye sevki için yazdığı karar. Buna **kararname** denir. CMUK. 196-200. İl ya da ilçe idare kurulunun bu yolda verdiği karara, **lüzum'u muhakeme kararı** denir. 4 Şubat

1329 tarihli Memurın muhakematı hakkında kanun md. 4, 5. Bu yasa halen yürürlüktedir.

SON TAHKİKATIN MUVAKKATEN TATİLİ Sanığın gaip ya da akıl hastası bulunması gibi sebeplerle ilk soruşturmanın devamı ve sanığın mahkemeye sevki mümkün olmazsa bu takdirde sorgu yargıcının vereceği karar. CMUK. 198.

SONE 4/4/3/3/ mısralık dört bendlik manzume.

SOPRANO Müzikte ince kadın sesi ya da sesi ince olan kadın.

SOSYAL Toplumla ilgili.

SOSYAL ADALET 1. Genel tanımı: Toplum içinde ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal yönden yoksul, mahrum ve zayıfların doğrudan doğruya ve bizzat toplum tarafından korunmalarıdır. 2. Sosyal tanımı: İnsanın insan haysiyetine lâyık bir düzeye, sadece emeğinin karşılığı ile çıkabilmesinin sağlanmasıdır. 3. Siyasal tanımı: Kişilerde kültürel ve siyasal zayıflığı doğuran olumsuz faktörlerin toplum gücüyle kaldırılmasıdır.

SOSYAL AHLÂK bk. objektif ahlâk.

SOSYALİST Toplumcu, sosyalizm taraflısı.

SOSYALİST REALİZM Toplumcu gerçekçilik.

SOSYALİZASYON Sosyal bir hale koyma. Toplum emrine koyma.

SOSYALİZE bk. sosyalizasyon.

SOSYALİZM Toplumculuk. Bugün sınırları çizilmiş ve herkesçe kabul olunmuş bir tanımı bulunmamakla beraber; devlet idaresinde ve ekonomik siyasette ferdiyetçilige karşı temel olarak topluluğu alan, saadet, refah ve geçinme kaynaklarının topluluk yararına dağıtımını hedef tutan sistemdir. Temel olarak topluluk çıkarını ele alan ve buna göre iş ve ana malda ortaklık kabul edenlerin doktrini.

SOSYALLEŞTİRME (sağlık hizmetlerinde) Vatandaşların sağlık hizmetleri için ödedikleri prim ile kamu sektörüne ait kuruluşların bütçelerinden ayrılan ödenek karşılığı, her çeşit sağlık hizmetlerinden ücretsiz veya kendisine yapılan masrafın bir kısmına iştirakle eşit şekilde yararlanmalarıdır. 224 s.k. 1.

SOSYAL NİZAM Toplumun varlığını ve devamını sağ-

layan ve koruyan bütün kural ve kuruluşlardır. TCK. 141

SOSYAL SİGORTA bk. içtimai sigorta.

SOSYAL SUÇLAR bk. suç nevileri.

SOSYETE Toplum. Ortaklık. Zenginlerin oluşturdukları kibar topluluğu ve bunların konuşmak, oyun oynamak ya da eğlenmek için biraraya gelmesi.

SOSYOLOG Sosyoloji bilgini. Toplumbilimci.

SOSYOLOJİ Toplumbilim. İçtimai (sosyal) bilim tanımıyla eşanlamlıdır. Bu kelime 1839'da Auguste Comte tarafından kullanılmıştır. Sosyal olayların bilimi demektir.

SOSYOLOJİDE ÖNGÖRÜ Toplumsal hayatta tekrarlanmalar olduğundan, ileride tekrarlanacak olayı bir dereceye kadar önceden kestirmek mümkündür. Sosyolojide karşılıklı etki ve tepkilerin çokluğu yüzünden yetkin ölçüde bir öngörü söz konusu olamaz. Fakat bazı sınıflar arasında toplumsal bir şeklin evrimini ya da bir kurumun yapısındaki değişikliği ve belirli hareket evreleri ardından gelecek olayları önceden kestirmek hiç de imkânsız değildir. Sosyolojide bu imkâna öngörü denir.

SOSYOLOJİK İnsan topluluklarının yaşamını ve onu yöneten yasaları inceleyen bilim. Sosyoloji ile ilgili, sosyoloji bakımından

SOSYOLOJİZM Her türlü uygarlık ve kültür olaylarını yalnızca toplumsal örgüt ve yapı şekilleriyle açıklamak eğilimi.

SOVYET Rus komünistlerinin kurduğu hükümet şeklidir.

SOYADI bk. ad.

SÖMESTR Altı ay süren devre. Öğretim yılının ayrıldığı devrelerden herbiri.

SÖR 1. İngilizcede Sir, bay. 2. Fransızcada Soeur, kız kardeş. 3. Kendini din yoluna adamış kadın, rahibe. 4. Hastabakıcı.

SÖVMEK Bir kimsenin namus, şöhret, vakar ve haysiyetine lisanen ya da fiilen taarruz demektir TCK. 480-485. bk. hakaret.

SÖZLEŞME Hukuki ve ekonomik mahiyette ve önemi

nisbeten az işlerin tanzimi yolunda devletler arasında aktedilen anlaşmadır.

SÖZLEŞMELİ PERSONEL Özel ihtisas isteyen belirli ve istisnai görevlerde, kurumların bu konudaki esaslara uygun olarak görev yasaları ile alacakları yetkiye dayanarak geçici süreli ve sözleşmeyle çalıştırılan kişilerdir. 657 s.k. 4.

SÖZLÜ VASİYET bk. vasiyet.

SÖZLÜ YARGILAMA USULÜ bk. şifahi usulü muhakeme.

SPEKTAKÜLER Gösteri, gösteriş.

SPEKTİSİZM (şüphecilik) Bilginin mutlak olmadığını, ya nisbi ya da izafi olduğunu kabul eden kuramdır. İkiye ayrılır. 1. **Enfüzilik**: Buna sübjektivizm, öznelcilik de denir. Bir kimsenin elde ettiği bilginin onun sübjektif unsurlarına, şahsi görüş seviyesine bağlı olduğunu ileri sürerler. 2. **İzafiyecilik**: Rölativizm denir. Mutlak bilginin elde edilemeyeceğini, bilginin şahsa göre olmasa bile vaziyete ve muhite göre değişebileceğini iddia ederler.

SPEKTRUM Birleşik bir ışık demetinin bir biçmeden geçtikten sonra ayrıldığı renkler görüntüsü. Tayf.

SPEKÜLASYON 1. Kazançla orantılı olarak tehlikeli ticari faaliyet. Hava oyunu, borsa oyunu gibi. 2. İş alanına geçmeyip yalnız bilmek ve açıklamak amacını güden düşünce. 3. Piyasadaki darlıktan faydalanarak fazla kazanç için kurulan düzen. 4. Banka, ticaret işleri.

SPEKÜLATÖR Banka, ticaret spekülasyonu yapan.

SPERM (t.) Meni. Erkeklerde cinsel ilişki sonunda kamıştan akan beyazımtırak lüzuci (yapışkan) mayi

SPESİFİK Türe ait, türle ilgili. Belirli hastalıklar üzerine özel etkisi olan ilaç.

SPESİYALİST Bir şey üzerinde fazla bilgi ve ustalık sahibi olan.

SPESİYALİTE Özelliği olan şey. Ustalık, uzmanlık. Hekimlikte bulanın yapmaya hakkı olan ilaç.

SPİNOZA (1632-1677) Felemenk'te yaşamıştır. Asıl fikri Tanrı: tabiattır Genel felsefe alanında çok mühim etkileri olmuştur. Ona göre dünyada vuku bulan her şey tabiatın tecellisidir. Bu sıfatla da mutlak surette

mükemmeldir. «Tabiatın sahip olduğu yegâne hakimiyet alanında haksızlık düşünülemez. Dünyada hiç bir şey mutlak surette haksız olamaz. Bundan dolayı müspet hukuk, yani olan hukuk tabii nizamın tecellisini teşkil ettiğinden mutlak surette mükemmeldir. O halde hukuk, Tanrının yani tabiatın iradesi olduğu için akla yani doğruluğa uygundur».

SPONTANE Kendiliğinden olan. İhtiyari. İçinden olan

SPRİTÜALİST Tinselci. Eski dilimizde ruhcu.

SPRİTÜALİZM (tinselcilik) Madde dışı varlıkları gerçek sayan ve evrenin varoluşunu madde dışı verilerle açıklayan öğretilerin genel adı. Madde ile ruhun kesin ayrılığını, ruhun bağımsız bir güç olduğunu ilk defa ünlü düşünür Eflâtun açıklamıştır. Bütün gerçekliğin özünün ruh olduğunu, her gerçek olanın ruhsal ve cisimsel olanın tinsel (ruhsal) gerçekliği yansıttığını ya da mutlak bir tasarlama olduğunu ileri süren fizik ötesi düşünce tarzı günümüzde geçerliğini yitirmiştir.

STABİLİZE Kuvvetlendirme, denkleştirme. Durağan hale koyma.

STANDARİZE Standart hale koymak, ayarlamak.

STANDARİZASYON 1. Ayarlama. Çalışmayı kolaylaştırmak için gerekli şeyleri aynı örneğe uydurma. 2. Normalizasyon ile seçilip sınıflandırılan tiplerin niteliklerini, ölçülerini ve şekillerini tespit etme.

STANDART Tip, örnek. Bir örnek. Tipleştirme. Malların belli nitelik ve ölçüde, birbirlerine uygun olarak hazırlanması.

STATİK Durgun, kımıldamaz. Mekanik bilgisinin güçler dengesini konu yapan kolu.

STATOLOJİ bk. politoloji.

STATÜ Tüzük, nizamname, içtüzük.

STATÜKO Sosyal durumda bir değişiklik istememeyi anlatır. İşlerin şimdiki durumu anlamını da taşır.

STENOGRAFİ (istenografi) Söyleneni hemen yazmak için düzenlenmiş kısa yazı.

STERİL (t.) 1. Mikroplardan temizlenmiş, bütün mikropları ölmüş cisim. 2. Çocuk yapma kabiliyetinin olmayışı. 3. Kısır, sonuç vermeyen.

STERİLİZASYON Hekimlikte mikropları öldürme. kısırlaştırma.

STERİLİZE Mikropsuzlaştırmak. Kısırlaştırmak.

STERLİNG İngiliz para birimi.

STİL Oluş veya yapış tarzı. Bir sanatçının kendisine has tarzı. Bir sanat devri meydana getirecek şekilde belli özellikler bütünü.

STİLİZE Üsluplaştırmak. Dekoratif bir şekil vermek

STOA (revakiye) Kıbrıs'lı **Zenon** (336-264) tarafından Atina'da kurulan ve **sinizm**'den mülhem bulunan bu okul Epikür okulu ile aynı zamanda ortaya çıkmıştır. Zenon dünyayı **Logos**'un iyi bir eseri sayar. «İnsan için gerekli olan fazilet, iyi ve kötü arasındaki farkı bulmaktır. Hayatın amacı, ferdin saadetidir. Bu, siyasetten uzak kalıp köşeye çekilmekle olmaz. Saadet ancak fazilet içinde bulunur. Fazilet ise insanın, insanlık için gereken görevi yapmasıyla mümkündür. Kainat her varlığa muhtaç olduğunu temin etmiştir. Her varlığın bir kaderi vardır. Kaderden şikâyet anlamsızdır. İnsan ihtiraslarını mağlup etmeyi öğrenirse kölelikten kurtulur. Hürriyet ihtirasların istibdadından kurtulmaktır. Bir köle ile bir kral arasında bu bakımdan fark yoktur. Kral ve köle, ihtiraslarına mağlup oldukları sürece aynı derecede köledirler. Bunlardan kurtuldukları zaman hürdürler». Kaderden şikâyetin anlamsız olduğunu söyleyen Zenon, böylece tevekkül ve takdir akidesini islamiyetten bin yıl önce ortaya koymuş oluyor.

STOİK 1. Stoisyen felsefeye taraftar. 2. Kendini kaderine bırakmış.

STOİKLER (sinizm) Sinizm okulunu **Antisten** (444-365) kurmuştur. Sinizm Diyojen'den sonra revaç bulmuştur. Bunlara göre yegâne iyilik fazilettir. Fazilet tabii hayata kavuşmakla, mahviyetkâr ve kanaatkâr olmakla elde edilir. Fert için kayıt ve şarta tabi olmayan mutlak bir hürriyet vardır. Sinikler kendilerini dünya vatandaşı kabul etmekte, vatan, aile, mülkiyet mefhumlarını tanımamaktadırlar. Servet ve yetki bakımından sınırlanmayı reddetmişler ve mutlak eşitliğe taraftar olmuşlardır.

STOİSİZM bk. **stoa.**

STOİSYEN Zenon doktrini ile ilgili. Elemi bir fenalık olarak saymamak esasına dayanan bu doktrini kabullenmiş kimse. bk. stoa.

STOK Depo, ambar, mağaza mevcudu olan ham veya mamûl madde, emtia vs.

STRADİVARİUS Meşhur keman yapımcısı (İtalyan, 1643-1737) tarafından yapılmış keman.

STRATEJİ Orduyu düşman karşısında gütme sanatı.

STRÜKTÜR Kuruluş, bünye, yapı.

STRÜKTÜREL Yapısal, bünyevi.

STUART MİLL (1806-1873) Bu ekonomist, ferdin malı üzerindeki tasarruf hakkının hudutsuz ve kayıtsız olarak tanınmasını, fakat miras yoluyla servet iktısap etmek hakkının sıkı şekilde sınırlanmasını ister. Mirasın yarattığı eşitsizlikle hayat kavgasının tabii şartlarının bozulduğunu, en kabiliyetlinin değil, servetçe imtiyazlıların üstünlük sağladıklarını söyler.

STÜASYON Konum.

SUBRE Yığın (buğday yığını gibi).

SUÇ Yasanın cezalandırdığı fiildir. «On suçlunun bırakılması, bir suçsuzun cezalandırılmasından daha iyidir-Blackstone». «Asılan hırsız değil yakalanandır-Çek Atasözü».

SUÇ NEVİLERİ 1. **İcrai suç**: Yasanın yapılmasını yasakladığı fiillerin yapılmasından doğan suçlar. 2. **İhmali suç**: Yasanın yapılmasını emrettiği fiillerin yapılmamasından doğan suçlar. 3. **Şekli suç**: Suçun tamamlanması için neticenin husule gelmesini yasanın şart koşmadığı suçlar. 4. **Maddi suç**: Suçun tamamlanması için sonucun meydana gelmesini yasanın şart kıldığı suçlar. 5. **Ani suç**: İşlenmesiyle sonuçlanan suçlar. 6. **Mütemadi suç**: Failin harekete geçmesiyle nihayet bulmayarak icrası bir süre uzayan suçlar (Başkasını yasa dışı tutuklama ve hapis gibi). 7. **Basit suç**: Bir defa işlenmesiyle tekemmül ederek cezayı gerektiren fiillerdir. Bunlar kendilerinde yasal ağırlaştırıcı sebep bulunmayan suçlardır. 8. **İtiyadi suç**: Bir defa işlenmekle cezayı mucip olmayıp suçun teşekkülü için fiilin bir kaç defa işlenmesi şart olan suçlar. 9. **Müteselsil suç**: Her biri başlı başına bir suç teşkil eden fakat aynı cürmi kasdın tatbik ve icrası dolayı-

sıyla toplu bir suç sayılan fiillerdir. **10. Mevsuf suç:** Kendilerinde yasal ağırlaştırıcı sebep bulunan suçlar. Adiyen katil basit suçtur. Cezası 24 yıl ağır hapistir. Taammüden (evvelden tasarlayarak) katil mevsuf suçtur. Cezası ölümdür. **11. Siyasi suç:** Devletin iç ve dış düzenine karşı işlenen suçlar. Sırf fikir ve içtihat mahsulü olan matbuat suçları siyasi suçlardan sayılmıştır. **12. Sosyal suçlar:** Sosyal ve ekonomik sahada bazı erekleri gerçekleştirmek ya da bazı istekleri terviç ve kabul ettirmek için başvurulan ve suç niteliğinde işlenen fiillerdir. Siyasi suça benzerse de bu suçta kolektif menfaate ait bir amaçla hareket edildiği iddia edilir.

SUÇ TASNİİ bk. iftira.

SUÇÜSTÜ bk. cürmümeşhut.

SUDİREKTÖR Müdür yardımcısı. İkinci müdür.

SUDKA Eski nikâhta takdir edilen bedel Buna sadka, sıdak veya mehr de denir.

SUDRA bk. Brahmanizm.

SUDUR ETMEK Çıkmak.

SUFİYE Tasavvufçuluk. Tasavvuf taifesi. Sofuluk.

SUFLE Birine yavaşça unuttuğu şeyi hatırlatma.

SUFLÖR Birine sahnede unuttuğu şeyleri yavaşça hatırlatan kimse.

SUHULET Kolaylık.

SUİ Kötü, fena.

SUİAHLÂK Fena ahlâk, kötü ahlâk.

SUİGENERİS Hiç bir kımseye benzemeyen. Nevi şahsına münhasır. Kendine has.

SUİHAL Ahlâken kötü, şerefsiz, haysiyetsiz sayılan haller. bk. iffetsızlik.

SUİİDARE Fena idare, kötü idare.

SUİİSTİMAL Kötüye kullanma, yolsuzluk. Şerre alet olma. Şerde bulunma. bk. vazifei suistimal.

SUİNİYET Fena niyet. Sübjektif hüsnüniyetin zıddıdır. bk. sübjektif hüsnüniyet.

SUİTALİ Kötü talih.

SUİZAN Kötü sanış.

SUKUT Düşme, düşüş, düşkünlük.

SUKUTU HAK MÜDDETİ bk zamanaşımı.

SULB Zımnında, esnasında.

SULBİYE Ölenin sulbunden hasıl olan kızdır.

SULH Taraflar arasındaki uyuşmazlığın onların rızalarıyla ortadan kaldırılması.

SULH HAKİMİNİN CEZA KARARNAMESİ bk. **ceza kararnamesi.**

SULP Sulbünden gelme deyiminde döl anlamınadır.

SUN Emanet mal hakkında sahibinin istemediği şeyi yapmak.

SUN'İ Yapma, takma.

SUN'İ GENÇLEŞTİRME SAHASI Ormanlarda ekım veya dikim suretiyle ağaçlandırılmış bulunan bütün sahalardır. 6831 s.k. 14, 91.

SUPLES Yumuşaklık, esneklik.

SURET Dıştan görünen şekil. Surat, yüz, gidiş, yol, resim, kopya.

SURİ Dıştan, hariçten

SUÛBET Güçlük, zorluk, çetınlik.

SUVARE Sinema ve tiyatro gibi yerlerin gece gösterdikleri oyun. Gece balosu daveti.

SUVENİR Anı, hatıra.

SUZİŞLİ Yanık, acınaklı.

SÜBJEKTİF Bilen akıl ile ilgili. Nesnelerin gerçeğine değil de, öznenin düşünce ve duygularına dayanan.

SÜBJEKTİF AHLÂK İnsanın kendi nefsine karşı olan görevlerini bildiren **ahlâk.**

SÜBJEKTİF HAK Objektif hukukça tanınmış, sınırı, konusu, kullanılışı, şekil ve şartları gösterilmiş, yararı toplumca sağlanmış özgürlüklerdir. Hukuken himaye edilmiş ve bu himayeden istifade etmek hak sahibinin iradesine bırakılmış olan menfaatlerdir.

SÜBJEKTİF HÜSNÜNİYET Bir vakıanın gerçek mahiyetinden haberdar olmamak. Hakkın iktisabına engel olacak sakat bir durumu kendi kusuru sonucu bilmemektir. Bir hakkın doğumu için yasaca hüsnüniyetin şart kılındığı yerde asıl olan onun vücududur. Ancak halin icabına göre kendisinden beklenen ihtimamı göstermeyen kimse hüsnüniyet iddiasında bulunamaz Hüsnüniyet iddiasında bulunan kimse bunu ispat ile mükellef değildir. Karşı taraf bu iddianın aksini ispat etmelidir. MK. 3. bk. **hüsnüniyet.**

SÜBJEKTİVİZM (öznelcilik) Düşünen varlıktan başka

bir gerçek tanımayan felsefi sistem. Bu sisteme göre bilen akıldan başka realite yoktur. Her şey bu varlığın, daha doğrusu süjenin müteakip ve müteyali hallerine indirilebilir.

SÜBLİMİNAL Bir duygu uyandıracak şiddette olmayan. Şuur eşiğini aşmayan

SÜBTANSİYALİZM Fenomenizm karşıtı. Temel olarak bir cevher varlığını kabul eden sistem.

SÜBUT Tanıtlama, meydana çıkma.

SÜBUT BULMAK Tanıtlamak. Meydana çıkarmak. Doğrulamak.

SÜBVANSİYON Hükümetçe yapılan para yardımı.

SÜCÛD Secde (İbadet sırasında)

SÜHULET Kolaylık.

SÜK Çarşı, sokak.

SÜKKÂN Oturanlar, ikâmet edenler, sakin olanlar.

SÜKNA Oturulacak yer. Oturma. Konut.

SÜKNA HAKKI Bir taşınmazın tamamında örneğin bir evde yahut kat, daire, oda gibi bir kısmında oturmak hakkıdır. Hakkın ereği, lehine sükna hakkı tesis edilenin yaşadığı sürece mesken ihtiyacını temindir. MK. 748. bk. ayni haklar.

SÜKNAYA MAHSUS YER İçinde oturulmakta olan ve harice karşı kapalı her türlü yerlerdir. Çadır, bağ çadırı TCK. uygulamasında süknadan sayılmıştır.

SÜKUT İradeyi açığa vurmama. Susma. Beyanın zıddı olup «marazı hâcette sükut beyan'dan» sayılmıştır

SÜKUTU HAK Hakkın düşmesi.

SÜLALE Soy, sop, ocak.

SÜLÛK ETMEK Tutmak, girmek.

SÜLÜS Üçte bir.

SÜLÜSAN Üçte iki.

SÜLÜSAN EKSERİYET Üçte iki çoğunluk.

SÜNAİYE bk. düalizm.

SÜNNET Peygamber Muhammed'in yaptığı, yapılmasını emrettiği ya da yapılırken menetmeyip hoş gördüğü şeylerdir. İki türlüdür. 1. **Sünneti müekkede**: Peygamber Muhammed'in hemen hemen daima devam ettiği sünnettir. 2. **Sünneti gayri müekkede**: Peygamber Muhammed'in ara sıra yaptığı sünnettir.

SÜNNETİ GAYRİ MÜEKKEDE bk. ef'ali mükellefin, sünnet.

SÜNNETİ MÜEKKEDE bk. ef'ali mükellefin, sünnet.

SÜNNİ 1. Ehli sünnet. 2. Kur'an'daki emirlere ve Peygamberin sünnetlerine göre amel etmeyi en doğru ve tek yol olarak gösteren mezheplere Sünni denmiştir. Hanefi, Maliki, Şafii, Hambeli mezhepleri akidelere uygun yani sünni kabul edilmişlerdir. bk. İslam mezhepleri.

SÜNNİLER VE ŞİİLER İslam dininin iki büyük mezhebi vardır: Sünni ve Şii'. Sünniler inanırlar ki Hazreti Muhammed'de diğer başkaları gibi insandır. Fakat insanların en mükemmelidir. Allah vahiy vererek onunla konuşmuştur. Bütün müslümanlar eşittir. Allahtan korkan ve ona en iyi şekilde itaat eden kimse onun nazarında en iyidir. Şii'lik mezhebine gelince, kaynağı siyasidir. Onlara göre Hz. Muhammed tayin edilmiştir. Yarı Tanrısal nitelik taşır. Onun bu manevi kudreti kendisiyle ölmemiş ve miras yoluyla Ali'ye, Hasan'a, Hüseyin'e ve ondan gelen dokuz kimseye geçmiştir ki bunlara İmam denir. Bunlar islamiyetin gerçek başları kabul edilir. bk. İslam mezhepleri.

SÜNUH ETMEK Gönlüne doğmak.

SÜPLEMAN Fazladan verilen ek para.

SÜRJESTİYON Telkin, fikir aşılama.

SÜRMENAJ (t.) Organların fazla kullanılmasından ileri gelen bozukluk. Aşırı yorgunluk halı.

SÜRNATÜREL Olağanüstü. İmanla inanılabilecek şey.

SÜRPRİZ Beklenmedik şey, şaşılacak şey. Eğlencelerde verilen acayip armağanlar.

SÜRREALİST Gerçeküstücü. Sürrealizm taraflısı.

SÜRREALİZM Gerçeküstücülük. 1924 yılına doğru meydana gelen ve «arı fikri», sosyal ve ahlâkça her türlü düşüncenin etki ve kontrolundan kurtularak anlatma amacı güden sanat okuludur. Dada'cılık hareketinin çöküşü üzerine ilk kez Fransa'da ortaya çıkmıştır bk. dadaizm.

SÜRREEL Gerçeküstü.

SÜRŞARJ Pulların üzerine yeni işaretler basma yoluyla kullanma.

SÜRTAKS Vergi yükseltmesi. Ek vergi.

SÜRÜCÜ Motorsuz taşıtları veya hayvanları sevk ve idare eden kimse.

SÜSPANS Bir sanat eserinin, en çok filmlerin heyecanlı bir yerde bir an kesilip seyirci, dinleyici ya da okuyucuyu sıkıntılı bir bekleyişte bırakma anı.

SÜSPANSUVAR Bir organı sıkıca tutmakta kullanılan bandaj.

SÜTÜR (t.) Yaranın ağzını dikmek.

Ş

ŞAFİ Onulucu, iyi edici.

ŞAFİİ'LİK İslamda taraftarlarına ehli sünnet denen dört sünni mezhepten biridir **İmam Muhammed İbni İdris ül Şâfi** (767-820) tarafından kurulmuştur. Hanefi'lerle Maliki'ler arasında uzlaştırıcı bir yol takip etmiştir. Sünni'lerin % 29'u Şafi olup Mısır, doğu Afrika ve Sudan'da çoğunluktadırlar.

ŞAGİL İşgal eden kimse. Taşınmazda oturan.

ŞAHADET Tanıklık etme. Şehit düşme.

ŞAHADETNAME Bir durumu, bir vakıayı doğrulama ve pekiştirme için düzenlenen resmi veya özel varakadır. Menşe şahadetnamesi, hüsnühâl kâğıdı gibi.

ŞAHIS Kişi. Haklardan yararlanan ve hak sahibi olabilen varlıktır. a. Hakiki (gerçek) şahıslar insanlardır. b. Hükmi şahıslar (tüzel kişiler) ise cemiyet, dernek, parti, şirket vs. dir. **bk. hükmi şahıs.**

ŞAHİT (tanık) Sorulan husus hakkında bildiklerini söyleyen, şahadet eden kimsedir. Çoğulu **şühut**'tur.

ŞAHİT YEMİNİ **bk. yemin.**

ŞAHNEŞİN Eski evlerin balkon kısmı.

ŞAH'RÂH Büyük ve işlek yol.

ŞAHSA BAĞLI HAKLAR Şahıstan ayrılmayan, başkasına devir ve ferağı mümkün olmayan haklardır. Bazı hallerde nakdi (para ile ölçülebilen) değer taşırlar. Birliğe dahil mallarda kocanın intifa hakkı MK. 197, küçüğün mallarından ana babanın yararlanma hakkı

MK. 280, nafaka talebi hakkı MK. 315, sükna hakkı gibi. Şahsa bağlı hakların mahiyeti, başkalarına devir edilememeleri bakımından önemlidir. bk. ayni haklar.

ŞAHSIN HUKUKU Şahısların ehliyet ve halleriyle hak ve borçlarını düzenleyen hukuk kurallarının bütünüdür.

ŞAHSİ BEYYİNE Şahsi ispat, yani şahadet (tanıklık) demektir. Karşıtı tahriri (yazılı) beyyinedir.

ŞAHSİ DAVA Hukukta, şahsi bir hak talebini gerektiren davadır. Cezada, suçtan zarar görenin doğrudan doğruya mahkemeye vereceği dilekçe ile açabileceği davadır ki hangi suçlar hakkında açılabileceği CMUK. 344. maddesinde gösterilmiştir.

ŞAHSİ EDA Bizzat borçlu tarafından borcun yerine getirilmesinde alacaklının menfaati bulunan edadır. BK. 67.

ŞAHSİ HALEFİYET bk. halefiyet.

ŞAHSİ HÜRRİYETİ BAĞLAYICI Kişi özgürlüğünü kısıtlayıcı.

ŞAHSİ İRTİFAK HAKKI bk. ayni haklar.

ŞAHSİYET Hukuk süjesi olabilme hali.

ŞÂİBE Kir, leke, kusur.

ŞAKAVET Eşkiyalık. TCK. 495-499.

ŞÂKİ Haydut, soyguncu, eşkiya.

ŞAKİRT Öğrenci.

ŞAKKETMEK Yarmak.

ŞAKULİ Düşey.

ŞALÜMO Soğuk bir şey içmede kullanılan saman veya saz çöpü. Üfleç.

ŞAMAN 1. Büyücü, rahip, doğaüstü güçlerle temasta olan kâhin. 2. Genel olarak kuzey Asya'da Moğollar ve Türkler arasındaki kâhinler için kullanılır.

ŞAMANDIRA 1. Limanlarda gemi bağlamak için denizde bulunan mâdenden fıçı. 2. Zeytinyağı yakılan kandillere konan ve fitili tutan mantarlı tel.

ŞAMANİZM Dilenci, rahip anlamına gelen Şaman kelimesinden yapılmış terimdir. Şamanlık demektir. Kuzey Asya'da oturan Türklerin ilkel dini olup büyü ve sihir sistemine dayanır. Esası; cin, peri, insan ve hayvan ruhlarının varlığına inanmaktır. Bu sistemde biri

yeri diğeri göğü yöneten iki Tanrı vardır Gök on yedi kat cenneti ihtiva eder. Yeryüzü, insanların sağlıklarında barınaktır. Yer yedi kat cehennemi ihtiva eder. Bugun Volga Finleri, Samoyetler, Yakutlar, Moğollar arasında bu din mensuplarına rastlanır.

ŞÂMİL İçine alan, kapsayan. Geniş, geniş alanlı.

ŞAMME Koklam (biyolojide).

ŞAMPOLYON (1790-1832) Eski Mısır yazısı olan Hiyeroglif'leri 1822 yılında başarılı bir şekilde çözmüş olmakla ünlüdür.

ŞANKR (t.) Ülser.

ŞANO Tiyatroda oyunun oynandığı yer, sahne.

ŞANSON Hafif şarkı.

ŞANSONET Türkü ve şarkı manasına olup zamanımızda tiyatro aktrislerinden birinin mızıka eşliğinde söylediği türküye denir.

ŞANSÖLYE Almanya'da Başbakan, İngiltere'de Maliye Nazırı.

ŞANTAJ 1. Birinin herhangi bir suçunu silah diye kullanıp gözünü yıldırmak. 2. Başkalarının ifşasını, istemedikleri gizli hallerini açıklamak tehdidiyle ondan çıkar sağlamak.

ŞANTİYE Büyük yapıların inşaasında yapıcıların oturdukları geçici bina. Gemi tezgâhı.

ŞARİBÜL LEYLİ VENNEHAR Ayyaşlık. Gece gündüz içen.

ŞARİH Şerheden, izah eden, açıklayan, notlayan.

ŞARKÜTERİ Soğuk et ve mezeci dükkânı.

ŞART Koşul, durum, hal. Bir şeyin sıhhat ve lüzumu kendisine bağlı olan hâl ve keyfiyet. Bir akdin veya bir alacağın hüküm ifade etmesi kendisine bağlı bulunan müstakbel bir olay. Şart, sarih olarak veya hâl ve vaziyetten anlaşılmak suretiyle zımni olarak kararlaştırılabilir. Şartın muhtelif türleri vardır. a. Akit, bir olayın ileride gerçekleşmesiyle hüküm ifade edecekse bu şart **talikî**'dir. b. Eğer olayın ileride gerçekleşmesiyle hukuki sonuç hükümden düşecekse bu şart **infisahi**'dir. c. Şartın tahakkuku bir olayın doğumuna bağlanmışsa **müspet şart** vardır. ç. Şartın tahakkuku bir olayın hiç doğmamasına (ademi sübutuna) bağlanmışsa **menfi şart** mevcuttur. d. Eğer şart taraf-

lardan birinin fiiline bağlanmışsa **iradi şart.** e. Yok eğer şart herhangi bir olayın doğumu ile tahakkuk edecekse **ihtimali şart** mevcuttur.

ŞARTI İNFİSAHİ Bozucu şart. «Evimi karıma bağışladım. Ancak benden önce ölürse ev benimdir». **bk. şart.**

ŞARTI TALİKİ Talik edici şart. «Eğer sınıfı geçersen Avrupa'ya yollarım». **bk. şart.**

ŞARTLA SALIVERME **bk. meşruten tahliye.**

ŞAYESTE Yaraşır, uygun.

ŞAYİ Belli olan, duyulan.

ŞAYİA Yayıntı, söylenti.

ŞAYİ HİSSE Belli hisse. Müşterek mülkiyette malikler şayian mutasarrıf olup her biri kendi hissesini temlik, terhin (rehin) edebilir. Hissedarın borcundan dolayı bu hissenin haczi kabildir. **bk. müşterek mülkiyet.**

ŞAYİ OLMAK Yayılmak, ortalıkta söylenmek, dillere düşmek.

ŞAZ Kural dışı.

ŞEAMET Uğursuzluk.

ŞEBİ YELDA Uzun geceler. Aralık ayının 20-26. günleri (bir haftalık süredir).

ŞECAAT Yiğitlik, yüreklilik, koçaklık.

ŞECİ Yiğit, yürekli, koçak.

ŞEDİD Çok şiddetli, zor, hızlı, sert.

ŞEDÖVR En mükemmel eser. Başeser.

ŞEF Bir topluluğu yöneten kimse. Baş.

ŞEFE Dudak. Su içmek.

ŞEFİ'İ **bk. şuf'a hakkı.**

ŞEFİK Çok şefkatli.

ŞEHADET Şahitlik etmek. Ayrıca şehit düşmek anlamına da gelir. Bu terim şahadet olarak da kullanılır.

ŞEHİT (Martyre) 1. Din yolunda veya görevi uğrunda ölüp öbür dünyada cennete gidecek kişi. 2. Hıristiyanlıkta bunun karşılığı **Martir'dir.** Anlamı ise, dini inanç veya eyleminden ötürü öldürülen kişiyi kapsar.

ŞEHNAME İranlıların tarihi destanı. Tarihi ananeleri derleyen ve şiirle tertip eden **Firdevsi'dir** (935-1020). Meşhet'te doğmuş ve **Mahmut Gaznevi'nin** devrinde yaşamıştır.

ŞEHNİŞİN (şehinşin) Eski evlerin önüne yapılan çıkıntı, balkon.

ŞEHRÂH (şahrah) Anayol.

ŞEK Tereddüt, sanı, zan. Şüphe.

ŞEKAVET (şakavet) Haydutluk, soygunculuk.

ŞEKİLCİLİK bk. formalizm.

ŞEK İLE YÂKİN ZAİL OLMAZ Sadece şüphe, kesin olarak varılmış kanaatı sarsamaz. Mecelle md. 4.

ŞEKLE BAĞLI AKİT (şekli akit) Aktin tamam olması için rıza beyanından başka bir de şekle ihtiyaç varsa, buna şekli akit denir. Taşınmazın alım satımı gibi. BK. 213.

ŞEKLE BAĞLI İRADE BEYANI bk. irade beyanı.

ŞEKLE BAĞLI OLMAYAN İRADE BEYANI bk. irade beyanı.

ŞEKLİ AKİTLER bk. aktin nevileri.

ŞEKLİ HUKUK Usule ait hukuk kurallarına denir. Hukuk ve ceza usulü yasalarındaki kuralların hepsi şekli hukuk çevresine girer.

ŞEKLİ SUÇ Oluşu ile tamamlanan suçtur. Bu suçun teşebbüs şekli yoktur. Döviz bulundurmak, hakaret suçları gibi. bk. suç nevileri.

ŞEKVA Şikâyetin dava haline getirilmesi demektir «Ben bunun hakkında şekvacıyım demek mahkemelik olmadan davacıyım» demektir. Dava ile şekva arasındaki incelik buradadır.

ŞEMATİK Çizgisel.

ŞENAAT Alçaklık, iğrençlik.

ŞENİ Çirkin, alçakça, iğrenç.

ŞE'NİYET Gerçeklik.

ŞERİ Şeriat. Müslümanlığın kuralları, yasaları.

ŞEREFİYE Belediyenin yol yapmak, genişletmek gibi hizmetleri nedeniyle değeri artan mülk sahibinden, artan değerin üçte bir miktarı üzerinden alınan vergidir.

ŞERH Not, izah, açıklama, işaret.

ŞERİAT 1. Doğru yol. İslamın yasaları. Aklıselimi olanların sırf aklıselimle bulabileceği yasalar. 2. Tanrı buyruğu, âyetler, hadisler, icmai ümmet ve imamların içtihatlarıyla kurulmuş hukuki ve sosyal temel olup ibadet ve muamelât'a ait dini hükümlerin heyeti mecmuası. bk. edillei erbaa.

ŞERİF İngiltere ve Amerika'da bölgenın seçmeli emnıyet amiri.

ŞERİK 1. Ortak, hissedar, paydaş. 2. Aksiyon çıkaran şirkete iştirak eden hissedar, aksiyoner ya da hisse sahibi. Kooperatıflerde bu şahsa ortak adı verilir.

ŞERİKİ CÜRÜM Suç ortağı, cürüm ortağı.

ŞERİR Çok kötü, fesatçı, kötülükçü.

ŞER'İYYE Şeriat hükümlerine göre davaları gören mahkeme.

ŞERR Kötülük, fenalık.

ŞEV Yarma veya dolmada, platform kenarı ile tabii zemin arasındaki eğik düzey. Kry. Tr. Tz. 2.

ŞEY Medeni ve Borçlar hukukunda, taşınır ve taşınamaz mal anlamına kullanılmıştır.

ŞEYH İhtiyar.

ŞEYHÛHET Yaşlılık.

ŞEYHÜLİSLAM 1. İslamların şeyhi. 2. Müftüler müftülüğü. 3. İlkönce halk arasında çıkan anlaşmazlığı bilım yoluyla çözmeye yetkili, bilim ve faziletiyle tanınmış en yüksek kimseye verilmiş isim iken sonradan daha çok resmiyet kazanarak Padişah tarafından fetva makamına tayin olunan kimsenin adı olmuştur. Devletin dini işlerini Padişah adına çekip çevirmeye memur kimsedir. İlk Şeyhülislam Fatih Sultan Mehmet devrinde Celâlzade Hızır Beydir. Bu makam Kanuni Sultan Süleyman devrinde saltanattan son ra gelen yer sayılmıştır.

ŞEYN Ayıp, leke, yüz karası.

ŞIK Akla gelen iki ihtimalden bir tanesi

ŞİBHİ AMD bk. diyeti mugallaza.

ŞİBİH AKİT Akit benzeri.

ŞİFAHEN Sözle, ağızdan.

ŞİFAHİ Sözlü, sözle.

ŞİFAHİ USULÜ MUHAKEME Sulh hukuk mahkemeleriyle, yasanın açıkça gösterdiği hallerde Asliye hukuk mahkemesindeki inceleme ve yargılama yoludur. Nitelikleri: a. Karşılıklı dilekçe vermek zorunluğu olmaksızın iddia, savunma ve her nevi itirazlar sözle bildirilir. b. Deliller hasım tarafa tebliğ edilmeden incelenip münakaşa edilir. c. Yüze karşı bildirilen hükümlerin yasa yoluna müracaat süresi bu bildiriş ta-

rıhinden başlarken şimdi bu yol kaldırılmış ve hükmün tebliği mecburi kılınmıştır. ç. Bu nevi yargılamaya yaz tatilinde de devam olunur. HUMK. 473-491. **bk. akit, basit usulü muhakeme, seri usulü muhakeme.**

ŞİFRE Anahtarları bulunanlar tarafından çözülebilen, rakamlarla yazılı yazı. Kararlaştırılmış işaret.

ŞİÎ' Şiilik mezhebi taraflısı. **bk. Şiilik.**

ŞİİLİK Hazreti Âli'nin ilim, din, ahlâk, fazilet ve kahramanlıktaki üstünlüğü ile Kerbelâ'da Ali'nin soyuna yapılan zulüm sonu hayranlarının biraraya toplanmalarıyla Şiilik doğmuştur. İslamın hem eski ve hem de siyasi bir mezhebidir. Şiiliğin esasları şu inanışlara dayanır: Hazreti Muhammed Ali'yi halife olarak tayin etmiştir. İmamet halk oyuna bırakılmamıştır. Ali sahabelerin en faziletlisidir. Mezhep imamı günah işlemez ve hata yapmaz. Bu imam ancak Ali soyundan olabilir. Mezhep imamına inanmayan ve imametin geçiş şeklini kabul etmeyen Şii olamaz. Halifelik yani din ve devlet reisliği dinin asli şartlarındandır. **bk. islam mezhepleri, sünniler, şiiler.**

ŞİKAK Uyuşmazlık, bozuşma.

ŞİKÂR Av.

ŞİKÂYET Takibi şikâyete bağlı suçlarda sanığın cezalandırılması isteğiyle C.S.'na yapılan talepdir. CMUK. 344, 359.

ŞİKE Yapma, yapmacık Danışıklı dövüş.

ŞİLİN İngiliz lirasının yirmide biri. Avusturya para birimi.

ŞİME Huy, tabiat.

ŞİMİK Kimya ile ilgili. Kimya yoluyla elde edilmiş.

ŞİRA Satınalma.

ŞİRAZE Düzen. Çığır. Ciltli kitaplarda sayfa arasındaki ip.

ŞİRKET İki ve daha çok kimselerin emek ve malları ile müştereken ekonomik bir gayeye erişmek için bir akitle birleşmeleridir.

ŞİRKET HESAPLARI Ticaret şirketlerinin kâr ve zararlarını, şirket ortakları arasında bunların koydukları sermaye ile orantılı olarak bölmektir.

ŞIRP Ekin ve hayvan sulamak için sudan ıntifa etme nöbeti.

ŞIRRET Kötülük, şerirlik.
ŞİTAİYYE Kışlık mesken.
ŞİTAP ETMEK Koşmak, atılmak.
ŞİVE Tarz, eda, biçim, naz, cilve.
ŞİVED İsveç.
ŞİZOFREN (t.) Şizofreni hastalığına tutulmuş bk. şizofreni.
ŞİZOFRENİ (şizofrenia) Erken bunama hastalığı. 15-35 yaşları arasında görülür. Başlangıçta yavaş ve hilelidir. Karakteristik vasfı kayıtsızlık ve ahlâksızlıktır. Tehlikeli insanlardır. Durup dururken kuduruverirler. Yaşlılık bunaması yetmiş yaşından sonra görülür. Beynin anatomik yapısında meydana gelen bozuklukla ilgilidir. Bu bir hastalık olup ihtiyarlığın zarurî sonucu değildir. Beyin dış kışır kısmının eriyip küçülmesiyle meydana gelir. İlk belirtisi unutkanlıktır. Eskiyi az hatırlar ve yeniyi unutur. Bu hastalığın adı 1911 yılında konulmuştur.
ŞOFÖR Motorlu taşıtları, müteharrik makinaları ve lastik tekerlekli traktörleri sevk ve idare eden. Trafik tüzüğü md. 2.
ŞOK 1. Darbe. Beyin ve omurilik sarsıntısı. 2. Hastayı şaşırtan zorlu bir iyileştirme yolu.
ŞOKE Dokunmak, sinirlendirmek. Kırmak.
ŞOKİNG Utanç verici. Ayıp, berbat.
ŞOVEN Milliyetçilik duygusunu kör taassup haline vardıran.
ŞOVENİZM Şoven bir kimsenin durumu. bk. şoven.
ŞÖVALE Tabloların, üzerine konup yapıldığı sehpa. Resim yapma sehpası.
ŞÖVALERESK Şövalye gibi. Şövalyeye yakışır yolda. Şövalyeliği konu olarak alan.
ŞÖVALYE Ortaçağda Avrupa'da zavallılara yardım etmek ve onları savunmak için diyar diyar gezen atlı savaşçı. İri yüzük.
ŞUBE Ticari alemde merkeze bağlı, fakat harice karşı muhtar, müstakil ikâmetgâh sahibi ve bulunduğu yerin ticaret sicilîne kayıtlı, merkezin yaptığı işlem cinsinden işle uğraşan ticaret işletmesi.
ŞUF'A Önalım.
ŞUF'A BEDELİ Şuf'alı hisseye ödenen karşılık.

ŞUF'A DAVASI AÇABİLECEK OLANLAR bk. **şuf'a hakkı sahipleri.**

ŞUF'A HAKKI Hak sahibine, taşınmazın şayi hissesini satıcıdan tercihan satın almaya ve üçüncü bir şahsa satılmış ise müşterinin ödediği bedel ona verilerek malın geri alınmasına yarayan inşai bir haktır. Mülkiyet hakkının daraltılmış bir şeklidir. Taşınmazın parçalanmasını önlemek ve hissedarlar arasına yabancının girmesine mani olmak için konulmuştur. Şuf'a hakkı akitten veya yasadan doğar. Tapuya şerh verilirse ayni hak mahiyetini kazanır. MK. 658, 659, 919. BK. 213.

ŞUF'A HAKKI SAHİPLERİ (şuf'a davası açabilecek olanlar). 1. Taşınmazda şayi hisse sahibi olan müşterek hissedarlar. 2. Mukavele ile şuf'a hakkına sahip olanlar. 3. Ölünceye dek bakım gözetme şartıyla şayi hisse sahibi olanlar. 4. Şef'i olanın mirasçıları (şuf'a hakkı sahibinin mirasçıları). 5. Özel yasalara göre şayi hisse kazanmış olan gerçek ve tüzel kişiler. 6. Vaktiyle cebri icra (zoralım) yoluyla hisseyi sahiplenen kimseler.

ŞÛR 1. Çorak yer, tuzlu ve kireçli toprak. Ot bitmeyen tarla. 2. Kavga, gürültü, kargaşalık.

ŞÛRAYI DEVLET bk. **Danıştay.**

ŞÛYU 1. Yayılma, duyulma. 2. Herkes tarafından öğrenilmiş olan. 3. Ortaklardan birinin aralarındaki müşterek malın her bir cüzüne sari olmak üzere hisselerinin yayılmış olması.

ŞÛYU BULMAK Yayılmak, duyulmak.

ŞÛYU HALİ Birden çok kimşelerin hisseleri taksim olunmaksızın bir şeye malik olmaları halidir ki **müşterek mülkiyet'te** görülür. MK. 623, 628.

ŞÜHEDA Şehitler.

ŞÜHUD Tanığın çoğulu. Şahitlik edenler. Vücut bulma, mevcut olma.

ŞÜMUL İç, alan, alâka, değinti.

ŞÜPHE Haram veya helal olduğu hakkında kat'i hüküm verilemeyen hâl. Doğru veya yanlış olduğu tespit edilemeyen durum. Cezada şüphe sanık lehine yorumlanır.

ŞÜPHECİLİK bk. **septisizm.**
ŞÜREKÂ Ortaklar, şerikler.
ŞÜRİŞ Karışıklık, kargaşalık Kargaşa.
ŞÜRUT Şartlar, koşullar.

T

TAABBÜT ETMEK Tapmak, tapınmak.
TAABİYET Bağlılık.
TAADDİ Emanet edilen mal hakkında sahibinin rızası olmayan şeyi yapmak.
TAADDÜDÜ ZEVCAT Çok karılılık. Birden çok kadınla evlenmek.
TAADDÜT ETMEK Çoğalmak, sayısı artmak.
TAAHHÜT bk. **ittifak, tasarruf.**
TAALLUK ETMEK İlişiği olmak, ilişiği bulunmak.
TAALLÜKAT Hısımlar, soy, sop.
TAALLÜL ETMEK İşi sürüncemede bırakmak. İpe un sermek.
TAAMMÜD 1. Önceden tasarlayıp düşünme. 2. Ceza hukukunda, işlenmesi düşünülen fiil hakkında sebat ve ısrarı gösteren kat'i kararı ifade eder. Yasada tarif edilmemiş olan taammüdün varlığı, olayın özelliğine göre mahkemenin takdirine aittir. Taammüd cezayı artırıcı sebeptir. TCK. 450/4, 457. 3. Direnme, ayak direme.
TAAMMÜM Yayılma, genelleşme.
TAASSUP bk. **beğnaz ve beğnazlık.**
TAAT İbadet, itaat.
TAAYYÜN Meydana çıkma, belirlenme.
TAAZZUV Kurulma, organlaşma.
TABAKA Derece. Çoğulu **tabakat**'tır.
TABETMEK Basmak (yazı ve resim için).
TAB'I Baskı (yazı ve resim için).
TÂBİ Bağlı, bağımlı, uyruk.
TABİBİ ADLİ Adli tabip.
TABİİ HUKUK Devlet tarafından konulan mevzu huku-

ka karşılık devletten önce ve devletten üstün, Tanrı ya da akıldan kaynağını alan (ve de alması gereken) ülküsel hukuk kavramıdır.

TABİİ HUKUK MEKTEBİ Bu okul mensupları aklın sonsuz kudretine, onun bağımsızlığına ve kendine has hata yapmaz yasalarına inanırlar. **Hugo Grotius, Wolf, Vatel, Hobbes, Locke** bu okula mensupturlar bk. **Hugo Grotius.**

TABİİ SEMERELER bk. **semere.**

TABİİYYET Bağlılık Uyrukluk, vatandaşlık.

TABİİYYETSİZ Hiç bir devletin uyruğunda bulunmama hali. Tabiiyyetsize **Haymatlos** denir.

TABİR Deyim.

TABU Bu kelime Polinezya diline aittir. Yan tarafa konulmuş anlamına gelir. Türkçemizde ise tekinsiz demektir. Buna halk dilinde «tekin değil» denir. Tekin sözü boş, içinde kimse oturmayan yer anlamına gelir. Tekinsiz ise, içinde cin peri gibi çarpıcı kuvvetler bulunan demektir.

TA'CİL Peşin vermek. Vaktinden evvel vermek. Evdirmek, aceleleştirmek, tezleştirmek, hızlandırmak.

TACİR Ticaret yapan. Alım satımcı. Ticareti sanat ittihaz eden. TTK. 1463.

TÂDÂT Sayma, sayım, sıralama.

TÂDDİ Saldırma. Zulüm.

TADİL Değiştirmek. Yasa hükmünün değiştirilmesi. Leyhte olarak hafifletme.

TADİLÂT Değiştirmeler, hafifletmeler.

TAFSİL ETMEK Ayrıntılarıyla anlatmak, ayrıntılı anlatmak.

TAGALLÜP Zorbalık, zorbalaşma.

TAGAYYÜR Değişme, başkalaşma, bozulma.

TAGAYYÜR ETMEK Değişmek, başkalaşmak, bozulmak.

TAĞRİP Bir kimseyi başka bir beldeye sürme.

TAĞRİR Aldatma.

TAĞŞİŞ Mevcuda başka bir şey karıştırarak saflığını bozma.

TAĞŞİŞ ETMEK Karıştırmak, değiştirmek, başkalaştırmak, bozmak.

TAĞYİR (hukuki tağyir) Bir kimsenin malık olmadı-

ğı şeyi işlemesi veya değiştirmesidir. Verilen emağın kıymeti o şeyin değerinden fazlaysa yeni şey onu yapanın, aksi halde malikin olur. Kelime olarak değiştirme, başkalaştırma, bozma demektir. MK. 699.

TAHADDÜS ETMEK Olmak, çıkmak, ortaya çıkmak.

TAHAFFUZ ETMEK Barınmak, korunmak.

TAHAKKÜM Zorbalıkla hüküm sürme.

TAHALLÜL Ayrışım. Hallolma, birbirinden eczası ayrılma.

TAHAMMÜLFERSÂ Çekilmez, dayanmayı, tahammülü azaltıcı.

TAHAMMÜR Mayalaşma, ekşime.

TAHARRİ Araştırma.

TAHARRİYAT Arama, aramalar, araştırma.

TAHASSÜR Özlem, özleyiş, pıhtılaşma.

TAHAŞŞÜT ETMEK Yığınak yapmak.

TAHATTUR Hatırlama.

TAHAVVÜL Değişim, dönüşüm, dönüşme.

TAHCİR Araziye başkasının girmemesi ve kullanmaması için etrafına taş, çakıl, vs. koymaktır.

TAHDİDAT Sınırlama, kısıntı.

TAHDİDİ HÜKÜMLER Belli hallere inhisar eden kendisine has ve kıyasen benzer hallere teşmili caiz olmayan yasa hükümleridir.

TAHDİDİ SİN Yaş sınırı. Yaş haddi.

TAHDİŞ Bulandırma, karıştırma.

TAHDİT Çevreleme, sınırlama. Daraltma Taşınmazın sınırlarını tespit.

TAHFİF Hafifletme, azaltma.

TAHKİK Soruşturma, doğruyu araştırma.

TAHKİKAT Soruşturma. Hazırlık tahkikatı, C.S.'nın yaptığı soruşturmadır. İlk tahkikat, sorgu yargıcının yaptığı soruşturma ve son tahkikat ceza mahkemelerinin yaptığı soruşturmadır.

TAHKİM (hakeme gitme) Hasım tarafların husumet ve davranışını hâl ve fasl için başka bir kimseyi hakem olarak aralarında kararlaştırmalarıdır. Kelime anlamı kavileştirme, muhkem kılmadır. HUMK. 516-536.

TAHKİMİ HÂL Hazır bulunanı hakem tayın etme.

TAHKİMNAME bk. Kompromi.

TAHKİR Aşağılama.

TAHLİF Yemin ettirme. Hasımlardan birine yargıcın yemin verdirmesi.

TAHLİL Çözümleme. Bir şeyi incelemek üzere parçalarına ayırma.

TAHLİS Kurtarma.

TAHLİYE 1. Kelime olarak, «halâ»dan gelir ve boşaltma, boş bırakma, salıverme, bir şehri bir müstahkem mevkii terketme demektir. 2. Terim olarak bu gün iki anlamda kullanılır. Birisi evde, iş yerinde vs oturanı oradan çıkarmak, diğeri cezaevinden bir tutuklunun salıverilmesidir.

TAHLİYE DAVASI Hukuken haksız işgâle son vermek için açılan dava.

TAHMİL Yükleme.

TAHN Öğütme.

TAHNİT Cesetlerin çürümemesi için içinin boşaltılıp ilaçlanması.

TAHRİÇ İçtihat ve mezhep sahiplerinin fikir ve mütalaalarından ahkâm çıkarmaktır. Kelime anlamı ise lalettayin çıkarmaktır ve huruç'tan gelir.

TAHRİF Bir ibarenin anlamını karıştırma, değiştirme. bir adın veya ibarenin harflerinin yerini değiştirme. bozma.

TAHRİF ETMEK Kalem oynatmak, değiştirmek.

TAHRİK Kışkırtma, harekete getirme, etki yapma.

TAHRİKÂMİZ Kışkırtma, körükleme, kızıştırma.

TAHRİP Harap etme, viran kılma, yıkıp bozma. Mamuriyeti yoketme.

TAHRİRAT 1. Yazı, yazı işleri. 2. Posta ile gönderilen resmi mektup.

TAHRİREN Yazı ile, yazılı olarak.

TAHRİRİ Yazılı.

TAHRİRİ BEYYİNE Yazılı delil (kanıt). Bunun aksi şahsi beyyine'dir. Tanık, bilirkişi gibi.

TAHRİRİ ŞEKİL Yazılı şekil.

TAHRİŞ Tırnaklama, kurcalama. Azdırma.

TAHRİZAT Kandırmalar, teşvik etmeler.

TAHSİL 1. Eğitim, öğrenme, bilgi edinme. 2. Vergi veya irat toplama. 3. Ele geçirme

TAHSİLAT Para alma.

TAHSİL SENETLERİ Bankacılıkta, borçlulardan tahsıl edilmek üzere, bankaya verilmiş senetler. Banka burada bir nevi vekâlet işi gördüğünden senedin bankaya ciro edilmesi gerekir.

TAHSİN Övme. Beğenme, alkışlama.

TAHSİS Bir şey için ayırma (Maaş tahsisi, taşınmazın ifraz suretiyle tahsisen tayini). MK. 769.

TAHSİSAT Maaş veya ücret türünden olmayıp tazminat türünden verilen paradır. Kamu hizmetleri için bütçeye konan her türlü masraf karşılığı paradır Ödenek.

TAHSİSATI MESTURE Örtülü ödenek.

TAHSİS EDİLMİŞ SERMAYE Paradan gayri halde bulunan sermaye demektir. Bu sermaye nisbeten donmuş sayılır.

TAHSİS ETMEK Ayırmak. Bağlamak

TAHSİSİN KALDIRILMASI Kamu emlâkini özel emlâk haline çeviren işlem

TAHŞİYE ETMEK Çıkmaya almak. Haşiye yazmak (Burada haşiye, açıklayıcı kenar notu anlamınadır).

TAHTANİ Binanın alt katı. Alt, alttaki

TAHTANİ FEVKANİ Altlı üstlü.

TAHTELARZ Yeraltı.

TAHTELHIFZ Tutulu olarak. Silahlı kuvvetlerın muhafazası altında.

TAHTELZEMİN Toprağın altı.

TAHTEŞŞUUR Bilinçaltı, şuuraltı.

TAHTİE ETMEK Kusurlu bulmak, kusurlu çıkarmak, kınama.

TAHTNİŞİN Tahtta oturan. Hükümdar.

TAHVİL Hükümetin, yetkili kurum veya şirketlerın uzun vadeli ve belli tarihlerde faizleriyle beraber ödenmek üzere çıkarılmış borç vesikasıdır. Amortisman planı uyarınca her yıl faiziyle beraber bir kısmı ödenmek suretiyle müddeti içinde itfa edilir.

TAHVİLAT Taşınır kıymetlerden olup kamu tüzel kişilerin ya da anonim şirketlerin istikraz için çıkardıkları borç senedidir

TAHVİL ETMEK Çevirmek (parayı altına tahvil etti sözü, paranın altına çevrildiğini bildirir).

TAHVİL VE TAĞYİR Kıymetli bir maddenin daha kıy-

metsiz bir maddeye karıştırılması suretiyle onu değiştirip bozmak. TCK. 508.

TAHZİR Sakındırma. Yeşil renk verme.

TAHZİR ETMEK Sakınmasını öğütlemek, sakındırmak.

TAKABBÜL Kabullenme, üstüne alma.

TAKADDÜM Öncelik.

TAKADDÜM ETMEK Önce olmak. Önce gelmek, önce davranmak.

TAKARRÜP Yaklaşma, yanaşma

TAKARRÜR ETMEK Kararlaşmak.

TAKAS Ticarette dıştan yapılan ithalatın döviz verilmeden mal ihracı ile karşılanmasıdır. Karşılıklı ve birbirine uygun muaccel iki alacağın büyüğünden küçüğünü tenzil ederek (düşerek, çıkararak) sonuçlandırmaktır.

TAKAS ODASI Bankaların birbirine ödeyecekleri çek ve buna benzer senetleri takas yoluyla tesviye için banka mümessillerinin toplanmalarıdır.

TAKATFERSA Dayanılmaz.

TAKAYYÜT Bağlanma, çalışma. Üstüne düşme, önem verme. Kayıt, sınır.

TAKBİH Çirkin görme, ayıplama, kınama.

TAKDİMEN MÜZAKERE Diğerlerine tercihen (öncelikle) müzakere.

TAKDİM-TEHİR Ön son değişimi.

TAKDİR HAKKI Hak, nasafet, ahlâk, adap ilke ve duyguları içinde hareket şartıyla yasanın yargıca tanıdığı serbestidir. Tahkikatın sonucuna ve yasalara aykırı olmamak şartıyla bu serbesti taarruzdan masundur.

TAKDİS Kutsama.

TAKEOMETRE Harıta alma işinde kullanılan ölçü aleti.

TAKIM MUKAVELESİ İşveren kimse ile birçok kimseler adına hareket eden takım kılavuzu işçi arasında aktedilen mukaveledir. Yazılı olması şarttır. İşverenle her işçi arasında ayrı ayrı aktedilmiş sayılır.

TAKİBAT Suçtan dolayı yapılan adli kovuşturma.

TAKİP Para veya buna benzer borcun takibi için icra dairesince yapılan işlemdir. İc. İf. K. 32, 42, 49, 58, 144, 145, 153, 154, 166-176.

TAKLİP Alaşağı etme, devirme.

TAKLİBİ HÜKÜMET Hükümet başındakileri ya da hükümet şeklini yasa dışı değiştirmektir.

TAKRİB Yaklaştırma, yanaştırma. Kesin olarak değil de aşağı yukarı bir şey söyleme.

TAKRİBİ Yaklaşık. Aşağı yukarı. Kesin olmayan. Takriben kelimesi de aynı anlama kullanılır.

TAKRİR İyi ifade edebilmek. Okutmak. Ayrıca önerge anlamına da gelir. Terim olarak taşınmaz malikinin tapu memuru huzurundaki satış, intifa mürur hakkı v.s. hususundaki beyanıdır.

TAKRİRİ NEBİY Hazreti Muhammed'in, halktan birinin söz veya fiiline şahit olup da onu yasaklamayarak susmasıdır.

TAKSİM DAVASI Nızasız kazaya tabi ve müşterek ya da iştirak halindeki mülkiyete son veren davadır Sulh hukuk mahkemesine açılır. MK. 583, 586, 627 628, 631.

TAKSİR Kusur etmek. Vecibeyi (görevı, borcu) ifada ihmal ve lâkaydide bulunmak.

TAKSİRAT Kusurlar, günahlar.

TAKSİRATLI İFLAS İşinde ve idaresindeki kusur sebebiyle iflas edenin halidir. İc. İf. K. 310. TCK. 507.

TAKSİRLİ SUÇLAR İradi olarak yapılmakla beraber fiil ve sonucu failce arzu edilmemiş suçlardır. İrade var, fakat kasıt yoktur. TCK. 45, 455, 459.

TAKSİT Borcun kısım kısım ve belli zamanlarda ödenmek üzere tecili.

TAKVİM Kıymet tayın etmek. Doğrultmak düzeltmek, yoluna koymak

TAKYİT ETMEK Daraltmak. Bağ vurmak. Sınırlandırmak.

TALÂK Boşanma, boşama. El çekmek. Salıvermek.

TALÂKAT Kolay ve serbest konuşma.

TALÂKI BAYİN Erkeğin belli sözleri söylemesiyle vuku bulan boşanma. Bekleme süresi içinde bile o erkeğin bu kadını tekrar alabilmesi için usulüne uygun bir evlenme akti yapması lâzımdır.

TALÂKI RİCİ Evliliği tamamen ortadan kaldırmayan, cayılması mümkün boşanma. Boşanma burada bekleme zamanının geçmesiyle kesinleşir.

TALÂKI SELÂSE Bir erkek aynı kadını üç defa boşa-

dığını bildirirse, üçüncü boşanmayı ifade eden sözün sarfıyla evliliğin kesin olarak sona ermesidir. Tekrar evlenmek için (bu kadınla) hülle gerekir. bk. hülle.

TALEBİ MÜVASEBE Şefi'in bey aktini duyduğu toplulukta «ben bu satılan şeyin şefi'iyim» diye bildirmesidir.

TALEBİ TAKRİR VE İŞHAD Şefi'in o malın şefi'i olduğunu ve şuf'a hakkını kullanacağını satan veya alana tanık huzurunda bildirmesidir.

TALEP Kelime anlamı dilek, istek, istemdir. 1. Ekonomide satın alma kuvvet ve isteği. 2. Hukukta, hak sahibinin hakkını elde edebilmesi için onu borçludan veya hakkına müdahale edenden özel olarak isteyebilmesi yetkisidir. Bu devlet kanalıyla ileri sürülürse «dava»dır.

TALEPNAME C.S.'nın sorgu yargıçlığına kamu davası açtığını bildiren yazısı. Kelime anlamı, istek listesi demektir. CMUK. 163.

TALEP VE DAVA ZAMANAŞIMI bk. zamanaşımı.

TALİ İkinci derecede. Sonraki.

TALİ' Kısmet, talih.

TALİK 1. Keyfiyetin alâkalılarca öğrenilebilmesi için buna dair yazının herkesçe okunup görülebilecek yere asılması. 2. Geciktirme, başka güne bırakma bir şeye bağlı gösterme. Erteleme. 3. Boşanma (talâk'tan). Boşanmış kadına **talika** denir.

TALİL Tümdengelim. Akıl ya da gözlem yoluyla bulunan ilkelerden hareketle sonuç çıkarmaktır. Tümelden tekele, ilkelerden olaya varmaktır.

TALİMAT 1. Amirlerin emri altındakilere hareket edecekleri yol için verdikleri hizmete ait emirler Yönerge. 2. Bir mahkemenin aslı kendisine ait işte, gerek olduğunda diğer bir yer mahkemesine bazı hususun yerine getirilmesi için yazdığı yazıdır (Sanığın sorguya çekilmesi, tanıkların dinlenmesi gibi). bk. istinabe.

TALİMATNAME Yönetmelik.

TALİP Talep eden, isteyen.

TALMUT Yahudilerin Musa yasalarını konu yapan din kitabı.

TALON Hisse senetlerinin gelirlerini ödemek için kul-

lanılan ve bu senede bağlı kuponlardan ibaret kısım. Sene sonunda temettü (kazanç) alınırken talondaki bu kısımlardan biri kesilerek verilir.

TALVEG HATTI 1. İki devleti ayıran nehir ya da ırmağın en derin yerlerinden geçen hattır ki o devletler arasında sınır olarak kabul edilir. 2. Bir vadinin, suların boyunca aktığı en büyük eğim çizgisi.

TAMÂ Doymazlık.

TAMAKÂR Açgözlü.

TAMAMLANMA Ham maddeden mamûl hale getirilen malın satışına kadar, üretimin bir teşebbüste ve ona bağlı kurumlarda devamını temin eden teşebbüslerdir.

TAMAMLAYICI MALLAR Üretim ve tüketimde belli bir ihtiyacı tatminde, birlikte veya birbirini takiben kullanılması gereken mallara denir. (İğne, iplik, motor, benzin vs. gibi).

TAM EHLİYET Medeni hakları kullanma yetkisinin tam oluşudur. Tüzel kişilerde medeni hakları kullanma yetkisi, onların bu husus için gereken uzuvlara sahip olmalarıyla başlar. MK. 47.

TAM EHLİYETSİZLİK Medeni hakları kullanma yetkisinden tamamen yoksunluktur. Bu temyiz kudretinden mahrumiyet halinde olur. Bunların yaptıkları hukuki muameleler diğer tarafın haberi olsun olmasın geçersizdir. MK. 15.

TAMİK ETMEK Derinleştirmek, derinine gitmek.

TAM İKİ TARAFLI AKİTLER Her iki tarafa mutlaka borç yükleyen akitlerdir. Alım, satım, kıra gibi. Bunlara sinelagmatik akit denir. BK. 81. bk. aktin nevileri.

TAMİM Üst makamca memurlarına (yasa ve tüzük uygulanmasında yol gösterici ve aydınlatıcı nitelikte) yollanan emirdir. Tamim yasayı bağlamaz ve memuru sorumluluktan kurtarmaz.

TAMPON DEVLET Müşterek sınırları olan fakat geçinemeyen iki devlet arasındaki fiili çatışmayı önleme vazifesi gören ve ikisi arasında bulunan devlet.

TA'N Tanıklığın kabulüne mani olan hususun tanığa isnat edilmesidir. Aleyhte söyleme, zem.

TANDAL Grek mitolojisine göre, Lidya kralı Tandal

denemek için oğlunun elinden, yaptırdığı yemeği Tanrılara sunmuş ve Jüpiter'de onu dinmez bir susuzluk ve açlık cezasına çarptırmıştır. Bu bir azap sembolüdür.

TANDANS Yöneliş, yönseme.

TANIMA Bir devletin diğer bir topluluğu devlet kabul ederek onunla siyasi ilişki kurmak isteğini bildiren iradesidir.

TANKER Sarnıç gemisi.

TANSİYON Kanın damarlara içerden yaptığı basınç

TANZİFAT Temizleme temizlik işleri.

TANZİFAT VERGİSİ Belediyece temizlik işleri için alınan vergidir.

TANZİR ETMEK Eşini yapmak

TAPE Bir yazıyı makina ile yazmak.

TAPU 1. Kelime anlamı itaat ve itikattır. 2. Terim olarak, taşınmaz malın halini ve sahibini bildiren resmi tasarruf belgesidir.

TAPU SENEDİ Taşınmazın tasarrufunda mülkiyet için delil olan senettir. bk. tapu sicili.

TAPU SİCİLİ Tapuya ve tapu senedine esas teşkil eden taşınmazın üzerindeki hakların hallerini gösteren resmi sicildir. MK. 910. Kural olarak taşınmaz üzerinde ayni hak tesisi ve taşınmaz mükellefiyetinin nakli tapu siciline kayıt ile mümkündür. MK. 633.

TARAF EHLİYETİ Bir davada davacı veya davalı olabilme ehliyetidir. MK. nun 8. maddesi gerçek ve 46. maddesi tüzel kişilerin haklara ve borçlara ehil olduklarını söyler. Bu maddelere göre gerçek ve tüzel kişiler kural olarak davada taraf olma imkanına sahiptirler.

TARAFEYN Taraflar. İki taraf.

TARAFLAR Bir akti yapan karşılıklı taraflardır.

TARDETMEK Kovmak, atmak, püskürtmek.

TARDİT ŞERİDİ (t.) Merminin vücuda girdiği giriş deliğinin etrafındaki rad şeridi.

TARH Çıkarma, atma, bölme (matematikte).

TARİHİ HUKUK MEKTEBİ Almanya'da hukukçu Savign'nin etkisiyle on dokuzuncu yüzyılın ilk yarısında hukuk nazariyatına hakim olan fikirlerdir. «Hukuk kişinin, aklın eseri değildir Hukuk müspet hu-

kuktur. Sosyal hayatın akışından ve halkın ruhundan doğan sosyal kuralların bütünüdür. Hukuk halk ruhundan fışkıran sonuçtur. Hukuk lisan, örf, âdet gibi milletlerin kendisine has ruhi niteliklerine bağlıdır. Onun için her milletin hukuku kendisine hastır. Hukukun gelişimi tedrici, muttarit, sakin ve sulhidir. Milletin doğal ve devamlı gelişimi nedeniyle ortaya çıkar».

TARİHİ MADDECİLİK bk. Karl Marks.

TARIM KREDİ KOOPERATİFLERİ Küçük çiftçinin muhtaç olduğu sermayeyi temin için kurulan kooperatiftir. İşletme sermayesi müteselsil (zincirleme) kefaletle alınır.

TARIM SATIŞ KOOPERATİFLERİ Ortakların ürünlerine devamlı sürüm ve alıcı temin etmek, icabında ham ürünleri işleyip satışını yapmak, aracılara giden kazancı müstahsile (üretene) maletmek, hariçteki müstahsillere karşı müstahsili kuvvetlendirmek, fiyat dalgalanmalarının önüne geçmek, ürünlerin iyi fiyatla satışını sağlamak, standartlaşmasına yardım etmek, ortaklarına lüzumlu alet ve vasıtaları toptan ve ucuz olarak dağıtmak, ihracat mallarını hem ucuza maletmek ve hem de kalitesini iyileştirmek ve bunların uluslararası piyasada satışını sağlamak amacıyla kurulan teşekküllerdir.

TÂRİK Yol.

TARİKAT Tanrıya ulaşmak isteğiyle tutulan yol. Dinin kurallarını bir dünya görüşüne ve felsefeye dönüştüren çaba. Bir veli veya sofi'nin felsefesi peşine takılmış; bazı dua, ayin ve davranışlarla hayat ve din felsefesini ebedileştirmiş; musiki ve semâ ilâvesiyle sanatlaştırmış zümrelerin gittiği yoldur. Din ve mezhep mabedlerde, tarikat ise tekke ve manastırlarda yer tutmuştur. Mevlevilik, Rufailik, Kadirilik, Nakşibendilik, Bektaşilik tarikattır ve bugün Türkiye'de yasaklanmıştır. bk. din, mezhep.

TÂRİK'İ ÂM Umuma mahsus yol.

TÂRİK'İ HÂS Belli mülk sahibinin yararlandığı yol

TARİKİYLE Yoluyla.

TARZ Biçim.

TARZİYE Gönül onarımı.

TASADDİ Kalkışma, yeltenme.

TASADDUK Sadaka vermek.

TASALLUT Sataşma.

TASANNU Yapmacık, özenti.

TASARRUF Hukuki ilişkiye veya bir hakka doğrudan doğruya etki yapan ve böylece bir hakkın başkasına devri, bir hak üzerine külfet tahmili, bir hakkın mahiyetinin değiştirilmesi gibi sonuçlar doğuran hukuki işlemlerdir. Taahhüt ise, bir şey hakkında söz verme, bir hususun yerine getirilmesi için bir mükellefiyet bir borç altına girmektir. Mülkiyetin nakli için yapılan akit bir taahhüttür. Bu akıt sebebiyle malın teslimi ise tasarruftur. MK. 449, 687, 703, 717, 796, 853. **bk. iltizami muamele.**

TASARRUF BONOLARI Çoğunlukla devlet ve bazen de tasarruf sandıkları tarafından belli zamanda ödenmek şartıyla halkın küçük tasarruflarını toplayıp değerlendirmek için çıkarılmış bonolardır.

TASARRUF EHLİYETİ Hukuki işlemle bunu yapan arasındaki ilişkiyi anlatır. Medeni hakları kullanma ehliyetini haiz olan herkes kural olarak tasarruf ehliyetine sahiptir.

TASARRUF MEVDUATI Daha çok kişilere ait mevduattır. Dört şekilde bulunur. Kumbaralı mevduat, vadesiz mevduat, vadeli mevduat ve itibarlı mevduat.

TASARRUF NİSABI Mahfuz hisse dışında kalan mallar üzerinde ölüme bağlı tasarrufta bulunulabilecek kısmı gösterir. MK. 452.

TASARRUF YETKİSİ Bir kimsenin bir hak üzerinde tasarrufta bulunabilmesidir. **bk. tasarruf.**

TASAVVUF Aklın yetmediği alanlarda ve özellikle Tanrı kavramında insanoğlunun gerçeğe kâlp yoluyla ve irade gücüyle ulaşabileceğini kabul eden felsefe ve din ögretisidir. Batı dilinde adı mistisizm'dir.

TASAVVUF HEZEYANLAR **bk. hezeyan.**

TASDİ Rahatsız etme, sıkma.

TASDİK Onay, onaylama. Hukuki bir işlemin veya kararın doğru olduğunu, yasaya uygun bulunduğunu beyan etmek.

TASDİKLİ SENET **bk. senet çeşitleri.**

TASDİKNAME Alâkalısının talebi üzerine verilen ve

bir hizmetin, vazifenin veya muamelenin yapıldığını gösteren vesikadır.

TASDİK ŞERHLİ SENET bk. noter senetleri.

TASFİYE 1. Arıtma, temizleme, ayıklama. 2. Genel olarak herhangi bir mameleke ait alacakların tahsili, borçların ödenmesi ve bu işlemler sonucu kalan bir kısım varsa onun da müstehaklarına ödenmesinden ibaret muamelelerin bütünüdür. 3. Muhasebede, sonucu belli olmayan işlemleri inceleyip düzenleyerek aktif ve pasif arasındaki farkı tayin ameliyesi. 4. Ticarette hızlı sürüm için malı düşük fiyatla satmak

TASGİR Küçültme.

TASHİH Düzelti, düzeltme. Kayıt, karar, sicil veya hukuki bir işlemde vaki yanlışlığın ilgili makam veya memurlukça düzeltilmesidir. HUMK. 80, 459. CMUK 402.

TASHİH DAVASI Resmi sicil veya kaydın düzeltilmesi için açılan davadır. Tapu sicilinin, nüfus kaydının tashihi gibi.

TASHİHİ KARAR Kararın düzeltilmesi. Yargıtaydan geçmiş bir kararın aynı merci tarafından tekrar tetkik edilerek değiştirilmesi, düzeltilmesi ya da tamamlanması için başvurulan yasa yoludur. HUMK. 440, 442. CMUK. 322.

TASHİHİ SİN Yaş düzeltilmesi.

TÂSİ Dokuzuncu.

TASMİM ETMEK Tasarlamak, tasımlamak.

TASNİ ETMEK Düzmek, uydurmak.

TASRİH ETMEK Açık söylemek, belirtmek.

TASVİP Uygun bulma, doğru bulma

TASVİPKÂR Doğru bulucu.

TAŞERON Belli bir zamanda bitecek işte çalışan amele. Böyle işlere gözcü olan kimse.

TAŞIMA SENEDİ bk. eşyayı temsil eden senetler.

TAŞİKARDİ (t.) Kalbin hızlı atması.

TAŞİZM bk. resim sanatında okullar.

TATBİK Uygulama. Karşılaştırma. Hukuki bir olaya ilgili yasa maddesinin uygulanması. Tapunun nizalı yere uygulanması. İmzanın ya da yazının onu inkâr edene ait olup olmadığını tespit için yapılan uygula-

ma. Uygulamada esas olmak üzere ele alınan imzaya veya yazıya «tatbike medar» denir.

TATBİKE MEDAR Uygulamada esas alınan, uygulamada dayanılan. bk. **tatbik.**

TATİL'İ TEDİYAT Ödemelerin durdurulması.

TATUAJ (t.) 1. Bıçak yarası ya da kurşun giriş deliği etrafındaki iz. 2. Ten üzerine yapılan nakış, dövme.

TATVİLİ KELAM Sözü uzatmak.

TAV'AN İsteyerek, zorlamadan.

TAV'AN VE KERHEN İster istemez. İstese de istemese de.

TAVASSUT Anlaşmazlık halindeki devletlerin arasına girerek bir hâl sureti teklif eden üçüncü devletin yaptığı.

TAVATTUN ETMEK Yerleşmek, yurt edinmek yurtlamak.

TAVERNA Meyhane.

TAV'İ BİLGİ Gerçeğin olduğu gibi nakledilmesinden, dış âlemin hisler tarafından zaptedilmiş bir nevi fotoğrafından ibaret olan bilgi

TAVİL Uzun.

TAVİZ Karşılık bir şey verme, ödün.

TAVSİF Niteleme, vasıflandırma.

TAVZİF İş verme, görevlendirme, ödevlendirme.

TAVZİH Açıklama, aydınlatma.

TAYFUN Çin denizlerinin azgın fırtınası.

TAYİNİ MERCİİ Bir davanın hangi mahkemede görüleceği hususunda mahkemeler arasında anlaşmazlık çıktığında davayı görecek mahkemeyi tespit. Anlaşmazlık selbi (her iki taraf da ben bakamam der) veya icabi (her iki taraf da ben bakacağım der) olur. Bu anlaşmazlık görevden ya da yetkiden çıkar. HUMK. 25-27. CMUK. 13-18.

TÂYİP ETMEK Ayıplamak, kınamak.

TAYM ÇARTER bk. **navlun mukavelesi.**

TAYYETMEK Çıkarmak, aradan çıkarmak.

TAZALLUM Sızlanma, ağlama, yakınma.

TAZAMMUM İçerme. Kapsama, içine alma. Kefil olma.

TAZAMMUM ETMEK İçine almak. Kapsamak.

TAZARRU ETMEK Yakarmak.

TAZ'İF ETMEK İki kat etmek.

TÂZİM Ululama, yüceltme. Ağırlama, hürmet.

TAZİP ETMEK Sıkmak, tedirgin etmek, üzmek.

TA'ZİR Suç olarak kabul edilmekle beraber cezası açıkça gösterilmemiş bazı fiillere kadı (yargıç) tarafından tayin ve takdir edilen cezadır. Burada verilecek ceza aynı cinsten had cezasının en aşağı haddine varmamalıdır. Vurulacak değneğin miktarı bakımından **Ebû Hanife** ile **Ebû Yusuf** arasında ayrılık vardır.

TAZİZ Sevgi ile anma, saygı ile anma.

TAZMİN Ödeme, karşılama (zararı).

TAZMİNAT Hak sahibine ait maddi veya manevi bir varlığın, zarar verici olaydan önceki durumu ile sonraki vaziyeti arasında hasıl olan farkın giderilmesi için eda olunan şeydir. MK. 16, 24, 25, 37, 143, 145, 395, 490, 541, 649, 676, 677, 680, 699, 700, 724, 811, 895, 896 917-933. BK. 8, 26, 29, 31, 36, 39, 41-60, 96-100 102-108, 110, 157, 178. maddelerinde tazminat bahis konusu edilmiştir. Maddeten uğranılan zarara karşılık olmak üzere ödenecek şey maddi tazminattır. Bu genel olarak paradır. Manen uğranılan zarara karşılık olmak üzere ödenecek şey veya yapılacak işlem manevi tazminattır. BK. 49/II. maddesine göre yargıç manevi tazminat olarak para yerine örneğin tahkirde tarziye verilmesine yahut mahkûmiyet kararının gazetede ilanına hükmedebilir. MK. 24, 25, 126, 143, 305. BK. 47, 49. maddelerinde manevi tazminat bahis konusudur. TTK. 56.

TEADDİ Tecavüz etmek. Terimde, emanet hükümlerine aykırı hareket etmektir.

TEADÜL ETMEK Denk gelmek, denkleşmek

TEAHHUR Gecikme.

TEAKUP ETMEK Ardarda gelmek, birbirini kovalamak.

TEALİ ETMEK Yükselmek, yücelmek.

TEAMÜL Halk arasında yaygın olan şeydir. Yapılageliş anlamını taşır. Âdet anlamına da kullanılır.

TEATİ Alıp verme.

TEATİ ETMEK Alıp vermek. ...laşmak.

TEATRAL Tiyatro oyunlarında yapıldığı gibi. hareketlerin aşırılaştırılmış, büyütülmüş biçimi.

TEARUZ İki delilden birinin subutu ve diğerinin nefyi (yani birinin ispatı diğerinin olumsuzluğu) icap ettir-

mesidir. Yekdiğerine karşıt olma Çatışma. Yasa hükümleri arasında tearuz (çatışma) olabilir.

TEÂVÜN Yardımlaşma.

TEBAA Uyruk. Bir devlete bağlı insanlar.

TEBAİYET Uyma. Tabi olma.

TEBAİYET ETMEK Uymak, başeğmek.

TEBCİL Ululama, ağırlama, yüceltme, kutlulama.

TEBDİL Değiştirme.

TEBELLÜR Belirme, billurlaşma.

TEBENNİ Nesebi sahih çocuğu evlat edinme.

TEBERRİ Temize çıkarma, aklama.

TEBERRU Bir hakkın veya bir malın hibe kasdıyla ve ivazsız olarak temlıki. Kendisine ait olanı başkasına meccanen vermek.

TEBERRÜKEN Mutlu olsun diye, uğur sayarak.

TEB'İD Uzaklaştırma, sürme.

TEB'İZ Bölme.

TEBLİGAT İlgilisine durumu haber verme. İlanla veya bizzat şahsına yahut onun vekiline (adamına) yapılır. Tebliğin çoğuludur.

TEBLİĞ Bildiri.

TEBRİYE Şüpheden kurtulma, temize çıkma, beraat aklanma.

TEBYİZ Temize çekme, ağartma. Beyaza çekme.

TEB'ZİR Malın icap etmeyen yerde sarfı, israfı.

TECAHÜL Bilmemezlikten gelme, bilmez görünme.

TECANÜS Türdeşlik. Aynı cinsten olma, cinsi uygun olma.

TECAVÜZİ İTTİFAK bk. ittifak.

TECCAL bk. Deccal.

TECDİD 1. Yenileme. 2. Eski bir borcu yeni bır borç meydana getirerek kaldırma. BK. 114.

TECEDDÜT Yenilik, yenileştirme. Yenileme, tazeleme

TECEMMÜ Toplanma. Kamuya ait yol üzerinde arızi veya tesadüfi olarak kamunun istirahatini bozar şekilde toplanma.

TECENNÜN Çıldırma, delirme.

TECERRÜT Sıyrılma, el çekme.

TECESSÜM Cisimleşme, canlanma.

TECESSÜS Merak. Bilme merakı, anlama merakı.

TECEZZİ Bölünme, parçalanma, ufalanma.

TECEZZİ ETMEMEK Kısım kısım ödenmesi mümkün borçta, alacaklının muafakatı olmaksızın böyle bir tediyenin yapılamamasıdır. BK. 68. İkrarın tamamı ya kabul ya da red olunur İkrar tecezzi kabul etmez.

TECİL 1. Sonraya bırakma, acele etmeme 2. Ticari âlemde ödenmesi gereken alacağın vadeye bağlanması. Yâ da borç vadesinin uzatılması. 3. Cezada ilk defa suç işleyen sanığın mahkûm olduğu cezayı şarta bağlı olarak infazda geri bırakan ve TCK. nun 95. maddesi hükmünce belli süre içinde suç işlemezse vaki olmamış sayan bir önleme müessesesidir. TCK. 89-95.

TECRİM ETMEK Suçlu görmek.

TECRİP Deneyim.

TECRİS Hırsızlık ya da yalan yere şahitlik gibi fiilleri işleyen kimseleri halka teşhir ve ilan etmek.

TECRİT Soyma, ayırma. Yalnız başına bırakma.

TECRİT ETMEK Ayırmak. Soyutlamak (felsefede).

TECRÜBESİZLİK Genel olarak gençlikten ya da bazı özel hallerde yetersiz bilgi sahibi olmaktan ileri gelen haldir.

TECRÜBE VE MUAYENE ŞARTIYLA SATIŞ Tecrübe ve muayeneden sonra müşteriyi o malı alıp almamakta serbest bırakan satış akti. BK. 219-221.

TEC'VİD Kur'an'ı okuma kurallarını gösteren kitap Bu okumayı öğreten bilim.

TECVİZ İzin verme, yapılmasına razı olma. «Bizzat tecviz edilmeyen şey bittabi tecviz olunabilir. Mecelle md. 54. Bunun anlamı; yapılması yasak olan bir işe, yapılması caiz şeyden azami istifadeyi sağlamak için müsaade edilebilir».

TECZİYYE Cezalandırma.

TEÇHİL ETMEK Birinin bilgisizliğini ortaya koymak.

TEDAFÜİ Savunmalık. Kendini savunmayla ilgili.

TEDAFÜİ İTTİFAK bk. ittifak.

TEDAHÜL 1. Geçişme, girişim. Birbiri içine geçip karışma. 2. Ayrı hükümleri olan hukuki olayların bir araya gelmesi.

TEDAHÜLDE KALMAK Ödenmeyip birikmek.

TEDÂİ Çağrışım. Psikoloji ile ilgili bir kelime olup davetten gelir.

TEDARİK Temin etmek. Fuhuş zımnında bir erkeğin

arzu ve ihtiraslarını tatmin etmek maksadıyla bir kadın temin etmesidir. TCK. 435.

TEDAVÜL Elden ele geçme, dolaşma (para vs. için). Kullanılma.

TEDAVÜLDE BULUNMAK Piyasada bulunmak.

TEDAVÜLDEN ÇEKMEK Piyasadaki para veya menkul kıymetlerin bir kısmının ait oldukları müesseselerce tedavülden çekilmesidir. Bu işlem menkul kıymetlerde, satın alınarak veya ikramiye ve amortisman şeklinde karşılığı ödenerek çekilir. Para ise, emisyon bankasının kasasına dönen kısmın tekrar piyasaya çıkarılmayarak tedavülden çekilmesi şeklinde olur. Emisyon bankası kural olarak merkez bankasıdır.

TEDAVÜLE ÇIKARILMAK Piyasaya çıkarılmak.

TEDAVÜLE ÇIKARMAK Menkul kıymetin piyasaya arzı veya yetkili müessesenin tedavüle bir miktar para çıkarması.

TEDAVÜL ETMEK Elden ele geçmek. Kullanmak. Geçmek (geçerli olmak).

TEDAVÜL HACMİ Piyasada dönen para ve menkul kıymetler toplamı.

TEDAVÜL KABİLİYETİ Genel olarak bir menkul kıymetin piyasada aranması, tutunması derecesini ifade eder. Resmi deyimiyle de banknot ya da bozukluk paranın piyasadaki geçerliği anlamını taşır.

TEDAVÜL SENETLERİ Hamili emrine keşideli ve formalitesiz elden ele geçebilen çek, tahvil ve emre muharrer olmak itibarıyla el değiştirebilen bono gibi ticari senetler.

TEDENNİ Düşme, alçalma, gerileme.

TEDFİN Gömme, topraga verme.

TEDHİŞ Korku salma, yıldırma, ürkütme.

TEDİP Terbiye verme cezasını verme. Uslandırma, yola getirme.

TEDİP HAKKI Ana ve babanın çocuklarını terbiye için onlara icabında cebir ve tazzikte bulunabilmek, ceza verebilmek hakkıdır. MK. 267. Bu hak bir nebze öğretmenler için de vardır. Yargıçların bu hususu nazarı dikkate almaları, bunu bilmeleri gerekir. «Ulusları kurtaranlar yalnız ve ancak öğretmenlerdir-Atatürk».

TEDİYE Verme, ödeme. Para borcunun ödenmesi.

TEDİYE ANLAŞMASI Devletlerarası mali ve ticari ilişkilerden doğmuş tediyelerin tanzimi için yapılan anlaşmalardır.

TEDİYE FİŞİ Muhasebesi geniş banka ve işletmelerde ödemenin miktar ve niteliğini göstermek üzere istihkak sahipleri adına tahakkuk servislerince kesilip yetkili şeflerin imzasıyla vezneye gönderilen fiş.

TEDİYE GİŞESİ Yalnız para ödeyen vezne.

TEDİYE MUVAZENESİ Uluslararası alacak ve borçlardan aynı zamanda edası icap eden alacak ve borçların vücuda getirdikleri dengeye denir.

TEDİYE YERİ Ödemenin yeri. BK. 73.

TEDİYE YERİNE YAPILAN EDA Borçlunun alacaklısına satış bedelinden alacağını tahsil etmesi kaydıyla bir şeyi teslim etmesidir. BK. 396.

TEDRİCEN (tedrici) Azar azar. Yavaş yavaş.

TEDRİS Okutma, öğretme, ders verme. «Öğrenim aklın gücünü geliştirir-Horatius».

TEDRİSAT Öğretim. «İnsana hiçbir şey öğretilemez, öğrenmek isteğini kendi içinde bulmasına yardım edilebilir-Horatius».

TEDVİN 1. Dergileme, derleyip düzeltme. 2. Dağılmış haldeki yasa, şiir gibi bilgi ve sanat eserlerini araştırıp bularak bir araya toplayıp kitap haline getirme. 3. Yasalaştırma.

TEDVİR Yönetme. Çevirme, döndürme

TEEDDÜP Utanma, sıkılma, utanç duyma.

TEEHHÜL Evlenme. «Evlilik, erkeklerin özgürlüklerini, kadınların da mutluluklarını ortaya koydukları bir kumardır - Mme. de Rieux».

TEEHHÜR Gecikme. Geri kalma

TEEMMÜL Düşünüp taşınma. Etraflıca düşünme.

TEENNİ Yavaş yavaş davranma. Ağır, acele değil.

TEESSÜS Yerleşme, temelleşme Kökleşme, kurulma.

TEEYYÜT Gerçekleşme, doğru çıkma.

TEFCİR Günahkâr sayma, kötü kişi kabul etme

TEFECİ El altından yüksek faizle ödünç para veren.

TEFECİLİK Faizle parayı ödünç vermektir. Musa'nın yasası Yahudilerin din kardeşlerine faizle ödünç para vermelerini yasaklamıştır. Hıristiyan kilise hukuku, tefeciliği yasak etmiştir. Para kısır sayılmış ve ye-

re ekilen tohum gibi verimli olmadığı kabul edilerek bu sonuca varılmıştır. Ortaçağ Avrupasında Yahudiler diğer insanların bağlandıkları bu görüşten yararlanarak, faizle para verme tekelini ellerinde tutmuşlardır. Son olarak ilâhiyatçılar fazla sayılmayacak bir faizle ödünç para vermeyi kabul etmişlerdir. Luther faizi haram saymış, Kalven helal kabul etmiştir. Tefeciliğin dilimizdeki diğer adı murabaha'dır.

TEFEHHÜM Anlamak, akıl erdirmek. «Kendini akıllı sanan herkes aptaldır-Voltaire».

TEFEKKÜR HÜRRİYETİ Düşünme özgürlüğü. Bu özgürlük düşünülen şeyin söz ya da yazıyla yayınını da içine alır. «Tanrı özgürlüğü ancak onu arayanlara verir-Webster». «Ruhunda bağımsızlık olmayan özgür değildir-Hilmi Ziya Ülgen»

TEFERRUAT Mahalli örfe veya malikin açık arzusuna göre bir şeyin işletilmesi, muhafazası ve ondan yararlanılması için daimi bir tarzda tahsis olunan veya istimalde o şeye tabi kılınan veya takılan veya onunla birleştirilen menkul (taşınır) eşyadır. MK. 621. Teferruat için konulan bu genel kuralın istisnaları MK. nun 622. maddesinde gösterilmiştir.

TEFERRÜT ETME Eşsizleşme, sivrilme.

TEFESSÜH Çürüyüp dökülme, bozulma.

TEFE'ÜL Fala bakma, olacağı tahmin etme

TEFEVVUK Üstün olma, üste çıkma. Üstünlük kazanma.

TEFEVVÜHAT Çirkin sözler.

TEFEYYÜZ Gürelme, ilerleme.

TEFFİZ ETMEK Üstüne çevirmek.

TEFHİM 1. Anlatma, bildirme. 2. Hükmün yargıç tarafından yargılama sonunda bildirilmesi. HUMK 382 CMUK. 33, 261.

TEFRİĞ Boşaltma, hali kılma.

TEFRİK Ayırma, ayırdetme, seçme.

TEFRİKA 1. Bozuşma, ayrılma. 2. Kısım kısım çıkan yazı.

TEFRİŞ Döşeme, dayayıp döşeme.

TEFRİT Tersine aşırılık. Ortalamanın çok altında kalma.

TEFSİR Yasa hükmünün anlamını yorumlayarak a-

çıklamaktır. «Şiir, Resûl'lerin sözleri gibi tefsir ve izaha muhtaç olmalıdır-Ahmet Haşim». Fakat yasa, ne şiirdir ve ne de bir Resûl'ün sözüdür. Tefsir bir beyanın anlamını tespittir. Tefsirin konusu, irade izharı keyfiyetidir. Bir aktin tefsirinde her iki tarafın irade beyanını tespit ve onların birbirine uygun olup olmadığını tetkik gerekir. Burada önemli olan nokta lâfız değil gerçek istek ve iradedir. Cezada tefsir yasa koyucunun ıstek ve iradesi doğrultusunda olmalıdır. Ancak açık bir hükmün tefsir yoluyla anlam ve kapsamı değiştirilemez. Asgari ahlâk buna manidir. Cezada tefsir işinde kıyasa gıdilmez.

TEFVİZ 1. Bir işi bir kimseye tevdi etme. 2. Peşin para ile arz'ı miri'nin devlet tarafından fertlere verilmesi.

TEGADDİ Besi, beslenme.

TEGAFÜL ETMEK Anlamaz görünmek, anlamamazlıktan gelmek.

TEGALLÜP Zorbalık, zorbalaşma, üstün gelmek.

TEGAYYÜP Gaip olma, meydanda görünmeme

TEHADDÜS Yoktan meydana çıkma. Sezgi.

TEHALÜF 1. Birbirine uymama. Değişiklik gösterme 2. Yargıcın, hasımlardan her iki tarafa (diğerinin davası üzerine) yemin vermesidir.

TEHALÜK İstekle atılma. Can atma. Bir tehlikeye aldırmama.

TEHARÜC Mirasçılardan bazısının terekeden belli bir şey veya hisse alıp uzlaşma yoluyla terekeden çıkmasıdır.

TEHAŞİ Sakınma, çekinme, ürkme

TEHCİR Göçürme, göç ettirme.

TEHDİT Bir kimseyi haksız bir zarara uğratacağını bildirerek onun hukuki emniyet şuurunu bozmaktır. TCK. 191.

TEHEVVÜR Öfke, kızma, köpürme.

TEHEYYÜÇ Heyecanlanma.

TEHİR Sonraya bırakma, erteleme, geciktırme. **bk. duruşmanın tehiri.**

TEHİYYE Hazırlama.

TEHVİN Kolaylaştırma, hafifletme.

TEHZİL Alaya alma, eğlencelik etme.

TEİZM 1. Dinlerin gösterdiği Tanrıya inanma doktrini. Tanrıcılık. 2. Dünya kuvvetlerini aşan kişisel bir Tanrıya inanmadır. Bu tanrı etkin olarak dünya işleriyle ilgili olup insanlığı özel bir vahiy'den yararlandırır. **bk. deizm.**

TEKABBÜL Üzerine alma. Bir işi taahhüt ve gerekli bulma.

TEKABÜL Karşılama, yerini tutma. Uygu.

TEKADDÜM 1. Hemen önde yer alma. Daha evvelden olma. Zaman bakımından ve yürüyüş ve gidişte önde olma. 2. Umulan bir zararın def ve izalesi için evvelden tembihatta ve ihtarda bulunma.

TEKÂLİF 1. Teklifler. 2. Vergi, salmalar.

TEKÂLİF'İ ÖRFİYE 1. Halka yükletilen angarya. 2. Örfen ve idareten alınan vergi.

TEKÂPU Dalkavukluk, kavuk sallama, etek öpme.

TEKÂSÜF Yoğunlaşma, derişme, sıklaşma.

TEKÂSÜL Gevşek davranma, gevşeklik gösterme

TEKATU Kesişme,

TEKAVVÜM Bir maldan intifaın (yararlanmanın) mübah olmasıdır.

TEKBİR 1. İtri'nin bayram namazlarında okunan dini bestesi. 2. Aslında namaz kılınırken «Allahu Ekber» demektir.

TEKCİLİK **bk. monizm.**

TEKEBBÜR Büyüklenme, böbürlenme.

TEKEFFÜL Üstüne alma, boynuna alma.

TEKEL FİYATI Piyasada bir ya da birkaç alıcı ya da satıcı bulunuyorsa o vakit taraflardan birinin iradesine göre teşekkül eder ki buna tekel fiyatı denir.

TEKELLÜF 1. Külfete katlanma, yorgunluk. 2. Gösteriş, özeniş. 3. Resmiyet, lâubali olmayış.

TEKELLÜM Söyleme, konuşma

TEKERRÜR Cezada, infaz olunmuş bir suçtan sonra yasada yazılı süreler içinde tekrar suç işleyene verilecek cezanın bu kere artırılmasını gerektiren durumdur. Kabahat suçları cürümlerde ve cürüm suçları kabahatlerde tekerrüre esas olmaz. Ayrıca taksirli cürüm suçları da tekerrüre esas alınamazlar. TCK. 81, 82.

TEKESSÜR Çoğalma, üreme.

TEKEVVÜN Varolma, meydana gelme. Oluş, şekillenme.

TEKFİR Suçlama, küfürleme.

TEKFUR Bizans İmparatorluğu zamanında valilere verilen isim.

TE'KİD Pekiştirme, sağlamlaştırma. Evvelce yazılmış ve zamanında cevap alınmamışı tekrar sorma. «Bürokraside tekit, sorumluluktan kurtulma yollarından biridir».

TEKİNSİZ bk. tabu.

TEKKE Sufiye tarikatında dini tören yapmaya ayrılan yer.

TEK MECLİSLİ HÜKÜMET Milli egemenliğin tek bir meclis tarafından temsil olunduğu rejim. Bizde şimdi yeni Anayasamızla tek meclis sistemine dönülmüştür.

TEKNİK Pozitif bilimleri iş alanına uygulama. Herhangi bir nesnenin yapılma usulü. Yol, yöntem.

TEKNİKER Teknik işlerle uğraşan, teknikçi.

TEKNİK İHTİYATLAR Sigorta şirketinin yasal ihtiyat akçesi haricinde ve sigortadan doğan yüklenimlerini karşılamak için ayırmak zorunda olduğu ihtiyatlardır

TEKNİKUM Teknik öğretme.

TEKNİSYEN Bir sanat ya da bilimin teknik taraflarıyla uğraşan.

TEKNOLOJİ 1. Bir sanat ya da bilim kolunun terimlerinin tümü. 2. Fen bilgisi, teknik bilgi.

TEKSİF Koyulaştırma. Toparlama. Yoğunlaştırma (fizikte).

TEKSTİL Örgü ve dokuma işleri.

TEK TARAFLI AKİTLER Yalnız bir tarafa borç yükleyen akitlerdir. Kefalet ve hibe akitleri gibi.

TEK TARAFLI TAKAS Ülkeler arasında bir anlaşma olmaksızın ithal olunan malların bedeliyle ihraç olunan malların bedellerinin mahsup edilmesi usulüne denir.

TEKVİN Var etme, yaratış.

TEKZİP Yalanlama, yalan olduğunu söyleme

TELAFFUZ Söyleyiş, söyleniş.

TELÂKİ Buluşma, kavuşma, karşılaşma.

TELÂKKİ Anlayış, görüş, kavrayış.

TELEF Yoketme, öldürme, bozma.

TELEF ETMEK Öldürmek, kırmak, yoketmek, eskitmek, yıpratmak.

TELEFERİK Havada gerili kablolar üzerindeki vagonlarla yapılan taşıma.

TELEKS Uzaktan telsizli daktilo makinesine haber yazdırma sistemi.

TELEMETRE Uzaklığı ölçmede kullanılan alet.

TELEOBJEKTİF Uzaktan alınabilecek fotoğraflar için kullanılan objektif.

TELEOLOJİ Olayları maksada elverişlilik ve gaye açısından inceleyen felsefe kolu. Erekbilim.

TELEPATİ Uzaklardaki bir olayı, oluşu anında duyma hali. Uzakduyum.

TELEPATİK Telepati olayı ile ilgili.

TELESKOP Gök cisimlerini gözlemede kullanılan kuvvetli dürbün.

TELEVVÜN Renk değiştirmek. Döneklik.

TELFİK 1. İki kumaşı birbirine dikmek. 2. Mezheplerin zıt hükümlerini bir olayda toplamak.

TELHİS 1. Kısaltma, ozetleme. «Mektubumun uzunluğundan dolayı beni affedin. Kısa yazmak için maalesef vaktim yoktu-Pascal». 2. Sadrazam tarafından padişaha yazılacak şeylerin özetlenmesi.

TELHİSCİ Sadrazam tarafından Padişaha sunulan kâğıtların götürücüsü.

TELİF 1. Barıştırma. 2. Toplayıp yazma. Toplayıp yazılmış kitap. «Yasalar ölür, kitaplar ölmez-Bulwer Lyiton». «Kitap tek ölümsüzlüktür».

TELİF HAKKI Bir fikir eseri ortaya koyanın, eseri sebebiyle haiz olduğu haklardır.

TE'LİN ETMEK Lânet etmek, lânet okumak.

TELKIB İsimlendirme, adlandırma, lâkaplaştırma.

TELLÂL Taraflar arasındaki sözleşmenin aktinde ücret karşılığı aracılık yapmayı meslek edinen. Bu tarafların vekili veya temsilcisi değildir. TTK. 12, 100-115, 1267.

TELSİK Vatandaşlığa geçme.

TELVİS Kirletme, pisletme.

TEMADİ Uzama, sürme.

TEMARUZ Hastalık taslama.

TEMBİH Uyandırma, anlatma, hatırlatma. Uyarma, uyartı.

TEMDİT Uzatma, sürdürme. Evvelce verilen mühlete yeni bir mühlet ilavesi. BK. 77. HUMK. 159, 177. CMUK. 39, 40, 423.

TEMEDDÜH Kendini övme, övünme

TEMEDDÜN Uygarlaşma.

TEMEKKÜN ETMEK Yerleşmek, yurt edinmek.

TEMELLÜK Mülkünü alıp sahip olma.

TEMERKÜZ 1. Toplaşma, yığınlaşma. 2. Üretimde küçük teşebbüslerin yerine büyük teşebbüslerin geçmesi ve böylece büyük teşebbüslerin üretime egemen hale gelmeleri.

TEMERRÜT 1. İnat, karşı duran. 2. Borçlar hukukunda iki türü vardır. **a. Alacaklının temerrüdü:** Alacaklının kendisine arzedilen edayı haklı bir sebep olmaksızın reddetmesidir. Ya da borçlunun borcunu yerine getirebilmesi için alacaklının öncelikle yapması gereken işlemi yapmaktan imtina etmesi (çekinmesi) halidir. BK. 90, 94. **b. Borçlunun temerrüdü:** Borçlunun borcunu vadesinde (zamanında), vade yoksa alacaklının vaki ihtarına rağmen ödememesidir. BK. 101, 102, 108.

TEMERRÜT FAİZİ bk. faiz.

TEMESSÜL Benzeşme. Özümleme (biyolojide).

TEMETTÜ 1. Kâr, menfaat elde etme, kazanç. 2. Kârdan pay oranında ortaklara ödenen para.

TEMETTÜ İKRAMİYESİ Müessesede çalışanlara bilanço kârından, kâr oranında ayrılan ikramiye.

TEMEVVÜÇ Dalgalanma.

TEMHİR Mühürleme.

TEMİNAT AKÇESİ Artırma, eksiltme, alım işlerine girenin verdiği para teminatına denir. İki türlüdür. **a. Muvakkat teminat:** Artırma veya eksiltmeye girebilmenin şartı olup asıl değerin yüzde üçü ile yüzde yedi buçuğu arasında değişir. **b. Kat'i teminat:** Kendisine ihale yapılandan alınır ve geçici teminatın iki katıdır

TEMİNAT GAYESİ GÜDEN AKİTLER bk. aktin nevileri.

TEMİNATLI TAHVİLAT Kefâletle takviye edilmiş ya da itfalarına belli işlemlerin gelir veya tahsilatı karşılık gösterilmiş olan tahvilat. Hazine kefâletini haiz

bazı iktisadı devlet teşekkülleri (kamu iktisadi kuruluşları) tahvilatı gibi.

TEMİNAT MEKTUBU (kefâlet mektubu) Bankanın kendi müşterisinin başka yere olan belli borcunu ödemeye kefil olduğunu bildiren mektup. Müşterinin taahhüdünü yerine getirmemesi halinde banka mektup muhteviyatını öder.

TEMLİK Bir malı başkasının mülküne geçirmek. Mülk kazandırma, mülkü ona verme. BK. 150/3.

TEMLİK EDİLEMEMEK ŞARTI Alacaklının borçludaki alacağını borçlunun rızası olmadan başkasına devir edememesini ihtiva eden şart.

TEMLİK EDİLEMEYEN HAK Yasaca başkasına devrine cevaz verilmemiş olan haklardır. Şahsiyet hakları bu kabildendir. İsim üzerindeki hak, manevi tazminat talebi hakkı gibi.

TEMLİK ETMEK Mal kılmak.

TEMSİL Bir kimsenin diğeri adına hukuki bir işleme irade beyan etmesidir. Bir kimsenin diğerini temsil ederek yaptığı aktin bütün sonuçları doğrudan doğruya temsil edilen kişiye ait olur. Mümessil ile karşı âkit arasında hukuki bir rabıta bulunmaz. BK. 32.

TEMŞİYET Yürütme, ilerletme. Temşiyeti umur, işleri yürütmedir.

TEMŞİYET MUAMELESİ Elinde kuvvet ve kudreti tutan devlet, devlet daireleri ve kamu kuruluşlarının fertler gibi ve aynı koşullar içinde özel hukuk hükümlerine tabi olarak yaptıkları tasarruflardır

TEMYİZ 1. Ayırma, iyiyi kötüden seçme. Bu kudreti haiz olana mümeyyiz denir. 2. Mahkemelerden verilmiş hüküm ve kararların yasaya aykırılığı nedeniyle bozulması için Yargıtayca tetkikini istemek. Temyiz yasa yollarından biridir. **bk. Yargıtay.**

TEMYİZ KUDRETİ Küçüklük, akıl hastalığı, sarhoşluk ve buna benzer sebeplerle makûl surette hareket etmek imkânından mahrum olmamak halidir. MK. 10, 11, 13

TENAKUS Eksilme, azalma.

TENAKUZ 1. Tutmazlık, çelişme. 2. İki sözden birinin diğerine zıt olmasıdır «Tenakuz ile hüccet zâil olur: Zıt olan iki delil birbirini yok eder. Mecelle md. 89».

TENASUH Ruhun insandan hayvana veya hayvandan insana geçmesi. **bk. samsara.**

TENASÜL Üremek, nesil yetiştirmek.

TENASÜLİ TERSLİKLER (a.t.) Erkek veya kadınların tenasüli ihtiyaçlarını kendi cinsleriyle tatmin etmeleridir. Kadının kadınla münasebetine sevicilik (tribadisme, saphisme) denir. Marazi yani hastalık halindeki terslik doğuştandır. Erkek haleti ruhiyesindeki kadınlar ve kadın haleti ruhiyesindeki erkekler bu zümredendir. Kendi cinsinden güzele âşık olurlar. Arızi terslik ise hem kendi ve hem de karşı cinslere karşı kudurmuş bir tenasüli iştiha duyar ve hatta kendi üzerinde başkalarının cinsi ihtıraslarını tatmin etmesiyle zevklenirler.

TENAZUR Yakışmak. Birbirine mukabil olmak. Birbirinin karşısında olmak. Birbirine bakmak.

TENÂZU'U BİL'EYDİ 1. Mülk için uğraşma, çekişme gücü. Uğraşma vasıtaları. 2. Birçok kişinin bir mala zilyet olmakla niza etmeleri.

TENEDDÜP Kapanma (yara için).

TENEVVÜ Çeşitlenme, çeşitlilik, türlüleşme.

TENEZZÜL İnme. Kibirsizlik. Alçalma alçakgönüllülük gösterme.

TENEZZÜL ETMEK İnmek, düşmek. Gönül indirmek.

TENFİZ Bir yargıcın diğer bir mahkemeye ait hükmü doğru bularak tasdik etmesidir. Kelime anlamı, hükmünü yürütmedir.

TENFİZ KARARI Yabancı memleket mahkemelerinden hukuk ve ticaret alanında verilmış kararların memleketimizde icrasını temin için bizim mahkemelerimizce o ilâma icra kabiliyeti veren karardır. HUMK. 537-545.

TENKİH Arındırma. Fazla ve lüzumsuz şeyleri terketme.

TENKİL Uzaklaştırma. Tepeleme. Örnek bir ceza verme.

TENKİS Hak ve hukuka uygun olmayan mükellefiyet ve borçların yasal ve makûl hadde (sınıra) indirilmesidir. Kelime anlamı, eksiltme, kırpma azaltmadır BK. 44, 161, 249, 409.

TENKİT 1. Beğenmemek, yermek. Övmenin tersidir.

2. Siyaset adamları kendilerini genel hayata arzetmiş bulunduklarından bir mertebe şedit tenkitlere önceden razı olmuş sayılırlar. Siyasi tenkidin zaruri kılacağı huşûnet, siyasi yayın bakımından mütalaa olunurken bu husus gözden uzak tutulmamalıdır.

TENOR En tiz erkek sesi. Sesi böyle olan sanatçı.

TENSİK Düzeltme, düzen verme.

TENSİP Uygun görme, yerinde görme.

TENVİR Aydınlatma.

TENZİH Kondurmama, arı görme.

TENZİL İndirim.

TEO Tanrı anlamına gelen Yunanca söz.

TEODİSE Metafiziğin Tanrı, vücut ve sıfatlarını konu yapan bölümü.

TEOGONİ Puta tapanlarda Tanrıların doğuşu ve bunlara ilişkin efsanesi.

TEOKRASİ 1. Tanrı yönetimi. 2. Devletin Tanrısal kişiler, onların oğulları, Peygamberler veya halifeleri tarafından yönetilmesi. Burada iktidarın kaynağı Tanrı ve Tanrı buyruklarıdır. 3. Dini bütün varlığı ile benimseyen, Tanrı adına hüküm sürdüğünü iddia eden devlet şekli.

TEOKRAT Teokrasi yolundaki hükümet taraflısı.

TEOLOJİ Tanrıbilim. İlâhiyat. Tanrının varlığı, aslı ve nitelikleri doktrini. **bk. kelâm.**

TEOREM Dava. Tanıtlanabilen önerme.

TEORİ Kuram. Fikir alanında kalan bilgi. Nazariye. Bilginin temel ve kuralları.

TEORİK Teori ile ilgili. Fikir alanında kalan bilgi.

TEORİST Teori kuran. Teorici.

TEOZOFİ Sofilik, tasavvuf. **bk. tasavvuf.**

TERAHİ Tembellik, gevşeklik, gayretsizlik.

TERAKÜM Birikme, birikim.

TERAPİ Yunanca hasta iyileştirme anlamına gelir.

TERÂZİ Karşılıklı olarak rıza açıklama.

TERBİYE Eğitim.

TERCİHİ BEYYİNE Birinin beyyinesini (kanıtını) diğerine üstün tutmak.

TERCÜMANIHÂL Yaşam öyküsü.

TERDİD Kat'i bir hüküm vermeyip ihtimali şekilde konuşma.

TEREDDİ Soysuzlaşma, yozlaşma.

TEREFFU Yukarı kalkma, yükselme.

TEREKENİN TAHRİRİ Yasanın gösterdiği hallerde mirasçıların çıkarını korumak için terekenin sayılıp deftere geçirilmesi ve icabında mühürlenmesidir. MK. 531-532.

TEREKKÜP ETMEK Meydana gelmek, oluşmak, birleşmek.

TERFİ Yükselme.

TERFİK Yanına katma, yanına verme.

TERHİBİ CEZA Yıldırıcı ceza.

TERHİN Rehin etme. Tutuya koyma.

TERİKE (tereke) Müteveffanın (ölenin) bıraktığıdır. Para, mal, mülk vs. den ibarettir. MK. 454.

TERİM Bilim ve sanat kavramlarından birini anlatan kelime. Istılah, bilim sözü. bk. **ıstılah.**

TERK 1. Hukukta, eşlerden birinin müşterek ikâmetgâhı kasden veya sebepsiz olarak bırakıp gitmesidir. Boşanma sebebi olur. 2. Cezada, muhafaza altında bulunan şahsı, başkası tarafından alınacağı muhakkak olsa bile herhangi bir mahalde bırakmak suretiyle fiilen himaye ve muhafazadan mahrum bir hale düşürmek, tesir ve nüfuz dışında bırakmaktır MK. 132. TCK. 473.

TERKİN İktisabı gösteren resmi sicil, defter ve kütüklerdeki kayıt ve şerhin silinmesidir. MK. 798, 833, 923, 933.

TERKİN ETMEK Silmek, çizmek.

TERMAL Sıcak (kaplıca suları).

TERMİK Isı ile ilgili.

TERMİNAL Son durak, bitim.

TERMİNOLOJİ Bir bilim ya da sanat dalında kullanılan terimlerin tümü

TERMİNÜS Tren, tramvay gibi taşıtların son durak yeri.

TERMOFOBİ (t.) Sıcaklık veren şeylerden korkma hastalığı (yorgan, elbise gibi).

TERMOTERAPİ (t.) Isının hasta iyileştirmede kullanılışı.

TERÖR Büyük korku. Yıldırı.

TERÖRİZM Fransa'da 1793-1794 yılları arasında hü

küm süren yıldırıcı yönetimin adı. Yıldırıcı, yılgı verici yönetim sistemi.

TERSİM ETMEK Çizmek, resmini yapmak.

TERVİÇ ETMEK Tutmak, desteklemek.

TERZİL EDİCİ SUÇ Rezil rüsva edici suç. Hırsızlık, sahtekârlık, dolandırıcılık, emniyeti suistimal gibi.

TESADDİ Bir şeye başlamak. Taarruz etmek.

TESADÜFİ AKİTLER Kumar, bahis ve piyango gibi taraflardan birisinin veya ikisinin sonucu belli olmayan bir olaya göre kâr veya zarar ihtimallerini konu alan mukaveledir. Spor-toto, Milli Piyango da buraya dahildir. BK. 504, 507.

TESADÜF VE TALİH AKİTLERİ bk. **aktin nevileri.**

TESADÜM Çarpışma, çatışma.

TESAHUP ETMEK Benimsemek, korumak, kayırmak.

TESANÜT Bağlılık, sağlamlık.

TESAVİ Eşitleme, eşitlik.

TESBİT 1. Sağlamlaştırma, iyice yerleştirme. 2. Olumlu veya olumsuz hukuki bir menfaatın bulunduğu vaziyeti mahkeme zaptı ile tevsik.

TESBİT DAVASI Doğmuş veya doğacak sanılan bir olayın mahkeme yoluyla tespiti ve böylece hak sahibinin hakkının tanınmasını sağlayan dava. bk. **dava nevileri.**

TESBİT ETMEK Saptamak, oturtmak, tutturmak.

TESCİL Bir taşınmazın veya ayni bir hakkın kendisine mahsus sicile (kütüğe) kaydı. Bir hakkın, bir hukukun veya bir durumun sicile kaydı. MK. 237, 340, 642, 922, 924, 925, 926, 929 - 931, 933.

TESEBBÜB Sebebiyet verme.

TESEBBÜBEN CERH Bir kimsenin yaralanmasına sebep olma.

TESEBBÜBEN KATİL Bir kimsenin ölümüne sebep olma.

TESELSÜL Arka arkaya gelme, zincirleme gitme, kovalaşma. Alacaklıya karşı birden ziyade kimselerin aynı borcun tamamını kabullenmeleri, ya da birden çok alacaklıların tek bir borcu istemeye haklarının bulunması hallerini gösterir.

TESEMMÜM Zehirlenme.

TESERİ Efendisinin dişi kulunu odalık olarak alması.

TESETTÜR Örtünme.

TESEYYÜP Kayıtsızlık, üşenme, tembellik, savsaklama.

TESHİL Kolaylaştırma. «İslamiyet, kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız sözüyle doğmuştur».

TESHİN Isıtma.

TESHİR Zaptetme, ele geçirme.

TES'İR Narh koymak.

TESİS Bir malın daimi ve belli bir amaca tahsis edilmesi ve bu amacın temini için belli bir tüzel kişiliğin yaratılması. Kelime anlamı kurmaktır. MK. 73-75.

TESİSEN İNTİKAL bk. hakkın intikali.

TESİS SERMAYESİ Teşebbüsün kuruluşunda üretim araçlarına ayrılmış sermaye.

TESLİHAT Silahlar. Silahlanma.

TESLİH ETMEK Silah vermek, silahlandırmak.

TESLİM Bir şeyi diğerine nakletmek, vermek. BK. 182, 185, 186, 249. MK. 465, 487, 690, 892.

TESLİMİ MEŞRUT ŞEKİLDE REHİN Borçlunun alacaklısına teminat olarak bir mal teslim etmesidir. MK. 853.

TESLİS Üçleme. Tanrının birleşmiş üç kişi halinde düşünülmesi. Bu üç ayrı kişilik tek bir Tanrıda birleşmiş olup eşit güç ve şeref payı taşımakla beraber ezeli olan Tanrısal cevherler parçalanmaz niteliktedir. Hıristiyanlıkta bu üç kişi baba, oğul ve kutsal ruhtur.

TESLİYE Avutma.

TESLİYET Avundurma.

TESMİM Zehirleme.

TESMİYE Ad verme, ad koyma, adlandırma.

TESRİ ETMEK Çabuklaştırmak, hızlandırmak, hız vermek.

TEST İstidatları ve öğrenilenleri yoklamak için yapılan sınav. Yoklama, gözden geçirme.

TESTİS Erkeklik bezi. Husye.

TESVİLAT Yalan dolan.

TESVİT ETMEK Müsveddesini yazmak.

TEŞAHHUS Kişileşme, somutlaşma.

TEŞBİH Benzetme, benzeti

TEŞÇİ Gayrete getirme, yüreklendirme.

TEŞDİT Artırma, çoğaltma, şiddetlendirme.

TEŞEBBÜS 1. Ceza hukukunda: Sanığın elinde olmayan

mani sebepten ötürü cürmün tamamlanmamış şeklidir. Şayet sanık icra hareketlerini bitirmiş fakat suç tamamlanmamış ise tam teşebbüstür. TCK. 62. İcra hareketlerini bitirmemiş ise nakıs teşebbüs hali vardır. TCK. 61. Öldürmek için ateş etmiş fakat isabet ettirememişse öldürmeye nakıs teşebbüs (noksan kalkışma) vardır. Öldürmek için ateş edip yaralamış fakat ölmemişse öldürmeye tam teşebbüs (tam kalkışma) vardır. Bunun gibi, taş ile yaralamak için taşı atmış ve isabet ettirememişse taşla yaralamaya tam teşebbüs, şayet taşı atmak isterken birisi mani olup taşı atmak imkânı bulamamışsa taşla yaralamaya nakıs teşebbüs söz konusudur. Kabahat suçlarına teşebbüs olmaz. Şekli suçlar vukuu ile birlikte tamamlandığı için teşebbüs olmaz. Sövme suçu gibi. 2. Ekonomide: Konuları mal ya da hizmetlerin mübadele ve tedavülü olan her türlü teşkilâttır. Girişim.

TEŞEKKÜL Kuruluş, oluşum, örgüt.

TEŞEMMÜS (t.) Güneş vurması, güneş çarpması

TEŞENNÜÇ Sinirlerin çekilip büzülmesi. İspazmos.

TEŞETTÜT Dağılma, parçalanma.

TEŞEÜM Uğursuz sayma, şom görme.

TEŞEVVÜŞ Karışıklık, düzensizlik.

TEŞHİR 1. Gösterme, sergileme, dile düşürme. 2. Bir şeyi herkesin göreceği ve paralı parasız girebileceği yerlerde halkın nazarına arz etme.

TEŞHİS Tanıma, seçme, ayırma.

TEŞMİL Yayma, taşırma, götürme.

TEŞRİ Yasama. Yasa yapma.

TEŞRİH 1. Açıklama, açımlama. 2. Bir maddeyi bir problemi her yönden inceleyerek bütün özelliklerini bulup meydana koyma. Açma, açıklamada bulunma. 3. Bir cismi dilim dilim kesme.

TEŞRİİ Yasama üzerine. Yasa yapmakla ilgili.

TEŞRİİ KUVVET Yasaları yapan ve bir çok memlekette hükümeti denetleyen organ. Yasama erki. Bu bizde T.B.M.M. dir. Halk seçer.

TEŞRİK Ortak etme, yanına katma, koşma.

TEŞRİKİ MESAİ İşbirliği.

TEŞVİŞ Karmakarışık etme, bulandırma, düzeni bozma.

TEŞYİ Uğurlama. bk. teşçi.

TETABUK Uyma, uygun gelme, tıpatıp gelme.

TETARRUK Arız olma.

TETEBBUAT Etraflıca inceleme. Araştırma.

TETKİK MERCİİ İcra ve iflas dairelerinin işlerine karşı vaki şikâyet ve itirazları tetkik eden icra yargıçlığı. İc. İf. K. 4, 172.

TETRALOJİ Bir yazarın dört piyeslik eserinin bütünü. Dört opera bütünü.

TETVİÇ Taç giydirme, taçlandırma.

TEVABİ Birinin adamları, uşakları.

TEVAFUK Uyma, uygun gelme.

TEVAFUK'U ADÂT İki sayının birbiriyle taksiminin tam şekilde mümkün olmaması ve üçüncü bir sayı ile her ikisinin de tam olarak taksiminin mümkün olmasıdır.

TEVAHHUŞ Ürkme, irkilme.

TEVAİF Taifeler, bölükler, kabileler.

TEVAKKİ Sakınma, çekinme, korunma.

TEVAKKUF Durma. Olması bir şeye bağlı olup o olmadan öteki olamaz anlamlarına gelir Vukuftan gelen bir kelimedir.

TEVALİ Ardarda gelme, birbirini kovalama. Arkası gelme. Sürme.

TEVÂLÜT Doğma, nesil yapma.

TEVARÜS Ölüp miras bırakanın terekesinin mirasçılarına geçmesi.

TEVARÜS ETMEK Kendisine kalmak. «Babasından tevarüs ettiği mal: Babasından kalan mal.»

TEVATTUN Bir ülkeyi vatan edinerek yerleşme.

TEVATÜR Yalan üzerine ittifakları düşünülmeyen kişilerin haberi. Kuvvetli söylenti. Şayiadan daha kuvvetli haber.

TEVAZÜN Denkleşme.

TEVBİH 1. Paylama, azarlama. 2. Hafif hapis cezasının bir günden aşağıya düşmesi halinde suçluya mahkeme yargıcınca yapılan inzibatı bir ihtardır. TCK. 26, 27, 29.

TEVCİHAT Rütbe verişler, verilmiş rütbeler.

TEVCİHİ GEREKLİ OLAN İRADE BEYANI bk. **irade beyanı.**

TEVCİHİ GEREKLİ OLMAYAN İRADE BEYANI bk. **irade beyanı.**

TEVDİ Eline verme. «Bu işi size tevdi ediyorum: Bu işi sizin elinize veriyorum». Yatırma. «Parayı bankaya tevdi ettim: Parayı bankaya yatırdım».

TEVDİAT Yatırım, yatırma. bk. **mevdûat.**

TEVDİAT CÜZDANI Müşterinin bankadaki parasının seyrini gösteren küçük banka defteri.

TEVECCÜH Yönelme, hoşlanma. Yanaşma. Yüzü bir yana çevirme.

TEVEHHÜM Bir kanıta, bir senete dayanmayan soyut ihtimâl. Kuruntu etme, kurma. İslam hukukunda, tevehhüme itibar edilemeyeceğine dair genel hüküm vardır.

TEVEKKÜL Bir insanın bir işini Allahın iradesine bırakması. Allahın takdirine razı olmak. Kadere rıza. «Kader kimseyi suçlu yapamaz-Seneca». «Tanrı bütün yaratıklarından Kader Defterini saklar-Alexsander Pope».

TEVELLÜT 1. Doğmak. doğum. 2. İleri gelme, peydah olma

TEVEM İkiz, eş.

TEVETTÜR Gerilme, gerilim.

TEVHİDEN Birleştirerek.

TEVHİDİ İÇTİHAT Yargıtayda benzer işlerde aynı dairenin veya ayrı dairelerin benzer olaylarla ilgili kararları arasında zıtlık ve çelişme bulunduğunda, tüm Yargıtay dairelerinin katılmasıyla zıtlık ve çelişmenin giderilmesi yolunda verilen karardır. Bu karar yasa hükmündedir. Kelime anlamı, görüşlerin birleştirilmesidir.

TEVHİT Birleştirme, tek Tanrıcılık (felsefede).

TEVİL Söz kaçamağı.

TEVİL'İ AKD İLE İSTİMÂL Bir akit uyarınca mal ve mülkü kullanmak.

TEVİL'İ MÜLK Kendi mülkü zannederek tasarruf etmek.

TEVKİYET Bir şey için vakit tayin etmek.

TEVKİF 1. Durdurma, alıkoyma, alıp götürme. Tutukla-

ma. 2. Sanığın özgürlüğünün sınırlandırılarak cezaevine konması. CMUK. 104.

TEVKİF MÜZEKKERESİ Bir kimsenin tevkif edildiğini gösteren yazı. Tevkif kararını yargıç verir. CMUK. 104-126, 283.

TEVKİL Birini vekil yapma, vekâlet verme, yerine bırakma.

TEVLİT Doğurma, doğurtma, sebep olma.

TEVLİYET Vakıf mallar üzerinde kullanma yetkisi. Vakıf işine bakma görevi. Bu görev sahiplerine mütevelli denir. Bazı memleketlerde de nazır ismi verilir.

TEVLİYE TARİKİYLE BEY'İ Bir şeyi maliyet fiyatına satmak.

TEVRAT Kelime anlamı yasadır. Musa'nın beş kitabına verilen isim. Yahudiliğin toplumsal ve dini kurallarını kapsar. Hıristiyanlar Tevrat'ı İncil'in ilk kısmı olarak kabul ederler.

TEVRİYE Birkaç anlamı olan sözü, edebiyatta birkaç manasıyla birlikte kullanıp bunlardan en uzak anlamı hatırlatma sanatı. Meramını gizleme.

TEVSİ Genişletme.

TEVSİİ TAHKİKAT Soruşturmanın genişletilmesi.

TEVSİK Belgeleme, bağlama. Bir olayın doğruluğunu yazılı belgelerle tasdik ve teyit eyleme. bk. vüsuk.

TEVSİM Adlandırma, ad takma. Hacıların hac zamanı toplanmaları.

TEVŞİH Süsleme, tezyin etme.

TEVZİ Dağıtma, üleştirme.

TEVZİN Denkleştirme, dengeleme.

TEYAKKUZ Uyanıklık.

TEYEMMÜM Su bulunmadığında niyet edilerek eller toprağa vurulup mesetmek suretiyle alınan abdesttir. Şartları şunlardır: Temiz su bulunmayacak, en yakın su dört bin adımdan uzakta olacak, mevcut su kendisinin ve hayvanının içmesine ancak yetecek, su olan yere gitmek tehlikeli olacak, çok soğuktan veya kapsızlıktan mümkün olmayacak.

TEYEMMÜMEN Uğur sayarak, mutlu olsun diye.

TEYİT Doğrulama, doğru çıkarma. Sağlamlaştırma.

TEYİT MEKTUBU Ticari alışverişte kesin mutabakatı (uygunluğu) ifade eden anlaşmaya ait yazılı belge.

TEZ İleri sürülerek savunulan fikir Tanıtılması gereken önerme.

TEZAT Zıtlık, karşıtlık.

TEZAUF İki kat olma.

TEZAYÜT Artma, çoğalma.

TEZEBZÜP Kararsızlık, karışıklık.

TEZELZÜL Sarsılma.

TEZEVVÜÇ Evlenme, alma (eş olarak).

TEZHİP Yaldızlama, süsleme. Yaldız işi.

TEZKERE'İ SAMİYE Sadaret (sadrazamlık) makamından yazılan resmi varakanın adı.

TEZKİYE 1. Temiz tanıtma, arılama. 2. Tanıkların doğru, yalan söylemez kişi olduklarını bildirme.

TEZNİB İlave, ek.

TEZVİÇ Evlendirme, birbirine eş kılma. Erkeğin veya kadının nikâh ile kendisine eş alması.

TEZYİD Artma, çoğalma. Artırma.

TEZYİF Aşağılık görme, aşağılık gösterme.

TIFL (tıfıl) Bulûğa ermemiş küçük. Erkek on iki, kız dokuz yaşını tekmil edip de bulûğa ermemiş ise erkeğe **mürahik**, kıza da **mürahika** denir-Mecelle md. 986/2.

TIMAR bk. **has.**

TİBR Sikke haline konmamış altın ve gümüş demektir.

TİCARET HUKUKU Tacir, ticari kuruluşlar ve bunların işlemlerine ait ilişkileri düzenleyen özel hukukun bir koludur

TİCARET SİCİLİ Tacirin veya ticaret şirketine ait ünvanın kaydedildiği sicil. Bu, ticaret davalarına bakan Asliye Hukuk Mahkemesi nezdinde kurulmuş sicildir. Ünvanın kaydından başka ilanı da gerekir.

TİCARET ÜNVANI (ünvân'ı ticaret) Her tüccarın ticaretine ait işinde kullanmağa mecbur olduğu addır. TTK. 11, 20, 41, 54, 57.

TİCARİ AKİT Ticaret hukukunun sahasına ait hukuki işlemlerle ilgili akıt.

TİCARİ DEFTERLER Tacirin, ticari işletmenin ekonomik ve mali durumunu, borç ve alacak ilişkilerini ve her iş yılı içinde elde edilen sonuçları tespit etmek amacıyla Türkçe olarak tutmaya zorunlu bulunduğu

(yevmiye defteri, defteri kebir, envanter defteri, karar defteri) defterlerdir. TTK. 66-86, 111-114.

TİCARİ İŞLETME Malların ve hizmetlerin üretim ve mübadelesi amacıyla ve üretimin unsurları birleştirilerek vücuda getirilen ekonomik teşebbüslerdir.

TİCARİ REHİN Ticari bir işlemden doğan borçların temini için menkûl mal veya kıymetlerin rehin edilmesidir.

TİCARİ SATIŞ Tarafları veya bir tarafı tacir olan ya da konusu ticari bulunan satıştır.

TİCARİ SENETLER En çok kullanılan şekli olan poliçe, bono ve çekten ibarettir. bk. senet çeşitleri.

TİFDRUK Aynı makinede birkaç renkli basım işini yapan düzenli baskı sistemi.

TİLMİZ Çırak, kalfa.

TİM Oyunda karşı taraf.

TİMAR bk. has.

TİP Benzerlerinin niteliklerini kendinde toplayan örnek.

TİRAJ Kitap, gazete, dergi gibi şeylerin baskı sayısı.

TİRAN 1. Zalim, acımasız. 2. Melodram piyeslerde cani, katil tipini yaratan oyuncu. «Bütün zulümler zayıflıktan doğar-Seneca». «Zalımler, aklı zincirlemenin yolunu bulamamışlardır-Colton».

TİRAT Bir tiyatro oyununda oyunculardan birisinin uzun uzun konuşması.

TİREBENTİN Orman terimi olarak ibrelilerde ve bilhassa çamlarda yaralama sonucunda ağaçtan akan taze reçinenin uçucu ve yağlı kısmıdır. 6831 s.k. 14, 91

TİTAN Yunan mitolojisine göre Zeus'tan önce dünyaya egemen olan Tanrısal varlıklar olup yer ile göğün oğullarıdır. Bunlar Zeus tarafından yokedilmişlerdir.

TOBAR PRENSİBİ 15 Mart 1907'de Ekvator Dışişleri Bakanı Dr. Tobar tarafından konmuştur. Özü şudur: Bir iktidar anayasaya aykırı bir yol ile (ihtilal veya hükümet darbesiyle) el değiştirdiğinde yeni iktidar ulus tarafından kendi mümessili olarak kabul edilmedikçe diğer devletlerce o hükümet tanınmamalıdır.

TOKSEMİ (t.) Kan zehirlenmesi.

TOLERANS 1. Her şeyi anlayışla karşılayarak alabildiğince hoş görme. 2. Müsamaha, gönül yakınlığı, ruh cömertliği. 3. Farklı fikir, siyaset, din ve milliyetten

ötürü ayrılıkların tatlı ve tarafsız karşılanması. 4. Tolerans, fikir bakımından izafiyetçiliğin ve siyasi yönden demokrasinin temel koşuludur. «Hoşgörü uygarlığın biricik sınavıdır-Arthur Helpa». «Hoşgörü en iyi dindir-Victor Hugo».

TOMRUK Ormancılık terimi olarak kutru 25 cm. ve boyu bir m. den yukarı olan ve imâlata elverişli yuvarlak ağaç gövdeleridir. 6831 s.k. 14, 91.

TON 1. Bin kilogramlık ağırlık birimi. 2. Ses veya renk derecesi.

TONİK (t.) Organları kuvvetlendiren ve onları uyaran ilaç.

TONTİN Birçok kimselerin bir araya gelerek koydukları sermayenin hayatta en son kalan ortağa veya en çok yaşayana verilmesini öngören akittir ki bizde yasaktır. TTK. 1333.

TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ Hizmet aktinin yapılması, özü ve sona ermesi ile ilgili sorunları düzenlemek üzere işçi federasyonu veya iş kolu esasına göre kurulmuş işçi sendikası ile işveren teşekkülleri veya işverenler arasında yapılan sözleşmedir. Bu sözleşme işçi ve işveren ilişkilerini ilgilendiren diğer hususlar ile hak ve borçları, uygulama ve denetimle ilgili hükümleri ihtiva eder. Anayasa md. 53.

TOPLU REHİN Birden çok taşınmazların aynı alacağın temini için rehin edilmesidir. Alacaklı rehin gösterilmiş taşınmazlardan dilediğini sattırıp alacağını tahsil edebilir. MK. 770.

TOPLU SİGORTA (grup üzerine sigorta, grup sigortası) İşveren tarafından çalıştırılan kimselerin hepsi için ve onlar yararına yaptırılan sigortadır.

TOPOGRAFYA Engebeleri de belirtilerek bir yerin kâğıt üzerine çizgilerle gösterilmesi işi.

TOPRAK KADISI Eski hukukumuzda arazinin sınırlarını belirten, sınırlayan naip. Şimdi kadastro mahkemeleri bu işi görmektedir.

TORTİKOLİS (t.) Eğri boyunlu olma hali.

TORY İngiliz muhafazakâr parti üyesi ya da taraftarı için kullanılan terim.

TOTALİTER Demokratik olmayan politika rejimlerini anlatmakta kullanılan terim.

TOTALİZATÖR Yarışta sayıları kendiliğinden toplayan alet.

TOTEM İlkel topluluklarda, topluluğun ondan türediği sanılarak kutlu tutulan hayvan, şey. bk. tabu.

TOTEMİZM İlkel topluluklarda ataları bir hayvan, bitki veya eşya sanmaktır. Grup üyeleri bağlı bulundukları hayvan, bitki veya şeyin adını taşır. Onları yemez ve kendi grubunun üyeleriyle evlenmez. Mantık öncesi bir zihniyete sahiptir. Eski Oğuzcada buna Ongun denirdi. Her özün bir Ongun'u vardı. Öz üyeleri kendi Ongun'larına ok atmaz, onu öldürmezlerdi.

TÖHMET Sübut bulması (doğruluğunun ortaya çıkması) halinde cezayı veya muahazeyi gerektiren zan ve tevehhüm (şüpheye düşme).

TRADE-UNİON Anglo-Sakson ülkelerinde işçi sendikalarına verilen ad.

TRADİSYON Kuşaktan kuşağa geçerek gelen ve toplulukta özel bir ruh meydana getiren alışkı. Gelenek.

TRAFİK Yaya, hayvan, taşıt, müteharrik makine ve lastik tekerlekli traktörlerin karayolu üzerindeki hal ve hareketleridir.

TRAFİK KAZASI Karayolları üzerinde harekette bulunan bir aracın karıştığı ve ölüm, yaralama veya zararla sonuçlanan kaza.

TRAJE (a.t.) Merminin vücutta açtığı yol.

TRAJEDİ Kahramanları tarihten ya da efsaneden alınmış ünlü kişiler olan ve acıklı tarafı ağır basan tiyatro oyunu. Eski Yunanın önemli tiyatro oyunları bu türdendi.

TRAJEDYEN Trajedi sanatçısı.

TRAJİK Trajedi ile ilgili. Kanlı ve korkunç karakterde olan şey.

TRAJİ-KOMİK Trajedi ve komedi unsurları bulunan piyes İnsanın gülmek mi ağlamak mı gerektiğini kestiremiyeceği durum.

TRAMPA Mal veya hakkın karşılıklı olarak değiştirilmesini öngören akit. BK. 232.

TRANSANDANTAL Tecrübe üstü, deney üstü.

TRANSENDAN Belirli bir şey veya sınırın üstüne yükselen. Aşkın.

TRANSFER 1. Bir hesabı başkasının hesabına, bir nes-

neyi bir yerden öbür bir yere geçirme. Aktarma, geçme. 2. Yabancı ülkedeki alacaklıya borcun fiilen ödenmesini temin eden işlem. Borçlu parayı kendi ülkesinin bankasına yatırır. Bu banka alacaklının bulunduğu yabancı muhabir bankaya yollayacağı bir tediye emriyle o banka nezdindeki döviz hesabından bu borcun alacaklıya ödenmesini sağlar.

TRANSFORMASYON Şekil değiştirme. Bir şekilden başka bir şekle geçme. Değişim.

TRANSFORMİZM (dönüşümcülük) Yaşayan türlerin yalın biçimlerden karmaşık biçimlere doğru evrimle gelişerek ortaya çıktığını öne süren öğreti.

TRANSİT Bir ülkeden başka bir ülkeye gönderilen eşya ve insanın üçüncü bir ülkede fazla durmadan geçmesi. TTK. 1146.

TRANSKRİPSİYON Çevirı yazı. Bir yazı şeklini başka şekildeki bir yazıya çevirme işi.

TRANSMİSYON Bir organın hareketini öbür organa geçirme.

TRANSPLANTASYON Bir yerdeki şeyi, öbür yere aynı işi görmek için aktarma.

TRANSPORT Bir yerden başka bir yere taşıma. Aktarma.

TRAVAY Çalışılan bir konu üzerinde ortaya çıkarılan eser.

TRAVMATİZM (t.) Bir darbeye, çarpışmaya maruz kalma hali.

TRET Tüccar mektubu.

TRETE Bir bilim ya da sanatın ana kurallarının yazılı olduğu kitap.

TRİBADİSME bk. tenasüli terslikler.

TRİMESTR Üç ayda bir üç aylık.

TRİP ÇARTER bk. navlun mukavelesi.

TRİPO Kumar evi, batakhane.

TRİPTİK Turistlerin beraberlerinde getirdikleri otomobilleriyle seyahat ve gezilerine devam için verilen gümrük belgesidir.

TRİŞÖR Kâğıt oyunlarında hile yapan.

TRİUMVİRA Üç kişilik kurul tarafından yönetilen hükümet şekli için kullanılan terim. M.Ö. 60 yılında Pompée, Cesar ve Crassus'un iktidar olmak için kurdukla-

rı siyasi birliğe bu isim verilmıştı. Cesar öldürülünce Octavius, Antoine ve Lepidus yeni bir triumvira kurmuşlardı.

TROPİZM Işık, ısı gibi dış etkilerle bir organizmanın belirli bir yöne doğru yer değiştirmesi olayı. Doğrulum.

TRÖST Büyük teşebbüslerin piyasaya egemen olmak, rekabeti azaltmak ya da tüm kaldırmak amacıyla teknik ve ekonomik bakımdan birleşerek tek bir teşekkül halinde ortaya çıkardıkları teşebbüslerdir.

TUFEYLİ Asalak.

TUGRA (tura) Padişahlara ait fermanlara imza yerine konan işaret

TUGYAN Taşma, azgınlık.

TUHR Bulûğa ermiş kadında iki hayz arasında geçen zamandır. En az on beş gündür.

TUL Uzunluk.

TULÂNİ Uzunluğuna.

TULUAT Oynanmakta olan oyunun her gün değişen yeni bir soluk kazanması ve güncelliğini yitirmemesi amacını taşıyan tiyatro türüdür. Batı'da bu tür oyunlar izleyicilerin de oyuna katılmalarıyla oynanır.

TURİSİNÂ Musa Peygamberin Allah ile konuşma yaptığı yer.

TURİST Dinlenmek, gezmek ve tanımak gibi amaçlarla geziye çıkan kimse

TURİSTİK Turistlerin ihtiyaçlarını karşılayıcı ya da onları çekici, ilgilendirici niteliği olan. Turizm ile ilgili.

TURİZM Yer değiştirme, yolculuk etme.

TURNUVA Birkaç takımın katıldığı spor yarışması.

TUTMA bk. **tevkif.**

TÜCCAR Ticareti sanat ittihaz eden ve çalışmasında daha çok sermayesinin rolü olan adam. **Esnaf** ise, ekonomik faaliyeti nakdi sermayesinden ziyade bedeni çalışmasına dayanan ve kazancı ancak geçimini sağlayacak derecede olan kimsedir. TTK. 13, 14-19, 58, 115, 1463.

TÜRBE İçinde ünlü kişilerin mezarı bulunan yapıtlar. Bursa'daki Yeşil Türbe Türk mimarisinin ölmez şaheserlerindendir.

TÜRGO (Turgot, 1727-1781) Yönetimde üstün başarı göstermiş asil bir ailedendir Kilise için yetiştirilmiştir. Fakat kendisi yönetim memuru olmuştur. Ünlü eseri «servetin teşekkül ve taksimi üzerine düşünceler» adını taşır. Memur iken; vergi ıslahatı, açlığa karşı tedbirler, sosyal yardım örgütü, ticaret serbestisi yararına tedbirler, tarımı teşvik gibi konularda çalışmış, bunlardan bir kısmı hakkında emırname çıkarttırıp krala da imzalattırmıştır. Bu emirnameler daha sonra iptal edilmiş ise de fikirleri Fransız ihtilal yönetimince aynen kabul olunmuştur. Kesney'in etkisinde kalmış, doktrin bakımından fizyokratların şakirdi (öğrencisi) olmuştur. Tahlildeki kudret ve zerafetiyle «servetin teşekkülü ve taksimi hakkındaki düşünceler» isimli yapıtı, on sekizinci yüzyılda Fransız ekolünün şaheserlerinden kabul edilmiştir. Kondiyyak gibi kendisi ve eseri, ölümü ile uzun süre ihmal edilmiş ve çok sonra üstun değeri anlaşılmıştır.

TÜRK BAYRAĞI 29.5.1936 tarihinde kabul ve 5.6.1936 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan 2994 sayılı yasa uyarınca Türk Bayrağı belli şekil ve oranda al zemin üzerine beyaz ay ve yıldızdan ibaret olup devletin ulusal alametidir. Bugünkü şekil 1793 yılında resmen kabul edilen şekildir. Sadece yıldız sekiz köşeliydi. 1860'da beş köşeli oldu. Türk Bayrağı ordu kuvvetleriyle, resmi dairelere sabah saat sekizde çekilir ve gün batarken indirilir. Milli bayram ve genel tatil günlerinde tatilin devamınca gece ve gündüz çekili kalır. Bayrağa gereken saygının gösterilmemesi suçtur. TCK. 145, 146.

TÜRK MEZARI (Caber Kalesi) Osmanlı devletini kuran Osman Beyin dedesi Süleyman Şah'ın atı ile Fırat'ı geçerken boğulup gömüldüğü yer. Suriye'de Fırat kıyısındaki bu yer 20 Kasım 1920'de yapılan anlaşma uyarınca Türkiye'ye verilmiş, Türk Bayrağı çekmek, muhafız asker bulundurmak hakkı tanınmıştır. Suriye devletinin Fırat nehri üzerine kurmakta olduğu barajın suları altında kalacağı hesaplanan Türk Mezarı yakınındaki bir yere nakledilmiştir.

TÜRKOLOG Türkoloji bilgini.

TÜRKOLOJİ Türk dili ve edebiyatını konu olarak alan filoloji.
TÜRREHAT Saçma sözler, saçmalar.
TÜYO İpucu verme. Gizliden bir şey fısıldama. At yarışlarında kazanacak numaraları gizliden verme.
TÜZEL KİŞİ bk. hükmi şahıs, şahıs.

U

UBEYD Kul.
UBUDİYET Kulluk, bağlılık.
UBUVVET (übuvvet) Babalık.
UDÛL Adil kimseler. «Bir kişinin sözleri önemli değildir; iki yanı da dinlemeli-Goethe». «Karar vermekten çekinin, çünkü hepimiz suçluyuz-Shakespeare»
UFUNET Çürüyüp kokma, kötü koku, ağırlık.
UHDE Söz verme, sorumluluk. Becerme.
UHDESİNDE OLMAK Üstünde olmak, sorumluluğu altında olmak
UHUDU ÂTİKA Yasallaşmış ve töreleşerek kesinleşmiş eski kurallar.
UKBÂ Ahiret, öbür dünya. «Ölüm, her şeyi eşit yapar-Claudianus». «Ölmeyi gözönüne almazsan, yaşayamazsın-Schiller».
UKUBAT Cezalar.
UKUBET Ceza, azap, işkence.
UKUD Akitler. bk. akit.
ULAH Osmanlı İmparatorluğu zamanında Eflâk kesimindeki yerli halk.
ULEMA (ülema) Alimler.
ULFET (ülfet) Alışma, görüşme, dostluk.
ULÛFE Yeniçerilere ve sipahilere belli zamanlarda verilen para.
ULÛFELİ Maaşlı, görevli.
ULÛHİYET Tanrılık. Tanrı kavramı.
ULÛLEMR' 1. En büyük emir sahibi. 2. İslamda devlet başkanı. Ulûlemr'e itaat eden Allah'a itaat etmiş olur

«Kim ki zamanının imamının hükümlerini bilmeden ölür, cehaletle ölür».

ULÛM İlimler. Bilimler. «Bilim, düzenli bilgidir-Spencer». «İlim ve fen nerede ise oradan alacağız ve her ferdi milletin kafasına koyacağız-Atatürk». «Mücadelenin kuvveti ilimden ve çalışkanlıktan ibarettir-İnönü».

ULUVVÜCENAP Alicenaplık, yücelik.

UMDE İlke.

UMULMAYAN HAL Borçluya tamamen yabancı ve harici bir sebepten ileri gelen ve borçlu için önüne geçmek imkânı olan haldir. Önüne geçilmesi imkânı olmayan hadise mücbir sebep'tir. Grev hak olan yerde işçinin grevi işveren için umulmayan haldir. Zelzele, su baskını, yangın mücbir sebeptir. Her mücbir sebep umulmayan hal ise de, her umulmayan hal mücbir sebep değildir. BK. 252, 256, 293/2, 478, 481. bk. kaza.

UMUMİ ACENTE Büyük bir firma veya müessese hesabına bir ülkede ya da geniş bir saha içinde muamele yapan ticari mümessilliktir. Umumi acente temsil ettiği müessese adına sadece satış yapmaz, alım veya hizmet akitlerine de delâlet eder. Yalnız umumi acente şeklinde satış ve tevzi işini yapanlara **umumi bayi** denir. Acente şeklindeki satıcılara da **bayi** denir.

UMUMİ AF bk. af.

UMUMİ ANTREPO Herkesin belli tarife karşılığı her türlü malını koyabileceği ardiye. Bir firmaya veya belli bir maksada tahsis edilmiş olana antrepo denir.

UMUMİ BOŞANMA SEBEPLERİ bk. boşanma sebepleri.

UMUMİ ÇİZGİLİ ÇEK bk. çizgili çek.

UMUMİ KADINLAR Kendilerini başkalarının cinsi zevkine çıkar karşılığı veya alışkanlıkla hazır tutmayı sanat yapan ve bu şekilde birçok erkeklerle ilişkide bulunan kadınlardır. TCK. 420, 435, 436.

UMUMİ MAĞAZALAR Gümrük resmi verilmemiş malları muhafaza etmek üzere alan ve bunlar karşılığında rehin senedi ve makbuz senedi vermeye izinli

kuruluşlardır. Bu senetler mağazadaki emtia ve zahireyi satmak ya da rehnetmek hakkı verir.

UMUMİ MAHAL Herkese açık ya da herkesin gerek bedava ve gerekse bedeli karşılığı ya da bazı kabul şartları ile girebileceği yerdir. Sinema, kulüp, stadyum gibi. TCK. 539-543, 570.

UMUMİ MUKAVELE İşçilerle işverenlerin ilişkilerini düzenlemek için, bir veya birçok işverenle işçiler arasında yapılan ve iş mukavelesinin esaslarını gösteren anlaşmalardır. Yazılı olmadıkça muteber değildir. bk. **toplu iş sözleşmesi.**

UMUMİ TİCARET Ülkede tüketilmek, belli süre için kalmak, işlenmek, değiştirilmek ve yeniden ihraç edilmek üzere ithal olunan mallarla ülkeden ihraç edilen malları kapsar.

UMÛR İşler, şeyler.

UNF Sertlik, terslik, kabalık.

UNO (United Nations Organizatıon) bk. **Birleşmiş Milletler Teşkilâtı.**

UNSUR Bir şeyin teşekkülü için gerekli olan şart veya parçalar.

UNVAN (ünvan) Nam, isim, ad.

URANİSME Cinsi münasebete varmayacak biçimde erkeğin erkeği sevmesi.

URBANİST Şehircilik uzmanı.

URBANİZM Mimarlığın şehir düzeniyle uğraşan kolu.

ÜSLUP Tarz, beyan, yazış tarzı. Dil. «Üslup aynıyla insandır-Boileau». «Üslup düşüncelerin elbisesidir-Chesterfield».

USÛL Asıllar, kökler. Asıl; bir şeyin varlığının dayandığı temeli ifade eder. Miras ve aile hukukunda, ana ve baba ile onların düz bir hat üzerinde yukarıya doğru çıkan bütün kan hısımlarıdır. Baba, dede ve ilh. Ana, nine ve ilh. gibi. bk. **fürû (füruğ)**

USÛL FÜRÛĞ HISIMLIĞI bk. **hısımlık.**

USULİ MUAMELELERİN DURDURULMASI Şahsı dava yoluyla açılmış bir davada fiilin kamu adına takibi gereken suç olduğu anlaşılırsa kamu adına dava açılmak üzere dosyanın C. S. na verilmesidir. CMUK. 359. bk. **yargılamanın durması.**

UŞR (öşür) Eskiden kamu yararı için üründen alınan onda bir oranındaki vergi.

UTANÇ DUVARI 13 Ağustos 1961'de Demokratik Alman Cumhuriyeti yöneticilerinin aldığı kararla eski Alman başkentini ikiye ayıran duvar. Buna Berlin duvarı da denir.

UTERUS (t.) Rahim.

UVERTÜR Batı müziginde ana parçadan önce çalınan giriş müziği, açış müzığı. Bağımsız uvertürler de vardır.

UYARILMIŞ YATIRIMLAR Tüketim talebine bağlı olarak, yanı talep artışlarını karşılamak üzere yapılan yatırımlardır.

UYARMA bk. disiplin cezaları.

UYGARLIK (civilisation) Medeniyet. Belli bir toplumun özelliği olan uygulamalar, düşünceler, bilgiler, ürünler, tutum ve davranışların belli bir zaman noktasındaki düzeyi. İleri bir uygarlıkla ilişkiye giren ilkel uygarlık üyelerinin başlangıçta içine düştükleri ve kendi uygarlıklarının çözülmesine dek varan şiddetli ruhsal çatışma durumuna «uygarlık çarpması, choc de civilisation» denir. Bir uygarlığın maddi ve manevi unsurlarında iç ya da dış etkenler sonucu çıkan kişisel veya toplumsal değişikliklere «uygarlık değişmesi, changement de civilisation» denir. «Medeniyet öyle kudretli bir ışıktır ki ona bigâne olanları (ilgisiz kalanları) yakar mahveder-Atatürk».

UYGARLIK ÇARPMASI bk. uygarlık.

UYGARLIK DEĞİŞMESİ bk. uygarlık.

UYUŞMAZLIK MAHKEMESİ Adli, idari ve askeri yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlemeye yetkili yargı mercidir. Kuruluş ve işleyişi yasayla düzenlenir. Bu mahkemenin başkanlığını ve başkan vekilliğini, Anayasa Mahkemesince kendi üyeleri arasından görevlendiren üyeler yapar. Diğer mahkemelerle Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında Anayasa Mahkemesinin kararı esas alınır. Yeni Anayasa md. 158.

UZAK ATIŞ (a.t.) Bir metre mesafeden fazla uzaklıktan yapılan atış (tabanca vs. ile). bk. yakın atış.

UZLAŞMA Devletler arasında çıkan uyuşmazlıkların

sulh yoluyla hallini kolaylaştırmak için siyasi düşüncelerle ilgililerin hakeme veya mahkemeye gitmeyerek uyuşmazlığı uzlaşma komisyonuna havale edip anlaşmaya varmalarıdır.

UZUN SÜRELİ DURDURMA bk. disiplin cezaları.

UZUV TATİLİ Vücuttaki bir organın fizyolojik gücünü tümü ile yitirmiş olmasıdır. Bir organdaki arızanın genel beden gücünün yüzde yirmi beşinin eksilmesine neden olması Adli Tıp Meclisince uzuv tatili sayılmıştır. Çift olan uzuvlardan birinin tamamen yitirilmesi de (göz, kulak, el gibi) uzuv tatilidir Ağır cezalık suçtur. TCK. 456/3.

UZUV ZAAFI bk. azadan birinin devamlı zaafı.

Ü

ÜBÜVVET Babalık, atalık.

ÜCRET Emeğin satış bedelidir. İşgücünün gelir dağılışındaki payıdır. **Nominal ücret**, ücretin para ile ifadesidir. **Gerçek ücret** ise nominal ücretle alınabilen mal ve hizmet miktarını gösterir. Nominal ücret arttığı zaman malların fiyatları da aynı oranda artmışsa gerçek ücret artmamış olur.

ÜCRET'İ MUACCELE bk. icareteyn.

ÜCRET'İ MÜECCELE bk. icareteyn.

ÜCRET TEŞEKKÜLÜ İşçinin ve ailesinin yaşamını ve hayatlarının devamını temin için zaruri olan miktara göre teşekkül eder. Ödenen ücret bu miktarı geçemez. Geçerse, işçi adedi artar, rekabet olur, ücret yaşama için zaruri olan seviyeye düşer. Rant artarken ücret sabit kalırsa kâr da azalır. Kâr azalınca sermaye teşekkül edemez. Dolayısıyla sanayi ve üretim durur. bk. **rant nazariyesi.**

ÜÇÜNCÜ ŞAHIS Davada, akitte taraflardan olmayan kişidir.

ÜÇÜNCÜ ŞAHIS LEHİNE ŞART İki kişi arasındaki akte konulan bir şarttır ki buna göre borçlu, taahhü-

dünü akte iştirak etmeyen üçüncü bir şahıs menfaatine olarak yapar. MK. 111

ÜÇÜRDÜM Masrafı çıktıktan sonra temettü'nün sermaye ve tayfa arasında üçe bölünmesi demektir. Üçer tümden bozmadır ve deniz ticaretinde kullanılan bir terimdir.

ÜDEBÂ Edipler, yazarlar.

ÜLFET Alışma, görüşme, ara'arına karışma, düşüp kalkma.

ÜLKE Kara, deniz ve havadan ibaret olup devleti teşkil eden unsurlardan biridir. Belli sınırlar içinde, buna sahip bulunan devletin egemenliği altındadır.

ÜLTİMATOM 1. Kesin ve dönülmez söz. Son söz. 2. Bir devletin diğer devlete karşı zora başvuracağını bildirmesi.

ÜLTRA MODERN Aşırı modern.

ÜLTRAMONTEN Papanın hüküm ve söz geçerliğinin yayılması taraflısı.

ÜLÜLEMR bk. Ulûlemr'.

ÜMERA Emir'ler, fermanlı subaylar. bk. hassa.

ÜMMET 1. Peygamber Muhammed'in dinine çağırdığı insan topluluğu. 2. Kendisine Allah tarafından bir Peygamber gönderilen kavim. 3. Peygambere inanan insan topluluğu. bk. Hülefai Raşidin.

ÜMMİ Okumamış. Anasından doğduğu gibi kalmış kimse.

ÜMMİHAT Analar. Esaslı şeyler.

ÜMMİYET Ana cihetinden sahih ced. Ananın anası, ananın anasının anası.

ÜMMÜL VELED Efendisine çocuk doğuran kul. Çocuk anası.

ÜNİLATERAL Bağlantı yapanlardan yalnız bir tarafı yük altına sokan. Tek taraflı.

ÜNİTE 1. Birlik, birleşmiş olma hali. Bütün. 2. Birim, vahit, ölçü.

ÜNİVERSAL Dünya ölçüsünde olan, her şeyi içine alan kapsayan. Evrensel.

ÜNİVERSALİZM A.B.D.'de ve Kanada'da yayılmış hıristiyan mezhebidir. Tanrının ölçüsüz iyilik aşkı dolayısıyla sonunda tüm insanları koruyacağına ve Tanrı ile içten ilişki kuracaklarına inanır İşkence ocağı

cehennemin bu sistemde yeri yoktur. Tanrı evrensel bir koruyucudur. Kutsal Kitap Tanrının vahyini ifade eder. Mükâfat ve ceza adil şekilde dağıtılır.

ÜNİVERSİTE Fakülteler birliği. **Fakülte** sözü kelime olarak, yeti, güç, meleke anlamınadır. Terimde ise üniversite dallarından her biridir.

ÜNSİYET Alışılmış, alışıklık. Tanışıklık, arkadaşlık.

ÜNVAN (unvan) Bir kimsenin işlemlerinde kendisini teşhis ettirmek için aldığı isim.

ÜRBANİZM Mimarlığın şehir düzeni ile uğraşan kolu.

ÜRE (t.) Vücutta azotlu maddelerden meydana gelip sidikle dışarı çıkarılan madde.

ÜREMİ (t.) Üre'nin dışarı atılmaması yüzünden kanda birikmesi.

ÜRTİKER (t.) Kurdeşen hastalığı.

ÜS Kara, deniz ve hava birliklerinin faaliyetleri için gerekli ikmâlleri yaptıkları yer.

ÜST HAKKI Diğer bir şahsa taşınmaz mal üzerinde inşaat veya imâlat gibi işlere yetki tanıyan ayni bir haktır. MK. 652, 655, 751.

ÜTİLİTARİST Yararcı. Yararı yaşam ilkesi yapmış olan. bk. **ütilitarizm.**

ÜTİLİTARİZM Yararcılık, faydacılık. Herhangi bir davranış veya eylemin ahlâka uygunluğunun ölçüsünü çoğunluk için yararlı olmada bulan düşünce akımı. **Bentham** ve **J. S. Mill**'in ahlâk ve siyaset öğretisinin «Olabildiğince çok sayıda insanın, olabildiğince çok mutluluğu» temeli. 1. Bir işin doğru olup olmadığını o işteki fayda ile ölçen ahlâk sistemi. 2. Yasa koyucunun, yasayı yaparken kamu yararını gözetmesi gerektiğini öngören nazariye.

ÜTOPİ Toplumsal konularda gerçekleştirilemez olduğu savlanan çarpıcı görünüşlü herhangi bir öneri. Olmayacak tasarı ve düşünce.

ÜTOPİST Gerçekleşmeyecek projeler kuran. Gerçekleşmeyecek düşlerin adamı.

ÜTOPYA İdeal toplum şeklinin düşsel anlatılışı. Başta **Eflâtun** ve **Kampanella** olmak üzere pek çok düşünür asırlar önce bu yolda uğraş vermişlerdir. Genel anlamıyla, bir yazarın kabul ettiği felsefi ilkelere göre

ideal ve eksiksiz bir toplumun düşsel kuruluşudur. bk. ide, ideal.

ÜYE bk. aza.

V

VÂBESTE OLMAK Bağlı olmak bağlı bulunmak.

VACİP bk. ef'ali mükellefin.

VADE 1. Zaman, süre, müddet. Bir işin yapılması için tayin olunan süre. 2. Borçlunun borcunu ödemesi için verilen zaman. Bu, ya akitle verilir ya da yasa ile tanınır. Yasa ile verilen zamana mühlet veya mehil denir.

VADELİ ALIŞVERİŞ Satan veya satın alanın ücreti ve karşılığını tayın etmekle beraber, taahhütlerini belli bir sürenin sonuna bıraktıkları akittir. BK. 504.

VADELİ BORÇ Belli bir zamanda ödenmek üzere yapılmış bir banka kredisidir ki borçlu vadesinde ödemeye davet edilir.

VADE-MECUM Cepte taşınabilecek boyda formül kitabı

VADE SONU Tedavül ve kredi aracı olan bono, poliçe vs. evrakın ödenme tarihi.

VAFTİZ Hıristiyanların inancına göre kutsallama törenlerinden biridir. Hıristiyan çocukların suya sokulması veya üzerlerine su serpilmesi şeklinde yapılır Bu yolda insan arınmış hale gelir. Hıristiyan dinini kabul eden yaşlılarla yeni doğan çocuklar vaftiz edilirler.

VAGİNA (t.) Mehbil, döl yolu. Kadının, erkeklik organını içine alan genital organı.

VAHDANİYET Tanrı birliği.

VAHDET Birlik. Halvet.

VAHDET'İ VÜCUT Allahın varlığında erime anlamına gelen bir tasavvuf terimidir.

VÂHİ Boş, saçma.

VAHİBE RÜCU ŞARTI Bağış yapan kimsenin, bağış ya-

pılanın kendisinden önce ölmesi halinde bağışladığı şeyin kendi mülküne geri dönmesini temin eden akitten doğma şahsi (nisbi) haktır. Bu hak taşınmaz mala ait ise resmi mukavele şeklinde yapılmalıdır. Tapuya şerh verilmekle ayni (mutlak) hak olur. BK. 242.

VAHİDİ FİYAT Tek fiyat. Vahidi kıyasiyi karşılayan iş için tespit edilen fiyat. Vahit, tek, bir demektir.

VAHİM Ağır, korkulu, tehlikeli.

VÂHİME Kuruntu.

VAHİP Hibe eden kimse.

VAHİT Tek, bir.

VAHY (vahiy) Bir fikrin veya buyrugun Tanrı tarafından bir Peygambere duyurulması.

VAİT Söz verme. Belli bir şeyi yapmayı taahhüt.

VAİZ bk. va'z.

VAKA Olay, olup geçen şey. Savaş. Mesele. Roman, öykü, masal gibi anlatı türlerinde konuyu geliştiren olgular.

VAKANÜVİS Tarihi olayları günü gününe kaydeden tarihçi. Osmanlılar devrinde devletçe görevlendirilen tarih yazarı.

VAKF' Bir mülkü kamu yararına sonsuz olarak tahsis etmektir. Kelime anlamı duruş, durma, kımıldamamadır. Malın ya da mülkün satılmamak kaydıyla bir hayır işine bağlanıp bağışlanmasıdır. Türk Medeni Kanunu buna tesis' demiştir. MK. 73-81.

VAKFE Durmak. Durak, durak yeri, duraklama anı bk. Arafat.

VAKF'I FASİD Aslında sahih iken harici şartlar itibarıyla meşru olmayan vakıf.

VAKF'I FUZULİ Sahibinin haberi ve izni olmadan bir malı vakfetmektir. Bu vakf' asıl sahibinin icazetiyle sahih olur.

VAKF'I LÂZIM Bozulması kabil olmayan vakıf.

VAKF'I MARİZ Bir kimsenin ölüm hastalığı içinde yaptığı vakıf. Vasiyet hükmünde sayılır.

VAKF'I MEVKUF Zaman ile tayin edilmiş olan vakıf. Sahih değildir. Çünkü vakıfta sonsuzluk şarttır.

VAKF'I MÜSTESNA İdarenin müdahalesi olmadan mütevelli eliyle yönetilen vakıftır.

VAKF'I MÜŞÂ Müşterek maldaki şayi hissenin vakfedilmesidir.

VAKF'I NEFSETMEK Kendini vermek, varlığını bağlamak.

VAKF'I SAHİH Öz ve nitelik bakımından meşru olan vakıftır.

VAKFİYYE Vakfın mahiyet, sıhhat, şart ve lüzumuna dair hükmü havi hüccet'tir.

VAKIA Vuku bulan, olan, olagelen, olağan. Rastlanan

VAKIF (vakf') bk. **vakf'**.

VÂKIF Haberdar olan. **Vakfeden** kimse.

VÂKIF OLMAK Bilmek, öğrenmek, haberdar olmak.

VALİDE SULTAN Osmanlılarda Padişahın annesi. Protokolda Padişahtan sonra yer alır.

VALÖR Faizin başladığı tarih (Hem borçlu ve hem de alacaklı için).

VALÖRİZASYON Değerlendirme. Bir şeyin değerini tabii olarak yükseltme.

VAMP Filmlerde uğursuz kadın rolü yapan sanatçı

VAMPİR Hortlak. Yarasa. Kan emici yarasa türü.

VANDAL Sanat ve bilim anıtlarını yıkıp döken kimse. Acımasız, hoyrat Oder ve Vistül ırmakları arasında yaşamış, Cermen ve Latin ırkı karışımı bir halk olan Vandallar, Roma'yı ve Atina'yı yağma etmişler ve Afrika'ya kadar uzanmışlardır.

VANDALİZM Güzel şeyleri yağma edip kırıp geçirmek isteğini doğuran bir ruh hali. Vandallık.

VANDETTA Korsikalı'larda öç alma.

VANDÖZ Satıcı tezgâhtar kadın.

VANTRLOK Karnından konuşurmuş gibi ustalık gösteren.

VANTUZ (t.) Deri üzerine yapıştırılan şişe (havası alınarak).

VARAK Yaprak. Kâgıt veya kitap yaprağı Yazılmış kâğıt. İnce yaldız yaprağı.

VARAKA 1. Tek yaprak kâğıt. Yazılmış kâğıt. 2. Hukuki bir hüküm ifade eden bir olayı ispata yarayan yazı. **Resmi varaka**; resmi bir memur tarafından düzenlenmiş olan vesikadır Memurun görevi sebebiyle düzenlediği yazıdır.

VARANT Umumi mağazalara teslim edilen mal karşı-

lığı verilen makbuz senedi veya rehin senedi olup sahibine malı satmak veya rehnetmek hakkını bahşeder. bk. umumi mağazalar, eşyayı temsil eden senetler.

VARDA Gözet, dikkat (Denizcilik terimidir).

VARDİYA Gemide nöbet, sıra. Karakol.

VARESTE Kurtulmuş, uzak, uzak kalmış. «Duruşmadan vareste tutulan: Duruşmaya gelmekten kurtulan».

VÂRİD Akla gelen, akla gelebilen. Gelen, erişen.

VARİS (t.) Damar genişlemesi. Genellikle bacaklarda olur.

VÂRİS Ölüp de mal bırakana ardıl olan. Mirasçı. Miras yiyen. Müteveffanın (ölenin) terekesi kendisine geçen.

VARMA LİMANI Navlun aktine göre yükün boşaltılıp yolculuğun sona erdiği limandır.

VAROLUŞÇULUK (Egzistansiyalizm) Evrende insana yol gösterebilecek tek varlığın gene insan olduğunu kabul eden öğreti. İnsan kendi yolunu kendisi seçerken kişiliğini de kendi yarattığı değerlerle oluşturur. Alman bilgini Martin Heidegger'in ortaya attığı bir düşünce tarzıdır. «Benim üzerinde durmak istediğim sorun, insanın varoluşu değil bütünüyle varlığın varoluşudur».

VAROŞ Şehir dışı mahalle.

VARSAYIM Faraziye, olası görülen, tanıtlanmamış.

VARYANT Kitap ya da yazının nüshaları ya da baskıları arasındaki fark.

VARYASYON Başkalık, değişiklik, çeşitlilik.

VARYOS Ağır çekiç.

VASAT Orta. Ortam. Çevre.

VASATİ Ortalama, orta.

VASATİ MALİYET Maliyet toplamının üretim miktarına taksimiyle bulunan maliyet. Vasati maliyet, mal birimine isabet eden değişen ve değişmeyen masraflardan oluşur.

VASFI MÜMEYYİZ Ayırıcı nitelik

VASIFLANDIRMA (Qualification) Yasaların çatıştığı meselede ilgili müessesenin hangisi olduğunu tayindir.

VASITA (moyen) Eserin husulünde dahli olan şey. Araya girme, aracı. «**Bilvasıta**; vasıta ile, birinin aracılığıyla. **Bilâvasıta**; vasıtasız, aracısız, doğrudan doğruya».

VASITALI ÇEK Aynı banka üzerine çekilmiş olmakla beraber diğer bir şube veya muhabir tarafından ödenmesi hakkında vizeyi ihtiva eden çek. **bk. çek.**

VASITALI VERGİ (dolaylı vergi) Mal alınırken, hizmet yapılırken alınan vergi tipidir. Sigara, içki, tren bileti alınırken ödenen para içinde bu vergiler vardır. **bk. vasıtasız vergi.**

VASITASIZ ÇEK Keşidecinin mevduatını yatırmış olduğu banka şubesi üzerine çektiği çektir. **bk. çek.**

VASITASIZ VERGİ (dolaysız vergi) Mal, mülk, servet sahibi olmak gibi objektif nedenlerle ödenen vergidir. Bina vergisi, arazi vergisi, gelir vergisi gibi. bk. vasıtalı vergi.

VASİ Velâyet altında olmayan küçük ve mahcurların menfaatlerini korumak için sulh mahkemesince tayin edilmiş yasal bir mümessildir. MK. 409, 410.

VÂSİ Geniş, engin.

VASİYET Mal sahibinin ölümünden sonra malları üzerinde iradesine uygun fiili ve hukuki sonuçlar doğuracak tek taraflı ve ölüme bağlı tasarruftur. MK. 449. Genel olarak üç türlüdür. a. **Resmi vasiyet**: Sulh yargıcı veya notere beyanda bulunarak bu memurlarca düzenlenip tasdik edilen vasiyet. MK. 484. b. **El yazısı ile vasiyet**: Vasiyet yapanın kendi el yazısıyla baştan sona kadar yazıp tarih ve imza koyarak düzenlediği vasiyet. MK. 485. c. **Sözlü vasiyet**: Ölüm tehlikesi, sari hastalık, harp hali gibi resmi veya el yazısıyla vasiyetname düzenlemenin mümkün olmadığı hallerde, vasiyetçinin yanındakilere beyanda bulunup onların zabıtla tespit ve imza ile tasdik ettikleri vasiyettir. Vakit geçirilmeden bunun hemen sulh yargıcına verilmesi gerekir. MK. 486. Şahıtler burada zabıt tutmamışlarsa derhal sulh yargıcına başvurup keyfiyeti tarih ve yer bildirmek suretiyle beyan etmeleri gerekir. Yargıcın düzenleyeceği zaptı, şahitler de imzalarlar. MK. 487/son. Vasiyetçi asker ise en az teğmen rüt-

besindeki subay sulh yargıcı yerine aynı işlemi yapar.

VASİYETİ TENFİZ MEMURU Vasiyetname ile tespit edilen ve murisin mirasına ait işleri yapmakla görevli kimsedir. MK. 497

VASİYETNAME Vasiyet tasarruflarını ihtiva eden ve yasal şekline uygun ise hüküm ifade eyleyen irade beyanıdır. bk. vasiyet.

VASLETMEK Bitiştirmek, kavuşturmak.

VASSALLIK Harici egemenlikten mahrum ve haraç vermeye mahkûm devlet için siyasi bir tabiiyettir (bağlılıktır). Ortaçağda görülmüştür.

VATAN (yurt) Bir halkın yüzyıllar boyunca içinde yaşayıp kültürünü oluşturduğu ve bu yolla bayındır kıldığı topraktır. «Bu yer Türkiye'dir. Burada yaşayanlar Türktürler. Türk vatanperverliği ve Türk milliyetçiliği bu memleketin idaresinde mukadderatına müessir ve hakimdir-İsmet İnönü».

VATANDAŞLIK İnsanı devlete bağlayan rabıtanın adı. «Vatan haksız olsa bile ona hak vermelidir-Barrès».

VATİ' Kadına mukarrenet etmektir.

VATİKAN 1929 yılında Papa ile Mussolini arasında imzalanan Latran anlaşmasıyla egemenliği resmileşmiş olan din devletidir. Alanı kırk dört hektardır. Burada yasa Papanın iradesidir. Katolikliğin merkezidir.

VAYSYA bk. Brahmanizm.

VA'Z Din öğütlemek. Hocalar camide, papazlar kilisede dini öğütte bulunurlar. Dini öğüt verene de vaiz' denir. «Ne öğüt verirsen ver, yalnız kısa olsun-Horatios». «Konuşacak zamanı bil; krallara öğüt vermek tehlikelerin en büyüğüdür-Herrick».

VAZ' Koyma, kurma, duruş.

VAZGEÇME Şahsi dava ile şikâyete bağlı davalarda, davacı ve şikâyetçinin vazgeçmesidir ki, bu vazgeçiş sanık hakkındaki kamu davasını ya da şahsi davayı düşürür. TCK. 99, 425, 460, 489. CMUK. 344, 359.

VAZI' Koyan, kuran.

VAZ'I KADİM Bir yerin eskiden beri bulunduğu hal demektir.

VAZIH Açık, aydın, belli, ışıklı.

VAZII KANUN Yasa koyucu, yasa koyan. Bizde T.B.M.M. dir.

VAZ'I YED Bir şeye, bir işe el koymak. El koyana vazi'ülyed' denir.

VAZİ'A TARİKİYLE BEY'İ Bir malın kaça mal olduğunu bildirip ondan noksanına satmaktır.

VAZİFEDAR Görevli memur, görevli.

VAZİFEİ İHMAL Memurun görevini yapmakta ihmal ve terahi (gevşeme ve gayretsizlik) göstermesi veya amirin yasaya göre verdiği emirleri makbûl bir mazeret sebebi olmaksızın yapmamasıdır. Görevin yapılmaması beşeri bir hata, unutma ya da içtihat sonucu değilse o memur suçludur. Kasdi olmayan ihmal cezalandırılmaz. TCK. 230.

VAZİFEİ SUİSTİMAL Memurun görevini yaparken ve görevine dahil işte (yasada yazılı diğer haller dışında) görevini kötüye kullanmasıdır. TCK. 240. Bu madde genel suistimali gösterir. Özel şekillerini (zimmet, ihtilâs, evrakta sahtecilik vs. gibi) yasa ayrıca sayıp göstermiştir.

VAZİFESİZLİK KARARI bk. hüküm, görevsizlik kararı.

VAZİFE VE SALÂHİYET Hangi mahkemelerin hangi tür davaları görebileceğini tayin eden hükümler görevi gösterir Bir davanın hangi yer mahkemesinde görüleceğini tayin eden hükümler yetkiyi gösterir. HUMK. 1-77. CMUK. 1-20.

VAZİ'ÜLYED Bir şeyi fiilen elinde bulunduran, el koyan.

VAZİYET ETMEK El koymak.

VEBÂL Sorumluluk, günah.

VECA Ağrı, sancı.

VECİBE Borç. Ödev. Yapılması gerekli şey.

VECİH Yüz (insan yüzü). Yol. Bakım. (Bu veçhile: Bu yoldan. Her veçhile: Her bakımdan.)

VECİT Kendinden geçme, coşu.

VECİZ Özlü kısa söz.

VECİZE Özdeyiş

VEDALAR Hindistanın en kutsal kıtaplarıdır. Tanrı bilgisi anlamına gelir. Dört kitabı ve bin yirmi sekiz ilâhiyi ihtiva eder.

VEDİ' Saklanması için bırakılan malı kabul eden kimse.

VEDİA Bir kimseye emin bir mahalde saklaması için verilen mal. Hıfz için bir kimseye bırakılan maldır. MK. 463-465, 467-468, 472.

VEFA Sözde sevgide durma. Yetme, ödeme.

VEFA HAKKI Bir kimsenin sattığı taşınmazını mukavelede tayin olunan fiyatla (fiyat tayin olunmamışsa sattığı fiyatla) ve tek taraflı irade beyanıyla geri satın alabilmesi hakkıdır. Şahsi (nisbi) bir haktır. Tapuya şerh verilirse ayni (mutlak) hak olur. MK. 660. BK. 213.

VEFAT Ölüm. «Son uyku mu? Hayır, ölüm son uyanıştır-Scoff».

VEHABİLER Muhammed bin Abdülvehap tarafından Necit'te kurulmuş islam mezhebine mensup olanlara denir. İslamın Kur'an'daki ilkel şeklini canlandırmak amacını güderler. On sekizinci yüzyılda ortaya çıkan bu mezhepte tekkeler, mezar ziyaretleri, Kâbe ziyareti, putperestlik kaldırılmalıdır. Kişi Tanrısına aracısız dua edebilmelidir. Böylece islamiyet boş ve kötü inançlardan kurtulmalıdır.

VEHAMET Tehlikeli olma, ağırlık. Hazım ağırlığı

VEHEN Gevşeklik, kudretsizlik.

VEHHAM Kuruntulu, işkilli.

VEHİM İşkil, kuruntu.

VEHLETEN Birdenbire, ansızın.

VEKÂLET Bir kimsenin başka bir kimseye kendi adına hareket etme hususunda verdiği yetkidir. BK. 386-390, 298, 396.

VEKÂLETİ OLMADAN BAŞKASI HESABINA TASARRUF Bir kimsenin yetkisi bulunmadığı halde diğer bir şahsın işlerine (onun veya kendisinin yararı için) müdahale etmesidir. BK. 410, 411, 414.

VEKÂLETNAME Vekâleti ispatlayan yazılı belge.

VEKAYİ' Hukuki olaylar. Hadiseler, vakıalar.

VEKAYİNAME Bir nevi tarihtir.

VEKİL Kendisine vekâlet verilmiş olan

VEKİL BİŞ' ŞİRA Satın almaya vekil olan.

VEKİL'İ MÜSEHHAR Mahkemeye gelmeyen veya geti-

rilemeyen davalıya yargıç tarafından tayin edilen vekil.

VELÂ Sahipler. Yakınlık. Sahibinin azat ettiğiyle olan ilgisi, onun üzerindeki hakkı.

VELÂDET Doğum.

VELÂYET Küçüklerin ve hacredilmiş çocukların şahıs ve malları üzerinde yasal bakım ve terbiye (eğitim) görevini kolaylaştırmak amacıyla yasanın ana ve babaya tanıdığı hak ve yetkiler. MK. 262, 277.

VELÂYET HAKKI Velinin velâyeti altındaki çocuk üzerindeki mevcut mutlak hakkıdır. Çocuk küçük iken ana ve babasının velâyeti altındadır. Bu hak yasal bir neden olmadıkça ana ve babadan alınamaz. Bu hak mutlak aile haklarındandır. MK. 262-274.

VELÂYETİ HASSA VELÂYETİ AMMEDEN AKVADIR Menfaatlerini idareden aciz kimselerin özel otoriteye tabi tutulması, devlet otoritesine tabi tutulmasına nazaran daha tesirli daha rasyoneldir. Mecelle md. 59. Bu hüküm bugün de geçerlidir.

VELET Doğan çocuk.

VELİ Velâyet hakkına sahip olan (ana baba gibi).

VELUT Verimli. Doğurgan.

VELVELE Gürültü, patırtı, şamata.

VELY Takip etme. Diğerinin arkası sıra gitme.

VELYETMEK Arkasından gelmek, kovalamak.

VENERYEN (t.) Cinsi birleşme ile ilgili.

VENİZOLİST Yunan hükümet adamlarından Venizelos'un (1864-1936) taraflısı Onun kurduğu partiden olan.

VENÜS bk. Afrodit.

VERASET Malların mirasçı tarafından iktisabını temin eden ve öleni mirasçıya bağlayan hukuki vaziyettir

VERBALİZM Fikirden çok kelimeye önem veren bir zihin eğitimi.

VERGİ Kamu giderlerine halkın iştiraki. Yasasız vergi olmaz. «Ölümden ve vergiden kaçılamaz-Haliburton».

VERGİDEN KAÇINMA Yasalara uygun hareketle bir vergi çeşidinden kurtulmaktır. İçkisiz lokanta işletme vergisine tabi olmadığı için içkili lokantayı içkisiz lokantaya çevirmek gibi.

VERGİ MATRAHI Tarh edilecek vergiye esas olacak miktar.

VESAİK Belgeler.

VESAYA Vasiyetler. Öğütler. Ismarlanan şeyler. Tavsiyeler.

VESAYET Küçük ve mahcurların (kaasır'ların) himayesi için özel hukukça düzenlenmiş bir kurumdur. Vesayet daireleri sulh ve asliye hukuk mahkemeleri olup vasi'leri murakabe eder. MK. 346-438.

VESAYET DAİRESİ bk. vesayet.

VESAYET HAKKI Velisi bulunmayan küçüğe tayin edilen vasinin ve on sekiz yaşını bitirmiş olmasına rağmen yasadaki sebeplerden (MK. 355-358) biriyle hacir altına alınmış kimseye tayin edilen vasinin mutlak hakkıdır. Bu hak mutlak aile haklarındandır. MK. 354, 389, 390.

VESAYETİ MÜÇTEMİA Bir kişinin birden çok vasiyetleri.

VESİKA Vusuk'a şayan (itimat edilen) yazıdır İlâm, hüccet gibi. Çoğulu **vesaik**'tir.

VESİKALI POLİÇE Göstermiş olduğu mal üzerinde intifa edene mülkiyet hakkı veya rehin hakkı temin eden vesikalarla beraber tedavül eden poliçedir bk. **poliçe.**

VESATET Aracılık.

VETİRE Süreç.

VETO Bir yetkilinin bir teklife hayır demesi. Kabul etmeme. Hayır.

VETO HAKKI Kabul etmemek, tasdik etmemek, reddetmek hakkıdır.

VEZAİFİ ŞAGİRE Boşalan görevler. Boş kalan görevler.

VEZARET Vezirlik. Osmanlı İmparatorluğunda en büyük rütbe.

VEZİN Tartı, ağırlık. Ölçü (şiirde).

VEZİR'İ ÂZAM Büyük vezir. Paşidah (Halife) adına devletin siyasi, idari, mali ve askeri işlerini çekip çevirmeye memur ve Padişaha karşı sorumlu kimsedir. Vezirlik Abbasi'lerde Abdullah Seffah tarafından kurulmuştur. Birinci Murat buna «âzam» vasfını ilâve etmiştir.

VEZN Tartmak, tartılacak şey. Çoğulu **ezvan**'dır.

VEZNETMEK Tartmak.

VEZNİ Tartılan şey. Çoğulu **vezniyat**'tır.

VİCAHEN Yüzüne karşı, yüz yüze.

VİCAHİ Yüzünde, yüze karşı, yüzlemece.

VİCAHİ HÜKÜM Yüze karşı okunmuş (bildirilmiş) hükümdür. Bunun aksi ise gıyabi hükümdür Kural olarak gıyapta verilen hükümlerin ilgilisine tebliği gerekir. krş. 7201 s. **tebligat kanunu.**

VİCDAN İnsanın içinde olan ve iyiyi kötüden ayırdeden duygu. Bulma, duyma, dalma. Duygu. «İnsanda yıkılmayacak tek şey vicdandır-Fielding.» «Vicdan Tanrının tatlı fısıltısıdır-Young».

VİCO (Giovanni Battista, 1668-1744) Batı'da ilk defa tarih felsefesinin taslağını çizen adamdır Ona göre ulusların evrimi şu üç çağdan geçer: Tanrılar çağı, kahramanlar çağı ve insanlar çağı. «Tarihte ilerleme yoktur Tekrarlama vardır. Evrim düz bir çizgi üzerinde döner durur. Böylece medeniyet aslında dönüp dolaşıp eski yerine gelir. Eskiçağda görülen hareketler ortaçağda da görülür.»

VİDA'A İbza aktinde verilen sermaye. bk. **ibza.**

VİET-KONG 1956 yılında Vietnam'da müstevliye karşı dövüşmeye başlayanlara verilen isim.

VİFÂK Uygunluk. Barış. Geçim, iyi geçim.

VİKAYE Koruma.

VİKAYE ETMEK Korumak, esirgemek.

VİLÂDİ Doğuştan, yaradılıştan.

VİLÂYAT'I SELÂSE Üç vilâyet (il). Osmanlı Devleti zamanında Selânik, Manastır ve Yanya'nın yönetim topluluğunu belirten terim.

VİRAGO Erkek gibi davranan ve giyinen kadın, kız.

VİRMAN 1. Aktarma, nakil. 2. Bankacılıkta bir hesaptan diğerine kayden para nakli.

VİRTÜEL FİYAT Tahmin edilen fiyat.

VİRTÜÖZ Müzik aletlerinden birini büyük bir ustalıkla çalan sanatçı.

VİSAL Kavuşma, buluşma.

VİSKONSÜL Konsolos yardımcısı, konsolos vekili.

VİŞNU bk. **Manu.**

VİTALİTE Canlılık. Canlılarda hayat gücü enerjisi. Hayatiyet.

VİTALİZM Dirimselcilik. Canlı varlıkların kendi özel yaşama yasalarına bağlı olduklarını, bu yasalara göre doğup geliştiklerini ileri süren biyoloji doktrini.

VİVİPARE (t.) Canlı yavru doğuran.

VİYOLA Kemandan biraz büyükçe dört telli saz. Alto da denir.

VİZA Pasaport kâğıtlarının incelenmesi için gösterilmesi.

VİZE Bir işlemi tasdik ettirmek ya da ona kıymet verdirmek için yetkili makamlarca mühürlenmesi ya da parafe edilmesidir.

VİZİTE Bir yeri veya bir kimseyi görmeye gitme. Hekimin hastalarını görmeye gitmesi. Hekime verilen ücret. Ayak teri

VİZİYON Görme, görüş. Hayalet görme.

VİZİYONER Olağanüstü şeyler gördüğünü sanan hayalci Hayaletçi.

VOLİ 1. Sahilden sulara yayılan ve iki taraftan el ile karaya çekilen balık ağlarına voli, bu şekilde ağ ile çevrilmiş sahile genellikle bitişik ve sınırları belli yere de voli yeri denir. 2. Balıkçı kayıklarının balıkları çevirmek için denize ağ döşemeleri

VOLİ YERİ bk. voli.

VOLUNTARİZM bk. iradecilik.

VOYVODA İslav diline ait bir terim. Vali, yönetim memuru, emniyet memuru anlamına gelir.

VUCUBİ EDA Sebebin oluşmasından sonra belli bir zamanda, bir fiili işlemenin ya da bir mal edanın lâzım olması.

VUCUP Bir kimsenin zimmetinin bir borç ile meşgûl olması.

VUCUP EHLİYETİ Medeni haklardan istifade ehliyeti.

VUHÛŞ Vahşiler, yabaniler. Yabani hayvanlar.

VUKU' Alma, yapılma, rastlama, düşme.

VUKUAT Olaylar, olanlar, olgular, vakıalar.

VUKUF Bilmek. Bir şey hakkında bilgisi olup olmadığını anlatan terim.

VUSUL 1. Ulaşma, varma, varış, erme, eriş. 2. Beyanın ulaşması. Mahalli maksuda ulaşma.

VUZUH Açıklık, aydınlık.
VÜCUD Varlık. Ten. Gövde.
VÜCUP Gereklik, gereklilik.
VÜLGARİZE Herkesin anlayabileceği dil veya kılığa sokma.
VÜLGARİZASYON Herkesin anlayacağı kılığa koymak.
VÜLGER Orta malı. Bir üstünlüğü bulunmayan.
VÜRUT Gelme, geliş.
VÜSAT Genişlik, enginlik.
VÜSÛK Geçerlik. Bir yazı veya bir belgeyi tanzim eden kişi veya makamın, şüphe edilmeyecek derecede belli olmasından doğan kıymet ve kuvvet. Böyle bir yazı veya vesikaya kıymet veya kuvvet verdirmek için yapılan işleme tevsık denir.
VÜZERA Vezirler. bk. hassa.

Y

YÂD Hatırlama, hatırda tutma. Anma.
YADERLİK bk. heteronomi.
YADGEREKİRCİLİK (indeterminisme) Gayrı muayyeneyetçilik. Genel olarak dünya olaylarının hürriyet içinde yani hiç bir illete bağlı olmadan cereyan ettiğini kabul eden görüş.
YAĞMA Taşınmaz mal zilyedini veya cüzüm mahallinde olan bir başkasını cebir ve şiddet kullanarak veya şahsen yahut malen büyük bir tehlikeye düşüreceği beyanıyla tehdit ederek o malı teslime veya o malın kendisi tarafından zaptına karşı sükût etmeğe mecbur eylemektir. TCK. 495, 496, 497.
YAHOVA Beni İsrail'in (İsrailoğulları) Allaha verdikleri isim.
YAKİN Tam bilme. Bildiginde şüphe ve tereddüt etmeme.
YAKIN ATIŞ (a.t.) Namlunun uzunluğuna eşit mesafeden yapılan ateşli silah atışı

YAKUP PEYGAMBER İbrahim Peygamberin oğlu. Diğer adı İsrail'dir. Yahudiler (İsrailliler) Yakup Peygamberin soyundan geldiklerine inanırlar. Yakup rüyasında, güneşle güreşerek onu yendikten sonra İsrail adını almıştır.

YALAMUK Orman terimi olarak ibreli ağaçlarda bilhassa çam ve köknarlarda gövde kabuğu ile haşebi arasında bulunan ve ağacın hayatiyetini sağlayan tabakanın kısmen veya tamamen kabukla beraber çıkarılan kısmı. 6831 s.k. 14, 91.

YANILMA Beyanda bulunanın işbu beyanının hakiki anlamını müdrik bulunması halinde onu yapmayacağını farz ve kabul ettiren haldir. Buna esasen yanılma da denir. Yanılma, aktin mahiyetinde, konusunda, kişide, miktarda, saikte ve unsurda olabilir. MK. 116, 451, 459, 499, 935. BK. 23-27. «En büyük yanılma, yanılma diye bir şey tanımamaktır-Caryle». «Hiç yanılmayan, hiç bir iş yapmamış demektir-Edward J. Phelps».

YANKE Amerikalı

YANKESİCİLİK Bir kimsenin gafletinden istifade ederek el çabukluğu ve özel bir maharetle yapılan hırsızlıktır. TCK. 492/7.

YARALAMAK Orman terimi olarak kesici, ezici veya diğer vasıtalarla ağacın yalnız kabuk kısmı ile beraber tabakai haşebiyesinin bünyesini (stürüktürünü) bozan ve dolayısıyla ağacın hayatiyeti üzerinde müessir olan zararlı bir müdahaledir. 6831 s.k. 14, 91.

YARARCI bk **ütilitarist.**

YARARCILIK bk. **ütilitarizm.**

YARGILAMANIN DURMASI (muhakemenin durması) Cezada, koğuşturmanın ve dolayısıyla yargılamanın yapılması bir koşula bağlı tutulmuş olup da (dava açılması için Bakanlığın izin vermesinin gerektiği gibi) bu koşulun gerçekleşmediği görülürse, gerçekleşmesini beklemek üzere verilen karardır. CMUK. 253/4. Derhal beraat kararı verilebilecek hallerde durma kararı verilemez.

YARGILAMA ORGANI bk. **kuvvetlerin ayrılığı.**

YARGITAY Adliye mahkemelerinden verilen karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Üyeleri birinci sınıfa ayrılmış yargıç ve C.S. ları arasından Yargıçlar

ve C.S. ları Yüksek Kurulu tarafından gizli oy ve salt çoğunlukla seçilirler. Hukuk ve Ceza dairelerinden müteşekkildir Hukuk ve Ceza Genel Kurullarıyla, bütün dairelerin birleşmesiyle kurulan Tevhidi İçtihat Genel Kurulu şeklinde çalışma da yaparlar. Anayasa md. 154.

YARI AÇIK CEZAEVİ Dıştan koruma ile görevli personeli bulunmayan fakat firara karşı maniaları (engel) olan cezaevi.

YARI MAMÛL Ormancılık terimi olarak şerit, katrak, devvar, testere ve hızarla imal edilen on cm. den; balta, bıçkı, testere gibi aletlerle el ile imal edilen beş cm. den daha kalın muhtelif boy, genişlik ve kalınlıktaki emvale denir. 6831 s.k. 14, 91

YARI RESMİ Yetkili olmakla beraber bu hususta resmen görevlendirilmemiş kişinin yaptığı açıklamayı bildiren sıfat.

YASAMA ORGANI bk. kuvvetlerin ayrılığı.

YAŞ Hukukta yaş önemli bir konudur. Medeni hukukta; rüşt yaşı, evlenme yaşı, evlat edinme yaşı, kazai rüşt yaşı gibi yaşla ilgili pek çok hüküm mevcuttur. MK. 11, 12, 88, 253-258. Ceza hukukunda sanığın yaşı TCK. 53, 54, 55, 56, 57, 58 ile mağdurun yaşı TCK. 414, 415, 416, 429, 430, 431, 435, 436, 473, 478 cezanın artırılması, eksiltilmesi ve suçun niteliğinin belirlenmesi bakımlarından çok önemlidir. Yaş demek Arapça sinn karşılığıdır. Ayrıca diş anlamına da gelir. Sinn'i temyiz, ayırdetme yaşıdır. Sinn'i vukuf, duraklama yaşıdır. Tahdid'i sinn, yaş haddidir. Sinn'i nâbi, köpek dişi demektir.

YATAKLIK Suç işleyecek şahsı bilerek ona barınacak yer göstermektir. Cürüm sonu elde edilmiş şeyleri bilerek kabul veya saklamak yahut bu işlere tavassut etmekte buraya girer. TCK. 169, 314, 500, 512.

YATIK Orman terimi olarak, her ne suretle olursa olsun kökünden ayrılmak suretiyle kökle alâka ve rabıtası kalmayan ağaçlara denir.

YATIRIM Tasarrufun üretime tahsisi demektir.

YAVE Saçma. Saçma söz.

YAYLAK Bir veya birkaç köy veya kasaba ahalisinin, yazın hayvanları ile birlikte çıkıp sıcaklarda yazı geçirmek ve hayvanlarını otlatmak vesair suretle yarar-

lanmak için evveli bilinmeyen zamandan beri bu işlere tahsis olunmuş mürtefi (yüksek) yerlerdir

YAZILI EMİR Yargıtayca tetkik edilmeden kesinleşmiş karar ve hükümlerin yasaya aykırı olmaları halinde Adalet Bakanının Yargıtay Başsavcısına, Yargıtaya müracaat ile kararı bozdurması için verdiği emirdir. CMUK. 343.

YAZILI HUKUK Yasalarda ifade olunan kurallardır. Yazılı hukukun zıddı, örf ve âdet hukukudur ve yazılı hukuk kadar geçerlidir. Örf ve âdete dayanan yazılı olmayan hukuk geçerliliğini yazılı hukuktan alır.

YAZILI YARGILAMA USULÜ bk. **adi usulü muhakeme.**

YED El, kudret, güç. Yardım, vasıta, mülk. Elde bulundurmak, zilyedlik.

YEDDİEMİN Kendisine itimat edildiğinden mal ve benzeri şeyler teslim olunan kimse. MK. 746/1. BK. 91, 471. TTK. 324, 790, 793, 1103.

YEDEK HUKUK KAİDELERİ İki tarafın akitte (mukavelede) bir nokta hakkında özel bir hâl tarzı kabul ve tespit etmemiş oldukları takdirde uygulanan kurallardır. Bunun aksi emredici hukuk kaidesidir.

YEİS Ümitsizlik, meyusluk.

YEKNESAK Tek örnekli, tek düzenli, tek biçimli.

YEKSAN Müsavi, eşit, bir, tek. **Hak' ile yeksan,** toprakla bir demektir.

YEMİN 1. **Şahidin yemini:** Söylediği veya söyleyeceği sözlerin doğruluğunu yasaların gösterdiği ifadelerle tasdik etmektir. Ceza mahkemesinde (...dosdoğru söyleyeceğime yemin ederim), hukuk mahkemesinde ise (...söylediklerimin doğruluğuna yemin ediyorum) denir. Cezada namus ve vicdan üzerine, hukukta Allah ve namus üzerine yemin edilir. CMUK. 52, 72. HUMK. 264, 339. 2. **Kat'i yemin:** İddiasını mahkemeye getirdiği delillerle ispat edemeyen tarafın (davacının) hasmına yargıç huzurunda teklif ettiği yemindir. Böylece davacı, hasmını kendi davasının yargıcı durumuna sokmuş olur. Davalı kendisine teklif edilen yemini eda ederse (örneğin, davacının iddia ettiği şekilde ona bir borcu olmadığına yemin ederse) dava

red olunur. Davacı davasını kaybeder. HUMK. 344-354.

3. Resen verilen yemin · Mevcut delillerin durumu karşısında hüküm vermek için yargıcın kanaatını takviye bakımından taraflardan birine verdiği yemindir. Bu yemin taraflardan delili daha çok kuvvetli olana verilir. Şayet tarafların delilleri kuvvetçe eşit ise hiç bir tarafa yemin verilmez ve gene dava red olunur. Bu yemine **mütemmim yemin** (tamamlayıcı yemin) de denir. HUMK. 355-362. «Yemine bakılıp insana inanılmaz, insana bakılıp yemine inanılır».

YEMİNDEN İMTİNA Kendisine yemin teklif olunan tarafın bunu yerine getirmemesidir Böylece davayı kaybetmiş olur. HUMK. 339.

YEMİNİ RED Kendisine yemin teklif olunan tarafın, yemini karşı tarafın icra etmesini istemesidir. Böylece karşı tarafı kendi davasının yargıcı durumuna sokmuş olur. HUMK. 347.

YENİÇERİ Osmanlı Devletinde **Orhan Gazi** tarafından kurulan ve İkinci Mahmud tarafından da **Nizam'ı Cedit'in** kurulmasıyla kaldırılan piyade askeri. Çok yararlı hizmetler gören bu teşkilât sonradan devlete güçlükler çıkarmıştır.

YENİ DOĞMUŞ ÇOCUK Doğmakta olan veya henüz doğmuş bulunan çocuktur. TCK. 453.

YENİ EMPRESYONİZM bk. **resim sanatında okullar.**

YENİLEME (tecdit) Yeni bir borç tesisi suretiyle eski borcun ortadan kaldırılmasıdır. BK. 114.

YENİLİK DOĞURAN DAVA Yenilik doğuran hakların mahkeme yoluyla dermeyanına ait davadır. Yenilik doğuran hakkın, hak sahibinin tek taraflı bir irade beyanıyla bir hukuki durum meydana getirmesidir. bk. **yenilik doğuran haklar.**

YENİLİK DOĞURAN HAKLAR (inşai haklar) Tek kişinin, irade beyanıyla bir hukuki vaziyeti tek taraflı olarak meydana getirmesine, değiştirmesine veya ortadan kaldırmasına yarayan haktır. Alman hukuk nazariyatı tarafından yaratılmış olup gördükleri işin niteliğine nazaran üçe ayrılır. **1. Kurucu yenilik doğuran haklar:** Bir şahsın tek taraflı irade beyanıyla yeni bir hukuki vaziyet meydana getirmesine yarayan haktır. İcabın kabülü gibi. BK. 4, 5, 6. **2. Değiştirici yeni-**

lik doğuran haklar: Bir tarafın mevcut hukuki vaziyeti sırf kendi iradesiyle değiştirmesine yarayan haktır. Borçlunun ödemede gecikmesi halinde alacaklının ödemeyi istemekten vazgeçip onun yerine tazminat istemesi gibi BK. 106/II. 3. Bozucu yenilik doğuran haklar: Bir tarafın mevcut hukuki vaziyete tek taraflı irade beyanıyla nihayet vermesi hakkıdır. Rızadaki fesat sebebiyle akitle bağlı olmadığını karşı tarafa tebliğ hakkı gibi. BK. 31.

YERSU Yerin ve suyun koruyucusu anlamına gelen, eski Türklerdeki Tanrının adı.

YESAR Kolaylıkla geçinecek hâlde olma. Zengin olma.

YESİR Az. (Gabni yesir: Az aldanmak).

YEŞİL OY bk. oy.

YETÂMA (eytâma) Yetim kız çocuklar.

YETİM Bulûğa ermemiş ve babasız (babasının kim olduğu belli, fakat ölmüş) erkek çocuktur. Bu durumdaki kız çocuğuna yetime denir. Yetim erkek çocuklara eytâm, yetim kız çocuklara da eytâma denir. Genellikle günlük konuşmalarda anasız ve babasız çocuklara yetim denmektedir.

YETİME bk. yetim.

YETKİ bk. vazifesizlik.

YETKİLİ MAHKEME bk. selâhiyetli mahkeme.

YEVM Gün. Eyyam ise günler demektir.

YEVMİ Gün ile ilgili, güne mahsus. Günlük, gündelik.

YEVMİYE DEFTERİ Kaydı gereken evrakın tarih sırasıyla ve madde halinde tertipli olarak yazıldığı defter. Bu defterler yeni yıl Ocak ayının sonuna kadar noterlere «görülmüştür» şeklinde tasdik ettirilir. TTK. 66, 70, 71, 111-114.

YEVMİYELİ PERSONEL Devlet kamu hizmetlerinin temel nitelikte olmayan işlerinde, bedenen belirli ve geçici süre için gündelikle çalıştırılan kişidir. 657 s.k. 4.

YIRTMA Orman terimi olarak, pedavra, hartama tabirlerinin bazı yörelerimizdeki adıdır. 6831 s.k. 14, 91. bk. pedavra, hartama.

YOBAZ Gerçek bir mantık ve fikir tartışmasına yanaşmayan kimse. Herhangi bir inanç ve akidede müsamaha ve münakaşa kabul etmeyen. Dini taassubu,

başkalarını rahatsız edecek derecede ileri götüren sataşkan ve kaba sofu.

YOGİ Hindistan'daki çilecilere verilen ad. Yoga sistemini uygulayarak hikmete ulaşmış oldukları inancında bulunanlar. Yoga, bir Hint felsefe sistemidir. Bu yola girenler tam bir dalgınlık ve hareketsizlik içinde (çilecilikle) istediklerine erecekleri inancındadırlar.

YOKSULLUK NAFAKASI Boşanma halinde yoksul düşecek tarafa, diğerinin bir sene süreyle ve mahkemenin takdir ettiği miktar üzerinden ödemeye mecbur olduğu nafakadır. MK. 144.

YOL KESMEK Cebir ve şiddet göstermek suretiyle yol kesip mal aleyhine işlenen cürüm suçudur. TCK. 497.

YOLCU Şoför, sürücü ve bunların yardımcılarından başka araç içinde bulunan kişilerdir. Kry. Tr. Tüzüğü md. 2. «Yolculuk ederken gözlerini yanına almayı unutma-A.B. Alcoff». TTK. 1119-1132.

YOLCULUK ÜZERİNE ÇARTER bk. çarter mukavelesi.

YORUM bk. tefsir.

YUNUS PEYGAMBER Kutsal kitaplarda adı yazılıdır. Asur devletinin başkenti Ninova'da zevk ve safa içinde yüzen halkı uyarmak için Tanrı tarafından yollanmış, Yunus Peygamberi dinlemeyen halk büyük bir kasırga sonucu mahvolurken Yunus Peygamberin Tanrıya yalvarmasıyla halk kurtulmuştur.

YURTLUK VE OCAKLIK bk. has.

YÜCE DİVAN Yargıtay Başkanının başkanlığında Ceza Daireler Kurulu Başkanı ile Ceza Daireleri Başkanlarından kurulur. C. Başsavcısı veya vekili savcılık görevini yapar. Cumhurbaşkanını, Bakanları, Yüksek Mahkeme Başkan ve üyelerini, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Başkan ve Üyelerini, Cumhuriyet Başsavcısını ve vekilini, Yüksek Mahkemeler Başsavcılarını görevleriyle ilgili eylemlerine ait suçlarından dolayı yargılarlar. Anayasa md. 148.

YÜKSEK SEÇİM KURULU Seçimlerin düzen içinde yapılması, seçimle ilgili bütün şikâyet ve itirazları inceleyip kesin hükme bağlaması için yedi asil ve dört yedek üyeden kurulmuştur. Üyelerin altısı Yargıtaydan, beşi Danıştaydan kendi üyeleri arasından gizli oy ve salt çoğunlukla seçilir. Üyeler kendi aralarından

bir başkan ve bir başkan yardımcısı seçerler. Yargıtay ve Danıştaydan seçilenler arasından ad çekme suretiyle ikişer yedek üye ayrılır. Başkan ve vekili bu ad çekmeye girmezler. Anayasa md. 79

YÜRÜRLÜK Yasaların hüküm ifade ettiği zaman

YÜRÜTME ORGANI bk. kuvvetlerin ayrılığı.

Z

ZAAF Havas veya azadan birisinin görevini gereği gibi yapamayacak hale gelmesidir. TCK. 456/2. **Havas;** hasseler, duyular demektir. Görme, işitme, tatma, koklama, dokunma duyuları gibi. **Aza ise;** vücudun uzuvları (organları) olup el, ayak, kol, bacak, göz, burun, kulak, iç organlar vs. dir. **Azâ** kelimesinin anlamı da, ölüm karşısında sabır ve tahammüldür.

ZAAMET Düşmanla savaşmak veya buna hazır olmak karşılığında miri arazi hasılatının ehil olanlara tahsisi dolayısıyla ortaya çıkmış bir kurumdur. Yıllık geliri yirmi bin akçedir. bk. **timar.**

ZABITA 1. Bir bahse ait kurallar. 2. Şehir güvenliğini sağlamakla görevli bulunan idare, polis.

ZABITA'İ MANİA Men edici zabıta. Suçluların önünü almak için yapılan çalışmalardır.

ZABITNAME Resmi bir memur önünde cereyan eden işlemleri tespit ve tevsik etmek üzere tutulan (zabıt) vesikasıdır.

ZÂD Erzak, yenilip içilecek şeyler. **Zevâd,** azık stoku demektir.

ZADEGÂN Belirli ve ünlü aileler topluluğu. Soylular takımı.

ZAFİYET Arıklık, zayıflık

ZÂHİD Kuru sofu, medreseci. Tarikat ve tasavvuf düşmanı.

ZAHİP OLMAK Sanıya düşmek.

ZAHİR 1. Görünen, meydana çıkan. 2. Yardımcı, arka.

ZAHİR OLMAK Yardım etmek, elinden tutmak, desteklemek.

ZÂHİREN Görünürde, görünüşe bakılırsa.

ZÂHİRÎ Görünen, görünürdeki, dış. Sözde.

ZAHİTLİK Dinin yasakladığı şeylerden sakınma ve buyruklarına titizlikle uyma isteyen ruhi bir tutum. İslamda buna ittika derler.

ZAİD Artan, fazla. Gereksiz.

ZÂİL Zeval bulan, yokolan. Baki kalmayan

ZÂİL OLMAK Yokolmak, ortadan kalkmak, savulmak geçmek.

ZAİM Kefil anlamınadır.

ZAİT Gereksiz. Artı (matematikte).

ZAM Artırma, katma, ekleme.

ZAMAN Tazminat. Bir şey misliyattan ise mislinin, kıymiyattan ise kıymetinin (parasının) verilmesidir.

ZAMAN ALTINA ALMAK Ödemeyi sağlamak yerine koymayı sağlamak.

ZAMANAŞIMI (müruruzaman) Bir hakkın kazanılması veya kaybedilmesi için yasada gösterilen sürenin geçmesidir. **1. İktisap zamanaşımı:** Mülkiyetin ve bazı ayni hakların kazanılmasını sağlayan zamanaşımıdır. MK. 639, 701. **2. Talep ve dava zamanaşımı:** Bir talep veya dava hakkının yasada belirtilen süre içinde kullanılmamasıyla hakkın kaybedilmesini doğuran zamanaşımıdır. BK. 125, 126. Yargıç bu zamanaşımını kendiliğinden nazara alamaz. Taraflardan ilgili olanın ileri sürmesi gerekir. Bu sebeple def'idir. **3. Zamanaşımının tatili (durması):** Hukukta zamanaşımının işlemesine mani sayılan hallerde zamanaşımının duracağını, mani kalkınca zamanaşımının kaldığı yerden yeniden işlemeye başlayacağını gösterir. Zamanaşımının durduğu âna kadar işleyen müddet yanmaz. Sonradan işlemeye başlayan müddete ilâve edilir. BK. 132. **4. Zamanaşımının kesilmesi (kat'ı):** Hukukta işlemiş zamanaşımını kesen halin doğumu ile, işlemiş müddetin tamamen yandığını, zamanaşımının yeniden başlayacağını gösterir. BK. 133. **5. Sukûtu hak müddeti:** Hakkı düşüren müddettir. Bir hakkın belli müddet içinde kullanılmaması halinde artık o hakkı ortadan kaldıran müddettir. MK. 129/2,

242, 251, 293, 294, 296, 493. **Sukûtu hak müddetini** yargıç resen (kendiliğinden) nazara alır. Taraflardan birinin ileri sürmesi gerekmez. Bu nedenle davada bir def'i değil bir itiraz teşkil eder. Talep ve dava zamanaşımında hak baki kalır, fakat dava hakkı ortadan kalkar. Sukutu hak müddetinde ise bizzat hakkın kendisi de ortadan kalkar. **6. Dava zamanaşımı**: Cezada kamu davasını gerektiren suçun işlendiği günden itibaren davanın kesin sonuca bağlanması için yasanın koyduğu süredir. Bu sürenin dolmasıyla (dava zamanaşımı yönünden) kamu davası ortadan kalkar. TCK. 102-105, 116, 117. **7. Ceza zamanaşımı**: Bir suçtan ötürü verilip kesinleşmiş cezanın yasada yazılı süre içinde yerine getirilememesiyle cezanın zamanaşımına uğraması hali. TCK. 112. **8. Zamanaşımının kesilmesi**: Cezada zamanaşımı devam ederken bir olayın ortaya çıkması üzerine bu tarihe kadar geçen sürenin tamamen yok sayılıp zamanaşımının baştan ve yeniden başlamasını gerektiren haldir. TCK. 106, 114. **9. Zamanaşımının tatili**: Zamanaşımının durmasıdır. Başlangıçta mevcut olan bir hâl dolayısıyla zamanaşımının cereyan etmeyip durması veya zamanaşımı devam ederken ortaya çıkan bir halin bu cereyanı durdurması ve onun bertaraf edilmesi üzerine zamanaşımının yine işlemeye devam etmesidir. Böylece durma sebebinin devamı müddetince geçen süre, zamanaşımının hesabında nazara alınmaz. TCK. 107. **10. Sukûtu hak müddeti**: Hakkı düşüren müddettir Cezada bir hakkın yasanın koyduğu süre içinde kullanılmaması halinde tamamen o hakkın ortadan kalkması sonucunu doğuran süredir. Yargıç bunu resen nazara alır. TCK. 108, 111.

ZAMANAŞIMI DEF'İ bk. def'i.

ZAMANAŞIMININ KESİLMESİ (kat'ı) bk. zamanaşımı.

ZAMANAŞIMININ TATİLİ (durması) bk. zamanaşımı.

ZAMAN ÜZERİNE ÇARTER bk. çarter mukavelesi.

ZAMİMETEN Ek olarak, ulama olarak, üstelik bir de...

ZAMİN Bir şeyi tazmin eden, ödemeyi üzerine alan. Kefil.

ZANGOÇ Kilise hademesi.

ZARAR Bir malın değerinde malikinin isteği hilafına

vaki eksilmedir. «Def'i mefasit, celbi menafiden evlâdır: Bir zarara mani olmaya çalışan kimse, bir menfaati temin etmeye çalışana tercih edilir. Mecelle md 30». BK. 41, TTK. 169-171, 251-253, 362, 369, 393, 488, 870.

ZARARA KARŞI SİGORTA Vukua gelecek hasarın kendisine vereceği maddi kayıplara karşı sigortalıyı koruyan sigorta çeşididir.

ZARAR DİDE Zarar gören.

ZARARI MADDİ Maddi tazminatı gerektiren zarar. **bk. tazminat.**

ZARARI MANEVİ Manevi tazminatı gerektiren zarar. **bk. tazminat.**

ZARARLI AĞAÇÇIK Orman terimi olarak, ağaçlarda tabii gelişmeyi sağlayacak olan ve ana ağaçlardan dökülen tohumların yetişme alanı bulunan toprakla temasını önleyen ve dolayısıyla intaca (doğurmaya) mani olan ve bu suretle yeniden yetişmeye imkân vermeyen veya intaç eden (doğuran) tohumların kâfi derecede ışıklanmalarını engelleyerek büyümelerini zorlaştıran ve ormanda bulunan ağaçlara kök rekabetiyle zararları dokunan küçük ağaçlardır (**ağaççıklar**).

ZARAR VERMEK Bir malın kıymetini bozacak şekil ve surette işlemlerde bulunmaktır. «Zarar ve mukabele bizzarar yoktur: Zarara uğrayanın intikam hissiyle diğerine karşılık zarar vermesi yasaktır. Mecelle md. 19».

ZARURET 1. Zor, zorunluluk. Kaçınılmazlık. Sıkıntı, yoksulluk. 2. Memnu olan şeyin yapılmasını mübah kılan özür. **bk. ıztırar.**

ZARURET HALİ Bir şahsın vukuu muhakkak ve mühim bir tehlikeden kendisini veya başkasını yahut kendisinin veya başkasının bir hak ve menfaatını zarardan kurtarmayı caiz kılan haldir. MK. 677. BK. 52/2. TCK. 49, 50. **bk. ıztırar.**

ZÂTİ Taşıyana mahsus, sahibine has, şahsi. Özlük, kişilik.

ZATİ HAYZ Hayz (ay'başı) gören kadın

ZATİ LEBEN Memesinde süt olan kadın.

ZAVİYE Küçük tekke. Bir sofinin ibadet için çekildiği sessiz yer. Köşe, bucak.

ZÂYİ Ziyanda olan. Boşa giden.

ZEAMET bk. has.

ZEBANET Söylenen, söylenegelen. Zeban, dil demektir.

ZEBÛN Zayıf, güçsüz.

ZECİR Hukuk kavramının yaptırma gücünü teşkil eden haklı zorlama. Cebir ve kuvvet kullanarak sonuç elde etme.

ZECREN Zorla, zorluyarak.

ZECRİ Zorlayıcı.

ZEFİR Soluk verme.

ZEHİR Vücudu zehirlemek suretiyle öldüren madde. TCK. 449/3.

ZEKÂ Zihin keskinliği, çabuk anlama. «Zekâ, dünyayı yöneten tek şeydir-Emerson».

ZEKÂT İslamın beş şartından biri olup bazı mallardan alınan ve sekiz grup kişiye verilmesi gereken vergidir. Zekât vergisine tabi mallar şunlardır: 1. Tarla ürünü olup gıda olarak kullanılabilen mallar. 2. Üzüm ve hurma ürünü. 3. Deve, sığır, koyun ve keçi. 4. Altın ve gümüş. 5. Tüccar eşyası. Zekâtın dağıtılacağı sekiz grupta şunlardır: 1. Fakirler. 2. Muhtaçlar. 3. Kalpleri telif edilenler (islamın yararına çalışan yabancılar). 4. Zekât tahsildarları. 5. Köleler. 6. Borçlular. 7. Allah uğruna. 8. Yol parası veremeyen aciz yolcular. Zekât, esaslı ihtiyaç ve borçlarından sonra iki yüz dirhem gümüş veya yirmi miskal altın ya da bunlar değerinde malı olan hür ve yükümlü müslümanların yıldan yıla mallarının kırkta birini ayırarak fakir ve muhtaç müslümanlara vermelerinden ibaret mali bir ibadettir. Zekâta sadaka da denir.

ZELİL Aşağılaşmış, alçak, hor, hakir.

ZEMBİLLİ ALİ EFENDİ (1455-1525) Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman devirlerinde Şeyhülislamlık yapmış ünlü bilgin ve devlet adamı.

ZEMZEM Kâbe yakınındaki kutsal su. Hazreti İbrahim tarafından bulunmuştur. Cennetten akan suyun bir kolu kabul edilir.

ZEND Zerdüşt dininin kutsal kitabı Avesta'nın Farsçaya (Pehleviceye) çevrilerek yapılmış bir yorumudur. Zend Avesta, Avesta'nın yorumu demektir. Parsi'lerin

kısaca Avesta dedikleri bu eser onların kutsal kitaplarıyla dini törenlerinden söz eder. Parsi geleneklerine göre bugünkü Avesta, İran Zerdüştlerinin sahip bulundukları dini edebiyatın ancak bir parçasıdır. Bir söylenti, Zerdüşt'ün beheri yüz bin mısradan ibaret ve yirmi kitap tutan eserini bın iki yüz veya on iki bin inek derisi üzerine yazdığını doğrulamaktır. İskender, Persepolis Kral Arşivini yaktırırken bunları da yoketmiştir. M.Ö. 330 yılında Yunanlıların İran'ı terketmeleri üzerine, Zerdüşt rahipleri bu büyük eserin parçalarını dikkatle biraraya getirerek bugün kullanılmakta olan Avesta'yı ortaya çıkarmışlardır.

ZEND AVESTA Avesta'nın yorumu. bk. Zend.

ZENON bk. stoisizm.

ZERÂRİ Zürriyetin çoğulu olup zevceler ve çocuklar demektir.

ZERDÜŞT (Zoroastre, 650-583) Milâttan önce altıncı yüzyılda tek Tanrıcı bir dini İran'da yerleştiren din kurucusudur. Kendisinin özel hayatı hakkında hiç bir bilgi yoktur. Kurduğu dine; Mazdeki, Zerdüşt, Saratustra dini dendiği gibi batı dillerinde Zoroastrim de denir. Sistemi iyilik ve kötülük inancına dayanır. bk. Zerdüştlük, Zend.

ZERDÜŞTLÜK Zerdüşt tarafından kurulmuş ve İran'da bir ara devlet dini niteliği taşımış dindir. Kutsal kitabı Zend Avesta'dır. Hürmüz iyilik, Ehrimen kötülük Tanrısıdır. Zend Avesta sonsuz olarak savaş halinde bulunan bu iki ilke üzerinde durur. Zerdüşt'ün üç buyruğu vardır. Bunlar iyi düşünce, iyi söz ve iyi harekettir. Bu dine darbeyi Büyük İskender vurmuştur. İskender'den sonra din vilayetlerde tutunmuş fakat islamların İran'ı işgali neticesi Mütevekkil ile halefleri bu din mensuplarına karşı işkenceye başlayınca Zerdüştlerden bir kısmı Hindistan'a göçederek Mecusi denen zümreyi teşkil etmişlerdir. İran'da kalanlara da Parsi denmiştir. bk. Zend.

ZER'ETMEK Toprağa tohum saçmak, ekmek.

ZER'İ Arşınla ölçülen şey.

ZERİ Araya giren, şefaatçı.

ZERİK Eski İran'da Dariüs (521-485) devrinde bastırılmış altın para.

ZER'İYYAT Ekim, ekin.

ZEUS Olimp dağının zirvesinde oturan en güçlü Tanrı. Yunan mitolojisinde yer ve gökyüzünün hakimidir.

ZEVAHİR Görünüş, görünen şeyler. Coşkun denizler, çiçekler.

ZEVAL İnme, sona erme. Güneşin tepede oluş vakti Düşkünlük, çöküntü, ortadan kalkma, yokolma.

ZEVAT Kişiler, kimseler.

ZEVC Koca, eş. Çoğulu **ezvaç**'tır.

ZEVCE Karı, eş. Çoğulu **zevcat**'tır.

ZEVCEYN Karı-koca demektir.

ZEVİL ENSAR Akrabalar anlamınadır. «Akrabalar, yaşamasını ve ölecek zamanı bilmeyen insanlardır-Oscar Wilde».

ZEVİL ERHAM (zevül erham) Feraiz'de ölüye akrabalığı olan fakat belli payı olmayan ve asabe'den bulunmayan kimsedir. Muris'e bir kadın vasıtasıyla kan hısımı olanlar veya bir erkek vasıtasıyla kan hısımı oldukları halde **eshabül feraiz** veya **asabe**'den sayılmayan kadınlardır.

ZEVÜL FERAİZ bk. **eshabül feraiz.**

ZEYİL (zeyl) Ekleme, ulama, ek. Bir nesnenin devamı, alt tarafı.

ZIIF İki kat.

ZIMAR Kendisinden istifade olunamayan mal

ZIMMİ İslam hükümetinin tabiyetini kabul etmiş gayrimüslim (müslüman olmayan) kişi. bk. **cizye.**

ZIMN İç taraf. Maksat. Dolayısıyla.

ZIMNEN Kaplıca, üstü kapalı, alttan alta. Çıtlatarak, dolayısıyla.

ZIMNINDA Sebebiyle, için. (Bir iş zımnında: Bir iş sebebiyle, bir iş için).

ZIMNİ Açıktan olmayarak, dolayısıyla anlatım.

ZIMNİ İRADE BEYANI İradenin söz yerine yapıcı bir hareketle anlatılması. Sükût kaideten kabul sayılmaz. BK. na göre bir kimse kendisine verilecek işlerin kabul edileceğini ilân etmişse derhal reddetmediği teklifleri kabul etmiş sayılır. Satın aldığı malın kusurlarını alıcı derhal bildirmediği takdirde ayıba razı olmuş sayılır. Mukavele hükümlerinin bozulduğuna

vakıf olduğu halde buna ses çıkarmayan taraf bu bozukluga razı olmuş sayılır. bk. irade beyanı.

ZINDIK 1. Tanrıya, ahirete inanmayan. 2. Nikâhı memnu kadının mübah olduğuna inanan.

ZIRAR Zarara zararla mukabele. Karşılık zarar verme.

ZIRNIK Kuvvetli bir zehir olan Arsenik'in halk arasındaki adıdır.

ZİFAF Karıyı kocasına teslim. Gerdeğe girmek. Gelin ve güveyin yalnız birarada olmaları.

ZİHAP Gitme.

ZİHNİ TAKYİD bk. muvazaa.

Zİ'KIYMET Değerli, kıymetli. Değeri yüksek olan.

ZİKRETMEK Anmak. İyilikle, överek anmak. Tanrı ismini anarak gerçeğe doğru yönelme. Zikr' anma, hatıra getirme demektir.

ZİLLET Alçaklık, aşağılık.

ZİLYET Bir şeyi fiilen elinde bulunduran, kullanan veya onun üzerinde alâkasını gösteren tasarrufu ile durumu sabit olan. MK. 900, 906, 907, 908.

ZİLYETLİK Bir şey üzerindeki fiili egemenlik. Taşınır malda zilyetlik mülkiyete karine teşkil eder. MK. 898. Taşınır malın mülkiyetinin intikali için kural olarak malın teslimi (zilyetliğin nakli) gerekir. MK. 687. Taşınmaz rehni de böyle tesis olunur. MK. 853/1. Yalnız taşınır malını başkasına rehin veren ve teslim eden (yani zilyetliğini nakleden) malikin bu mal üzerindeki zilyetliği kaybolmaz. Malikin zilyetliği asli zilyetliktir. Rehin hakkı sahibinin zilyetliği ise fer'i zilyetliktir. MK. 888. Zilyetlik MK. da ayni hak niteliğinde değilse de gerek fiilen ve gerek hukuken zilyetlik davaları ile himayeye mazhar olduğundan aynî hakka benzer sonuçları vardır. MK. 894.

ZİMANDAR Baştaki. İşin başındaki.

ZİMETHAL O işle ilgili olan. O işe karışmış, bulaşmış.

ZİMMET 1. Borç, verecek. 2. Görevi dolayısıyla tahsile veya muhafaza altında bulundurmaya yetkili kimsenin para veya bu hükümdeki şeyi kendisinin veya başkasının yararına mal edinmesi ya da zimmetine geçirmesi suçudur. Memur suçudur. TCK. 202. Eski hukukumuzda zimmet bir vasıftır. İnsan onunla menfaat ve mazarratına ehil olur. Kelime anlamı koruma, sahip çık-

ma, borçtur. **Beraatı zimmet**; bir suçtan, bir borçtan temize çıkmak, kurtulmaktır. **Ehl'i zimmet**; islam devleti uyruğu olan hıristiyandır.

ZİNA Kelime anlamı, kadın ile erkeğin yasa dışı çiftleşmeleridir. İki türlüdür. **a. Erkeğin zinası**: Evli bir erkeğin başkasıyla, evli olmayan bir kadınla karı-koca gibi yaşamasıdır. Burada şikâyet hakkı zina eden erkeğin karısına aittir. TCK. 441. **b. Kadının zinası**: Evli bir kadının herhangi bir erkekle birleşmesidir. Şikâyet hakkı bu kadının kocasına aittir. TCK. 440.

ZİNCİRLEME BANKACILIK Birkaç bankanın biraraya gelerek çalışma şekil ve yollarını tayin edip kontrol yetkisini, birliğe dahil bankalardan en çok yüksek hisse senedi sahibine verdikleri bankacılık şekli.

ZİRÂ' Arşın'a denir. Çoğulu ezru' veya ziraat'tır. Kelime anlamı dirsekten orta parmağa kadar olan uzunluktur.

ZİRAİ İŞLETME Toprak ve tabiat unsurlarının hakim olduğu tarımsal faaliyetteki üretim teşekküllerine denir.

ZİRAİ SİGORTA Tarıma ait alet, hayvan, ürün vesaireyi zarara karşı temin eden sigorta çeşididir. TTK. 1316-1319.

ZİRÛH Ruh sahibi, canlı.

ZİR'Ü ZEBER ETMEK Darmadağın etmek, altüst etmek.

ZİYÂ Taşınmaz malı kaybetmek.

ZODRUGA Bazı Balkan ülkelerinde rastlanan büyük aile tipi. Aile içindeki en yaşlı erkek veya kadın, aile şefidir. Zodrugalar kırk ile seksen kişiyi kapsayan ve dört kuşağı içine alan topluluklardır. Bunlar her zaman aynı çatı altında yaşamamakla beraber aynı ekonomik düzene bağlıdırlar.

ZOLOTA Osmanlı İmparatorluğu zamanında ülkede geçen bir Leh parası.

ZOOLATRİ Hayvana tapınma.

ZOOTEKNİ Hayvan yetiştirme tekniği

ZORALIM bk. **müsadere.**

ZOROASTRİZM bk. **Zerdüşt, Zerdüştlük.**

ZUHUR Meydana çıkma, baş gösterme. Görünme, türeme. Çıkma.

ZUHURAT Umulmadığı halde meydana gelen şeyler. Rastlayış.

ZULM Eziyet, haksızlık, zulüm.

ZULM DİDE Zulüm goren, eziyet edilen, haksızlığa uğrayan.

ZULÛM bk. zulm. «Yasaların bittiği yerde başlayan şeydir-Lord Chatham».

ZÛM Zannetme. Sanma.

ZÜBDE Özet, öz.

ZÜHUL Yanılma, sürçme. Yanlışlık. «En büyük yanlışlık, yanlışlık diye bir şey tanımamaktır-Carlye».

ZÜRRA Çiftçi, çiftçiler. Ekinci.

ZÜRRİYET Döl, döş, nesil. «Çocukları iyi yapmanın en iyi yolu onları sevindirmektir-Oscar Wilde».

ZÜYÛF AKÇE Kalp, karışık akçe.

Konusunun Yetkin Bir Sözlüğü

Değerli hukukçu Şakir Altay'ın hazırladığı hukuk lûgatı, büyük bir boşluğu dolduran eserlerden biridir. Umumiyetle kullanılan terimlerin kesin bir anlamı bulunduğu zannının ne kadar aldatıcı olduğu bu terimlerin tarifini yapmak gerektiğinde kendini açıkça göstermektedir. Sayın Altay'ın lûgatında tarifte başarı en üstün derecesine varmış bulunmaktadır.

"Eski hukuk"un tatbikat ve nazariyatımızda etkisini kaybettiği ileri sürülemez. Bu sebeple eski hukuka ait terimlerin lûgatte yer alması ve bilhassa bugün anlaşılan sade dille izah edilmeleri pek isabetli olmuştur.

Türk hukukunun eksikliklerinden biri de bazı kavramların terim haline gelmemiş olmasıdır. Bu noksan aynı kavramın çeşitli şekillerde ifadesine ve dolayısıyla farklı kavramlarmış gibi anlaşılmasına sebep olmaktadır. Türk hukuk lûgatları çalışmalarının birleştirici görevleri küçümsenemez. Sayın Altay'ın lûgatında birleştirici çaba, gerektiği ölçüye ulaşabilmiştir.

Prof. Dr. FARUK EREM

ARKADAS
978975494SAHS
KDV DAHİL